

BAŽNYČIOS ISTORIJOS STUDIJOS

BIS

TOMAS

RELIGINĖS BENDRIJOS
LIETUVOS ISTORIJOJE:
GYVENIMAS IR
TAPATYBĖ

VILNIUS
2012

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA / LITHUANIAN CATHOLIC ACADEMY OF SCIENCE
LKMA HUMANITARINIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS / HUMANITIES RESEARCH INSTITUTE OF THE LCAS

BAŽNYČIOS ISTORIJOS STUDIJOS, V

RELIGINĖS BENDRIJOS
LIETUVOS ISTORIJOJE:
GYVENIMAS IR TAPATYBĖ

STUDIES IN CHURCH HISTORY, V

RELIGIOUS COMMUNITIES
IN LITHUANIAN HISTORY:
LIFE AND IDENTITY

VILNIUS, 2012

Projekto kodas: VP1-3.2-ŠMM-V-02-002

Lietuvos mokslų akademijos ir Lietuvių katalikų
mokslo akademijos veiklos stiprinimas

LKMA METRAŠTIS, t. XXXVI / LCAS ANNUALS, vol. XXXVI
Serija B: Bažnyčios istorijos studijos / Series B: Studies in Church History

BAŽNYČIOS ISTORIJOS STUDIJŲ REDAKTORIŲ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Dr. LIUDAS JOVAIŠA (vyr. redaktorius / chief editor)
Vilniaus universitetas / Vilnius University

Dr. VYTAUTAS ALIŠAUSKAS
Vilniaus universitetas / Vilnius University

Dr. DARIUS BARONAS
Lietuvos istorijos institutas / The Lithuanian Institute of History

Dr. MINDAUGAS PAKNYŠ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas / Lithuanian Culture Research Institute

Dr. ARŪNAS STREIKUS
Vilniaus universitetas / Vilnius University

Dr. PAULIUS SUBAČIUS
Vilniaus universitetas / Vilnius University

MINGAILĖ JURKUTĖ (ats. sekretorius / executive secretary)

Tomo sudarytojas / Editor of volume dr. LIUDAS JOVAIŠA

LKMA Metraščio redakcinės kolegijos pirmininkas LKMA akademikas /
Chairman of the LCAS Annuals editorial board LCAS academician

vysk. dr. JONAS BORUTA SJ

Pilies g. 8, Vilnius, LT-01123
contacts@lkma.lt, www.lkma.lt

© LKMA, 2012

ISSN 1392-0502

TURINYS

<i>Sudarytojo pratarinė</i>	5
<i>Editor's Comment</i>	7
VYTAUTAS ALIŠAUSKAS	9
Kulto tradicija lokaloje religinėje bendrijoje: Birutės atvejis	
WIOLETTA PAWLIKOWSKA-BUTTERWICK	25
The Prelates and Canons of Vilnius in the Second Half of the 16 th Century: A Prosopographical Study of Selected Questions	
DARIUS BARONAS	47
Stačiatikių Šv. Dvasios brolijos įsisteigimas Vilniuje 1584–1633 m.	
LIUDAS JOVAIŠA	99
Žemaičių vyskupijos dvasininkai 1601–1650 m.	
REINIS NORKĀKLS	209
Diocesan Clergy of Livonia-Courland 1685–1772/1795	
MINDAUGAS PAKNYS	231
Vienuolių pareigos Pažaislio kamaldulių vienuolyne 1718–1756 m.	
MARTYNAS JAKULIS	281
Vilniaus bonifratrų Šv. Kryžiaus konvento bendruomenė XVIII a.: struktūra, sudėtis, sugyvenimas	
ALDONA PRAŠMANTAITĖ	307
Žemaičių vyskupijos dvasininkai, 1863 m. sukilimo tremtiniai, Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenėje	
ARŪNAS STREIKUS	343
Klaipėdos krašto katalikų integravimas į Lietuvos bažnytinę provinciją 1926–1939 m.	

REGINA LAUKAITYTĖ	371
Katalikų ir religinių mažumų pagrindis Lietuvoje 1944–1956 m.	
REGINA LAUKAITYTĖ	393
Evangelikų Liuteronų Bažnyčios likimas Lietuvoje: istorija be vokiečių	
ARŪNAS STREIKUS	401
Krikščionybės Lietuvoje istorijos tyrimai 2011–2012 m.	
<i>Santraukos / Summaries</i>	409
<i>Asmenvardžių rodyklė / Index of Persons</i>	423
<i>Vietovardžių rodyklė / Index of Places</i>	433
<i>Apie autorius / Notes on Contributors</i>	437
<i>Atmena autoriams</i>	443

SUDARYTOJO PRATARMĖ

Penktasis Bažnyčios istorijos studijų tomas skirtas įvairiems Lietuvoje kitados veikusių ar ir dabar tebegyvuojančių religinių (daugiausia krikščionišku) bendruomenių, bendrijų, grupių istorijos aspektams. Tokį šio tomo leitmotyvą iš dalies paskatino šių dienų gyvenimo realijos – bendruomeniškumo, be kurio neįsivaizduojamas autentiškas krikščioniškas tikėjimas, krizė. Pavargusi nuo sovietinio kolektyvizmo, Lietuvos visuomenė noriai atsidavė egoistiško individualizmo pagundai. Tam tikras susvetimėjimas paženklino ir specifines profesionalų grupes. Džiugu, kad viltingą perspektyvą įveikti atskirtį tarp negausių Lietuvoje triūsiančių Bažnyčios ir krikščionybės istorijos tyrinėtojų 2012 m. atvėrė atnaujinta Tarptautinės lyginamosios Bažnyčios istorijos komisijos (Commission Internationale d'Histoire Ecclésiastique Comparée) Lietuvos skyriaus veikla. Šis skyrius dar Lietuvos atgimimo metais buvo įkurtas Jerzy Kłoczowskio iniciatyva, tačiau vadovaujant dr. Juozui Tumeliui savo veiklos neišplėtojo. Norisi tikėtis, kad maždaug dvi dešimtys tyrinėtojų, naujai susibūrusių į šią bendruomenę, ne vien intensyviau keisis informacija apie tarptautinius mokslo renginius, organizuojamus už Lietuvos ribų, bet ir geriau pažins vienas kitą. Tokią viltį simboliškai įkūnija šiame Bažnyčios istorijos studijų tome skelbiama Arūno Streikaus parengta 2011–2012 m. krikščionybės Lietuvoje istorijos tyrimų bibliografija. Be to, dialogą kuriančią pastangą ne vien kalbėti, bet ir klausytis, išgirsti bei reaguoti atliepia tradicinę „monologinę“ straipsnių dalį papildantis Reginos Laukaitytės atsiliepimas apie Dariaus Petkūno monografiją. Galbūt kitame Bažnyčios istorijos studijų tome jau pavyks suformuoti recenzijų skyrių?

Dešimtyje šio tomo straipsnių gvildenami įvairūs religinių bendruomenių, grupių ir bendrijų gyvenimo, tapatybės ir veiklos aspektai. Bene daugiausia tekstų skirta katalikų dvasininkų grupėms – Reinis Norkākls pristato iki šiol netyrinėtą Livonijos-Kuršo vyskupijos dvasininkiją, o Liudas Jovaiša skelbia XVII a. 1-osios pusės Žemaičių vyskupijos dvasininkų prozopografinį sąrašą. Specifinėms dvasininkijos grupėms skirti dar du tekstai – Wioletta Pawlikowska-Butterwick piešia tipišką XVI a. 2-osios pusės Vilniaus kapitulos nario portretą, o Aldona Prašmantaitė supažindina su Žemaičių vyskupijos dvasininkais, po 1863 m. atsidūrusiais egzotiškoje katalikų kunigų bendruomenėje tolimame Sibiro kaime. Dviejų labai skirtingų vienuolinių bendruomenių – kamaldulių ir bonifratrų – santvarkai, struktūrai ir kasdieniam gyvenimui XVIII a. skirti Mindaugo Paknio ir Martyno

Jakulio straipsniai. Darius Baronas nagrinėja įvairialuomės pasauliečių bendruomenės – stačiatikių Šv. Dvasios brolijos – kūrimosi ir sugyvenimo daugiatautėje ir polikonfesinėje Vilniaus miesto erdvėje aspektus. Arūnas Streikus atkreipia dėmesį į specifinės regioninės bendruomenės – Klaipėdos krašto katalikų – integracijos į Telšių vyskupiją procesą XX a. 3-iajame–4-ajame dešimtmečiais. Regina Laukaitytė aptaria visų sovietų valdžios neįregistruotų religinių bendruomenių gyvavimą Lietuvoje pagrindžio sąlygomis 1944–1956 m. Žvilgsnio platumas, – tiesa, kitoks, – būdingas ir Vytauto Ališausko tekstui, kuriame lokalinis kuršių kulto reiškiny, sumišęs su istorijos pasakojimais apie didžiojo kunigaikščio Kęstučio žmoną, gvildenamas itin visapusiškai – iš istorijos, tekstologijos, mitologijos ir religijotyros perspektyvų.

Apvaizdos šypsniu reikėtų laikyti faktą, kad dalis šio Bažnyčios istorijos studijų tomo tekstų visai neplanuotai atliepia 2013-aisiais minimas sukaktis – pradedamą minėti Žemaičių krikšto jubiliejų ir 150-ąsias 1863 m. sukilimo metines. Blieka tai priimti kaip paakinimą bendruomeniškumui, kuris neapsiriboja savojo cecho erdve ir atveria bendrystės su visuomene, tauta, Bažnyčia ir valstybe pojūtį.

Liudas Jovaiša

EDITOR'S COMMENT

The 5th volume of the Studies in Church History is dedicated to various historical aspects of former and present religious communities and groups (mainly Christian) in Lithuania. This motive was encouraged partly by realities of contemporary life – the crisis of community spirit, which appears to be the foundation for authentic Christian faith. Exhausted by the Soviet collectivism, Lithuanian society willingly gave in to temptation of selfish individualism. Certain groups of professionals were also affected by alienation. In this situation a good news comes from Lithuanian section of the International Commission for Comparative Church History (Commission Internationale d'Histoire Ecclésiastique Comparée), which resumed its activity in 2012 and thus opened a new perspective for uniting the sparse researchers of history of the Church and Christianity in Lithuania. This section was established during the years of national revival by the initiative of Jerzy Kłoczowski, but failed to develop its activity under the leadership of Dr. Juozas Tumelis. Hopefully, a couple of dozen researchers, gathered in a new community will manage not only monitor information about international events and conferences more successfully, but also will get to know each other more. This hope is symbolically embodied in the bibliography of historical research of Christianity in Lithuania of 2011–2012, arranged by Arūnas Streikus. Moreover, a response from Regina Laukaitytė to the study by Darius Petkūnas supplements a traditional monologue in the articles' chapter and indicates a movement towards a dialogue. Maybe the next volume of the Studies in Church History will introduce a separate review chapter?

In ten articles of this volume various aspects of life, identity and activity of religious communities and groups are being analyzed. Probably the better half of this volume is dedicated to clusters of clergy: Reinis Norkāklis presents an unexplored diocesan clergy of Livonia-Courland, and Liudas Jovaiša publishes a prosopographical list of clergy of Samogitia diocese in the 1st half of the 16th century. Other articles present special groups of clergy. Wioletta Pawlikowska-Butterwick depicts a typical portrait of a member of Vilnius Chapter in the 2nd half of the 16th century, while Aldona Prašmantaitė introduces the clergy of Samogitian diocese after their exile to the exotic community of the Roman Catholic clergy village in the distant Siberia, following the 1863 Uprising. Mindaugas Paknys and Martynas Jakulis present two very different religious communities, Bonifratres and Camaldolese monks, their order,

EDITOR'S COMMENT

structure and everyday life in the 18th century. Darius Baronas focuses on the laymen community of various estates, the Vilnius Orthodox Brotherhood, its establishment and development in multi-national and poli-confessional Vilnius. Arūnas Streikus draws attention to the specific regional community, Roman Catholics of Klaipėda region and their integration into the Telšiai Diocese in the 3rd and 4th decades of the 20th century. Regina Laukaitytė discusses the existence of all religious communities, non-registered by the Soviet authorities in 1944–1956. With similarly broad sight Vytautas Ališauskas explores the local Curonian cult, intertwined with narratives about the wife of Kęstutis, the Grand Duke of Lithuania. It is analysed with peculiar thoroughness, applying historical, textual, mythological and religious perspectives.

The smile of Providence accompanies the fact that part of the articles of this volume of Studies in Church History incidentally corresponds to jubilees of 2013: jubilee of Conversion of Samogitia and 150th anniversary of the Uprising of 1863. We accept it as an encouragement for solidarity, which is not limited to the own field of research and calls for the communion within society, nation, Church and State.

Liudas Jovaiša

VYTAUTAS ALIŠAUSKAS

KULTO TRADICIJA LOKALIOJE RELIGINĖJE
BENDRIJOJE: BIRUTĖS ATVEJIS

Šis straipsnis skiriamas mitologinės-kultinės tradicijos ir jos likimo religinėje bendrijoje analizei. Palangoje, Birutės kalne stovinti XIX a. koplyčia liudija buvus keistą kultą, kurio atminimas iki šiol ir gyvas, ir mįslingas. Ten garbinta, anot visuotinio įsitikinimo, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio žmona ir Vytauto, praminto Didžiuoju, motina. Ji lietuvių istorinėje atmintyje įgavo ypatingą vietą. Žavėtini Silvestro Valiūno (apie 1823)¹ ir Teodoro Narbuto (1835)² pasakojimai užgožė lakonišką pradinių šaltinių informaciją. Vis dėlto reikia pripažinti, jog unikalūs legendos, gamtos objekto ir archajiško kulto junginys nėra vien romantizmo epochos padaras. Jis užsimezgęs jau metraščių pasakojime. Vėliau šis metraščių pasakojimas tapo interpretaciniu raktu realiam kultui suprasti ir, savo ruožtu, darė jį oresnį už kitus senosios religijos relikтус. Bet apie viską iš eilės.

LIETUVOS METRAŠČIO ŽINIA

Pasakojimas apie Kęstučio vedybas pateiktas Lietuvos metraščio viduriniajame sąvade. Jį išpopuliarino Motiejus Strykovskis. Turime dvi Strykovskio versijos redakcijas. Pirmoji – rankraštinėje istorijoje „Apie šlovingosios lietuvių, žemaičių ir rusų tautos ištakas, kilmę, šaunumą,

¹ Regina Mikšytė, *Silvestras Valiūnas*, Vilnius: Vaga, 1978, p. 177–200; Juozas Girdzijauskas, „Silvestras Valiūnas“, in: *Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius*, Vilnius: LLTI, 2001, p. 306–311.

² Teodoras Narbutas, *Lietuvių tautos istorija*, t. 1, Vilnius: Mintis, 1998, p. 155–156.

kovinius ir namų reikalus³, antra – garsiojoje „Kronikoje“⁴. Pirmoje redakcijoje Strykovskis gan ištikimai seka gudiškai rašytos kronikos, „labai panašios“⁵ į Bychoveco kroniką, tekstu. Antra redakcija jau šiek tiek taisyta bei praplėsta, o šaltinio įvardijimas pakeistas iš pradinės vienaskaitos į daugiskaitą – tai esą „rusiški metraščiai“, sudarant įspūdį, jog naudotasi daugiau negu vienu šaltiniu. Šioje redakcijoje pasistenyta didžiojo kunigaikščio ir Palangos mergelės epizodą kontekstualizuoti, susieti su nuosekliu pasakojimu apie Kęstučio epochą. Pasakojimas įgauna naujų prasmių, tampa įtaigesnis. Gal dėl šios priežasties net mūsų laikų mokslo darbuose susiduriame su metraštinio ir Strykovskio tekstų konfliacija⁶. Tai paskatino parengti lyginamąją abiejų versijų publikaciją. Lyginamosios lentelės kairiame stulpelyje pateikiamas Bychoveco kronikos tekstas⁷, iš esmės sutampantis su viduriniojo sąvado metraščių pasakojimu⁸, dešiniajame – Strykovskio pirminė redakcija iš *O początkach*, o jo išnašose nurodomi pakeitimai vėlesnėje „Kronikoje“⁹. Pajuodintu šriftu surinkti Strykovskio pirmos redakcijos papildiniai metraščio

³ Maciej Strykowski, *O początkach, wywodach [...] narodu litewskiego, żemodzkiego i ruskiego* [...], oprac. Julia Radziszewska, Warszawa: PIW, 1978, p. 255.

⁴ Pirmas leidimas: Maciej Strykowski, *Która przedtym nigdy światła nie widziała Kronika Polska, Litewska, Żmudzka i wszystkiej Rusi Kijowskiej Moskiewskiej [...] z wielką pilnością* [...] (*Osobliwie około Dziejow Litewskich i Ruskich od żadnego przedtym niekuszonych*) przez Macieia Osostewiciusa Strykowskiego [...] napisana, Krolewiec: u Gerzego Ostenbergera, 1582.

⁵ Rimantas Jasas, „Pratarmė“, in: *Lietuvos metraštis: Bychovco kronika*, vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė Rimantas Jasas, (*Lituanistinė biblioteka*, nr. 10), Vilnius: Vaga, 1971, p. 5.

⁶ Plg. Norberto Vėliaus pastabas *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose* (toliau – BRMŠ), t. 2: *XVI amžius* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2001, p. 501), arba tai, kaip abi versijos referuojamos Mečislavo Jučo *Lietuvos metraščiuose ir kronikose* (Vilnius: Aidai, 2002, p. 70–71).

⁷ *Полное собрание русских летописей*, т. 32: *Кройника литовская и жмойтская, Хроника Быховца, Летопись Панцирного и Аверки, Баркулабовская летопись*, Москва: Наука, 1975, p. 138; plg. BRMŠ, t. 2, p. 375. Lietuviškas Jaso vertimas: *Lietuvos metraštis: Bychovco kronika*, p. 72–73 = BRMŠ, t. 2, p. 382.

⁸ *Полное собрание русских летописей*, т. 35, Москва: Наука, 1980, p. 97, 154, 181, 201, 222.

⁹ Lyginimui imtas tekstas iš BRMŠ, t. 2, p. 527–528.

pasakojimui. Veikiausiai jie ir sukurti paties istoriko – antai metraščiui prieštaraujantis teiginys, jog Birutę Kęstutis atsivežė į Naujuosius Trakus, logiškai plaukia iš Strykovskio dėstymo. Istorikas žinia apie Naujųjų Trakų įkūrimą jungia prie žinios apie Jaunučio valdymą Vilniuje, tad natūralu, jog vėliau minima būsimoji žmona atgabenama į esamą valdovo sostinę. Tuo tarpu viduriniojo sąvado metraščiuose Naujųjų Trakų steigties legenda yra atsidūrusi po Kęstučio vedybų istorijos (žr. žemiau).

Y panuiuczy Kestutiu na Trocech y na Žemoyty, y wšlyszal dewku na Połondze, imenem Birutu, kotoraja dewka bohom swojm, podłuh obyczaiu pohanskoho, poszlubiła czystość chowaty, y sama była chwalena od ludey za bohiniu. Y pryiechał knwiaz Keystutey sam, i spodobałasia welikomu kniaziu dewka, iż była welmi krasna y rozumna, y prosil jeie, aby iemu była małżonkom; i ona ne chotela zwolity y odkazała jemu, iż «ja poszlubiła bohom swojm czystost' chowat' do żywota swojeho». Y kniaz Keystuty wziął jeje mocne z toho mista y prowadył jeje do stolca swojeho wo welikoy poczestnocy, do Trokow, y obosławszy bratiuu swoju y wczynil welikoie wesele z bratyieiu swojeiu, y poniał tuuu pannu Birutu sobi za żonu.

I iezdeczy kniaziu Keystutiu od Trok za milu, y spodobałasia jemu meysce welmi podobno meży ozer, y on tam poseliłsia, y horod założył, y narecze imia jemu Nowyie Troki, y pereneset stolec swoy na Nowyie Troki z Starych Trok. A wed że syn ieho rodyłsia Witołt u Starych Trocech [...].

O małżeństwie Kiejstutowym Latopisiec Ruski^a tak rzecz prowadzą:

Gdy – powie – panował Kiejstut na Trocech i na Żmodzi, usłyszał iż na Polondze albo Polonce^b była panna^c **niektórego wielkiego pana litewskiego^d bardzo gładka**, imieniem Biruta, która bogom swym podług obyczaju pogańskiego poślubiła była chować czystość aż do śmierci. Skąd też sama była chwalona od ludzi^e za boginię. I przyjechał do niej książę Kiejstuci sam^f, i upodobała mu się że była gładka i dosyć mądra, tamże jej prosił aby mu była małżonką, ona^g na to zezwolić niechciała, i obmawiała się^h iż poślubiła bogom swoim czystość chować aż do śmierci. Ale Kiejstuciⁱ **zmocniwszy się** wziął ją gwałtem z tego miejsca i prowadził w wielkiej uczciwości do stolice swej na Troki **Nowe**, a obesławszy bracią swą^j uczynił wesele i Birutę wziął sobie za żonę,

z której potom^k miał Witołta i inszych synów, jako o tym będzie niżej.

^a Latopiszcz Ruskie ^b albo Polonce *omm* : (które miasto jest nad morzem Żmodzkim) *ins* ^c córka *ins* ^d albo Żmodzkiego *ins* ^e prostych *ins* ^f I przyjechał do niej książę Kiejstuci sam : A jadąc z wojny Pruskiej książę Kiejstut zająchał do niej sam ^g ona : a gdy ona ^h obmawiała się : obmawiając ⁱ Kiejstuci : książę Kiejstuciej ^j swą : książęta ^k potom *omm*

Jau iš pirmo žvilgsnio matyti, jog Kęstučio vedybų pasakojimas „aiškiai vėliau įterptas į pagrindinį [Lietuvos metraščio] tekstą“¹⁰. Jam suteikta vieta trijų steigties (fundacinių) ir valdžios centro perkėlimo legendų sekoje – tarp pirmų dviejų (Trakų ir Vilniaus), prieš trečiąją (Naujųjų Trakų). Vilniaus legenda nuosekliai pratęsiama pasakojimu apie laimingą Gedimino valdymą ir sūnų atidalijimą, Vilnių ir Lietuvą paskiriant Jaunučiui, o Trakus ir Žemaitiją – Kęstučiui. Šis Kęstučio paminėjimas ir duoda progą prijungti padavimą apie jo santuoką¹¹:

- I. Pirmą steigties legendą – Trakų įkūrimas ir Gedimino sostinės perkėlimas iš Kernavės į Trakus.
- II. Antra steigties legenda – Vilniaus įkūrimas ir Gedimino sostinės perkėlimas iš Trakų į Vilnių.
- III. Valdų padalijimas sūnams. „Ir juos išskirstęs pats [Gediminas] garbingai pasimirė“.
- IV. Kęstučio ir Birutės santuoka.
- V. Trečia steigties legenda – Naujųjų Trakų įkūrimas ir Kęstučio sostinės perkėlimas iš Senųjų Trakų į Naujuosius Trakus. Pas-taba apie Vytauto gimimą Senuosiuose Trakuose.
- VI. Naujas segmentas: Didžiojo kunigaikščio Kęstučio ir kuni-gaikščio Algirdo laimingas viešpatavimas Gediminui mirus.

Pasakojimas apie Kęstučio santuoką nėra genealoginis padavimas, nors pagundos jį tokiu laikyti (su visomis to implikacijomis) esama nemenkos¹². Akivaizdu, jog su šiomis vedybomis nei paties intarpo

¹⁰ Mečislovas Jučas, *op. cit.*, p. 69.

¹¹ „А старших двух сынов своих посадил на великих князствах: Евнутя на стольцы своем на Вилни и на Великом князстве Литовском, а Кестутя на Троцэх и на всей земли Жомоитской. [...] И пануючы Кестутю на Троцэх и на Жомоити, и вслышал дѣвку на Полонъдзэ именем Бируту...“ (*Полное собрание русских летописей*, т. 35, p. 154).

¹² Jučas padavimui priskiria ir pasakojimą apie Vytauto gimimą, šitaip visam Birutės epizodui suteikdamas istorinio tikslumo ir patikimumo aureolę („Tai galėjo būti užrašas net asmens, atsimenančio dar Vytauto gimimą ir jo gimimo vietą“, Mečislovas Jučas, *op. cit.*, p. 70). Tikimės parodyti, kad žinia apie Vytauto gimimą priklauso ne šiam pasakojimui, o yra trečiosios steigties legendos papildas.

„autorius“, nei viduriniojo sąvado kompiliatorius tiesiogiai nesieja jokių palikuonių. Vytauto gimimas aptariamas vien naujame, nuo ankstesnio nei genetiškai, nei kompoziciškai nepriklausomame Naujųjų Trakų įkūrimo (V) segmente, bet ir čia tarsi darant pastabą paraštėje. Vientisą istorinį naratyvą pagaliau sukūrė Strykovskis, pirmas Birutę pavadindamas Vytauto motina. Abiejų padavimų – Kęstučio vedybų ir Vytauto gimimo Trakuose – atsajumą, matyt, gerai juto Kojalavičius. Paprastai ištikimas Strykovskio „Kronikai“, Birutę vis dėlto jis laikė ne Vytauto motina, bet pamote (*At jam Vitoldus de tota re ab amicis monitus, cum Birutâ novercâ, Grodnam se receperat*)¹³. Tad jei ne apie Vytauto kilmę, tai apie ką gi iš tikrųjų byloja šis metraščio segmentas?

TRADICIJŲ PRASMĖS

Spėjama, jog mūsų padavimas jau egzistavęs rašytiniu pavidalu dar prieš patekdamas į metraštį¹⁴. Tokiu atveju jis turėjo būti buvęs didesnio veikalo, sutelkiančio žinias apie Kęstučio ar Vytauto gyvenimą, dalimi – sunku patikėti, kad toks pasakojimas, kokį skaitome dabar, galėjo egzistuoti kaip paskira popieriaus skiautė. Veikalo žymių, tad ir nuorodų į Vytauto gimimą bei jo motiną, neišvengiamai būtų turėję likti viduriniajame sąvade ar kituose šaltiniuose, tačiau Birutės vardas juose daugiau niekur neminimas. Jis nepaminimas net vėliau pakankamai išsamiai apibūdinant Vytauto motinos gimines, nugalabytus keršijant už Jogailos svainio Vaidilos mirtį¹⁵. Kad ir kaip keistai tai skambėtų, paprasčiausias paaiškinimas – kad viduriniojo sąvado surašytojas to vardo tiesiog nebežinojo, kaip jo nežinojo ir Dlugošas. Tikėtinau, kad Kęstučio ir Birutės pažinties bei santuokos epizodas yra ne įterptas gatavas fragmentas, o paties vidurinėsios redakcijos rengėjo „tyrimų“ rezultatas, radęsis sujungus dvejopą žodinę tradiciją.

¹³ Albertus Wiivk Koialowicz, *Historiae Litvanae Pars prior; De rebus Litvanorum ante susceptam Christianam religionem*, Dantisci: Svmptibus Georgii Försteri, 1650, p. 366 = Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Lietuvos istorija*, iš lot. k. vertė Leonas Valkūnas, (*Lituanistinė biblioteka*, nr. 26), Vilnius: Vaga, 1988, p. 279.

¹⁴ Mečislovas Jučas, *op. cit.*, p. 70.

¹⁵ Plg. *Lietuvos metraštis*, p. 88.

Viena jų, akivaizdžiai politinio pobūdžio, galėjusi susiformuoti dar Vytauto kovų dėl Žemaitijos laikais. Ji remiasi istoriniu įvykiu – Kęstučio vedybomis su žemaičio didikio dukterimi¹⁶. Reikia pabrėžti, kad pačiame metraščio tekste apie Birutės kilmę nieko nesakoma. Tik Strykovskis savo pirmoje redakcijoje praneša ją buvus „vieno didelio Lietuvos pono“ dukterimi, o antroje, be abejo, suvokęs, kaip keistai tai skamba, pasitaiso – „Lietuvos arba Žemaitijos“¹⁷. Kad ir ką tai būtų reiškę Kęstučio laikais, didžiojo kunigaikščio santuoka su vietos didikio dukterimi nebuvo reikalinga legitimuoti Vytauto pretenzijai į Žemaitiją. Pasakojime Kęstutis parodomas kaip visavaldis suverenas, galintis nepaisyti nei nusižiūrėtos merginos valios, nei vietos religinių institucijų. Kęstučio veiksmai patvirtina metraštininko išsakytą ir epizodo pradžioje vėl pakartotą teiginį, kad jis jau valdė Trakus ir Žemaičius kaip Gedimino teisėtai suteiktą dalį.

Antros – mitologinės-kultinės – tradicijos šaknys veikiausiai lokalias, sietinas su Palangos vietove. Pirmiausia verta atkreipti dėmesį į tai, ko metraščio tekste nesakoma. Birutė nesiejama su šventosios ugnies priežiūra, nevadinama vaidilute ar bent žyne. Nieko panašaus nežino ir Strykovskis. Kojalavičius pirmas Birutę pavadina vestale¹⁸, tačiau, regis, jam rūpi pabrėžti metraščio ir Strykovskio iškeltą skaistybės įžadą, o ne romantinėje vaizduotėje užgimusia mergelės pareigą kurstyti „amžinąją ugnį“.

Metraščio tiesioginė informacija iš tiesų labai glausta: 1) Birutė „savo dievams pagal pagonišką paprotį“ pasižadėjusi visą gyvenimą laikytis skaistybės. Baltų religijos istorijos požiūriu ši teiginį aptarsime kiek vėliau, dabar gana pabrėžti jo svarbą pasakojimui plėtoti; 2) Birutė buvusi graži ir išmintinga. Tai stereotipas, derantis dievams atsidavusiai mergelei apibūdinti; 3) Birutė žmonių buvusi garbinama kaip deivė. Metraščio teiginys, kad moteris laikyta deive vien dėl jos skaistybės įžado (ar dėl

¹⁶ Eugenijus Saviščevas, *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitai 1409–1566 metais*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010, p. 31; *Lietuvos istorija*, t. 3: XIII a. – 1385 m. *Valstybės iškilimas tarp Rytų ir Vakarų*, Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 347 (Darius Baronas).

¹⁷ Veikiausiai Strykovskis iš pradžių nebuvo tikras, apie kokią vietovę kalbama (tai rodytų ir jo intarpas *albo Polonce*), ir tik atsikėlęs į Žemaitiją jis identifikavo pajūrio miestelį.

¹⁸ Albertus Wiivk Kojalowicz, *Historiae Litvanae Pars prior*, p. 340.

kokių jos asmeninių savybių), neįtikimas¹⁹. Baltų religijos šaltiniuose tokių analogų nėra, toks atvejis išvis vargiai įtilptų į mums žinomą baltų religinių tikėjimų sistemą. Ne veltui Liudvikas Jucevičius juto tam tikrą nesklaidumą ir Birutės sudievinimą, priešingai Strykovskio tekstui, nukėlė po jos mirties: liaudis, atmindama kunigaikštienės dorybes, ją „po mirties įskaitė į savojo krašto deivių tarpą“²⁰. Tačiau čia susiduriame su paradoksu. Keistai skambantis metraščio teiginys vien dėl savo keistumo reikalauja dėmesio ir pelno tam tikrą pasitikėjimą. Jo branduolys turėtų būti atkeliavęs iš tikrovės, nes žinios autorius neturėjo jokio ideologinio pagrindo prasimanyti tokį keistą kultą. Patikimas dalykas yra ne *Birutės kulto* prielaidos, aplinkybės ar turinys, o pats tokio kulto *egzistavimas*. Epizodo surašytojas ar jo informatorius perteikia ne tai, ko jis negalėjo žinoti (kaip Kęstučio nusižiūrėtą mergelę prieš gerą šimtmetį traktavo Palangos gyventojai), bet tai, kas buvo visiems matoma – Palangoje esančiame kalne jo laikais garbinama Birutė, kurią jis pats ar vietos bajorija laikė Kęstučio žmona. Kitaip tariant, tai seniausias Birutės kulto Palangoje patvirtinimas, datuotinas bent XVI a. pradžia. Kitas pasakojimas apie Birutės garbinimą pasirodo negreit, bet yra daug išsamus. Strykovskis (rašęs apie 1579–1580 m.) iš karto po savo antros redakcijos pasakojimo įterpia asmeninį liudijimą:

A w Połondze nad morzem widziałem sam urocisce górę wyniosłą tej Biruti, które także i dziś *świętos Birutos* Żmodź i Kursowie zowią, i obchodzą jeszczce po dziś dzień jej Ś. Uroczyste, tam na tym miejscu, gdzie i kapłan Rzymiski zajeżdża, a z świec i z ofiar niemały pożytek biera: Acz nie sądzę jako ty ofiary Bóg przyjmuje, gdyż ta Biruta była poganką.²¹

¹⁹ Konteksto dėlei paminėsime Tacito teiginį (*Germ.* 8.3), jog germanai kartais sudieviną moteris (antai pranašė Velela, rėmusi antiromėnišką Civilio sukilimą ir nubausa mirtimi 77–78 m.: „vidimus sub divo Vespasiano Veledam diu apud plerosque numinis loco habitam“). Vis dėlto šis teiginys, išsakytas ironizuojant imperatoriškosios šeimos moterų sudievinimą, kaip mūsų atvejo analogas didelės vertės neturi.

²⁰ Liudvikas A. Jucevičius, *Raštai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, p. 441.

²¹ „O Palangoje prie jūros pats regėjau gojų, aukštą minėtosios Birutės kalną, kurį iki šiol žemaičiai ir kuršiai vadina *świętos Birutos* [kalnu] ir po šiai dienai švenčia jos šv. iškilmes toje pat vietoje, kur užsuka ir Romos kunigas, iš žvakių ir aukų gaunantis nemaža naudos. Vis dėlto nemanau, kad tas aukas Dievas priimaš, juk ta Birutė buvo pagonė“, BRMŠ, t. 2, p. 528.

Tai seniausia žinia apie Birutės garbinimą ant šventojo kalno. Joje Strykowski irgi sutapatina kunigaikštienę su kalne garbinama mitologine būtybe, tiesa, nenurodydamas jokių kalno sąsajų su Vytauto motina. Neabejotina, jei žinių apie tokias sąsajas jis būtų turėjęs, jos nebūtų buvusios nutylėtos. Reikia priminti, kad pasakojimai apie ant kalno buvusią šventyklą ar aukurą, kur ugnį kursčiusi Birutė, Birutės rūmus, kur ji gyvenusi senatvėje, ar Birutės kapą (Narbuto *Lietuvių tautos istorijoje* ir, galbūt nepriklausomai, Juzumavičiaus *Medininkuose, arba Senosios Medininkų ar Žemaičių vyskupijos aprašyme* paliudyta *Rakštis szwistos Birutas*²²) yra sukurti *ex post* ir istorinės vertės neturi. Maža to, po Melno taikos 1422 m., pradėjus žymėti Ordino sieną, Vytautas sudėtingame ir iki šiol ne visiškai aiškiam politiniame žaidime baudėsi Palangą atiduoti kryžiuočiams. Ta proga mestas apibūdinimas parodo Vytauto emocinį abejingumą šiai teritorijai: „menka pakrantėlė ir šlakelis vandens“²³. Tikėtina, jog Jogaila, griežtai prieštaravęs Vytauto sumanymui, būtų priminęs ir pastarojo motinos kapą, jei toks Palangoje būtų buvęs. Įdomu, kad Motiejus Pretorijus (prieš 1699 m.), aprašydamas šventu laikomą kalną su koplyčia, tik apibendrintai mini, kad ten „pagonybėje vis dar įstrigę skalviai garbina savo senuosius dievaičius“²⁴.

DEIVĖ

Palangos Birutės kalną tiesiogiai sieti su Kęstučio situoktine trukdo ne tik *argumentum ex silentio*. Palangoje esantį šventąjį kalną susieti su konkretaus asmens istorija neįmanoma ir todėl, kad Lietuvoje pernellyg gausu Birutės vardu vadinamų kalvų / kalnų ir kitų vietovių²⁵. Net jei pripažinsime, jog „kai kurie kalnų vardai galėtų būti ir perkeltiniai

²² Teodoras Narbutas, *op. cit.*, t. 1, p. 156; *Archiwum Archidiecezjalne w Warszawie*, be sign., p. 450.

²³ Zenonas Ivinskis, „Kovos bruožai dėl Žemaičių ir jų sienų“, in: *idem, Rinktiniai raštai*, t. 3, Roma: LKMA, 1989, p. 378–381; citata p. 380, išn. 110.

²⁴ Matas Pretorijus, *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla*, kn. 4: *Senovės prūsų idololatrija* [...], t. 3, Vilnius: LII leidykla, 2006, p. 124.

²⁵ *Lietuvos vietovardžių žodynas*, t. 1: A–B, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008, p. 489–490.

iš *Birutės kalnas* Plng [= Palanga]²⁶, lieka daug taip neišaiškinamų vietovardžių. Jų eponiminio herojaus reikia ieškoti kitur – gilesniame baltų mitologijos klode. Daugpilio rezidencijos jėzuitai dar XVIII a. pirmame ketvirtyje Livonijos užkampiuose aptiko senųjų apeigų likučius. Anot jų, kai kur tebegarbinami dievaičiai, globojantys paskiras gyvulių rūšis – arklių Ūsinis, kiaulių Tenis, o smulkiosios kaimenės – Birutė (*dea pecudum Biruta*)²⁷. Kad ir kaip būtų apmaudu, mums žinomuose šaltiniuose deivė Birutė paminėta šį vienintelį kartą, tad apmesti bent jos siluetą yra nelengva. Jėzuitų tekste ji įvardijama drauge su gerai žinomu, archajiškus mitinius vaizdinius išsaugojusiu arklių dievu Ūsiniu²⁸. Po Birutės minimas kiaulių globėjas (*genius*) Tenis yra vėlyvas personažas, pagrįstai kildinamas iš šventojo Antano Atsiskyrėlio (minimo sausio 17 d.), kiaulių globėjo krikščioniškojoje mitologijoje²⁹. Tikėtina, kad jis ir tituluojamas kaip *genius* dėl žemesnio statuso palyginti su Ūsiniu bei Birute. „Suskliaudę“ sinkretinį Tenį, panašią dievybių porą randame ir Lasickio žemaičių mitologijos apybraižoje: „Ratainicz equorum habetur deus, ut Walgina aliorum pecorum“³⁰. Opozicija arkliai *vs.* kiti gyvuliai atitinka vyriškosios ir moteriškosios ūkinės sferos atidalijimą. Jis atsispindi ir vėlesniais laikais. Prabėgus keliems šimtmečiams nuo Šv. Jurgio koplyčios įkūrimo Birutės kalne (apie tai – truputį vėliau), Jonas Šliūpas, remdamasis vietos klebono pasakojimu, aprašė Šv. Jurgio atlaidų

²⁶ *Ibid.*

²⁷ „Iam crassa in quibusdam Livoniae angulis veri Numinis inter agrestes reperitur ignorantia, ut praeter Penates, Dryades, Nereides, et caetera monstra deorum, pecoribus etiam suum cuique speciei assignantes, praepositos colant deastros. Auditus est illic praeses equorum Usins, dea pecudum Biruta, genius suum quidam Tenis, orcinianis commentis celebrari“ („Annuae litterae 1725“, in: J. Klejntjenss, *Latvijas vēstures avoti jezuītu ordeņa arhīvos*, d. 1, Rīga: Latvijas Vēstures Institūta Apgādiens, 1940, p. 391–392).

²⁸ Apie šią dievybę žr. Vladimiras Toporovas, *Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai*, sud. Nikolai Mikhailov, Vilnius: Aidai, 2000, p. 167–175.

²⁹ Pēteris Šmitss, *Latvių mitologija*, vertė Dainius Razauskas, Vilnius: Aidai, 2004, p. 69–70.

³⁰ Jonas Lasickis, *De diis*, p. 110.26–112.1 (ed. V. Ališauskas). Čia mums nesvarbu šių teonimų kilmė (pvz., *Ratainyčia* gali būti ir ratainės globėjas, ir ide. saulinės mitologijos bruožas išlaikiusi dievybė, kurios pagrindinis atributas – ratai).

papročius. Tradicinis vaško figūrų aukojimas šventajam paskirstomas taip: vyrai aukoję arklių figūrėles, moterys – kitų gyvulių, regis, ypač jauniklių³¹. Čia galima įžvelgti ir archajinės perskyros recidyvą, ir moteriškąjį senosios deivės kulto pobūdį.

Šį tą apie Palangos kalno deivę galime patirti ir iš dievavardžio etimologijos. Asmenvardis Birutė / Birutis³² laikomas lyties Byra / Bira deminutyvu. Šis asmenvardis, be kitų galimų reikšmių, sydinamas su *bira* – ‘derlius, naša’, *birėti* – ‘duoti derlių’³³. Zigmąs Zinkevičius *Birutę* kildina iš *birti*³⁴. Senąja reikšme baltiškas *birti* – ‘gimdyti’ (iš čia ir *bernas* – ‘vaikas’)³⁵, *subirti* – ‘atsivesti, turėti jauniklių’ (apie gyvulius) (LKŽe s. v. *birti*). Etimologiškai *birti* sietinas su lot. *fero* – ‘nešti’ (t. t. vaisius), got. *bairan* – ‘nešioti, gimdyti’³⁶; gr. φέρω → φέρμα – ‘iščių, žemės vaisius’ – visi iš ide. *b^her- ‘nešti’³⁷. Tad pats vardas liudija, jog

³¹ „Tądien aukodavo Dievui isz vaszko nulipintus visokio didumo arklius, kožnas pagal savo iszgalę: vieni didesnius, o kiti mažesnius; artojai gi dėjo akėczias, žambius ir kitus ukės įnagius, o ukininkės – verszius, parszus ir kitus vaszkinius padarus.“ Žr. Szl. J., „Isz Lietuvos. Palanga, Palanga“, *Auszra*, 1884, nr. 7–8, p. 264, cit. iš perspaudo: *Lietuvių tautos praeitis*, t. 4, kn. 1–4 (21–24), Chicago: Lietuvių istorijos draugija, 1983. Plačiau apie vaško figūrėlių aukojimą per Jurgines XIX a.: Liudvikas A. Jucevičius, *op. cit.*, p. 198–199.

³² Senuosiuose šaltiniuose moteriškosios giminės formos neišvestinio asmenvardžio aptikti nepavyko. Keli pavyzdžiai iš Žemaitijos: *Biruta* – Betygalos altarista, miręs prieš 1523; *Jerzy Birut* – Šiaulėnų parapijos valdinys, min. 1677; *Matiasz Birutis* (orig. gen. *Birucia*), Šiaulių ekonomijos valdinys, min. 1769; *Lietuvos vietovardžių žodyne* (p. 489) iš istorinių asmenvardžių kartotekos nurodomi *Martino Biruta*, min. 1648, *Andreae Biruta*, min. 1729–1771.

³³ *Lietuvių pavardžių žodynas: A–K*, Aleksandras Vanagas (ats. red.), Vilnius: Mokslo, 1985, p. 262; plg. Kazimieras Kuzavinis, Bronys Savukynas, *Lietuvių vardų kilmės žodynas, 5-asis pataisytas ir papildytas leidimas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, p. 78.

³⁴ Zigmąs Zinkevičius, *Lietuvių asmenvardžiai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008, p. 79.

³⁵ Kazimieras Kuzavinis, *op. cit.*, p. 77, s. v. *Birjotas*.

³⁶ Wojciech Smoczyński, *Słownik etymologiczny języka litewskiego*, Wilno: Uniwersytet Wileński, 2007, p. 55.

³⁷ Robert Beekes, *Etymological Dictionary of Greek*, t. 2, Leiden-Boston: Brill, 2010, p. 1562–1563.

Birutė buvo gyvulių vislumo deivė. Jos ypatingoje kompetencijoje turėjo būti kaimenės (avių, ožkų, taip pat gal ir veršelių bei kiaulių) patelės, jų vaisingumas ir pats jaunikių vedimas. Pastovus epitetas *šventa*, žinomas jau iš Strykovskio, išliko iki pat XIX a. (minėti Narbuto ir Juzumavičiaus liudijimai, taip pat Jucevičiaus 1842 m. paskelbtas pasakojimas³⁸). Jis nesietinas su krikščionybe – senuosiuose baltų tikėjimuose šis epitetas skiriamas ir asmenims (pvz., *šventa burtininkė*³⁹), ir dievybėms (pvz., *šventas Perkūnas*⁴⁰), ir objektams (įvairūs geografiniai pavadinimai su dėmeniu *švent-*).

Santykinė Birutės vardu pavadintų vietovių (matyt, jos šventviečių) gausa atspindi deivės svarbą ir kulto paplitimą. Antra vertus, gali stebinti, kad tokia reikšminga mitologinė būtybė tiek menkai tepaliudyta šaltiniuose, o jos kultas fiksuotas tik vienoje vietoje. Atsakymą veikiausiai teikia jos kuršiška kilmė. Traukiantis kuršių gyvenamajai erdvei, menko ir deivės kultas, išlikęs regimai svarbiausioje jos šventvietėje. Paradoksaliu būdu ši kultą įamžino pastanga jį išstumti, sukrikščioninant pačią šventvietę. Strykovskis mini kunigo lankymąsi per kažkokią Birutei skirtą iškilnę. Apie koplyčią jis neužsimena, bet galima spėti, kad ji buvo pastatyta drauge su 1540 m. jau minima bažnyčia, funduota Bonos Sforcos⁴¹. Atslūgstant reformacijai, Ona Jogailaitė katalikų bažnyčią Palangoje fundavo iš naujo 1590 m. Koplyčia neminama ir šioje fundacijoje, bet užsimenama apie vietovėje suklestėjusią stabmeldybę⁴². Veikiausiai koplyčia buvo kukli, medinė, be atskiros fundacijos ir šiaip taip gyvavo iš žmonių paliekamų piniginių bei vaško aukų. Šventovėlė buvo menkai prižiūrima. 1671 m. nurodoma ją skubiai aptverti („Kosciolek na Birucie zupelnie y dokoła oparkanic [...]

³⁸ Liudvikas A. Jucevičius, *op. cit.*, p. 442.

³⁹ Martynas Mažvydas, BRMŠ, t. 2, p. 187.

⁴⁰ *Swats Parkauns* (1734, J. Kleijntjens, *op. cit.*, 1 d., p. 400); Jonas Balys, *Rastai*, t. 1, Vilnius: LLTI, 1998, p. 41, nr. 177; p. 46, nr. 291; p. 47, nr. 303.

⁴¹ *Palanga. Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia: bažnyčios istorijos, architektūros, meno kūrinių, archyvo tyrimai*, sud. Danutė Mukienė, Vilnius: Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2007.

⁴² *Codex Mednicensis seu Samogitiae Dioecesis*, coll. Paulus Jatulis, d. I: 1416–1609, Roma: LKMA, 1984, p. 545.

iako nayprzędzey, bez wszelkiew odwłoki“)⁴³. Vis dėlto, kaip matyti iš minėto vienalaikio Pretorijaus liudijimo, koplyčia stovėjo ir baigiantis XVII a., o kultas šventajame kalne ne sunyko, o įgavo papildomą matmenį – maldininkų dėmesio susilaukė ir koplyčios titulinis globėjas šventasis Jurgis. 1677 m. vizituojant Palangos bažnyčią konstatuota, jog joje laikomas Kristupo Borko ir jo žmonos Daratos Geištoraiteš koplyčiai Birutės kalne padovanotas šv. Jurgio paveikslas su fundaciniu įrašu ir dedikacija šventajam „globėjui ir gynėjui“⁴⁴. Tačiau neabejotina, kad steigiant koplyčią neketinta skatinti vietos bajorų pamaldumo šventajam riterių globėjui. Šiuo atveju laikytasi tradicinės liaudies misijų strategijos: šv. Jurgio kaip krikščioniškojo gyvulių globėjo kultu tikėtasi išstumti analogiškos senosios dievybės garbinimą. Atsitiko atvirkščiai – koplyčios buvimas tarsi legitimavo maldas ir įžadus Birutei. Senoji vislumo skatintoja nuo šiol ėmė globoti apylinkę drauge su raitu šventuoju. Nors Juzevičiaus laikais koplyčios nebebuvo nė kvapo, tačiau sinkretinis kultas gyvavo. Jis aptiko moteriškę, tesinčią įžadą Birutei ir keliais einančią aplink kryžių (!).

MERSELĖ

Neabejotina, kad deivė Birutė nėra senosios baltų religijos irimo padarinys ir turi tvirtą vietą ikikrikščioniškame kuršių panteone, nes pirmos žinios apie jos kultą, jei išdėstytoji metraščio istorijos interpretacija teisinga, siekia XV–XVI a. sandūrą. Tikėtiniausia, jog paskutinės metraščio versijos autorius (arba jo informatorius) suplakė į viena deivės Birutės, garbinamos Palangoje, figūrą ir didžiojo kunigaikščio Kęstučio žmoną. Šią interferenciją natūraliausiai paaiškintų prielaida, jog Kęstučio išrinktoji buvo kažkaip susijusi su Birutės kultu. Nors ir bijodami kartotis, grįžkime prie metraščio teksto. Įvykį nuo užrašymo čia skiria daugiau negu šimtmetis. Optimistiškiau žvelgiant, teksto surašy-

⁴³ Iš karalienės Liudvikos Marijos revizorių nuostatų Palangos valdiniam, 1686 m. (Lietuvos valstybės istorijos archyvas, f. 1671, ap. 4, b. 402, l. 11). Ačiū Liudui Jovaišai už nuorodą.

⁴⁴ *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, par. Mindaugas Paknys (Fontes historiae Lituaniae, t. 10), Vilnius: LKMA, 2011, p. 859.

tojas galėjo priklausyti trečiai kartai po Vytauto mirties – Vytauto bendraamžių provaikaičiams⁴⁵. Jau minėjome, kad nėra jokių rašytinio veikalų, iš kurio būtų perimtas mūsų epizodas, pėdsakų, tad vienintelis šaltinis tegalėjo būti sakytinis. Čia ne vieta svarstyti sudėtingą sakinės tradicijos reiškinį. Lietuvos atveju klausimas dar keblesnis, nes iš esmės nieko nežinome nei apie joje egzistavusias tokios tradicijos perdavimo formas (dažniausiai, bet nebūtinai, tai eiliuoti epiniai pasakojimai), nei apie ją palaikančias institucijas (neabejotina, kad Lietuvoje nebūta nieko panašaus į romėnų *pontifices*). Pasitenkinsime konstatavę, kad ankstyvajam oraliniam sluoksniui gali priklausyti pasakojime esantys struktūriniai faktai, prieštaraujantys naratoriaus intencijai ir verčiantys koreguoti naratyvą pagal jo pasaulėvaizdį. Toks naratoriaus neišrastas faktas yra Birutės apsisprendimas atstumti Kęstutį. Tai išskirtinis metraštinės istorijos įvykis: Kęstučio pasiūlymą tekėti atmeta Birutė savo pačios valia, o ne jos gimdytojai ar giminė. Ypatingos įtaigos epizodui suteikia unikali literatūrinė priemonė – Birutės tiesioginė kalba⁴⁶. Reakcija į apsisprendimą – Kęstučio prievarta, generuojanti tolesnį pasakojimą. Prievartos faktas toliau neutralizuojamas dviem būdais: a) kompensacija (teikiant ypatingą pagarbą „wziął jeje mocne [...] y prowadył jeje [...] wo welikoy poczestnocy“) ir b) padėties pagerinimu (perkeliant iš „tos vietos“ į sostinę: „wziął jeje [...] z toho mista y prowadył jeje do stolca swojeho“). Tai jau metraštininko indėlis. Tad ankstyvesniam, sakinės tradicijos sluoksniui priskirtinas Birutės atsakymas tekėti ir atsakas į tai – Kęstučio smurtas⁴⁷. Viduriniojo sąvado

⁴⁵ Antai Vytauto anūkė Anastazija mirė 1470 m., sulaukusi gerokai per šešias dešimtis metų (*Lietuvos metraštinis*, p. 309, išn. 5).

⁴⁶ Tai pirmas ir priešpaskutinis kartas Bychoveco kronikoje, kai moteriai leidžiama prabilti pačiai. Kita moteris, gavusi teisę pasinaudoti tiesiogine kalba – krikščionė, bevardė „lenkė panelė“; ji, būdama Jogailos kario Davainos belaisvė, 1376 (?) m. susapnavusi pranašingą sapną, kuriame Viešpaties angelas davęs nurodymų dėl lietuvių pagrobtos šv. Kryžiaus relikvijos. Jos kalba – pasakojimas apie šį sapną / apreiškimą. Abiejų epizodų kontrastas akivaizdus be komentarų. Apmaudu, kad Birutės tiesioginė kalba lietuviškame kronikos vertime kažkodėl neišsaugota.

⁴⁷ Visas šis samprotavimas prasmingas tik tuo atveju, jei atmetame pagundą manyti, jog Kęstučio ir Birutės istorija maskuoja archajišką mitą, kuriame dievas brutaliai pasigrobia žmonių mergelę (panašiai kaip Hadas Persefone).

surašytojas šią situaciją ne išrado, bet *pritaikė* tezei apie Kęstučio valdžią Žemaitijoje iliustruoti. Be abejonės, tai nereiškia, jog mes dabar žinome *wie es eigentlich gewesen*. Vis dėlto, jei neabejojame sakytinėje tradicijoje išlaikytu faktu, kad Kęstutis vedė Žemaičių didiką dukterį, galime laikyti bent jau tikėtina tai pačiai tradicijai priklausantį pasakojimą apie santuokos aplinkybes. Labai tikėtina, kad jau ankstyvajame sakytinės tradicijos tarpsnyje buvo minimas merginos ryšys su Birutės kultu ir motyvacija dėl to kulto išpareigojimų atsisakyti siūlomos santuokos. Bėlieka klausimas, kiek ši motyvacija tiksliai perteikta metraščio tekste. Vėlesniuose XVI a. pab. – XVII a. šaltiniuose ne kartą nurodoma ritualinė įvairaus statuso moterų kompetencija. Netekėjusios merginos tokiuose kontekstuose neminimos⁴⁸. Nėra ir jokių pasakojimų apie skaistybę dievam pasižadėjusias mergeles⁴⁹. Net Dluogošo, kad ir kaip jį vertintume, žinia apie tariamąsias lietuvių vestales radosi iš neadekvačios originalaus lotyniškojo teksto interpretacijos. Dluogošas nesako, kad Lietuvoje „šventąją ugnį prižiūrėjo mergelės, kaip Romoje vestalės“ (kaip verčiama BRMŠ, t. 1, p. 576); jis teigia, jog pagonys lietuviai garbinę tokią pačią ugnį, kokią Romoje prižiūrėję vestalės⁵⁰. Tad į teiginį

⁴⁸ Pvz., šeimos motina pavaduoja tėvą, aukojant alaus pirmienas (Jonas Lasickis, *De diis*, p. 114.17); jauniausio sūnaus žmona perima pagirnių kultą (1601 m., BRMŠ, t. 2, p. 621); pagyvenusi moteris aukoja kiaulę Dimstipačiui (1604 m., BRMŠ, t. 2, p. 622); moterų procesija deivių garbei (1619 m., Archivum Romanum Societatis Iesu (toliau – ARSI), Pol. 50, fol. 48r–49v); motina atsako už deivių kulto tęstinumą (1685 m., ARSI, Lith. 42-II, fol. 294v).

⁴⁹ Panaši padėtis ir Prūsijos atveju. Apie skaisčiausias mergeles nieko nesako Petras Dusburgietis, vaidilučių nežino ir Erazmas Stela, pirmas papasakojęs Vaidevučio legendą. XVI a. vienintelis Simonas Grunau (o iš jo – ir Lukas Davidas) apie vaidilutes pateikia žiupsnį visiškai fantastinių žinių, galbūt paimtų iš kažkokios renesansinės klastotės.

⁵⁰ Originalo tekstas: „eadem quoque sacra, eosdem Deos, eosdem sacrorum ritus, eisdem ceremonias, quae et qui Romanis gentilibus erant, ante susceptam fidem coluisse, videlicet sacrum ignem, et qui falsa credulitate ab illis perpetuus habitus est, et in illo Iovem tonantem, per virgines vestales Romae custoditum, cuius neglectam extinctionem capite expiabant; item silvas...“ (BRMŠ, t. 1: *Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų l-kla, 1996, p. 555). Mūsų siūlomas vertimas: „[lietuviai,] prieš priimdami [krikščionių] tikėjimą, užlaikė tokius pačius aukojimus, tokius pačius dievus, tokias pačias apeigas, tokias pačias šventes,

apie Kęstučio išrinktosios skaistybės „įžadą“ reikia žvelgti labai atsargiai. Itin skeptiškai vertintinas teiginys, jog skaistybės įžadas buvęs visam amžiui – jis veikiausiai radosi iš analogijos su krikščioniška praktika⁵¹. Skepticizmą žadina ir tai, jog metraštininkas nežino, kokiai konkrečiai dievybei Birutė pažadėjo netekėti. Vis dėlto galima formuluoti šioias tokias hipotezes, tegu ir pakišamas veikiau vaizduotės, o ne metodiškai sukontroliuojamo istorinio tyrimo. Kaip rodo graikų Artemidės pavvyzdys, religijų istorijoje nesama prieštaravimo tarp vaisingumo ir mergystės atributų. Lygiai esama atvejų, kai tam tikros apeigos patikimos tik mergaitėms, jas apibrėžtam laikui pašvenčiant deivės tarnybai. Tad galima spėlioti, jog Kęstučio išrinktoji buvusi tokia laikinoji vislumo deivės Birutės tarnė (pasigaunant lie. žodžio ‘tarnas’ etimologinę sąsają su prasmėmis ‘jaunas’, ‘švelnus’⁵²). Galbūt mergina atsisakė palikti apeigas, tokias svarbias bendruomenės gerovei palaikyti, o gal tiesiog nepanoro palikti įprastos gyvenimo sanklodos, kurią įprasmino vietiniai kultai, skirti vietos dievams. Menkai pagrindžiamas, bet patrauklus spėjimas būtų tas, kad pačiai deivei Birutei, kaip ir Artemidei, galima priskirti skaistybės atributą. Čia vieta nuramdyti beįsismaginančią vaizduotę, idant istoriškai tikėtinos tikrovės nesuplaktume su fikcija dar labiau, negu tai padarė metraštininkas ar, net tikėtiniau, jau paskutinis sakytinės tradicijos atstovas. Jei tradicija iš tikro atlaikė šimtmetį, tai nenuostabu, kad jos lakoniška religinio pobūdžio informacija didžiųjų LDK religinių, socialinių ir kultūrinių pervartų būvyje ne tik pakito; visiškai naujame kultūriniam kontekste ši informacija nebegalėjo būti adekvačiai suvokta ir interpretuota. Tradicijos duomenis interpretuojant iš empirinio fakto (Birutės kulto Palangoje) perspektyvos ir atsirado metraščio istorija.

kokius ir kokias turėjo pagonys romėnai, būtent – jų dėl klaidingo patiklumo amžina laikytą šventąją ugnį (o joje – Jupiterį Griausmininką), Romoje sergėtą mergelių vestalių; jei anoji per aplaidumą užgesdavo, permaldaujama būdavo guldant galvą; taip pat girias...”

⁵¹ Plg. pasakojimą apie šv. Praskoviją-Praksedę: „i taia doczka obicała dewictwo swoje zachowaty w celoŝty do żywota swojeho, y postryhłasia w czernicy“; *Полное собрание русских летописей*, t. 32, p. 132 (Bychoveco kronika).

⁵² Lietuvių kalbos etimologinio žodyno duomenų bazė, prieiga per internetą <http://etimologija.baltexus.lt/?w=tarnas>, žiūrėta 2012 11 03.

IŠVADĖLĖS

Viduriniojo sąvado pasakojimas apie Kęstučio ir Birutės santuoką yra heterogeniškas likusio teksto atžvilgiu. Šis epizodas skirtas pabrėžti Kęstučio valdžią Žemaitijoje, bet ne informuoti apie Vytauto gimimo aplinkybes. Veikiausiai Vytauto pretenzijų į Žemaitiją kontekste buvo suformuluota tradicija, kad Kęstutis iš Gedimino gavo valdyti Vilnių ir Žemaitiją kaip savo dalį (lygiagrečiai su Jaunučiu, gavusiu Vilnių ir Lietuvą). Mūsų aptartas epizodas yra sakytinės kilmės ir iliustruoja šią tradiciją, bet negalime pasakyti, kuriuo etapu jis su ta tradicija buvo susietas. Sakytiniame pasakojime galėjo būti išsaugoti ir tikėtini faktai apie Birutės pasipriešinimą bei prievartinį jos išsigabenimą. Palangoje dar XVI a. pradžioje klestėjęs kultas buvo suvoktas kaip skirtas kunigaikštieni, juo remiantis į sakinį pasakojimą įterptas teiginys apie pastarosios sudievinimą. Šiuo būdu buvo sulietos Kęstučio žmonos ir kaimenės deivės Birutės figūros. Konflicijai postūmį veikiausiai davė tai, kad Kęstučio išrinktoji buvo reikšmingo vietinio kulto adeptė ir atsisakymą tuoktis motyvavo nenoru palikti tėviškės ir genties dievus. Vėliau pastatyta koplyčia, dedikuota šv. Jurgiui – kaimenės globėjui. Analogiško krikščionių šventojo gerbimas neišstūmė Birutės kulto, nors jis ir įgavo sinkretinių bruožų.

Prie to, kas pasakyta, šį tą dar reikia pridurti. Šio straipsnio tikslas nėra atsakyti „buvo“ ar „nebuvo“ Vytauto motina Birutė. Be abejo, Vytautas turėjo motiną, ji turėjo vardą. Tas vardas minimas vieninteliame šaltinyje, nuo kurio priklauso visi vėlesni pasakojimai. Ar galime spėti, kad toji moteris buvo prisiėmusi deivės vardą? Religijos istorijoje rastume panašių pavyzdžių. O gal jos vardas buvo teoforinis, kaip praktikuota germanų? Apie baltų tradicijas šioje srityje nežinome niečnieko, tad bet kokia spėlionė būtų laužta iš piršto. Koks jos vardas bebūtų buvęs, tradicija leidžia ją vadinti Birute. Jos legenda tapo mūsų tapatumo dalimi, ir visai nesvarbu, kiek ji „istoriška“.

WIOLETTA PAWLIKOWSKA-BUTTERWICK

THE PRELATES AND CANONS OF VILNIUS IN THE
SECOND HALF OF THE 16TH CENTURY:
A PROSOPOGRAPHICAL STUDY OF SELECTED
QUESTIONS*

Chapters – autonomous corporations with their own legal status, statutes and often substantial property, established for the solemn service of God in cathedral and collegiate churches, aiding bishops with counsel and consent in the administration of their dioceses *sede plena*, and administering the dioceses *sede vacante*¹ – are considered institutions which in the late middle ages gathered and simultaneously shaped economic, political and intellectual elites². It is certainly the case that medieval and early modern chapters played significant ecclesiastical and secular roles. Prelates and canons were closely connected with royal, princely, episcopal and magnate courts. The higher clergy, as capitular prelates and canons are called in the literature, often fulfilled important functions and played leading roles at monarchical courts. Many of the clergymen under consideration served at the Polish-Lithuanian court in chancery or diplomacy. By the same they influenced the state. The Vilnius chapter can be called the first ecclesiastical corporation in

* The current text is a distillation of the ninth chapter of my doctoral dissertation *Wileńska kapituła katedralna w II połowie XVI wieku*, Poznań: Adam Mickiewicz University, 2011, p. 711. The material assembled in the fourth appendix of the thesis is subjected to prosopographical analysis. I wish to thank my husband, Dr Richard Butterwick-Pawlikowski, for his suggestions how to improve the text.

¹ Wojciech Góralski, “Kapituła”, in: *Encyklopedia katolicka*, vol. 8, Lublin: TNKUL, 2000, p. 667–670.

² Jerzy Kłoczowski, “Kler katolicki w Polsce średniowiecznej: problem pochodzenia i dróg awansu”, *Kwartalnik Historyczny*, 87 (1981), nr. 4, p. 924.

the Grand Duchy of Lithuania, which was joined by union with the Kingdom or Crown of Poland. Many of its members – as it transpires – were simultaneously canons or prelates of chapters in the Polish Crown.

Part of the clergy attached to Vilnius Cathedral undoubtedly represented significant intellectual potential, as demonstrated by their scholarship and other extra-ecclesiastical activities³. Nevertheless some clergymen were more and others less talented, assiduous, zealous, exemplary etc. Thus even were we to count all them among the elite of the Grand Duchy of Lithuania and the Crown, they remain a strongly differentiated group. Only some of them constituted the intellectual élite of Lithuania, contrary to the assumption made more than forty years ago by Jerzy Ochmański, and repeated by the historiography⁴. Only the latest research in this question has shown that by itself the formal membership of a given institution proves nothing in this respect, especially in the case of clergymen who accumulated benefices.

In order to explain more fully the working of the Vilnius Cathedral Chapter it is essential to try to characterize the people who constituted the institution. These were the prelates and canons, who formed a clearly identifiable group, for whom we possess reasonably complete and comparable sources. This attempt can be made using a prosopographical approach. Prosopography, or collective biography, already has its own traditions as a research method⁵. This prosopographical study of the

³ Cf. Wioletta Pawlikowska-Butterwick, “Księgozbiór biblioteki katedralnej w Wilnie z końca XVI wieku”, *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, 56 (2012), p. 162–191.

⁴ According to Jerzy Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*, Poznań: VAM, 1972, p. 50, “it can be said of the Vilnius chapter that both in the 15th century and in the era of humanism it constituted the intellectual élite of Lithuania[...]”.

⁵ Andrzej Radziwiński, “Od katalogu duchownych do komputerowej ‘kolektywnej biografii’. Uwagi o dawnych i współczesnych kierunkach i tendencjach w badaniach średniowiecznych i nowożytnych kapituł katedralnych w historiografii niemieckiej”, *Roczniki Historyczne*, 60 (1994), p. 173–184. *The Use of Computers in Developing Prosopographical Methodology*, ed. Katharine S. B. Keats-Rohan, Oxford: Linacre College for prosopographical research, 2002. Wojciech Tygielski, *Z Rzymu do Rzeczypospolitej: studia z dziejów nuncjatury apostolskiej w Polsce XVI–XVII w.*, Warszawa: Wyd. Fundacji “Historia pro Futuro”, 1992, p. 82–105.

Vilnius chapter seeks to apply the postulates for such research published by Antoni Gašiorowski⁶ and Andrzej Radzimiński⁷, within the limits of the material.

Knowledge of the people who constituted the chapter can help both to characterize the entire group and to interpret the available sources. This prosopographical study may stimulate further research on the religious, cultural, economic and political life of the Grand Duchy of Lithuania and the Polish Crown in this crucial period. During the second half of the sixteenth century fundamental changes occurred in the life of both Church and state, including the codification of the laws of the Grand Duchy of Lithuania, the establishment of the Vilnius Academy and the Lithuanian Tribunal, and the conclusion of the Unions of Lublin and Brest. The sixteenth century saw the beginning of a long process of reform within the Catholic Church, whose chief impulse came from the General Council held at Trent between 1545 and 1563. The impact of these reforms came to be felt in both the Grand Duchy of Lithuania and the Polish Crown. The young Commonwealth of the Two Nations had to find means not only peaceful co-existence between those who differed in faith, but also solutions for older problems between clergy and laity.

The biographical information assembled here comes to a significant degree from the manuscript records of the Vilnius chapter. The clergymen under consideration were active in various ecclesiastical and secular structures (primarily at episcopal, magnate and royal courts), and so are mentioned quite frequently in the literature and in compendia. The secondary sources are of rather uneven quality; the most useful, because they contain much factual information and references to the primary sources, proved the studies of Jerzy Ochmański and Grzegorz Błaszczak

⁶ Antoni Gašiorowski, "Katalogi członków średniowiecznych kapituł Wielkopolski", in: *Ecclesia Posnaniensis. Opuscula Mariano Banaszak septuagenario dedicata*, Poznań: UAM WT, 1998, p. 55–64.

⁷ Andrzej Radzimiński, "W sprawie opracowania katalogów (spisów) prałatów i kanoników kapituł katedralnych w Polsce średniowiecznej", in: *Christianitas et cultura Europae. Księga jubileuszowa Profesora Jerzego Kłoczowskiego*, ed. Henryk Gąpski, vol. 1, Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 1998, p. 133–136.

and the recently published catalogue of Lithuanian clergymen⁸. It should be added that more than a dozen prelates and canons are the subjects of entries – again of uneven quality – in the Polish Biographical Dictionary (*Polski Słownik Biograficzny*). Despite doubts as to the verity of some information, the assembled data permits an initial attempt at a collective biography of the Vilnan prelates and canons. The dimensions of the present article allow me to address only some of the most important questions concerning the early modern Catholic clergy.

During the second half of the sixteenth century a total of 75 persons possessed a Vilnan capitular benefice. Naturally the members of the chapter changed over time, but at any one moment it contained a maximum of six prelates and 12 ordinary canons, as well as a few supernumerary canons. The number of persons fluctuated slightly for a variety of reasons. The most important of these was the accumulation of benefices within the chapter itself. During the second half of the sixteenth century 32 persons held prelatures. Six of these clergymen were in simultaneous possession of a prelatore and canonry for some length of time⁹.

The second reason is the frequency of vacancies and changes in personnel. During the years selected for a ‘snapshot’ of the chapter, all of the persons who in the course of that year sat in the chapter are counted. For example in 1575, both the old dean – Paweł Skaszewski – and his successor – Jan Jarczewski – count towards the total number¹⁰. The question of promotions within the chapter is best illustrated by

⁸ In addition to my doctoral dissertation, I have drawn on material contained in the following works: Jerzy Ochmański, *op. cit.*; Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka od XV do początku XVII wieku. Ustrój*, Poznań: UAM, 1993; Vytautas Ališauskas, Tomasz Jaszczolt, Liudas Jovaiša and Mindaugas Paknys, *Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a.*, (Bažnyčios istorijos studijos, vol. 2) Vilnius: Aidai, 2009.

⁹ See Wioletta Pawlikowska, “The Challenge of Trent and the Renewal of the Catholic Church in the Grand Duchy of Lithuania: The Higher Clergy of Vilnius and the Problems of Plural Benefices and Residence in the Sixteenth Century”, in: *Church History Between Rome and Vilnius: Challenges to Christianity from Early Modern Ages to the 20th Century*, ed. Arūnas Streikus, (Bažnyčios istorijos studijos, vol. 4), Vilnius: LKMA, 2011, p. 37–56.

¹⁰ Skaszewski died before 7 October 1575, and Jarczewski was installed on 19 October 1575.

Skaszewski. He acquired a supernumerary canonry in 1559, which he exchanged for an ordinary canonry on 27 October 1562. Twenty days earlier, he had been recorded as a 'future canon'. He resigned his canon's stall before 2 April 1563, but earlier, on 17 February 1563 he was elected as dean of Vilnius.

THE AGE OF THE PRELATES AND CANONS
AND THE DURATION OF THEIR PREBENDS

We possess no direct information about the dates of birth (to within a year) of more than half of the Vilnan prelates and canons in the second half of the sixteenth century. The question of their age at the moment at which they acquired their capitular prebends therefore requires a precise explanation of the basis on which I have estimated their ages. It is possible to suggest the most likely date of birth if the course of the clergyman's career or the year of his matriculation at university is known.

The matricular date may indicate that the person in question was about 15 years old; the minimum age for the acquisition of a cathedral prebend was 14 years¹¹. The synod of the ecclesiastical province of Gniezno, held at Łowicz in 1556, forbade the installation of 'children', but such a ban testifies to the occurrence of the phenomenon earlier¹². The situation changed somewhat when the process of implementing the Tridentine decrees began. Henceforth no one who had not at least 25 years old could be entrusted with a *cura animarum*. For other dignities

¹¹ Andrzej Radziwiński, "Problemy metodyczne w badaniach duchowieństwa kapitulnego w Polsce średniowiecznej", in: *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowoczesnej. Studia nad pochodzeniem i funkcjonowaniem elity kościelnej*, ed. A. Radziwiński, Toruń: Wyd Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2000, p. 169. Elsewhere A. Radziwiński, (*Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w. Studium prozopograficzne*, vol. 1: *Prałaci*, Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, 1991, p. 28–29), states that a condition for receiving a first benefice was reaching the age of 16 years.

¹² Bolesław Ulanowski, *Materiały do historii ustawodawstwa synodalnego w Polsce w XVI w.* (Archiwum Komisji Prawniczej Akademii Umiejętności, vol. 1), Kraków, 1895, p. 434.

and offices, to which pastoral responsibilities were not attached, the minimum age would be 22 years¹³. On the basis of these assumptions I have established an approximate date of birth for 35 persons. However, I have not been able to establish even the approximate dates of birth of three clergymen – 4 % of the total number for the second half of the sixteenth century. If a clergymen belonged to the Vilnius chapter for only a few years, and we do not have other information on the course of his career, then it is not possible to estimate his age.

In the light of my research the youngest members of the Vilnius chapter at the time of entry were Jan Jarczewski, Mikołaj Niemczynowicz and Szymon of Brzeziny. Each of them was 14 years old (or a little older). The oldest was Petrus Roysius (Pedro Ruiz de Moros / Piotr Roizjusz / Petras Roizijus), who acquired his benefice at the age of 62 years. These were not typical cases. The average mean age at the moment of installation was about 34 years. Most were installed between 21 and 30 years of age – 23 persons (31 %) and between 31 and 40 years of age – again, 23 persons (31 %). 11 persons (14 %) entered the chapter between 41 and 50 years of age.

It has been possible to establish the duration of prebends for 74 out of the 75 persons who were members of the Vilnius chapter in the second half of the sixteenth century. Each prebend has been counted separately, so, for example, a canon who was subsequently promoted to a junior prelature (such as the custodianship) and then to a senior one (such as the deanship) would figure three times. Taking all the clergymen and all their prebends into consideration, the average mean duration of a prebend was 17 years. The briefest tenure was that of Mikołaj Kochanowski († before 15 August 1577), who held his benefice for about four and a half months. The longest tenure was enjoyed by Alessandro de Pessenti, who kept his stall for 45 years.

Summing up, the 'average' prebendary acquired his first Vilnan capitular benefice when he was 34 years old, while the average length of tenure (for all stalls) was 17 years.

¹³ *Dokumenty soborów powszechnych*, vol. 4: 1511–1870, ed. Arkadiusz Baron and Henryk Pietras, Kraków: WAM, 2004, p. 750–755.

THE VACATING OF PRELATURES AND CANONRIES

Except for deaths, in most cases we can only make an informed guess about the reasons for the vacating of capitular stalls. Only very rarely did clergymen give the reasons for their resignation *expressis verbis*. It has been possible to state the reason for vacating prebends with a least a fair degree of probability for 73 out of the 75 clergymen in question (97 %).

The most common reasons in this period for vacating prelatures and canonries were:

- death: 46 persons (61 %);
- promotion within the chapter: 5 persons (7 %);
- promotion to the episcopate: 11 persons (15 %);
- voluntary resignation: 8 persons (11 %);
- involuntary resignation: 3 persons (4 %);
- unknown: 2 persons (3 %).

The problem of taking possession of new benefices is linked to the questions of plural benefices and/or resignation from previously acquired benefices.

On the basis of the available sources I conclude that 11 clergymen resigned from their Vilnan canonry or prelature when or after they became bishops. However, promotion to the episcopate did not always result in resignation from the Vilnius chapter. Walerian Protasewicz-Szuskowski kept his canonry of Vilnius while serving as Bishop of Lutsk (Łuck)¹⁴. The Bishop of Samogitia, Waclaw Wierzbicki, resigned his canonry of Vilnius only shortly before his death (†18 July 1555¹⁵). Moreover, to the end of his life he was simultaneously Bishop-Ordinary and Archdeacon of Samogitia.

Mikołaj Pac resigned from the deanship of Vilnius before 10 June 1558¹⁶, shortly after his nomination as bishop of Kiev (Kyiv) in

¹⁴ Mamert Herburt, *Wypisy z Aktów czyli dziejów kapituły katedry wileńskiej z siedmiu pierwszych tomów od 1501 – do 1600 r.*, Biblioteka Czartoryskich, Kraków, MS 3516 (hereafter – *Herburt*), § 307, fol. 122.

¹⁵ Grzegorz Błaszczyk, *op. cit.*, p. 56, no. 15.

¹⁶ *Acta Capituli Vilnensis*, constitute Fondas 43, no. 210/1–216 of the manuscript collection of the Lietuvos Mokslų Akademijos Vrublevskių biblioteka, Vilnius (hereafter – ACV), vol. 3, fol. 200v.

1557¹⁷. He was later installed as provost of Vilnius (before 25 February 1561)¹⁸, but 12 February 1582 removed from his stall by the bishop, Cardinal Jerzy Radziwiłł (Jurgis Radvila) (chiefly because of Pac's sympathies for the Protestant Reformation)¹⁹. He remained nominated bishop of Kiev, unconfirmed by the Holy See, until the end of his life.

Piotr Arciechowski, who was both canon and Dean of Vilnius at the time of his nomination as Bishop of Kamanec's (Kamieniec), died 1 September 1562²⁰, before he could be confirmed as bishop or resign his Vilnan prebends. Andrzej Patrycy Nidecki, Bishop of Wenden, kept his archidiaconry of Vilnius until his death in 2 January 1587²¹.

The decrees of the Council of Trent regarding the joining of prebends with bishoprics, as in the question of plural benefices, were unambiguous. As they began to be implemented, the occurrence of pluralism was restricted. According to the Tridentine decrees, only a bishop-ordinary – as the delegate of the Holy See – could decide on whether a clergyman could keep a benefice received 'in the last forty years'.

The provincial synod of Gniezno reacted relatively swiftly to the decrees. As early as 1577 it took the position that bishops should be exempted from the prohibition. Rome proved accommodating – apostolic nuncios were empowered to grant dispensations in this regard. In practice little changed, as monarchs could still, via bishops (who were usually associated with the royal court), reward their ecclesiastical supporters with benefices. This type of procedure is illustrated by the

¹⁷ Krzysztof Rafał Prokop, *Biskupi kijowscy obrządku łacińskiego XIV–XVIII w. Szkice biograficzne*, Biały Dunajec-Ostróg: Wołanie z Wołynia, 2003, p. 45–52.

¹⁸ ACV 4, fol. 7v–8.

¹⁹ ACV 6, p. 351–353; Herburt, § 267, fol. 265. See also Hieronim Eugeniusz Wyczawski, "Pac Mikołaj", *Polski Słownik Biograficzny* (hereafter – PSB), vol. 24, Wrocław: Wyd. Polskiej Akademii Nauk, 1979, p. 737.

²⁰ "Dziennik biskupa Piotra Myszkowskiego 1555–1568", ed. Łukasz Kurdybacha, *Kwartalnik Historyczny*, vol. 47 (1933), no. 1, p. 460.

²¹ Leszek Hajdukiewicz, "Nidecki Patrycy Andrzej", *PSB*, vol. 22, Wrocław: Wyd. Polskiej Akademii Nauk, 1977, p. 713–717; *Propozycje konsytorialne w XVI w.*, ed. Hieronim Fokciński, Roma: Pontificium Institutum Studiorum Ecclesiarum, 1994, p. 100–102, no. 31.

following example, preserved in correspondence. On 4 December 1577 King Stephen Báthory asked Pope Gregory XIII to permit Adam Pilichowski to keep all his existing benefices after becoming bishop of Chełm (which was a poorly endowed see). The Queen, Anna Jagiellonka, asked the Pope for the same favour. A few years later the King repeated the request. Royal support was conditional, however, on Pilichowski's exchanging benefices in the Warsaw chapter with Nidecki (see below). Pilichowski himself wrote in his own cause to Cardinal Giovanni Francesco Commendone²². Stephen Báthory also wrote to Gregory XIII on behalf of Nidecki. On 13 October 1584 he asked the Pope to permit Nidecki to keep all his existing benefices²³, and on 13 March 1585 his request was seconded by Queen Anna²⁴. The previous day (12 March 1585) Nidecki wrote a request of his own to the Pope²⁵. As a result of these efforts Nidecki obtained a dispensation allowing him to keep benefices that were not intrinsically joined together²⁶.

For many clergymen elevation to the episcopacy was an undoubted promotion. Entry into the senate of the Commonwealth opened new possibilities of public activity. But alongside new rights and privileges, it also entailed new duties²⁷. Skills acquired during work in the royal chancelleries and/or cathedral and collegiate chapters prepared them for the role, and often helped them to achieve their senatorial chair.

Among the 75 clergymen under consideration, 11 became bishops. All of them had earlier held a secretarial or other position at the royal court. According to Alicja Dybkowska, promotion to the office of referendary or grand secretary, or above all vice-chancellor, was proof

²² *Propozycje konsytorialne w XVI wieku*, p. 79, no. 20, footnote 5.

²³ *Annales ecclesiastici quos post Caesarem SRE cardinalem Baronium*, ed. A. Theiner, vol. 3, Romae: ex typographia Tiberina, 1856, p. 579–580, no. 76.

²⁴ *Ibid.*, p. 628–629, no. 10.

²⁵ *Ibid.*, p. 628, no. 10.

²⁶ *Propozycje konsytorialne w XVI wieku*, p. 100, no. 31, footnote 3.

²⁷ Alicja Dybkowska, "O powoływaniu biskupów za panowania Zygmunta Augusta", in: *Między monarchią a demokracją. Studia z dziejów Polski XV–XVIII wieku*, ed. Anna Sucheni-Grabowska and Małgorzata Żaryn, Warszawa: Wyd. Sejmowe, 1994, p. 117.

of the monarch's trust and heralded further honours²⁸. One of the clergymen in question – Piotr Arciechowski – was promoted from referendary. Jan Przerębski was elevated from the vice-chancellorship of the Crown to the archbishopric of Gniezno.

Jan Dziegielewski's research has revealed that 70 per cent of Polish and Lithuanian bishops-ordinary in the years 1587–1648 had been active at the (broadly understood) royal court and the central offices of the Crown and Grand Duchy before receiving their first episcopal see²⁹. All the bishops-ordinary of Vilnius and almost all the prelates and canons of Vilnius, who were promoted to that or another bishopric, were associated with the royal court previous to their elevation.

That said, it is much more difficult to decide which of these bishops-elect received their nomination primarily because of their ecclesiastical service, and which of them were promoted chiefly as a result of their broadly understood extra-ecclesial activity. Dziegielewski has tried to answer this question. He estimates that between 1587 and 1648 only six bishops (just over 8 per cent of the total), received their mitres because of their pastoral service. Among them he includes the Custodian of Vilnius, Melchior Giedroyć (Merkelis Giedraitis)³⁰. However, Giedroyć had earlier been a royal secretary to King Sigismund Augustus, although according to Grzegorz Błaszczyk this service was 'probably only an episode in his life'³¹. He was moreover engaged in political activity. For example in 1569 he was an envoy from the palatinate of Vilnius and a signatory of the Polish-Lithuanian Act of Union concluded in Lublin³².

²⁸ *Ibid.*, p. 129. Nb. in the Polish Crown the vice-chancellorship and chancellorship were held alternately by a clergyman and a layman, but the equivalent offices in the Grand Duchy of Lithuania were held only by laymen.

²⁹ Jan Dziegielewski, "Biskupi rzymskokatoliccy końca XVI – pierwszej połowy XVII w. i ich udział w kształtowaniu stosunków wyznaniowych w Rzeczypospolitej", in: *Między monarchią a demokracją...*, p. 197.

³⁰ Jan Dziegielewski, *op. cit.*, p. 198–199.

³¹ Grzegorz Błaszczyk, *op. cit.*, p. 72.

³² *Akta unji Polski z Litwą. 1385–1791*, ed. Stanisław Kutrzeba and Władysław Semkowicz, Kraków: Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, 1932. See Grzegorz Błaszczyk, *op. cit.*, p. 73.

We can therefore legitimately ask whether he did in fact become a bishop because of his pastoral work and service in the diocese of Vilnius. Whatever the reasons for his promotion, it remains the case that, once Melchior Giedroyć had become Bishop of Samogitia, he won a lasting reputation among historians as an exemplary pastor to his flock³³. Nevertheless, according to Dziegielewski, the most important factors in episcopal promotions were: services to the state and the dynasty, social status (birth and wealth), and to a significantly lesser degree, service to the Church³⁴. In addition, the web of family and social connections exercised a considerable influence on episcopal nominations.

Three clergymen were removed involuntarily from their benefices, in circumstances that are not always clear³⁵. The examples from the Vilnius chapter testify expressively that if the corporation was determined and convinced of the correctness of its decision, it could deprive a clergyman of his benefice, while obliging all members of the chapter to keep silent. However, things were not so easy in the case of a bishop, even a mere nominee, such as Mikołaj Pac³⁶.

Cases of translation from one bishopric to another are also noteworthy. It seems that quite apart from questions of prestige, one of the principal motives was the desire for a better endowed, more lucrative see. Towards the end of the sixteenth century, the most attractive bishoprics were (besides the primatial see of Gniezno) Kraków,

³³ Zenonas Ivinskis, "Merkelis Giedraitis arba Lietuva dviejų amžių sąvartojė", in: *idem, Rinktiniai raštai*, vol. 4: *Krikščionybė Lietuvoje*, Roma: LKMA, 1987; Jonas Boruta, "Didysis Žemaičių ganytojas Merkelis Giedraitis", in: *Mikalojaus Daukšos "Katekizmui" – 400*, Klaipėda: Žemaičių kultūros draugija, 1995, p. 15–23; Eugenija Ulčinaite, "Merkelis Giedraitis – vyskupas, mecenatas, poetas", *Naujasis Židinys-Aidai*, 1999, no. 9–10, p. 444–453; Liudas Jovaiša, *Katalikiškoji Reforma Žemaičių vyskupijoje*, unpublished doctoral thesis, Vilnius, 2004.

³⁴ Jan Dziegielewski, *op. cit.*, p. 199.

³⁵ The reasons for the deprivation of Jan Ostrowski, Mikołaj Pac and Jan Kukrowicz are discussed below. I am unable to explain the circumstances in which Mateusz Piskorzewski was deprived.

³⁶ Krzysztof Rafał Prokop, "Pseudo-episcopus Kiioviensis. W kwestii daty rezygnacji z biskupstwa i śmierci nominata kijowskiego Mikołaja Paca", *Lituanos-Slavica Poznaniensia. Studia Historica*, 11 (2005), p. 241–254.

Włocławek, Płock, Poznań, Vilnius and Warmia. Clergymen's evident ambitions to acquire these richer prizes, whenever occasion arose, are entirely understandable. Poorly endowed bishoprics were treated as 'waiting rooms' by those with hopes of one of the most lucrative sees.

No member of the Vilnius chapter seems to have resigned from his benefice for the sake of a lay career, although there was a case in the neighbouring chapter of Samogitia. Canon Benedykt Kotarski, having thrown off his clerical garb and embraced Protestantism, contracted a legal marriage (from a Reformed point of view) with his concubine Urszula, with whom he had already fathered two boys and a girl while still a canon³⁷.

Nor were there any cases in Vilnius of a canon or prelate resigning his prebend in favour of another clergyman. The procedure was nevertheless not unknown to some of the Vilnan clergymen. In 1538 Ioannes Benedictus Solfa received the scholarship of the Holy Cross in Wrocław (Breslau). A certain Nicolaus Copernicus had resigned from it for him³⁸. Pilichowski exchanged the office of *prepositus* of Warsaw for that of the custodianship of the same collegiate church with Nidecki³⁹. Maciej Kłodziński 'inherited' the cantorship of Kraków and the archdeaconry of Samogitia from his brother Stanisław, who had abandoned his clerical career⁴⁰.

³⁷ *Visitatio dioecesis Samogitiae (A. D. 1579)*, ed. Juozas Tumelis and Liudas Jovaiša, Vilnius: Aidai, 1998, p. 304. See also Grzegorz Błaszczyk, *op. cit.*, p. 117–119; Wioletta Pawlikowska, "Konkubiny w życiu prałatów i kanoników wileńskich w XVI–XVII wieku. Uwagi o recepcji uchwał Soboru Trydenckiego w Wielkim Księstwie Litewskim", in: *Tridento visuotinio Bažnyčios susirinkimo (1545–1563) įtaka Lietuvos kultūrai*, ed. Aleksandra Aleksandravičiūtė, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2009, p. 232–233. On Benedykt Kotarski, see also: Vaclovas Vaivada, *Katalikų Bažnyčia ir Reformacija Žemaitijoje XVI a.: esminiai raidos bruožai*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2004, p. 152.

³⁸ Gerhard Zimmermann, *Das Breslauer Domkapitel im Zeitalter der Reformation und Gegenreformation (1500–1600)*, Weimar: H. Böhlau Nachfolger, 1938, p. 192–193. See also Teresa Borawska, *Życie umysłowe na Warmii w czasach Mikołaja Kopernika*, Toruń: Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1996, p. 180.

³⁹ *Propozycje konsystorialne w XVI wieku*, p. 79, no. 20, footnote 5.

⁴⁰ Grzegorz Błaszczyk, *op. cit.*, p. 116–117.

SOCIAL ORIGINS OR STATUS

Research on the composition of the Vilnius chapter enables us to answer the question of the social estate into which the prelates and canons were born (or acquired, in the case of ennoblements). In the case of noble-born clergymen, we can also usually identify their family. In most cases, the necessary information is available in armorials (*herbarze*) and similar publications. Knowledge of the family connections of the clergyman in question also helped. In ten cases, I was able to establish their membership of a given family on the basis of documents provided by the canon or prelate himself, on which the mark of a signet seal remains visible.

In total it has been possible to indicate the social origins or status of 57 out of the 75 clergymen under consideration – 76 % 53 of them (93 %) were of noble status, while four (7 %) came from a burgher background. Among the nobles were six who acquired nobility just before their entry into the Vilnius chapter or while members of it. It was not possible to identify any sons of peasants, although they may be hidden among those clergymen whose origins or status remain unidentified.

TERRITORIAL ORIGINS

It is no simple matter to state the territorial origins of members of the Vilnius cathedral chapter. The available sources do not always permit us to identify the prelates' and canons' places of birth. Quite often we can only make suppositions as to the approximate places, regions or provinces whence hailed the clergyman in question on the basis of their family connections. Similarly, we can sometimes make provisional judgments about clergymen's territorial origin on the basis of information about their families⁴¹. The form of clergymen's names

⁴¹ This section is a summary of Wioletta Pawlikowska-Butterwick, "A "Foreign" Élite? The Territorial Origins of the Canons and Prelates of the Cathedral Chapter of Vilna in the Second Half of the Sixteenth Century", in: *The Slavonic and East European Review*, (forthcoming).

may, in the absence of other data, indicate the region from which their family came⁴². The migration of individuals and families from the Polish Crown to the Grand Duchy of Lithuania should also be taken into consideration. So too should the fact that some of the persons in question may have originally come from one region, but later settled on estates (purchased or exchanged) in another. Although the results of this research will not be free of imprecision and generality, the effort to establish clergymen's territorial origin should allow us to answer the question of with which lands Vilnan canons and prelates were most closely connected.

The current article does not attempt to establish the nationality of the persons constituting the chapter of Vilnius in the sixteenth century⁴³. Despite the fact that the problem of nation-forming in the early modern period remains absorbing, and the discussion among historians about the early modern meanings of concepts such as 'nation' and '*patria*' continues to be extremely lively, with no consensus in sight⁴⁴. The complexity of

⁴² Jan Stanisław Bystron, *Nazwiska polskie*, Warszawa: Książka i Wiedza, 1993, p. 19–20.

⁴³ On the subject of "Poles" in the Grand Duchy of Lithuania see the recent remarks of Andrzej B. Zakrzewski, "Jeszcze o Polakach w Wielkim Księstwie Litewskim w XIV–XVIII wieku", in: *Przez Kresy i historię po obrzeża polityki*, vol. 1, ed. Iwona Hofman and Wojciech Maguś, Toruń: Wyd. Adam Marszałek, 2011, p. 258–266.

⁴⁴ For a critical review of recent literature, see Robert John Weston Evans, "Confession and Nation in Early Modern Central Europe", *Central Europe*, 9 (2011), no. 1, p. 2–17. For the Polish, Lithuanian and Ruthenian territories, see, *inter alia*: Robert Frost, "Ordering the Kaleidoscope: The Construction of Identities in the Lands of the Polish-Lithuanian Commonwealth since 1569", in: *Power and the Nation in European History*, ed. Len Scales and Oliver Zimmer, Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 212–231; Tomasz Kizwalter, "Nowoczesność narodu jako problem badawczy – przykład Polski", *Historyka*, 29 (1999); *idem*, *O nowoczesności narodu. Przypadek polski*, Warszawa, 1999; Andrzej Sulima Kamiński, *Historia Rzeczypospolitej wielu narodów 1505–1795*, Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2000; Jūratė Kiaupienė, „Mes, Lietuva“. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorija XVI a. (viešasis ir privatus gyvenimas)*, Vilnius: Kronta, 2003; Maciej Franz, *Idea państwa kozackiego na ziemiach ukraińskich w XVI–XVII wieku*, Toruń: Wyd. Adam Marszałek, 2006; Oleg Łatyszczek, *Od Rusinów do Białorusinów*, Białystok: Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, 2006; Mathias Niendorf, *Das Großfürstentum Litauen: Studien zur Nationsbildung in der Frühen Neuzeit (1569–1795)*, Wiesbaden: Harrassowitz, 2006;

the problem, and the difficulty of defining such concepts in their own contexts is signalled by Urszula Augustyniak⁴⁵. In my view, the arbitrary assignment, using contemporary criteria, of nationality to people who departed this life four centuries ago is an entirely unscholarly exercise.

For 68 of the total of 75 members of the Vilnius chapter in the second half of the sixteenth century, it has been possible, more or less precisely, to establish their territorial origins. Although I have not been able to pinpoint the exact place of origin for every clergyman, I have tried to discover they came from the Grand Duchy of Lithuania (including its Ruthenian territories), the Polish Crown (including Great Poland, Little Poland, Mazovia), Podlasie, Royal Prussia, or whether he was a 'further foreigner' (coming from, for instance, the Holy Roman Empire, Italy, Dalmatia or the Kingdom of Sweden).

Canons and prelates from Podlasie have been treated as a separate group, because of the ethnic and social specificity of these lands. Podlasie is described as 'an artificial administrative creation, assembled from pieces of the Polish-Ruthenian-Yotvingian ethnic borderland'⁴⁶. Colonized mainly by Mazovians moving east and Ruthenes moving west, Podlasie acquired a typically borderland character in ethnic and confessional terms. Most of the noble families from whom the Vilnan clergymen descended had migrated to Podlasie from the west, rather than the east. Located between the Grand Duchy of Lithuania and the Kingdom of Poland, it was the object of continual disputes and controversies between those two powers⁴⁷. Following the transfer in

Pod wspólnym niebem. Narody w dawnej Rzeczypospolitej, ed. Michał Kopczyński and Wojciech Tygielski, Warszawa, 2010.

⁴⁵ Urszula Augustyniak, *Koncepcje narodu i społeczeństwa w literaturze plebejskiej od końca XVI do końca XVII wieku*, Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, 1989; *eadem*, "Wielokulturowość Wielkiego Księstwa Litewskiego i idea tolerancji, a praktyka stosunków międzywyznaniowych w XVI–XVIII w.", in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos tradicija ir tautiniai naratyvai*, ed. Alfredas Bumblauskas and Grigorijus Potašenko, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 90.

⁴⁶ Stanisław Alexandrowicz, "Powstanie i rozwój miast województwa podlaskiego (XV–XVIII w.)", *Acta Baltico-Slavica*, 1 (1964), p. 137.

⁴⁷ Jerzy Wiśniewski, "Rozwój osadnictwa na pograniczu polsko-rusko-litewskim od końca XIV–XVII wieku", *ibid.*, p. 130. See Anna Kołodziejczyk, "Z dziejów kolo-

1569 of most (but not all) of Podlasie from Grand Duchy to the Crown, Podlasians became foreigners according to Lithuanian law⁴⁸. Although all the Podlasian members of the Vilnius cathedral chapter in the second half of the sixteenth century were not only born, but also installed before 1569, it makes sense to treat them separately.

This raises the question of the role played by ‘foreigners’ in the life of the Vilnius chapter. To achieve greater clarity I divide ‘foreigners’ into ‘nearer foreigners’ and ‘further foreigners’. The former are used for persons who came from the Polish Crown, and the latter for those who came from lands beyond Lithuania and Poland (after 1569 the Commonwealth of the Two Nations). It is helpful to do so both because of the high number of clergymen from the Crown and because of the close (if not always harmonious) relationship between Lithuania and Poland. It should be noted that the law of the Grand Duchy, even after the Union of Lublin, did not differentiate between inhabitants of the Polish Crown and other ‘foreigners’. Similarly, after the Ukrainian, Volhynian and Podlasian territories were incorporated into the Polish Crown in 1569, the inhabitants of these lands became ‘foreigners’ according to Lithuanian law, as codified in the Second Lithuanian Statute of 1566⁴⁹.

16 of the 75 clergymen under consideration (21 %) came from the Grand Duchy of Lithuania (including its Ruthenian, but excluding its Podlasian territories). 6 came from Podlasie (8 %). Among the rest, 36

nizacji puszcz na Podlasiu w XV–XVI wieku”, in: *Szkice z dziejów kolonizacji Podlasia i Grodzieńszczyzny od XIV do XVI wieku*, Olsztyn: Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2002.

⁴⁸ According to Marek Plewczyński (“Szlachta podlaska w wojsku polskim za ostatnich Jagiellonów”, in: *Drobna szlachta podlaska w XVI–XIX wieku. Materiały z sympozjum w Hołnach Mejera (26–27 maja 1989 roku)*, ed. Stefan K. Kuczyński, Białystok: Ośrodek Badań Historii Wojskowej, Muzeum Wojska w Białymstoku, 1991, p. 13), even before the Union of Lublin nobles from Podlasie were treated in the Grand Duchy of Lithuania as a foreigners.

⁴⁹ Przemysław Dąbkowski, *Stanowisko cudzoziemców w prawie litewskim w drugiej połowie XV i w XVI wieku (1447–1588)*, Lwów: Nakł. Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, 1912, p. 17–22. Cf. Sławomir Godek, *Elementy prawa rzymskiego w III Statucie litewskim (1588)*, Warszawa: Oficyna Naukowa, 2004, p. 38 ff.

(48 %) came from one or other lands of the Polish Crown (so these may be called 'nearer foreigners'). 11 were from Little Poland (15 %), and 12 from Great Poland (16 %). To these 12 eight more clergymen from Mazovia (incorporated into the Polish Crown only in 1529) might be added. The controversial nature of the relationship of Royal Prussia to the Polish Crown suggests that, as in the case of the Podlasians, the single clergyman from Royal Prussia should be placed in a separate category⁵⁰. Several other clergymen can be plausibly identified only as coming from some part of the Polish Crown. To judge by the surnames of most of those whose origin I have not established, they would probably also come into this category.

During the period 1550–1600 we can find only nine 'further foreigners' (12 %) – that is, persons from places beyond Lithuania and Poland. However, there were more of them in the fourth than in the third quarter of the sixteenth century.

EDUCATION AND INTELLECTUAL LEVELS

Questions associated with education belong to the canon of research on capitular communities⁵¹. An attempt to answer the question about the levels of education among the Vilnan clergymen therefore seems fully justified.

Initially, Polish chapters did not require university studies from prospective members, so prelates and canons entering chapters did not have to provide evidence of their degrees. Such a requirement was introduced in the middle of the fifteenth century in the Kraków cathedral

⁵⁰ See Karin Friedrich, "Citizenship in the Periphery: Royal Prussia and the Union of Lublin 1569", in: *Citizenship and Identity in a Multinational Commonwealth: Poland-Lithuania in Context, 1550–1772*, ed. K. Friedrich and B. M. Pendzich, Leiden and Boston: Brill, 2009, p. 49–69.

⁵¹ Andrzej Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej*, vol. 1: *Pralaci* (Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, 1991); vol. 2: *Kanonicy* (Toruń: UMK, 1993); Ewa Wólkiewicz, *Kapituła kolegiacka św. Mikołaja w Otmuchowie. Dzieje – organizacja – skład osobowy (1386–1477)*, Opole, 2004; Marta Czyżak, *Kapituła katedralna w Gnieźnie w świetle metryki z lat 1408–1448*, Poznań: UAM WT, 2003.

chapter, but only for candidates who were not of noble status. Those who could not demonstrate their nobility had at least to have the title of doctor⁵². The question of the education of the clergy was addressed more closely by the Council of Trent, whose formula was more an encouragement than a command: 'In those countries, where it will be possible to achieve it, all dignities, and at least half the canonries in cathedral churches and the more significant collegiate churches should be allocated only to masters or doctors, and also bachelors of theology or canon law'⁵³.

In the middle of the sixteenth century, chapters applied educational requirements only to clergymen of plebeian backgrounds, but later – undoubtedly as a result of the process of implementing the Tridentine reforms – study at university sometimes became a more widely applied condition of installation. Such was the case with the cathedral chapter of Poznań in the sixteenth century. When considering clergymen for those prebends accessible to plebeians, it could, citing the statute, refuse to accept candidates who could not provide evidence of five years of unbroken studies and certification of a doctor's or bachelor's degree, awarded after an appropriate examination. As Konrad Lutyński's research has shown, the chapter of Poznań did not always execute the letter of its own statute rigorously. It rarely required evidence of five years of study, usually contenting itself with evidence of a doctoral degree, and in some cases it did not even require that⁵⁴.

The chapter acted in a principled manner, while still not quite meeting the letter of the statute, towards Stanisław Fogelweder. On 7 July 1572 his procurators, in completing the act of his taking possession of the archdeaconry of Warsaw, instead of showing evidence of his noble status, simply appealed to his earlier reception into the Płock cathedral chapter, in the office of chancellor. Nevertheless, the chapter obliged

⁵² Marek Daniel Kowalski, *Pralaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwek (1320–1382)*, Kraków: Wyd. nakładem Towarzystwa Historii i Zabytków Krakowa, 1996, p. 72.

⁵³ *Dokumenty soborów powszechnych*, vol. 4, p. 753.

⁵⁴ Konrad Lutyński, *Kapituła katedralna w Poznaniu w XVI wieku. Organizacja i majątek*, Poznań: UAM WT, 2000, p. 95.

the procurators to present a suitable document within twelve months. On 10 March of that year, Jan Powodowski had presented the chapter with a document, issued in Padua on 12 March 1562, testifying to his promotion to the doctorate⁵⁵.

The Vilnan statute is silent regarding the education of the canons and prelates. Nevertheless, whatever the formal requirements or lack of them, during the second half of the sixteenth century we can observe a tendency encouraging the further education of the cathedral clergy. Additional funds were allocated to brethren who undertook further study. On 8 February 1589 the Vilnius chapter aided Canon Ioannes Bolpatus with the sum of ten Lithuanian schocks for his 'further advances [...] out of regard of his most important need'⁵⁶.

For most of the prelates and canons of Vilnius in this period, sources testifying to their education are known. It is not always certain, however, whether all the clergymen who matriculated at university actually completed their full course of studies. Not all of the members of the chapter appear in sources adorned by academic titles. In a few cases the clergyman's level and place of education can be deduced from the knowledge that he occupied an office which required a given standard of education. Such persons worked in chancelleries of various kinds⁵⁷.

Sources testify that at least 51 of the 75 clergymen in question (over 68 %) had received a formal education. The level of that education was however extremely varied.

It is not possible to say much about the early schooling of the future prelates and canons of Vilnius. Most of them probably attended parish schools, just as most future clergymen did at this time. We can only indicate a few persons, however, for whom the sources verify such an elementary education. Nidecki attended the parish school in Oświęcim, was later a pupil at the school attached to St John's Church in Kraków,

⁵⁵ *Ibid.*, p. 97.

⁵⁶ *Herburt*, § 219–221, fol. 294–295.

⁵⁷ According to the findings of Krzysztof Skupieński, *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*, Lublin: Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2002, p. 83, trivial knowledge sufficed for the function of public notary.

and after that was educated in the Franciscans' school in the same city, before he began his studies at the University of Padua. Stanisław Fogelweder went to school in Strassburg, Maciej Kłodziński was a schoolboy in Łowicz and Warsaw, Johannes Jussoila was educated at schools in Rauma (Raumo) and Turku (Åbo), while Petrus Roysius first encounter with learning was in Alcaniz. For others, the information is vaguer. Grzegorz Błaszczuk states that Jan of Domanowo (Domanowski) studied in Kraków, Italy, Germany and France⁵⁸. However, according to his own fellow member of the Vilnius chapter, Waclaw Czyrka, Domanowski had no degree: 'he passed himself off as a graduate with a learned degree, although he was only a simple supervisor of a school'⁵⁹.

HOLY ORDERS

Even greater difficulties are presented by the questions of the degree and date of ordination. We can confidently state the year of ordination only for a few of the canons and prelates in question. In some cases, we can infer that they had taken higher orders because they received payment for saying Mass. Bearing this in mind, at least 53 out of the total of 75 persons (71 %) had higher orders of some kind (sub-deacon, deacon, priest). Among the 32 prelates we can identify 21 with higher orders (66 %), while among the 58 canons we can do likewise for 40 persons (69 %). When we examine the chapter of Vilnius as a single group, just as when we focus separately on the canons and on the prelates, we find that a significant majority of the clergymen had higher orders. Moreover, among both prelates and canons, the great majority of those with higher orders were priests.

CONCLUSIONS

The biographical information I have assembled about members of the Vilnius cathedral chapter, once subjected to prosopographical

⁵⁸ Grzegorz Błaszczuk, *op. cit.*, p. 58.

⁵⁹ *Herburt*, § 139, fol. 87.

analysis, reveals a number of tendencies and phenomena concerning them as a group. By way of summary, we may construct the profile of a 'model' Vilnan clergyman. This model clergyman was presented to his benefice by the king. At that time he was 34 years old, and kept it for a further 17 years until he died. The average lifespan of the prelates and canons of Vilnius was 51 years. Our model clergyman was a nobleman from the Polish Crown, who possessed a doctorate from the University of Kraków. After taking his stall in Vilnius he was ordained priest. Besides his Vilnan benefice he possessed two or more others elsewhere. Obviously the composition of the Chapter of Vilnius was far more diverse than this 'model' clergyman would suggest. Nevertheless, this reconstruction reflects the current state of research on the Vilnan cathedral clergy. This profile may undergo change as research continues on early modern chapters, and as 'blanks' are filled in⁶⁰.

The analysis of fifty years in the history of the Vilnius chapter has allowed us to capture instances of both continuity and change. For example, for nearly all of this period the chapter contained a representative of the Apennine peninsula. On the other hand, the breakdown of the data into two quarter centuries suggests that to some extent the territorial composition of the chapter depended on the person of the King and Grand Duke. Between 1550 and 1575 the chapter included members from Italy, Spain and the German Reich. Between 1576 and 1600 the chapter included two clergymen from the Kingdom of Sweden and two 'Hungarians' from Transylvania and Dalmatia. It is hard to overlook the Hungarian origins of Stephen Báthory and the Swedish ones of Sigismund III Vasa.

A comparison between these two quarter-centuries shows that both the number of persons accumulating benefices and the number of benefices held plurally diminished. This may reflect the early impact of the implementation of the Tridentine prohibition of the accumulation prebends. My research indicates that many if not most of the prelates and canons of Vilnius had studied at university. Two tendencies can be discerned. The proportion of formally educated clergymen appears to

⁶⁰ The term is taken from Antoni Gaşiorowski, *op. cit.*, p. 64.

fall somewhat, but this may be the result of gaps in the extant sources. It does seem that among the formally educated clergy, more of them took higher degrees. Finally, the tendencies outlined here occurred without any sudden breaks. The chapter of Vilnius in 1600 was not so very different from its predecessor of 1550.

DARIUS BARONAS

STAČIATIKIŲ ŠV. DVASIOS BROLIJOS
ĮSISTEIGIMAS VILNIUJE 1584–1633 M.

ĮVADAS

Vilnius nuo seno garsėja kaip miestas, kurio istorijoje ir dabartyje ryškų pėdsaką paliko įvairių kultūrų ir tautų atstovai. Česlovo Milošo ir Tomo Venclovos odės Vilniui jau seniai prie šios tiesos pripratino Lietuvos istorijai neabejingus skaitytojus ir klausytojus. Dar XIX a. prasidėjusi Vilniaus istorijos akademinė tyrimų tradicija toliau sėkmingai tęsiama ir turtinama solidžiais darbais ir netikėtais atradimais¹. Jie tik dar kartą parodo, kad senojo Vilniaus praeities lobiai glūdi ne tik po žeme. Iki šiol archyvuose slepiasi nepakankamai panaudoti dokumentai, kurių duomenys gali padėti spręsti ne vieną Vilniaus miesto ir jo gyventojų istorijos problemą. Tai ypač pasakytina apie Vilniaus tyrimų iki XVII a. vidurio būklę, kurią stipriai komplikuoja ta gerai žinoma aplinkybė, jog 1655 m. maskvėnams užėmus Vilnių jo magistrato archyvas buvo sunaikintas. Tad šiuo straipsniu norėtume prisidėti prie „ikitvaninio“ Vilniaus istorijos pažinimo, kaip tyrimo objektą pasirinkę Vilniaus stačiatikių broliją². Vilniuje stačiatikiai

¹ Suprantama, kad čia nėra prasmės daryti plačių istoriografinių apžvalgų, tad paminėsime tik keletą naujesnių darbų ir tai tik dėl to, kad jie rodo galimas naujų tyrimų kryptis ir perspektyvas: Aivas Ragauskas, *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antroje pusėje (1662–1702)*, Vilnius: Diemedis, 2002; Mindaugas Paknys, *Vilniaus miestas ir miestiečiai 1636 m.: namai, gyventojai, svečiai*, Vilnius, 2006; Vladas Drėma, *Vilniaus bažnyčios: Iš Vlado Drėmos archyvų*, Vilnius: Versus aureus, 2008; David Frick, *Wilnianie. Żywoty siedemnastowieczne*, Warszawa: Przegład Wschodni, Studium Europy Wschodniej, 2008; Gediminas Vaitkevičius, *Vilniaus įkūrimas, (Vilniaus sąsiuviniai, t. 1)*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2010.

² Norime tik priminti, kad ši brolija nebuvo vienintelė Vilniaus stačiatikių brolija. Vilniuje XVI a. veikė keturios vadinamosios midaus brolijos, kurių narystė nebuvo

pradėjo kurtis XIII–XIV a. sąvartoje, o jau to paties amžiaus pabaigoje jame aiškiai išsiskyrė atskiras rusėnų kvartalas „civitas Ruthenica“³. Jo branduoliu tapo dabartinio senamiesčio dalis, lokalizuojama Latako ir Bokšto gatvių rajone. Tarp Didžiosios gatvės ir kairiojo Vilnios kranto tarpstantis rusėnų miestas plėtėsi pietų kryptimi. Jo toliausią simbolinę pietinę užstatymo ribą galima sieti su 1514 m. kunigaikščio Konstantino Ostrogiškio lėšomis pastatyta mūrine Švč. Trejybės cerkvė⁴. Tikrąją miesto ribą šioje atkarpoje žymėjo gynybinė siena su Aušros vartais. Ši santykinai nedidelė teritorija, kartais vadinama „Aštriuoju galu“, XVII–XVIII a. tapo išskirtine Vilniaus miesto dalimi: čia glaudžioje kaimynystėje susispietė trims krikščionių konfesijoms ypač brangios šventovės: katalikų Aušros vartų koplyčia ir Šv. Teresės bažnyčia, unitų Švč. Trejybės bažnyčia ir stačiatikių Šv. Dvasios cerkvė ir vienuolynas. Būtent šiam Vilniaus stačiatikių paveldui ir skiriamas pagrindinis dėmesys šiame straipsnyje. Kaip ir kokiomis aplinkybėmis iški-
lo Šv. Dvasios cerkvė, kaip ją palaikanti ir išlaikanti bendruomenė susibūrė, yra pagrindiniai klausimai, į kuriuos bandysime ieškoti atsakymo.

I. ISTORIOGRAFINĖ APŽVALGA

Vilniaus Šv. Dvasios cerkvės ir vienuolyno istorija aktyviai domėjosi Rusijos istorikai XIX–XX a. Žvelgiant iš mūsų dienos perspektyvos,

rezervuota išimtinai stačiatikiams, kaip tai tapo įprasta Šv. Dvasios brolijos atveju. Apie midaus brolijas žr.: Игнатий П. Зилитинкевич, *Виленскія филантропическія или медовыя братства*, Вильна: Виленская губернская типография, 1887. Pastaruoju metu apie šias brolijas mūsų istoriografijoje rašė Aivas Ragauskas, „Midaus brolijos – Vilniaus stačiatikių kultūros fenomenas (XV a. vidurys – XVII a. vidurys)“, in: *Florilegium Lithuanum: in honorem eximii professoris atque academici Lithuani domini Eugenii Jovaiša anniversarii sexagesimi causa dicatum*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, p. 229–241.

³ Žr., pvz., Дарюс Баронас, „Древнейшие следы пребывания русских в Вильнюсе“, *Kalbotyra*, t. 53, nr. 2, (*Slavistica Vilnensis*, 2004), p. 161–166; Kęstutis Katalynas, *Vilniaus plėtra XIV–XVII a.*, Vilnius: Diemedis, 2006, p. 53–54, 65–69; Gediminas Vaitkevičius, *op. cit.*, p. 62; Rytis Jonaitis, „Orthodox Churches in the Civitas Ruthenica Area of Vilnius: the Question of Location“, *Archaeologia Baltica*, t. 16, 2011, p. 110–125.

⁴ Žr., pvz., Tomasz Kempa, „Działalność hetmana Konstantego Iwanowicza Ostrogińskiego na polu prawosławia“, *Białoruskie zeszyty historyczne*, t. 12, 1999, p. 10–11.

svarbiausiu jų pasiekimu galima laikyti pagrindinių istorinių faktų („kas ir kada atsitiko“) nustatymą bei mūsų temai svarbių istorijos dokumentų paskelbimą. Antra vertus, skaitant ano meto istorikų darbus nesunku pastebėti jų aiškų, o kartais netgi karštą konfesinį angažuotumą. Dažniausiai stačiatikių brolijos istorija domėjosi stačiatikių istorikai, kuriems ypač rūpėjo parodyti, kaip į broliją susibūrę Vilniaus stačiatikiai gynė savo gryną stačiatikišką tikėjimą nuo unitų ir jėzuitų pasikėsinių⁵. Vilniaus stačiatikių kova su unitais tapo pagrindiniu istorinį naratyvą formuojančiu motyvu. Tokia perspektyva nėra iš principo ydinga, ją pasirinkti yra kiekvieno tyrėjo akademinės laisvės reikalas. Tačiau pažintinės problemos kyla tada, kai tam tikros vėlesnės pažiūros arba perdėm subjektyvūs nusiteikimai retransliuojami į ankstesnius „ikiunijinius“ laikus. Tokia anachronistiška tendencija gerai išryškėja tada, kai panašūs reiškiniai vertinami ne tuo pačiu masteliu. Antai, kalbant apie uniją priėmusius Rytų krikščionis, jie apibūdinami kaip menkadvasiai, silpni žmonės, palūžę dėl pavojaus netekti žemiškų gėrybių, tuo tarpu stačiatikiams skirtų panašių epitetų nerasi, nors ir tarp jų buvo įvairiausių žmonių⁶. Perdėtas subjektyvumas matyti ir tada, kai bet kokie stačiatikių brolijos narių veiksmai visada vertinami kaip teigiami ir teisingi, o jų oponentų (net nebūtinai unitų, bet ir brolijai nepriklausančių stačiatikių!) kaip neteisingi ir represiniai. Taip pat manytume, kad ligšiolinėje historiografijoje nepakankamai įvertinti Vilniaus ir Lvovo stačiatikių brolijų kontaktai. Mūsų manymu, ši Vilniaus–Lvovo kontaktų ašis padeda atskleisti ne tik Lietuvos ir Ukrainos, bet ir Lietuvos bei graikiškojo pasaulio kultūrinius ryšius, kurie didesnio dėmesio mūsų

⁵ Płg. Помпей Н. Батюшков, *Памятники русской старины в западных губерниях Империи*, т. 5, Петербург, 1872, p. 51–52; Виленское Свято-Троицкое впоследствии Свято-Духовское братство, Санкт-Петербург, 1876, p. 5–6, 10; Д. Сцепуро, *Виленское Свято-Духовское братство в XVII и XVIII столетиях*, Киев: Типография И. И. Горбунова, 1899, p. 4. Taip pat płg. Александр А. Папков, *Братства. Очерк истории западно-русских братств*, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1900, p. XXX, XXXVII, 1–2; Флегонт Смирнов, *Виленский Св.-Духов монастырь. Историческое описание*, Вильна: Типография О. С. Блюмовича, 1888, p. 9.

⁶ Д. Сцепуро, *op. cit.*, p. 41. Taikliai tokio požiūrio kritiką pateikia David A. Frick, *Meletij Smotryckij*, Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1995, p. 4–10.

istoriografijoje ėmė susilaukti tik pastaruoju metu⁷. Ankstesnėje istoriografijoje šie ir panašūs reiškiniai nesulaukė deramo dėmesio. Todėl dabartinę istoriografiją veikia ne tik ankstesnių istorikų vertingas įdirbis, bet ir tos jų mintys, kurios neišlaikė laiko išbandymų ir prašosi revizuojamos. Tad galima teigti, jog gan patikimos faktografijos ir vietomis aiškiai perlenktu subjektyvumo derinys rodo, kad su mūsų tema susiliečiančiais XIX a. 2-osios – XX a. 1-osios pusės rusų mokslininkų darbais reikia naudotis atsargiai. Jų negalima paprasčiausiai išsiversti ir perkelti į Lietuvos istoriografiją. Kol mūsų istoriografijoje nėra atlikti specialūs ir savarankiški tyrimai, tol mes tiesiog negalime turėti adekvataus vaizdo apie tai, kas vyko mūsų minėtame ypač įdomiame Vilniaus miesto kampelyje ir platesnėje erdvėje⁸. Tirdami Vilniaus stačiatikių Šv. Dvasios brolijos istoriją visų pirma kaip Vilniaus miesto istorijos dalį, su ja susijusius dalykus traktuosime ne tiek kaip baltarusių⁹, bet kaip LDK kultūros istorijos reiškinį, reprezentuojantį rusėniškąją jos dėmenį, kurio kūrėjai ir reiškėjai didžiąja dalimi buvo rusėnai – mūsų laikų ukrainiečių ir baltarusių protėviai.

Iki šiol tarp Lietuvos mokslininkų daugiausia dėmesio Vilniaus Šv. Dvasios cerkvei, o tuo pačiu ir šalia jos veikusiai brolijai bei vienuolynui skyrė Vilniaus miesto istoriją tyrę architektūros, urbanistikos ir meno istorikai. Pirmiausia minėtini Klemenso Čerbulėno darbai, pateikiantys bendruosius Šv. Dvasios cerkvės statymo bruožus. Nors šie darbai nemaža dalimi paremti Romualdo Firkovičiaus surinkta archyvine medžiaga, tačiau juose esama ir kai kurių netikslumų, užsilikusių dar nuo carinės istoriografijos laikų¹⁰. Kokybiškai naują šuolį meno istorijos

⁷ Tomas Veteikis, *Graikų kalbos studijos ir graikiškoji kūryba Lietuvoje XVI–XVII amžiuje*, Vilnius, 2004 (daktaro disertacija); Kristina Svarevičiūtė, „Meletijo Pigo ‘Dialogo’ dedikacijos adresatas“, *Literatūra*, t. 48, 2006, nr. 3, p. 79–81.

⁸ Kaip tik todėl pritariame nuomonei, kad Vilniaus rusėniškoji istorija dar labai menkai tyrinėta (Alfredas Bumblauskas, „Senasis Vilnius tautų istorinės sąmonės perspektyvose“, *Lietuvos istorijos studijos*, t. 8, 2000, p. 35).

⁹ Plg. Jaroslav Isaevych, *Voluntary Brotherhood. Confraternities of Laymen in Early Modern Ukraine*, Edmonton-Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2006, p. 19, 45.

¹⁰ *Vilniaus architektūra*, Vilnius: Mokslas, 1985, p. 181–185; Tadas Adomonis,

kontekste mums rūpimos temos atžvilgiu reikia sieti su 1998 m. Rūtos Birutės Vitkauskienės pasirodžiusiu straipsniu. Paskelbtas mokslo populiarinimo leidinyje jis negalėjo būti išsamus, negalėjo turėti moksliniams darbams būdingos struktūros, tačiau teisingai atrinkti duomenys daro jį vertingu šios srities darbu¹¹. Grįžimas *ad fontes* būdingas ir 2003 m. pasirodžiusiai Germano Šlevio knygai *Vilniaus stačiatikių šventovės*¹². Tarp Lenkijos istorikų vertingais, su mums rūpima tema susijusiais darbais išsiskiria Tomaszas Kempa¹³. Minėti straipsniai ir knygos sudaro gana palankią aplinką mūsų tyrimui, kuriame sieksime Vilniaus Šv. Dvasios cerkvės iškilimą traktuoti kaip Vilniaus miesto religinės (stačiatikių), tarpkonfesinės istorijos dalį. Pasiremdami skelbtais, neskelbtais ar nepakankamai panaudotais šaltiniais stengsimės pateikti dokumentaliai (tiek, kiek mums tai įmanoma dabar) patikimą vaizdą, siekdami išsiaiškinti ne tik kas, kada, ką pastatė, bet ir atskleisti, kokie santykiai siejo į šią veiklą įsitraukusius žmones. Matydami, kad jau dabar esama prielaidų apčiuopti kai kurias šio plataus tinklo akis, tikimės, kad mums pavyks nustatyti tam tikrus ryšius tarp skirtingų grupių atstovų, kurie veiksmingai prisidėjo prie Vilniaus Šv. Dvasios cerkvės iškilimo. Dar reikia pabrėžti, kad stengsimės apibūdinti tą materialinį pagrindą, kuris, pradėtas kurti XVI a. pabaigoje, toliau plėtotas XVII a. 1-ojoje pusėje, leido Vilniaus stačiatikių brolijai imtis brangiai kainuojančių naujos Šv. Dvasios cerkvės statybų 1633 m.

Klemensas Čerbulėnas, *Lietuvos TSR dailės ir architektūros istorija*, t. 1: *Nuo seniausių laikų iki 1775 m.*, Vilnius: Mokslas, 1987, p. 204–205; *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas*, t. 1, *Vilnius*, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 249–252; *Lietuvos architektūros istorija*, t. 2: *Nuo XVII a. pradžios iki XIX a. vidurio*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 99–101.

¹¹ Rūta B. Vitkauskienė, „Vilniaus stačiatikių vienuolynas ir Šv. Dvasios cerkvė“, in: *Lietuvos vienuolynai*: Vadovas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1998, p. 404–410.

¹² Герман Шлевис, *Православные святыни Вильнюса: страницы истории*, Вильнюс: Свято-Духов монастырь, 2003.

¹³ Pz., Tomasz Kempa, „Wileńskie bractwo Św. Ducha jako centrum obrony prawosławia w Wielkim Księstwie Litewskim w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII w.“, *Białoruskie zeszyty historyczne*, t. 21, 2004, p. 47–69 ir kiti šiami straipsnyje cituojami darbai.

Pastarąją datą pasirenkame kaip mūsų tyrimo chronologinę cezūrą, nes 1633 m. karūnacinio seimo metu Vladislavo IV Vazos priimti sprendimai dėl stačiatikių Bažnyčios padėties Abiejų Tautų Respublikoje žymėjo gerą dešimtmetį trukusio palyginti taikaus stačiatikių, unitų ir katalikų sambūvio pradžią¹⁴. Ši data taip pat žymi Šv. Dvasios brolijos didžiausio aktyvumo pabaigą. Formalia tyrimo pradžia pasirinkome 1584 m., kai prie Vilniaus Švč. Trejybės cerkvės buvo įsteigta stačiatikių brolija. Prieš pradėdant dėstyti dar reikėtų aptarti kai kurias sąvokas. Reikia turėti omenyje, kad istorikų tekstuose vartojama sąvoka „Šv. Dvasios brolija“ yra istoriografinės kilmės. XVI–XVIII a. ši brolija oficialiai vadinosi Švč. Trejybės brolija. Toks pavadinimas atsirado dėl to, kad iš pradžių jos nariai burdavosi prie Vilniaus Švč. Trejybės cerkvės, kur jai priklausė Viešpaties sutikimo (*Сретения*) altorius. 1596 m. sudarius Brastos bažnytinę uniją, brolijos gyvavimas prie šios cerkvės komplikavosi, nes jos nariai nepripažino uniją priėmusių hierarchų valdžios. 1609 m. Švč. Trejybės cerkvei galutinai perėjus į unitų rankas, Vilniaus stačiatikiams beliko burtis prie vienintelės jiems likusios Šv. Dvasios cerkvės. 1597 m. brolijos pasistatyta cerkvė tapo stačiatikių religinio gyvenimo židiniu Vilniaus mieste. Nepaisant vietos pakeitimo, stačiatikių brolijos nariai stengėsi išlaikyti senąjį pavadinimą, nes antraip jiems būtų grėšę netekti senųjų privilegijų. Toks pavojus tapo juo labiau aštrus tada, kai 1608 m. metropolitas Hipatijus Potiejus įsteigė to paties (Švč. Trejybės) pavadinimo unitų broliją¹⁵. Tad atsižvelgdami į Šv. Dvasios cerkvės reikšmę Vilniaus stačiatikių brolijos veiklai bei siekdami išvengti tam tikros sąvokų sumaišties, istorikai jau nuo XIX a. vartoja „Šv. Dvasios brolijos“ pavadinimą. Mes laikomės tokios pat

¹⁴ Plačiau apie 1632 ir 1633 m. seimų sprendimus dėl tarpkonfesinių santykių žr. Tomasz Kempa, *Wobec kontrreformacji. Protestanci i prawosławni w obronie swobod wyznaniowych w Rzeczypospolitej w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*, Toruń: Adam Marszałek, 2007, p. 377–421.

¹⁵ Макарий (Булгаков), *История Русской Церкви*, kn. 6: *Период самостоятельности Русской Церкви (1598–1881)*; *Патриаршество в России (1589–1720)*, sk. 1: *Патриаршество Московское и всяя Великия России и Западнорусская митрополия (1589–1654)*, Москва: Издательство Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1996, p. 206–207, 235–236.

vartosenos: ten, kur bus kalbama apie broliją, pasitaikys ir istorinis (kur būtina), ir istoriografinis pavadinimas, visada turint omeny vieną ir tą pačią stačiatikių bendruomenę.

2. TARPKNFESINIŲ SANTYKIŲ KONTEKSTAS IR ŠV. DVASIOS CERKĖS IŠKILIMAS

Tiriant krikščionybės LDK istoriją XVI a. įprasta naudotis krizės ir reformos sąvokomis bei jų vediniais. Tačiau įsivaizdavimas apie ypač gilią stačiatikybės krizę plačiai naudotas kalbant apie LDK ir Lenkijos stačiatikių Bažnyčios padėtį XVI a. 2-ojoje pusėje. Dvasininkijos moralinis nuopuolis, išsilavinimo stoka, pasinėrimas į pasaulietinius rūpesčius ir pasauliečių įtaka Bažnyčios institucijoms buvo įvardinami kaip pagrindiniai nuosmukio veiksniai¹⁶. Nors tokių reiškinių iš tiesų pasitaikydavo, tačiau darant griežtus visuminius vertinimus visada reikia turėti omenyje, kad piktnaudžiavimo Bažnyčios turtu atvejai niekada nebuvo tapę norma, jiems ir panašioms dalykams uolesni hierarchai ar pasauliečiai oponuodavo per visą XVI a. Tad pabrėžiant vien neigiamus stačiatikių Bažnyčios gyvavimo reiškinius sunku būtų paaiškinti, iš kur atsirado tie didžiuliai vidinės energijos klodai, kurie atsivėrė tuo metu, kai buvo rengiamasi sudaryti Brastos bažnytinę uniją. Po jos sudarymo prasidėję unitų ir stačiatikių konfliktai rodė, kad LDK ir Lenkijos Rytų krikščionys pasirinko skirtingus savo Bažnyčių atsigavimo kelius, atsirėdami į bendrą tradiciją, bet darydami skirtingas išvadas. Reikia pabrėžti ir tai, kad bandymai reformuoti stačiatikių Bažnyčią prasidėjo dar

¹⁶ Plg. Макарий (Булгаков), *История Русской церкви*, kn. 5: *Период разделения Русской Церкви на две митрополии. История Западнойрусской, или Литовской, митрополии (1458–1596)*, Москва: Издательство Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1996 (šis dvylikos tomų leidinys dienos šviesą išvydo 1857–1883 m., naujai perleistas 1994–1996 m.), p. 24–26, 132, 180; Борис Н. Флоря, „Кризис организационных структур православной церкви в XVI в.“, in: *Брестская уния 1596 г. и общественно-политическая борьба на Украине и в Белоруссии в конце XVI – начале XVII в.*, d. 1: *Брестская уния 1596 г. Исторические причины*, Москва: Индрик, p. 33–40; Borys A. Gudziak, *Crisis and Reform. The Kyivan Metropolitanate, the Patriarchate of Constantinople, and the Genesis of the Union of Brest*, Cambridge Mass.: Harvard Ukrainian Research Institute, 2001, p. 59.

gerokai iki Brastos bažnytinės unijos. Didžiausią akstiną tam davė iš Vakarų ir Vidurio Europos sklidusi Reformacija, bei po Tridento bažnytinio susirinkimo prasidėjusi aktyvi Romos katalikų Bažnyčios misijinė veikla Europos rytuose¹⁷. Ne visai atsitiktinio sutapimo dėka, tais pačiais 1577 m. pasirodė dalykai, kurie iš katalikų Bažnyčios pusės ėmė naujaip veikti stačiatikius tiek tarptautiniu, tiek lokaliu lygmeniu. 1577 m. popiežius Grigalius XIII įkūrė Graikų kolegiją, kurios auklėtiniai, be kunigams įprastos sielovados, dar turėjo rūpintis stačiatikių mokslinimu ir bažnytinės vienybės skleidimu tarp vadinamųjų Rytų Bažnyčios schizmatikų¹⁸. Tais pačiais metais Vilniuje jėzuitas Petras Skarga paskelbė savo karštą atsisaukimą į stačiatikius „Apie Dievo Bažnyčios vienybę vieno ganytojo valdžioje ir apie graikų pasitraukimą iš tos vienybės“¹⁹. Šiame poleminiame veikle Skarga su didele aistra rusėnams bandė parodyti, kokie dvasiniai pavojai jų tyko atsiskyrus ir kokia nauda jų laukia prisijungus prie Romos katalikų Bažnyčios. Stačiatikių savigarbą, ko gero, turėjo ypač žeisti Skargos priekaištai dėl stačiatikių kunigų tamsumo ir apsileidimo, pastabos apie bažnytinės slavų kalbos netobulumą, lyginant su graikų ar lotynų kalbomis²⁰. Didelė dalis aštrių argumentų buvo sunkiai atremiami, nes jie derėjo prie tuometinės stačiatikių religinio ir kultūrinio gyvenimo tikrovės... Iš kovingai nusiteikusio katalikų Bažnyčios mokyto atstovo sklindantys pamokymai darė didelį įspūdį tiek stačiatikiams, tiek katalikams. Sprendžiant iš 1590 m. leidimo prarmės, būta stačiatikių, kuriuos įtikino Skargos argumentai ir jie priėmė uniją su katalikų Bažnyčia, bet dar daugiau buvo tokių, kurie nuoširdžiai piktinosi Skargos veikalu, kurio pirmojo leidimo tiražo nemaža dalis buvo tiesiog išpirkta ir sudeginta²¹. Vykstant aktyviai tarpkonfesinei

¹⁷ Plg. Oscar Halecki, *From Florence to Brest (1439–1596)*, Rome: Sacrum Poloniae Millenium, 1958, p. 150–152, 196–197; Borys A. Gudziak, *op. cit.*, p. 25–27.

¹⁸ Oscar Halecki, *op. cit.*, p. 196–197.

¹⁹ Piotr Skarga, „O jedności Kościoła Bożego pod jednym pasterzem y o greckim od tej jedności odstąpieniu“, in: *Русская историческая библиотека*, т. 7, кн. 2, Петербургъ: Археографическая комиссия Министерства Народнаго Просвещения, 1882, st. 223–526.

²⁰ *Ibid.*, st. 392, 483–486.

²¹ *Ibid.*, st. 528–529.

polemikai, 1579 m. Vilniaus kolegija gavo universiteto teises, o 1583 m. prie jos buvo įsteigta popiežiškoji seminarija, skirta katalikiškam rusėnų ir maskvėnų ugdymui²². Stačiatikių, kaip iš dalies ir protestantų, aistros dar labiau išplieskė po to, kai Lenkijoje ir Lietuvoje 1582 m. buvo įvestas naujasis Grigaliaus kalendorius, nevalia prisidėjęs prie to, kad skirtingų kalendorių įvairovė komplikavo krikščionių religinių švenčių ir kasdienio gyvenimo ritmą²³. Nors LDK, Lenkijos ir Livonijos miestuose kilę neramumai nė iš tolo nepriminė pilietinio karo, jie, be abejo, rodė, kad visuomeninis klimatas buvo gerokai įkaitęs. Stačiatikių Bažnyčia, susidūrusi su reformacinėmis ir ypač kontrreformacinėmis srovėmis, nepajėgė priimti šių iššūkių pati neprisitaikydama prie naujų sąlygų. Iš senų laikų paveldėtos struktūrinės problemos (kaip antai didelė pasauliečių įtaka bažnytinėms institucijoms, kuri, nors ir ne visada, bet dažnai apsunkindavo sielovadinę Bažnyčios misiją), dalies stačiatikių diduomenės tapimas protestantais, katalikų mestas iššūkis skatino stačiatikius iš naujo permąstyti savo paveldą ir jį artikuliuoti pagal tuos intelektualines kultūros standartus, kuriuos nustatė Vakarų krikščionys – tiek protestantai, tiek katalikai²⁴. Tad neatsitiktinai būtent tokiuose politiškai ir kultūriškai svarbiuose miestuose kaip Lvovas ir Vilnius labiausiai ir pasireiškė šių įtampų sąlygotas stačiatikių aktyvumas. Pabrėžtina, kad stačiatikiai pasauliečiai iš pradžių buvo kur kas aktyvesni negu jų Bažnyčios hierarchai. Jau 1585 m. Haličo, Lvovo ir Pšemyslio žemių diduomenės atstovai karčiai skundėsi Kijevo metropolitui Onisiforui dėl apverktinos rusėnų Bažnyčios būklės²⁵. Lvovo miestiečių pastangos reformuoti savąjį bažnytinį gyvenimą įgijo aiškiai institucionalizuotą for-

²² Artūras Grickevičius, *Vilniškė popiežiškoji seminarija 1583–1655 metais*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2008, p. 52–54.

²³ Plačiau apie tai žr. David Frick, „The Bells of Vilnius: Keeping Time in a City of Many Calendars“, in: *Making Contact: Maps, Identity, and Travel*, ed. G. Burger etc., Edmonton: University of Alberta Press, 2003, p. 29–37.

²⁴ Žr., pvz., Marzena Liedke, *Od prawosławia do katolicyzmu: Ruscy możni i szlachta Wielkiego Księstwa Litewskiego wobec wyznań reformacyjnych*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2004.

²⁵ *Акты относящиеся к истории Западной России* (toliau – АЗР), т. 3: 1544–1587, Санкт-Петербург: В типографии Эдуарда Праца, 1848, nr. 146, p. 289.

ma. 1585–1586 m. Lvove viešėjęs Antiochijos patriarchas Joakimas įsteigė Lvovo miestiečių stačiatikių broliją prie Švč. Mergelės Marijos Užmigimo cerkvės²⁶. Didelę dalį savo religinio įkarščio naujai įsikūrusios brolijos nariai nukreipė prieš, jų manymu, prastai ir nevertai savo pareigas ėjusius dvasininkus. Jų iniciatyva tas pats patriarchas Joakimas ekskomunikavo du kartus drįsusius vesti ir kitaip dieviškąjį įstatymą laužiusius dvasininkus²⁷. Plačios pasauliečių prerogatyvos apsilėidusių dvasininkų atžvilgiu buvo įtvirtintos Lvovo brolijos steigiamojoje privilegijoje, kurią vėliau patvirtino ir Konstantinopolio patriarchas Jeremijas²⁸. Šios privilegijos Lvovo brolijai leido tapti stauropigine organizacija, tiesiogiai pavaldžia tik pačiam Konstantinopolio patriarchui. Visai tai stipriai kirtosi su tenykščio hierarcho, Lvovo stačiatikių vyskupo valdžia. Kadangi tuo metu vyskupu buvo valdingasis Gedeonas Balabanas, ilgametis konfliktas tarp jo ir brolijos buvo tarsi iš anksto užprogramuotas²⁹. Nepaisant konfliktų su vietiniu hierarchu, brolijos narių (Lvovo miestiečių) religinė, karitatyvinė ir kultūrinė veikla savo dinamizmu ryškiai išsiskiria ne tik Kijevo metropolijos, bet ir platesnės stačiatikių oikumenos kontekste³⁰. Panašios atsinaujinimo nuotaikos buvo būdingos ir Vilniaus stačiatikiams. Tiesa, kalbant apie konkrečius faktus jų žinome mažiau palyginti su Lvovo stačiatikių brolija, kurios archyvas vėlesniais amžiais nebuvo išblaškytas ir didžiąja dalimi pasiekė mūsų dienas³¹. Vis dėlto krenta į akis tai, kad nesutarimai tarp Vilniaus

²⁶ *Diplomata statutaria a patriarchis orientalibus confraternitati stauropigianae Leopoliensi a. 1586–1592 data*, t. 2, Leopoli: sumptibus Instituti Stauropigiani, 1895, nr. 3, p. 3–15 (1586 01 01).

²⁷ *Monumenta confraternitatis stauropigianae Leopoliensis*, edidit W. Milkowicz, t. 1, d. 1, Leopoli: typis Instituti Stauropigiani, 1895, nr. 82a, p. 121–126; nr. 82b, p. 127–131 (1586 01 16, sen. st.).

²⁸ *Diplomata statutaria*, t. 2, nr. 7, p. 35–38 (1587 12 01, sen. st.).

²⁹ Plačiau apie šį konfliktą žr. Борис Н. Флоря, „Епископы, православная знать и братства. Вопрос о реформе церкви в последние десятилетия XVI в.“, in: *Брестская уния 1596 г. И общественно-политическая борьба на Украине и в Белоруссии в конце XVI – начале XVII в.*, d. 1: *Брестская уния 1596 г. Исторические причины*, Москва: Индрик, 1996, p. 107–110.

³⁰ Plg. Bogys A. Gudziak, *op. cit.*, p. 160–161.

³¹ Юлия Э. Шустова, *Документы львовского Успенского ставропигийского*

stačiatikių pasauliečių ir dvasininkų iki pat Brastos unijos laikų nepasiekė tokio tarpusavio priešiško laipsnio, koks buvo būdingas Lvovo stačiatikių bendrijai. Atrodo, kad bendradarbiavimas tarp vietinio stačiatikių Bažnyčios hierarcho (Kijevo metropolito) ir LDK diduomenės bei Vilniaus stačiatikių miestiečių iki pat Brastos bažnytinės unijos išvakarių buvo kur kas konstruktyvesnis. Būtent Kijevo metropolitas, kurio tiesioginei valdžiai ir priklausė Vilnius, pirmasis dar 1584 m. patvirtino Švč. Trejybės brolijos įstatus. Nors šis metropolitas nepasižymėjo kaip bažnytinio gyvenimo atnaujintojas, tačiau dėl tokio veiksmo jis ilgam išliko brolijos narių kolektyvinėje atmintyje³². 1588 m. tas pats metropolitas Onisiforas Dievočka palaimino sumanytą išspausdinti šios brolijos statutą. Toks leidinys pasirodė tinkamu metu, nes kaip tik 1588 m. birželį Vilniuje apsilankė Konstantinopolio patriarchas Jeremijas II³³. Jam viešint Vilniuje, brolijos nariai jo prašė patvirtinti brolijos įstatus ir ją pačią pripažinti. Patriarchas mielai sutiko patenkinti tokį prašymą ir dar suteikė teisę naudoti antspaudą su Švč. Trejybės atvaizdu³⁴. Tuo metu ir Lenkijos karalius bei Lietuvos didysis kunigaikštis Zigmantas Vaza taip pat buvo palankiai nusiteikęs Vilniaus stačiatikių brolijos atžvilgiu ir, jos narių prašomas, išdavė privilegijas, kurios, galima sakyti, broliją galutinai pripažino juridiniu asmeniu: 1589 m. liepos 21 d. privilegija patvirtino Vilniaus Švč. Trejybės brolijos įstatus, o

братства (1586–1788): Источниковедческое исследование, Москва: Рукописные памятники Древней Руси, 2009, p. 7–24.

³² Reikia pažymėti, kad atminimą apie 1584 m. metropolito Onisiforo veiksmus, susijusius su brolijos steigimu, išsaugojo, kaip atrodo, tik ta pati Vilniaus stačiatikių brolija. Apie tai žinoma iš jos poleminių istorinio veikalo „Συνοψις albo krotkie spisanie praw, przywileiow, świebod y wolności od niaśniejszych św. pamięci Krolow Ich Miłości Polskich, y Wielkich Xiążąt W. X. L. y Ruskiego, et caet. et caet. Przezacnemu starowiecznemu narodowi Ruskiemu, pod posłuszeństwem św. Oyca Patriarchy Konstantinopolskiego stale y nieodmiennie od okrzyczenia się swoiego trwającemu nadanych y poprzyjęzonych“ (toliau – „Sinopsis“), in: *Архив Юго-Западной России* (toliau – АЮЗР), d. 1, т. 7, Киев: Типография Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1887, p. 548.

³³ Макарий (Булгаков), *op. cit.*, kn. 5, p. 253–254.

³⁴ *Собрание древних грамот и актов городов Вильны, Ковна, Троку, православных монастырей, церквей и по разным предметам* (toliau – *Собрание*), d. 2, Вильно: В типографии А. Марциновскаго, 1843, nr. 3, p. 6–8.

1592 m. spalio 9 d. privilegija šie įstatai buvo dar kartą patvirtinti, sukonkretinti ir šiek tiek išplėsti³⁵. Visos šios privilegijos turėjo pakloti tvirtus naujai besikuriančios institucijos teisinius pagrindus.

3. BROLIJOS INSTITUCIONALIZACIJA

Kaip kiekviena didesnė organizacija, taip ir Vilniaus stačiatikių brolija turėjo turėti konkrečią susibūrimo vietą, savo padalinius ir pasižymėti savita vidine struktūra. Iš pradžių brolijos nariai būrėsi prie Vilniaus Švč. Trejybės cerkvės, kitomis svarbiomis jos įstaigomis buvo spaustuvė, mokykla, špitolė, Šv. Dvasios cerkvė ir vienuolynas. Kodėl stačiatikių brolija susibūrė prie šios cerkvės, kada, kaip ir kiek ėmė funkcionuoti jos įstaigos – tai klausimai, kuriuos dabar ir bandysime pasiaiškinti. Nors jie nėra nauji, bet prie jų verta sugrįžti dėl to, kad istoriografijoje esama įvairių nuomonių. Manome, kad tokia įvairovė atsirado todėl, kad nebuvo skiriamas reikiamas dėmesys tam, kad būtų išsiaiškinta, kada šaltiniuose minimi *tik* ateities planai ir ketinimai, o kada kalbama jau apie pilnakraujiškai veikiančius darinius.

a) Mokykla

Vienas svarbiausių brolijos uždavinių buvo švietimas. Mokyklos steigimo prie Švč. Trejybės vienuolyno reikalas buvo minimas jau 1584 m. Stepono Batoro privilegijoje stačiatikiams Vilniaus magistrato nariams³⁶.

³⁵ *Акты издаваемые Виленскою археографическою комиссиею* (toliau – АВАК), т. 9, Вильна: В типографии А. Г. Сыркина, 1878, nr. 52, p. 140–144 (1589 07 21); *ibid.*, nr. 53, p. 144–149 (1592 10 09). Tuometinė Zigmanto Vazos politika aiškinama jo nenoru įteisinti 1573 m. Varšuvos konfederacijos nuostatas, turėjusias laiduoti taiką tarp tikėjimo reikalais nesutariančių krikščionių, ir jo noru skaldyti stačiatikių ir protestantų vienybę prieš katalikų stovyklą (plg. В. А. Беднов, *Православная Церковь в Польше и Литве (по Volumina legit)*, Минск: Лучи Софии, 2002 (pirmas leidimas: Екатеринослав, 1908), p. 140–141). Neneigdami tokių politinių išskaičiavimų realumo, vis dėlto manome, kad Zigmantui Vazai nebuvo svetima ir pragmatinės tolerancijos tradicija.

³⁶ АЗР, т. 3, nr. 144, p. 287 (1584 05 27). Plačiau apie tai žr. Константин В. Харлампович, *Западнорусские православные школы XVI и начала XVII века, отношение их к инославным, религиозное обучение в них и заслуги их в деле*

Tą užduotį savotiškai perėmė ir konkrečių žingsnių ėmėsi kaip tik brolijos nariai. Reikalas steigti mokyklą minimas tiek Konstantinopolio patriarcho, tiek Lenkijos karaliaus privilegijose. Jeremijas II pritarė ketinimui steigti brolijos name mokyklą, kurioje būtų mokoma graikų, lotynų ir bažnytinės slavų (*пусказо*) kalbų³⁷. 1589 m. Zigmanto Vazos privilegijoje apie šį reikalą kalbama išsamiau: šalia minėtų trijų kalbų leidžiama dėstyti dar ir lenkų kalbą bei samdytis dvasininkų arba pasauliečių luomui priklausančius mokytojus³⁸. 1592 m. Zigmanto Vazos privilegijoje jau kalbama apie konkrečius namus, kuriuose mokykla minima kaip įsikūrusi³⁹. Kaip matome, duomenų apie mokyklos steigimąsi turime palyginti nemažai. Kada ji pradėjo veikti nurodomi skirtingi metai: 1585, 1587, 1588, 1591–1592 m.⁴⁰

Vis dėlto reikia pastebėti, kad šių šaltinių duomenų nepakanka norint įrodyti, kad Vilniaus stačiatikių mokykla XVI a. 9-ajame dešimtmetyje jau tikrai veikė. Antra vertus, šie duomenys neabejotinai rodo, kad Vilniaus stačiatikiai jau 1584 m. aiškiai juto būtinybę steigti savo stačiatikišką mokyklą. Tokį sumanymą galima vertinti kaip atsaką į Vilniaus universiteto ir Vilniaus popiežiškosios seminarijos įkūrimą. Tačiau, kaip matysime toliau, dar turėjo prabėgti ne vieneri ir ne dveji metai, kol toks sumanymas buvo realizuotas. Iš to bus matyti, jog anaipatol ne visada galima pasikliauti dokumentų normatyviniais teiginiais, ir todėl visada verta ieškoti papildomų argumentų vienam ar kitam

защиты православной веры и Церкви, Казань: Типография Императорского Университета, 1898, p. 314–316.

³⁷ *Собрание*, d. 2, nr. 3, p. 7.

³⁸ АВАК, т. 9, nr. 52, p. 143 (1589 07 21).

³⁹ *Ibid.*, nr. 53, p. 147 (1592 10 09).

⁴⁰ Флегонт Смирнов, *op. cit.*, p. 31 (nuo XVI a. 9-ojo dešimtmečio). Константин В. Харлампович, *op. cit.*, p. 316 (1584–1585 m.). Д. Сцепуро, *op. cit.*, p. 8 (apie 1587 m.), p. 111 (1588 m.); Михаил М. Пашкевич, *Виленское Свято-Троицкое впоследствии Свято-Духовское братство. (Исторический очерк)*, Вильна: Типография А. Г. Сыркина, 1890, p. 15 (1588 m.), p. 17 (1591–1592 m.); pastaroji data nusižiūrėta iš Ščerbickio, kuris apie mokyklos įsteigimą užsiminė probėgšmais, bet chronologiniu aspektu, kaip matysime toliau, pakankamai tiksliai (plg. О. В. Щербицкий, *Виленский Свято-Троицкий монастырь*, Вильна: Типография Губернскаго правления, 1885, p. 26); Tomas Veteikis, *op. cit.*, p. 37 (1585 m.).

teiginiui paremti. Tokios rūšies duomenų teikia žinios apie mokymo priemones ir jos personalą.

Atrodo, kad iki pat XVI a. 9-ojo dešimtmečio pabaigos Vilniaus stačiatikių brolija neturėjo tinkamų mokytojų. 1588 m. brolijos nariai dėkojo Lvovo brolijai už jos išleistą ir jiems atsiųstą slavų-graikų gramatiką. Vilniečiai prašė atsiųsti dar 100 ar 200 šių knygelių už „protingą kainą“; toks prašymas aiškiai liudija apie plačius švietėjiškus užmojus. Kartu su knygomis buvo prašoma atsiųsti ir vieną arba du mokytojus, kurie galėtų ir patys knygas gerai suprasti, ir kitus pamokyti⁴¹. Atrodo, kad toks prašymas buvo patenkintas ne iš karto. 1591 m. spalį Minsko vaivada Bogdanas Sapiega, brolijos vardu dėkodamas Lvovo brolijai už dar vienos graikų-slavų kalbų gramatikos atsiuntimą, tuo pačiu prašė atsiųsti ir patyrusį mokytoją⁴². Tokią pačią padėką ir tokį pat prašymą pakartotoj kitas Vilniaus brolijos narys – Naugarduko vaivada Teodoras Skuminas-Tiškevičius⁴³. Tik maždaug nuo to meto ima rodytis pirmos pakankamai aiškios žinios apie brolijos mokykloje dirbusius mokytojus. Dėl vysk. Balabano daromų sunkumų Lvovo stačiatikių brolijos mokykla negalėjo normaliai veikti ir todėl 1591–1592 m. žiemą mokytojas Laurentijus išvyko į Brastą, o Kirilas buvo išsiųstas į Vilnių⁴⁴. Atrodo,

⁴¹ *Monumenta confraternitatis*, t. 1, d. 1, nr. 92, p. 146–147 (1587 05 28 sen. st.). Šis dokumentas taip pat paskelbtas lengviau pasiekiamame leidinyje: A3P, t. 4: (1588–1632), Санкт-Петербург: В типографии Эдуарда Праца, 1851, nr. 4, p. 5–6, tačiau jame nurodoma 1588 m. (!) data. Originalas saugomas: Центральний державний історичний архів України, м. Львів (toliau – ЦДІАУ-Львів), f. 129, ap. 1, nr. 85. Prie dokumento išlikę penki Vilniaus miestiečių, brolijos narių antspaudai, kurie, mūsų žiniomis, dar nėra identifikuoti.

⁴² *Monumenta confraternitatis*, t. 1, d. 1, nr. 201, p. 310 (Vilnius, 1591 10 11 sen. st.). Originalas: ЦДІАУ-Львів, f. 129, ap. 1, nr. 181.

⁴³ *Ibid.*, nr. 205, p. 316–317 (Alytus, 1591 10 22 sen. st.). Originalas: ЦДІАУ-Львів, f. 129, ap. 1, nr. 185.

⁴⁴ A3P, t. 4, nr. 33, p. 43 (1592 02 06). Kirilą galima laikyti vienu pirmųjų Vilniaus brolijos mokytojų, kuris turėjo mokyti brolijos narių vaikus; apie jo įsikūrimo Vilniuje aplinkybes žr. *Monumenta confraternitatis*, nr. 209, p. 324–325 (Teodoro Skumino-Tiškevičiaus laiškas Lvovo brolijai, 1592 01 18 sen. st. Originalas: ЦДІАУ-Львів, f. 129, ap. 1, nr. 191); nr. 210, p. 326–327 (Kijevo metropolito Mykolo Ragozos laiškas tai pačiai brolijai, 1592 01 18 sen. st. Originalas: ЦДІАУ-Львів, f. 129, ap. 1, nr. 192); nr. 213, p. 330–332 (Bogdano Sapiegos laiškas tai pačiai brolijai, 1592 01 28

kad Vilniaus stačiatikių mokyklai vieno Kirilo nepakako, todėl brolijai priklausantys didikai siuntė pasiuntinius į Lvovą ieškoti tinkamo kunigo ir mokytojo⁴⁵. Tarp Vilniaus ir Lvovo brolijos užsimezgę kontaktai sudarė tinkamas prielaidas buvusiam Lvovo brolijos mokytojui Steponui Zizanijai įsikurti Vilniuje, kur jis netrukus išgarsėjo aršia polemika prieš bažnytinę uniją ir jos rėmėjus⁴⁶.

Kaip kiekvienai mokyklai, taip ir šiai reikėjo patalpų. Apie konkrečias, mokyklai pritaikytas patalpas pirmiausia prabylama tik Zigmanto Vazos 1592 m. spalio 9 d. privilegijoje. Iš jos sužinome, kad brolija, nusipirkusi vadinamąjį Hamšėjaus namą ir gavusi dovanų Jokūbo Kondratovičiaus namą, juos sujungė ir čia įkūrė savo mokyklą⁴⁷. Joje taip pat aiškiai kalbama apie brolijos jau įsteigtą ir veikiančią mokyklą, kurioje mokyta graikų, rusėnų, lotynų ir lenkų kalbomis. Atsižvelgiant į šių duomenų visumą, simbolinius stačiatikių mokyklos įsteigimo metus reikėtų sieti būtent su šia 1592 m. spalio 9 d. privilegija. Matome, kad prireikė maždaug 8 m., kol mokykla ėmė funkcionuoti. Per tą laiką apsirūpinta mokymo priemonėmis, mokytojais, patalpomis. Naugarduko kaštelionui kunigaikščiui Aleksandruvi Palubinskiui ir jo žmonai Sofijai Alšėniškei užrašius Sudervės dvarą, brolijos mokykla turėjo įgyti stabi-

sen. st. Originalas: ЦДІАУ-Львів, f. 129, ap. 1, nr. 194); nr. 219, p. 347–350 (Lvovo brolijos laiškas Vilniaus brolijai, 1592 02 24 sen. st.).

⁴⁵ A3P, t. 4, nr. 33, p. 46 (apie 1592 09 07 sen. st.).

⁴⁶ Steponas Zizanija į Vilnių atsikėlė apie 1593 m. (žr. Kazimierz Chodynicki, *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska: Zarys historyczny, 1370–1632*, Warszawa: Kasa imienia Mianowskiego, Instytut popierania nauki, 1934, p. 317). Jis kaip brolijos „didaskalas“ (mokytojas) minimas Kijevo metropolito Mykolo Ragozos rašte, adresuotame Vilniaus Švč. Trejybės cerkvės dvasininkams (A3P, t. 3, nr. 73, p. 105. (1595 07 16, sen. st.). Bet jau po kelių mėnesių tas pats metropolitas formaliai uždraudė Steponui Zizanijai pamokslauti Vilniaus cerkvėse (*ibid.*, t. 4, nr. 88, p. 121–122 (1595 09 30, sen. st.), dar vėliau jis buvo metropolito ekskomunikuotas (*ibid.*, nr. 91 1596 01 27 (sen. st.), o karaliaus valdžia jam paskelbė baniciją (*ibid.*, nr. 95, p. 132–133 (1596 05 28). Nepaisant viso to, Zizanija maždaug iki pat 1599 m. pabaigos reiškėsi pačiame Vilniuje kaip karštas bažnytinės unijos priešininkas, žr. Макарий (Булгаков), *op. cit.*, kn. 6, p. 180–181. Taip pat žr. Kazimierz Chodynicki, *op. cit.*, p. 317–320, 332.

⁴⁷ ABAK, t. 9, nr. 53, p. 146. Dar vienas šios privilegijos nuorašas: *ibid.*, nr. 54, p. 149–153. Hamšėjaus namą brolija nusipirko 1591 m., žr. Д. Сценуро, *op. cit.*, p. 9.

lesnį ir galbūt rentablesnį pajamų šaltinį negu brolijos narių aukojamos sumos⁴⁸. Kaip tik tuo metu mokykloje ėmė darbuotis gilų teologinį išsilavinimą turintys pedagogai. Tarp tokių reikia minėti graikus, tokius kaip Elasonos arkivyskupas Arsenijus ir būsimasis Aleksandrijos patriarchas Kirilas Lukaris (1595–1596)⁴⁹. Šių asmenų viešėjimas Vilniuje užtikrino, kad tam tikrą laiką Vilniaus stačiatikių mokykloje buvo dėstoma graikų kalba, reikalinga tiek religinei savišvietai, tiek polemikai su stačiatikybės kritikais. Konkretesnių duomenų apie jau ganėtinai išplėtotą mokyklos struktūrą sužinome iš 1619 m. Vilniaus brolijos laiško, rašyto Lvovo brolijai. Tuo metu brolijos mokykla buvo 5 skyrių: pirmuosiuose 3-uose buvo dėstomas „lotynų mokslas“, 4-ame – „rusų“ (*руская*), o 5-ame – bažnytinė slavų ir graikų kalbos⁵⁰.

b) Spaustuvė

Brolijos spaustuvės atsiradimo aplinkybės yra ištirtos detaliau negu mokyklos ar jos cerkvės. Panašiai kaip ir mokyklos, taip ir savo spaustuvės reikalingumas buvo fiksuojamas jau 1588 m. Jeremijo II ir 1589 bei 1592 m. karaliaus Zigmanto Vazos privilegijose. Pirmąja privilegija brolijai buvo leista spausdinti įvairias Senojo ir Naujojo Testamentų knygas, reikalingas tiek mokykloje, tiek bažnyčioje, graikų, bažnytine slavų (*по словацкы*), rusėnų (*по рускы*) ir lenkų kalbomis. 1592 m. privilegijoje tas pats punktas ne tik pakartotas, bet ir išplėstas taip, kad brolijai leista spausdinti ne tik Šventraščio tekstus, bet ir knygas, skirtas

⁴⁸ *Археографический сборник документов относящихся к истории Северо-Западной Руси* (toliau – AC), t. 6, Вильна: Печатня О. Блюмовича, 1869, nr. 41, p. 60–62 (1593 03 11, sen. st.). Šis nuorašas iš LDK Tribunolo knygos šiuo metu laikomas Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (f. 5–B 16–2095). АВАК, т. 11, Вильна: Типография А. Г. Сыркина, 1880, nr. 20, p. 46–48 (1593 04 02), nr. 21, p. 53–55 (1593 05 10); *ibid.*, t. 8, nr. 5, p. 12–15 (1594).

⁴⁹ Plačiau apie šiuos asmenis žr. Borys A. Gudziak, *op. cit.*, p. 149–150. Gerhard Podskalsky, *Griechische Theologie in der Zeit der Türkenherrschaft (1453–1821). Die Orthodoxie im Spannungsfeld der nachreformatorischen Konfessionen des Westens*, München: C. H. Beck, 1988, p. 162–166. Kirilas Lukaris Vilniuje viešėjo maždaug pusantrų metų, žr. Макарий (Булгаков), *op. cit.*, kn. 6, p. 648–649 (M. V. Dmitrijevo komentaras).

⁵⁰ АЗР, т. 4, nr. 217, p. 506 (1619 01 21, sen. st.).

„visokiems dvasiniams ir pasaulietiniams reikalams“⁵¹. Pirmuoju naujos spaustuvės leidiniu tapo *Kasdienės maldos*, išspausdintos 1595 m.⁵². Kitais metais ką tik pradėjusi veikti spaustuvė išspausdino dar 8 knygas kirilicos šriftu – tai rodo didelius leidybinius užmojus⁵³. Naujai pradėjusi veikti brolijos spaustuvė iš kitų Lietuvos spaustuvių išsiskyrė tuo, kad joje buvo išleistos pirmosios Lietuvoje knygos graikų kalba. Kirilas Lukaris Vilniuje parengė ir 1596 m. išspausdino savo dėdės, Aleksandrijos patriarcho Meletijo Pigo knygą *Dialogas*⁵⁴. Galimas daktas, kad Vilniuje tuo metu buvo parengta ir išspausdinta dar viena graikiška knyga „Ὀρθόδοξος διδασκαλία“ (*Orthodoxos didaskalia*, 1596), kurios atsiradimo aplinkybių, tiesa, Lietuvos tyrėjai dar, regis, visai nenagrinėjo⁵⁵. Brolijos spaustuvė be rimtesnių trikdžių veikė Vilniuje iki pat 1610 m., kai, Meletijui Smotrickiui išleidus garsųjį poleminį veikalą „ΘΡΗΝΟΣ“ (*Threnos*)⁵⁶, karaliaus dekretu jos veikla Vilniuje buvo sustabdyta ir 1611–1619 m. brolija savo leidinius leido Vievyje, Bogdano Oginskio dvare⁵⁷.

c) Špitolė

Mžiausiai konkrečių duomenų turime apie brolijos labdarinę veiklą. Nors brolijos įstatuose apie špitolę ir artimo meilės darbus kalbama

⁵¹ ABAK, t. 9, nr. 52, p. 143 (1589 07 21) ir *ibid.*, nr. 53, p. 147 (1592 10 09).

⁵² Vilius Užtupas, „Vilniaus rusų brolijos spaustuvė“, *Knygotyra*, t. 6 (13), 1979, p. 86–88.

⁵³ Plg. *ibid.*, p. 94, ir Zoja Jaroszewicz-Pieresławcew, *Druki cyrylickie z oficyn Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI–XVII wieku*, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2003, p. 103.

⁵⁴ Kristina Svarevičiūtė, *op. cit.*, p. 79–81. Plačiau apie Meletijaus Pigo veiklą po Brastos bažnytinės unijos sudarymo, kuria buvo siekiama atkurti stačiatikių Bažnyčios hierarchiją Lenkijos ir LDK žemėse, žr. Kazimierz Chodynicki, *op. cit.*, p. 346–348.

⁵⁵ Žr. Gerhard Podskalsky, *op. cit.*, p. 132, išn. nr. 554.

⁵⁶ Plačiau apie šį veikalą ir jo autorių žr. David A. Frick, „Meletij Smotryc’kyj’s *Threnos* of 1610 and its rhetorical models“, *Harvard Ukrainian Studies*, t. 11 (1987), nr. 3–4, p. 462–477; *idem*, *Meletij Smotryc’kyj*, Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1995; Jan Stradomski, *Spory o „wiarę grecką“ w dawnej Rzeczypospolitej*, Kraków: Scriptum, 2003, p. 39–40.

⁵⁷ Plačiau apie tai žr. Zoja Jaroszewicz-Pieresławcew, *op. cit.*, p. 105.

nemažai ir šiai veiklos sričiai buvo numatyta rinkti „špitolės prižiūrėtojus“, iki mūsų laikų išliko labai mažai žinių apie pačią špitolę⁵⁸. Apie špitolės egzistavimą prie Švč. Trejybės cerkvės liudija pirklio Šnipkos testamentu skiriama metinė 5 kapų grašių auka vargšams, bet iš to dar negalima daryti išvados, kad ji priklausė brolijai⁵⁹. Šis klausimas reikalauja papildomų duomenų paieškos. Kaip kiekvienai religinei brolijai, taip ir Šv. Dvasios brolijai labdaringa veikla buvo savaimė suprantamas dalykas. Gali būti, kad tokie dalykai kaip vargšų maitinimas ar našlaičių nemokamas priėmimas į mokyklą, žymiai prasčiau atsispindėdavo šaltiniuose palyginti su ginčais ir konfliktais. Prie brolijos labdaros darbų galima priskirti ir išmaldą, pasiūstą Lvovo brolijai, kai pastarajai reikėjo atstatyti savo po gaisro nusiaubtą cerkvę⁶⁰. Vis dėlto, atsižvelgiant į po Brastos unijos sudarymo brolijai iškilusius sunkumus, panašu, kad brolijos labdarinjoji veikla buvo kur kas labiau ribota ir suvaržyta, negu gali pasirodyti iš entuziastingų kai kurių XIX a. istorikų pasisakymų⁶¹.

d) Iš Švč. Trejybės į Šv. Dvasios cerkvę

Švč. Trejybės cerkvė buvo vienas seniausių Vilniaus stačiatikių sakralinių statinių. Pirmoji medinė cerkvė šioje vietoje buvo pastatyta apie 1374 m., nuo XV a. 2-osios pusės prie jos kūrėsi ir gyvavo vyrų vienuolynas⁶². Kaip jau minėta, 1514 m. čia iškilo nauja mūrinė cerkvė. Nepaisant to, kad jos statytojas buvo LDK didysis etmonas Konstantinas Ostrogiškis, vienuolyno patronato teisė ir toliau priklausė didžiajam kunigaikščiui. XVI a. buvo įprasta, kad pastarasis patronato teisę perleisdavo kuo nors valstybei nusipelnusiems pasauliečiams, kuriems tekdavo pareiga rūpintis patikėtos įstaigos materialine gerove; tiesa, tokie globėjai ganėtinai dažnai kur kas labiau rūpindavosi savo asmenine, bet ne bendruomenine gerove. Atrodo, kad Vilniaus Švč. Trejybės vienuolyne tokie administratoriai pa-

⁵⁸ Д. Сцепуро, *op. cit.*, p. 120.

⁵⁹ Собрание, d. 2, nr. 8, p. 19 (1594 12 20).

⁶⁰ *Monumenta confraternitatis*, t. 1, d. 1, nr. 237, p. 367 (1592 07 22 sen. st.).

⁶¹ Plg. Помпей Н. Батюшков, *op. cit.*, p. 45.

⁶² Darius Baronas, *Trys Vilniaus kankiniai: Gyvenimas ir istorija*, Vilnius: Aidai, 2000, p. 93–94, 117–118.

sauliečiai pasirodė tik Žygimanto Augusto laikais⁶³. Valdant metropolitams Jonai II (1568–1577) ir Onisiforui Dievočkai (1577–1589) aukščiausia administracinė šio vienuolyno valdžia vėl atiteko dvasininkų luomo atstovams, tačiau pastarojo metropolito laikais dėl to kilo trintis, nes pasauliečiai buvo nustumti nuo tradicijos pašventintos teisės prižiūrėti cerkvės turtą ir rūpintis jo apsauga. Skundams pasiekus aukščiausią valdžią, 1584 m. karalius Steponas Batoras stačiatikiams Vilniaus miesto magistrato pareigūnams suteikė privilegiją, leidžiančią po metropolito Onisiforo mirties „visiems laikams“ perimti šio vienuolyno administravimą⁶⁴. Po to, kai patriarchas Jeremijas atstatydino metropolitą Onisiforą, karalius Zigmantas Vaza 1589 m. išdavė privilegiją Vilniaus magistrato stačiatikiams, leidusią iš karto perimti vienuolyno ir cerkvės administravimą⁶⁵. Šios privilegijos, Vilniaus miesto pareigūnams stačiatikiams atvėrusios kelią į Švč. Trejybės vienuolyną, sukūrė prielaidas prie šio vienuolyno cerkvės burtis ir naujajai stačiatikių brolijai, tarp kurios žymių narių buvo ir Vilniaus magistrato atstovai. Artėjant bažnytinės unijos sudarymo atomazgai, brolijai rimčiausia ir neabejotinai daugiausia aistrų kėlusia problema tapo reikalas pasistatyti savo cerkvę. Nors istoriografijoje teisingai nurodoma, kada buvo pastatyta medinė Šv. Dvasios cerkvė (1597), tačiau pati šios minties atsiradimo ir jos realizavimo eiga nėra detaliau atskleista⁶⁶. Reikia pastebėti, kad buvo

⁶³ Plačiau apie tai žr. O. B. Щербицкий, *op. cit.*, p. 21–22.

⁶⁴ Lietuvos Metrika, nr. 70 (Užrašymų knyga, nr. 70), l. 148–150v (naudotasi Lietuvos valstybės istorijos archyve (toliau – LVIA) saugomu mikrofilmu). A3P, t. 3, nr. 144, p. 287 (1584 05 27).

⁶⁵ Tokia privilegija minima Zigmanto Vazos rašte, adresuotame vienam iš jo dvarionių. Žr. *Собрание*, d. 2, nr. 5, p. 12–13 (1589 08 08).

⁶⁶ Šiuo atžvilgiu istoriografijoje pasitaiko įvairių nuomonių. Vienur, pvz., teigiama, kad ji buvo pradėta statyti 1597 m. pavasarį (Флегонт Смирнов, *op. cit.*, p. 12), kai kada rašoma, kad ji pirmą kartą paminėta 1598 m. (Plg. Marja Łowmiańska, *Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku*, Wilno: Wydawnictwo magistratu m. Wilna, 1929, p. 53–54. Vladas Drėma, *op. cit.*, p. 973. David Frick, „The Bells of Vilnius“, p. 28). Kartais nurodoma, kad ši cerkvė pradėta statyti 1596 m. 2-ojoje pusėje, ir teigiama, kad ji buvo užbaigta statyti 1598 m. pradžioje (plg. Макарий (Булгаков), *op. cit.*, kn. 6, p. 157). Arba nurodoma, kad ji jau pradėta statyti 1596 m. 2-ojoje pusėje, ėmė veikti kitų metų 2-ojoje pusėje, bet detaliau tokios datos nėra argumentuojamos (Tomasz Kempa, „Wileńskie bractwo“, p. 53–54).

laikas, kai brolijos nariai buvo visai patenkinti savo veikimo sąlygomis Švč. Trejybės cerkvėje, buvo laikas, kai imta galvoti apie savo cerkvę, ir stojo metas, kai imta palyginti sparčiu tempu šį sumanymą realizuoti. Tad pasiremdami tiek ankstesnės istoriografijos įdirbiu, tiek naujai perskaitytais šaltiniais, pasistengsime rekonstruoti svarbiausias Šv. Dvasios cerkvės pastatymo peripetijas. Galima sakyti, kad pirmaisiais brolijos egzistavimo metais jos nariai visai jaukiai jautėsi susiburdami prie Švč. Trejybės cerkvės Viešpaties sutikimo altoriaus. Reikalas turėti savo cerkvę visai neminimas Jeremijo II privilegijoje, nors joje ir buvo liečiamos tokios būsimos veiklos sritys kaip mokykla, spaustuvė ar labdara. Tiesa, jau 1589 m. liepos 21 d. karaliaus Zigmanto Vazos privilegijoje bendrais žodžiais minima brolijai suteikiama teisė „cerkves funduoti ir remontuoti“⁶⁷. Konkretų leidimą statyti naują cerkvę brolijai priklausančių namų posesijose suteikė Zigmantas Vaza 1592 m.⁶⁸, tačiau nepaisant to, kad tuo metu jau visur sklido gandai apie artėjančią bažnytinę uniją, nauja cerkvė nebuvo pradėta statyti. Toliau buvo tik planuojama ir rūpinamasi teisine naujosios fundacijos baze. 1594 m. vasarą Lenkijos ir LDK stačiatikių vyskupų sinodas palaimino brolijos sumanymą statyti savo cerkvę⁶⁹. Tačiau net ir tada, kai nuo 1595 m. pradžios pasklido žinios apie unijos su Romos katalikų Bažnyčia link pasukusius hierarchus ir prasidėjo pirmieji karšti ginčai tarp unijos šalininkų ir priešininkų, naujos cerkvės statyba vis dar nebuvo pradėta. Atrodo, kad naujos cerkvės statybai reikalingas sklypas buvo įsigytas tik tada, kai tapo beveik visiškai aišku, kad bažnytinė unija bus paskelbta 1596 m. spalį Brastos sinode. O pačios cerkvės statyba veikiausiai prasidėjo jau po Brastos sinodo.

Norint susidaryti tikslesnę vaizdą apie cerkvės statybos chronologiją, pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį į karaliaus Zigmanto Vazos 1596 m. rugpjūčio 29 d. raštą, adresuotą Vilniaus vaitui ir magistrato pareigūnams. Jame brolijos nariai kaltinami sumaišties kėlimu ir viešosios tvarkos laužymu. Šie neramumai buvo susiję su artėjančia bažnytine

⁶⁷ A3P, t. 4, nr. 18, p. 24. Kitas šios privilegijos nuorašas: ABAK, t. 9, nr. 52, p. 140–144.

⁶⁸ *Ibid.*, nr. 53, p. 147 (1592 10 09).

⁶⁹ A3P, t. 4, nr. 48, p. 68 (1594 06 24 sen. st.).

unija, todėl norėdamas juos numaldyti karalius liepė Vilniaus magistrato pareigūnams neleisti naujos cerkvės statybos. Būtent tokia tuo metu didėjančios įtampos kontekste minima, kad brolijos nariai esą nusipirko žemės sklypą, kuriame netrukus ketino pradėti statyti cerkvę, karaliaus privilegijos žodžiais tariant, ne tiek „dėl Dievo garbės, kiek kur kas labiau dėl didesnio erezijos ir maištų plėtimo“⁷⁰. Remiantis šiuo dokumentu galime daryti prielaidą, jog cerkvės statybai reikalingas sklypas buvo įsigytas 1596 m. vasarą⁷¹. Antra vertus, žinoma, kad cerkvė iškilo Teodorai ir Daratai Valavičiūtėms priklausiusiame žemės sklype⁷². Šis „Valavičių“ sklypas lietsi su abiejų brolijai priklausančių namų, kuriuose buvo įsteigta brolijos mokykla, posesijomis⁷³. Tačiau iki šiol nėra pakankamai aiškus abiejų Valavičiūčių vaidmuo. Dar XIX a. pabaigoje ši klausimą lietsęs D. Scepuro manė, kad tas sklypas buvo nedidelė pavidima Valavičių žemės valda, kurią abi paveldėtojos padovanojo brolijai 1596 m.⁷⁴ Šiuo atveju jis pasiklioė 1632 m. brolijos paskelbtu poleminiu istoriografiniu kūrinium („Sinopsis“), kuriame iš tiesų esama tokio turinio informacijos⁷⁵. Tačiau reikia atsižvelgti į tai, kad „Sinopsyje“ pateikiamas vaizdas ne visai dera su kur kas komplikuočiau vaizdu, kuris regimas *griežtai* vienalaikiuose šaltiniuose. Mums rūpimą dalyką komplikuoja ta aplinkybė, kad 1596–1601 m. dokumentuose kaip cerkvės fundatoriai nurodomi brolijos nariai miestiečiai, brolijos nariai didikai arba minėtos Valavičiūtės. Turimi šaltiniai neleidžia tiksliai pa-

⁷⁰ *Ibid.*, nr. 101, p. 138 (1596 08 29).

⁷¹ Kaip tam tikras chronologinis rodiklis *post quem* gali pasitarnauti kitas, kiek ankstesnis karaliaus Zigmanto Vazos raštas karaliaus sekretoriui ir Vilniaus vaitui Motiejui Borminskiui bei Vilniaus magistrato pareigūnams, kuriuo jiems liepiama imtis priemonių prieš brolijos narių keliamą „sumaištį“. Šiame dokumente miesto pareigūnams nurodoma perimti savo žinion iki tol brolijai priklausiusį Švč. Trejybės cerkvės altorių, imtis priemonių prieš brolijos kunigus ir pamokslininkus, minimi „kurstytojiško“ turinio brolijos spaudiniai (*Собрание*, d. 2, nr. 13, p. 26–28 (1596 05 22)). Visa tai yra ganėtinai konkretūs dalykai, tad krenta į akis, kad dar visai neminama brolijos cerkvė, kurios statybos reikalai netrukus sukels didelį rezonansą.

⁷² Žr., pvz., ABAK, t. 8, nr. 12, p. 28 (1597 03 17); „Sinopsis“, p. 564.

⁷³ ABAK, t. 8, nr. 46, p. 96 (1611 02 22).

⁷⁴ Д. Сцепуро, *op. cit.*, p. 20.

⁷⁵ „Sinopsis“, p. 564.

sakyti, nuo kada T. ir D. Valavičiūtės valdė sklypą, kuriame 1597 m. iškilo cerkvė, bet galima spėti, kad jos jį galėjo paveldėti apie 1577 m., kai mirė jų tėvas Smolensko vaivada Grigalius Valavičius⁷⁶. Apie jas kaip paveldėtojas kalbama 1597 m. kovo 17 d. vaznio Petro Novošos pranešime⁷⁷. Panašią informaciją pateikė ir tie Vilniaus brolijos nariai miestiečiai, kurie 1597 m. spalio 13 d. buvo iškviešti į miesto rotušę pasiaiškinti dėl keliamų „maištų“ ir naujosios cerkvės. Brolijos vardu kalbėjęs pirklys Grigalius Ždanovičius liudijo, kad cerkvė statoma „laisvame šlėktiškame sklype“, kurio paveldėtojos – Teodora ir Darata Valavičiūtės⁷⁸. Tas pats brolijos narys toliau liudijo, kad naujai statomos cerkvės fundatoriai ir statytojai yra brolijai priklausantys kilmingieji: be minėtųjų Valavičiūčių, „nemažai kitų garbingų kunigaikščių, ponų ir kunigaikštienių bei ponių“⁷⁹. Galima spėti, kad jau tada tarp tokių brolijai priklaususių narių išsiskyrė Trakų pakamaris Oginskis, kuriam vėlesnė tradicija atvirai priskyrė Šv. Dvasios vienuolyno ktitoriaus (fundatoriaus) ir didžio geradario vaidmenį⁸⁰. Taip pat reikia atsižvelgti ir į kai kurias kontekstines aplinkybes. Pirma, Oginskis kaip tik tais metais, kai buvo įsigytas cerkvės statybai reikalingas sklypas (1596), ėjo brolijos seniūno pareigas⁸¹. Antra, jo žmona Regina buvo kilusi iš Valavičių giminės ir buvo T. bei D. sesuo⁸². Kaip matome, Oginskis buvo vedybinės giminystės saitais susijęs su aiškiai įvardintomis cerkvės statybos

⁷⁶ *Urządniczy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 4: *Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie. XIV–XVIII wiek*, red. Andrzej Rachuba, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2003, nr. 1599, p. 215. Dėl tikėtinos Daratos ir Teodoros giminystės (seserys) taip pat žr. Д. Сценуро, *op. cit.*, p. 20–21.

⁷⁷ АВАК, t. 8, nr. 12, p. 28 (1597 03 17).

⁷⁸ Archiwum Główne Akt Dawnych (toliau – AGAD), AR, dz. 2, sygn. 365, p. 8 (Vilnius, 1597 10 15).

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ „Сказания Петра Могилы о чудесных и замечательных явлениях в церкви православной (южно-русской, молдаво-влахийской и греческой)“, АЮЗР, d. 1, t. 7, p. 57.

⁸¹ АВАК, t. 11, nr. 23, p. 60 (1596 06 07).

⁸² Tiesa, reikia turėti omenyje, kad Valavičių genealogija iki šiol nėra deramai ištirta ir todėl konkretesnis jų giminės narių giminystės ryšių įvardinimas gali būti ne visai tikslus.

rėmėjomis (Teodora ir Darata), bet pats, kaip ir kiti vyrai, tąkart liko šešėlyje tikriausiai tik dėl to, kad tuo metu buvo tiesiog neparanku pyktis su karaliumi ir jo aplinka, kuri į Šv. Dvasios cerkvės iškilimą žiūrėjo nepalankiai.

Karaliaus dekretai, nukreipti prieš broliją, ir aiškus įsakymas Vilniaus miesto pareigūnams neleisti brolijai statyti naujos cerkvės kurį laiką, ko gero, iš tikrųjų turėjo tam tikro poveikio, nepaisant to, kad toks draudimas prieštaravo to paties Zigmanto Vazos 1589 ir 1592 m. brolijai suteiktų privilegijų nuostatoms. 1596 m. pabaigoje Vilniaus miestiečiai stačiatikiai bijojosi unijos rėmėjų prievartos ir jiems neliko nieko kito, kaip tik šauktis Vilniaus vaivados Kristupo Radvilos Perkūno pagalbos⁸³. Ji, ko gero, buvo veiksminga, brolija gavo atokvėpį, ir 1597 m. pradžioje galėjo imtis konkrečių statybos darbų. Pirmoji neabejotina žinia apie naujai statomą cerkvę – tai Vilniaus pavieto vaznio Petro Novošos liudijimas. Iš jo sužinome, kad ankstyvą 1597 m. pavasarį (kovo vidury!) prie naujai statomos Šv. Dvasios cerkvės darbavosi vyresnysis dailidė Motiejus Polockietis ir mūrininkas Jonas Voitechovičius⁸⁴. Panašu, kad ši statyba turėjo būti pradėta visai neseniai, nes antraip būtų sunkoka paaiškinti, kodėl miesto pareigūnai būtų dėsę susirūpinti „neteisėta“ statyba. 1597 m. pradžios datą gali paremti ir pačios brolijos, tiesa, gerokai vėliau pateikti duomenys. „Sinopsyje“ apie naująją brolijos cerkvės statybą kalbama prie 1596 m. įrašo, ir būtent tai veikiausiai leido kai kuriems tyrėjams manyti, kad tais metais cerkvė ir buvo pradėta statyti. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad cerkvės statyba minima po Kristupo Radvilos Perkūno suteiktos paramos, kuri, kaip matėme, broliją pasiekė pačioje 1596 m. pabaigoje. „Sinopsisio“ įrašė taip pat minima, kad statybos imtasi po tam tikro atokvėpio (*trochy pokoju zaściągawszy*)⁸⁵. Be to, reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad „Sinopsyje“ apskritai nėra 1597 m. įrašo, tad tų metų pradžioje vykę įvykiai (cerkvės statyba) galėjo tiesiog „įkristi“ į 1596 m. įvykių lauką, juolab kad apie tai buvo rašoma prasliskus 35 m.

⁸³ AGAD, dz. 5, sygn. 16, p. 48 (Smolensko vaivados Jono Abramavičiaus laiškas Vilniaus vaivadai Kristupui Radvilai, datuotas 1596 12 02 (?)).

⁸⁴ ABAK, t. 8, nr. 12, p. 28 (1597 03 17).

⁸⁵ „Sinopsis“, p. 564.

Kadangi ankstyvą 1597 m. pavasarį Šv. Dvasios cerkvė jau buvo statoma, galima manyti, kad 1597 m. pavasarį–vasarą ji jau buvo baigta statyti⁸⁶. Oficialiai ji vadinosi Šv. Dvasios Atsiuntimo (*Сошествия Св. Духа*) cerkve. Pirmoji žinia, kurią mums pavyko aptikti apie pastatytą ir jau veikiančią Šv. Dvasios cerkvę, siekia 1597 m. Velykų laikotarpį. Tų metų gegužės 18 d. unitų metropolitas Mykolas Ragoza paskelbė protestą prieš Vilniaus stačiatikių kun. Vasilijų, kuris aukojo Mišias naujai pastatytoje „kažkokioje sinagogoje“⁸⁷. Pareikšdamas, kad kun. Vasilijus Mišias aukojo ant neva „iš Maskvos“ atsiųstos antimensos⁸⁸ drauge su Respublikos atžvilgiu esą priešiška nusiteikusiais svetimšaliais (maskvėnais, graikais ir rumunais), metropolitas norėjo brolijai inkriminuoti neteisėtus santykius su užsieniu ir taip dar labiau sustiprinti kaltinimus nepaklusnumu ir visuomeninių neramumų kurstymu. Nepaisant šių kaltinimų ir protestų, cerkvėje ir toliau reguliariai vyko pamaldos⁸⁹. Akivaizdu, kad įvairūs draudimai ir trukdymai nesutrukdė stačiatikiams pasistatyti cerkvę. Tam buvo ruošiamasi ne vienerius metus (nuo 1592 m.), bet kai galiausiai aplinkybės prispyrė, ji iškilo labai sparčiai: ko gero, per 1597 m. kovą–balandį buvo atlikti didieji statybos darbai⁹⁰. Tai įgalino brolijos narių disponuojamos lėšos, be kurių, žinoma, jokia statyba nebūtų buvusi įmanoma. Prie cerkvės statybai reikalingų sąlygų sudarymo prisidėjo ir Vilniaus vaivada Kristupas Radvila Perkūnas. Nors ir ankstesniais metais brolija neskurdo bei jau turėjo visas reikiamas privilegijas (valdovo 1592 m., stačiatikių vyskupo 1594 m.), įvykiai

⁸⁶ Флегонт Смирнов, *op. cit.*, p. 12.

⁸⁷ *Описание документовъ архива западно-русскихъ униатскихъ митрополитовъ*, т. 1: 1470–1700, Санкт-Петербургъ: Синодальная типография, nr. 210, p. 94–95 („В третий день после Вознесения“, т. у. 1597 05 08 sen. st.).

⁸⁸ Antimensa – vietos stačiatikių vyskupo pašventintas ir relikvijomis aprūpintas audeklas, kurį privalu turėti, kad kunigas galėtų prie altoriaus aukoti Mišias.

⁸⁹ 1597 m. pranešime, kurį Vilniaus vaivados vietininkui Stanislovui Pukštai-Klauskailaičiui pateikė Vilniaus pavieto vaznys Feliksas Kosinskis, Šv. Dvasios cerkvė taip pat minima kaip jau pastatyta, tuo pačiu liudijama ir apie joje 1597 m. spalio 13 d. vykusias brolijos narių pamaldas (žr. AGAD, AR, dz. 2, sygn. 365, p. 1 (1597 10 15)).

⁹⁰ Kai kurie darbai (vidaus ir išorės apdailos?) dar buvo tęsiami ir 1597 m. rudėnį, kaip galima spręsti iš brolijos narių pareiškimo Vilniaus magistratui 1597 m. spalį (AGAD, AR, dz. 2, sygn. 365, p. 8 (1597 10 15)).

sparčiau ėmė vystytis tik tada, kai stačiatikiai atsidūrė kritinėje padėtyje dėl sudarytos Brastos bažnytinės unijos. Kai brolija 1596 m. 2-ojoje pusėje buvo išstumta iš Švč. Trejybės cerkvės, naujosios cerkvės turėjimas tapo kone gyvybės ir mirties klausimu. Atsižvelgus į visa tai, galima tvirtinti, kad stačiatikiai savo naująją cerkvę Vilniuje suspėjo pasistatyti „paskutinę minutę“. Jei jie to nebūtų padarę 1596–1597 m., vėliau jų perspektyvos Vilniuje būtų buvusios labai miglotos.

Kadangi politiniame to meto valstybės gyvenime buvo kur kas svarbesnių klausimų, žinia apie naujai statomą cerkvę aukščiausių valstybės pareigūnų rimtesnio dėmesio susilaukė tik po gero pusmečio. 1597 m. vėlyvą rudenį Vilniaus vaivados Kristupo Radvilos Perkūno vietininkas Vilniuje Stanislovas Pukšta-Klausgailaitis iš Minsko pranešinėjo savo patronui, kad LDK kancleris Leonas Sapiega išvyko į Vilnių vykdyti naujų patvarkymų, susijusių su cerkvių administravimu po Brastos bažnytinės unijos sudarymo. Pastarąjį ypač stebino naujoji cerkvė⁹¹. Vilniuje naujai besiklostanti konfesinių santykių būklė parūpo unitus rėmusiam LDK kancleriui katalikui, bet ji buvo svarbi ir stačiatikius rėmusiam Vilniaus vaivada kalvinistui, kuriam Pukšta-Klausgailaitis patarė „turėti akį ant to reikalo“ ir žiūrėti, kas darosi jo vaivadijos sostinėje⁹². Nežinome, koks įspūdis Leonui Sapiegai kilo sužinojus apie tai, kad cerkvė statoma kilmingųjų luomo atstovių sklype, bet aišku tai, kad nei jis, nei karaliaus dekretai negalėjo sustabdyti cerkvės statybos, nes brolijos nariai galėjo apeliuoti (ir apeliavo) tiek į ankstesnes valdovo privilegijas, tiek į visiems kilmingiesiems priklausančią teisę – savo valdose laisvai statyti jiems reikalingus maldos namus. Tad bandyta ieškoti kitų kliaučių: 1597 m. lapkritį–gruodį kanclerio žmonės apsilankė Šv. Dvasios cerkvėje ir paėmė ant jos altoriaus rastą antimensą, kurią skelbė esant Rusijos caro dovana. Taip brolijos nariams norėta inkriminuoti neteisėtus santykius su Maskva. Taip buvo iš naujo gaivinami dar pavasarį brolijai pareikšti metropolito Mykolo Ragozos kaltinimai⁹³. Ko gero, tik dėl Vilniaus vaivados Radvilos Perkūno įsikišimo pavyko išgelbėti į ją įpainiotus žmo-

⁹¹ AGAD, AR, dz. 5, sygn. 6788, p. 5 (Minskas, 1597 10 31, sen. st.).

⁹² *Ibid.*, p. 5–6.

⁹³ Žr. išn. nr. 87.

nes, o brolijai – išvengti dar didesnių komplikacijų⁹⁴. To paties Radvilos dėka Leono Sapiegos bandymai įrodyti maskvietišką jų naujosios cerkvės statybai panaudotų pinigų kilmę taip pat nuėjo perniek⁹⁵. Po kelerių metų prie cerkvės iškilo mūrinė varpinė, o 1604 m. imtasi pirmųjų darbų, iki tol ištisai medinę cerkvę pakeičiant mūrine⁹⁶. Naujai statoma mūrinė cerkvė ypač sujaudino unitų metropolitą Hipatijų Potiejų, kuris laiške Leonui Sapiegai aliarmavo, kad jei tokią pastatys, jam teksią atsakyti metropolito pareigų⁹⁷!

Atskleidus šias Šv. Dvasios cerkvės statybos peripetijas, norime pažymėti, kad mes kur kas rimčiau vertiname Šv. Dvasios cerkvės pastatymo reikšmę pačiai brolijai, negu tai savo laiku padarė vieno geriausių tyrimų apie šią broliją autorius D. Scepuro. Pastarasis tyrėjas manė, kad nors Šv. Dvasios cerkvės pastatymas buvo iškilus faktas, tačiau jis esą neturėjo įtakos jos vidiniam gyvenimui, nes iš esmės tebuvo pereita iš vienos gatvės pusės į kitą⁹⁸. Mums taip pat abejotina atrodo mintis, esą brolijos narius rimtai galvoti apie savos cerkvės statybą vertė dar XVI a. paskutiniojo dešimtmečio pradžioje pasitaikę nesusipratimai, kai jiems teko glaustis prie Švč. Trejybės cerkvės⁹⁹. Reikia pastebėti, kad į ma-

⁹⁴ Tomasz Kempa, „Współpraca prawosławnych i ewangelików na terenie Wilna w latach 1596–1603“, in: *Silva rerum nova: Штудыі ў гонар 70-годдзя Георгія Я. Галенчанкі*, (= *Athenaeum. Commentarii historiae et culturae*, t. 12), Vilnius–Miensci: Aidai, Athenaeum, 2009, p. 157.

⁹⁵ Tomasz Kempa, „Kanclerz Lew Sapieha a Kościół unicki“, in: *Sapiehowie epoki Kodnia i Krasiczyna*, red. K. Stępnik, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007, p. 35.

⁹⁶ Mūsų žiniomis, pirmasis istorikas, atkreipęs dėmesį į šį Šv. Dvasios cerkvės istorijai svarbų faktą, buvo Kazimierz Chodyncki, *op. cit.*, p. 384. Taip pat žr. Tomasz Kempa, *Konstanty Wasyl Ostrogski (ok. 1524/1525 – 1608): Wojewoda kijowski i marszałek ziemi wobyńskiey*, Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1997, p. 98, su nuoroda į: *Archiwum domu Sapiehów*, t. 1: *Listy z lat 1575–1606*, oprac. A. Prochaska, Lwów: Nakładem rodziny z drukarni Zakładu narodowego im. Ossolińskich, 1892, nr. 538, p. 438 (1604 12 09). Galima pastebėti ir tai, kad Šv. Dvasios varpai jau skambėjo 1597 m. (žr. AGAD, AR, dz. 2, sygn. 365, p. 1 (1597 10 15)).

⁹⁷ *Archiwum domu Sapiehów*, t. 1, nr. 538, p. 438 (1604 12 09).

⁹⁸ Д. Сцепуро, *op. cit.*, p. 4.

⁹⁹ Plg. Флегонт Смирнов, *op. cit.*, p. 5–6.

gistratą 1597 m. spalį iškviešti pasiaiškinti brolijos nariai ir toliau savo susibūrimų vieta laikė Švč. Trejybės cerkvės Viešpaties sutikimo altorių, o tai, kad tuo metu jie jau buvo faktiškai išstumti, laikė tik laikina būkle. Jie anaiptol neskubėjo atsisakyti savo teisių į minėtąjį altorių ir net reiškė pretenzijas į visą vienuolyną¹⁰⁰.

Net ir 1597 m. rudenį brolijos nariai (miestiečiai) anaiptol nebuvo pasiruošę atsisakyti savo „teisių“ į Švč. Trejybės cerkvę ir visą vienuolyną. Palyginti ilgas delsimas pradėti savo cerkvės statybą taip pat rodytų, kad tokie bendrabūvio nepatogumai didesnio vaidmens nevaidino. Gali būti, kad brolijos nariai gana ilgai nesiryžo pradėti statyti nuosavą cerkvę kaip tik dėl to, jog jos vadovaujantieji nariai, ko gero, iki pat 1596 m. vasaros tikėjosi, kad unijos reikalą dar galima sustabdyti, ir kad tada tik prasidėję įvykiai neturės negrįžtamų pasekmių. Ir tik tada, kai buvo paskelbtas Brastos sinodas ir imta jam ruoštis, imta įgyvendinti tai, apie ką ilgai buvo tik galvojama. Panašu, jog kaip tik tuo metu imta nuogausti, kad Vilniuje gali nelikti stačiatikių maldos namų¹⁰¹. Greitai ir ryžtingai pradėta statyti cerkvė, ko gero, žymėjo stačiatikių bendruomenės savimonės lūžį – tikriausiai imta ir suprasti, kad iki tol konfesiškai vieningoje bendruomenėje atsiradusi takoskyra gali būti ir gili, ir ilgalaikė. Savos cerkvės statybą galima vertinti ir kaip savotišką stačiatikių savigynos veiksmą: kaip išlikti stačiatikiams, mieste nesant nė vienos stačiatikių cerkvės?

e) Šv. Dvasios vienuolynas

Panašiai kaip brolijos mokykla, taip ir brolijos vienuolynas neturi aiškios pradžios, nes jis nebuvo formaliai įsteigtas, bet susiformavo per ilgesnį laiką. Todėl nenuostabu, kad skirtingi tyrėjai siūlo skirtingas

¹⁰⁰ AGAD, AR, dz. 2, sygn. 365, p. 8: „маемъ олтар Стретеня Господня в церкви Святое Троицы братству церковному православия греческого, до которого естесмы уписными от Кр. Е. М. нашего милостивого пана, упривильеваныи, а не только тотъ олтар, але и до всего монастыря Святое Троицы мы, посполитыи человекъ православия греческаго, звлаца обыватели того зацного места Виленского, маемъ право [...]“ (1597 10 15).

¹⁰¹ Plg. Tomasz Kempa, „Współpraca prawosławnych“, p. 156, ir *idem*, „Wileńskie bractwo“, p. 53–54.

vienuolyno pradžios datas. Metropolitai Makarijus manė, kad šio vienuolyno pradžią galima datuoti 1605 m., nes, jo nuomone, tais metais prie Šv. Dvasios cerkvės jau egzistavo vyrų vienuolynas, šalia kurio buvo ir moterų vienuolynas¹⁰². D. Scepuro nuomone, vienuolynas prie Šv. Dvasios cerkvės egzistavo jau nuo 1597 m.¹⁰³. Michailo Paškevičiaus nuomone, pirmosios žinios apie Šv. Dvasios vienuolyno vienuolius siekia 1609 m.¹⁰⁴. Net ir suprantant, kad siūlomos datos daugiau sąlyginės, vis dėlto norisi atkreipti dėmesį į tai, kad Šv. Dvasios brolijos vienuolių paminėjimas dar nerodo vienuolyno kaip savarankiškos ar autonominės institucijos egzistavimo. Beje, bene pirmuoju žinomu brolijai priklausiusiu vienuoliu galime laikyti graiką Pachomijų (apie 1589 m.)¹⁰⁵. Kaip gyveno, kokios bendros tvarkos laikėsi brolijos vienuoliai XVI a. pabaigoje – pačioje XVII a. pradžioje, pasakyti sunkoka. Todėl, mūsų nuomone, Šv. Dvasios vienuolyno pradžią būtų labiausiai pagrįsta sieti su pirmuoju jo arkimandritu Leontijumi Karpovičiumi (apie 1580–1620). 1610 m. kilus triukšmui dėl Meletijaus Smotrickio knygos *Threnos*, išaiškėjo, kad tuo metu Karpovičius ėjo brolijos leidinių korektoriaus pareigas. Pradėjęs bylą, Karpovičius pats kurį laiką buvo pakliuvęs į kalėjimą. Patyręs kalėjimo kančias ir paleistas, jis savo tikėjimo brolių ir seserų buvo sutiktas kaip bebaimis tikėjimo išpažinėjas. Nors esama nuomonių, kad jis brolijos narių vienuolių bendruomeninį gyvenimą organizavo kaip tik teismo persekiojimo metu¹⁰⁶, mums atrodo labiau tikėtina, kad šia veikla jis vaisingiau galėjo užsiimti tik atgavęs laisvę. Nėra visai aišku, kada tai įvyko. Metropolito Makarijaus nuomone, Vilniaus stačiatikių Šv. Dvasios vienuolyno bendruomeninis gyvenimas buvo sutvarkytas jau 1611 m., nors pirma neabejotina žinia apie Leontijų kaip šio vienuolyno arkimandritą siekia tik 1615 m.¹⁰⁷. 1618 m. jis parengė ir Vievyje išspausdino Šv. Dvasios vienuolyno

¹⁰² Макарий (Булгаков), *op. cit.*, p. 184.

¹⁰³ Д. Сцепуро, *op. cit.*, p. 101–102.

¹⁰⁴ Михаил Пашкевич, *op. cit.*, p. 61.

¹⁰⁵ Žr. išn. nr. 156.

¹⁰⁶ Флегонт Смирнов, *op. cit.*, p. 40.

¹⁰⁷ Макарий (Булгаков), *op. cit.*, kn. 6, p. 239–240.

regulą, paremtą šv. Bazilijaus Didžiojo regulos pavyzdžiu¹⁰⁸. Nors pateikiami duomenys ne visai gerai dera tarpusavyje, mums atrodo, kad apie Šv. Dvasios vienuolyną kaip atskirą autonominių darinių reikėtų kalbėti tik nuo XVII a. 2-ojo dešimtmečio pradžios. Po Leontijaus Karpovičiaus mirties šio vienuolyno viršininkais aptariamam laikotarpiu buvo Meletijus Smotrickis (1620–1628) ir Juozapas Bobrikovičius (1629–1633)¹⁰⁹.

4. BROLIJOS ĮSIKŪRIMO VILNIUJE SOCIALINIAI IR EMOCINIAI VEIKSNIAI

Palyginti daug dėmesio skyrėme Šv. Dvasios cerkvės statybos pradžios chronologijai nustatyti todėl, kad ji leidžia, mūsų manymu, geriau pajusti to meto visuomeninio gyvenimo pulsą. Mūsų nuomone, carinės Rusijos istorikai, rašydami apie Šv. Dvasios cerkvės statybą, pernelyg sureikšmino dar gerokai iki Brastos unijos pasitaikydavusius vidinius stačiatikių nesutarimus, juos nurodydami kaip svarbią priežastį, vertusią broliją rūpintis savo atskiros cerkvės statyba. Teigiama, kad jau 1592 m. brolijos dvasininkų patiriami nemalonumai iš Vilniaus magistrato ir jų samdomų Švč. Trejybės cerkvės dvasininkų pusės vertė brolijos narius galvoti apie naujos cerkvės statybą. Tokie nesutarimai galėjo turėti tam tikros įtakos, tačiau net ir tada, kai apie juos užsiminęs 1594 m. sinodas formaliai leido statyti cerkvę, dvejus metus (iki pat 1596 m. vasaros–rudens) statyba nebuvo pradėta, o brolijos nariai ilgą laiką buvo palyginti stipriai įsikibę į savo privilegijas, kurios leido jiems burtis Švč. Trejybės cerkvėje ir vienuolyne. Savaip išryškindami Šv. Dvasios cerkvės statybos aplinkybes, carinės Rusijos istorikai užėmė šališką poziciją brolijos „konkurentų“ atžvilgiu. Broliją vaizduodami kaip tikrąją kovotoją už stačiatikių tikėjimo grynumą, jos oponentus vertino jau beveik kaip unitus, nors jie tokie dar nebuvo. Praeitį vertindami iš konfesiškai angažuotos pozicijos, jie neatkreipė dėmesio į tai, kad to meto stačiatikybė nebuvo kažin koks monolitas, kuriame vyravo kariška tvarka ir paklusnumas.

¹⁰⁸ Флегонт Смирнов, *op. cit.*, p. 41.

¹⁰⁹ *Ibid.*, p. 336.

Jie neatsižvelgė į stačiatikių kultūros raiškos įvairovę, kuri buvo būdinga tiek skirtingiems Lenkijos ir LDK rusėnų regionams (jau nekalbant apie skirtingas Rytų krikščionių šalis), tiek skirtingiems jos atstovams vienoje vietoje. Kadangi mums rūpimos stačiatikių tradicijos religinė kultūra ir pamaldumo istorija iki šiol nėra deramai ištirta, pateiksime keletą pavyzdžių, iliustruojančių šį fenomeną. Antai 1588 m., artėjant Velykoms, Lvovo dekanas teiravosi savo vysk. Gedeono Balabano, ar dera Velykų sekmadienio rytą šventinti maistą, kurį parapijiečiai atsineša į cerkvę. Pastarasis neslėpė pasipiktinimo, kad toks senas ir geras paprotys kvestionuojamas, ir tvirtino, kad jo reikia laikytis ir toliau: „tikintiesiems ir tyriems viskas tyra“, o „mažai tikintys ir pasileidėliai, kurie nususuka nuo šventojo įstatymo, tegul pasilieka be palaiminimo ir būna nuo tikinčiųjų atskirti ir tegul niekada nepatiria dvasinio džiaugsmo!“¹¹⁰ Tuo tarpu Konstantinopolio patriarchas Jeremijas buvo visai kitokios nuomonės, o galiausiai ir Kijevo metropolijos vyskupai, tarp jų ir minėtasis Gedeonas, nusprendė, kad toks paprotys blogas, ir jį pasmerkė¹¹¹. Nuomonių skirtumai išryškėdavo net ir tokioje konservatyvioje sferoje kaip ikonų tapyba: kai vysk. Gedeonas Haličo miesto cerkvėje liepė pakabinti ikoną su Dievo Tėvo atvaizdu, vietiniai miestiečiai dėl „eretiško“ atvaizdo jį tuoj pat apskundė Konstantinopolio patriarchui¹¹².

Bent probėgšmais parodžius papročių įvairovę, galima visai kitaip nušviesti ir kai kuriuos įvykius, vykusius Vilniaus stačiatikių bendruomenėje. Antai 1592 m. rudenį Vilniaus protopopas Ivanas Parfionovičius ir Vilniaus magistrato nariai stačiatikiai skundėsi dėl brolijos dvasininkų įvestų liturginių naujovių, „kurių anksčiau Dievo cerkvėse Vilniuje niekada nebuvo“¹¹³. Dalykas lietė tokius tikinčiųjų gyvenime svarbius įvykius kaip vaikų krikštas ir vestuvės. Protopopas išsikvietė brolijos dvasininkus (kun. Semioną, Teodosiją ir diakoną Gerasimą) ir paprašė jų

¹¹⁰ *Monumenta confraternitatis*, t. 1, d. 1, nr. 98, p. 154 (1588 04 01).

¹¹¹ *Чтения в Императорском обществе истории и древностей российских при Московском университете* (toliau – *Чтения*), p. 3, 1859, p. 41–42 (sk. „Материалы славянские“. 1589 m. lapkritis). *Monumenta confraternitatis*, t. 1, d. 1, p. 42–44 (1590 06 20 sen. st.).

¹¹² *Ibid.*, t. 1, d. 2, nr. 330, p. 557–558.

¹¹³ АЗР, t. 4, nr. 41, p. 59–61 (1592 10 26 sen. st.).

naująsias „ceremonijas“ pagrįsti bažnytinėmis taisyklėmis ir taip parodyti, ar jie gerai daro, kad „į to Lietuvos krašto Dievo cerkves įneša naujus dalykus“. Protopopui taip pat rūpėjo sužinoti, ar tokios „ceremonijos“ įvedamos su Kijevo metropolito žinia. Bet brolijos dvasininkai neparodė didesnio noro pasiaiškinti ir teatsakė, kad „mes, brolijos dvasininkai, nesame pavaldūs jūsų malonybės valdžiai, tėve protopope!“ Toliau jie pareiškė, kad yra pavaldūs brolijos ponams, kurie juos ir atsikvietė į Vilnių, visam tam turėdami paties metropolito privilegiją. Tolesni Ivano Parfionovičiaus prašymai taip pat nieko negelbėjo. Todėl atėjus artimiausiam sekmadieniui (spalio 29 d. sen. st.) brolijos dvasininkai vieną santuoką Švč. Trejybės cerkvėje palaimino pagal „naujas neiprastas“ apeigas, o kitą santuoką protopopas Ivanas palaimino toje pat cerkvėje „senomis ceremonijomis“. Vestuvių ritualo skirtumai nemaloniai nustebino visus ten buvusius garbingus krikščionis (magistrato narius). Tai, kad brolijos dvasininkai nerodė pakankamo dėmesio vietos paprotinei ir teisinei aplinkai, matyti ir iš 1594 m. kilusių ginčų, kurie išplieskė po to, kai jie aukojo Mišias prie Švč. Trejybės didžiojo altoriaus¹¹⁴. Kadangi pastarasis buvo Vilniaus magistrato narių žinioje, pastarieji visai pagrįstai tokius veiksmus galėjo traktuoti kaip pasikėsinimą į jų teises. Jos nebuvo niekur išnykusios net ir tada, kai prie didžiojo altoriaus jau ilgesnį laiką niekas nebuvo aukojęs Mišių. Tarp formalias savo įgaliojimų ribas peržengusių dvasininkų buvo jau mums pažįstami kun. Semionas ir diak. Gerasimas. Kadangi minėti dvasininkai į Vilnių buvo atsikviesti iš Galicijos¹¹⁵, jų nenoras pasiaiškinti vietiniams dvasininkams ir pasauliečiams galėjo, visai suprantama, pasirodyti kaip netaktas. O jų ryžtas aukoti Mišias prie Švč. Trejybės cerkvės didžiojo altoriaus visai pagrįstai galėjo būti traktuojamas kaip magistrato narių stačiatikių teisių uzurpacija. Panašu, kad iš karo lauko tarp Lvovo brolijos ir vyskupo Gedeono į Vilnių atvykę

¹¹⁴ *Собрание*, d. 2, nr. 5, p. 15–17 (1594 01 24).

¹¹⁵ 1592 m. žiemos pabaigoje – pavasario pradžioje Lvovo brolija, prašoma Vilniaus brolijos, į Vilnių išsiuntė kunigus Teodorą ir Semioną bei diakoną Gerasimą (*Monumenta confraternitatis*, t. 1, d. 1, nr. 219 (1592 02 24)). Ne visai aiški Vilniuje 1592 m. veikusio kunigo Teodosijaus kilmė. Tikriausiai ir jis buvo neseniai atvykęs į Vilnių, nes kaip toks jis minimas drauge su kunigu Semionu ir diakonu Gerasimu (plg. A3P, t. 4, nr. 41, p. 60 (1592 10 26 sen. st.)).

dvasininkai su savimi atsinešė jau ten susiformavusį kovingą nusiteikimą. Jie atstovavo tai stačiatikių Bažnyčios reformavimo srovei, kuri siekė savo Bažnyčios atsinaujinimo per pasauliečių (brolijų ir diduomenės) angažavimąsi ir jų kovą su „nevertais“ vyskupais, kuriuose išžvelgė pagrindinį bėdų šaltinį¹¹⁶. Tai, kad ypatingu kovingumu Vilniuje išgarsėjęs Steponas Zizanija taip pat buvo kilęs iš Galicijos (Lvovo), tik patvirtina bendrą išvadą: dvasininkų atsiuntimas iš Lvovo į Vilnių ženkliai prisidėjo prie Vilniaus brolijos organizacinių struktūrų sustiprėjimo, bet tuo pačiu ir padidino įtampą tarp Vilniaus stačiatikių.

Atsižvelgiant į tai, nenuostabu, kad tarp Vilniaus magistrato stačiatikių ėmė rasti takoskyra tarp tokių, kurie ir toliau rėmė broliją ir tokių, kurie nuo jos reikalų nutolo ir buvo jai abejingi arba tiesiog nepatenkinti ir jai priešiški. 1596 m. pradžioje Zigmantas Vaza į teismą šaukė Švč. Trejybės broliją, nes Vilniaus vaitas, burmistrai, tarėjai ir suolininkai valdovui pasiskundė, kad brolijos nariai 1592 m. neteisėtai išgavo karaliaus privilegiją, pagal kurią jai priklausantys namai buvo atleisti nuo miestietiškų prievolių ir mokesčių¹¹⁷. Akivaizdu, kad miesto tėvai pažeistas miesto laisves ir mažėjančias pajamas „prisiminė“ tik po 4 m. Brastos bažnytinės unijos išvakarėse, kai kova tarp stačiatikių ir unitų Vilniuje jau buvo įgavusi pagreitį. Tąkart pradėta byla dar tęsėsi daugelį metų ir miesto magistratui, kuris jau buvo tapęs didžiąja dalimi prounitiškas, taip ir nepavyko „apginti“ miesto teisių¹¹⁸. 1596 m. gegužę vėl buvo įsiplieskusi kova tarp Vilniaus magistrato stačiatikių ir brolijos narių dėl Švč. Trejybės cerkvės altoriaus, prie kurio brolijos dvasininkus prileido pats jau uniją priėmęs metropolitas Mykolas Ragoza¹¹⁹. Šiose kovose matyti ne tik religiška motyvuoti nesutarimai ir kivrčai, bet ir socialiniai aspektai, į kuriuos ankstesnių laikų istoriografija beveik visai nekreipė dėmesio. Šį reiškinį, ko gero, patogiausia atskleisti nagrinėjant brolijai priklausiusio nekilnojamojo turto likimą.

¹¹⁶ Plg. Борис Н. Флоря, „Епископы, православная знать и братства“, p. 99–103.

¹¹⁷ АВАК, т. 8, nr. 10, p. 23–25 (1596 01 24).

¹¹⁸ Plg. Макарий (Булгаков), *op. cit.*, kn. 6, p. 183–184.

¹¹⁹ АЗР, т. 4, nr. 94, p. 131 (1596 05 22).

5. BROLIJOS NEKILNOJAMASIS TURTAS

Vilniaus stačiatikių brolijos funkcionavimą turėjo užtikrinti jos narių mokami mokesčiai ir aukos, o materialinį pagrindą jos egzistavimui teikė Vilniuje įsigytas ir kauptas nekilnojamasis turtas. Nors toks brolijos turtas istoriniuose tyrinėjimuose dažnai minimas, tačiau dar nebandyta pateikti jo suvestinės ir atskleisti jo valdymo peripetijų¹²⁰. Būdami įsitikinę, kad tokia tema gali tapti atskiro tyrimo objektu, dabar pateiksime tik pačią svarbiausią informaciją, kuri leistų susidaryti bendrą vaizdą apie stačiatikių brolijos nekilnojamąjį turtą. Šis klausimas svarbus tuo, kad jį nagrinėjant atsiskleidžia būdai, kaip brolija stengėsi mieste įleisti šaknis ir kaip šis procesas buvo arba remiamas, arba stabdomas.

Tikėtina, kad pirmasis Vilniaus brolijos geradarys, kuris jai suteikė pakankamai didelės vertės turtą, buvo Smolensko kaštelionas Bogdanas Sapiega ir jo žmona Apolonija, kilusi iš kunigaikščių Druckių giminės. 1588 m. jie Šv. Dvasios brolijai užrašė namą Didžiojoje gatvėje, stovėjusį netoli Šv. Mikalojaus palaikų pernešimo cerkvės prie žuvų turgaus¹²¹. XVI paskutiniojo dešimtmečio pradžioje brolija jau buvo tokia turtinga, kad iš LDK medžioklio Jono Naruševičiaus nusipirko vadinamąjį Hamšėjaus namą¹²². Beveik tuo pat metu šalimais stovėjusį namą jai padovanojo brolijos narys Jokūbas Kondratovičius¹²³. Kaip minėta, šie namai buvo sujungti į vieną posesiją, kurioje buvo įkurdinta brolijos spaustuvė ir mokykla. Ši posesija ribojosi su Valavičių sklypu, kuris ne vėliau kaip 1596 m. vasarą buvo perduotas brolijai ir ateinančiais metais jame imta statyti naujoji Šv. Dvasios cerkvė. Tokie

¹²⁰ Plg., pvz., Михаил Пашкевич, *op. cit.*, p. 15–17; Д. Сцепуро, *op. cit.*, p. 9–13; Александр А. Папков, *op. cit.*, p. 38.

¹²¹ *Вестник Западной России* (toliau – ВЗР), год IV (1865/1866), т. 2, кн. 5, p. 25–29 (1588 02 06 sen. st.). Tas pats namas kaip brolijai priklausantis minimas Lietuvos Metrikoje, 85 Užrašymų knygoje, 1591 m. sausio 8 d. dokumente, l. 93 (naudotasi LVIA saugomu mikrofilmu). Ši cerkvė išliko iki mūsų dienų, kitaip negu medinė Šv. Mikalojaus cerkvė (apie pastarąją žr. Darius Baronas, *op. cit.*, p. 117–119). Taip pat žr. Rytis Jonaitis, *op. cit.*, p. 123).

¹²² АВАК, т. 9, nr. 53, p. 146 (1592 10 09).

¹²³ *Ibid.*

veiksmai leidžia kalbėti apie brolijos narių sąmoningai vykdytą nekilnojamojo turto koncentraciją dabartinių Aušros Vartų, Šv. Dvasios ir Subačiaus gatvių ribojamame plote. Tokie siekiai ir tam tikri gana iškalbingi tokios veiklos aspektai matyti ir kiek vėlesnėje Oginskio veikloje. Pastarasis didikas 1616 m. liepos 4 d. už 480 kapų grašių įsigijo seserims Anastazijai ir Onai Dziemienujovnom (*Dziemienujownae*) priklausiusį namą, stovėjusį Nepereinamojoje šoninėje gatvėje, akligatvyje (*in platea aciali Nieprzechoża dicta*)¹²⁴. Tų pačių metų rudenį Oginskis nusipirko dar vieną kaimyninį namą toje pačioje gatvelėje iš Vilniaus pirklio Afanasijaus Hrehorovičiaus. Už jį Trakų pakamaris sumokėjo 800 lenkiškų auksinų¹²⁵. Kadangi namai buvo įsigyti privačios nuosavybės teise, jų naujasis savininkas galėjo jais disponuoti kaip tinkamas. Vis dėlto vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad šių namų teisinis statusas pasikeitė ir tai atsitiko, ko gero, labai greitai. Minėtuose 1616 m. dokumentuose nebuvo įvardijama galimybė, kad tie namai gali išslysti iš miesto magistrato jurisdikcijos, o perkant Afanasijaus Hrehorovičiaus namą netgi buvo pažymėta, kad ir ateityje jis priklausys miesto teisei. Bet jau ateinančiais metais Oginskis abu 1616 m. įsigytus namus padovanojo Šv. Dvasios brolijai. Nors 1617 m. liepos 27 d. dovanojimo akte atvirais žodžiais nekalbama apie šių namų miestietiškos jurisdikcijos panaikinimą, jame išvardinamos plačios brolijai tenkančios teisės faktiškai tikriausiai reiškė kaip tik tai, kad jų statusas tapo toks pat kaip ir anų dviejų namų, įsigytų 1591–1592 m. Jie tapo religinės bendruomenės nuosavybe, ir todėl nepavaldūs miesto magistratui; tokį dalyką leido Zigmanto Vazos 1589 m. brolijai suteikta privilegija. Kaip ir pastarieji, taip ir 1617 m. dovanotieji ribojosi su Šv. Dvasios cerkvės sklypu¹²⁶. Galime būti beveik visiškai tikri, kad tokius veiksmus brolijos naudai Oginskis buvo iš anksto suplanavęs, nes Vilniuje jis tikrai turėjo kur apsistoti: dar 1587 m. pradžioje jis buvo nusipirkęs vadinamąjį Pankratijaus namą, nepavaldų miesto magistratui¹²⁷.

¹²⁴ LVIA, f. 610, ap. 3, b. 53, l. 1 (1616 07 09).

¹²⁵ *Ibid.*, l. 5–6 (1616 10 07).

¹²⁶ *Ibid.*, l. 13–15 (1617 07 27). Dokumentas skelbtas: ВЗР, год IV (1865/1866), т. 2, kn. 5, p. 30–33.

¹²⁷ Lietuvos Metrika, Užrašymų knyga, nr. 72 (1585–1589), l. 157v–158v.

1591–1592 m. įsigyti du namai, 1596 m. Šv. Dvasios cerkvės statybai gautas sklypas ir 1617 m. dovanotieji namai sudarė kompaktišką teritorinį kompleksą. Prie jo priskirtinas ir naujai 1617 m. išmūrytas namas, skirtas brolijos mokyklai¹²⁸. Šio komplekso kaimynystėje brolijai priklausė dar vienas namas, kurį jai už 300 kapų grašių savo testamentu užrašė Vilniaus pirklys Povilas Michailovičius Šnipka¹²⁹. Mums rūpimu laikotarpiu (1584–1633) vienintelė stambesnė brolijai priklausiusi žemės valda anapus Vilniaus buvo 1593 m. Aleksandro Palubinskio padovanotas Sudervės dvaras¹³⁰.

1591–1617 m. laikotarpiu Vilniaus stačiatikių brolijai Vilniaus mieste priklausė mažiausiai šeši namai. Tokių galėjo būti ir daugiau, nes 1596 m. karaliaus šaukime į teismą brolija kaltinama tuo, kad, be Hamšėjaus ir Kondratovičiaus namų, ji turi dar ir kitokių, kuriuos nusipirkusi arba kitokiais būdais įsigijusi, stengiasi juos padaryti miestui nepavaldžius¹³¹. Akivaizdu, kad dėl unijos diegimo kilę konfliktai su

(Zigmanto Vazos suteiktas teisių į namą pavirtinimas 1589 03 15; naudotasi LVIA saugomu mikrofilmu).

¹²⁸ АЗР, т. 4, nr. 217, p. 506 (1619 01 21, sen. st.). Tiesa, iš šio dokumento ne visai aišku, ar tai buvo visiškai naujas namas, ar tiesiog mūriniu paverstas vienas iš 1617 m. įsigytų namų. Pastaroji galimybė mums atrodo labiau tikėtina. Ankstesnių laikų tyrėjai šio klausimo nelietė ir nebandė nustatyti, kur konkrečiai stovėjo šis brolijos mokyklos pastatas (žr. Макарий (Булгаков), *op. cit.*, kn. 6, p. 238. Флегонт Смирнов, *op. cit.*, p. 32. Михаил Пашкевич, *op. cit.*, p. 62).

¹²⁹ *Собрание*, d. 2, nr. 8, p. 18–19 (1594 12 20).

¹³⁰ Tiesa, reikia turėti omenyje, kad nuo XVII a. pradžios daugelis naujai steigiamų LDK stačiatikių vienuolynų buvo pavaldūs Vilniaus Šv. Dvasios vienuolynui. Toks dalykas buvo susijęs ir su dvasine globa bei priežiūra, ir su materialinių gėrybių administravimu. Šie dalykai tiesiogiai buvo susiję ne tiek su brolija, kiek su iš jos išaugusiu ir pasauliečių atžvilgiu autonomišku tapusiu vienuolynu, todėl jų čia nenagrinėjame. Apie tokius vienuolynus žr. Tomasz Kempa, „Fundacje monasterów prawosławnych w Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVII wieku“, in: *Życie monastyczne w Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVII wieku*, red. A. Mironowicz, U. Pawluczuk, P. Chomik, Białystok: Zakład historii kultur pogranicza Instytutu Socjologii w Białymstoku, Bractwo prawosławne św. Cyryla i Metodego, 2001, p. 74–102.

¹³¹ АБАК, т. 8, nr. 10, p. 24 (1596 01 24). Priešingai nei kartais teigiama, brolijai savo rankose vis dėlto pavyko išlaikyti vadinamuosius Hamšėjaus ir Kondratovičiaus namus (žr. Tomasz Kempa, „Wydarzenia wileńskie z lat 1608–1609 – konflikt ducho-

Konstantinopolio patriarchui ištikimais likusiais stačiatikiais tiesiogiai palietė brolijos nekilnojamąjį turtą. Atrodo, kad brolija anksčiausiai prarado 1588 m. Bogdano Sapiegos dovanotą namą, nes jo sūnus Povilas jau 1598 m. jį iš brolijos atėmė¹³². Nepaisant to, kad pastarąjį poną, LDK arklidininką, brolija padavė į teismą, jai šio namo veikiausiai taip ir nepavyko susigrąžinti¹³³. Pasitaikė konfliktų dėl Sudervės dvaro valdymo¹³⁴. Tačiau, ko gero, svarbiausia buvo savo rankose išlaikyti Šv. Dvasios cerkvę. 1598 m. stačiatikių Velykų išvakarėse ir per pačias Velykas (balandžio 15–16 d. sen. st.) joje netvarką sėjo ir sumaištį savo šventvagišku elgesiu kėlė bei neramumus provokavo Vilniaus jėzuitų akademijos studentai¹³⁵. Stačiatikių kantrumo dėka pavyko išvengti rimtesnių konfliktų, kurių atomazga priešingu atveju būtų galėjusi privesti prie jų maldos namų likvidavimo Vilniaus mieste. XVII a. pirmaisiais dešimtmečiais stačiatikiai patyrė bandymų perimti Šv. Dvasios cerkvę teisiniu keliu. Apie tai išliko miglota žinia 1632 m. „Sinopsyje“, kurį rašydami brolijos nariai vis dar matė būtinybę priminti, kad jų cerkvė pastatyta bajorijos lėšomis, o „ne to blogo ir nepakenčiamo (*niezbożnego*) žmogaus, kurį blogieji ir nepakenčiamieji vis savo atmintyje laiko“¹³⁶. Nėra visai aišku, kokį asmenį stačiatikių brolijos nariai turėjo omenyje, tačiau juo galėjo būti vienas iš buvusių jų rėmėjų, kuris vėliau priėmė bažnytinę uniją; kaip tik tokios rūšies pretenzijas ir galima išivaizduoti, kadangi Šv. Dvasios cerkvė buvo kolektyvinės fundacijos rezultatas, panašiai kaip kalvinistų bendruomenės maldos namai, įrengti Vilniuje

wieństwo obrządku greckiego z metropolitą kijowskim Hipacym Pocijem“, *Przegląd wschodni*, t. 11, 2010, sąs. 3, p. 487; ABAK, t. 8, nr. 46, p. 95–97 (1611).

¹³² ABAK, t. 8, nr. 16, p. 39–40.

¹³³ Tiesa, Kempa mano, kad šis mūrnamis dar kurį laiką išliko stačiatikių brolijos rankose, bet svariau šios nuomonės nepagrindžia (žr. Tomasz Kempa, „Wydarzenia wileńskie“, p. 158).

¹³⁴ Д. Сценуро, *op. cit.*, p. 17; ABAK, t. 11, nr. 23, p. 59–66 (1596 06 07), nr. 26, p. 71–76 (1608 12 10); *Ibid.*, t. 8, nr. 30, p. 74–75 (1608).

¹³⁵ ABAK, t. 8, nr. 13–15, p. 29–39 (1598). Plačiau apie šį ir kitus „tumultus“ žr. Александр А. Папков, *op. cit.*, p. 54–57. Marceli Kosman, „Konflikty wyznaniowe w Wilnie (schyłek XVI–XVII w.)“, *Kwartalnik historyczny*, t. 79 (1972), sąs. 1, p. 18–19.

¹³⁶ „Sinopsis“, p. 564.

1577 m.¹³⁷. Aprašant Šv. Dvasios brolijos patirtus nemalonumus nuo unitų ir jų sąjungininkų katalikų, brolija nuo pat XIX a. visuomet vaizduojama kaip neteisingai skriaudžiama, kone bejėgė auka. Dėl tokio martirologinio požiūrio iš akių buvo išleista tai, kad stačiatikių brolija vis dėlto buvo pakankamai atkakli, kibi, o kartais tiesiog ekspansyvi organizacija. Brolijos kibumas į nekilnojamąjį turtą matyti iš to, kad be kovos ir ginčų ji nebuvo pratusi atsisakyti savo pretenzijų. Šiuo atžvilgiu gerą pavyzdį pateikia Švč. Trejybės vienuolyno refektorijaus administravimo peripetijos. Apie 1593 m. metropolitas Mykolas Ragoza, brolijos narių prašomas, leido žvakių ir laidotuvių reikmenų laikymui laikinai naudotis tenykščio vienuolyno mūriniu refektorijumi¹³⁸. Tokia teisė buvo suteikta laikinai, kol brolija įsigys savo pačios namą (panašu, kad brolijos nariai metropolitui sakė ne visą tiesą, nes tuo metu brolija Vilniuje turėjo mažiausiai tris namus, ir šiek tiek keista, kad formaliai brolijos nariu buvęs metropolitas to, regis, nežinojo...). Todėl, kai vienuolinio gyvenimo atnaujinimu tenykščiam vienuolyne susirūpinęs metropolitas paragino Vilniaus magistrato pareigūnus stačiatikius surasti tinkamą arkimandritą ir iš brolijos perimti vienuolių bendram gyvenimui reikalingą refektoriją¹³⁹, buvo susidurta su kliūtimi, mat brolijos nariai neskubėjo atiduoti raktų. O tai jau buvo 1595 m. ruduo. Nors formaliai žiūrint brolija į tą refektoriją neturėjo teisių, tačiau prireikė teismų, kol jis buvo atgautas¹⁴⁰.

Nors 1596 m. pabaigoje – 1597 m. pradžioje brolija buvo išstumta iš Švč. Trejybės cerkvės uniją priėmusių ir metropolito valdžiai paklusu-

¹³⁷ Plg. ABAK, t. 8, nr. 167, p. 405–411 (1577 02 15). Taip pat žr. Ingė Lukšaitė, *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje: XVI a. trečias dešimtmetis – XVII a. pirmas dešimtmetis*, Vilnius: Baltos lankos, 1999, p. 435; Raimonda Ragauskienė, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis (apie 1515–1584 m.)*, Vilnius: Seimo leidykla „Valstybės žinios“, 2002, p. 269–271.

¹³⁸ *Собрание*, d. 2, nr. 11, p. 23–25. Metropolito Ragozos leidimas brolijai naudotis šiuo refektorijumi paskelbtas nurodžius neteisingą datą; iš dokumento turinio aiškėja, kad jis buvo išduotas po 1592 m.

¹³⁹ *Ibid.*, nr. 10, p. 22–23 (1595 10 07 sen. st.).

¹⁴⁰ Plg. *ibid.*, nr. 12, p. 25–26 (1596 04 22).

sių dvasininkų, ji nebuvo nusiteikusi pasiduoti. Jai rūpėjo atgauti ne tik brolijai priklausiusį Viešpaties sutikimo altorių, bet ji taip pat dėjo dides pastangas stačiatikių rankose išlaikyti ir pačią Švč. Trejybės cerkvę. Šios unitų ir stačiatikių kovos dėl Švč. Trejybės cerkvės yra gana išsamiai atskleistos, tad mums šiuo kartu tik norėtusi priminti, kad galutinai į unitų rankas ši cerkvė perėjo 1608–1609 m., kai metropolito Hipatijaus Potiejaus įgaliotas vienuolyno ir cerkvės administravimą į savo rankas perėmė Juozapas Benjaminas Rutskis¹⁴¹. Po 1609 m. vasaros vienintele stačiatikių cerkve Vilniuje liko Šv. Dvasios cerkvė. To meto įvykiai lėmė, kad nemaža dalis brolijos narių prisijungė prie unitų¹⁴². Toliau tęsėsi teisminiai procesai dėl brolijos nekilnojamojo turto. Vyko skundų teikimo dėl pažeidžiamų stačiatikių teisių maratonas per seimus ir seimelius. Kadangi po 1596 m. iki pat 1620 m. stačiatikių hierarchijos Lenkijos ir Lietuvos valstybėje nebuvo, Vilniaus stačiatikių brolija tapo ypač svarbia stačiatikių institucija, tam tikra prasme pavadavusi vietinę stačiatikių Bažnyčią ir atstovavusi jos tikinčiųjų interesams. Šioje kovoje stačiatikiai veikė drauge su protestantais. Vilniaus vaivadą Kristupą Radvilą Perkūną stačiatikiai laikė savo ypatingu globėju. Kaip matėme, jis koordinavo tam tikrus veiksmus, kai Vilniuje imta statyti nauja Šv. Dvasios cerkvė. Ir vėlesniais metais Vilniaus brolijos nariai dažnai kreipdavosi į jį su prašymais ginti juos nuo persekiojimų. Už tai brolija atsilygindavo maldomis ir politiniu lojalumu. Vėliau šią stačiatikių ir protestantų bendradarbiavimo tradiciją tęsė jo sūnūs Jonušas ir Kristupas II Radvilos bei kiti jų giminaičiai iš Biržų ir Dubingių Radvilų linijos. Nors tiek teisminiai procesai, tiek savo atstovų siuntimas į seimus ir seimelius reikalavo stambių piniginių išlaidų, vis dėlto brolija buvo pajėgi didinti savo gerovę. Tai daugiausia lėmė jos narių ir ne narių stačiatikių finansinė parama. Kaip jau minėta, mūrinės cerkvės statybos darbus rėmė tuo metu vienas turtingiausių Lenkijos ir Lietuvos magnatų – Konstantinas Ostrogiškis¹⁴³. Žinoma, kad jis nebuvo vienišas tokioje veiklos sferoje. Ir kaip tik čia pasiekiamo svarbiausią kiekvienos organizacijos turtą – žmones.

¹⁴¹ Tomasz Kempa, „Wydarzenia wileńskie“, p. 463–485.

¹⁴² Д. Сцеппоро, *op. cit.*, p. 38, 51, 92.

¹⁴³ Žr. išn. nr. 96.

6. ŽMONĖS: BENDRUOMENĖ IR INDIVIDAI

Apibūdinti Šv. Dvasios brolijos narius, atsekti juos siejusius religinio solidarumo, giminystės, socialinių ir ekonominių interesų saitus, pabandyti rekonstruoti jos struktūrą ir laiko tėkmėje patirtus pokyčius bei permainas – tai beveik tas pats, kas parašyti visos brolijos istoriją. Šiame straipsnyje mes sau keliame kuklesnę tikslą – apibūdinti, kokia buvo brolijos narių sudėtis ir kaip ji veikė jos įsitvirtinimo Vilniuje procesą. Ką tik susikūrusi brolija buvo iš esmės miestiečių susivienijimas. Tai matyti kad ir iš jos ankstyvųjų laiškų, rašytų Lvovo brolijai, kurių adresantas prisistatydavo „Vilniaus miestiečiais“. Tačiau jau nuo XVI a. 9-ojo dešimtmečio pabaigos į jos narius ėmė įsirašinėti žymūs LDK didikai stačiatikiai. Vieni pirmųjų buvo mūsų jau minėtas Smolensko kaštelionas ir vėlesnis Minsko vaivada Bogdanas Sapiega ir Naugarduko vaivada Teodoras Skuminas-Tiškevičius. Kada brolijos nariais tapo kiti garsių LDK stačiatikių giminių atstovai, nėra visiškai aišku. Vis dėlto tam tikri duomenys rodo, kad stačiatikių diduomenės atstovai gausiai papildė brolijos narių gretas pačioje XVI a. 10-ojo dešimtmečio pradžioje (apie 1591–1592). Būtent to meto Bogdano Sapiegos ir Skumino-Tiškevičiaus laiškuose Lvovo brolijai minimi naujai įstoję „senatorių luomo ir riterių atstovai“. Kaip tik 1592 m. Lvovo brolija informavo Konstantinopolio patriarchą Jeremiją apie Vilniaus brolijos klestėjimą, pažymėdama naujai įstojusius kilmingųjų luomo atstovus¹⁴⁴. Nuo to laiko brolijos laišakai imti pasirašinėti tiesiog „Visa brolija“. Tai vienas iš ženklų, rodančių, kad brolijoje vadovaujančią padėtį užėmė diduomenės atstovai. Brolijos nariais likę miestiečiai tokią permainą priėmė neskausmingai. Didikų įsiliejimas į brolijos gretas atsispindėjo ir dokumentuose. Jau minėjome, kad 1589 m. Zigmanto Vazos privilegijoje leidžiama brolijos mokykloje dėstyti lenkų kalbą, kurios mokymas labiausiai rūpėjo kilmingųjų luomo atstovams, nes jos nemokėdami jie nebūtų galėję dalyvauti Abiejų Tautų Respublikos politiniame gyvenime. Skaitant dokumentus susidaro įspūdis, kad teisiniu požiūriu jie imti rašyti raštingiau, o brolijos uždaviniai imti apibrėžti plačiau. Kaip antai, skirtingai nuo patriarcho Jeremijo privilegijos, minėtoje Zigmanto Vazos

¹⁴⁴ A3P, t. 4, nr. 33, p. 44 (1592 02 06 sen. st.).

privilegijoje leista spausdinti ir pasaulietinio turinio knygas. Pastarojoje pačiais bendriausiais žodžiais leista „cerkves funduoti ir remontuoti“, tuo tarpu 1592 m. privilegijoje toks dalykas aprašytas žymiai detaliau, nes leista statyti mūrinę arba medinę cerkvę Vilniaus mieste, brolijai priklausančiame sklype, ir joje leista laisvai ir netrukdomai laikyti „visokių jų pamaldžių apeigų pagal krikščioniškąją tradiciją“¹⁴⁵. Suprantama, kad tokią laisvę kvestionuoti teisiniu keliu buvo labai sudėtinga. Visa tai konstatuodami galime teigti, kad dėl diduomenės įtakos Vilniaus stačiatikių Šv. Dvasios brolija tapo ne tik religine, bet ir politine organizacija. Taip pat reikia pabrėžti, kad didikų dėka brolija tapo ir veiklia kultūrine organizacija. Jiems remiant brolija galėjo ne tik atsikviesti reikalingus mokytojus iš Lvovo į Vilnių, bet ir užtikrinti jų išlaikymą. Kaip minėta, tai atsitiko apie 1592 m. Po 3 m. pradėjo veikti brolijos spaustuvė. Nors tiesioginių duomenų apie didikų indėlį į spaustuvės atidarymą neturime, tačiau pagal analogiją su mokyklos steigimu galime teigti, kad ir šiuo atžvilgiu turtingiausi brolijos nariai prie to prisidėjo reikšmingiausiai. Mūsų dienas pasiekęs brolijos narių registras yra ypač retas tokios rūšies XVI a. pabaigos istorijos šaltinis. Jo publikacija buvo paskelbta dar 1859 m., bet šiuolaikinė istoriografija jį yra savotiškai „pamiršusi“, o mums taip pat nėra žinoma, kur šiuo metu yra registro nuorašas, paskelbtas iš LDK Tribunolo knygų¹⁴⁶. Savo laiku juo šiek tiek rėmėsi carinės Rusijos istorikai, bet kol kas nuodugniai jis nėra tirtas, toli gražu ne visi jame minimi asmenys yra identifikuoti. Nėra galutinai aiškus tikslus jos narių skaičius. Vieni tyrėjai nurodo, kad minima apie 370 žmonių, kiti – 371 nari¹⁴⁷. Šis registras pradėtas rašyti 1584 m. ir

¹⁴⁵ Plg. АВАК, т. 9, nr. 52, p. 143 (1589 07 21) ir nr. 53, p. 147 (1592 10 09).

¹⁴⁶ „Выпись зъ книгъ справъ судовъ головныхъ трибунальныхъ, отправованныхъ у Вильни лѣта Божего Нарожения тысяща пятьсотъ девятыдесятого, мѣсяца іюня 26 дня“, in: *Чтения в Императорском обществѣ истории и древностей российских при Московском университете*, кн. 3, 1859, p. 23–28; „Реестръ уписования братій братства церковного Святой Живоначальной Тройцѣ, олтаря Стрѣтенія господня, в мѣсте Виленскомъ, року отъ Воплощенія Господа Бога и Спаса нашего Иисуса Христа, 1584“ (toliau – „Реестръ уписования“), *ibid.*, p. 29–40.

¹⁴⁷ Михаил Пашкевич, *op. cit.*, p. 14 (371 narys). Jeigu priskaičiuotume pusiau anoniminį įrašą „Ив.“ (Ivanas?), gautume 372 narius.

jame surašyti nariai, įstoję į broliją iki maždaug 1590 m. Pasak kai kurių autorių, brolijos narių skaičius apie 1597 m. bus siekęs apytikriai 500 žmonių¹⁴⁸. Taigi, XVI a. pabaiga – tai laikotarpis, kai Vilniaus stačiatikių brolija vystėsi ypač dinamiškai, o jos palyginti didelis narių skaičius ir įvairius socialinius sluoksnius reprezentuojanti sudėtis rodo, kad tai būta ganėtinai stiprios ir pajėgios organizacijos. Tenka apgailestauti, kad mums nėra žinomas minėtojo registro tęsinys, o dabartinėmis sąlygomis vėlesnius brolijos narius galima bandyti identifikuoti ieškant pavienių užuominų dokumentuose. Minėtame registre pačiu pirmuoju įrašytas Kijevo metropolitas Mykolas Ragoza. Kadangi metropolitu jis tapo 1589 m., greičiausiai kaip tik tuomet arba kitų metų pradžioje jis įsirašė į broliją. Iš karto po jo minimi Teodoras Skuminas-Tiškevičius, Oršos seniūnas Filonas Kmita (†1587), Bogdanas Sapiega, jo žmona Pelagija (Apolonijos krikšto vardas?), Grigalius Sanguška, Mstislavlio kaštelionas Semionas Vaina, kunigaikštis Andriejus Sokolinskis, pakamaris Adomas Chreptavičius ir kt. Tarp brolijos narių tuo metu nėra minimi vėlesni jos nariai ir tokie rėmėjai kaip Aleksandras Palubinskis su žmona ar abi Valavičiūtės, Teodora ir Darata. Atsižvelgus į tai, kad tokie didikai kaip karaliaus maršalka Ivanas Trizna, kunigaikščiai Leonas Masalskis ar Bogdanas Oginskis įrašyti pačioje registro pabaigoje, galime daryti prielaidą, kad jie brolijos nariais tapo apie 1589 m. Kiekybiškai didžiausią dalį sudarė Vilniaus miestiečiai. Tarp tokių minėtini Vilniaus burmistras Ivanas Jeremejevičius, tarėjai Jokūbas Konstantinovičius Kaptūras, Ostapas Maksimovičius Borovinas ir kt.; suolininkai Gabrielius Semionovičius Bražičius, Gabrielius Maksimovičius ir kt.; miesto raštininkas Ivanas Andrejevičius. Pagal tai, kokių profesijų atstovais įsivardijo brolijos nariai amatininkai, savo gausa išsiskyrė kailiadirbiai (9) ir siuvėjai (9). Tuo metu brolijoje buvo ne mažiau kaip 3 druskiai, 2 žvejai, 2 kepurininkai, bent po 1 kėrpėją, pūkų meistrą, muilo gamintoją ir pan. Tarp brolijos narių pasitaikė mažiausiai vienas ir tokios prestižinės profesijos kaip auksakalystė atstovas. Tai buvo Grigalius Klikunovičius¹⁴⁹;

¹⁴⁸ Александр А. Папков, *op. cit.*, p. 39, su nuoroda į: *Витебские губернские ведомости за 1893*, nr. 78 ir 79 (mums šis leidinys nebuvo pasiekiamas).

¹⁴⁹ „Реестръ уписования“, p. 38.

be jo, brolijos narė buvo ir jo sesuo Tatjana ir tikriausiai jo brolis Ivanas Klikunovičius¹⁵⁰. Tiesa, dauguma brolijos narių yra užsirašę tik vardu ir pavarde, todėl kol nėra atlikti specialūs prozopografiniai tyrimai, galimas tik apytikslis brolijos struktūros ir sudėties paveikslas. Bet ir taip akivaizdu, kad brolijos narių socialinės kilmės ir padėties spektras buvo platus. Daugumą jų sudarė santykinai pasiturintys žmonės. Net ir miesto valdžios pareigūnai, pirkliai ir amatininkai tituluodavosi standartiniu, bet ne tuščiu „ponas“ arba „ponia“. Aiškia mažumą sudaro tie asmenys, kurie įrašė tik savo vardą ir pavardę (pravardę ar tėvavardį), pavyzdžiui, Natalija Vargšė, ir daugiau nieko. Kadangi brolijos narius siejo tarpusavio pagalbos saitai, galime manyti, kad tokių brolijos narių neturtingumas buvo tik sąlyginis. Antra vertus, reikia turėti omenyje, kad „ponais“ savęs neįvardinę asmenys nebūtinai turėjo būti nepasiturintys. Pasitaiko atvejų, kai vienas kailiadirbys ar siuvėjas prisistato „ponu“, o kitas – ne.

Istoriografijoje beveik visai nebuvo kreiptas dėmesys į tai, kad nemaža dalis brolijos narių buvo susiję dar ir artimais giminystės ryšiais: brolijos nariais tapdavo broliai, seserys, motina ir dukra, motina ir sūnus, tėvas ir sūnus ar sūnūs ir pan. Vedybinės giminystės saitai siedavo vyrą ir žmoną, uošvį ir žentą. Gana dažni atvejai, kai brolių ir sutuoktinių vardai užrašyti greta (tai rodo, kad jie į broliją įstojo drauge, vienu metu; pvz., Ivanas ir Izaokas Semionovičiai Kononovičiai, Andriejus Filipovičius ir Eufrosinija Solokajai)¹⁵¹. Aišku, pasitaiko ir tokių atvejų, kai artimo giminaičio vardas pasirodo kitoje sąrašo vietoje (tai rodo, kad į broliją įstojusio giminaičio pavyzdžiu pasekta po kurio laiko)¹⁵². Pasitaiko atvejų, kai galima manyti, kad brolijos nariais buvo visa šeima: antai brolijos nariais buvo ponas Ivanas Stepanovičius Labenskis, jo žmona Elena ir jų sūnus Grigalius¹⁵³. Panašus ir Senčilų atvejis: brolijos

¹⁵⁰ *Ibid.*, p. 37.

¹⁵¹ *Ibid.*, p. 31.

¹⁵² Tokį pavyzdį teiktų Maksimas Dmitrovičius ir Fiodoras Dmitrovičius Burmistrovičius, kurių vardai surašyti greta, o po 27 kitų brolijos narių įrašytas Ivanas Dmitrovičius Burmistrovičius veikiausiai buvo jų brolis (*Ibid.*, p. 32).

¹⁵³ *Ibid.*, p. 39.

nariais buvo Omeljanas, Marija ir jų dukra Salomėja; Sencilų žentas Ostafijus tikriausiai buvo Salomėjos vyras¹⁵⁴.

Istoriografijoje kol kas atidžiau nėra aptartas dar vienas Šv. Dvasios brolijai būdingas buožas: dalis jos narių buvo ne vietinės kilmės žmonės. Kai kurie iš jų tikriausiai buvo palyginti neseniai atsikėlę į Vilnių. Tokiu tikriausiai galėtume laikyti Dmitrijų Jurjevičių Podolietį ar Leoną Teodorovičių Prūsą. Brolijos narių registre tai pat minimi Choma Ivanovičius Olšanicietis (*Ольшеница*), Avastijus Ivanovičius Olšanicietis (*Голшаница*), Povilas Ivanovičius ir Timofėjus Semionovičius iš Bielsko, Danilas Oleksejevičius iš Žiupronių, Onisko Jeremejevičius Mogilavietis, Sergejus Petrovičius Brastietis, Ivanas Ivanovičius Olšanicietis (tikriausiai Chomos ir Avastijaus brolis!). Kol kas sunku pasakyti, ar jie buvo Vilniuje jau apsigyvenę, ar priklausė brolijai nuolatinę gyvenamąją vietą turėdami visai kitame krašte. Manome, kad tokiais nariais ne vilniečiais tikrai turėjo būti Minsko burmistras Ivanas Filipovičius, Slucko vaito Kiprijono žmona Marija ar Oršos miestiečiu pasirašęs Ambraziejus Iljičius¹⁵⁵. Kaip matome, eksteritorinį bruožą brolijai teikė ne vien kilmingajam, bet ir miestiečių luomui priklausę jos nariai. Dar pažymėtina, kad brolijos nariai buvo ne vien rusėnai, mat tarp brolijos narių aptinkame ir du graikus: kunigą vienuolį Pachomijų ir poną Mykolą Angelą¹⁵⁶. Jų atveju vertėtų atkreipti dėmesį į dar vieną bendrą Vilniaus ir Lvovo stačiatikių brolijų bruožą, mat pastebėta, kad tarp Lvovo brolijos pirmųjų narių taip pat būta graikų¹⁵⁷. Žinoma, Lvovo graikai buvo ir žymiai gausesni, ir turtingesni negu Vilniaus, tad jų reikšmės vienoje ir kitoje bendruomenėje tikriausiai nereikėtų net lyginti. Antra vertus, svarbu pažymėti, kad Lvovas ir Vilnius buvo svarbūs punktai kelyje, kuriuo XVI a. graikų dvasininkai ir vienuoliai dažniausiai keliaudavo iš Graikijos ar kitų Osmanų valdžioje buvusių Artimųjų Rytų žemių

¹⁵⁴ *Ibid.*, p. 38, 31, 33.

¹⁵⁵ *Ibid.*, p. 30, 36.

¹⁵⁶ *Ibid.*, p. 32: „Священно-ерей Пахомей, Грекъ“; p. 39: „Панъ Михайло Ангелъ Грекъ“.

¹⁵⁷ I. Лильо, *Нариси з історії грецької громади Львова XVI–XVII століть*, Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2002, p. 80–81.

į Maskvą prašyti išmaldos¹⁵⁸. Tad galime daryti prielaidą, kad ta pati komunikacijos arterija pasitarnavo tam, kad tarp Vilniaus stačiatikių brolijos narių buvo ir vienas kitas graikas.

Bendrais bruožais apibūdinus brolijos narių struktūrą ir jos sudėtį, tampa akivaizdu, kad ji vienijo įvairios socialinės padėties žmones. Svarbiausiu bendrumo dėmeniu reikia laikyti religinį tapatybės matmenį. Visi jie buvo stačiatikiai. Tačiau, kaip matėme, brolijos narius taip pat siejo profesiniai ir giminystės ryšiai. Jos narių geografinės kilmės spektras taip pat buvo platus. Manome, kad tokios charakteristikos taip pat leidžia suprasti, kodėl brolija pasirodė kaip ganėtinai stipri ir atkakli organizacija. Vis dėlto, nepaisant jos daugumos eilinių narių (visų pirma miestiečių) santykinio turtingumo, brolijoje aptariamam laikotarpiu pagrindiniu smuiku griežė diduomenės ir bajorijos atstovai¹⁵⁹. Jų iškilų padėtį grindė jų luomo žmonėms priklausančios teisės ir gana plačios finansinės galimybės, o ją savo ruožtu atspindėjo tam tikros struktūrinės brolijos ypatybės. Pagal savo įstatus brolija kasmet rinkdavo savo vadovaujančius asmenis: „vyresnius“, „seniūnus“ ir kitus. Tikėtina, kad įtakingiausi buvo kasmet vienerių metų kadencijai renkami „vyresnieji“ (*старшие*), kuriais, kaip atrodo, visada buvo renkami kilmingųjų luomo atstovai. Tuo tarpu metiniais seniū-

¹⁵⁸ Płg. Borys A. Gudziak, *op. cit.*, p. 89–102. Palyginti gausių duomenų apie graikų dvasininkų ir vienuolių keliones per LDK žemes į Maskvą esama leidinyje *Россия и греческий мир в XVI в.*, ред. С. М. Каштанов, т. 1, Москва: Наука, 2004.

¹⁵⁹ Д. Сцепуро, *op. cit.*, p. 93. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Vilniaus stačiatikių brolijos nariai, Vilniaus miestiečiai (pvz., pirkliai) buvo gana pasiturintys žmonės. Tokio sluoksnio žmonės ne tik galėjo mokėti įprastus narystės mokesčius, bet ir rimčiau prisidėti prie savo cerkvės liturginių reikmenų gausinimo. Šios rūšies labdara, panašiai kaip ir palikimai testamentu, kol kas dar nėra detaliau iširti, bet jau dabar aišku, kad tokie dalykai pasitaikydavo. Antai Vilniaus Šv. Dvasios vienuolyne iki pat XIX a. 2-osios pusės buvo liturginė taurė, kurią 1628 m. paaukojo Akvilina Dorofejeva, priklausiusi Vilniaus pirklių Dorofejevičių šeimai (žr. Д. Струков, *Альбом рисунков, 1864–1867* = D. Strukov, *Album of drawings, 1864–1867*, Минск: Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2011, p. 189. Už šią nuorodą dėkoju Rūtai B. Vitkauskienei). Apie kitas Akvilinos Dorofejevos dotacijas stačiatikių Bažnyčiai žr. Aivas Ragauskas, *Vilniaus valdantysis*, p. 161. Taip pat galima pastebėti, kad Akvilina ir jos vyras Paulius Dorofejevičius gyveno netoli Šv. Dvasios cerkvės, Subačiaus g. 3 (žr. Mindaugas Paknys, *op. cit.*, p. 204). Apie ją ir kitus Dorofejevičius taip pat žr. David Frick, *Wilniane*, p. 512, 542–546 ir kt.

nais (*старосты*) dažniausiai būdavo renkami miestiečių atstovai. Brolijos nariams miestiečiams tekdavo patirti kasdienius rūpesčius ir vargus, kurių ypač pagausėjo po to, kai sudarius Brastos bažnytinę uniją religinė nesantaika tarp stačiatikių ir unitų buvo ypač aštri. Mieste kildavusių neramumų metu dažniausiai nukentėdavo būtent miestiečiai, nors 1598 m. „tumulto“ metu nemalonumų patyrė ir Oginskio sūnus, lankęs brolijos mokyklą¹⁶⁰. Tąkart ramybės drumstėjai, ko gero, paliko slogų išpūdį ir D. Valavičiūtei, kuri kaip tik tuo metu prieš Velykas buvo apsistojusi brolijos namuose. Vis dėlto tiek tiriant Šv. Dvasios brolijos istoriją, tiek gvildenant unijos plėtros klausimą Vilniuje, būtina atsizvelgti į tam tikrus socialinės istorijos aspektus, kurie ankstesniuose tyrimuose buvo beveik visai nepastebėti dėl to, kad tyrėjai pernelyg siaurai sutelkė savo dėmesį į konfesinės stačiatikių ir unitų kovos aspektą. Tačiau tokia kova anaipol neapėmė visų bendrabūvio aspektų, kaip kad gerai matyti iš Davido Fricko tyrimų, rodančių, kad XVII a. Vilniaus unitai dažnųsyk mieliau palaikydavo santykius su „graikų tikėjimo“ stačiatikiais negu su katalikais¹⁶¹. Taip pat galime pridurti, kad viena iš Vilniaus Šv. Dvasios cerkvės fundatorių D. Valavičiūtė nevensgė palaikyti tam tikrų dalykinių ryšių net su tokiu uoliu kataliku kaip LDK kancleris Leonas Sapiega. Po savo vyro Jono Abramavičiaus mirties (1602 m. balandį) ji, susidūrusi su finansiniais sunkumais, buvo pasiryžusi į Sapiegos dvarą atiduoti savo sūnų Mikalojų, nes jai tiesiog rūpėjo geras pastarojo išsiauklėjimas ir išsilavinimas. Žinoma, dėl tokio sumanymo ji susilaukė priekaištų iš kalvinisto Kristupo Radvilos Perkūno, kuris jai, regis, dabar jau pats ėmė teikti vilčių, kad jaunuolio auklėjimu pasirūpinsias pats¹⁶²... Dar reikia turėti omeny, kad tokia „konkurencija“ dėl jaunuolio auklėjimo įvyko tarp uošvio ir žento, nes L. Sapiega dar 1599 m. buvo vedęs Elzbieta Radvilaite¹⁶³.

¹⁶⁰ Juo tikriausiai buvo tuo metu dar visai jaunas Aleksandras Oginskis. Plg. H. Lulewicz, „Ogiński Aleksandr z Kozielska h. własnego (ok. 1585 – pocz. 1667)“, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 23 (3) (sąs. 98), Wrocław etc.: Polska akademia nauk, 1978, p. 595.

¹⁶¹ Plg. David Frick, *Wilnianie*, p. XXII.

¹⁶² AGAD, AR, dz. 5, sygn. 26 (Daratos Valavičiūtės laiškas, rašytas Kristupui Radvilai iš Ašmenos 1603 01 02 sen. st.).

¹⁶³ Apie šias vedybas ir glaudžius Leono Sapiegos ryšius su Biržų atšakos Radvi-

Tai tik vienas iš daugelio pavyzdžių, rodančių, kaip netikėtai gali atsiskleisti praeities žmonių tarpusavio santykiai ir jų tinklai. D. Frickas yra taikliai pastebėjęs, kad susekti žmogiškųjų ryšių tinklą yra įdomiausia, bet tuo pačiu ir sunkiausia užduotis¹⁶⁴. Tad nereikšdami nepamatuotų pretenzijų į šio klausimo „išsėmimą“, tenorime konkrečiais pavyzdžiais pabrėžti tokių tyrimų būtinybę.

Kalbėdami apie brolijos narių konfliktus su vietiniais dvasininkais, apie nekilnojamojo turto įsigijimo ir jo išjungimo iš miesto jurisdikcijos aspektus, norėjome atkreipti dėmesį į tam tikrus kasdienio gyvenimo ir teisinius aspektus, kurie, mūsų įsitikinimu, neabejotinai turėjo įtakos po 1596 m. įvykusiai Rytų krikščionių poliarizacijai ir konfesiškai žymiai griežčiau apibrėžtas stačiatikių ir unitų bendruomenes. Trumpai dar kartą palieskime nekilnojamojo turto klausimą, naudodamiesi savo teise formuluoti hipotezę.

Miesto magistrato jurisdikcijos ribos ir apimtys problemiškomis buvo tapusios jau XVI a. viduryje. Kuo daugiau namų gaudavo įvairias privilegijas ir laisves nuo miestietišku prievolių ir mokesčių, tuo santykinai sunkesnė tapdavo likusių miesto gyventojų (miestiečių) prievolinė ir mokestinė našta. Magistratas su tuo bandė kovoti, bet šios kovos negalima vadinti sėkminga. Miestiečių skundai dėl bajorų ir didikų savivaliavimo mieste prasidėjo bent jau nuo Žygimanto Senojo laikų, bet dar ir Zigmantui Vazai reikėjo priminti, kad magistrato jurisdikcijai priklausantys namai jai turi priklausyti nepriklausomai nuo to, kokio luomo savininkai juos įsigytų¹⁶⁵. Tačiau tokie potvarkiai nelengvai skindavosi kelią į miesto gyvenimo tikrovę. Tad kai Šv. Dvasios brolija, ga-

lomis žr. Arkadiusz Czwołek, *Piórem i buławą. Działalność polityczna Lwa Sapiehy, kanclerza litewskiego, wojewody wileńskiego*, Toruń: Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012, p. 131–132.

¹⁶⁴ David Frick, *Wilnianie*, p. XXX.

¹⁶⁵ Žr., pvz., *Собрание*, d. 1, nr. 34, p. 66 (1539 07 05); nr. 35, p. 67–68 (1539 07 07); nr. 47, p. 93–94 (1549 11 08); nr. 52, p. 100–101 (1552 12 18); nr. 80, p. 152–153 (1605 02 05). LDK diduomenės nekilnojamojo turto įsigijimo Vilniuje procesas nėra deramai ištirtas, nors tam, kalbant apie XV a. pabaigą – XVI a. pradžią, padaryta gera pradžia, žr. Анна Л. Хорошкевич, „Некоторые социально-политические предпосылки формирования правовой культуры литовских городов конца XV – начала XVI вв.“, *Studia maritima*, t. 1, 1978, p. 50–63.

vusi plačias privilegijas iš valdovo, bandė jas XVI a. pabaigoje realizuoti, ji susidūrė su kai kurių magistrato narių pasipriešinimu. Mums atrodo, kad toks pasipriešinimas nebuvo motyvuotas vien priešprieša tarp unitų ir stačiatikių. Miesto kaip miestiečių bendruomenės interesai čia taip pat turėjo atlikti savo vaidmenį. Kadangi brolijoje vadovaujančias pozicijas buvo užėmę diduomenės atstovai, natūralu, kad tokia brolija pakliuvo į koliziją su magistratu, kuris gynė bendrąsias miesto ir partikuliarines unitų bei katalikų teises. Tad platus brolijos narių socialinės priklausomybės spektras leido jai jaustis tuo pat metu ir vietine (vilnietiška), ir antvietine (Lietuvos stačiatikių) organizacija. Dėl brolijos narių didikų stačiatikių ji galėjo veikti seimuose ir seimeliuose, o dėl Vilniaus miestiečių ji galėjo veikti Vilniuje. Tokia organizacija galėjo būti keliose vietose vienu metu. Tai buvo aiškūs brolijos privalumai. Vis dėlto brolija patirdavo ir pralaimėjimų, kai dalis jos narių pereidavo į kitas barikadų puses. Bene ankstyviausias tokios rūšies smūgis broliją ištiko tada, kai uniją jau 1597 m. pradžioje priėmė Skuminas-Tiškevičius¹⁶⁶. Dar daugiau eilinių narių ji neteko, kaip minėta, po 1609 m. įvykių Vilniuje¹⁶⁷. Šių ir panašių „konversijų“ istorija iki šiol nėra deramai ištirta, bet įspūdis toks, kad laikui bėgant brolijos miestiečių santykinis svoris per pirmuosius XVII a. dešimtmečius menkėjo. Tai, kad iki pat Zigmanto Vazos laikų ji aktyviai kovojo dėl stačiatikių teisių, o jos veiklos intensyvumas akivaizdžiai sumenko po to, kai 1633 m. Vladislovas Vaza jai patvirtino ankstesnes privilegijas¹⁶⁸, rodo, kad brolijos kovą daugiausiai maitino

¹⁶⁶ Tomasz Kempa, „Kancelrz Lew Sapieha“, p. 27.

¹⁶⁷ Д. Сцепуро, *op. cit.*, p. 51, 92.

¹⁶⁸ *Собрание*, d. 2, nr. 42, p. 118–125 (1633 03 18). Šių naujai patvirtintų privilegijų rinkinį galima vertinti ir kaip tam tikrą Šv. Dvasios brolijos narių savimonės apraišką, nes iš to matyti, kokias privilegijas jie laikė svarbiausiomis: tai 1585 m. gegužės 17 d. Stepono Batoro privilegija, kuria stačiatikiams leista toliau laikytis Julijaus kalendoriaus; 1589 m. liepos 15 d. Zigmanto Vazos privilegija, kuria jis Konstantinopolio patriarchui Jeremijui pripažino jo dvasinę jurisdikciją Lenkijos ir LDK stačiatikiams; 1589 m. liepos 21 d. Zigmanto Vazos privilegija, kuria pripažintas patriarcho Jeremijo patvirtintas Vilniaus stačiatikių brolijos statusas, ir jos teises išplečianti 1592 m. spalio 9 d. to paties karaliaus privilegija. Karaliaus Vladislovo Vazos privilegijos nuorašą (nuorašus?) brolijos nariai uoliai saugojo ir iš dalies dėl to jam pavyko pasiekti ir mūsų laikus (LVIA, f. 610, ap. 3, b. 1).

stačiatikių didikų ir bajorijos vedama kova. Po to, kai pastaroji stovykla pasiekė santykinę pergalę, tiesiog neliko dėl ko kovoti. Tad panašu, kad didikams nustojus kovoti, bendras brolijos politinės ir kultūrinės veiklos intensyvumas taip pat smuko. Jos narių miestiečių buvo likę per mažai, kad jie galėtų išlaikyti tokį patį kultūrinės veiklos lygį. Tikėtina, kad ryškiai sumažėjus diduomenės narių gretoms, Šv. Dvasios brolijoje pagrindinį vaidmenį vėl ėmė vaidinti, kaip pačioje pradžioje, stačiatikiškai likę Vilniaus miestiečiai¹⁶⁹. Paradoksalu, bet brolijos klestėjimo amžiumi, ko gero, visai teisingai laikomas intensyviausios kovos laikotarpis 1596–1633 m. Po to gyvenimas ėmė tekėti įprastesne vaga: imta statyti mūrinę Šv. Dvasios cerkvę, toliau rūpintasi savo brolijos kasdieniu gyvenimu ir jos materialine gerove. Panašu, kad kaip tik tuo metu broliją ėmė globoti iš jos terpės išaugęs Šv. Dvasios vienuolynas.

IŠVADOS

1. Vilniaus Šv. Dvasios brolija kaip uolių vietos stačiatikių bendruomenė susikūrė tam, kad būtų atnaujintas jų Bažnyčios gyvenimas, patyręs tiek XVI a. vidinę krizę, tiek Vakarų krikščionių mestus iššūkius. Tarp pastarųjų didžiausią poveikį turėjo XVI a. antroje pusėje, po Tridento bažnytinio susirinkimo, atsinaujinusios katalikų Bažnyčios reformacinė ir kontrreformacinė veikla.

2. Šios brolijos pradžia reikia laikyti 1584 m., kai Kijevo metropolitas Onisiforas Dievočka patvirtino naujai susibūrusios brolijos statutą. XVI a. 9-ajame dešimtmetyje prie brolijos tapimo reikšmingai prisidėjo įvykiai, kurių iš anksto niekas negalėjo numatyti. Tarp tokių išsiskiria Konstantinopolio patriarcho Jeremijo II veikla, labiausiai pasireiškusi jo kelionių per Lenkijos ir LDK žemes metu (1588–1589). Jis 1588 m. patvirtino šios brolijos įstatus. Galima sakyti, kad galutinai juridiniu asmeniu brolija buvo pripažinta tuo metu, kai Lenkijos karalius ir Lietuvos

¹⁶⁹ Vis dėlto tenka pažymėti, kad norint tiksliau nustatyti ir labiau pagrįsti diduomenės, bajorijos atstovų ir miestiečių santykinę reikšmę brolijoje, reikia tolesnių tyrimų ir šiame straipsnyje iškeltų hipotezių verifikavimo. Mat jau XVII a. 3-iojo dešimtmečio unitų raštuose yra pastebėjimų apie ypač svarbų Vilniaus miestiečių vaidmenį brolijoje (žr. Kazimierz Chodyncki, *op. cit.*, p. 457–458, 511).

didysis kunigaikštis Zigmantas Vaza suteikė jai 1589 m. liepos 21 d. ir 1592 m. spalio 9 d. privilegijas.

3. Iš pradžių brolijos narių daugumą sudarė Vilniaus miestiečiai stačiatikiai, tačiau 1589–1592 m. laikotarpiu ją svariai papildė LDK stačiatikių diduomenės astovai: Minsko vaivada Bogdanas Sapiega, Naugarduko vaivada Teodoras Skuminas-Tiškevičius, Trakų pakamaris Bogdanas Oginskis ir kiti. Būtent šio visuomenės sluoksnio narių vaidmuo buvo lemiamas įkuriant ir palaikant tokias šios brolijos įstaigas kaip mokykla, spaustuvė ir nuosava cerkvė.

4. Dėl diduomenės atstovų įsitraukimo į brolijos veiklą tuo metu tarp Vilniaus ir Lvovo stačiatikių brolijų užsimezgę kontaktai įgavo konkrečias ir apčiuopiamas bendradarbiavimo formas. Jų dėka Vilniuje galėjo įsikurti iš Lvovo ir kitų Galicijos vietovių atvykę dvasininkai, kurie ėjo ir sielovadines, ir pedagogines pareigas. Naujakuriai iš Lvovo prisidėjo prie Vilniaus brolijos organizacinių struktūrų sustiprėjimo, bet tuo pačiu padidino įtampą tarp Vilniaus stačiatikių. Ji turėjo tam tikrą poveikį kur kas ilgiau trukusiam, po 1596 m. Brastos bažnytinio sinodo prasidėjusiam unitų ir stačiatikių konfesinės tapatybės kristalizavimosi procesui.

5. Istoriografijoje galima sutikti įvairių nuomonių dėl brolijos įstaigų (mokyklos, spaustuvės, cerkvės, špitolės) atsiradimo laiko. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad dalis tokių datų teisingos, o kitos – nepakankamai pagrįstos. Ko gero, didžiausią tokio pobūdžio įvairovę galima sutikti aiškinantis, kada buvo įkurta brolijos mokykla. Mūsų nuomone, apie normaliai funkcionuojančią brolijos mokyklą galima kalbėti tik nuo XVI a. 10-ojo dešimtmečio pradžios, o jos simbolinę pradžią reikėtų sie-ti su Zigmanto Vazos 1592 m. spalio 9 d. privilegija. Brolijos spaustuvės veiklos pradžia jau senokai nekelia rimtesnių problemų, nes ji siejama su pirmaisiais leidiniais, kurie pasirodė 1595 m. Tuo tarpu lakoniški ir nelabai aiškūs duomenys apie brolijos špitolę verčia manyti, kad aptariamu laikotarpiu brolija savo atskiros špitolės neturėjo. Savo labdaringą veiklą brolijos nariai realizuodavo kitais būdais.

6. Bene kontroversiškiausias ir savo laiku – Brastos bažnytinės unijos išvakarėse ir iš karto po jos – daugiausia aistrų kėlęs brolijos „projek-tas“ buvo Šv. Dvasios cerkvės statyba. Tam tikra nuomonių įvairovė

mus vertė ieškoti konkrečiais šaltinių duomenimis paremtų atsakymų. Mūsų nuomone, Šv. Dvasios cerkvei reikalingas sklypas buvo įsigytas 1596 m. vasarą; jį brolijai perleido Teodora ir Darata Valavičiūtės. Medinė cerkvė pradėta statyti 1597 m. pirmaisiais mėnesiais ir, atrodo, per kovą–balandį buvo atlikti pagrindiniai statybos darbai. Tikėtina, kad jau 1597 m. pavasarį naujai pastatytoje cerkvėje vyko pamaldos. 1597 m. rudenį joje jau tikrai vyko pamaldos, o pati cerkvė toliau dar buvo baigiama statyti.

8. Reikia pabrėžti, kad Šv. Dvasios cerkvės fundacija buvo kolektyvinė brolijos narių fundacija, kur didžiausias vaidmuo teko diduomenės ir bajorijos atstovams. Netiesioginiai duomenys leidžia manyti, kad, be minėtų Valavičiūčių, prie šios fundacijos veikliai prisidėjo Trakų pakamaris Bogdanas Oginskis. Tikėtina, kad panašia veikla pasižymėjo ir kiti iškilūs brolijos nariai, tačiau kol kas nėra duomenų, kurie leistų konkrečiai įvardinti tokį jų vaidmenį.

9. Brolijos gretose buvo vienuolių, ko gero, nuo pirmųjų jos egzistavimo metų, tačiau kalbėti apie bendruomeninio gyvenimo pagrindais organizuotą Šv. Dvasios vyrų vienuolyną galima tik nuo XVII a. 2-ojo dešimtmečio pradžios. Vienuolyno atsiradimą reikia sieti su pirmojo arkimandrito Leontijaus Karpovičiaus veikla.

10. Kalbant apie brolijos įsikūrimą Vilniuje, būtina atkreipti dėmesį ne tik į tarpkonfesinę polemiką ir vaidus. Ko gero, ne mažiau svarbu tirti socialinės ir net paprotinės istorijos plotmes. Pastebėtina, kad Zigmanto Vazos brolijai suteiktos plačios privilegijos ir jos turimiems namams pripažinta laisvė nuo bendrų miestietiškų mokesčių ir prievolių gilino takoskyrą tarp bendrų miesto ir partikuliarinių brolijos interesų. Šią takoskyrą dar labiau komplikavo tai, kad ją po 1596 m. papildė dar ir konfesinė poliarizacija, nes dauguma magistrato narių priėmė uniją, o brolijos nariai liko stačiatikiais.

11. Aptariamam laikotarpiu brolija Vilniuje turėjo mažiausiai šešis namus. Jų įsigijimo tyrimas leidžia manyti, kad brolijos nariai vykdė sąmoningą nekilnojamojo turto koncentracijos veiklą. Ji daugiausia lietė sklypus ir namus, ribojamus šių dienų Aušros Vartų, Šv. Dvasios ir Subačiaus gatvių.

12. Aptariamam laikotarpiu didžiausią reikšmę brolijoje turėjo diduomenės atstovai, nors jos daugumą sudarė Vilniaus miestiečiai.

Svarbiausias brolijos narių bendrystės pagrindas buvo bendras stačiatikių tikėjimas, tačiau dauguma brolijos narių tarpusavyje buvo susiję ir giminystės, ir profesiniais ryšiais. Brolija vienijo įvairių socialinių sluoksnių ir profesijų žmones, XVI a. pabaigoje jos narių skaičius siekė maždaug 500 žmonių. Tai buvo brolija, kuri galėjo išlaikyti stipriausius išbandymus, ištikusius ją mūsų aptariamam laikotarpiui, kuris taip pat sutapo su brolijos vaisingiausiu švietėjiškos ir kultūrinės veiklos metu (1592–1633).

LIUDAS JOVAIŠA

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS DVASININKAI 1601–1650 M.

ĮVADAS

Žemiau pateikta medžiaga apie XVII a. 1-osios pusės Žemaičių vyskupijos dvasininkus skelbiama kaip fragmentiška struktūruotą žinių apie XIV–XVI a. LDK katalikų dvasininkus¹ tąsa. Pirmoji šio teksto versija, 1576–1649 m. Žemaičių vyskupijos dvasininkų sąrašas, autorius buvo parengtas kaip 2004 m. apgintos disertacijos priedas. Vėliau, 2008 m., dalis jame pateiktos informacijos, susijusi su XVI a. pabaigoje minimais Žemaičių vyskupijos dvasininkais, ją peržiūrėjus, papildžius ir „techniškai“ pertvarkius buvo paskelbta leidinyje *Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a.* Čia publikuojama iki šiol neskelbtos dalies pagrindu parengta XVII a. 1-osios pusės Žemaičių vyskupijos dvasininkų² prozopografija. Pirmykštis jos pavidalas pakoreguotas, iš esmės priderinant jį prie *Lietuvos katalikų dvasininkų* tome pateiktos struktūros. Bene vienintelis čia pateikiamo „klausimyno“ ypatumas – smulkesnis dvasi-

¹ Vytautas Ališauskas, Tomasz Jaszczolt, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, *Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a.*, (*Bažnyčios istorijos studijos*, t. 2), Vilnius: Aidai, 2009.

² Žemaičių vyskupijos dvasininkais laikomi diecezinės dvasininkijos nariai, minėtu laikotarpiu turėję dvasininko šventimus ir ėję kokias nors pareigas ar tiesiog užfiksuoti Žemaičių vyskupijos teritorijoje (išskyrus vietas vyskopus ordinarus). Į sąrašą neįtrauktas, tačiau priede paminėtas Mintaujos (Jelgavos) klebonas Sebastijonas Pikelis – jis, nors vienu metu ir ėjo Jonišio dekanato pareigas, laikytinas Kuršo vyskupijos dvasininku. Taip pat į sąrašą neįtraukta priede minimo, nuo XVII a. 4-ojo dešimtmečio Žemaičių vyskupo konsistorijos notaro ir instigatoriaus pareigas ėjusio Jono Černiausko (Černievskio) pavardė – šis asmuo kaip dvasininkas minimas tik gyvenimo pabaigoje – nuo 1660 m. Žemaičių vyskupo kurijos ar konsistorijos notarais buvę Robertas Cameronas ir Jonas Juozapavičius taip pat figūruoja vien pareigybių priede, kadangi nesama žinių apie jų turėtus dvasininko šventimus.

ninkų pareigų ir pareigybių suskirstymas į 3 kategorijas: a) bažnytines beneficijas ir vikaro pareigas Žemaičių vyskupijoje; b) kitus, ne tokius nuolatinus ir galbūt ne visada su konkrečiu atlygiu susijusius įpareigojimus bei pavedimus *ad hoc* (įvairių koplyčių ir neparapinių bažnyčių aptarnavimas, pareigos vyskupo kurijoje ir konsistorijoje, rūpinimasis vyskupijos seminarija, prokuratoriaus tarnystė kapituloje, mokesčių rinkimas, vyskupijos atstovavimas Vyriausiam Lietuvos Tribunalole etc.); c) visas bažnytines pareigas bei tarnystes už Žemaičių vyskupijos ribų. Pasirinktas ir kitoks prozopografinio sąrašo organizavimo principas – XVI a. pakitęs dominuojantis asmens įvardijimo principas lėmė, kad šioje publikacijoje dvasininkai išvardyti abėcėlės tvarka jau ne pagal jų vardus, o pagal pavardes. Pastarosios, turinčios atitinkamų lietuvių kalboje, pateiktos sulietuvintomis lytimis, pasirenkant vyraujančią – visoje Lietuvoje arba konkrečiai Žemaitijoje – formą³ arba atsižvelgiant į atitinkamą Žemaitijos vietovardį.

2004 m. parengta pirmoji čia skelbiamos prozopografijos versija ilgainiui buvo papildyta tuomet dar nežinota ir nepanaudota informacija. Žinias apie Žemaičių vyskupijos dvasininkus itin reikšmingai papildė 1631–1634 m. Žemaičių vyskupo konsistorijos aktų knyga⁴ ir 1625–1670 m. Krakių parapijos aplinkraščių knyga⁵; pastarojoje pateikta nemaža žinių apie dvasininkų mirties datas ir keletas pranešimų apie kunigų ekskomunikos faktus. Labai pravarti buvo ir Henryko Litwino paskelbta Vilniaus popiežiškosios seminarijos alumnų prozopografija⁶.

Be pagrindinio prozopografinio XVII a. 1-osios pusės Žemaičių vyskupijos dvasininkų korpuso ir jame minimų santrumpų sąrašo, šioje publikacijoje pateikiamas ir priedas „1601–1650 m. Žemaičių vysku-

³ Šios formos nustatytos remiantis *Lietuvių pavardžių žodynu*, t. 1–2, parengė Aleksandras Vanagas, Vitalija Maciejauskienė, Marytė Razmukaitė, Vilnius: Mokslas, 1985–1989.

⁴ Lietuvos valstybės istorijos archyvas, f. 669, ap. 2, b. 245.

⁵ Lietuvos valstybės istorijos archyvas, f. 669, ap. 3, b. 4464.

⁶ Henryk Litwin, „Katalog alumnów seminarium papieskiego w Wilnie 1582–1798, część d. 1: Wstęp, spis źródeł, Katalog alumnów 1–500“, *Przegląd Wschodni*, t. 8 (2003), sąs. 4 (32), p. 925–976.

pijos dvasininkų pareigybės“. Čia glaustai pateiktos sekos dvasininkų, 1601–1650 m. Žemaičių vyskupijoje ėusių vienos ar kitos rūšies pareigas, buvusių vienos ar kitos bažnytinės beneficijos laikytojais. Šis priedas iš dalies atstoja ir dalykinę-geografinę (Žemaičių vyskupijos dvasininkų pareigybių bei d. punkte minimų bažnyčių) rodyklę. Derėtų atkreipti dėmesį, kad priedas papildytas leidinio *Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a.* informacija apie XVI a. pabaigoje pirmąkart paminėtų dvasininkų pareigas, eitas jau XVII a. 1-ojoje pusėje. Kita vertus, į šį priedą neįtrauktos žinios apie šiame sąrašė esančių dvasininkų pareigas po 1650 m.

SANTRUMPOS

BENDROSIOS SANTRUMPOS

adm. – administratorius	imatr. – imatrikuluotas
alt. – altarista	instigat. – instigatorius
ap. – apie	išr. – išrinktas
apašt. – apaštališkasis	įšv. – įšventintas
apt. – aptarnavo	k. – kalba
atsist. – atsistatydino	kamend. – kamendorius
auks. – auksinai	kan. – kanauninkas
aukštesn. – aukštesnieji	kapel. – kapelionas
bažn. – bažnyčia / bažnytinis	kapit. – kapitulos
dek. – dekanas	klaid. – klaidingai
diak. – diakonas	kleb. – klebonas
dr. – daktaras	klier. – klierikas
dvas. – dvasininkas	koadj. – koadjutorius
filos. – filosofijos	koleg. – kolegija
gen. – generalinis	kopl. – koplyčia
gr. – grašiai	k-ra – katedra

kun. – kunigas	s. – sūnus
lenk. – lenkų / lenkiškas	scholast. – scholastinė
lic. – licenciatas	sekret. – sekretorius
lot. – lotynų	stud. – studentas / studijuoti
m. – mirė	subdiak. – subdiakonas
mag. – magistras	sufrag. – sufraganas
mans. – mansionarijus	švent. – šventimai
min. – minimas	teik. – teiktas
nom. – nominuotas	teol. – teologijos
not. – notaras	test. – testamentas
nuolat. – nuolatinis	tit. – titulinis
ofc. – oficijolas	vieš. – viešasis
pal. – palaidotas	vik. – vikaras
pamoksl. – pamokslininkas	vysk. – vyskupas
parap. – parapija	vysk-ja – vyskupija
pask. – paskirtas	Vn – Vilniaus
pop. – popiežius / popiežiškoji	zakrist. – zakristijonas
prel. – prelatas	žem. – žemesnieji
prep. – prepozitas	Žm – Žemaičių
prokurat. – prokuratorius	

ARCHYVŲ IR BIBLIOTEKŲ SANTRUMPOS

ARSI – Archivum Romanum Societatis Iesu	LNB RKRS – Lietuvos Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius
KAKA – Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas	LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas
LMAVB RS – Lietuvos Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius	VUB RS – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SANTRUMPOS

Rankraščiai

- Juzumowicz – Wincenty Juzumowicz, *Miedniki albo opisanie dawnej diecezji miednickiej albo żmudzkiej z dodatkiem różnych wiadomości* (1899) (Varšuvos aukštesniosios seminarijos biblioteka, rankr. be signatūros, viduje 5 paginacijos)
- Kopiarisz – Kopiarisz akt do dziejów Kościoła na Żmudzi, 1534–1760 (Biblioteka Narodowa w Warszawie, IV 6649).
- KrakProc – Kragių parapijos aplinkraščių knyga, 1620–1670 m. (LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464)
- LM – Lietuvos Metrika (mikrofilmai LVIA)
- Prekier – Zbiór Prekiera, t. 1–2 (Biblioteka Jagiellońska, 6321–6322).
- VVKons 1 – Vilniaus vyskupo konsistorijos aktų knyga, 1651–1654 m. (LVIA, f. 604, ap. 3, b. 107)
- ŽVKap 1 – Žemaičių katedros kapitulos aktų knyga, 1620–1638 m. (LVIA, f. 696, ap. 2, b. 799)
- ŽVKap 2 – Žemaičių katedros kapitulos aktų knyga, 1647–1652 m. (LNB RKRS, f. 155, nenumeruotas laik. saug. vnt.)
- ŽVKons 1 – Žemaičių vyskupo konsistorijos aktų knyga, 1614–1631 m. (LVIA, f. 696, ap. 2, b. 926)
- ŽVKons 2 – Žemaičių vyskupo konsistorijos aktų knyga, 1631–1634 m. (LVIA, f. 669, ap. 2, b. 245)
- 1613sar – 1613 m. Žemaičių vyskupijos bažnyčių ir kunigų sąrašas (LNB RKRS, f. PR – 1313, l. 74r–75v)
- 1636RietSin – 1636 m. Rietavo dekanato sinodo aktai (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 294, l. 311r–315r)
- 1647sar – 1647 m. Žemaičių vyskupijos beneficijų ir beneficiatų sąrašas (KAKA, b. 1, l. 98r–99v)

Spaudiniai

- Archiwum nacji polskiej – *Archiwum nacji Polskiej w uniwersytecie Padewskim*, t. 1: *Metryka nacji polskiej w uniwersytecie padewskim, 1592–1745*,

- ed. Henryk Barycz, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: zakład im. Ossolinskich, wydawnictwo PAN, 1971.
- Biržiška – Vaclovas Biržiška, *Lietuvos studentai užsienio universitetuose XIV–XVIII amžiais*, Chicago: Litanistikos instituto leidykla, 1987.
- Codex I–II – *Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis (1416–1926)*, t. 1–2, ed. Paulus Jatulis, Romae, 1984–1989.
- Deputaci – *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego, 1582–1696. Spis*, oprac. Andrzej Rachuba, Henryk Lulewicz, red. Andrzej Rachuba, Warszawa: DiG, 2007.
- EncJez – *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564–1995*, ed. Ludwik Grzebień SJ et al., Kraków: Wydawnictwo WAM, 1996.
- EpMetr – *Epistolae metropolitaram Kioviensium catholicorum Raphaelis Korsak, Antonii Sielava, Gabrielis Kolenda (1637–1674)*, t. 2, ed. A. G. Welykyj, Romae, 1956.
- Grużewski – Bolesław Grużewski, *Kościół ewangelicko-reformowany w Kielmach. Rys historyczny na dokumentach urzędowych*, Warszawa, 1912.
- Ingłot – *Uczniowie–Sodalisi gimnazjum jezuitów w Brunsberdze (Braniewie) 1579–1623*, ed. Marek Ingłot SJ, Kraków: WAM, 1998.
- Ivanovič – *XVII a. Lietuvos lenkiškos knygos. Kontrolinis sąrašas*, parengė Marija Ivanovič, Vilnius: BKC, 1998.
- Jablonskis – Konstantinas Jablonskis, *Lietuvių kultūra ir jos veikėjai*, sud. Vytautas Merkys, Vilnius: Mintis, 1973.
- Kamuntavičienė – Vaida Kamuntavičienė, „Valdovo patronatas ir Katalikų Bažnyčios pareigūnai LDK XVII a. antrojoje pusėje“, *Lietuvos istorijos metraštis*, 1999, Vilnius, 2000, p. 77–109.
- Kauno knygos – *XV–XVI amžių knygos Kauno bibliotekose. Katalogas*, sud. Sigitas Lūžys, Rita Urbaitytė, Irena Vitkauskienė, Vilnius: LLTI, 2006.
- K. Paco vizitacija – *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, parengė Mindaugas Paknys, Vilnius: LKMA, 2011.
- Kurczewski – Jan Kurczewski, *Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska...*, t. 3, Wilno: Nakład i druk Józefa Zawadzkiego, 1916.
- Laureae – *Laureae academicae = Akademijos laurai*, edd. Morkus Svirskas, Irena Balčienė, Vilnius: VU leidykla, 1997.
- Lebedys – Jurgis Lebedys, *Lietuvių kalba XVII–XVIII a. viešajame gyvenime*, sud. Vanda Zaborskaitė, Vilnius: Mokslas, 1976.

- Litwin – Henryk Litwin, „Katalog alumnów seminarium papieskiego w Wilnie 1582–1798, część I: Wstęp, spis źródeł, Katalog alumnów 1–500“, *Przegląd Wschodni*, t. 8 (2003), sąs. 4 (32), p. 925–976.
- Matrikel – *Die Matrikel der päpstlichen Seminars zu Braunsberg 1578–1798*, hrsg. Georg Lühr, Braunsberg, 1925.
- Narbutai XVI – XV–XVI a. *Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas = Index librorum latinorum Lituaniae saeculi quinti decimi et sexti decimi*, sud. Daiva Narbutienė, Sigitas Narbutas, Vilnius: [LLTI], 2002.
- Narbutai XVII – XVII a. *Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas = Index librorum latinorum Lituaniae saeculi septimi decimi*, sud. Daiva Narbutienė, Sigitas Narbutas, Vilnius: LLTI, 1998.
- Novae Hierusalem – Nicolaus Bardowski, *Novae Hierusalem fax nova...*, Vilnae, 1643.
- Paleotipai – *Vilniaus universiteto bibliotekos paleotipai. Katalogas*, ed. Nojus Feigelmanas, Irena Daugirdaitė, Petras Račius, Vilnius: LLTI, 2003.
- PSB – *Polski słownik biograficzny*
- Relationes I–II – *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*, t. 1–2, ed. Paulus Rabikauskas, Romae, 1971–1978.
- S. Josaphat – *S. Josaphat hieromartyr. Documenta Romana beatificationis et canonizationis*, t. 2, ed. A. G. Welykyj, Romae, 1955.
- Symbola adgratulatoria – *Symbola adgratulatoria... Abrahamo Woynae...*, Vilnae, 1613.
- Theatridium poeticum – *Theatridium poeticum sanctissimo et castissimo poetae D. Casimiro*, [Vilnae 1604]; conv. cum: *Theatrum S. Casimiri, in quo ipsius prosapia, vita, miracula et illustris pompa... graphice proponuntur*, Vilnae, 1604.
- Totoraitis – Jonas Totoraitis, *Sūduvos Suvalkijos istorija*, t. 1, Kaunas, 1938.
- Urządnicy – *Urządnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. Henryk Lulewicz, Andrzej Rachuba, Kórnik, 1994.
- Valančius – Motiejus Valančius, *Raštai*, t. 2: *Žemaičių vyskupystė*, par. B. Vanagienė ir V. Merkys, Vilnius: Vaga, 1972.
- Vizitacijos – *Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.)*, parengė Liudas Jovaiša, Vilnius: LKMA, 2011.
- 1636sin – *Synodus dioecesana cleri duc[atus] Samogitiae...*, Vilnae, 1636.
- 1647sin – *Synodus quarta dioecesis Samogitiae...*, Vilnae, 1647.

1601–1650 M. ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS
DVASININKŲ PROZOPOGRAFIJA

- NR. PAVARDĖ, VARDAS; buvimo dvasininku datos
- įvardijimo formos šaltiniuose; kilmė / tautybė; luomas / herbas; giminytė; gyvenimo datos;
  - studijos;
  - šventimai;
  - beneficijos / vikaravimas Žm vysk-joje;
  - kitos bažnytinės pareigos Žm vysk-joje;
  - bažnytinės tarnybos kt. vyskupijose;
  - pasaulietinės tarnybos;
  - notarystė;
  - literatūrinė veikla / biblioteka;
  - varia*;
  - identifikacija ir kontroversijos.

Šaltinių nuorodos.

- I. ALGINAS OLAVAS (1590 – prieš? 1638 †)
- Alginus / Alginus / Algrimus*; švedas [1] – *Nortmalingensis, Angerman(n)us* [9; 10]; g. ap. 1560 [9] / 1562 [1] – m. prieš 1638 02 04 [2];
  - pop. seminarijų alumnas Olomouce (nuo 1579 11 20) [10], Braunsberge (nuo 1582 04 28) [10], po to Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1585 iki 1590 [9]; Olomouce sintaksės kl. mokinytis [10]; VU stud. retoriką 1585 [9]; 1595 stud. Romoje [11];
  - kun. prieš 1590 [1];
  - Žarėnų kleb., teik. 1626 12 04 [3], min. 1627 04 26 [4] – 1629 12 04 [5];
  - Vendeno kan. maždaug nuo 1587 [12] – min. iki 1629 12 04 [5]
Dorpatu prep., min. 1626 12 04 [3] – 1629 12 04 [5];
Vendeno vysk. gen. vik. [1];
Vn Švč. Trejybės bažn. prep., min. 1637 [6];
Vn k-ros penitenciarijus [2];
  - buvo vienas pirmųjų jėzuito Lauryno Norvego atverstų *Collegium Regium Stockholmense* studentų [12];
1581 įstojo į Braunsbergo jėzuitų koleg. Švč. Mergelės Marijos sodaliciją [1]; vienu metu abejojo, ar priimti kun. šventimus [12]; anot O.

ugdytojų jėzuitų, „vir non admodum doctus, sed pius et bonus“ [13]; po šventimų pasiūstas į Livoniją kaip mokąs estų kalbą [1; 13], ten klebonavo ir naudingai darbavosi [9]; Livonijoje viešai sudegino eretiškas knygas ir dėl to buvo įkalintas; vėliau priverstas palikti Livoniją [7]; 1627 (?) 12 20 Žm vysk. A. Vainos šauktas į teismą dėl nerezidavimo ir aplaidaus elgesio Žarėnuose – ketinta atimti beneficiją [14]; 1631 įsirašė į Vn Šv. Onos broliją [8]; 1637 užrašė Vn kapitulai 3500 auks. ir padovanojo du kielikus bei komuninę, prašydamas palaidoti Vn k-roje, pastačius altorių prie įėjimo į Šv. Kazimiero koplyčią [6];

k. A. epitafinėje lentoje nurodyta jį mirus 93-ais gyvenimo metais [7] – pagal tai turėtų būti gimęs 1545.

[1] Ingot, nr. 12, p. 40; [2] Kurczewski, 134; [3] LM-100, 496r–v; [4] LVIA, 1671-4-501, 7r–9r; [5] *Ibid.*, 3v; [6] Kurczewski, 133; [7] *Inscriptiones ecclesiarum Vilnensium*, red. Wł. Appel, E. Ulčinaitė, Vilnius, 2005, nr. 6; [8] LVIA, 1135-4-472, 51v; [9] Litwin, nr. 26; [10] Matrikel, nr. 97; [11] O. Garstein, *Rome and the Counter-Reformation in Scandinavia: Jesuit Educational Strategy, 1553–1622*, Brill, 1992, 294; [12] O. Garstein, *Rome and the Counter-Reformation in Scandinavia until the Establishment of the S. Congregatio de Propaganda fide in 1622*, t. 2, Oslo, 1980, 28; [13] *Ibid.*, 80; [14] ŽVKons 1, 100v.

2. ANUSAVIČIUS MYKOLAS (1613–1650 †)

- a. *Anusowicz / Hanus(z)owicz / Hanus(z)ewicz Matthisiewicz*; Mato ar Motiejaus s. [4]; m. netrukus prieš 1650 03 05 [1];
- d. Mosėdžio kleb., min. 1613 [2] ir Žm vysk-ją administruojant M. Elijoševičiui Geišiui (1614–1619) [3];
Tverų kamend., min. 1625 05 13 [4];
Laukuvos kamend., min. 1627 07 16 [5] – prieš 1631 09 16 [6];
Zapyškio kleb., min. 1631 09 18 [12] – 1632 07 23 [7];
Ariogalos ir Butkiškės kleb., min. 1640 10 09 [8];
Viekšnių kamend., min. 1643 01 10 [13];
Viekšnių kleb., min. 1647 07 14 [9] – iki mirties 1650 [1];
- e. 1632 03 19 aptarnavo Jadagonių koplyčią [12];
- j. 1620 dekanas jo nerado beneficijoje, nes studijavo (?) [10];
1625 05 13 kaip Tverų kleb. Žm vysk. teisme kėlė bylą savo parapijiečiui bajorui Jonui Vaišvilai Liaudginui dėl nesantuokinio gyvenimo [4];
1627 07 16 Žm vysk. teisme susitaikė su Laukuvos mokytoju Andriejumi Mankausku (?) [5];
1631 09 16 skųstas, kad nenori gražinti kamendoriaujant Laukuvoje saugoti paimto vekselio dvidešimčiai kapų grašių ir tokios pat vertės čamaros – esą pražuvo bažnyčioje maro metu [6]; buvo pasilaikęs

Laukuvos parapijiečių suaukotą pinigų sumą monstrancijai įgyti – ji min. kaip atgauta 1639 10 06 [15];

1640 buvo giriamas vizitatoriaus kaip darbštus ir uolus Ariogalos klebonas [8], iki 1640 10 atstatė Ariogalos bažnyčią [8; 11];

prieš 1643 01 10 įskundė Vieکشnių kleb. Jurgį Šavinskį dėl bažn. turto pasisavinimo [14];

1648 11 07 min. tebelaikaš kai kuriuos Butkiškės bažn. dokumentus [16].

[1] KrakProc, 119; [2] 1613sąr, 74r; [3] ŽVKons 1, 55r; [4] *Ibid.*, 69v–70r; [5] *Ibid.*, 97v; [6] ŽVKons 2, 7v–8r; [7] LMAVB RS, f. 264 – 1157, 3r–5v; [8] Vizitacijos, 438–439; [9] 1647sąr, 198v; [10] Vizitacijos, 367; [11] *Ibid.*, 303; [12] ŽVKons 2, 14r; [13] KrakProc, 32; [14] *Ibid.*, 32; [15] Vizitacijos, 371–372; [16] *Ibid.*, 313.

3. ASINAS (?) JONAS († 1647)

a. *Assinus*; m. 1647 04 23 [1];

d. Skuodo vik. iki mirties 1647 [1].

[1] KrakProc, 4.

4. BABINAUSKAS MATAS (1619–1644 †)

a. *Babinowski*; g. ap. 1582 [1] – m. 1644 12 15 [5];

b. mokėsi Varniuose ap. 1597 [2];

VU stud., min. 1604 [3];

d. Žm kan., min. 1619 09 23 [4] – iki mirties 1644 [5];

Vilkijos kleb., teik. 1625 03 24 [7];

Veliuonos kleb. prieš 1633 06 10 [8];

e. apsiėmė aptarnauti Žarėnų bažn. 1620 06 30 [6];

Žm k-ros *aedilis*, min. 1620 06 30 – 07 06 [18];

Žm kapit. prokurat., min. 1620 12 [11] – 1627 02 12 [12], 1636 07 12 [13] – 1638 06 20 [14], 1640 05 13 [15] – 1640 11 [16];

Žm vysk-jos vizitatoriaus (vysk. Stanislovo Kiškos) asistentas, min. 1621 02 15–16 [33];

Žm. vysk-jos delegatas į Gniezno bažn. provincijos sinodus 1621 [30], 1628 [31] ir 1634 [32];

Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1622 [28], 1631 [39], 1633 [29] ir 1635 [39];

Žm vysk-jos seminarijos provizorius nuo 1622 12 22 [17];

Žm vysk. ir kapit. valdų revizorius nuo 1623 12 19, revizijos dar buvo neatlikęs 1625 12 09 [34];

Žm vysk-jos mokesčių rink., min. 1624 09 ar 10 [40] ir 1628 10 11 [23];

Žm vysk. ofic. ir gen. vik., min. 1627 02 [9] – 1627 08 23 [10];

- Žm vysk-jos (?) „kancleris“, min. 1629 03 23 [19];
Žm vysk-jos sinod. teisėjas nuo 1636 [20];
f. Alsungos kleb. nuo 1634 12 03 [22];
h. vieš. not., min. nuo 1614 01 30 [21];
i. 1604 paskelbė anagramą šv. Kazimiero garbei [3];
1619 08 07 vysk. Stanislovo Kiškos liepimu sudarė Žm vysk-jos fundacijų aktų ir kt. dokumentų nuorašų kodeksą [36];
1623 01 pirkto Apaštalo laiškų, Cezario Baronijaus ir Giovannio Botero knygas iš prel. M. Grodzickio palikimo [25];
turėjo XVII a. 1 deš. spaudinių konvoliutą: apie Lenkijos karalių privilegijas unitams, P. Skargos pamokslą Krokuvoje Kirchholmo pergalės proga ir „Kataliko svarstymus apie 1573 m. konfederaciją“, proginę knygelę vedybų proga ir kt. [26];
j. 1604 buvo Vn jėzuitų koleg. Švč. Mergelės Marijos sodalijos narys [3];
1622 ir 1632 pirmininkavo Žm kapit. sesijoms [27];
1627 liudijo vysk. Jono Višemirskio [1], o 1630 – vysk. Abraomo Vainos kanoniniuose procesuose [37];
1631 05 24 kaip vysk. A. Vainos įgaliotinis lankėsi Romoje [41];
1634 10 02 buvo Žm kapit. pasiuntinys pas Žm vyskupą [35];
1637 12 07 prašėsi atleidžiamas iš Žm kapit. prokurat. pareigų *ob nimiam infirmitatem* [38];
1638 07 03 įpareigotas aprašyti Žm vysk. Mikalojaus Paco gyvenimą [24].

[1] VUB RS, f. 267–780, 384; [2] *Ibid.*, 835r; [3] *Theatridium poeticum*, 49; [4] ŽVKons 1, 58v; [5] KrakProc, 54; [6] ŽVKap 1, 5r; [7] LM-100, 342r; [8] LM-106, 397v; [9] ŽVKons 1, 31r; [10] ŽVKap 1, 90v; [11] *Ibid.*, 6r; [12] *Ibid.*, 78v; [13] KAKA, b. 1, 143v; [14] Kopiařiusz, 80v; [15] LVIA, 1671-4-295, 230v; [16] *Ibid.*, 231r; [17] ŽVKap 1, 49v; [18] *Ibid.*, 4v, 7r; [19] ŽVKons 1, 144r; [20] 1636sin, L₂v; [21] Vizitacijos, 115; [22] LVIA, 1671-4-307, 2r; [23] LVIA, 1671-4-338, 3r; [24] ŽVKap 1, 150r; [25] *Ibid.*, 54r; [26] LNB RKRS, R.XVII.B.5; [27] ŽVKap 1, 47v; ŽVKons 2, 23r, 24v; [28] ŽVKap, 36v; LVIA, 1671-4-374, 25r; [29] ŽVKap 1, 98v; [30] Jan Korytkowski, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, Prymasowie i metropolici polscy, od roku 1000 aź do roku 1821...*, t. 3, Poznań, 1889, 664; [31] Valančius, 329; [32] ŽVKap 1, 96r; [33] Vizitacijos, 33; [34] ŽVKap 1, 60r, 66r, 70v; [35] *Ibid.*, 96r; [36] VUB RS, f. 1–719; [37] LNB RKRS, f. 134–36, 565r–566v; [38] ŽVKap 1, 146r–v; [39] Deputaci, 205, 218; [40] KrakProc, 1; [41] ARSI, Germ. 113-II, 455.

5. BAGDONAVIČIUS STANISLOVAS (1614–1615)

- a. *Bogdanowicz*;
c. kun., min. 1614 01 30 [1];
d. Šiaulių vik. 1615 03 25 [1].

[1] Vizitacijos, 115.

6. BALCEVIČIUS JONAS (1639–1647)

- a. *Balc(z)ewicz*;
- d. Pajūrio kamend., min. 1639 09 12 [1];
Gelgaudiškio vik., min. 1647 07 14 [2];
- k. galbūt tapatintinas su Baisogalos kleb. ir Šeduvos dek. Jonu Bačevičiumi (? *Baczewicz?*), m. 1664 04 06 [3].

[1] Vizitacijos, 375, 376; [2] 1647sar, 199r; [3] KrakProc, 205.

7. BALSEVIČIUS URBONAS (1634–1654 †)

- a. *Bolszewicz / Bolsiewicz*; m. 1654 (?) [5];
- b. Žm vysk-jos seminarijos alumnas, min. 1634 03 01 [6];
- c. kun. įšv. 1634 03 01 [6];
- d. Dotnuvos kamend., min. 1639 10 19–24 [1];
Nemakščių kamend., min. 1640 10 11 [2] – 1641 03 23 [2];
Betygalos alt., min. 1647 07 14 [3] – iki mirties 1654 (?) [5];
- i. be nemeksnės reikšmės knygų, turėjo Vulgatą, lietuviškai lenkiškas evangelijas, lenkiškus Fabijono Birkowskio pamokslus ir Jokūbo Wujeko postilę, Jokūbo Voraginiečio pamokslus, Pierre'o de Besse'ès (*Beseus*) „Conceptus theologici ac praedicabiles in omnes totius anni dominicas“, Juano Osorio ir Diezo knygas, Tomo Stapletono „Prieš eretikus“, taip pat „Dictionarium concionatorum pauperum“, Cezario Baronijaus analus, sąžinės tyrimą kunigams ir praktinį kazusų sprendimą [2];
- j. 1640 10 11, Kražių dekanui atvykus vizituoti Nemakščių bažn., buvo tyčia išvykęs ir vizituotas tik 1641 03 23 [2]. Tuomet B. negalėjo parodyti savo šventimų ir paskyrimo raštų, buvo įtartas aplaidumu teikiant sakramentus ir, atsiliepiant į miestelėnų skundus, buvo griežtai įspėtas gyventi ir nakvoti klebonijoje, nekelti per namus ir užieigas ieškant valgio ir gėrimo bei kovoti su godumo yda [2];
1648 11 03 min. apakęs ir ilgą laiką neatliekęs Betygalos alt. pareigų, bet imąs pajamas; jam nurodyta samdyti kitą kunigą. Be to, buvo apleidęs savo kopyčią ir įtartas nederamu gyvenimu – grasant beneficijos atėmimu, jam nurodyta taisyti. [4].

[1] Vizitacijos, 411, 412, 421; [2] *Ibid.*, 442–445; [3] 1647sar, 199v; [4] Vizitacijos, 303; [5] KrakProc, 154; [6] ŽVKons 2, 46r.

8. BAMŠEVIČIUS KAZIMIERAS (1644–1655)

- a. *Bomszewicz*;
- d. Švėkšnos vik., min. 1644 03 08 [1];
Šaukėnų kleb., min. 1654 07 01 [2] – 1655 03 22 [3].

[1] Vizitacijos, 256; [2] LVIA, 1671-4-452, 96r; [3] *Ibid.*, 101r.

9. BANEVIČIUS JONAS (1636–1661 †)

- a. *Baniewicz*; m. 1661 04 20 [5];
- d. Laukuvos kleb. / kamend., min. 1636 07 12 [1] – 1639 09 06 [2], prieš 1644 09 27 [3];
Kvėdarnos kleb., min. 1647 07 14 [4];
Papilės kamend. iki mirties 1661 [5];
- h. Žm kapit. not., min. 1636 07 12 [1] – 1639 09 06 [2];
- j. jam klebonaujant sugadinti Laukuvos bažn. vargonai [3].

[1] KAKA, b. 1, 143v; [2] Vizitacijos, 372; [3] *Ibid.*, 400; [4] 1647sąr, 198r; [5] KrakProc, 193.

10. BANKAUSKAS ALEŠKAVIČIUS MATAS / MOTIEJUS (1627–1647 †)

- a. *Bankowski / Bienkowski / Babinowski Oleszkowicz / Oleszkovius*; m. 1647 01 11 [1];
- d. Surviliškio kleb., min. 1627 04 27 [2] – iki mirties 1647 [1];
- j. 1628 05 10 pask. Žm prel. arkidiakono valdų sekvestratoriumi, 1628 11 03 įgaliotas apklausti liudytojus Krekenavoje, 1629 04 22 paskelbė šaukimą į teismą [3]; turėjo gerą reputaciją, tačiau dekanas 1639 pageidavo didesnio B. sielovadinio uolumo [4].

[1] KrakProc, 64; [2] ŽVKap 1, 85v–86r; [3] ŽVKons 1, 127v, 133v, 136v, 142r, 151r; [4] Vizitacijos, 410.

11. BARKAUSKAS MAZELEVIČIUS MYKOLAS (1633–1651 †)

- a. *Maselewicz / Maxelowicz / Mazelewicz Borkowski*; veikiausiai 1632 m. minimo Žm bajoro Lauryno Stanislovaičio Mazelevičiaus Barkausko [20] giminaitis (brolis?); m. netrukus prieš 1651 05 19? [4];
- b. VU stud. teologiją 1622 [1]; teol. dr., min. nuo 1647 07 16 [2];
- d. Kražių kleb., min. 1633 02 05 [5] – m. netrukus prieš 1651 05 19? [4];
Žm kan., min. 1644 11 30 [3] – m. netrukus prieš 1651 05 19? [4];
Kražių alt., min. 1647 07 14 [7] – 1648 10 24 [8];
- e. Kražių dek., min. 1640 10 24 [9] – 1648 09 19 [10];
1644 11 30 aptarnavo Pajūrio bažnyčią [3];
Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole, min. 1645 08 29 [14];
- i. 1622 išleido lot. ir lenk. knygeles Jono ir Jurgio Rudaminų Dusetiškių laidotuvių proga [1; 11];
1641 išleido knygelę vysk. Jurgio Tiškevičiaus grįžimui iš Romos pagerbti [12] ir spaudinėlių Kražių bažn. varpų pašventinimui pažymėti [13];

- j. 1640 vizitavo Kražių dekanatą [9]; savo lėšomis nuliejo naujus Kražių bažn. varpus ir nurodė aukoti Mišias prie Šv. Faustinos arba Čenstakavos Dievo Motinos altoriaus; jas aukojantis vikaras turėjo būti apmokamas iš gaunamų aukų už skambinimą varpais [21; 24]; 1646–1648 atstatė sudegusią Kražių bažn. ir įrengė Čenstakavos Dievo Motinos altorių [15]; 1648 09 19 fundavo bursą Kražių jėzuitų kolegijos studentams [10]; paskyrė fundaciją Kražių bažn. špitolei [22; 24]; 1648 10 24 disponavo dispensa laikyti keletą beneficijų [8], Kražių bažnyčioje globojo daugiabalsę ir instrumentinę muziką [16]; 1648 02 03 smerktas dėl nedalyvavimo Žm kapit. sesijoje [18]; dėl ligos praleido ir 1648 m. Petrinių bei 1649 m. Grabnyčių sesijas [19]; praleidęs 1651 m. Grabnyčių kapitulą, skundėsi nesveikata, tačiau 1651 02 08 įspėtas reziduoti prie Žm k-ros [6]; 1650 07 10 sudarė testamentą [17]; Kražių bažnyčiai paaukojo sidabrinį širdies pavidalo votą prie Šv. Onos altoriaus, [23].

[1] Narbutai XVII, nr. 59, p. 42; [2] LVIA, 1671-4-369, 237r; [3] Vizitacijos, 403; [4] KrakProc, 135; [5] LVIA, 1671-4-293, 268r; [6] ŽVKap 2, 46v; [7] 1647šar, 199v; [8] Vizitacijos, 279; [9] *Ibid.*, 429–445; [10] Codex II, nr. 199, p. 277; [11] Ivanovič, nr. 67, p. 38; [12] Narbutai XVII, nr. 58, p. 42; [13] *Vox exultationis novarum Dei tubarum...*, 1642; [14] LVIA, 1671-4-321a, 45v; [15] Vizitacijos, 278; [16] *Ibid.*, 281; [17] LVIA, 1671-4-295, 559v; [18] ŽVKap 2, 8v; [19] *Ibid.*, 23r, 26r; [20] ŽVKons 2, 21r; [21] K. Paco vizitacija, 350, 360; [22] *Ibid.*, 350; [23] *Ibid.*, 352; [24] Vizitacijos, 280.

I 2. BEINARAVIČIUS JOKŪBAS (1632–1641 †)

- a. *Beynarowicz / Peynarowicz* (?); m. netrukus prieš 1641 04 24 [3];
d. Gruzdžių kleb., min. 1632 03 06 [1] – iki mirties 1641 [3];
j. nepagrįstai skūstas ir šmeižtas bajorų sukurstytų valstiečių, esą 4 valstiečiai mirę nuo klebono engimo. Nustatyta, kad kaltinimai nepagrįsti, priešingai, pats klebonas gynęs valstiečius nuo švedų kareivių, padėjęs duona, druska ir sėkla [2].

[1] ŽVKons 2, 13r; [2] *Ibid.*, 16v–17v; [3] KrakProc, 28.

I 3. BEINARTAS ALBERTAS (1613 – ap. 1624 †)

- a. *Beynart(h)*; m. prieš 1624 09 01 [1];
d. Vainuto kleb. ir Žvingių kamend., min. 1613 [2];
Vilkijos kleb. iki mirties [3];
e. Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1619 [4];

- j. prieš 1624 09 01 mirė smurtine mirtimi [1] – buvo nužudytas valstiečių [3]; išliko išlaidų jo laidotuvėms sąrašas [1].

[1] ŽVKons 1, 63r–v; [2] 1613sąr, 74r; [3] ŽVKap 1, 76v; [4] Deputaci, 168.

Bella / Belle / Bekla / Beta žr. Pela

14. BENKAUSKAS (?) JONAS (1614)

a. *Bienkowski* (?);

c. subdiak., min. Žm 1614 01 30 [1].

[1] Vizitacijos, 115.

15. BERNOTAVIČIUS JONAS (1602–1653)

a. *Bernatowicz*; Žm kan. Petro Petkevičiaus seserėnas [1];

c. kun. išv. vysk. M. Giedraičio 1602 m. [2];

d. Palangos kleb., min. 1610 05 28 [1] – 1626 12 06 [5];

Pavandenės kamend. prieš 1640 10 25 [6];

Varnių kleb., min. 1640 10 24 [2] – 1649 02 05 [7];

Žm k-ros vik. ir vicedek., min. 1647 07 14 [8];

Žm kan. Kristupo Šiukštos koadj. nuo 1649 07 05 [7];

Žm kan., min. 1651 02 03 [13] – 1652 01 03 [3];

Žm prel. prepozitas, min. po 1653 09 20 [4];

e. [Žm vysk-jos seminarijos?] prokurat., min. 1625 12 09 [9];

i. turėjo knygų: homilijoms – Jokūbo Wujeko ir kito lenko anonimo postiles, Juano Osorio ir Tomo Stapletono veikalus; kasuų sprendimui – Emanuelio Sa vadovą [2];

paveldėjo dėdės kan. P. Petkevičiaus lot. knygas [10];

B. taip pat priklausė 1520 m. Paryžiuje išleistas alegorijų ir moralinių sentencijų sąvadas bei Petro de Natalibus „Catalogus sanctorum et gestorum eorum“ (Strasbūras, 1513) [12];

j. 1610 05 28 pask. kan. P. Petkevičiaus testamentu vykdytoju ir Žm k-ros koplyčios fundacijos globėju [1];

1620 klebonaudamas Palangoje triukšmingai medžiodavo, lankydamo karčemas ir dėl girtuokliavimo apleisdavo maldos tarnybą [10];

1625 12 09 Žm kapitulos įpareigotas atnaujinti Žm vysk-jos seminarijos fundatoriaus vysk. Jurgio Petkevičiaus portretą [9].

[1] Codex II, nr. 11, p. 17–21; [2] Vizitacijos, 429; [3] LVIA, 1671-4-346, 40v; [4] KAKA, b. 1, 159r; [5] ŽVKap 1, 76v; [6] Vizitacijos, 431; [7] ŽVKap 2, 26v; [8] 1647sąr, 197v; [9] ŽVKap 1, 71v; [10] Codex II, nr. 11, p. 19–20; [11] Vizitacijos, 365–366; [12] Kauno knygos, nr. 33, 384; [13] ŽVKap 2, 40v.

I 6. BERŽANSKIS ALEKSANDRAS (1649–1651)

- a. *Beržanski*;
- h. Žm vysk. kurijos not., min. 1649 09 20 [1];
Vn vysk. kanceliarijos not., min. 1651 06 19 [2].

[1] KAKA, b. 1, 209v / KrakProc, 104; [2] KAKA, b. 1, 235r.

I 7. BIALOZORAS JONAS KAROLIS (1618–1631 †)

- a. *Białozor*; Upytės pakamario Stanislovo Białozoro ir Daratos Vainaitės sūnus [1], g. 1596 – m. 1631 10 10 Kobrine [15];
- b. VU stud. filosofiją 1615 [2];
1616 12 30 imatr. Ingolštato univ. [12];
1618 įsirašė į Lenkų nacijos metriką Paduvos universitete [13];
- d. Grinkiškio kleb., min. 1618 10 06 [3] – 1628 02 28/29? [4];
- f. Vn prel. kustodas nuo 1622 10 18 [5]; Vn prel. prepozitas, teik. 1626 02 26 [6], min. 1626 05 30 [7] – iki mirties 1631 [8];
- g. karaliaus sekret., min. 1626 02 26 [6];
LDK maž. kanceliarijos regentas [1; 18];
LDK referendorius nuo 1630 [1; 17];
- i. 1613 paskelbė eilėraščių vysk. Abraomo Vainos herbo garbei [9];
1615 išleido du panegirinius lot. leidinius Gabrieliaus Vainos mirties proga [2; 10]; turėjo Cicerono kalbų dvitomį (Bazelis, 1546), kurį 1612 pardavė Kasparui Radzyniečiui [11];
- j. fundavo altariją Grinkiškio bažnyčioje [14]; šiai bažnyčiai dovanojo brangakmeniais puoštą gryno aukso kryžių [15] didelę votyvinę lentelę su įrašu [16], buvo apašt. protonotaras [16]; amžininkų laikytas „gabiū teisininku“ [1]; sulaukė 35 m. amžiaus [16];
1629 buvo Iždo Tribunolo deputatas [1]; pal. Vn k-roje [1]; laidotuvių pamokslą pasakė Jokūbas Olševskis SJ [8];
- k. paprastai nurodoma, kad mirė 1631 02 10 [1], ir daroma išvada, kad nespėjo perimti LDK referendoriaus pareigų [17].

[1] PSB II, 8; [2] Narbutai XVII, nr. 94, p. 48; [3] Codex II, nr. 56, p. 86; [4] LVIA, 1671-4-338, 3r; [5] Kurczewski, 105; [6] LM-100, 456v–457r; [7] Kurczewski, 109; [8] Ivanovič, nr. 453; [9] Symbola adgratulatoria; [10] Narbutai XVII, nr. 95, p. 50; [11] Paleotipai, nr. 342; [12] Biržiška, 61; [13] Archiwum nacji Polskiej, nr. 801; [14] K. Paco vizitacija, 685; [15] *Ibid.*, 687; [16] *Ibid.*, 688; [17] Urzędnicy, nr. 1340; [18] *Ibid.*, nr. 1411.

I 8. BIALOZORAS JURGIS (1647–1665 †)

- a. *Biał(ł)ozor*; Upytės maršalo Kristupo Białozoro ir Jadvygos Giedraitytės sūnus [1], m. 1665 05 17 Bialoje [1];

- b. VU stud. [1]; teisių dr., min. 1648 02 10 [2];
  - d. Skuodo prep., min. 1647 07 14 [3] – 1648 02 10 [2];
Grinkiškio kleb., min. 1647 07 14 [4];
  - e. Žm vysk-jos sinod. teisėjas nuo 1647 [5];
Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunale, min. 1648 02 10 [2];
  - f. Piltenės prel. scholastikas, min. 1647 02, tarp 3 ir 7 [12];
Piltėnės prel. kustodas, min. 1647 07 14 [6] – 1648 02 10 [1];
Ramygalos kleb., teik. 1649 05 28 [7];
Vn k-ros Šv. Kazimiero kopl. prep., teik. 1649 05 07 [8];
Vn kan., įvesd. 1649 11 18 [9];
Vn prel. kustodas, teik. 1652 05 30 [7], min. 1652 05 23 [10];
Smolensko vysk. 1658–1661 [1], Vilniaus vysk. 1661 11 21 – iki mirties 1665 05 17 [11]; ingresą atliko 1664 06 15 [1];
  - g. karaliaus sekret., min. 1648 02 10 [2] – 1649 01 23 [16];
LDK izdo (išlaidų) rašt. nuo 1649 01 23 [16] iki 1658 [7];
LDK maž. kanceliarijos regentas 1650–1654 [17];
  - i. asm. biblioteką užrašė Vn kapitulai [1];
  - j. ap. 1646 sudegus senajai pastatė naują medinę Grinkiškio bažnyčią [13];
jai dovanuoja kieliką su patena ir auksu siuvinėtą veliumą su šv. Andriejaus atvaizdu [14]; padidino Grinkiškio altarijos fundaciją [15].
- [1] PSB II, 8–9; [2] Kopiarisuz, 99r; [3] 1647sąr, 197v; [4] *Ibid.*, 199r; [5] 1647sin, 30; [6] 1647sąr, 197r; [7] Kamuntavičienė, 94–95; [8] Kurczewski, 145; [9] *Ibid.*, 148; [10] *Ibid.*, 155; [11] Relationes I, 12; [12] ŽVKKap 2, 10v; [13] K. Paco vizitacija, 681; [14] *Ibid.*, 686, 692; [15] *Ibid.*, 685; [16] Urzędnicy, nr. 819; [17] *Ibid.*, nr. 1415.

Bienkowski M. žr. Bankauskas

19. BLIAŠKOVSKIS MIKALOJUS (1636–1654 †)
- a. *Blaszkowski / Blaskovsky*; kilęs iš Prūsijos, katalikų tėvų sūnus, g. ap. 1601 [1] – m. prieš 1654 10 02 [13];
  - b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1618 06 iki 1627 [1];
VU stud. scholast. teologiją 1624–1627 [1];
teol. dr., min. nuo 1643 05 20 [3];
  - d. Žm prel. kustodas, min. 1643 05 20 [3] – 1648 11 11 [4];
Žm prel. arkidiakonas, min. 1649 06 30 [5] – 1651 07 21 [6];
  - e. Žm vysk. ofic. ir gen. vik., min. 1643 m. pab. [7] – 1645 03 26 [15], 1646 03 10 [16] – 1651 04 20 [8];
Žm vysk-jos beneficijų ir šventimų egzaminatorius nuo 1647 07 14 [9];
Žm vysk-jos knygų cenzorius nuo 1647 07 14 [10];

- f. Vendeno prel. scholastikas, min. 1636 08 17 [11] – 1648 10 18 [12];
Vn vysk-jos kancleris iki mirties prieš (?) 1654 [13];
- j. mokėjo vok., lot., lenk. kalbas [1];
1627 išleistas iš Vn pop. seminarijos įpareigojus priimti kun, šventimus [1];
1643 ir 1648–1649 kaip gen. vizitatorius vizitavo Žm vysk-ją, taip pat
paskiras bažnyčias 1644 ir 1650 [18];
1649 02 03 B. nedalyvavimas Žm kapit. sesijoje pateisintas bažnyčių
vizitavimu [2];
1651 07 21 apskūstas, kad apleidęs Žm beneficijas su dokumentais
pabėgo pas Vn vyskupą [6];
1652 07 01 tvirtinta, kad B. ištisis metus Žm nereziduoja, ir svarstyta
beneficijos atėmimo galimybė [14];
Žm k-rai dovanojo juodą arnotą [17];
pal. Vn k-roje prieš 1654 10 02 [13].

[1] Litwin, nr. 290; [2] ŽVKKap 2, 26r; [3] KrakProc, 40; [4] LVIA, 1671-4-372, 7r; [5] Kopiarisuz, 102r; [6] *Ibid.*, 106r-v / ŽVKKap 2, 51v; [7] KrakProc, 44; [8] LVIA, 1671-4-321a, 10r; [9] 1647sin, 29; [10] *Ibid.*, 30; [11] S. Josaphat, nr. 137, p. 202; [12] 1648viz, 73r; [13] Kurczewski, 162; [14] Kopiarisuz, 106v-107r / ŽVKKap 2, 53r-v; [15] KrakProc, 54; [16] *Ibid.*, 61; [17] K. Paco vizitacija, 12; [18] Vizitacijos, 186–187, 256, 263–264, 293–294, 357.

20. BLOCHOVSKIS SIMONAS (1622–1633)

- a. *Blochowski*; min. iki 1633 03 30 [1];
- d. Žm k-ros vik., min. 1622 12 09–24 [2], 1626 02 23 [3] – 1629 03 20 [4];
- e. Žm vysk-jos mokesčių rinkėjas, min. 1626 04 01 [10];
Žm vysk-jos mokesčių „parinkėjis“ (*succollector*), min. 1626 06 05
[8] – 1628 08 26 [9];
- h. Žm kapit. not., min. 1625 12 09 (nenorėjo būti notaru) [5], 1627 09
13 [6] – 1633 03 30 [7];
- j. 1622 12 24 už paskvilio prieš Žm kapit. narius parašymą pasiūstas
pusės metų rekolekcijoms į Kretingos vienuolyną [2].

[1] LVIA, 1671-4-380, 264r; [2] ŽVKons 1, 53r-54v; [3] ŽVKKap 1, 73r; [4] *Ibid.*, 129v;
[5] *Ibid.*, 71v; [6] ŽVKons 1, 99r; [7] ŽVKons 2, 31r; [8] LVIA, 1671-4-338, 1r; [9]
KrakProc, 14; [10] *Ibid.*, 4.

Bogdanowicz žr. Bagdonavičius

Bolszewicz / Bolsiewicz žr. Balsevičius

Borkowski žr. Barkauskas Mazelevičius

21. BUDRIKAS JUOZAPAS (1611–1647 †)

- a. *Budrik / Budryk / Budrykowicz*; m. 1647 07 [1];
- d. Žagarės kleb. prieš 1611 12 04 [2];
Tytuvėnų kapel., min. 1613 [3];
Platelių kleb., min. 1630 – 1631 10 28 [6];
Kvėdarnos „kuratas“, min. 1639 09 15 [4];
Sedos kleb., min. 1645 [5] – iki mirties 1647 liepą [1];
Tirkšlių kleb., min. 1645 [5];
- j. 1631 10 28 skūstas Tverų tijūno Abraomo Okminskio Bogušo, kad 1630 perviliojo tijūno tarnus drauge su kai kuriais apyvokos daiktais ir nenori gražinti [6].

[1] KrakProc, 78; [2] Vizitacijos, 7; [3] 1613sar, 75r; [4] Vizitacijos, 383; [5] LVIA, 1455-1-13, 139r; [6] ŽVKons 2, 9r–v.

22. BUIŠEVIČIUS KRISTUPAS (1631 – prieš 1646 †)

- a. *Buyisiejewicz / Buyszewicz / Bujszewicz / Busiejewicz*; m. prieš 1646 02 22 [1];
- d. Viduklės kamend., min. 1631 07 08 [2] – 1632 01 29 [3];
Akmenės ir Viekšnių kleb., min. 1633 02 17 [5];
- j. 1631 07 08 kaip Viduklės kamend. gavo indultą Mišioms Nemakščių koplyčioje [2];
1631 12 29 – 1632 01 29 bylinėjosi su savo bakalauru Jokūbu Klembausku [3; 4];
B. priklausiusiu Šilo Padubysio dvaru Žm vysk. Jurgis Tiškevičius 1646 02 22 padidino Žemaičių Kalvarijos dominikonų vienuolyno fundaciją [1];
- k. plg. nr. 23.

[1] Valančius, 300 / Juzumowicz, 333; [2] ŽVKons 2, 3r; [3] *Ibid.*, 12v; [4] *Ibid.*, 11v; [5] *Ibid.*, 29v.

23. BUIVYDAVIČIUS KRISTUPAS (1631)

- a. *Buywidowicz*;
- b. VU stud., min. 1604 [1];
- d. Viduklės vik., min. 1631 06 10 [2];
- i. 1604 paskelbė eilėraščių šv. Kazimiero garbei [1];
- j. 1604 buvo Vn jėzuitų koleg. Švč. Mergelės Marijos sodalijos narys [1];
1631 06 10 surašė perduodamos Batakių bažn. inventorių [2];
- k. plg. nr. 22.

[1] Theatridium poeticum, 31; [2] LVIA, 1671-4-321a, 1r–2r.

24. BUIVYDAVIČIUS MARTYNAS (1613–1617 †)
- a. *Buywidowicz / Bujwidowicz*; Lauryno s. [4]; g. 1574 [1] – m. 1617 „negarbinga mirtimi“ [2];
  - c. kun. ne anksčiau kaip 1602 [1];
  - d. Telšių kleb., min. 1613 [3] – 1616 04 26 [4];
  - i. 1602 Krokuvoje išleido knygelę Pauliaus Sapiegos vedybų proga [5];
  - j. Jėzaus Draugijos narys 1593–1602 [1];
1616 04 26 skūstas bajoro Mikalojaus Šaltuškevičiaus dėl to, kad 1615 09 17, būdamas girtas, drauge su valdiniais užpuolęs ieškovo namuose koliojo, mušė ir apvogė, o 1615 09 24 Telšių klebonijoje vėl plūdo ir mušė per veidą. Bylą nagrinėjęs Žm vysk-jos adm. M. Elijoševičius už abu nusikaltimus paskyrė B. pinigines baudas ir kalėjimo bausmę [4].

[1] EncJez, 812; [2] ARSI, Lith. 38, 391r; [3] 1613sąr, 74r; [4] ŽVKons 1, 26r–v; [5] Narbutai XVII, nr. 126, p. 57.

25. BUJALSKAS ALEKSANDRAS (1620–1636)
- a. *Buialski*;
  - d. Žvingių kleb., min. 1620 01 20 [1] – 1636 11 05 [2];
Šilalės kleb., min. 1620 01 20 [1] – 1634 01 01 [3];
Vainuto kleb., min. 1620 01 20 [1];
  - j. 1619 iškėlė bylą dėl neperduodamo Šilalės bažn. turto ir 1620 jį atgavo [4];
1620 vizituodamas dekanas nerado B. namuose [1];
1622 10 20 buvo padavęs į Žm vysk. teismą bajorą Joną Januškevičių, bet pats teisme nepasirodė [5];
1636 11 04–05 dalyvavo Rietavo dekanato sinode [2].

[1] Vizitacijos, 362; [2] 1636RietSin, 312r; [3] ŽVKons 2, 43v; [4] Juzumowicz, 183 (4 p.); [5] ŽVKons 1, 51v.

26. BURBA MARTYNAS (1640–1652)
- a. *Burba*; turėjo brolių Danielių [6];
  - d. Vilkijos kleb., min. 1640 10 10 [1];
Josvainių kleb., min. 1647 07 14 [2] – 1650 12 02 [3];
  - e. Virbalio dek., min. 1639 10 03 [7] – 1649 06 08 [4];
  - j. 1647 08 16 atleistas iš Žm vysk-jos [5];
1652 07 20 kartu su broliu bajoru Danieliumi pateikė nuncijaus atleidimą nuo vysk. Jurgio Tiškevičiaus ekskomunikos ir pažadėjo paklusti Bažnyčios įstatymams [6].

[1] Vizitacijos, 440; [2] 1647sąr, 199r; [3] LVIA, 1671-4-346, 5r; [4] Описание ру-

кописнаго отдѣленія Виленской публичной библиотеки, t. V, Вильна 1906, p. 9, nr. 567; [5] VVKons 1, 285–286; [6] *Ibid.*, 376; [7] LVIA, 696-2-2, 584.

27. BURBA STANISLOVAS (1646–1647)

d. Vilkijos kamend. nuo 1646 09 02 [1] – min. iki 1647 07 14 [2].

[1] LVIA, 696-2-2, 596; [2] 1647sąr, 199r.

28. BURČAKAS ANDRIEJUS (1621–1640/41 †)

a. *Burczak*; g. ap. 1591 [1] – m. tarp 1640 12 28 [5] ir 1641 08 12 [2];

b. VU stud. filosofiją 1618 [3];

d. Žm kan., min. 1621 04 15 [4] – iki mirties 1640/1641 [2; 5];

Salantų kleb., min. 1631 01 19 [6] – 1634 02 16 [26];

e. Žm vysk-jos vizitatoriaus (vysk. S. Kiškos) asistentas, min. 1621 02 15–16 [14];

Žm vysk-jos mokesčių rink., min. 1621 07 06 [11], 1633 02 08 [27] ir 1634 10 10 [12];

Žm k-ros *praefectus fabricae* vysk. St. Kiškos laikais [24];

Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1627 [15; 16] ir 1631 [25];

Žm kapit. prokurat. nuo 1632 12 22 [7] – min. iki 1634 03 29 [8];

Žm vysk-jos adm. patarėjas nuo 1633 02 05 [20];

Žm vysk-jos seminarijos provizorius [9];

h. vieš. [?] not., min. 1633 03 30 [10];

i. 1618 išleido Kasparui Zalivskiui skirtą knygelę [3]; savo biblioteką užrašė Žm k-ros kapitulai [13];

j. 1622 02 01 Žm kapitulos skūstas vyskupui dėl nerezidavimo prie Žm k-ros [23];

1626 buvo Žm vysk. St. Kiškos paskutinės valios liudytojas [17];

1627 09 13 Žm vysk. teisme susitaikė su Žm k-ros vik. Valentinu Tyborovskiu, kuris 2 m. administruodamas B. dvarus gautas pajamas leido savo reikmėms. Pažadėjęs per 30 d. atlyginti žalą, kaltininkas to nepadarė ir kažkur dingo, tad 10 13, praėjus mėnesiui, B. vėl kreipėsi į teismą [28];

1630 03 11 liudijo vysk. M. Elijoševičiaus procese [19];

1631 02 03 pasirašė vysk. M. Elijoševičiaus išrinkimo aktą [18];

1634 10 02 buvo kapit. pasiuntinys pas vyskupą [21];

1640 05 09 Varniuose surašė testamentą, kurį dar pildė lapkritį ir 12 28 [22].

[1] LNB RKRS, f. 134 – 37, 195v; [2] LVIA, 1671-4-293, 352r; [3] Narbutai XVII, nr. 127, p. 57; [4] LVIA, 1671-4-1, 389v; [5] LVIA, 1671-4-295, 231r; [6] LNB RKRS, f. 100 – 407, 2r; [7] ŽVĶap 1, 99r; [8] *Ibid.*, 94r; [9] LVIA, 1671-4-295, 230r; [10] LVIA,

1671-4-380, 264r; [11] Kopiaiusz, 24v-25r; [12] KAKA, b. 1, 128r; [13] LVIA, 1671-4-295, 229r; [14] Vizitacijos, 33; [15] ŽVKap 1, 78v; [16] LVIA, 1671-4-374, 66r; [17] ŽVKap 1, 73v; [18] Codex II, nr. 123, p. 185; [19] LNB RKRS, f. 134 – 37, 186v; [20] ŽVKap 1, 103r; [21] *Ibid.*, 96r; [22] LVIA, 1671-4-295, 228r-231r; [23] ŽVKap 1, 38r, 38v; [24] LNB RKRS, f. 134 – 37, 197v; [25] Deputaci, 205; [26] ŽVKons 2, 44v; [27] *Ibid.*, 29v; [28] ŽVKons 1, 99r-v.

Busiewicz Kristupas žr. Buiševičius Kristupas

29. BUŠEVIČIUS ALBERTAS (1639–1652)

- a. *Buszewicz / Busiewicz / Bolsiewicz* (?); kilęs iš Bušiškių Viešvėnų valsčiuje; B. tėvas Simonas mirė ne vėliau 1628, turėjo brolių Kristupą [2]; g. 1595 [1];
- d. Šiaulėnų kleb., min. 1639 10 27 [3] – 1643 02 06 [4];
Baisogalos kleb., min. 1647 07 14 [5];
Šaukėnų kleb., min. 1652 06 09 [6];
- j. Jėzaus Draugijos narys 1614–1632 [1]; ilgai darbavosi Kražių kolegijoje: gramat. ir infimos dėst. 1620–1622; sielovados darbininkas 1627–1928 ir 1629–1930; koleg. valdų prokurat. 1628–1631 [7].

[1] EncJez, 813; [2] 1628–1629 m. Žm pilies teismo knyga, 33r–36r; [3] Vizitacijos, 413; [4] VUB RS, f. 107–27, 108r; [5] 1647sąr, 199r; [6] LVIA, 1671-4-452, 98r; [7] ARSI, Lith. 6 (metiniai katalogai).

30. BUTVILAS PETRAS (1634)

- a. *Butwił*;
- d. Linkuvos kleb., min. 1634 02 12 [1];
Pašvitinio kamend. nuo 1634 04 12 [1].

[1] ŽVKons 2, 44r.

Cholczyc žr. Jolčicas

Chrzczonowicz žr. Kšanavičius

31. CIEŠKAUSKAS MIKALOJUS (1613)

- a. *Cieszkowski*;
- d. Surviliškio kleb., min. 1613 [1].

[1] 1613sąr, 74v.

32. ČERNIAUSKAS ALBERTAS (1611–1613)

- a. *Czerniewski*;

- d. Žagarės kleb., min. 1611 12 02 [1] – 1613 [2];
j. Žagarės bažnyčiai parūpino iki šiol išlikusį varpą.
[1] Vizitacijos, 77; [2] 1613sąr, 74v.
33. DAMOVIJUS (?) JONAS († 1643)
a. *Damovius*; m. netrukus prieš 1643 04 23 [1]
d. Jonišio vik. iki mirties 1643 [1].
[1] KrakProc, 39.
34. DANGVECKIS (?) JOKŪBAS (1631–1647 †)
a. *Dangwecki / Dangwecky / Danguceki [?] / Dangnecki [?]*; m. 1647 01 02 [2];
d. Žarėnų kleb., min. 1631 06 18 [1] – iki mirties 1647 [2];
j. 1631 06 18 Žm vysk. teisme skundė savo parapijiečius dėl nesantuo-
kinio gyvenimo ir vaikžudystės, o Tverų kleb. J. Kelpšą – dėl laikomų
Žarėnų bažn. dokumentų [1];
1632 10 05 bajoro Grigaliaus Lunevičiaus kaltintas dėl viešo šmeižto
per pamokslą [3];
1632 11 23 bajoro Jono Vainausko kaltintas savavališku ieškovo glo-
botinės užsakų skelbimu, siekiant padėti pagrobti nuotaką [4];
1633 10 16 bajoro Jurgio Gedvilo kaltintas dėl jaučių vagystės ir skolos
negrąžinimo [5].
[1] ŽVKons 1, 107r; [2] KrakProc, 64; [3] ŽVKons 2, 8r; [4] *Ibid.*, 27v; [5] *Ibid.*, 41v.
35. DANIAUSKAS JONAS (1647–1668 †)
a. *Daniewski*; m. 1668 11 29 [3];
d. Šaukėnų vik., min. 1647 07 14 [1];
Kuršėnų kleb., min. 1652 06 09 [2] – iki mirties 1668 [3].
[1] 1647sąr, 198v; [2] LVIA, 1671-4-452, 98r; [3] KrakProc, 215.
36. DAUJOTAS JONAS (1640)
a. *Dowiat*;
d. Girkalnio kamend., min. 1640 10 10 [1];
j. galbūt Jėzaus Draugijos brolis 1620–1621, g. 1600 [2].
[1] Vizitacijos, 439; [2] EncJez, 818.
37. DAUMANTAS MIKALOJUS (1646)
a. *Dowmont*; kilęs iš Žm, katalikų tėvų sūnus, g. ap. 1620 [1];
b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1644 04 iki 1646 [1];

- VU stud. metafiziką (1645), kazuistiką (1646) [1];
c. kun. įšv. 1646 [1];
j. mokėjo lot., lenk., žemaičių k. [1];
1646 išvyko iš Vn pop. seminarijos į Žm [1].

[1] Litwin, nr. 432.

38. DAUSYNAS PETRAS (1644–1667)

- a. *Dowsin / Dousin*;
c. kun., min. 1644 06 28 [1];
d. Kražių benediktinių kapel. (?), min. 1644 06 28 [1];
Pavandenės vik., min. 1647 07 14 [2];
Liolių kleb., min. 1660 10 22 [3] – 1667 02 04 [4].

[1] LVIA, 1671-4-295, 30r; [2] 1647sąr, 198r; [3] LVIA, 1671-4-379, 19r-v; [4] *Ibid.*, 30r.

39. DAVIDAVIČIUS DANIELIUS (1620)

- a. *Dawidowicz*;
d. Žm k-ros vik., min. 1620 05 11 [1] – 1620 11 23 [2];
j. 1620 09 21 Žm vysk. teismui skųstas Varnių dvaro tįjūno, kad be priežasties tampęs ieškova už plaukų; po kelių dienų šalys susitaikė [4];
1620 09 30 skųstas Žm vysk. teisme k-ros vik. S. Neščelskio, kad išplūdo ieškova, neturėjusį naujo apeigyno; savo ruožtu D. skundė kolegą, kad šis girtuokliaująs ir apleidęs savo, kaip altaristos, pareigas – jau kelias savaites neaukojęs Mišių [3].

[1] ŽVKons 1, 40r; [2] ŽVKap 1, 11r; [3] ŽVKons 1, 42r; [4] *Ibid.*, 41v.

40. DIRMA ANDRIEJUS (1613)

- a. *Dyrma*;
d. Platielių kamend., min. 1613 [1].

[1] 1613sąr, 74r.

41. DOBRIKA STANISLOVAS (1613–1645)

- a. *Dobryka / Dobrica / Dobrzica / Dobrzyca*;
d. Skuodo kamend., min. 1613 [4];
Skuodo kleb., min. 1614 09 03 [5] – 1645 01 18 [3];
Žm kancleris, įvesd. 1642 09 08 [1] – min. iki 1644 11 30 [2];
Žm kan., min. 1645 01 18 [3];
e. Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1624 [8], 1625 ir 1628 [10];

Skuodo dek., min. prieš 1638 08 06 [6];

Žm vysk. stalo valdų vizitatorius, min. 1643 05 22 [9];

1644 11 30 aptarnavo Tauragės bažn. [2];

Žm vysk-jos mokesčių rinkėjas iš vyskupo stalo valdų [7];

i. turėjo Liudviko Granadiečio šventadienių pamokslus (Antverpenas, 1580); knygą paliko Telšių bernardinams [11];

j. 1631 pradėjo jėzuitų naujokyną [13];

1632 06 29 aprobuotas jo kamendorius Skuodo parapijoje antrųjų naujokyno metų laikotarpiui [12], tačiau dar 1632 iš naujokyno atleistas [13];

k. klaid. nurodoma, kad g. 1610 [13];

klaid. vad. Jonu [14].

[1] LVIA, 1671-4-293, 353v; [2] Vizitacijos, 403; [3] Kopiaiusz, 97v; [4] 1613sąr, 75r; [5] Codex II, nr. 34, p. 54; [6] *Ibid.*, nr. 139, p. 205; [7] LVIA, 1671-4-488/II, 642r; [8] ŽVKap 1, 59v; [9] LVIA, 1671-4-300, 50v / K. Paco vizitacija, 815; [10] Deputaci, 186, 195; [11] Kauno knygos, nr. 258; [12] ŽVKons 2, 21v; [13] EncJez, 817; [14] ŽVKons 1, 105v.

Dowiat žr. Daujotas

Dowmont žr. Daumantas

Dowsin žr. Dausynas

42. DUKNAUSKAS MARTYNAS (1613)

a. *Duchnowski*;

d. Zapyškio kleb., min. 1613 [1].

[1] 1613sąr, 74v.

43. DURNIKAVIČIUS ADOMAS (1604–1621)

a. *Durnikowicz / Durnikiewicz / Durnikiewiczus*; Žm bajoras [1];

c. 1604 12 31 žem. švent. dvas. Luokėje, 1605 03 05 subdiak. Šeduvos kleb. provizijai Alsėdžiuose, 1605 03 26 diak. Varniuose, 1605 04 09 kun. Varniuose [1];

d. Linkuvos kleb., min. 1611 08 14 [2] – 1613 [3];

Radviliškio kleb., pask. 1619 11 13 [4], įvesd. 1620 04 28 [5] – min. iki 1621 08 04 [6].

[1] Vizitacijos, 121; [2] *Ibid.*, 99; [3] 1613sąr, 74v; [4] Vizitacijos, 121–122; [5] *Ibid.*, 122.

44. DZERVIANSKIS SEBASTIJONAS (1634–1661 †)
- a. *Dzierwianski*; kilęs iš Žm [2]; Valentino s. [2]; m. 1661 07 23 [6];
  - c. žem. švent. 1634 04 02, subdiak. 1634 09 23, diak. 1634 12 23, kun. 1635 03 24 [2];
  - d. Žvingių kleb., min. 1647 07 14 [3] – 1648 02 10 [8];
Švėkšnos kleb., min. 1658 06 20 [4] – iki mirties 1661 [9];
  - h. Žm kapit. not., min. 1635 03 20 [5] – atsist. 1635 07 03 [6];
  - j. 1648 02 bylinėjosi su prel dekanu S. Elijoševičiumi [10];
testamentu fundavo altariją Švėkšnoje [7] ar Žvingiuose [1].

[1] LVIA, 1671-4-293, 644r; [2] ŽVKap 1, 96v–97r; [3] 1647sar, 198r; [4] LVIA, 1671-4-455, 349r; [5] ŽVKap 1, 117v; [6] *Ibid.*, 120v; [7] LVIA, 1671-4-293, 540r; [8] ŽVKap 2, 18r; [9] KrakProc, 194; [10] ŽVKap, 2, 9v.

45. EISMONTAS KRISTUPAS (1628)
- a. *Eysmont / Eyszmont*;
  - e. Žm vysk. Abraomo Vainos kapel., min. 1628 04 14 [1] – 1628 12 04 [2].

[1] ŽVKons 1, 120v; [2] *Ibid.*, 140v.

46. ELIJOŠEVIČIUS GEIŠYS STANISLOVAS (1639–1658)
- a. *Gieysz / Geysz Heliaszewicz*; Žm vysk. M. Elijoševičiaus Geišio sūnėnas [1]; Baltazaro s.;
  - b. Kražių koleg. stud., min. 1627 [2];
VU filos. mag. 1631 10 14 [1];
  - c. kun., min. 1639 05 26 [3];
  - d. Virbalio kleb., paėmęs savo žinion Naumiesčio kopl., min. 1642 [6];
Žm prel. dekanas, min. 1644 06 03 [4] – po 1658 07 17 [5];
  - e. 1642 aptarnavo Naumiesčio kopl. [6];
Žm vysk-jos sinod. teisėjas nuo 1647 07 14 [7];
Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1647, 1654, 1655 ir 1664 [10];
Žm vysk-jos mokesčių parinkėjis, min. 1650 02 09 [13];
  - i. 1627 paskelbė eilėrašį Kražių koleg. mokinių rinkinyje Žm vysk. A. Vainos ingresso proga [2];
  - j. Kristupo Kochano test. vykdytojas [8];
Žm kan. M. Kubilinskio test. vykdytojas [9]; „didelio autoriteto vyras“ [1];
1648 02 03 pasmerktas dėl nedalyvavimo Žm kapit. Grabnyčių sesijoje [11]; 1648 06 30 ir 1649 02 03 dėl nerezidavimo iš E. atimtas *vox activa* [12].

[1] Laureae, 253; [2] Narbutai XVII, nr. 34, p. 35; [3] LVIA, 1671-4-379, 207r; [4] LVIA, 1671-4-293, 617r; [5] Prekier II, 148v; [6] Totoraitis, 633; [7] 1647sin, 30; [8] LVIA, 1671-4-293, 376r; [9] KAKA, b. 1, 259r; [10] Deputaci, 257, 280, 283, 293; [11] ŽVKap 2, 8v; [12] *Ibid.*, 22v, 26r; [13] KrakProc, 113.

47. GABRIELAVIČIUS KNORICKIS MIKALOJUS (1610–1630/1631 †)
a. *Gabrielowicz / Gabrielewicz / Gabryałowicz / Gabrielałowicz; Gabrielewicz Knorycki*; m. tarp 1630 02 16 [4] ir 1631 12 30 [5];
d. Kelmės kamend., min. 1610 09 14 [1] – 1612 05 05 [2];
Plungės kleb., min. 1619 03 18 [3] – 1630 02 16 [4];
j. 1619 03 18 kun. P. Simonavičiaus kaltintas, esą paveržęs iš jo vysk. M. Paco paskirtą Plungės parap. bažn. beneficiją [3];
1619 04 09 G. pristatė Žm vysk. teismui savo teikimo raštą ir paprašė jį aprobuoti [6];
iki 1630 02 16 už Jono Narevičiaus testamentu paliktus 60 kapų gr. itaisė Plungės bažnyčiai kieliką ir kryžių [4].

[1] Gružewski, 94; [2] *Ibid.*, 96–97; [3] ŽVKons 1, 35v; [4] ŽVKons 2, 10v–11r; [5] *Ibid.*, 11v; [6] ŽVKons 1, 51r.

48. GAGILECKAS MARTYNAS (1601–1613)
a. *Gogilecki / Gogolecki*;
c. kun., min. 1601 03 08 [1];
d. Vilkijos kleb., teik. 1601 03 08 [1] – min. iki 1613 [2];
j. mokėjo lietuviškai [1].

[1] Codex I, nr. 339, p. 604; [2] 1613sąr, 74v.

49. GAIŽAUSKAS KRISTUPAS (1640–1667 †)
a. *Goyzewski / Goyżewski*; m. netrukus prieš 1667 09 02 [4];
d. Betygalos vik., min. 1640 10 10 [1];
Girkalnio vik. / kamend., min. 1647 07 14 [2] – 1648 11 02 [3];
Butkiškės kleb. iki mirties 1667 [4];
j. Betygaloje buvo giriamas parapijiečių dėl savo gyvenimo, elgesio ir uolumo [1].

[1] Vizitacijos, 437; [2] 1647sąr, 198r; [3] Vizitacijos, 297; [4] KrakProc, 210.

50. GARDIŠKIS JUOZAPAS (1603–1614 †)
a. *Gardiski / Gardiskis / Gardyski / Gardysky / Gardyszki / Gardyszki / Gardyszky / Gardiscius*; kilęs iš Gardų (?); turėjo brolių Sebastijoną Vaitkevičių ir seseris Gertrūdą ir Elzbietą [9]; m. 1614 06 25 [1];

- d. Žm kan., min. 1605 03 18 [2] (o gal jau 1603 07 12 [3]) – iki mirties 1614 [1];
Šiaulių kleb., atsist. netrukus prieš 1614 01 30 [4];
- e. Žm vysk-jos mokesčių mokėtojas, min. 1610 04 20 [5];
Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1611 [10];
- i. visas dvasinio turinio knygas užrašė Kražių jėzuitams [12]: tarp jų buvo Bonifaco VIII šeštosios dekretalijų knygos ir Klemenso V *Constitutiones et Extravagantes* konvoliutas (Venecija, 1499–1500) [6], „Itinerarium Paradisi“ (Paryžius, 1514?) [7], Liudviko Granadiečio „Nusidėjėlių vadovas“ (Kiolnas, 1594) [7], Vincenzo Bruni SJ „Mąstymai apie Jėzaus gyvenimą ir kančią“ (Kiolnas, 1598) [8];
taip pat turėjo Petro Lombardo „Sentencijas“ (Bazelis, 1516) – jos vėliau atsidūrė pas Kretingos bernardinus [11];
lenkišką postilę ir Bibliją bei kitas, mokymuisi skirtas ir pasaulietines knygas paliko savo brolelui (Jonui?) [12];
- j. 1603 07 12 įvesdino Akmenės kleb. Joną Ožechovskį [3];
susirgęs 1614 06 13 ėmė diktuoti testamentą, tačiau nebaigė; jo surašyto fragmento galiojimą po mirties aprobavo Žm kapitula [9].

[1] ŽVKons 1, 8r; [2] *Imago Lithuaniae. Lietuvos žemėlapiai ir dokumentai iš Tomaszo Niewodniczańskiego rinkinių. Parodos katalogas 2003 09 17–11 28*, Vilnius, 2002, nr. 47, p. 69; [3] Vizitacijos, 68; [4] *Ibid.*, 114; [5] LVIA, 1671-4-1, 313r / LVIA, 1671-4-293, 404r; [6] Nojus Feigelmanas, *Lietuvos inkunabulai*, Vilnius, 1975, nr. 108–109; [7] LNB RKRS; [8] *Ibid.*, B1 – 476; [9] ŽVKons 1, 8r–11r; [10] Deputaci, 145; [11] Kauno knygos, nr. 421; [12] LVIA, ŽVKons 1, 9v.

5 I. GATAUČIUS KRISTUPAS (1636–1647)

- a. *Got(t)owć / Gotouć*; g. 1603 [1];
- d. Šilalės kamend., min. 1636 11 04 [2] – 1639 09 17 [3];
Grinkiškio kleb. nuo 1639: 09 17 po paskyrimo ruošėsi ten persikelti [3], o 10 20 jau buvo vietoje [4];
Virbalio kamend., min. 1646 [5];
Salantų mans., min. 1647 07 14 [6];
- k. Jėzaus Draugijos narys 1621–1630 [1]; 1627–1629 dėstė poetiką ir sintaksę Kražių koleg. [7];
1636 11 04–05 dalyvavo Rietavo dekanato sinode [2];
1639 09 17 neleido Rietavo vicedekalui vizituoti Šilalės bažnyčios [3];
1640 davė įžadą aplankyti Žemaičių Kalvariją ir pagijo (buvo nustojęs valdyti rankas ir kojas) [8].

[1] EncJez, 823; [2] 1636RietSin, 312r; [3] Vizitacijos, 383; [4] *Ibid.*, 423; [5] Totoraitis, 600; [6] 1647sąr, 199v; [7] ARSI, Lith. 6 (met. katalogai); [8] Novae Hierusalem, Or–v.

52. GAUDZIEVSKIS MERKELIS (1647)

a. *Gaudziewski*;

d. Palangos kleb., min. 1647 07 14 [1].

[1] 1647sar, 198v.

53. GEDVILAVIČIUS JONAS († 1647)

a. *Giedwiłowicz*; Žm vysk-jos kun. [1]; m. 1647 04 pradžioje [1];

d. Veliuonos vik. iki mirties 1647 [1].

[1] KrakProc, 2.

Geysz žr. Elijoševičius Geišys

54. GELŽYČIUS DOVYDAS († 1643)

a. *Gielzyc*; m. netrukus prieš 1643 09 29 [1];

d. Plungės vik. iki mirties 1643 [1].

[1] KrakProc, 42.

55. GELŽYČIUS KAZIMIERAS (1647–1675)

a. *Gielzyc*;

d. Žm k-ros vik., min. 1647 07 14 [1] – 1649 06 01 [6];

Šiaulėnų kleb., min. 1652 03–04 [2];

Varnių kleb., min. 1663 [3];

Laukuvos kleb., min. 1664 10 17 [4] – 1675 07 05 [5];

f. Vendo kan., min. 1663 [3] – 1675 07 05 [5];

j. Žm kan. J. Stancikevičiaus test. liudytojas 1663 [3].

[1] 1647sar, 197v; [2] VUB RS, f. 107 – 27, 27v, 65r; [3] Codex II, nr. 218, p. 312; [4] LVIA, 1671-4-375, 18r; [5] *Ibid.*, 353r–v; [6] ŽVKap 2, 27v.

Gieysz žr. Elijoševičius Geišys

56. GINTILA JONAS (1622–1634)

a. *Gintylo / Gintilo / Gintillo*; Varnių burmistro Jono s. [1];

d. Telšių kleb., min. 1629 03 19 [2] – 1631 09 13 [12];

Virbalio kleb., min. 1631 09 13 [12] – 1633 02 07 [3];

Kvėdarnos kleb., min. 1633 06 17 [14] – 1634 04 19 [4];

h. Žm konsist. not., min. 1622 12 09 [5] – 1624 07 12 [6];

Žm kapit. not., min. 1622 12 24 [7] – 1625 05 13 [8], taip pat 1633 02 05 [8];

- i. testamentu 40 knygų užrašė Telšių bernardinų konventui (4 iš jų buvo paskolinęs Tverų kleb. Jurgiui Kelpšui), 9 – kun. Juozapui Jomantui [10];
- j. 1625 05 13 Žm kapitulos pasiūstas bylinėtis su Kražių jėzuitais [8]; iš Telšių kleb. beneficijos išstumtas vietos seniūno Pauliaus Sapiegos pageidavimu [13]; nesitenkindamas Virbalio kleb. beneficija, 1631 09 13 skundė Adomą Montrimavičių, kad šis neteisėtai įsivesdino į G. laikomą Telšių kleboniją [12]; 1631 09 13 gavo indultą Mišioms Pašešupio bažnyčioje [12]; 1633 06 17 Virbalio tarėjo Alberto Kirnos kaltintas, kad laiku negražino pasiskolintos 100 lenk. auksinų sumos [14]; 1633 07 01 buv. Virbalio burmistro Petro Petrausko kaltintas Virbalio bažnyčiai užrašytos pinigų sumos išėikvojimu [15]; 1634 04 19 sudarė testamentą [11], kuriuo prašėsi palaidojamas šalia tėvo, Žm k-ros Švč. Mergelės Marijos koplyčios kriptoje [1].

[1] KAKA, b. 1, 130r; [2] ŽVKons 1, 144v, 147v; [3] ŽVKap 1, 104v; [4] KAKA, b. 1, 131r; [5] ŽVKons 1, 53r; [6] LVIA, 1671-4-367, 102v; [7] ŽVKons 1, 54v; [8] ŽVKap 1, 70r; [9] LVIA, 1671-4-293, 268r; [10] KAKA, b. 1, 130r-v; [11] *Ibid.*, 130r-131r; [12] ŽVKons 2, 7r; [13] *Ibid.*, 7v; [14] *Ibid.*, 36r; [15] *Ibid.*, 37v-38v.

Goyzewski žr. Gaižauskas

57. GOLIANSKIS GRIGALIUS (1620)

- a. *Golianski*;
- c. kun., min. Žm 1620 04 24-27 [1];
- k. 1620 04 24 Žm vysk. teismui skundė kan. M. Babinausko tarnus, neva skolingus G. 20 kapų gr.; 04 27 ieškovui atsisakius duoti priesaiką, atsakovai išteisinti [1].

[1] ŽVKons 1, 39v.

58. GOMOLIAUSKAS JONAS (1631-1652 †)

- a. *Gomolewski / Gomalewski*; m. 1652 m. vasario pab. [3];
- d. Žm k-ros vik., min. 1631 08 [2] – 1633 04 22 [5];
- j. 1631 11 25 skūstas bajoro Motiejaus Rubežaičio, kad rugpjūtį sumušė jį vaito namuose [2]; 1631 11 05 skūstas Varnių miestiečio Motiejaus Petraičio dėl sumušimo [2]; 1632 04 24 Varnių užėjoje sumuštas Pavandenės vik. Jono Juravičiaus [4]; 1637 03 13 plūdo kan. Joną Kazakevičių jo paties namuose [1].

[1] ŽVKap 1, 131ar; [2] ŽVKons 2, 10r; [3] KrakProc, 139–140; [4] ŽVKons 2, 18r–v; [5] *Ibid.*, 33r–v.

59. GORIŠEVSKIS TOMAS KAZIMIERAS (1632–1634)

- a. *Gorzyszewski / Goryszewski*; kilęs iš Polesės, mokėsis Lietuvoje, atsidūręs Žm (*natus Subsylvanus, educatus Lituanus, advocatus in Samogitiam*) [1];
- d. Šaukėnų kleb., 1632 06 16 perėmęs bažn. inventorių [1] – min. iki 1632 11 11 [2];
Žm k-ros vik., min. 1634 02 16 [3];
- j. 1634 02 16 Žm vysk. teisme susitaikė su Šaukėnų kamend. Jonu Juravičiumi [4].

[1] KAKA, b. 136, 25r–v / ŽVKons 2, 34r–35v; [2] LVIA, 1671-4-452, 136r; [4] ŽVKons 2, 44r.

Got(t)owc žr. Gataučius

60. GRABAUSKAS LUKAS (1639–1654 †)

- a. *Grabowski*; m. netrukus prieš 1654 08 19? [2];
- d. Grinkiškio alt., min. 1639 10 20 [1] – iki mirties 1654 [2].

[1] Vizitacijos, 423; [2] KrakProc, 153.

61. GRAUŽEVIČIUS MARTYNAS (1615)

- a. *Grawzewicz*;
- d. Lankeliškių oratorijos kun., min. 1615 03 13 [1];
- j. paskirtas Žm vysk. M. Paco, su savo oratorija buvo pasidavęs Vn vysk-jai; Žm vysk. teismas nutarė paskirti G. Žm k-ros vikaru arba įkalinti [1];
- k. galbūt tapatintinas su jėzuitu (nuo 1606) scholastiku Martynu *Gniauzewicz* (g. 1586), 1612 atleistu iš Draugijos [2].

[1] ŽVKons 1, 13r–v; [2] EncJez, 822.

62. GRIMŽA ADALBERTAS (1632 – prieš? 1676 †)

- a. *Grymza / Grimza*;
- d. Baisogalos kamend., min. 1632 12 27 [8];
Papilės kamend. [10];
Šakynos kamend. prieš 1641? [1];
Gruzdžių kleb. nuo 1642?, min. 1643 06 15 [2] – 1647 10 09 [3];
Sen. Žagarės kleb., min. 1646 09 12 [4] – 1647 10 09 [3].
- f. Piltinės kan., min. 1646 09 12 [4] – 1647 10 09 [3];
Simno kleb., m. netrukus prieš 1676 04 14 [5];

- j. 1633 02 23 Baisogalos kleb. ir vysk. sufrag. Jono Višemirskio tarnautojo skūstas dėl sumušimų 1632 12 27 ir 1633 02 12 [8];
1643 03 04 įtariant G. paleistuvavimu, samdinių engimu ir medžiojimu pas jį buvo pasiūstas vizitatorius [6];
1643 06 08 min. negražinės Papilės bažn. paaukotų pinigų [11];
1643 06 15 vizitatorius nurodė G. susilaikyti nuo triukšmingų medžioklių ir puotavimo vestuvėse, vengti moterų draugijos ir jų nakvojimo klebonijoje, nešioti juodą dvasininko drabužį, laikyti tik nedidelę ir būtiną šeimyną, neapsunkinti parapijiečių ir neengti valdinių [9];
1647 10 09 kaltintas paėmęs Jonišio bažn. priklausančius pinigus [3];
1650 01 19 Žm vysk.-joje paskelbta apie jo ekskomuniką: generalinės vizitacijos metu buvo pasmerktas dėl daugelio nusikaltimų ir skriaudų, po to pabėgo ir klaidžioja nežinia kur [7].

[1] Vizitacijos, 223; [2] *Ibid.*, 216; [3] LVIA, 1671-4-344, 53r; [4] LVIA, 1671-4-500, 92r; [5] Kamuntavičienė, 97; [6] KAKA, b. 136, 53v; [7] KrakProc, 112-113; [8] ŽVKons 2, 30r; [9] Vizitacijos, 222; [10] *Ibid.*, 207; [11] *Ibid.*, 209.

63. GRITKEVIČIUS STANISLOVAS (1647)

- a. *Grytkiewicz*;
d. Laukuvos vik., min. 1647 07 14 [1].

[1] 1647sąr, 198r.

64. GRODZICKIS MERKELIS (1613–1622 †)

- a. *Grodzicki / Grodicki / Grodicius / Grodnicius*; Žm bajoras [2]; m. 1622, tarp 02 19 [5] ir 06 04 [1];
d. Žm kan., min. 1613 08 06 [2] – 1615 [3];
Žm prel. arkidiakonas, min. 1619 09 23 [4] – iki mirties 1622 [5];
Luokės alt., teik. 1622 02 19 [5];
i. po G. mirties Žm kapit. nariai išsidalijo 11 G. knygų: Romos mišiolą, Apaštalų laiškus, Lietuvos Statutą, Cezario Baronijaus ir Giovannio Botero veikalus lotyniškai ir lenkiškai, pamokslus („Sermones“), kelioninę P. Skargos knygėlę, Cornelio Musso pamokslus, Vilhelmo Durando „Rationale“ ir „Horologium principum“ [6];
j. 1615 jam drauge su Žm vysk.-jos adm. M. Elijoševičiumi buvo dedikuota Jono Alfonso Rukevičiaus knygelė [3];
1620 06 30 pirmininkavo Žm kapit. sesijai [7];
1623 01 Žm kapit. nariai išsidalijo G. turtą ir knygas [8].

[1] Codex II, nr. 82, p. 127; [2] LVIA, 1671-4-293, 186r–v; [3] Narbutai XVII, nr. 1169, p. 259; [4] ŽVKons 1, 59r; [5] Prekier I, 89r; [6] ŽVKap 1, 54r; [7] *Ibid.*, 4r; [8] *Ibid.*, 53v–54r.

Guasiewicz žr. Kvaševičius

Hanus(z)owicz / Hanus(z)ewicz žr. Anusavičius

Heliaszewicz žr. Elijoševičius

Hiolczyc žr. Jolčicas

65. ILKEVIČIUS PETRAS (1632)

a. *Ilkiewicz*;

c. kun. (?), min. Žm 1632 06 16 [1].

[1] KAKA, b. 136, 25v.

66. JAGUČANSKIS MARTYNAS (1628–1652 †)

a. *Iaguczanski / Iaguczansky / Jakuczanski / Jakuczansky / Jaguszanski*; m. 1652 05 [6];

d. Krakių kleb., min. 1628 05 10 [1] – 1637 09 18 [5];

Šaukėnų kamend., min. 1640 05 03 [3];

Čekiškės kleb., min. 1647 07 14 [4];

Panemunės (?) kleb. iki mirties 1652 [6];

j. 1628 05 10 buvo Žm prel. arkidiakono valdų sekvestratorius [1];

1628 11 22 atliko Krekenavos parapijiečių apklausą arkidiakono M. Povetrijaus byloje [8];

1632 04 03 gavo indultą Mišioms Dotnuvos bažnyčioje [2];

1637 06 22 užvedė naują Krakių parapijos santuokos metrikų knygą [7].

[1] ŽVKons 1, 127v; [2] ŽVKons 2, 16r–v; [3] LVIA, 1671-4-452, 93r; [4] 1647sąr, 198r; [5] KrakProc, 136; [6] *Ibid.*, 142, 147; [7] LVIA, 1122-1-2, 1r; [8] ŽVKons 1, 136v–140v.

67. JAMELKAUSKAS JONAS (1647)

a. *Jamielkowski*;

d. Lygumų vik. nuo 1643 01 12 [2] – min. iki 1647 07 14 [1].

[1] 1647sąr, 199r; [2] 696-2-2, 481.

Jamont žr. Jomantas

68. JANAVIČIUS ZACHARIJAS (1627–1640 †)

a. *Janowicz*; m. netrukus prieš 1640 05 24 [3];

c. diak., min. 1627 04 24 [1];

- d. Krekenavos kamend., min. 1628 05 10 [2];
Skuodo vik. iki mirties 1640 [3];
- j. 1628 05 10 buvo Žm prel. arkidiakono valdų sekvestраторius [2].

[1] ŽVKons 1, 98r; [2] *Ibid.*, 127v; [3] KrakProc, 26.

69. JANICKAS EUSTACHIJUS (1629)

- a. *Ianicki*;
- d. Kaltinėnų kleb., min. 1629 03 20 [1].

[1] ŽVKap 1, 129v.

70. JANKEVIČIUS KRISTUPAS / KRIZOSTOMAS (1635 – prieš (?) 1658 †)

- a. *Iankiewicz / Jankiewicz / Jankewicz / Jankowski*; turėjo gerokai jaunesnį brolių, patarnavusį jam Papilės klebonijoje [2]; m. prieš 1658 10 18 [3];
- d. Salantų kamend., min. 1635 08 01 [1];
Papilės vik. / kamend. nuo 1642?, min. 1643 06 07 [2] – iki mirties prieš (?) 1658 [3];
- j. 1643 vizitacijos metu nustatyta, kad yra tinkamas sielovados darbui; turėjo gerą reputaciją [2];
„Tvano“ metu užmuštas švedų [3].

[1] LNB RKRS, f. 100–407, 20r; [2] Vizitacijos, 208; [3] KrakProc, 169, 170.

71. JASAVIČIUS (?) ADOMAS (1628–1634)

- a. *Jas(s)owicz / Jasewicz / Jussowicz*; Jurgio s. [5];
- d. Papilės vik., min. 1628 03 24 [1];
Tryškių kleb., min. 1631 07 07 [3] – 1634 03 20 [2];
- j. 1631 09 16 skūstas bajoro Samuelio Nagurskio (jo uošvės Kotrynos Stanislovaitytės-Montrimavičienės vardu), kad nenori daryti teisybės pagal savo pirmtako kleb. Ad. Montrimavičiaus valią [4]; byla tęsėsi dar 1632 06 02 [5].

[1] ŽVKons 1, 146r; [2] Codex II, nr. 132, p. 194; [3] ŽVKons 2, 2v; [4] *Ibid.*, 8r; [5] *Ibid.*, 20v.

72. JASUDAS JONAS (1647–1654 †)

- a. *Iasud / Jasud*; m. netrukus prieš 1654 08 19? [3];
- b. Kražių koleg. stud., min. 1631 [1];
- d. Saločių vik., min. 1647 07 14 [2];
Pušaloto kleb. iki mirties 1654 [3];
- i. paskelbė proginį eilėrašį Žm vysk. M. Elijoševičiaus ingresso garbei [1].

[1] Narbutai XVII, nr. 187, p. 70; [2] 1647sąr, 198v; [3] KrakProc, 153.

Jatowt žr. Jotautas

Jawor / Jaworowski žr. Jovaras

73. JEDLEVIČIUS JONAS (1650–1651)

a. *Jedlewicz / Jędlinicz*;

d. Saločių kleb., min. 1650 02 10 [1] – 1651 07 10 [2];

j. 1650 02 10 vysk. Jurgio Tiškevičiaus įgaliotas drauge su Bernardu Reimeriu ir p. Venclauskiu perėmė Vn vysk. stalo valdas; 02 15 drauge su šiais bendradarbiais Vn kapitulos apkaltintas nuostolių padarymu perimant Verkių valdą [1];
1651 07 10 Žm vysk-joje paskelbta apie J. ekskomuniką; paėmė ir negražina bažn. privilegijas bei inventorius, prieš 2 metus apleido bažn. valdas, ignoravo šaukimus į teismą [2].

[1] Kurczewski, 148; [2] KrakProc, 136–137.

74. JEŽEVIČIUS MYKOLAS KAZIMIERAS (1631 – ap. 1684 †)

a. *Ierzewicz / Iezewicz / Jerzewicz / Jurzewicz / Iurzewicz / Jurzewicz / Jersewicz*; m. ap. 1684 [7];

d. Šiluvos kamend., min. 1631 11 29 [8] – 1632 06 23 [11];

Seredžiaus kleb. nuo 1639 02 09 [12];

Ariogalos ir Butkiškės kleb., min. 1646 04 01 [2] – 1647 07 14 [3];

Varnių kleb., min. 1651 09 04 [4];

e. Virbalio dek., min. 1636 08 17 [5];

Kražių dek., min. 1651 09 04 [4];

Žm vysk-jos mokesčių rinkėjas, min. 1651 09 04 [4];

f. *Visnesis* (?) arkipresbiteris, min. 1662 02 05 [6];

Sakalinės kleb., m. ap. 1684 [7];

h. vieš. not., drauge Žm kapit. ir konsist. not., min. 1648 05 06 [9];

j. 1631 11 29 trims mėnesiams gavo pavedimą aptarnauti Lyduvėnų bažn. ir leidimą laikyti joje Mišias [8];

1632 06 23 skūstas bajoro Lauryno Barkausko, kad J. su tarnais užpuolė ieškovą Pagirgždūtės dvarelyje ir ten jį iškoliojo ir sumušė [11];

1646 atvertė Kęstartų dvarą Ariogaloje [2];

1648 11 24 kaltintas įvairiopos žalos padarymu Seredžiaus bažnyčiai [1];

1655 05 31 paskelbta apie J., kaip bėglio iš Žm vysk-jos, ekskomuniką; jau vysk. Jurgio Tiškevičiaus esą buvęs išvytas iš vyskupijos ir ekskomunikuotas [10].

[1] Vizitacijos, 334–335; [2] Codex II, nr. 184, p. 261; [3] 1647sąr, 198r; [4] KAKA, b. 1, 236r;

[5] S. Josaphat, nr. 137, p. 202; [6] LVIA, 1671-4-379, 171r; [7] Kamuntavičienė, 98; [8] ŽVKons 2, 10v; [9] KrakProc, 83; [10] *Ibid.*, 156; [11] ŽVKons 2, 21r; [12] LVIA, 696-2-2, 602.

75. JOLČICAS (?) MIKALOJUS (1612–1659)

- a. *Jolczyc / Iolczyc / Iholczyc / Hiolczyc / Hiolczycz / Cholczyc*; Jono s. [1]; kilęs iš Vn vysk-jos [1];
- c. įšv. Žm vysk. M. Paco: žem. švent. 1612? 03 18, subdiak. 1613 04 06, diak. 1613 04 21, kun. 1613 06 01 Žm k-roje [1];
- d. Papilės nuolat. vik., min. 1613 [2]; Linkuvos kleb., pask. 1617 02 10, įvesd. 02 12 [3] – min. iki 1621 07 27 [1]; Klovainių kleb., min. nuo 1622 04 02 [4], oficialiai teik. prieš 1624 06 15 [6], pask. 07 23 [9], inventorius perduotas 07 25 [7] – min. iki 1659 09 24 [5];
- j. 1627 04 27 Klovainių miestelėno Petro Sipavičiaus skūstas Žm vysk. teisme dėl to, kad 1627 04 08 atėjęs į ieškovo namus sumušė jo žmoną Apoloniją Gudavičiūtę (ši buvo atsisakiusi klebonui šaukiant atvykti į kleboniją), uošvę ir mažus vaikus [10]; 1637 06 05 padėjo kertinį Pušaloto bažn. akmenį [8].

[1] Vizitacijos, 102; [2] 1613sar, 74r; [3] Vizitacijos, 102–103; [4] LVIA, 1671-4-367, 37r; [5] *Ibid.*, 87r; [6] *Ibid.*, 6r–7r; [7] *Ibid.*, 35r–36r; [8] Vizitacijos, 416; [9] *Ibid.*, 161; [10] ŽVKons 1, 75r.

76. JOMANTAS JUOZAPAS (1614 – prieš (?) 1639 †)

- a. *Iamont / Iawmont / Jamunt / Iamułt Matheides*; kilęs iš Žm vysk-jos [2]; Mato s. [2]; m. prieš 1639 09 14 [1];
- c. 1614 12 20 gavo Žm vysk-jos adm. M. Elijoševičiaus leidimą priimti šventimus iš bet kurio vyskupo [2];
- d. Vainuto kleb., min. 1623 08 23 [3] – 1634 04 19 [4]; Kvėdarnos kun., teik. 1623 11 14 [5], bet prieš 1624 02 05 atsisakė [6]; min. 1636 11 04–05 [7];
- i. paveldėjo dalį kun. Jono Gintilos knygų (devynias) [4]; turėjo Jakobo Schoepperio sekmadieninių pamokslų knygą (Kiolnas, 1561) [8];
- k. mokėjo žemaitiškai [5]; 1623 08 23 Žm vysk. teisme skūstas bajoro Lauryno Pruškausko, kad, ieškovui vykstant iš Klaipėdos, pakeliui karčemoje sumušė Pruškausko tarną, o iš jo ginti stojusio pono atėmė du kardus ir pabalnotą arklį [10]; 1631 07 18 gavo rekomendacinį raštą kelionei į šventąsias vietas Lenkijoje vykdant duotą įžadą [9].

[1] Vizitacijos, 378; [2] ŽVKons 1, 13r; [3] *Ibid.*, 59v; [4] KAKA, b. 1, 130r–v; [5] LM-100, 151r; [6] ŽVKons 1, 60v; [7] 1636RietSin, 312v; [8] Kauno knygos, nr. 463; [9] ŽVKons 2, 4r–v; [10] ŽVKons 1, 59v.

77. JOMANTAS SIMONAS (1647)

a. *Jamont*;

d. Mosėdžio kleb., min. 1647 07 14 [1].

[1] 1647sąr, 198v.

78. JOTAUTAS VLADISLOVAS (1647–1652)

a. *Jatowt(t) / Jatowth*;

d. Surviliškio kleb., min. 1647 07 14 [1];

Baisogalos kleb., min. 1652 [2];

e. Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1652 [2];

f. Piltenės kan., min. 1652 [2];

k. galbūt tapatintinas su Veliuonos kleb. Vaclovu Kazimieru Jotautu,
m. netrukus prieš 1653 05 12 [3].

[1] 1647sąr, 199r; [2] Kopiaiusz, 106r / ŽVKap 2, 52r; [3] KrakProc, 147.

79. JOVARAS MARTYNAS (1643)

a. *Iavor / Jaworowski*;

d. Šeduvos alt., min. 1643 07 23 [1].

[1] Vizitacijos, 239.

80. JOVARAS STANISLOVAS (1627–1639)

a. *Jawor / Iavor / Jaworowski*;

d. Žm k-ros vik., min. 1627 12 [1] – 1629 03 30 [2];

Salantų kamend., min. 1631 01 19 [4];

Žm k-ros vik., min. 1637 02 06 [3];

e. Žm k-ros zakrist., min. 1639 04 21–22 [5];

h. Žm kapit. not. nuo 1637 02 06 [3] – prieš 1637 07 04 [6].

[1] ŽVKons 1, 100v; [2] *Ibid.*, 149r; [3] ŽVKap 1, 131r; [4] LNB RKRS, f. 100–407, 2r;
[5] Vizitacijos, 405, 415; [6] ŽVKap 1, 145r.

81. JUCEVIČIUS KAZIMIERAS (1647–1648)

a. *Iucewicz / Jucewicz*;

d. Tauragės vik. / kamend., min. 1647 07 14 [1] – 1648 12 08 [2];

e. 1648 12 08 aptarnavo Pajūrio koplyčią [2].

[1] 1647sąr, 198r; [2] Vizitacijos, 342.

82. JUKNEVIČIUS JUGROVSKIS (?) AUGUSTINAS (1613–1647)

- a. *Juchnowicz / Jukniewicz / Juchniewicz Tugrowski (?) / Iugurowski / Iugorowski*;
- d. Lyduvėnų kapel., min. 1613 [1];
Šaukėnų kun. / vik., min. 1614 02 08 [2];
Jurbarko kleb., min. 1619 01 05 [3] – 1620 07 27 [4];
Kaltinėnų kleb., min. 1621 02 18 [4] – 1623 05 02 [5];
Radviliškio kleb., teik. 1623 10 31, pask. 11 29 [6] – 1625 10 16 [7];
Vilkijos kleb. nominatas, min. 1625 10–11 [7]; kleb., min. 1631 04 28 – 08 20 [13];
Veliuonos kleb., teik. 1633 06 10 [10], min. 1632 12 22 [8] – 1635 08 15 [9];
Šakynos kamend. / vik. (nuo 1641?, min. 1643 06 14 [11] – 1647 07 14 [12];
- j. 1619 01 05 Felikso Srednickio (matyt, Jurbarko bažn. bakalauro) skūstas dėl sumušimo bažnyčioje ir klebonijoje bei grasinimų [3];
1625 02 05 Žm vysk. teisme pats skundėsi Radviliškio miestelėno Žirgalio (?) smurtu ir šmeižtais [16];
1625 10 16 Žm vysk. teisme Radviliškio bakalauro skūstas dėl nesumokėto atlyginimo, atimtų daiktų (?) ir iš mokyklos išvartų mokinių; savo ruožtu J. kaltino ieškovą padarius daug žalos Radviliškio bažnyčiai ir mokyklai [7];
1631 08 20 bajoro Jono Buivydo skūstas dėl žiauraus sumušimo (drauge su tarnais) balandžio 28 d. Vilkijos miestelyje [13];
1632 11 02 Vilkijos kleb. Motiejaus Volskio kaltintas dalies pajamų pasisavinimu [8]. Esą išsigandęs Žm vyskupo paskirtų igaliotinių, vėliau sutiko sumokėti ieškovui 400 lenk. auksinų, tačiau 1634 04 10 pareiškė, kad pažadą davė priverstinai ir pinigų nebemokės [14];
1633 02 18 Žm vysk. teisme susitaikė su kun. Stanislovu Samborskiu [15];
1635 vizitacijoje kaltintas lupikavimu teikiant sakramentus ir laidojant, pamaldų ir parapijiečių katekizavimo apleidimu, valdinių engimu darbais ir mokesčiais, vaidais su parapijiečiais. Jam griežtai nurodyta nedelsiant nusamdyti mokytoją ir grąžinti bažnyčios reikmėms 174 auksinų sumą [9];
1643 Šakynos parapijiečių skūstas, kad už sakramentų teikimą, laidojimą ir skambinimą varpais reikalauja daugiau nei įprasta [11].

[1] 1613sąr, 75r; [2] LVIA, 1671-4-452, 201r; Vizitacijos, 50; [3] ŽVKons 1, 35r; [4] Vizitacijos, 40; [5] ŽVKons 1, 56r; [6] *Ibid.*, 59v–60v; [7] *Ibid.*, 72r; [8] ŽVKons 2, 28r–v;

[9] Vizitacijos, 152–154; [10] LM-106, 397v; [11] Vizitacijos, 225; [12] 1647sąr, 198v; [13] ŽVKons 2, 5v–6r; [14] *Ibid.*, 47v; [15] *Ibid.*, 29v; [16] ŽVKons 1, 71r.

83. JURAVIČIUS JONAS (1628–1640 †)

- a. *Jurowicz / Jurewicz*; m. netrukus prieš 1640 05 24 [4];
- d. Pavandenės vik., min. 1628 01 03 [1] – 1632 05 24 [2];
Šaukėnų kleb. / kamend., min. 1634 02 16 [3] – iki mirties 1640 [4];
- j. 1628 01 03? bajoro Martyno Vėževičiaus skūstas dėl sumušimo Naujųjų metų dieną [1];
Žm vysk. teismui skundė savo parapijiečius dėl nesantuokinio gyvenimo ir vaikžudystės [7];
1631 07 27 Pavandenės bakalauro skūstas dėl jo ir visos jo šeimos sumušimo [5];
kun. Jono Gomoliausko skūstas, kad sumušė jį 1632 04 24 Varniuose drauge su savo bakalauru ir, taip užsitraukęs ekskomuniką, po to drįso aukoti Mišias ir teikti sakramentus [6];
1634 02 16 Žm vysk. teisme susitaikė su buv. Šaukėnų kamend. Tomu Goriševskiu [3];
1639 09 06 bylinėjosi Vyriaus. Lietuvos Tribunole dėl naujai statomos liuteronų bažn. Šaukėnuose [3].

[1] ŽVKons 1, 106v; [2] ŽVKons 2, 20r; [3] LVIA, 1671-4-452, 78v; [4] KrakProc, 26; [5] ŽVKons 2, 4v–5r; [6] *Ibid.*, 18r–v; [7] ŽVKons 1, 110r.

84. JURKEVIČIUS JONAS (1647)

- a. *Jurkiewicz?*;
- d. Žm k-ros vik., min. 1647 07 14 [1].

[1] 1647sąr, 197v.

Jussowicz žr. Jasavičius

Jurzewicz žr. Ježevičius

Juszkiewicz (Juškevičius) žr. Kondratavičius

85. KANČAUSKAS JONAS († 1647)

- a. *Kanczewski*;
- d. Butkiškės vik., m. 1647 07 [1].

[1] KrakProc, 78.

86. KARČIAUSKAS MIKALOJUS KAZIMIERAS (1639 – prieš? 1676 †)
a. *Karczewski*; m. prieš 1676 03 29 [1];
d. Pušaloto kleb. / vik., min. 1639 [2] – 1647 07 18 [3];
Pašvitinio kleb., min. 1661 08 21 [4];
Saločių kleb., min. 1673 03 23 [5];
j. 1662 Saločių bažnyčiai iš Romos atvežė žymių relikvijų [5], 1670
pastatė didįjį altorių [6]; taip pat įgijo porą sidabrinių ampulių [7].

[1] K. Paco vizitacija, 519; [2] LVIA, 1671-4-417, 170r; [3] *Ibid.*, 86r; [4] LVIA, 1671-4-367, 91r; [5] LVIA, 1671-4-417, 234r; [6] K. Paco vizitacija, 518; [7] *Ibid.*, 520.

87. KAREVIČIUS PETRAS (1641–1647)

- a. *Karewicz / Carewicz*;
d. Liolių kleb., min. 1647 07 14 [1] – prieš 1649 02 04 [2];
h. vieš. not., min. 1641 [3] – 1642 [4];
Žm vysk. kurijos not., min. 1641 [3] – 1646 02 08 [5].

[1] 1647sąr, 198r; [2] LVIA, 1671-4-379, 377r; [3] Codex II, nr. 154, p. 229; [4] Novae Hierusalem, N_r; [5] LVIA, 1671-4-293, 354b / ŽVKap 2, 37r.

88. KARŠTENAS VALENTINAS ADAUKTAS (1613–1647)

- a. *Karszten / Karsztein*;
d. Švėkšnos kleb., min. 1613 [1] – 1647 07 14 [2];
h. Žm konsist. not., min. XVI a. pab. / XVII a. pr. [3];
i. 1603 už 16 grašių pirko 1542 Kiolne leistą parankinę knygą pamokslininkams [4];
taip pat turėjo Bazelyje 1561–1562 leistus Galeno veikalus lotynų kalba bei Pranciškaus van der Haero „Šventųjų gyvenimus“ (Antverpenas, 1594) [7];
j. 1635 nurodyta laikyti vikarą; jo neturėjo dar 1639 09 15 [5]; vikaras min. 1644 03 08 [6].

[1] 1613sąr, 74r; [2] 1647sąr, 198r; [3] LVIA, 1671-4-454, 28v; [4] Paleotipai, nr. 243; [5] Vizitacijos, 380; [6] *Ibid.*, 255, 256; [7] Kauno knygos, nr. 235, 279.

89. KASAKAUSKAS STANISLOVAS (1647)

- a. *Kossakowski*;
d. Šiaulėnų kleb., min. 1647 07 14 [1];
l. galbūt tapatintinas su Vilkijos kleb. Kasakausku (m. prieš 1677 02 16), 1674 pastačiusiu didįjį Vilkijos bažn. altorių [2].

[1] 1647sąr, 199r; [2] K. Paco vizitacija, 890.

90. KASPAROVSKIS GRIGALIUS († 1603)

- a. *Casparowski*; m. netrukus prieš 1603 11 28 [1];
- d. Rietavo kleb. iki mirties 1603 [1].

[1] LM-82, 61r.

91. KAUPAVIČIUS ANDRIEJUS († 1647)

- a. *Kawpowicz*;
- d. Pavandenės kamend., m. 1647 05 14 [1].

[1] KrakProc, 78.

92. KAZAKEVIČIUS SMULKA JONAS (1603–1645 †)

- a. *Kozakiewicz / Kozachievicz / Kosakiewicz Smolka / Smulka / Smulkowius*; Žm bajoras, kilęs iš Daustarų kaimo (Šaukėnų parap.) [3]; g. ap. 1582 [1] – m. 1645 09 21 [2];
- c. subdiak. 1603 09 20 Varniuose; diak. 1603 12 20 Alsėdžiuose; kun. 1604 03 13 Kražiuose [4];
- d. Žm kan., min. 1606 02 03 [8] – 1642 03 [9];
Kelmės kleb., min. 1606 02 03 [8] – 1614 01 20 [11];
Viduklės kleb., min. 1609 04 02 [10];
Raseinių kleb., min. 1612 11 06 [12] – iki 1615 03 14 [13]; vėl min. 1621 09 16 [14] – 1642 05 20 [15];
Raseinių alt., min. 1615 03 14 [13] – 1642 05 20 [15];
Kaltinėnų kleb. prieš 1621 02 18 [18];
Šiluvos kleb., min. 1627 04 24 [16] – 1644 05 09 [17];
Liolių kleb. nuo 1627 08 20 [19] – min. iki 1629 vasaros [20];
Žm sufrag., tit. Spigaco vysk., išr. 1641 12 09 [5], procesas pradėtas 1642 03 19 [6]; pask. 1643 08 23 [7] – iki mirties 1645 [2];
- e. [Žm vyskupo?] kapel., min. 1606 02 03 [8];
Žm vysk-jos mokesčių mokėtojas, min. 1607 09 25 [38], 1613 06 17 [39], 1618 07 17 [40], 1620 [41], 1621 [42]; 1622 01 10 [43], 1622 12 20 [44], 1623 01 15 [45], 1626 07 11 [46], 1626 07 20 [47], 1627 02 10 [48], 1628 03 25 [49], 1628 05 28 [50], 1628 12 14–16 [51], 1631 06 23 [52], 1632 01 15 [53], 1633 08 02 [54], 1634 05 19 [55], 1634 05 29 [56], 1634 06 29 [57], 1635 06 25 [58], 1636 04 12 [59];
Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1615 [79], 1623 [62], 1637 ir 1640 [63];
Žm vysk-jos seminarijos provizorius nuo 1621 12 07 [35] iki 1622 12 22 [36];
Žm kapit. narių dvarų revizorius, pask. 1621 12 10 [64];

- Žm konsist. instigat. (? *actor causarum spiritualium*) nuo 1623 12 19 [67];
Žm vysk-jos adm., min. 1626 02 11? [21] – 1626 12 09 [22];
1629 [23]; 1631 07 01 [80] – 1632 01 21 [24];
nuo 1633 02 05 [25] – min. iki 1634 05 19 [26];
Žm kapit. prokurat., min. 1628 03 20 [29] – 1629 04 27 [30]; 1631
02 03 [31]; 1635 07 10 [32] – 1636 02 27 [33]; 1644 06 03 [34];
Žm vysk-jos ofic. ir gen. vik., min. 1632 03 11 [27] – 1634 06 29 [28];
Žm vysk-jos beneficijų egzaminatorius nuo 1636 [37];
f. Dokšicų kleb., atsist. netrukus prieš 1632 06 20 [81];
i. 1604 už 3 auksinus įsigijo Baltramiejaus Platinos „Opus de vitis ac
gestis summorum pontificum...“ (Kiolnas, 1562), vėliau priklausiusią
Tytuvėnų bernardinams [60];
1623 01 iš prel. M. Grodzickio palikimo nusipirko „kelioninį Skargą“
[61];
j. Žm vysk. M. Giedraičio *economus et familiaris*, jo test. vykdytojas,
min. 1609 04 02 [10];
1610 05 28 liudijo Žm kan. P. Petkevičiaus test. [75];
buvo Gardauskių fundacijos (1619 04 22) globėjas [71]; bylinėdamasis
dėl jos išleido 1500 auksinų; 1628 12 12 nutarta 1100 gražinti [72];
1621 08 31 pask. Žm kan. K. Dirvoniškio test. vykdytoju [74];
1621 11 08 [65] ir 1632 12 22 [66] pirmininkavo Žm kapit. sesijoms;
1621 12 14 min. bylinėjęs dėl Šiluvos ir Kurtuvėnų bažn. turto [68];
1622, 1627–1629, 1639, 1642–1643 min. bylinėjęs dėl Liolių bažn.
turto [69];
besibylinėdamas dėl Dokšicų valdos, 1624 išleido 1650 auks. [70];
1624 12 10 leista pusmečiui išvykti prie apaštalu Petro ir Pauliaus kapų
įvykdyti įžado [77];
1628 03 20 buvo Žm konsist. pasiuntinys į Krekenavos parap. skun-
dams prieš prel. M. Povetrijų tirti [73];
1633 02 05 jam neleista aprašyti mirusio Žm vysk. M. Elijoševičiaus
turto; 02 07 apsiėmė pasirūpinti egzektivijomis už velionį [78];
1638 07 03 paskirtas aprašyti Žm vysk. M. Giedraičio gyvenimą [76];
1641 pastatydino naują medinę Šiluvos bažnyčią [82].

[1] VUB RS, f. 267–775, 396; [2] KrakProc, 55; [3] VUB RS, f. 267–775, 395–396; [4] Codex II, nr. 154, p. 228–229; [5] *Ibid.*, 227–228; [6] VUB RS, f. 267–775, 399; [7] Codex II, nr. 162, p. 237; [8] Gruzewski, 13; [9] VUB RS, f. 267–775, 398; [10] Codex I, nr. 351, p. 635; [11] LVIA, 1671-4-295, 556r; [12] LVIA, 1671-4-436, 75r; [13] ŽVKons 1, 13v; [14] ŽVKap 1, 30r; [15] Codex II, nr. 155, p. 230, 232; [16] ŽVKons 1, 96r; [17] LVIA, SA-14563, 410r–v; [18] Vizitacijos, 40; [19] LVIA, 1671-4-379, 357r; [20] *Ibid.*, 194r; [21] Kopiański, 44v; [22] LVIA, 1671-4-295, 98r–v; [23] ŽVKons 1, 108r; [24]

Kopiariusz, 51r; [25] ŽVKap 1, 103; [26] LVIA, 1671-4-293, 446r–v; [27] ŽVKons 2, 14r; [28] LVIA, 1671-4-293, 448r; [29] ŽVKons 1, 112v; [30] *Ibid.*, 152r; [31] Codex II, nr. 123, p. 185; [32] ŽVKap 1, 121r; [33] LVIA, 1671-4-452, 33v–34r; [34] LVIA, 1671-4-293, 617r; [35] ŽVKap 1, 33v; [36] *Ibid.*, 51r; [37] 1636sin, L₂v; [38] LVIA, 1671-4-293, 401r; [39] LVIA, 1671-4-1, 315r; [40] KAKA, b. 1, 64r–v; [41] LVIA, 1671-4-1, 387r; [42] KAKA, b. 1, 77r; [43] LVIA, 1671-4-293, 419r–v; [44] LVIA, 1671-4-338, 4r; [45] LNB RKRS, f. 90–364, 21–23; [46] LVIA, 1671-4-1, 393r; [47] KAKA, b. 1, 116r; [48] LVIA, 1671-4-338, 3r; [49] KAKA, b. 1, 119r; [50] LVIA, 1671-4-293, 435r–v; [51] *Ibid.*, 437r–v; LVIA, 1671-4-295, 106r; [52] LVIA, 1671-4-1, 391r; [53] *Ibid.*, 392r; [54] LVIA, 1671-4-293, 444r–v; [55] *Ibid.*, 446r–v; [56] *Ibid.*, 448r; [57] *Ibid.*, 452r; [58] KAKA, b. 1, 132r; [59] *Ibid.*, 137r; [60] LNB RKRS, B5 – 165; [61] ŽVKap 1, 54r; [62] *Ibid.*, 49v; [63] Deputaci, 224, 234; [64] ŽVKap 1, 36v; [65] *Ibid.*, 46r; [66] *Ibid.*, 98r; [67] *Ibid.*, 60r; [68] *Ibid.*, 36r; [69] LVIA, 1671-4-379, 187r–216r, 269r–279r, 293r–320r, 338v, 370r, 372r–375v; [70] ŽVKap 1, 84v; [71] Codex II, nr. 67, p. 99; [72] ŽVKap 1, 92r–v; [73] ŽVKons 1, 112v; [74] Codex II, nr. 81, p. 126; [75] *Ibid.*, nr. 11, p. 21; [76] ŽVKap 1, 150r; [77] *Ibid.*, 65v; [78] *Ibid.*, 103v–104r; [79] Deputaci, 156; [80] ŽVKons 2, 1r; [81] *Ibid.*, 22r; [82] K. Paco vizitacija, 309.

93. KAZIMIERAS (1638)

d. Šeduvos vik., min. 1638 09 14 [1].

[1] KAKA, b. 136, 32r.

94. KELPŠAS DANIELIUS (1647–1655 †)

a. *Kielpsz*; kilęs iš Žm, katalikų tėvų sūnus, g. ap. 1617–1618 [3] – m. 1655 06 29 [2];

b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1635 12 iki 1639 [3];

VU stud. poetiką (1635) ir filosofiją (1637–1639) [3];

d. Žarėnų kleb., min. 1647 07 14 [1];

Kvėdarnos kleb. iki mirties 1655 [2];

j. mokėjo lot., lenk., žemaičių k. [3];

mirė „immaturus annis“ [2].

[1] 1647sąr, 198r; [2] KrakProc, 157; [3] Litwin, nr. 373.

95. KELPŠAS JURGIS (1626–1656)

a. *Kiel(t)psz* / *Kielps*; kilęs iš Žm, tėvonija – Laukuvos apylinkėse [2];
Lauryno s. [1]; g. ap. 1602 [1];

b. ap. 1615 mokėsi Žm [3];

d. Tverų kleb., min. 1631 06 18 [6] – 1647 07 14 [7], prieš 1656 02 01 [8];
Žm kan., min. 1653 06 26 [4] – 1656 02 01 [5];

e. Žm konsist. instigat., min. 1626 m. pr. [13];

Žm kapit. prokurat., min. 1654 02 29 [10] – 1654 11 25 [10];

f. Piltenės kan., min. 1647 07 14 [11];

- h. Žm konsist. not., min. 1626 m. pr. [13];
Žm kapit. not., min. 1627 07 22 [14];
Žm vysk. kurijos not., min. 1628 03 20 – 1630 01 03 [9];
- j. 1627 liudijo vysk. J. Višemirskio kanoniniame procese [1];
1631 06 18 Žarėnų kleb. J. Dangveckio kaltintas, kad paėmė Žarėnų
bažn. ir klebonijai priklausančius dokumentus [6];
1646 02 08 gavo leidimą registruoti Tverų bažn. Marijos paveikslą
stebuklus [12];
1656 02 01 sudarė testamentą [5];
Tverų bažnyčiai paaukojo damasto kapą [15].

[1] VUB RS, f. 267–775, 384; [2] LVIA, 1671-4-293, 636r; [3] VUB RS, f. 267–775,
385; [4] LVIA, 1671-4-379, 9r; [5] LVIA, 1671-4-293, 636r–637v; [6] ŽVKons 1, 107r;
[7] 1647sąr, 198r; [8] LVIA, 1671-4-293, 637r; [9] ŽVKons 1, 112v–152v; [10] KAKA,
b. 1, 265r–v; [11] 1647sąr, 197v; [12] LVIA, 1671-4-477, 1r; [13] KrakProc, 4; [14] *Ibid.*,
11; [15] K. Paco vizitacija, 203.

96. KELPŠAS SEBASTIJONAS (1610–1625)

- a. *Kielbsz / Kielbsza / Kielpsz*;
- c. klier., min. 1616 06 22 [1];
- e. Žm k-ros zakrist., min. 1610 05 28 [2] – 1616 06 22 [1] ir vėl 1625
12 09 [3];
- j. 1610 05 28 kan. P. Petkevičiaus testamentu gavo seną apsiaustą [2];
1616 06 22 Žm vysk. teisme skundėsi vysk. M. Paco Varnių dvaro
urėdninku Mikalojumi Savickiu, kuris, būdamas girtas, apšaudė jį,
lankiusį ir guodusį mirties patalę gulėjusią Varnių miestetę, jos pačios
namuose miesto aikštėje [1].
1625 12 09 pažadėjo užrašyti savo tėvoniją Žm k-rai [3].

[1] ŽVKons 1, 29r–v; [2] Codex II, nr. 11, p. 19; [3] ŽVKap 1, 71v.

97. KINČEVIČIUS MIKALOJUS (1607–1647)

- a. *Kinczewicz / Kincowicz*;
- d. Jurbarko kleb., min. 1607 02 15 [1] – 1615 [2];
Viduklės kleb., min. 1647 07 14 [3];
- j. 1637 įvesdino į pareigas Šiaulių kleb. P. Miečevičių [4].

[1] LVIA, 1671-4-349, 2r; [2] *Jurbarkas: istorijos puslapiai*, ed. Arnoldas Piročkinas,
Vilnius, 1996, 35; [3] 1647sąr, 198r; [4] Vizitacijos, 243.

98. KLAPATAUSKAS JOKŪBAS (1603–1654 †)

- a. *Kłopotowski*; m. 1654 02 [9];
- d. Rietavo kleb., teik. 1603 11 28 [1] – 1647 07 14 [2];

- e. (Rietavo) dek., min. 1620 01 20 [3] – 1622 [4]; vėl nuo 1627 04 09 [5] – min. iki 1648 11 26 [6];
- j. vizitavo Rietavo dekanatą 1620 [3] ir 1636 [7];
1627 06 18 dėl kažko skūstas Žm vysk. teisme [12];
1633 06 10 skūstas bajoro Motiejaus Pšestrelskio: K. varginęs ieškova šaukimais į Žm žemės teismą ir kaltinęs kareivių nukreipimu į klebono kaimą [10];
1636 11 04–05 Rietave sušaukė dekanato sinodą [8];
jam nakvojant pas Tverų bažn. fundatorių nakčia stebuklingai sutviskęs Tverų Dievo Motinos paveikslas, vėliau perkeltas į bažnyčią [11].

[1] LM-82, 61r; [2] 1647sąr, 198r; [3] Vizitacijos, 361; [4] Kopiarisz, 36v–37v; [5] KrakProc, 6; [6] Vizitacijos, 341; [7] LVIA, 1671-4-321a, 5r; [8] 1636RietSin, 315r; [9] KrakProc, 150; [10] *Ibid.*, 35v; [11] K. Paco vizitacija, 196; [12] ŽVKons 1, 97r.

99. KLAUSGAILAVIČIUS GRIGALIUS (1613–1632)

- a. *Kławzgiełowicz / Klaus(z)giełowicz / Kłaiczgiełowicz / Klausghiełaic / Klaniszelowicz*;
- d. Ariogalos ir Butkiškės kleb., min. 1613 [1] – 1632 04 29 [2];
- j. 1614 08 01 min. kaip „labai doras žmogus“ ir labai menkas pajamas gaunantis klebonas [3];
1617 12 04, dalyvaujant Žm vysk-jos adm., susitarė su Butkiškės bajorais dėl valdų perdalos [4];
1620 05 11 geruoju atlygino nuostolius (6 lenk. auksinus) Žm vysk. teisme bylą iškėlusiam ieškovui [5];
1631 07 15 bajoro Jurgio Gaižausko skūstas, kad (drauge su dviem tarnais) liepos 11 d. Ariogaloje sumušė ieškova bei atėmė pistoletą [6].

[1] 1613sąr, 74v; [2] ŽVKons 2, 18r; [3] Codex II, nr. 31, p. 50; [4] LVIA, 1671-4-456, 173r–v; [5] ŽVKons 1, 39v–40r; [6] ŽVKons 2, 4r.

100. KLEISKIS LUKAS (1615)

- a. *Kleiski*;
- d. Žm kan., įvesd. 1615 06 15 [1].

[1] ŽVKons 1, 18v.

Kłopotowski žr. Klapatauskas

Knorycki (Knorickis) žr. Gabrielavičius

101. KOCHAS JURGIS (1641–1667)

- a. *Koch*; kilęs iš Braunsbergo [1], „prūšas“ [21]; naudojo *Noga* herbą [22];
g. ap. 1600 [1; 23];

- b. Braunsbergo pop. seminarijos alumnas nuo 1616 02 21 [23];
Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1619 08 [2; 23];
Braunsberge stud. poetiką ir retoriką [23];
VU stud. filosofiją [2];
1636 06 30 įsirašė į Paduvos univ. Lenkų nacijos metriką [21];
teol. dr., min. nuo 1641 08 12 [3];
- c. kun. [23];
- d. Žm kan. nuo 1641 08 12 [3] – min. iki 1667 02 04 [4];
- e. Žm kapit. prokurat., min. 1641 12 09 [5] – 1642 09 06 [6]; 1645 02 21 [7] – 1651 07 04 [8];
Žm k-ros penitenciarijus nuo 1641? [9];
Žm vysk-jos mokesčių parinkėjis, min. 1643 01 09 [14] ir 1646 02 10 [16]; rinkėjas, min. 1644 03 23 [15] ir 1648 06 30 [17];
Žm vysk-jos šventimų ir beneficijų egzaminatorius nuo 1647 [10];
Žm vysk-jos gen. vik, ir ofic., min. 1655 05 31 [18]; 1662 07 22 [19] – 1662 08 17 [20];
- j. ap. 1618 priimtas į Braunsbergo jėzuitų koleg. Švč. Mergelės Marijos sodaliciją [1];
1647 pasakė prakalbą Žm vysk-jos sinode [11];
1656 02 22 liudijo Žm vysk. P. Parčevskio testamentą [12];
1656 02 01 Žm kan. J. Kelpšo testamentu gavo antklodę [13];
prieš 1677 03 12 Šiluvos bažnyčiai paaukojo sidabrinį smilkytuvą [22].

[1] Ingot, nr. 1008, p. 156; [2] Litwin, nr. 293; [3] LVIA, 1671-4-293, 352r; [4] LVIA, 1671-4-379, 30r; [5] Codex II, nr. 154, p. 228; [6] LVIA, 1671-4-293, 353v; [7] LVIA, 1671-4-300, 12v; [8] ŽVKap 2, 48r; [9] Kopiarusz, 81r; [10] 1647sin, 29; [11] *Ibid.*, 43–67; [12] Codex II, nr. 209, p. 296; [13] LVIA, 1671-4-293, 636r; [14] KrakProc, 39; [15] *Ibid.*, 45-46; [16] *Ibid.*, 61; [17] *Ibid.*, 85; [18] *Ibid.*, 154; [19] *Ibid.*, 198; [20] *Ibid.*, 199; [21] Archiwum nacji Polskiej, nr. 1225; [22] K. Paco vizitacija, 315; [23] Matrikel, nr. 463.

102. KONARSKIS JONAS (1633)

- a. *Konarski*;
- d. Virbalio kleb., min. 1633 07–08 (?) [1];
- f. Žulavų (? Žuravo Krokuvos vysk-joje?) prep., min. 1633 07–08 (?) [1].

[1] ŽVKons 2, 39v.

103. KONDRATAVIČIUS JUŠKEVIČIUS JONAS KRISTUPAS (1647)

- a. *Kondratowicz Juszkiewiczz*;

- d. Jonišio vik., min. 1647 09 27 [1];
- j. liudijo Jonišio kleb. ir dek. K. Razmusavičiaus testamentą [1].

[1] Prekier II, 63r.

Kossakowski žr. Kasakauskas

Kozakiewicz žr. Kazakevičius Smulka

104. KRAJEVSKIS ADOMAS (1623)

- a. *Kraiewski*; Mazovijos bajoras [1];
- b. Braunsbergo koleg. stud., min. 1606 07 09 [1] – 1606 11 01 [1];
- d. Žm k-ros vik., min. 1623 06 29 [2];
- e. Žm k-ros vikarų absencijų taksatorius nuo 1623 06 29 [2];
- j. 1606 11 01 priimtas į Braunsbergo jėzuitų koleg. Švč. Mergelės Marijos sodaliją [1].

[1] Ingot, nr. 1083, p. 165; [2] ŽVKap, 53r.

105. KŠANAVIČIUS SIMONAS (1640–1647)

- a. *Krzczonevicz / Chrzczonowicz*;
- d. Skirsnemunės kun. nuo 1640 [1];
Nemakščių kleb., min. 1647 07 14 [2];
- j. galbūt tapatintinas su neįvardytu skandalingo elgesio Nemakščių kleb., min. vizitacijos metu 1648 10 27–30 [3].

[1] Juzumowicz, 211 (4 p.); [2] 1647sar, 198r; [3] Vizitacijos, 290–293.

106. KVAŠEVIČIUS KAZIMIERAS (1648)

- a. *Kuasewicz / Guasiewicz*;
- d. Užvenčio kleb., min. 1648 10 20 [1].

[1] Vizitacijos, 271, 276.

107. LABANAUSKAS MIKALOJUS (1649–1652)

- a. *Łabanowski*;
- d. Plungės vik., min. 1649 02 14 [1];
Skuodo viceprep., min. 1652 08 03 [2].

[1] LVIA, 1821-1-1, 247r; [2] *Ibid.*, 275v.

108. LABANAUSKAS MYKOLAS (1642–1648 †)

- a. *Łabanowski / Łabunowski*; kilęs iš Žm, katalikų tėvų sūnus, g. ap. 1613 [3] – m. 1648 05 03 [2];

- b. Vn pop. seminarijos alumnas 1636 05 – 1642 [3];
VU stud. poetiką (1637), retoriką (1638), logiką (1639), kazuistiką (1640–1642) [3];
- c. kun. išv. 1642 [3];
- d. Kurtuvėnų kamend., min. 1647 07 14 [1] – iki mirties 1648 [2];
- j. mokėjo lot., lenk., žemaičių k. [3];
1642 03 iš Vn pop. seminarijos išvyko į Žm [3].

[1] 1647sąr, 198v; [2] KrakProc, 82; [3] Litwin, nr. 375.

Lachowicz žr. Lekavičius

Laluszewski žr. Leliušauskas

109. LAUKSMINAS MARINAS KAZIMIERAS (1647 – ap. 1691/1692 †)
- a. *Lauksmin / Lauxmin / Łauxmin / Lauwxmin / Lawxmin / Loxmin*; m. netrukus prieš 1692 01 20 [8];
  - d. Pašvitinio kleb., min. 1647 07 14 [3] – 1647 09 27 [4];
Telšių kleb., min. 1653 02 18 [5] – 1655 05 04 [6];
Šiaulių kleb., min. 1658 01 14 [7] – iki mirties 1691/1692 [8];
Žm prel. prepozitas, įvesd. 1669 02 03 [1] – 1690 [2];
Raudėnų kleb., min. 1675 12 20–22 [11];
  - e. Joniškio dek., min. 1658 01 14 [7] – 1678 07 16 [9];
Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1676 [10];
  - j. 1647 09 27 liudijo Joniškio kleb. ir dek. K. Razmusavičiaus testamentą [4];
1658 01 14 buvo Žm vysk. įgaliotinis tiriant vad. Ugionių stebuklą [7];
1675 12 20–22 neturėjo dispensos laikyti kelias beneficijas ir buvo įpareigotas per 8 mėn. ją gauti [11];
1690 dėl nerezidavimo ir neatvykimo į Žm kapit. sesiją nutarta atimti 1/4 pajamų [2].

[1] Žm kapitulos aktų knyga, 1668–1677 m., LNB RKRS, f. 155, b. nenum. (laik. saug. vnt.); [2] Kopiaiusz, 147v; [3] 1647sąr, 198v; [4] Prekier II, 63r; [5] *Telšiai. Straipsniai ir istorijos dokumentai*, Vilnius, 1994, 349; [6] *Ibid.*, 373; [7] Kopiaiusz, 109r; [8] Kamuntavičienė, 100; [9] LNB RKRS, f. PR-311, 529; [10] Deputaci, 331; [11] K. Paco vizitacija, 25, 33.

110. LAURINAVIČIUS MERKELIS (1647–1677)

- a. *Laurynowicz / Ławrynowicz*;

- d. Salantų mans., min. 1647 07 14 [1];
Salantų prep., min. 1677 03 03 [2; 3];
- j. rūpinosi realizuoti Stanislovo Laurinavičiaus Pašiliškio fundaciją Salantų altarijai [2];
atnaujino Salantų bažn. komuninę [3].

[1] 1647są, 199v; [2] K. Paco vizitacija, 787, 789; [3] *Ibid.*, 791.

I I I. LAZARAVIČIUS PETRAS (1647 – prieš? 1659 †)

- a. *Lazaszewicz / Lazarowicz*; m. netrukus prieš 1659 03 [2];
- d. Zapyškio kleb., min. 1647 07 14 [1];
Josvainių kleb. iki mirties prieš (?) 1659 [2].

[1] 1647są, 199v; [2] Kamuntavičienė, 100.

I I 2. LAZNIEVSKIS JONAS (1624–1628)

- a. *Ł(ł)azniewski / Łakniewski*;
- d. Žm k-ros vik., min. 1625 12 09 [1] – 1628 05 30 [2];
- j. 1624 12 10 Žm kapituloje svarstytas jo priėmimas (į vikarus?) [3];
1625 12 09 jam kaip ligoniui paskirta gyventi Žm kan. M. Kubilinsko namuose [1];
1627 07 03 Varnių miestietės Margaritos Kopcienės skūstas Žm vysk. teisme, kad 1627 07 02, būdamas girtas, drauge su savo svainiu sumušė ieškovę lazda jos pačios namuose [4].

[1] ŽVKap 1, 71v; [2] ŽVKons 1, 132v; [3] ŽVKap 1, 66r; [4] ŽVKons 1, 96v.

I I 3. LEGAČINSKIS SIRATAVIČIUS PETRAS (1627–1649)

- a. *Legaczynski Sieratowicz*;
- c. visus aukštesn. šventimus gavo 1627 [1];
- d. Veliuonos kleb. nuo 1640 [1] – min. iki 1649 11 15 [2];
- i. 1644 išleido knygelę Veliuonos bažnyčios konsekavimo proga [3];
- j. 1648 vizitacijoje kaltintas skandalingu gyvenimu – girtuokliavimu (netgi Velykų naktį), viešai paskelbtų užsakų nepaisymu (dėl to pasmerktas mėnesiui kalėjimo), Skirsnemunės kamendoriaus sumušimu, vargonėlių nuomojimu žydams, nešvankia kalba, nepagarba vizitatoriams (juos sutiko viešnamiai derančiais žodžiais) [5];
- k. plg. nr. 114; galbūt tapatintinas su Vainuto kleb. Ligučinskiu (*Ligučyński*; min. prieš 1676 01 14) [4].

[1] Vizitacijos, 338; [2] KAKA, b. 16, 19r; [3] Narbutai XVII, nr. 573, p. 146–147; [4] K. Paco vizitacija, 128; [5] Vizitacijos, 340–341.

I I 4. LEGATAVIČIUS PETRAS (1633)

- a. *Legatowicz*;
- d. Kartenos kamend., min. 1633 10 08 [1];
- l. plg. nr. 113.

[1] ŽVKons 2, 41v.

I I 5. LEKAVIČIUS MIKALOJUS (1611)

- a. *Lachowicz*;
- d. Pašvitinio kleb., min. 1611 11 20 [1].

[1] Vizitacijos, 3.

I I 6. LELEIKEVIČIUS MARTYNAS (1628–1647)

- a. *Leleykiewicz / Leleykowicz / Lilejkiewicz / Lelekowicz*;
- d. Krekenavos kamend., min. 1628 04 09 [1];
Sedos kleb., min. 1629 02 06 [2] – 1629 06 19 [3];
Akmenės kleb., min. 1631 07 07 [7];
Plungės kleb., min. 1632 03 17 [10] – 1634 02 05 [9];
Jurbarko kleb., min. 1646 03 15 [4] – 1647 07 14 [5];
- i. turėjo Pranciškaus Poligrano „Postilę“ šventadieniams (Kiolnas, 1562) [6];
- j. 1631 07 07 skūstas, kad Akmenės parapiją gavęs iš pareigas nustojusio eiti Žm vysk. Abraomo Vainos neteisėtai įsivesdino ir perėmė jam nepriklausančius gyvulius ir kt. daiktus [7];
1634 02 05 skūstas bajoro Zigmanto Kaunackio, kad be jo žinios ir užsakų tuokė ieškovo valdinius [8].

[1] ŽVKons 1, 150r; [2] 1628–1629 m. Žm pilies teismo aktų knyga, 301r; [3] LVIA, 1671-4-441, 213r; [4] *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai*, t. 2, sud. Antanas Tyla, Dainius Žygelis, Vilnius, 1997, nr. 104, p. 253; [5] 1647sar, 199r; [6] Kauno knygos, nr. 432; [7] ŽVKons 2, 2v–3r; [8] *Ibid.*, 19r; [9] *Ibid.*, 43v–44r; [10] LVIA, 1821-1-1, 74v.

I I 7. LELIUŠAUSKAS ANDRIJUS (1648–1677)

- a. *Laluszewski / Leluszewski / Leluszewicz*; kilęs iš Žm, katalikų tėvų sūnus, g. ap. 1619 [1];
- b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1646 05 [1];
VU stud. scholast. teologiją 1646–1647 [2] ar 1650–1651 [1];
VU filos. mag. 1646 [1];
- d. Čekiškės kamend. nuo 1648 07 27 [3] – min. iki 1648 11 09 [3];
Čekiškės kleb., min. 1677 02 07 [4];
- j. mokėjo lot., lenk., žemaičių k. [1];
tarp 1667 ir 1677 atgavo užgrobtą Čekiškės bažn. fundaciją [4].

[1] Litwin, nr. 442; [2] Artūras Grickevičius, „Popiežiškoji seminarija Vilniuje ir teologija (XVI a. pab. – XVII a. pirmoji pusė)“, *LKMA Metraštinis*, t. 08, 1994, p. 69, nr. 37; [3] Vizitacijos, 315; [4] K. Paco vizitacija, 273.

118. LEPAČINSKIS JURGIS (1633–1649 †)

- a. *Lepaczynski / Lepaczinski / Lopaczynski*; m. 1649 05 04 Vladislavove (Naumiestyje) [1];
- b. teisių dr., min. nuo 1643 10 23 [2];
- c. vysk. išv. 1647 10 13 Bezdziežo bažnyčioje [5];
- d. Žm prel. arkidiakonas, min. 1635 07 03 [6] – 1648 06 30 [7];
Žm sufrag., tit. Spigaco vysk., nom. prieš 1646 09 16 [3], pask. 1647 04 08 [4] – iki mirties 1649 [1];
Kražių alt., min. 1647 07 14 [8];
- e. parapiinių beneficijų egzaminatorius nuo 1636 [9];
Žm vysk-jos adm., min. 1639 01 29 [11] – 1641 [12];
Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunolą 1639 ir 1644 [26];
Žm vysk-jos mokesčių mokėtojas, min. 1640 09 02 [15];
Žm vysk-jos šventimų ir beneficijų egzaminatorius nuo 1647 [10];
- f. Kalinokos kleb., min. 1633 06 10 [31] – 1634 02 16 [13];
- g. karaliaus sekret., min. 1647 05 16 [14];
- h. vieš. apašt. ir Vn konsist. not., min. 1633 06 10 [31] – 1634 02 03 [27];
Vn vysk-jos gen. vizitacijos, 1633 atliktos Vn kan. Kasparo Zalivskio, not. [31];
kaip vieš. not. naudojosi kalaviją apsigijusios gyvatės ženklų su inicialais *GL* ir devizu *His ducibus* [32];
- j. Žm vysk. J. Tiškevičiaus įgaliotinis Žm vysk-joje prieš ingresą, pask. 1634 02 16 [13], min. Žm 1634 03 06 [16] – 1634 06 26 [17];
1634 09 27 buvo Žm vysk. pasiuntinys į Žm kapitulą [18];
1635 07 03 [6], 1635 12 10 [19], 1638 07 01 [20] pirmininkavo Žm kapit. sesijoms;
1636 pask. vysk. J. Višemirskio testamento vykdytoju [25];
1637 neturėjo kur gyventi Medininkuose; nutarta jam paskirti pirmą vakuosiantį namą [24];
ap. 1637 past. medinę Krekenavos bažn. [30];
1643 išr. pasiuntiniu į Gniezno metropolijos sinodą [21];
1648 01 29 gavo dispensą laikyti dvi beneficijas [22];
1648, būdamas asmeniškai suinteresuotas, dalyvavo kapitulos ir ordinaro byloje dėl Dokšicų [23];

bylinėjosi dėl užimto Kražių bažn. altarijų turto [28];
bylinėjosi su Kristupu ir Jonušu Radvilomis dėl nusavintos Saločių
bažn. fundacijos ir 1643 08 12 Vn pasiekė susitarimą [29].

[1] ŽVKap 2, 35r; [2] Kopiarusz, 92r; [3] LVIA, 1671-4-379, 3r; [4] Codex II, nr. 189–190, p. 264–265; [5] Kopiarusz, 98v; Codex II, nr. 396, p. 516; [6] ŽVKap 1, 120r; [7] ŽVKap 2, 21v; [8] 1647sar, 199v; [9] 1636sin, L_v; [10] 1647sin, 29; [11] Vizitacijos, 416; [12] *Ibid.*, 225; [13] ŽVKap 1, 113v; [14] Codex II, nr. 192, p. 268; [15] KAKA, b. 1, 162r; [16] ŽVKap 1, 114r; [17] Kopiarusz, 65v; [18] ŽVKap 1, 95r; [19] *Ibid.*, 123v; [20] *Ibid.*, 149v; [21] KrakProc, 42; [22] LVIA, 1671-4-379, 4r–5r; [23] Codex II, nr. 198, p. 273–274; [24] ŽVKap 1, 147v; [25] KAKA, b. 1, 143v; [26] Deputaci, 230, 247; [27] ŽVKons 2, 45r; [28] K. Paco vizitacija, 349; [29] *Ibid.*, 517–518; [30] *Ibid.*, 741; [31] VUB RS, f. 57-B53 – 42, 1v; [32] *Ibid.*, 185r.

I 19. LIMANTAS MIKALOJUS (1630–1647)

a. *Limont*;

d. Tverų kleb., min. 1630 08 12 [1];

Kelmės kleb., min. 1640 10 28 [2] – 1647 07 14 [3];

j. 1641 pastatydino naują medinę Kelmės bažnyčią [4].

[1] Tverų bažn. archyvas, fundacijos dokumentų knyga; [2] Vizitacijos, 433; [3] 1647sar, 198r; [4] K. Paco vizitacija, 233; Vizitacijos, 283.

I 20. LIUPŠEVIČIUS JUOZAPAS († 1643)

a. *Lupszewicz*; m. netrukus prieš 1643 04 23 [2];

d. Joniščio vik., min. 1643 02 20 [1] – iki mirties netrukus prieš 1643
04 23 [2].

e. Joniščio Angelų Sargų brolijos administratorius, min. 1643 02 20 [1].

[1] LVIA, 1671-4-344, 50r; [2] KrakProc, 39.

I 21. LIUTKEVIČIUS (?) KAZIMIERAS († 1652)

a. *Ludkiewicz* (?);

d. Lyduvėnų kleb., m. 1652 05 [1].

[1] KrakProc, 142.

I 22. LOKETIS EUSTACHIJUS (1609–1615)

a. *Łokieć / Lokiet / Lokietius / Lokiecuis*;

d. Žm k-ros vik., min. 1609 04 02 [1] – 1613 12 03 [2];

j. Žm konsist. not., min. 1615 03 13 [3];

Žm kapit. not. [4];

k. 1609 04 02 liudijo Žm vysk. M. Giedraičio testamentą [1].

[1] Codex I, nr. 351, p. 636; [2] Kopiarusz, 15v; [3] ŽVKons 1, 13r; [4] K. Paco vizitacija, 97.

I 23. LOMSKIS (?) ADOMAS (prieš? 1620)

a. *Lomski / Lowski*;

d. Žm k-ros vik. prieš 1620 07 01 [1];

e. Žm k-ros zakrist., min. 1620 02 10 [2];

k. tikriausiai tapatus nr. 139.

[1] ŽVKap 1, 5v; [2] Vizitacijos, 364.

Ludkiewicz (?) žr. Liutkevičius

Lupszewicz žr. Liupševičius

I 24. MAČIUKAS JONAS (1627)

a. *Maczuk*;

d. Žagarės kleb. nuo 1627 02 24 [1].

[1] ŽVKons 1, 76r.

I 25. MARKEVIČIUS MIKALOJUS (1605–1622)

a. *Markiewicz; Servetensis*; g. ap. 1559 Markove, Lietuvoje [1];

d. Žm kan., min. 1605 06 14 [2] – 1606 02 01 [3];

Kaltinėnų kleb., min. 1605 11 19? [3] – 1606 02 01 [3];

Alsėdžių kleb., min. 1612 06 26 [4] – 1614 01 15 [4];

Varnių kleb., min. 1622 02 19 [5] – 1622 12 24 [6].

e. Žm k-ros pamoksl., min. 1622 02 19 [5];

f. Vendo prel. scholastikas, min. 1616 [7] – 1622 12 11 [8];

i. turėjo Sabellico (Marcantonio Coccio) rinktinius raštus (Bazelis, 1560) [11];

j. Jėzaus Draugijos narys nuo 1580 12 [1] – maždaug iki 1605 [1];

1605 06 14 įsirašė į Vn Šv. Onos broliją [2];

Žm vysk. M. Paco paskirtas bylinėtis dėl užimto Sedos bažn. turto, 1613 11 13 dėl to susitarė su koliautoriais Kęstartais [9];

1622 12 24 pripažintas kaltu dėl paskvilio prieš Žm vyskupą ir Žm kapitulą platinimo ir ištremtas iš vyskupijos [10].

[1] EncJez, 407; [2] LVIA, 1135-4-472, 41v; [3] LMAB RS, f. 256–988, 143; [4] LVIA, 1671-4-441, 212r; [5] ŽVKap 1, 39v; [6] ŽVKons 1, 54v; [7] *Fontes Historiae Latviae Societatis Iesu*, ed. Joseph Kleijntjens, t. 2, Rigae, 1941, 94; [8] ŽVKons 1, 53v; [9] Codex II, nr. 24, p. 40–41; [10] ŽVKons 1, 52v–54v; [11] Kauno knygos, nr. 446.

I 26. MARTYNAS (1640)

d. Alsėdžių vik., min. 1640 [1].

[1] Novae Hierusalem, Nv.

Mazelevičius žr. Barkauskas

I 27. MAŽRIMAS ANDRIEJUS (1648)

- a. *Moizrym / Mozrym / Možrim / Moyrzym / Morzym / Možrym / Moyrym*;
kilęs iš Žm, katalikų tėvų sūnus, g. ap. 1622–1623 [2];
- b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1644 04 – min. iki 1647 [2];
VU stud. metafiziką (1645) ir scholast. teologiją (1645–1647) [2];
VU filos. mag. 1646 06 07 [1];
- d. Kražių kamend., aprobuotas 1648 10 24 [3];
- j. mokėjo lot., lenk., žemaičių k. [2].

[1] Laureae, 257; [2] Litwin, nr. 433; [3] Vizitacijos, 281.

Michnevičius žr. Miknevičius

I 28. MICKEVIČIUS ANDRIEJUS (1613 – prieš 1621 †)

- a. *Mickiewicz*; m. prieš 1621 02 18 [1];
- d. Kaltinėnų kleb., min. 1613 [2];
- k. 1613 turėjo 100 kapų gr., suaukotų naujai bažn. statyti [2]; ją ir pastatė [1].

[1] Vizitacijos, 40; [2] 1613sar, 74r.

I 29. MICEVIČIUS JONAS (1649–1665 †)

- a. *Micewicz*; m. netrukus prieš 1665 04 11 [3];
- d. Salantų vik., min. 1649 02 24 [1];
Kurtuvėnų kleb., min. 1657 04 11 [2];
Papilės kamend. iki mirties 1665 [3];
- j. prieš 1657 04 11 buvo sumuštas vieno Klovainių parapijiečio [2];
- k. plg. nr. 130.

[1] LVIA, 1827-1-1, 247v; [2] KrakProc, 165; [3] *Ibid.*, 210.

I 30. MICKEVIČIUS JONAS (1632–1640)

- a. *Mickiewicz*;
- d. Žm k-ros vik., min. 1632 09 06 [3];
Pavandenės kamend. prieš 1640 10 08 [1];
Čekiškės „kuratas“, min. 1640 10 08? [2];
- l. plg. nr. 129.

[1] Vizitacijos, 431; [2] *Ibid.*, 435; [3] ŽVKons 2, 25v.

I 31. MIEČEVIČIUS PETRAS (1620–1667)

- a. *Mieczewicz / Miczewicz*;

- c. tonzūrą ir žem. švent. suteikė S. Kiška 1620 04 18 Žm k-roje, kt. šventimus – Vn sufrag. A. Vaina: subdiak. 1622 03 12, diak. 1622 03 26, kun. 1622 04 04 [1];
- d. Užvenčio kleb., min. 1632 03 24 [5] – 1632 03 28 [6];
Šiaulių kleb. nuo 1637 06 15 [1] – min. iki 1653 12 [7];
Lygumų kleb., min. 1667 10 24 [3];
- j. rinko papildomus mokesčius iš valdinių, drumstė savo šeimos ramybę, įžeidinėjo parapijiečius ir bažnyčios Gerardius, glemžė Šiaulių bažn. ir brolijos pinigus. 1643 vizitatorius nurodė M. sekmadieniais ir šventadieniais išklaudyti Mišias ir, kai pats negalės aukoti Mišių, bent dukart per mėnesį priimti Komuniją. Taip pat liepta gražinti neteisėtai paimtus pinigus, užsiimti maldingų knygų skaitymu, gyventi klebonijos teritorijoje esančiame name, susilaikyti nuo piktnaudžiavimo degtine ir tabaku [4];
pasilaikė 50 kapų gr., suaukotus Užvenčio bažnyčiai [2];
prieš 1667 10 24 sumuštas Lygumų laikytojo kalvinisto Fridriko Puzino ir jo tarnų [3].

[1] Vizitacijos, 243; [2] *Ibid.*, 275; [3] KrakProc, 211; [4] Vizitacijos, 247; [5] ŽVKons 2, 14v; [6] *Ibid.*, 15v; [7] VUB RS, f. 107–28, 51r.

132. MIKNEVIČIUS (?) MIKALOJUS (1647–1653 †)

- a. *Michniewicz / Mickiewicz*; m. netrukus prieš 1653 05 12 (?) [2];
- d. Kaltinėnų nuolat. vik., min. 1647 07 14 [1] – iki mirties 1653 [2].

[1] 1647sąr, 198r; [2] KrakProc, 147.

133. MILEVIČIUS JURGIS (1647–1658 †)

- a. *Milewicz / Milevic*; kilęs iš Žm [3], g. ap. 1608–1609 [3; 5] – m. 1658 [2];
- b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1627 09 [3];
VU stud. gramatikos klasėse [3]; Braunsbergo pop. seminarijos alumnas nuo 1628 10 03 iki 1631 10 [5];
- d. Seredžiaus kleb., min. 1647 07 14 [1] – iki mirties 1658 [2];
- j. mokėjo lot., lenk., žemaičių k. [3]; iš Braunsbergo seminarijos atleistas dėl netinkamumo būti kunigu [5]; Seredžiaus bažnyčiai paliko 100 kapų gr. [4].

[1] 1647sąr, 199v; [2] KrakProc, 170; [3] Litwin, nr. 317; [4] K. Paco vizitacija, 923; [5] Matrikel, nr. 587.

134. MILIAUSKAS ADOMAS (1632–1647)

- a. *Milewski / Milewicz*;

- d. Skuodo kamend., min. 1632 04 08 [4] – 1632 06 29 [5];
Gargždų kleb., min. 1636 11 05 [1] – 1647 07 14 [2];
- j. aktyviai dalyvavo 1636 m. Rietavo dekanato sinode [3];
- k. galbūt tapatintinas su Žm k-ros bakalauru ir kantoriumi, 1632 09 06 sumušusiu kun. Stanislovą Samborskį ir 09 07 nušovusiu jo šunį [6].

[1] 1636RietSin, 312v; [2] 1647sar, 198r; [3] 1636RietSin, 313r–v; [4] ŽVKons 2, 7v; [5] *Ibid.*, 21v; [6] *Ibid.*, 25v.

I 35. MILKONTAS DOVYDAS (1627–1653 †)

- a. *Milkont / Milkont / Milkonth / Milkant / Milkowicz*; m. netrukus prieš 1653 05 12 (?) [9];
- d. Žm k-ros vik., min. 1628 03 20 [1];
Batakių kleb. maždaug nuo 1631 06 10 [2] iki 1637 02 23 [3];
Salantų kleb. maždaug nuo 1637 03 08 [4];
Salantų prep., min. 1647 07 14 [5] – iki mirties 1653 [9];
- e. Varnių bakalauras, min. 1627 07 16 [6];
- h. Žm konsist. not., min. 1628 02 20 [7] – 1630 05 22 [8].

[1] ŽVKap 1, 129r; [2] LVIA, 1671-4-321a, 1r–2r; [3] *Ibid.*, 2r–v; [4] LNB RKRS, f. 100–407, 34v; [5] 1647sar, 197v; [6] ŽVKons 1, 97v; [7] KrakProc, 13; [8] Vizitacijos, 140; [9] KrakProc, 147.

Miniotas žr. Petravičius

I 36. MIROŠEVSKIS VALERIJONAS (1622–1629)

- a. *Miroszewski*;
- d. Žm k-ros vik., min. 1622 12 09 [1] – 1629 04 19 [2];
- j. 1625 12 09 prašė išleidžiamas piligriminėn kelionėn į Čenstakavą [3];
1627 04 24 Žm vysk. teisme jam bylą kėlė kan. K. Vaitkevičius [4].

[1] ŽVKons 1, 52v; [2] *Ibid.*, 151r; [3] ŽVKap 1, 71v; [4] ŽVKons 1, 98r.

I 37. MIŠEIKA (?) MYKOLAS (1649–1653)

- a. *Misieiko / Misieyko / Miszeytis* (?);
- d. Liolių kleb., min. 1649 02 05? [1]; 1649 02 04 surašytas bažn. perdavimo inventorius [2];
Šakynos (?) kleb., teik. 1652 02 08 [3];
Sen. Žagarės kleb., min. 1653 [4];
- j. 1653 surašė testamentą [4].

[1] LVIA, 1671-4-379, 6r; [2] *Ibid.*, 378v; [3] Kamuntavičienė, 101; [4] LVIA, 1671-4-500, 90r–v.

138. MITANAS STANISLOVAS (1608–1635)

- a. *Mit(t)an / Mytan*; kilęs iš Vn vysk-jos [1];
- c. žem. švent. 1608 03 22 Vn k-roje (išv. Vn vysk. B. Vainos), subdiak. 1608 09 19 ten pat; diak. išv. vysk. M. Giedraičio 1609 03 04 Žm k-roje; kun. 1609 06 13 [2];
- d. N bažn. kamend. nuo 1616 03 26 [1];
Žagarės kleb., pask. 1619 10 11, įvesd. 11 21 [7] – iki 1627 02 24 [3];
Sedos kleb., min. 1631 07 07 [5] – 1635 01 13 [4];
- j. Žagarėje vaidijosi su miestelėnais dėl bažn. turto; 1620 05 bylinėjosi su jais Žm vysk. teisme [9], o 1621 vizitacijos metu parapijiečių kaltintas, kad nelaiko mokytojo, užkrauna valdiniam papildomus darbus, lupikauja teikdamas sakramentus parapijiečiams ir dėl jo kaltės žmonės mirštą be sakramentų [8]; bajoro Martyno Timinskio kaltintas, kad 1634 04 03 Sedoje sumušė ieškovo valdinį, jį kalino klebonijoje ir priverė iš kalėjimo išsipirkti bei atėmė arklį su balnu [6].

[1] Vizitacijos, 75; [2] *Ibid.*, 75–76; [3] ŽVKons 1, 76r; [4] LVIA, 1671-4-441, 209r; [5] ŽVKons 2, 2v–3r; [6] *Ibid.*, 47v–48r; [7] Vizitacijos, 76; [8] *Ibid.*, 76–78; [9] ŽVKons 1, 40r–v.

139. MLAVSKIS (?) ADOMAS (1614–1615)

- a. *Mławski*;
- d. Žm k-ros vik., min. 1614 06 13 [1] – 1615 03 12 [2];
- j. 1614 06 13 surašė kan. J. Gardišio testamentą [1];
1615 03 12 skundė Žm vysk., teismui kolegą T. Šeligą [2];
- k. tikriausiai tapatus nr. 123.

[1] ŽVKons 1, 8r; [2] *Ibid.*, 15r.

140. MODZELIAUSKAS BALTRAMIEJUS (1632–1645 †)

- a. *Modzelewski / Modzielewski*; kilęs iš Livonijos, katalikų tėvų sūnus, g. ap. 1608–1609 [1], m. 1645 07 21 [4];
- b. Vn pop. seminarijoje gyveno 1632 08 – 1634 [1];
VU išėjo kazuistikos kursą [1];
- c. diak. išv. 1634 [1];
kun. nuo 1635 03 03? [2];
- d. Baisogalos kleb., min. 1639 04 22 [2] – iki mirties 1645 [4];
- j. mokėjo estų, lot., lenk., žemaičių kalbas [1];
1634 išėjęs iš Vn pop. seminarijos pateko į Žm vysk. Jurgio Tiškevičiaus dvarą [1];
1636 m. Rietavo dekanato sinodo vicenot. [3].

[1] Litwin, nr. 356; [2] Vizitacijos, 405; [3] 1636RietSin, 312v; [4] KrakProc, 70.

141. MODZELIAUSKAS MIKALOJUS (1611–1631)

- a. *Modzelewski / Modzylewski*; m. prieš 1643 02 20 [3], turbūt ap. 1633–1634 [6];
- c. subdiak. 1611 05 28; diak. 1611 09 25; kun. įšv. Žm vysk. M. Paco 1611 09 26 [1];
- d. Pašvitinio kleb., min. 1613 10 08 [2], Žm vysk. S. Kiškos iš naujo pask. (?) 1621 03 23 ir įvesd. 1621 03 28 [1];
Lygumų kleb. nuo 1627 02 23 [4] – min. iki 1631 07 08 [5];
- j. 1617 02 12 įvesdino Linkuvos kleb. M. Jolčica [7];
buvo Jonišio Angelų Sargų brolijos narys ir dovanojo jai kieliką [3].

[1] Vizitacijos, 95; [2] *Ibid.*, 93; [3] LVIA, 1671-4-344, 50r; [4] ŽVKons 1, 31r; [5] ŽVKons 2, 3v; [6] *Ibid.*, 44r; [7] Vizitacijos, 103.

142. MONTRIMAVIČIUS ADOMAS (1613–1647)

- a. *Mątrym / Montrymowicz / Mątrymowicz / Mątrimowicz*;
- b. VU stud., min. 1613 [1];
- d. Luokės kamend., min. 1620 10 15–21 [2];
Tryškių ir Raudėnų kleb., min. 1624 10 11 [3] – 1627 02 25 [4], prieš 1631 09 17 [6];
Telšių kleb., min. 1631 09 17 [6] – 1647 07 14 [5];
- i. 1613 paskelbė anagramą ir chronostichą [1];
- j. 1613 buvo Vn jėzuitų koleg. Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai (*Maxima*) sodalicijos narys [1];
1631 09 17 Jono Gintilos kaltintas nevakuojančios Telšių klebonijos užėmimu [6]; jį Telšių klebonu matyti norėjo LDK pakancleris Paulius Sapiega [7];
- k. kartais vad. Abraomu M.; veikiausiai tapatus nr. 143

[1] Symbola adgratulatoria; [2] ŽVKons, 48r–v; [3] LVIA, 696-2-2, 631; [4] ŽVKons 1, 31r; [5] 1647sar, 199r; [6] ŽVKons 2, 7r; [7] *Ibid.*, 7v.

143. MONTRIMAVIČIUS JUOZAPAS († 1649)

- a. *Mątrymowicz*;
- d. Telšių kleb., m. 1649 05 24 [1];
- l. veikiausiai tapatus nr. 142.

[1] KrakProc, 93–94.

144. MOSTVILAS JONAS (1649–1662/1663 †)

- a. *Mostwił*;
- d. Pakruojo kamend., min. 1649 02 13 [1];

Batakių kleb., m. 1662 07 21 [2] ar 1663 01 23 [3];

j. 1649 dalyvavo surašant mirusio Klovainių vik. turta [1]

[1] LVIA, 1671-4-367, 85r; [2] KrakProc, 198; [3] *Ibid.*, 200.

145. NESELSKIS SIMONAS (1609–1620/1621 †)

a. *Niesielski / Nieszelski / Nieszelsky / Niesielscius / Niesilski / Niarelscius*;
m. tarp 1620 09 30 [5] ir 1621 12 07 [1];

c. kun., min. 1609 01 28 [2];

d. Žm k-ros alt. nuo 1609 01 28 [2] – 1620 06 28 [3];

Žm k-ros vik., min. 1613 11 27 [4] – 1620 09 30 [5];

j. 1620 09 30 Žm vysk. teisme kaltino kolegą D. Davidavičių dėl plūdimio (mat N. neturėjęs naujo apeigyno) ir atsakovo kaltintas, kad girtuokliaująs ir neatliekąs savo, kaip altaristos pareigų – kelias savaites neaukojąs Mišių [5].

[1] ŽVKap 1, 34r; [2] Codex I, nr. 347, p. 621; [3] ŽVKap 1, 26r–27v; [4] Kopiarisuz, 14v; [5] ŽVKons 1. 41v.

146. NEŠOKUTIS PAKLONSKAS JUOZAPAS (1609–1655 †)

a. *Nieszokoć / Nieszokocz / Nieszokoic / Nieszokuć / Nieszokoć Poklonski / Poklonius*; kilęs iš Lieplaukės apylinkių [2]; Stanislovo s. [3]; m. ap. 1655 [6];

c. įšv. 1610 Vn k-roje vysk. Benedikto Vainos: žem. švent. ir tonzūra 03 06, subdiak. 03 07, diak. 03 12, kun. 03 27 [3];

d. Šeduvos vik. / kleb., min. 1613 09 22 [4] – 1621 08 05 [4];

Radviliškio kleb., teik. 1625 09 12 [5], pask. 1625 10 08 [1], įvesd. 1626 01 02 [1] – iki mirties ap. 1655 [6];

Lygumų kamend. nuo 1634 02 12 [10];

h. Žm konsist. not., min. 1609 02 18 [7] – 1609 04 02 [8];

Žm kapit. not., min. 1609 04 02 [8];

j. prieš 1613? 12 25 pats ir per vysk. M. Pacą kreipėsi į karalių, prašydamas padidinti Šeduvos bažn. fundaciją [9];

1643 vizitatorius nurodė N. neengti valdinių, ginti juos nuo skriaudų, atlyginti valdiniam padarytus nuostolius, pačiam iš savo lėšų pasirūpinti vizitatoriaus išlaikymu [11].

[1] Vizitacijos, 236; [2] Grzegorz Błaszczyk, *Diecezja żmudzka od XV wieku do początku XVII wieku. Ustrój*, Poznań, 1993, 274; [3] Vizitacijos, 130–131; [4] *Ibid.*, 125; [5] ŽVKons 1, 72v; [6] KrakProc, 154; [7] Codex I, nr. 347, p. 621n.; [8] *Ibid.*, nr. 351, p. 636; [9] LVIA, 1671-4-453, 112r; [10] ŽVKons 2, 44r; [11] Vizitacijos, 238.

- I 47. NEVELSKIS JONAS (1646–1658/1659 †)
- a. *Newelski*; g. ap. 1617 [1; 13] – m. tarp 1658 10 03 [2] ir 1659 05 09 [2];
  - d. Žm kan., min. 1646 08 15 [3] – 1651 07 21 [4];
  - e. Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1650 [10];
  - f. Merkinės kleb. prieš 1649 06 15 [1];
Vn prel. kantorius, įvesd. 1651 05 23 [5];
Vn prel. dekanas, išr. 1657 10 [6] – iki mirties 1658/1659 [2];
  - j. 1640 08 18 Romoje liudijo Kijevo unitų metropolito Rapolo Korsako testamentą [7];
1646 Žm vysk. J. Tiškevičiaus įgaliotas atliko vizitą *ad limina* [3];
1648 02 03 pateisintas N. nedalyvavimas Žm kapit. sesijoje, nes buvo užsiėmęs Žm vyskupo reikalais [11];
1648 buvo Žm kapit. įgaliotinis byloje dėl Dokšicų [9];
1649 01 02? buvo Žm vysk. J. Tiškevičiaus pasiuntinys į Žm kapitulą [8];
1651 07 21 Žm vysk. P. Parčevskis ir Žm kapitula nusprendė pradėti bylą dėl beneficijos atėmimo, kadangi N. dvejus metus nerezidavo [4];
1652 07 01 Žm konsist. instigatoriaus skūstas, kad 2 metus nereziduoją; Žm kanauninko beneficija atimta netrukus prieš 1652 09 07 (pask. įpėdinis) [12];
1654 liudijo Aleksandrą Sapiegą skiriant Vn sufraganu, o Jeronimą Sangušką – Smolensko vyskupu [13];
1658 10 03 min. kaip sergantis ir slaugomas Vn prel. dekanas [2].

[1] Kamuntavičienė, 101; [2] Kurczewski, 167; [3] Codex II, nr. 180, p. 257; [4] Kopiarisz, 106v; [5] Kurczewski, 152; [6] *Ibid.*, 166; [7] EpMetr, nr. 70, p. 165, 168; [8] Kopiarisz, 99v; [9] Codex II, nr. 198, p. 273; [10] Deputaci, 267; [11] ŽVKap 2, 8v; [12] *Ibid.*, 53r, 53v; [13] VUB RS, f. 267–775, 228–232 ir 485–493.

- I 48. NEVERDAUSKAS ALBERTAS (1613–1619)
- a. *Niewiardowski*;
  - d. Kelmės kamend., min. 1613 03 20 [1] – 1613 04 13 [1];
Alsėdžių kleb., min. 1618 [3] – 1619 04 22 [2];
Sedos kleb., min. 1618 [3];
  - i. turėjo Jakobo Schoepperio pamokslų šventadieniams knygą (Kiolnas, 1561) [3].

[1] Gruzewski, 100–101; [2] Codex II, nr. 67, p. 99; [3] Kauno knygos, nr. 461.

- I 49. NEVERDAUSKAS JONAS (1625–1649 †)
- a. *Niew(i)ardowski (Zianka Mosdrymowicz)*, m. 1649 07 28 [1];
  - d. Luokės alt., min. 1625 07 11 [7] – 1649 07 28 [1];

- Luokės vik. / kamend., min. 1625 12 09 [3] – 1646 06 03 [4];
 Luokės prep., min. 1646 11 11 [6];
 Luokės viceprep., min. 1647 05 16 [5];
 Telšių kleb. iki mirties m. 1649 [1];
 h. vieš. not., min. 1642 [9];
 Žm kapit. not., min. 1640 05 09–13 [10] – 1641 12 09 [11];
 j. paskyrimą į Luokę buvo gavęs iš vysk. Stanislovo Kiškos [12];
 1625–1628 pergalingai bylinėjosi dėl Luokės altarijos žemių [7];
 1627 06 07 (?) Žm vysk. teisme skųstas Stanislovo Petkevičiaus žmo-
 nos Sofijos Praspaliauskaitės, kad 1627 05 30 N. tarnas Kristupas,
 atsakovui liepus žodžiu, atėmęs iš jos arklį [2];
 1631 11 25 Jono Jurevičiaus Purslio kaltintas „reikalų“ (*spraw*) atėmi-
 mu [8];
 1633 04 22 bylinėjosi su bajoru Stanislovu Varputėniškiu dėl valstie-
 čių – buvo sudeginęs Varputėniškio šaukimą į teismą, nes jame nebuvo
 nurodytos N. kaip Luokės altaristos pareigos [12];
 1633 07 10 vėl skųstas Žm konsistorijai [13];
 bylinėjosi ir iš dalies atgavo Luokės bažn. altarijų fundacijas [14].

[1] KrakProc, 95–96; [2] ŽVKons 1, 97r; [3] ŽVKap 1, 71v; [4] Prekier I, 96v; [5] LVIA, 1671-4-472, 149r; [6] Prekier I, 90r; [7] LVIA, 1671-4-380, 222r; [8] ŽVKons 2, 10r; [9] Novae Hierusalem, Ov, Pr, Pv; [10] LVIA, 1671-4-295, 230r-v; [11] LVIA, 1671-4-380, 186r; [12] ŽVKons 2, 33r-v; [13] *Ibid.*, 39r; [14] K. Paco vizitacija, 755–756.

150. NEVERDAUSKAS SALIAMONAS (1638 – ap. 1656 †)

- a. *Niew(i)ardowski / Niewiarowski / Niewiadowski*; kilęs iš Žm, katalikų
 tėvų sūnus, g. ap. 1613 [1] – m. ap. 1656 [4];
 b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1631 11 iki 1640 [1];
 VU stud. sintaksę (1632), retoriką (1633), filosofiją (1634–1637),
 scholast. teologiją (1637–1640) [1];
 VU filoz. mag. 1638 [2];
 c. įšv. vysk. Stanislovo Nieborskio Vn: žem. švent. 1638 03 07, subdiak.
 1640 03 12, diak. 1640 03 24, kun. 1640 04 07 [3];
 d. Šiaulių koadj., pask. 1643 05 16 [3], įvesd. 1643 05 25 [3] – iki mir-
 ties ap. 1656 [4];
 j. mokėjo lot., lenk., žemaičių k. [1];
 1640 07 iš Vn pop. seminarijos išvyko į Žm [1];
 1644 03 07 išrūpino iš karaliaus Vladislavo Vazos leidimą rinkti mo-
 kestį Šiaulių bažn. pastato remontui [5];
 ap. 1656 žuvo per švedų susirėmimą su žemaičiais [4].

[1] Litwin, nr. 354; [2] Laureae, 254; [3] Vizitacijos, 243; [4] *Mikalojaus Kazimiero Šemetos „Reliacija“*, Vilnius 1994, 170; [5] LVIA, 669-2-264, 244r.

Nie- žr. Ne-

I 5 I. NOVACKIS PAULIUS (1644–1651)

- a. *Nowacki*; Poznanės vysk-jos dvas. [4];
- d. Žm k-ros vik., min. 1647 07 14 [1] – 1649? [4];
- h. Žm kapit. not., min. 1644 06 03 [2] – 1651 01 02 [5];
- j. Žm vysk. P. Parčevskio pavedimu sudarė Žm k-ros fundacijų registrą [3].

[1] 1647sar, 198r; [2] LVIA, 1671-4-293, 617r; [3] Kopiaiusz, 145r; [4] ŽVKap 2, 37v; [5] *Ibid.*, 41r.

I 5 2. OLENDZKIS JONAS BALTRAMIEJUS (1609–1632)

- a. *Olecki / Oledzki / Olieczki / Olecki / Olenski / Olencky / Olęski / Olęcki / Olinski*; atleistas iš Vn vysk-jos 1609 07 20 [1];
- c. žem. švent. Vn prieš 1609 07 15; kiti švent. – 1618 vysk. A. Vainos Vn; subdiak. 1618 04 18, diak. 06 09, kun. 09 22 [1];
- d. Šaukėnų kamend. / kleb. nuo 1621 03 26 [1] – min. iki 1632 05 11 [3]; Ariogalos ir Butkiškės kleb., min. 1632 06 16 [2] – 1633 05 07 [6];
- i. turėjo Jeano Tixier de Ravisi veikalą „Theatrum poeticum atque historicum“ (Bazelis, 1600) [4];
- j. 1632 03 27 skūstas Šaukėnų bažn. koliatoriaus Vaclovo Šemetos dėl pajamų eikvojimo savo naudai ir valdinių kurstymo pabėgti bei jų grobimo ir globos – keletą išsiuntęs į savo namus pakaunėje (vienam iš jų neleido įvykdyti egzekucijos) [3];
1632 03 28 Žm k-ros vik. Stanislovo Samborsko skūstas, kad nesumokėjo algos už 2 metus [5].

[1] Vizitacijos, 55–56; [2] KAKA, b. 136, 25r; [3] ŽVKons 2, 19r; [4] Kauno knygos, nr. 508; [5] ŽVKons 2, 15v; [6] ŽVKons 2, 34r.

Oleszkowicz / Oleszkovius žr. Bankauskas Aleškavičius

I 5 3. PADROŠTIS MYKOLAS (1622–1647)

- a. *Podrozt*; Sebastijono s. [7];
- b. Žm vysk-jos seminarijos alumnas, min. 1622 12 22 [1];
- d. Baisogalos kamend. / kleb., min. 1632 03 24 [4] – 1632 05 06 [5];
Kaltinėnų kamend., min. 1633 08 09 [6] – 1636 11 05 [2];
Salantų mans., min. 1647 07 14 [3];

- j. 1622 12 22 paskirtas giedoti Žm k-roje vietoj kun. Simono Blochovskio [1];
1633 08 09 skundėsi Kaltinėnų parapijiečių Trojano ir Tado Rėkučių persekiojimu ir slėpėsi prie Žm vysk-jos k-ros [6];
1633 09 20 skūstas Ievos Orvydaitės, Žm pateisėjo Petro Adamkavičiaus našlės, dėl viešai padarytos negarbės [7].

[1] ŽVKap 1, 49v; [2] 1636RietSin, 312v; [3] 1647sar, 199v; [4] ŽVKons 2, 14v; [5] *Ibid.*, 19r; [6] *Ibid.*, 40r; [7] *Ibid.*, 41r–v.

154. PALKAUSKAS MIKALOJUS (1646–1655)

- a. *Palkowski / Polkowski*;
- d. Skirsnemunės kleb., min. 1646 [1];
Žm k-ros vik., min. 1651 01 02 [3];
Kuršėnų vik., min. 1655 [2].

[1] Juzumowicz, 211 (4 p.); [2] LVIA, 1671-4-355, 24r–25r; [3] ŽVKap 2, 41r.

155. PAMOVSKIS JONAS (1621–1644 †)

- a. *Pamowski / Pamowsky / Pamouski*; m. netrukus prieš 1644 12 14 [3];
- b. Braunsbergo koleg. stud., min. 1608 12 08 [1];
- d. Žagarės kleb., min. 1641 01 17 [2] – iki mirties 1644 [3];
- f. Pelvos (Pōlva, Estija) kleb., min. 1621 [4]; Dorpato prep. iki mirties 1644 [3];
- i. turėjo Franceschino Corte'ės „Tractatus feudorum“ (Kiolnas, 1571; įgyta 1621?) [4] ir Jakobo Schoepperio šventadienines homilijas (Kiolnas, 1570, įgyta 1621?); jas dovanuoja (1622) Kretingos bernardinų konventui [5];
- j. 1608 12 08 priimtas į Braunsbergo jėzuitų koleg. Švč. Mergelės Marijos sodaliciją [1].

[1] Inglot, nr. 1547, p. 221; [2] LVIA, 1671-4-500, 90r–v; [3] KrakProc, 53; [4] Kauno knygos, nr. 187; [5] *Ibid.*, nr. 462.

156. PAPROCKIS ADOMAS (1623–1649)

- a. *Paprocki / Paprowski*; lietuvių bajoras, g. ap. 1591 [1];
- d. Luokės prep., min. 1640 [2], prepozitūrą laikė trejus metus [3];
- f. Ukmergės kleb., min. 1623 05 06 [4];
dekanas Vn vysk-joje [5];
Caglovo (?) kamend., min. 1649 06 21 ar 28 [1];
- j. Ukmergėje fundavo pranciškonų vienuolyną [5];
1640 Žemaičių Kalvarijoje išgijo nuo podagros [2];
1649 liudijo apie Žm vysk-ją vysk. P. Parčevskio kanoniamame procese [6].

[1] VUB RS, f. 267–775, 346; [2] Novae Hierusalem, Mr; [3] VUB RS, f. 267–775, 347; [4] Konstantinas Avizonis, *Bajorai valstybiniam Lietuvos gyvenime Vazų laikais*, Kaunas, 1940, 313; [5] Marcus Corona, *Speculum provinciae Russiae et M. D. Lituaniae Ordinis S. Francisci...*, D₁v; [6] VUB RS, f. 267–775, 346–349.

157. PAULAVIČIUS MARTYNAS (1647–1648)

- a. *Paulowicz*;
- d. Krekenavos nuolat. vik., min. 1647 07 14 [1];
Ariogalos kleb. nuo 1648 03 01 [2] – min. 1648 11 05 [2];
- e. 1648 11 05 aptarnavo Pernaravos koplyčią [2];
- k. galbūt tapatintinas su Veliuonos kleb. Paulavičiumi, Žm vysk. Aleksandro Sapiegos laikais (1660–1667) gavusiu 900 lenk. auksinų fundaciją Veliuonos špitolei ir paskolinusiu ją vyskupui. Šis kun. Paulavičius 1677 02 tebebuvo gyvas, tačiau nebėjo Veliuonos kleb. pareigų [3].

[1] 1647sar, 199r; [2] Vizitacijos, 306; [3] K. Paco vizitacija, 945.

Peynarowicz (?) žr. Beinaravičius

158. PELA JONAS (1634–1648)

- a. *Pella / Pelła / Bella / Belła / Bela / Belle*; Valentino s. [5]; m. 1648 06 13 [1];
- b. Kražių koleg. stud. 1631 [2];
Žm vysk-jos alumnas, min. 1634 03 01 [5];
- c. subdiak. išv. 1634 03 01 [5];
- d. Užvenčio kleb., min. 1640 10 26 [3] – iki mirties 1648 [1];
- i. 1631 paskelbė eilėraščių vysk. M. Elijoševičiaus ingresso proga [2];
turėjo Johano Buzėjaus (*Busaeus, de Buys*) knygą *in octavo* [4].

[1] KrakProc, 86; [2] Narbutai XVII, nr. 187, p. 70; [3] Vizitacijos, 432; [4] *Ibid.*, 275; [5] ŽVKons 2, 46r.

159. PETRAVIČIUS MINIOTAS BENEDIKTAS (1639–1643 †)

- a. *Piotrowicz Miniat*; kilęs iš Žm, katalikų tėvų sūnus [4], g. ap. 1606 [1] ar ap. 1610–1611 [4] – m. netrukus prieš 1643 12 17 [8];
- b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1628 03 iki 1636 03 [4];
VU stud. sintaksę (1628), retoriką (1630), filosofiją (min. 1632–1634), scholast. teologiją (min. 1635) [4];
VU filoz. mag. [2]; nuo 1636 03, tapęs Sluškų vaikų pedagogu, toliau stud. Italijoje [2; 4];
- c. kun., min. 1639 [5];
- d. Nemakščių kleb. min. 1642 03 27 [1] – iki mirties 1643 [8];

- f. Piltinės kan. [?] iki mirties 1643 [8];
apašt. protonot., min. 1642 [1; 6];
- i. 1634 Vn išleido lot. knygelę Adomo Kazanovskio ir Elzbietos Sluškaitės vedybų proga [3];
1638 Romoje Klaudijaus Fabro de Peiresco atminimui skirtame daugiakalbiame prog. leidinyje paskelbė šešiaeilį liet. kalba – „Carmen Lituanicum sive Alanicum“ [7];
- j. mokėjo lot., lenk., žemaičių k. [4];
1639 Romoje prašėsi įrašomas į Tikėjimo Platinimo kongregac. knygą [5];
Romoje išrūpino privilegiją, kuria Žm k-roje veikianti Krikščioniško mokslo brolija prijungta prie Romos Šv. Petro bazilikos arkibrolijos [9];
1642 03, grįžęs į tėvynę, liudijo vysk. J. Kazakevičiaus kanoniniame procese [1];
žuvo užsieniuose – antrąsyk vykdamas į Italiją nužudytas [2] ar mirė „iam in procinctu itineris ad Patriam revertendi“ [8].

[1] VUB RS, f. 267–775, 394; [2] Laureae, 254; [3] Narbutai XVII, nr. 796, p. 187; [4] Litwin, nr. 326; [5] Codex II, nr. 143, p. 209; [6] Novae Hierusalem, N₂v, O₂r; [7] *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, 3, Vilnius, 2003, 48–49; [8] KrakProc, 45; [9] LNB RKRS, f. 101–54.

160. PETRAVIČIUS STANISLOVAS (1631–1647)

- a. *Piotrowicz*;
- c. kun., min. 1633 06 17 [1];
- d. Žm k-ros vik., min. 1635 07 03 [2];
- e. Žm vysk-jos mokesčių parinkėjis, min. 1633 06 17 [1];
Žm vysk-jos mokesčių rinkėjas (?), min. 1634 02 16 [5];
- f. Vn k-ros vik., min. 1647 06 28 [6];
- h. vieš. not., min. 1632 05 26 [3];
Žm konsist. not., min. 1631 06 18 [4] – 1634 02 16 [5]; surašė Žm konsist. 1631–1634 m. aktų knygą [7];
Žm kapit. not. nuo 1635 07 03 [2]; surašė Žm kapit. 1632 m. Petrinių sesijos aktus [8];
- j. 1647 06 28 rengėsi į Čenstakavą *ex voto*; Vn kapitula davė 100 auks. kelionei, prašydama užsukti į Krokuvą ir susipažinti su tenykštės katedros apeigomis [6].

[1] LVIA, 1671-4-450, 3r; [2] ŽVKap 1, 120v; [3] LVIA, 1671-4-452, 31v; [4] ŽVKons 1, 107r; [5] ŽVKons 2, 44v; [6] Kurczewski, 141; [7] ŽVKons 2; [8] *Ibid.*, 21v–22r

I 61. PLACEVIČIUS PETRAS (1647)

- a. *Placewicz*;
- d. Kartenos kleb., min. 1647 07 14 [1].

[1] 1647sąr, 198v.

I 62. PLAUKUTIS BALTRAMIEJUS (1601–1632 †)

- a. *Plaukoć*; m. 1632 04 19 [5];
- b. VU stud. 1594 [1] – 1596 [2]; 1596 mokėsi retorikos klasėje [7];
- d. Platelių kleb., min. 1601 08 31 [3];
Raseinių kleb. nuo 1615 03 17 [4];
Jurbarko kleb. iki mirties 1632 [5];
- i. „daugel knygų“ paliko Kauno pranciškonų vienuolynui [5];
turėjo Vergilijaus Polidoro knygą [6], taip pat Johano Wildo „Postilę“
(Kiolnas, 1558; įgyta 1596) [7];
- j. buvo Vn jėzuitų koleg. Švč. Mergelės Marijos sodalicijos narys, min.
1594–1596 [1; 2];
buvo pranciškonas tretininkas? [5].

[1] Narbutai XVI, nr. 214, p. 152–153; Rasa Jurgelėnaitė, *Lotyniškoji laidotuvių poezija. XVI amžiaus pabaigos Vilniaus akademijos tekstų retorinė analizė*, Vilnius, 1998, nr. 4, 30; [2] Narbutai XVI, nr. 325, p. 188; R. Jurgelėnaitė, *op. cit.*, nr. 7, 16; [3] LVIA, 1671-4-416, 28r; [4] ŽVKons 1, 14r–v; [5] Lebedys, *Lietuvių kalba*, 110; [6] Paleotipai, nr. 1367; [7] Kauno knygos, nr. 534.

I 63. PODBERESKIS SAMSONAS MIKALOJUS (1609 – m. prieš?
1643–1645)

- a. *Podbereski / Podberesky Samson*; herbo *Gozdawa* bajoras [2]; m. prieš?
1643–1645 [1];
- c. kun., *ad proprium satis amplum ordinatus patrimonium* [1];
- d. Žm kan., min. 1613 04 15 [3] – 1620 11 23 [4];
- e. Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1614 [7];
- f. Ukmergės kleb., min. 1609 [5] – prieš 1612 03 08 [6];
- j. nuo 1619 12 09 kaltintas nerezidavimu prie Žm k-ros, o 1620 11 23
atimta beneficija [8];
rectus et vitae integrae homo [1]; iškilus kunigas, gausiomis aukomis
aprūpinęs bažnyčias, vienuolynus ir vargšus [2];
būdamas gyvas Vn Šv. Kazimiero jėzuitų bažn. paaukojo 5 tūkst. ir dar
5 tūkst. po mirties; ten ir palaidotas [1].

[1] ARSI, Lith. 39, 2v; [2] W. Kojalowicz, *Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego, tak zwany Compendium*, Warszawa, 1897, 58; [3] LVIA, 1671-4-293, 132r; [4] ŽVKap 1, 10r–11r;

[5] LKMAVB RS, f. 43–501, 7r; [6] LM-91, 17r; [7] Kopiaariusz, 17v, 20r; [8] ŽVKap 1, 1cr–v, 8v, 9v, 10r–11r.

164. POGINSKIS JOKŪBAS TITAS (1614–1649 †)

- a. *Poginski*; m. 1649 05 17 [3];
- c. žem. švent. suteikė Žm vysk. M. Pacas (iki 1614); subdiak. įšv. Vn vysk. E. Valavičiaus Rukainiuose, diak. ir kun. įšv. 1618 Vn suffrag. A. Vainos [1];
- d. Kuršėnų kamend. / vik., min. 1621 07 13 [1] – 1631 11 15 [4];
Kuršėnų kleb. nuo 1632 03 06 [2] iki mirties 1649 [3].

[1] Vizitacijos, 60; [2] *Ibid.*, 211 / ŽVKons 2, 13r; [3] KrakProc, 94; [4] ŽVKons 2, 10r.

165. POGRECKIS MATAS JUOZAPAS (1628 – prieš? 1645 †)

- a. *Pogrecki*; kilęs iš Vroclavo vysk-jos [1]; Grigaliaus s. [1]; m. netrukus prieš 1645 02 03 [3];
- f. Vn vysk. A. Vainos kancleris, min. 1636 01 06 [2];
Vn prel. kantorius, įvesd. 1636 01 02 [2] – iki mirties prieš? 1645 [3];
- h. Žm vysk. A. Vainos not., min. 1628 03 19–23 [1].

[1] ŽVKons 1, 142v, 145r, 152r; [2] Kurczewski, 128; [3] *Ibid.*, 137.

Podrost žr. Padroštis

Poklonski / Poklonius žr. Nešokutis

Polkowski žr. Palkauskas

166. POLASKIS ANDRIEJUS (1620–1621)

- a. *Polaski / Pollaski / Polaski / Palaski / Pulaski*;
- d. Žm k-ros vik., min. 1620 07 01 [3] – 1621 Velykų laiku [4];
- e. Žm k-ros ceremonmeisteris, min. 1620 07 01 [3];
Žm k-ros zakrist. nuo 1620 07 01 [3];
- j. Žm min. 1619 09 23 [1] – 1621 12 14 [2].

[1] ŽVKons 1, 58v; [2] ŽVKap 1, 36r; [3] *Ibid.*, 5v–6r; [4] Vizitacijos, 83, 100, 107, 119, 126.

167. POVETRIJUS MIKALOJUS (1604–1644 †)

- a. *Povetrius / Powetrius / Powetryusz*; g. ap. 1573 [1] – m. 1644 04 10 [35];
- b. VU stud., min. 1600 [1];

- teol. ir teisių dr., min. 1643 06 03 [3]; teol. dr., min. 1644 04 10 [35];
- c. kun., min. 1604 03 08 [4];
- d. Žm kan., pask. 1621 05 08, įvesd. 09 08 [10] – min. iki 1622 06 04 [8]; vėl min. 1641/1642 [11] – iki mirties 1644 [35];
Viduklės kleb. nuo 1621 09 10 [12];
Žm prel. arkidiakonas nuo 1622 06 04 [8] – min. iki 1634 11 25 [9];
Žm sufrag., nom. prieš 1622 08 27 [5]; karalius Zigmantas Vaza 1623 03 13 rekomendavo P. popiežiui [6], tačiau 1625 pasisakė neigiamai [7], tad P. paskirtas nebuvo;
Luokės ir Papolės prep., atsist. netrukus prieš 1633 03 30 [13];
- f. Merkinės kleb., teik. 1604 03 08 [4] – atsist. netrukus prieš 1612 05 30 [14];
Alytaus kleb., min. 1612 [15] – 1621 05 08 [16];
Vn k-ros pamoksl., pareigas ėjęs 15 metų [17], min. 1615 09 30 [18] – atleistas 1624 02 07 [19];
- i. 1600 paskelbė eilėrašį Vn vysk. B. Vainos ingreso proga [2];
turėjo gausią biblioteką: 1628 Krekenavoje surašyta per 220 knygų [20];
1623 01 iš Žm prel. arkidiakono M. Grodzickio palikimo pirko Cornelio Musso knygą ir Vilhelmo Durando „Rationale“ [21];
- j. 1600 buvo Vn jėzuitų koleg. Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai (*Maxima*) sodalicijos narys [2];
1609 03 18 Lenkų nacijos koplyčios Paduvoje altoriui paaukojo apmušalą (*tapete*) [36];
1615 09 30 gavo iš Vn kapitulos 10 kapų gr. paramos Vn k-ros pamokslininkams suteiktam Vytauto namo [atstatymui] užbaigti [18];
1618 10 05 kaip Vn k-ros pamokslininkas išpėtas reziduoti [37];
1622 08 27 Žm kapitulos pasiūlytas [22] ir 09 09 Žm vyskupo paskirtas pasiuntiniu pas popiežių [23];
1622 12 20 [24], 1623 06 29 [25] ir 1623 12 19 [26] pirmininkavo Žm kapitulos sesijoms;
kaip sufraganui nominatui ordinaras kapitulai sutinkant perleido stalo valdas Kaltinėnuose su klebonija ir altarija 1622 08 21/27? [4];
1624–1625 lydėjo į Romą Žm vysk. S. Kišką [27];
1627 04 27 iškviestas atiduoti Žm kapitulai visus iš Romos parsivežtus raštus [28];
1628 03 20 iškelta byla dėl Krekenavos valdinių engimo ir persekiojimo, bažn. turto švaistymo ir dvasininko sumušimo; 1629 04 27 nuspręsta atimti prel. arkidiakono beneficiją [30];

- 1628 05 27 apkaltintas pavogęs iš Žm kan. J. Kazakevičiaus Žm vyskupo laišką ir išvykęs [29];
1631 03 14 liudijo vysk. M. Elijoševičiaus kanoniamė procesė [31], o
1631 02 03 pasirašė elekcijos aktą [32];
1634 11 25 Žm vysk. J. Tiškevičiaus ekskomunikuotas ir nutartas įkalinti Varniuose, iki bus užvesta ir išnagrinėta byla [9]; prieš 1635 07 03 atstatydintas iš prel. arkidiakono beneficijos [33];
P. pripažinus kaltu dėl S. Beinarto tarno bajoro užmušimo prieš 1635 07 11, 1636 01 21 nutarta atlyginti žalą kaltininko daiktai [34];
1643 06 03 pasirašė aprobatą Žemaičių Kalvarijos stebuklų knygelės leidimui [3];
dovanojo Krekenavos bažnyčiai iš Romos atvežtą Švč. Mergelės Marijos atvaizdą [38].

[1] LNB RKRS, f. 134–37, 200v; [2] Narbutai XVI, nr. 89; [3] *Novae Hierusalem*, Av; [4] LM-86, 407v; [5] ŽVKKap 1, 44r; [6] Codex II, nr. 87, p. 135; [7] *Elementa ad fontium editiones*, V, Romae, 1962, nr. 254, p. 46; [8] Codex II, nr. 82, p. 127; [9] ŽVKKap 1, 97r; [10] *Ibid.*, 18v–19r; [11] Codex II, nr. 154, p. 229; [12] ŽVKKap 1, 18r; [13] LVIA, 1671-4-380, 263r / ŽVKons 2, 30v; [14] LM-86, 877r; [15] LMAVB RS, f. 43–509, 4r; [16] ŽVKKap 1, 18v; [17] LNB RKRS, f. 134–37, 201v; [18] Kurczewski, 99; [19] *Ibid.*, 107; [20] ŽVKons 1, 129r–131r; [21] ŽVKKap 1, 54r; [22] *Ibid.*, 43v; [23] Codex II, nr. 85, p. 131 / ŽVKKap 1, 45r–v; [24] ŽVKKap 1, 49r; [25] *Ibid.*, 52v; [26] *Ibid.*, 58v; [27] ŽVKons 1, 65v–66r; [28] ŽVKKap 1, 85v–86r; [29] *Ibid.*, 93r–v; [30] ŽVKons 1, 111r–152r; [31] LNB RKRS, f. 134–37, 200v–205r; [32] Codex II, nr. 123, p. 185; [33] ŽVKKap 1, 120r; Kopiarisuz, 65r; [34] ŽVKKap 1, 122r ir 127v; [35] KrakProc, 51; [36] Archiwum nacji Polskiej, nr. 480; [37] Kurczewski, 102; [38] K. Paco vizitacija, 743.

I 68. PROMNICKIS JONAS (1636–1654)

- a. *Promnicki / Dramnicki* (?);
d. Kaltinėnų alt., min. 1647 07 14 [1];
e. Žm vysk. J. Tiškevičiaus kapel., min. 1636 08 17 [2] – 1641/1642 (ir dvariškis) [3];
f. Piltenės kan., min. 1647 07 14 [4];
Vn k-ros ceremonmeisteris, min. 1654 02 09 [5];
j. 1640 08 18 Romoje liudijo Kijevo unitų metropolito Rapolo Korsako testamentą [6].

[1] 1647sąr, 199v; [2] S. Josaphat, nr. 137, p. 202; [3] Codex II, nr. 154, p. 229; [4] 1647sąr, 197v; [5] Kurczewski, 160; [6] EpMetr, nr. 70, p. 165, 168.

I 69. PUZINAS PAULIUS KONSTANTINAS (1642–1675)

- a. *Puzyna de Kozielsk*; prieš tapdamas kun. buvo vedęs, liko našliu, turėjo

- daug dukterų ir vieną sūnų, Upytės pav. vėliavininką Aleksandrą P. [19]; g. ap. 1585 [19];
- b. 1611 01 21 imatr. Karaliaučiaus univ. [15];
- c. kun. išv. Žm vysk. J. Tiškevičiaus [19];
- d. Žm prel. prepozitas, min. 1647 05 16 [1] – 1652 07 01 [11];
Žm prel. arkidiakonas, min. 1654 06 23 [6] – 1675 07 05 [4];
Vaiguvos alt. iki 1657 [5], bet vėl min. 1677 02 10 [19];
Krekenavos kleb., min. 1675 12 22 [18] – 1677 02 10 [19];
- e. Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1642 [10], 1649 ir 1651 [12], 1665 [9], 1668 ir 1672 [16];
Žm vysk-jos sinod. teisėjas nuo 1647 [7];
Žm vysk-jos adm., min. 1650 03 31 [14], dar kartą išr. 1660 03 12 [2];
Žm vysk. ofic. ir gen. vik., min. 1654 06 23 [6] – 1654 07 25 [3]; vėl 1660 03 29 [2];
Žm vysk-jos vizitatorius, min. 1654 06 19 [8];
- g. karaliaus sekret., min. 1647 05 16 [1] – 1660 03 12 [2];
- j. 1648 išpėtas dėl pavėlavimo į Žm kapitulos Petrinių sesiją [13];
1654 vizitavo Žm vysk-jos bažnyčias [3; 6];
1657 atimta Vaiguvos altarija [5], bet 1677 03 19 min. tebevaldąš šios altarijos dvarą [20];
1675 12 nepasirodė Žm vysk. K. Pacui vizituojant Žm k-rą [17], dėl to pasmerkta [18]; taip pat nepasirodė ir 1677 02 10 vizituojant jo valdomą Krekenavos kleboniją, kiūtodamas savo Vaiguvos altarijoje [19]; Krekenavos beneficijos ūkio administravimą buvo patikėjęs savo sūnui Aleksandriui, kuris viską apleido ir engdamas valdinius juos išsklaidė [19].

[1] LVIA, 1671-4-472, 149r; [2] KrakProc, 171–172; [3] VUB RS, f. 107–28, 54r; [4] LVIA, 1671-4-379, 353v; [5] Kopiarisz, 109r; [6] LVIA, 1671-4-429, 1v; [7] 1647sin, 30; [8] LVIA, 1671-4-367, 84r; [9] LVIA, 1671-4-379, 227r; [10] Deputaci, 240; [11] ŽVKap 2, 53r; [12] *Ibid.*, 26v ir 41v; [13] *Ibid.*, 22v; [14] KrakProc, 119; [15] Biržiška, 60; [16] Deputaci, 307, 318; [17] K. Paco vizitacija, 7; [18] *Ibid.*, 34; [19] *Ibid.*, 752; [20] *Ibid.*, 347.

170. RADAŠKEVIČIUS JOKŪBAS (1632)

- a. *Radoszkiewicz*;
- c. Žm vysk-jos žem. švent. dvas., min. 1632 08 28 [1];
- j. gavo pop. leidimą priimti šventimus iš bet kurio vyskupo *ad titulum patrimonii sui* [1].

[1] Codex II, nr. 129, p. 189.

171. RADZIMINAVIČIUS PAULIUS (1630)

- a. *Radziminowicz*; g. 1586 [1];
- b. VU stud., min. 1602 [2];
- i. paskelbė eilėraščių šv. Kazimiero garbei 1604 [2];
- j. 1602 buvo Vn jėzuitų koleg. Švč. Mergelės Marijos sodalijos narys [2];
Jėzaus Draugijos narys (scholastikas) 1604–1608 [1];
1630 05 04 kaip kun. (?) lydėjo Žm sufraganą J. Višemirskį Klovainių
bažn. vizitacijoje [3].

[1] EncJez, 854; [2] *Theatridium poeticum*, 51–52; [3] Vizitacijos, 135.

172. RAISKIS ALBERTAS (1647)

- a. *Raiski / Rayski*;
- d. Virbalio vik., min. 1647 07 14 [1];
- j. netrukus po 1647 08 10 įvesdino Krakų alt. Simoną Slupskį [2].

[1] 1647šar, 199r; [2] Vizitacijos, 325.

173. RAZMUSAVIČIUS SPUTKINTAS KASPARAS (1605–1647 †)

- a. *Rasmus(s)owicz / Razmus(s)owicz / Razmusowski / Erasmusowicz Sputkint*; m. 1647 10 02 [1];
- b. VU stud., min. 1604 [2];
- c. įšv. M. Giedraičio: žem. švent. ne vėliau kaip 1605 04 07, subdiak.
1608 03 01 Alsėdžiuose, diak. 1608 03 23 Alsėdžiuose, kun. 1608 04
05 Žm k-roje [3];
- d. Viduklės nuolat. vik. / kamend. nuo 1614 01 21 [3] – min. iki 1622
04 28 [4];
Joniškio kleb. nuo 1627 02 25 [5] – iki mirties 1647 [1];
- e. Viduklės dek. nuo 1622 04 28 [4] – atsist. netrukus prieš 1627 04 09 [6];
Joniškio dek., min. 1643 05 25 [7] – iki mirties 1647 [1];
- h. Žm konsist. not., min. 1605 04 09 [8];
- i. 1604 paskelbė eilėraščių šv. Kazimiero garbei [2];
- j. 1604 buvo Vn jėzuitų koleg. Švč. Mergelės Marijos sodalijos narys [2];
1629 11 20 R. rūpesčiu patvirtintos privilegijos Joniškio Angelų Sargų
brolijai [9];
1631 07 29 gavo rekomendacinį raštą piligriminei kelionei į Žirovičius
[11];
1646 02 24 ir 1647 09 27 fundavo Angelų Sargų altariją Joniškio
bažnyčioje [10]; joje ant sienos, šalia Angelų Sargų brolijos altoriaus,
būta R., kaip altarijos fundatoriaus, klūpinčio priešais Nukryžiuotąjį,
atvaizdo [12].

[1] KrakProc, 19; [2] Theatridium poeticum, 19; [3] Vizitacijos, 32; [4] Kopiarisz, 37r, 38v; [5] ŽVKons 1, 31r; [6] KrakProc, 6; [7] Vizitacijos, 243; [8] *Ibid.*, 121; [9] LVIA, 669-2-264, 75r-v; [10] *Ibid.*, 74r-75r; LVIA, 1671-4-344, 54; [11] ŽVKons 2, 4v; [12] K. Paco vizitacija, 497.

174. SABALIAUSKAS STEPONAS (1627/1631–1652)

- a. *Sobolewski*;
- c. kun., min. Žm 1652 01 03 [1];
- d. Laukuvos kleb. maždaug nuo 1627–1631 [2];
Žm k-ros vik., min. 1651 06 01 [3];
- j. 1652 01 03 dalyvavo Žm kan. M. Kubilinsko liudijime [1].

[1] LVIA, 1671-4-346, 40v; [2] Juzumowicz, 400; [3] ŽVKap 2, 47v.

175. SAMBORSKIS STANISLOVAS (1632–1633)

- a. *Samborski*;
- d. Žm k-ros vik., min. 1632 03 28 [1] – 1633 02 18 [3];
- j. 1632 03 28 skundė Šaukėnų kleb. Joną Olenckį dėl 2 metų algos nesumokėjimo [1];
skundė Žm k-ros bakalaurą ir kantorių Adomą Miliauską, kad šis 1632 09 06 smurtavo prieš ieškovą, o 09 07 nušovė S. mylimą šunelį, laukusį tuo metu Mišias aukojusio šeimininko [2];
1633 02 18 Žm vysk. teisme susitaikė su kun. Augustinu Juknavičiumi [3].

[1] ŽVKons 2, 15v; [2] *Ibid.*, 25v; [3] *Ibid.*, 29v.

176. SAPKAUSKAS KAZIMIERAS (1647–1654 †)

- a. *Sapkowski / Sabkowski*; m. 1654 05 [4];
- d. Žm k-ros vik., min. 1647 07 14 [1] – 1652 02 03 [3];
Kurtuvėnų kleb. iki mirties 1654 [4];
- h. Žm kapit. not., min. 1651 06 01 [2] – 1652 02 03 [3].

[1] 1647sąr, 197v; [2] ŽVKap 2, 47v; [3] KrakProc, 139; [4] *Ibid.*, 151.

177. SAVIČIUS BALTRAMIEJUS (1630–1643)

- a. *Sawicz*; kilęs iš Vn vysk-jos [2];
- c. išv. 1630 vysk. A. Vainos [1];
- d. Šeduvos koadj. nuo 1634 03 08 [3];
Kurtuvėnų kamend. nuo 1635 11 09 [1] – min. iki 1643 08 [1];
- f. Kauno vik. ap. 1633–1634 [2];
- j. 1634 02 03 atleistas iš Vn vysk-jos, kur teikė sakramentus ir skelbė Dievo žodį lietuviškai [2];

1634 03 08 pask. koadjutoriumi Šeduvos kleb. M. Zaleskiui, prašiusiam lietuvių k. mokančio kunigo [3];

1643 08, reaguojant į klebonijos valdinių ir kt. parapijiečių skundus, S. kaip Kurtuvėnų klebonas įspėtas nebelaikyti iki tol šeimininkavusios moters, nešioti deramą aprangą, saugoti išpažinties paslaptį, susilaikyti nuo girtuokliavimo ir tabako vartojimo, įžeidinėjimų ir smurtavimo, taip pat atlyginti įvairiems asmenims padarytas skriaudas ir nuostolius [4].

[1] Vizitacijos, 249; [2] ŽVKons 2, 44v–45r; [3] *Ibid.*, 45v; [4] Vizitacijos, 249, 251–252.

178. SEMAŠKA JERONIMAS (1642 – PRIEŠ? 1677 †)

a. *Siemaszko*; g. apie 1602 [1] – m. netrukus prieš 1677 03 02 [3];

c. kun. įšv. 1642 04 05 [1];

d. Sedos kleb. koadj., min. 1645 [6] – 1646 01 [2];

Sedos kleb., įvesd. 1647 [1] – min. iki 1649 02 26 [1];

Palangos alt. iki mirties netrukus prieš (?) 1677 [3; 4];

j. 1646 sausį užvedė naują Sedos parapijos krikšto metrikų knygą [2];

paliko 500 auksinų Salantų bažn. didžiajam altoriui pastatyti [3; 4];

prieš mirtį užrašė fundaciją Salantų špitolei [5].

[1] Vizitacijos, 347; [2] LVIA, 1455-1-13, 1; [3] K. Paco vizitacija, 789; [4] *Ibid.*, 790–791; [5] *Ibid.*, 808; [6] LVIA, 1455-1-13, 139r.

179. SIMONAVIČIUS KRISTUPAS († 1645)

a. *Symonowicz*;

d. Laukuvos kamend., m. 1645 03 25 [1].

[1] KrakProc, 54.

180. SIMONAVIČIUS PAULIUS (1613–1621)

a. *Simonowicz / Symonowicz / Szymonowicz / Sijmonis*;

b. VU stud., min. 1600 [1];

d. Gargždų kleb., min. 1613 02 04 [2];

Tryškių ir Raudėnų kleb. / vik. nuo 1615 03 17 [3] – min. iki 1621 01 08 [4];

i. 1600 paskelbė eilėrašį Vn vysk. B. Vainos ingresso proga [1];

turėjo tris Liudviko Granadiečio pamokslų sekmadieniams ir šventadieniams tomas (Antverpenas, 1597–1600) [5];

j. 1600 buvo Vn jėzuitų koleg. Apreiškimo Švč. Mergelai Marijai (*Maxima*) sodalijos narys [1];

1613 02 04 kaip Gargždų kleb. skundėsi, kad negauna dešimtinės [2];

1619 03 18 kaltino kun. M. Gabrielavičių, esą paveržusį iš S. Žm vysk. M. Paco jam paskirtą Plungės parap. bažn. beneficiją [8]; 1619 04 09 atsakovas pristatė Žm vysk. teismui savo teikimo raštą ir įrodė kaltinimų nepagrįstumą [7];
1619 11 21 įvesdino Žagarės kleb. St. Mitaną [6];
1620 03 20 skūstas bajoro Valentino Stanislovaičio Liaudgino, kad be reikalo tąsė ieškovą po teismus, griovė jo tvoras ir trypė javus, grobė malkas, smurtavo prieš Liaudgino valdinius, o žmoną viešai keikė iš sakyklos [7];
1621 01 08 sekvestruoti du S. arkliai, taip atlyginant žalą S. sužeistam (1620 10) valdiniui Jonui Gedminavičiui [4].

[1] Narbutai XVI, nr. 89, p. 95; [2] LVIA, 1671-4-333, 38r; [3] ŽVKons 1, 14v; [4] *Ibid.*, 47r-v; [5] Kauno knygos, nr. 256, 266, 267; [6] Vizitacijos, 76; [7] ŽVKons 1, 39r; [8] *Ibid.*, 35v; [9] *Ibid.*, 51r-v.

181. SINKOVSKIS (1647)

a. *Synkowski*;

d. Salantų mans., min. 1647 07 14 [1].

[1] 1647sąr, 199v.

182. SKIRVAINIS JURGIS (1609–1644 †)

a. *Skirwoyn / Skirwojń / Skirwon / Skirwoń*; tolimas Žm kan. M. Daukšos giminaitis [1]; Baltramiejaus s. [1]; m. 1644 03 [4];

d. Betygalos kleb., min. 1609 06 23 [1] – 1619 [2];

pirmasis Žm prel. dekanas, min. 1639 01 16 [3] – iki mirties 1644 [4];

j. 1616 stebuklingai pagijo iš sunkios ligos ir paaukojo votą Tytuvėnų Dievo Motinos paveikslui [5];

1619 Tytuvėnų bažnyčiai paaukojo 2 akmenų svorio varpelį [2].

[1] Jablonskis, 190; [2] LVIA, 1135-6-59, 8v; [3] Valančius, 327; [4] KrakProc, 51; [5] LVIA, 1135-6-59, 18v-19r.

183. SLAVOČINSKIS MOZERKA SALIAMONAS JUOZAPAS (1650? – PRIEŠ 1660 †)

a. *Słowaczynski*; kilęs iš Liupkiškės dvarelio netoli Nemakščių [1]; katalikų tėvų sūnus, g. ap. 1624 [3] – m. prieš 1660 [1];

b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1646 07 – min. iki 1647 [3];

VU stud. fiziką ir metafiziką (1646–1647) [3];

VU filos. mag. 1648 06 07 [2];

c. kun., min. 1651 08 12 [5];

d. Šiaulėnų kleb., pask. 1650–1651 [1], min. 1651 10 27 [4] – 1652 07 05 [6];

- Kražių kleb., Aleksandro Liudviko Radvilos teik. 1651 08 12 [5];
 f. Piltenės kan. [1];
 j. 1646 išleido pirmąjį lietuvišką katalikišką giesmyną „Giesmes tikieimuy katalickam prideranczios“, dedikuotą Žm vysk. Jurgiui Tiškevičiui; 1651 08 12 gavo teikimą į Kražių kleboniją, tačiau Žm vysk. Petro Parčevskio paskirtas nebuvo ir dėl to 1651 10 27 ir 30 skundėsi Vn vyskupo (Tiškevičiaus) konsistorijai [4; 5];
 1652 07 05 Žm vysk-joje paskelbta apie S. ekskomuniką. S. smurtavęs Šiaulėnų bažnyčioje ir klebonijoje – čia veržęsis ginkluota jėga, sutrikdęs Didžiojo Penktadienio pamaldas, laužęs vyskupo vizitacijos nutarimus ir juos plėšęs. Taip pat puldinėjęs Kražių bažnyčią, šventorių ir kleboniją, skriaudęs vietos kleboną Žm kan. Mikalojų Sviechauską: buvo užėmęs bažnyčią ir šventorių, išvaręs kunigus, išmetęs daiktus iš klebonijos, numušęs spynas ir išgrobstęs turta, grasinęs raktus saugojusiam zakristijonui, o Joninių dieną, būdamas ekskomunikuotas, aukojęs Mišias ir atlikęs kitas pamaldas bei laiminęs santuokas. Dėl visų šių dalykų S. ekskomunikos panaikinimas buvo rezervuotas popiežiui [7];
 1655 05 31 Žm vysk-joje paskelbta, kad S. drauge su jo sėbrais (Mikalojumi Slavočinskiu, Kražių seniūnu Steponu Čapinskiu, Petru Rakovskiu) ekskomunikavo ir popiežiaus nuncijus [7];
 k. Jablonskis nurodo kitas S. teikimo Kražių klebonu (1651 08 17) ir pranešimo apie pakartotinę nuncijaus ekskomuniką (1655 07 31) datas [1].

[1] Jablonskis, 205–209; [2] Laureae, 258; [3] Litwin, nr. 444; [4] VVKons 1, 113–115; [5] *Ibid.*, 120–121; [6] KrakProc, 142–144; [7] *Ibid.*, 155–156.

184. SLUPSKIS ANTANAS (1647–1654)

- a. *Slupski*;
 d. Žm k-ros vik., min. 1647 07 14 [1];
 Krakių alt., min. 1649 09 20 [2];
 f. Dubičių kleb., min. 1654 02 14 – 1654 05 25 [3];
 j. 1649 09 20 bylinėjosi su Krakių kleb. A. Vitkevičiumi dėl Kristinos Zborovskos testamento [2];
 k. plg. nr. 185.

[1] 1647sar, 197v; [2] KAKA, b. 1, 209r–v; [3] Kamuntavičienė, 104.

185. SLUPSKIS SIMONAS (1642–1648)

- a. *Slupski*;
 c. įšv. J. Tiškevičiaus 1642: žem. švent. ir tonzūra 03 30, subdiak. [IV?] 04, diak. [IV?] 05, kun. [IV?] 25 [1];

- d. Krakių alt. nuo 1647 08 10 [1] – min. iki 1648 11 10 [1];
l. plg. nr. 184.

[1] Vizitacijos, 325.

Smolka / Smulka (Smulka) žr. Kazakevičius Smulka

Sobolewski žr. Sabaliauskas

Sputkint (Sputkintas) žr. Razmusavičius

I 86. STANCIKEVIČIUS JOKŪBAS (1648–1663 †)

- a. *Stancykiewicz / Stancikiewicz / Stancykiewicz*; kilęs iš Žm, katalikų tėvų sūnus, g. ap. 1617–1618 [1] – m. 1663 04 18 [12];
- b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1640 09 – min. iki 1647 [1];
VU stud. retoriką (1640), filosofiją (min. 1641–1643), teologiją (min. 1645–1647) [1];
VU gavo mokslo laipsnius: teol. lic. 1643 [1], filos. mag. 1644 06 26 [2]; teol. lic. 1647 [1]; teol. dr. 1648 [3];
- d. Jonišio kleb., min. 1648 08 11 [6] – iki mirties 1663 [12];
Žm kan., pask. 1652 09 07, įvesd. 09 08 [4] – iki mirties 1663 [12];
- e. Žm kapit. prokurat., min. 1655 06 07 [7] ir 1660 03 12 [11];
- i. 1646 išleido knygelę „Exegesis festivitatis Paschalis“ [8];
- j. mokėjo lot., lenk., žemaičių k. [1];
buvo ypač įgudęs astronomijoje [3];
1648 buvo Žm vysk-jos gen. vizitacijos sekret. [6; 13];
1656 02 01 liudijo Žm kan. J. Kelpšo testamentą [9];
1656 02 22 liudijo Žm vysk. P. Parčevskio testamentą [10];
1663 04 02 surašė savo testamentą [5];
„pamaldus ir pavyzdingas vyras“ [3].

[1] Litwin, nr. 410; [2] Laureae, 256; [3] *Ibid.*, 154; [4] ŽVKap 2, 53v–54v; [5] Codex II, nr. 218, p. 307–312; [6] Vizitacijos, 263; [7] *Ibid.*, 181r; [8] Narbutai XVII, nr. 1110, p. 247; [9] LVIA, 1671-4-293, 636r; [10] Codex II, nr. 209, p. 296; [11] KrakProc, 172; [12] *Ibid.*, 201; [13] Vizitacijos, 327.

I 87. STANUTIS KAZIMIERAS (1648–1649)

- a. *Stanuth*;
d. Žm k-ros vik., min. 1648 06 01 [1] – 1649 01 02 [2].

[1] ŽVKap 2, 22r; [2] *Ibid.*, 25v.

188. STANUTIS STANISLOVAS (1633–1652 †)

- a. *Stanut / Stanat*; Martyno s. [4]; m. 1652 vasario pab. [3];
- d. Viduklės kamend., min. 1633 12 [4];
Akmenės kamend. nuo 1638? [1] – min. iki 1643 06 05 [1];
Akmenės kleb., min. 1647 07 14 [2] – iki mirties 1652 [3];
- e. Žm k-ros zakrist. [1];
- j. 1633 12 bajoro Martyno Klapatausko kaltintas, kad jo liepimu Viduklės dvaro valdiniai sumušę ir apiplėšę ieškovo žmoną ir augintinį (*wychowanek*) [4].

[1] Vizitacijos, 196; [2] 1647sąr, 198v; [3] KrakProc, 139; [4] ŽVKons 2, 43v; [5] Vizitacijos, 201.

189. STENGOVSKIS JONAS (1615–1620)

- a. *Stęgowski*;
- d. Gargždų kleb., įvesd. 1615 12 04 [1] – min. iki 1620 02 10 [2].

[1] ŽVKons 1, 25r; [2] Vizitacijos, 363.

190. STRALKAUSKAS KRISTUPAS (1614–1651 †)

- a. *Strzałkowski*; m. 1651 04 19 [8];
- b. 1609 VU klausė Mykolo Salpos dėstomą sutrumpintą teolog. kursą [1];
- c. įšv. 1614 vysk. A. Vainos [2];
- d. Kražių kun. nuo 1614, „aprobuotas“ 1616 [1];
Kurtuvėnų kleb. / kamend., min. 1621 02 04 [3] – 1632 04 19 [4];
Laukuvos kamend., perėmė bažn. invent. 1635 11 06 [5] – min. 1636 11 05 [6];
Batakių kleb., pask. ir įvesd. 1637 01 21 [2], perėmė invent. 1637 02 23 [7] – min. iki mirties 1651 [8];
- i. mirdamas paliko knygų: naują gerą brevijorių ir diurnalą, Bazelyje leistą Bibliją, Tridento Susirinkimo nutarimus su draudžiamųjų knygų sąrašu, K. Sirvydo ir J. Osorijaus pamokslus, J. Ecko „Loci theologici communes“, Liudviko Granadiečio knygą apie maldą ir mąstymą, Vuchalijaus „Jėzaus gyvenimą“, sąžinės tyrimą kunigui, taip pat 1609 m. Mykolo Salpos dėstyto kazuistikos kurso užrašus [1];
- j. 1621 02 04 bylinėjosi dėl Kurtuvėnų bažn. turto [3];
1643 turėjo gražinti Kurtuvėnų klebonui 100 kapų liet. gr., skirtų bažn. rūbams įgyti [9]; je Laukuvoje netvarkingai rašė metrikų knygas [10];
1651 04 19 mirė nesudaręs testamentą [8].

[1] LVIA, 1671-4-321a, 11r; [2] Vizitacijos, 345; [3] LVIA, 1671-4-374, 1r-2r; [4] ŽVKons 2, 18r; [5] KAKA, b. 136, 30v; [6] 1636RietSin, 312r; [7] LVIA, 1671-4-321a, 2r-v; [8] *Ibid.*, 10r; [9] Vizitacijos, 251; [10] *Ibid.*, 371.

191. SUTKEVIČIUS STANISLOVAS (1613–1623/1625 †)

- a. *Sut(h)kiewicz*; m. tarp 1623 03 12 [5] ir 1625 06 15 [1];
- b. VU stud., min. 1613 [3];
Žm vysk-jos seminarijos alumnas, min. 1613 12 17 [2];
- c. ruošiasi S. išventinti kunigu per 1614 Velykas [2];
- d. Telšių kleb., min. 1618 09 11 [4] – 1623 03 12 [5];
- e. Žm k-ros pamoksl. ir nuodėmkl. nuo 1613 12 17 [2];
- i. 1613 paskelbė proginį eilėrašį [3];
- j. 1613 buvo Vn jėzuitų koleg. Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai (*Maxima*) sodalicijos narys;
1619 04 16 Žm vysk. teisme bajoro Kristupo Nagurskio skūstas, kad sumušė ieškovą lazda [6];
1623 03 12 Žm vysk. teisme kelių asmenų kaltintas nenoru „daryti teisybę“ ir baudų skyrimu [5];
mirė nespėjęs įtaisyti Tirkšlių bažnyčiai kryžiaus iš bajoro Benedikto Baltramiejaičio Straupio paaukoto sidabro ir už šio geradarijo pinigų [1].

[1] ŽVKons 1, 71r; [2] Kopiaiusz, 20r–v; [3] Symbola adgratulatoria; [4] ŽVKons 1, 34r; [5] *Ibid.*, 56r; [6] *Ibid.*, 36r.

192. SVIEŽEVSKIS JONAS STANISLOVAS (1647–1675)

- a. *Swi(e)rzewski / Swiezewski / Smingewski*;
- d. Josvainių kleb. prieš 1647 03 02 [3];
Alsėdžių ir Lieplaukės kleb., min. 1647 07 14 [4] – 1650 04 08 [5];
Žm kancleris, min. 1651 12 22 (?) [1] – 1664 05 24 [2];
Tauragės kleb., min. 1654 12 24 [6];
Žm k-ros vik. ir mans., min. 1675 12 19 [7];
- e. Žm konsist. instigat. nuo 1647 [9] – min. iki 1649 08 07 [8];
- f. Piltenės kan., min. 1647 07 14 [10] – 1649 08 07 [8];
- h. vieš. not., min. 1649 08 07 [8];
Žm kapit. not., min. 1675 12 15 [7];
- i. turėjo Didako Stelos komentarus Evangelijai pagal Luką (Antverpenas, 1593) [11] ir Petro Apiano „Kosmografiją“ (Antverpenas, 1540) [12];
- j. netyčia užmušęs Josvainių vaitį Mikalojų Šimauską, 1647 03 02 susitaikė su nukentėjusiaja puse [3]; 1647 03 08 Žm oficijolo nukreiptas pas nuncijų gauti dispensos nuo irreguliarumo [13], 1647 04 09 nunciiaus dispensuotas [14];
1651 12 22 (?) kapitulos vardu prokuratoriaus įspėtas reziduoti prie katedros, kaip reikalaujanti kanclerio fundacija [1].

[1] ŽVKap 2, 51r; [2] LVIA, 1671-4-441, 286v; [3] LVIA, 1671-4-346, 28r-v; [4] 1647sąr, 198v; [5] LVIA, 1671-4-300, 61r; [6] LVIA, 1671-4-467, 11r; [7] K. Paco vizitacija, 7; [8] LVIA, 1671-4-300, 60r; [9] 1647sin, 25; [10] 1647sąr, 197v; [11] LNB RKRS; [12] Paleoripai, nr. 62; [13] LVIA, 1671-4-346, 29r; [14] Codex II, nr. 191, p. 266.

193. ŠAVINSKIS JURGIS (1613–1645)

- a. *Szawinski, Sczawinski, Szczawinski*; g. ap. 1584 [3];
- b. 1638 imatrik. Bazelio univ. [6];
teol. dr., min. 1634 04 10 [1];
teisių dr., min. 1638 12 23 [2];
- c. kun. įšv. 1613 [3];
- d. Vieksnių kleb., min. 1643 01 10 [7];
- f. Alvito (Paširvinčio) kleb., atsist. netrukus prieš 1628 07 21 [4], bet
min. dar 1634 04 10 [1];
Breslaujos dek., min. 1634 04 10 [1];
Breslaujos kleb., min. iki 1635 03 03 [5];
Minsko kleb., teik. 1635 03 03 [5];
Smolensko kan., min. 1638 12 23 [2] – 1643 01 10 [7];
Smolensko prel. arkidiakonas, min. 1645 [8];
- j. nuo 1601 buvo Jėzaus Draugijos narys, išventintas kunigu darbavosi
Virbalio misijoje, bet 1617 10 10 Kražiuose Draugiją paliko [3];
prieš 1634 buvo kažkokios bažnyčios Romoje rektorius (?) [1];
1634 04 10 pravažiuodamas paliko auką Lenkų nacijos altoriui / kop-
lyčiai (?) Paduvoje [1] – tuomet titulavosi apašt. protonotaru [1];
pabėgęs iš Vn vysk-jos, darbavosi Žm vysk. Jurgio Tiškevičiaus globoje
kaip apašt. misionierius, 1639 Tikėjimo platinimo kongregacijai įtei-
kęs reliaciją apie padėtį Žm vysk-joje [9];
1638 12 23 įsirašė į Lenkų nacijos knygą Paduvos univ. [2];
1643 01 10 Žm vysk. J. Tiškevičiaus ekskomunikuotas už bažn. turto
grobstymą [7].

[1] Archiwum nacji polskiej, nr. 1146; [2] *Ibid.*, nr. 1311; [3] *Relationes* I, 259, nota 55; [4] LM-102, 125r; [5] LM-111, 277r-v; [6] Irena Štikonaitė, „Lietuvos kultūriniai ir akademiniai ryšiai su Šveicarija XVI–XX amžiuje“, *Archivum Lithuanicum*, 6 (2004), 209; [7] KrakProc, 32; [8] *Relationes* II, 322; [9] *Relationes* I, 259–275.

194. ŠELIGA TOMAS (1615–1640)

- a. *Szeliga*;
- d. Žm k-ros vik., min. 1615 03 30 [1] – 1615 05 25 [2];
- f. Vn k-ros vicekustodas nuo 1617 10 02 [3];
Vn k-ros vik., min. 1628 09 06 [4] – 1640 07 03 [5];

- j. 1604 (07 25?) įsirašė į Vn Šv. Onos broliją [6];
1615 03 30 (?) kolegos A. Mlavskio skūstas dėl plūdimosi Žm k-ros zakristijoje: pasauliečių ir mokinių akivaizdoje kaltino vikarus, kad šie esą aplaidūs ir, palikę savo sužadėtinę (Žm k-ros bažnyčia), vaikydamiesi pelno klajoja po kitas bažnyčias [1];
1628 09 06 įspėtas dėl palaido liežuvio ir kt. [4];
1640 07 03 surašė testamentą [5].

[1] ŽVKons 1, 15r; [2] *Ibid.*, 16r; [3] Kurczewski, 101; [4] *Ibid.*, 111; [5] LMAVB RS, f. 43–26721; [6] LVIA, 1135-4-472, 40v.

195. ŠEMETA JONAS (1647)

- a. *Szemiot(h) / Szemet(t) / Szemeth*; kilęs iš Žm [3], Aleksandro Šemetos ir Konstancijos Sapiegaitės s. [1], tėvai – katalikas ir evangelikė [3], g. ap. 1618–1619 [3];
- b. Vn pop. seminarijos alumnas 1634 11 – 1639 [3];
VU stud. poetiką (1634), retoriką (1635), filosofiją (1637–1639) [3];
1639 išvyko į Tikėjimo platinimo kongregacijos seminariją Romoje [1; 3];
- d. Žm kancleris, min. 1647 07 14 [2];
- j. mokėjo lot., lenk. ir žemaičių k. [3].

[1] Stasys Yla, *Šilva Žemaičių istorijoje*, Kaunas, 2007, 127–128; [2] 1647sar, 197r; [3] Litwin, nr. 366.

196. ŠIMANAUSKAS GRIGALIUS (1644)

- a. *Szymanowski*;
- d. Laukuvos „kuratas“, min. 1644 09 27 kaip dar neįvesdintas [1].

[1] Vizitacijos, 400.

197. ŠIMKEVIČIUS PETKŪNAS ALEKSIJUS (1636–1643 †)

- a. *Szymkiewicz / Szymkun / Szykun Petkun*; m. 1643 03 19 [6];
- d. Pajūrio kamend., min. 1636 11 04–05 [1];
Mosėdžio vik., min. 1639 09 12 [2];
Pavandenės kamend., min. 1640 10 25 [3];
Šilalės kamend. iki mirties 1643 [6];
- i. 1640 10 25 turėjo brevijorių, diurnalą, rubricelę, lietuviškas evangelijas, J. Wujeko postilę, „Sermones discipuli“, lenkiškus šventųjų gyvenimus [3];
- j. 1639 09 12 min. išsivežęs Pajūrio bažnyčios medinį pacifikalą ir metrių knygą [2];

1643 01 15 ir 1643 03 14 užrašė Kražių parap. bažn. Švč. Mergelės Marijos brolijos altoriui Pašilės valdą [4; 5];

k. klaid. vad. Aleksandru.

[1] 1636RietSin, 312r; [2] Vizitacijos, 375; [3] *Ibid.*, 431; [4] LVIA, 696-2-2, 56; [5] Vizitacijos, 280; [6] KrakProc, 37–38.

198. ŠIUKŠTA KRISTUPAS (1612–1650 †)

a. *Szükszta*; Jono s. [1]; turėjo brolių Danielių [14]; g. ap. 1587 [1] – m. netrukus prieš 1650 03 05 [12];

b. ap. 1597 mokėsi Varniuose [2];

VU stud., min. 1604 [3];

d. Šiaulėnų kleb., teik. 1612 12 24, drauge perduodant kleboniją su inventoriumi [6] – min. iki 1628 06 30 [7];

Žm kan., min. 1631 02 03 [4] – iki mirties 1650 [12];

j. 1604 buvo Vn jėzuitų koleg. Švč. Mergelės Marijos sodalicijos narys [3]; 1615 03 25 įvesdino Šiaulių kleb. P. Tarvainį [13];

1619 03 12 Žm vysk. teisme kaltintas bajoro Motiejaus Pšestrelskio, esą įviliojęs jį į pasalą Varniuose ir sukurstęs savo tarnus ir brolių Danielių smurtauti prieš ieškovą [14];

netrukus po 1627 10 27 liudijo vysk. J. Višemirskio kanoniniame procese [1];

1636 01 09 kapituloje svarstyta, ar būti Šiukštai kanauninku, nes buvo *supernumerarius* [8];

1637 12 10 Varniuose neturėjo kur gyventi, glaudėsi pas kan. M. Babinauską [9];

gyvenimo pabaigoje, matyt, sirgo: 1648 02 03 buvo pateikti raštai dėl koadjutoriaus skyrimo [10], o 1649 02 05 sergančio Š. koadjutoriumi priimtas Jonas Bernatavičius [11]; 1649 06 30 Š. dar pats dalyvavo Žm kapit. sesijoje [5].

[1] VUB RS, f. 267–780, 384; [2] *Ibid.*, 385; [3] *Theatridium poeticum*, 36; [4] *Codex II*, nr. 123, p. 185; [5] ŽVKap 2, 27v; [6] *Codex II*, nr. 21, p. 34–35; [7] ŽVKons 1, 133r; [8] ŽVKap 1, 126r; [9] *Ibid.*, 147r–v; [10] ŽVKap 2, 9v; [11] *Ibid.*, 26v; [12] KrakProc, 118–119; [13] Vizitacijos, 115; [14] ŽVKons 1, 36v.

199. ŠVERINAS SAMUELIS KRISTUPAS (1647–1688)

a. *Szweryn / Suerinus*;

b. 1649 10 14 imatr. Bazelio univ. [3];

1650 11 01 įsirašė į Lenkų nacijos knygą Paduvos univ. [4];

d. Žm prel. scholastikas, min. 1647 07 14 [1] – 1688 [5];

- j. maždaug nuo 1644 ketino funduoti Žm scholastiko prelatūrą ir buvo įšv. scholastiko titulu, tačiau fundaciją suteikė tik 1662 07 03 [2]; 1668 07 07 drauge su Jurgiu Šverinu ir kun. Jonu Černiausku buvo ieškovas byloje su prel. kustu Vladislovu Giedraičiu [6];
buv. Varnių k-roje išliko jo, kaip prelatūros fundatoriaus ir pirmojo prelado scholastiko, portretas, datuojamas 1688 [5];
1675 12 15 nepasirodė vysk. K. Pacui vizituojant Žm k-rą ir buvo dėl to pasmerktas [6].

[1] 1647sar, 197r; [2] Codex II, nr. 216, p. 303–306; [3] Biržiška, 70; [4] Archiwum nacji Polskiej, nr. 1614; [5] *Lietuvos valstybės kurėjai. XVI–XX a. pirmosios pusės portretai*, t. 1: *XVI–XIX a. portretai*, sud. Laima Bialopetravičienė, Vilnius, 2006, p. 296.

200. TARVAINIS PETRAS (1607–1636 †)

- a. *Tarwoin / Tarwoyn / Tarwon*; kilęs iš Žm [16]; m. 1636 [1];
b. VU stud., min. 1600 [3] – 1604 [4];
c. žem. švent. ir tonzūrą suteikė Vn sufrag. M. Pacas (prieš?) 1607 02 24 [16]; aukštesn. šventimus suteikė 1607 vysk. B. Vaina Vn k-roje: subdiak. 03 10, diak. 03 31, kun. 04 14; paskirtas Vn prel. arkidiakono G. Svencickio provizijai [2];
d. Šiaulių kleb., pask. 1614 01 30, įvesd. 03 25 [5] – iki mirties 1636 [1]; Radviliškio „kuratas“, min. 1613 [6];
e. Joniškie dek. nuo 1622 04 28 [7] – min. iki 1635 [15];
Žm vysk-jos. beneficijų egzaminatorius (*examinator iuratus*), min. 1624 08 25 [9];
f. po kun. šventimų keletą metų pagirtinai ėjo kamendoriaus pareigas Vn vysk-joje (Pajevonyje?); iš jos atleistas 1613 05 15 [2];
i. 1600 ir 1604 paskelbė eilėraščius Vn vysk. B. Vainos ingresso proga ir šv. Kazimiero garbei [3; 4];
1634 išspausdino eiliuotą lenk. – liet. knygelę Šiaulių bažn. konsekracijos proga [8];
turėjo knygų (Erazmo „De duplici copia“ (Bazelis, 1540) ir Cicerono „De oratore“ (Frankfurtas, 1541) konvoliutą, F. Costero „Enchiridion controversiarum“ (Kiolnas, 1600) su papildymu (1605), Giovannio di San Gimignano gedulinius pamokslus (Antverpenas, 1616) [10]); biblioteką paliko Kražių jėzuitų kolegijai [11]. Mykolo iš Vengrijos „Sermones dominicales perutiles“ (Hagenau, 1516) dovanojo Tytuvėnų bernardinams (vėliau atiteko Telšių vienuolynui) [12].
Tytuvėnų bernardinams paliko Didako Stelos komentarus Evangelijai, Juano de Cartagena veikalus, Pilypo Diezo ir Pilypo Boskieri bei „Biga de Sanctis“ pamokslus [1];

- j. rūpinosi mūrinės Šiaulių bažn. statyba [13]; 1635 parūpino jai varpą [15]; buvo Tytuvėnų Šv. Onos brolijos narys, vienuolynui paliko devynis vengriškus auksinus [1]; Tytuvėnų bernardinams leido Šiaulių klebonijos sklype laikyti susirinktą išmaldą [14].

[1] LVIA, 1135-6-59, 73r; [2] Vizitacijos, 114; [3] Narbutai XVI, nr. 89, p. 95; [4] Theatridium poeticum, 11–12; [5] Vizitacijos, 115; [6] 1613sar, 74v; [7] Kopiarisz, 37v, 38v; 8. Ivanovič, nr. 685, p. 166; [9] LVIA, 1671-4-367, 35v; [10] LNB RKRS, B2 – 123, B2 – 267, B2 – 49; [11] ARSI, Lith. 38-II, 264r; [12] Paleotipai, nr. 958; [13] Vizitacijos, 106; K. Paco vizitacija, 469, 485; [14] LVIA, 696-2-20, 213r–v; [15] K. Paco vizitacija, 477; [16] Vizitacijos, 113.

201. TYBOROVSKIS VALENTINAS (1622–1627)

a. *Tyborowski*;

d. Žm k-ros vik., min. 1622 11 01 [1] – 1627 10 13 [2];

j. 1622 11 01 Žm vysk. teisme siuvėjo Luko Martynaičio skūstas dėl smurtavimo ir viešo užgauliojimo [1];

1625 02 06 Žm vysk. tarnautojo Jurgio Kulševičiaus kaltintas smurtavimu ir vagyste [4];

1625 12 09 Žm kapitulos ipareigotas atsiskaityti už pajamas, gautas už laidojimą ir skambinimą didžiuoju varpu [3];

1627 09 13 Žm vysk. teisme taikos sutartimi baigė ginčą su kan. A. Burčaku, tačiau 10 13 apskūstas, kad nesilaikė susitarimo per 30 dienų atlyginti žalą, padarytą kanauninkui 2 metus administruojant jo dvarus, ir dingio [2].

[1] ŽVKons 1, 51v–52r; [2] *Ibid.*, 99r–v; [3] ŽVKap 1, 71r; [4] ŽVKons 1, 71v–72r.

Troihtas žr. Vaihtas (?)

Tugrowski žr. Juknavičius Tugrauskas

202. ULOZAS ADOMAS (1627 – prieš? 1640 †)

a. *Uł(ł)az*; m. prieš 1640 10 08 [3];

d. Šiluvos kamend., min. 1628 03 20 [1];

Kaltinėnų kamend., min. 1632 05 06 [2];

Čekiškės „kurat“ iki mirties prieš 1640 10 08 [3];

h. Žm konsist. not., min. 1627 02 [4] – 1627 06 06 [5];

Žm kapit. not., min. 1627 02 [4];

j. 1632 05 06 sufragano Jono Višemirskio skūstas dėl jo, kaip Kaltinėnų kamendoriaus, ieškovui padarytų skriaudų [2];

mirdamas paliko kažkokių daiktų ir piniginių sumų Čekiškės bažnyčiai [3].

[1] ŽVKons 1, 112v; [2] ŽVKons 2, 19r; [3] Vizitacijos, 437; [4] ŽVKons 1, 31r; [5] *Ibid.*, 97r.

203. URNĖŽEVIČIUS ANTANAS (1641–1643)

- a. *Urniazewicz*;
- c. įšv. Smolensko vysk. P. Parčevskio: žem. švent. 1641 05 25, subdiak. 1642 05 01, diak. 1641 05 03, kun. 1641 06 14 [1];
- d. Šiaulių vik., min. 1643 07 26 [1].

[1] Vizitacijos, 244.

204. URNIKEVIČIUS (1628)

- a. *Urnikiewicz*;
- d. Grinkiškio kleb., min. 1628 10 11 [1].

1. LVIA, 1671-4-338, 3r.

205. VAICEKAVIČIUS STANISLOVAS (1639–1663 †)

- a. *Woyciechowicz / Woiciechowicz*; kilęs iš Žm, katalikų tėvų sūnus, g. ap. 1613–1614 [1] – m. 1663 01 30 [5];
- b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1630 02 – min. iki 1635 [1]; VU stud. poetiką (1630), retoriką (1632–1633), kazuistiką (1634–1635) [1];
- d. Kaltinėnų kamend. ir alt., min. 1639 09 10 [2]; Šilalės „kuratą“ / vik., min. 1644 09 20 [3] – 1647 07 14 [4]; Žvingių kleb. iki mirties 1663 [5];
- e. 1644 09 20 aptarnavo Balsių koplyčią [3]; j. mokėjo lot., lenk. ir žemaičių (liet.) kalbas [1]; Žm sufrag. ir Kaltinėnų kleb. J. Višemirskio vardu 1639 09 10 neleido Rietavo dekanato vizitatoriui vizituoti Kaltinėnų bažnyčios [2]; šį tą paliko Žvingių bažnyčiai [7];
- k. galbūt jis (*Stan. Woyciechowski*) 1637 05 17 įsirašė į Paduvos univ. Lenkų nacijos metriką [6].

[1] Litwin, nr. 344; [2] Vizitacijos, 373; [3] *Ibid.*, 393; [4] 1647sar, 198r; [5] KrakProc, 200; [6] Archiwum nacji Polskiej, nr. 1251; [7] K. Paco vizitacija, 183, 184.

206. VAIDA ANDRIEJUS (1621–1628)

- a. *Wayda*; kilęs iš Kėdainių [1];

- b. Žm vysk-jos seminarijos alumnas, priimtas 1621 09 10 Žm vyskupui prašant [1];
- d. Skuodo vik., min. 1628 04 14 [2].

[1] ŽVKap 1, 18r; [2] ŽVKons 1, 120v.

207. VAIHUTAS (? TROIHUTAS?) AMBRAZIEJUS (1646–1647)

- a. *Woybut*;
- d. Virbalio alt., min. 1646 [1] – 1647 07 14 [2].

[1] Totoraitis, 600; [2] 1647sar, 199v.

208. VAITKEVIČIUS JONAS KAZIMIERAS (1624–1662)

- a. *Woytkiewicz / Voytkiewicz*;
- c. diak., min. 1627 02 11 [1];
- d. Alsėdzių kleb., min. 1628 05 05 [4] – 1632 12 30 [5];
Plungės kleb., Jeronimo Valavičiaus teik. 1632 12 05 [5], min. 1636 11 05 [6] – 1653 05 01–02 [7];
Žm k-ros prep., min. po 1653 09 20 [8] – 1656 02 01 [9];
Žm kan., min. 1657 08 05 [2] – 1662 07 10 [3];
- e. [Varnių?] bakalauras, min. 1624 12 10 [15];
Rietavo vicedek., min. 1639 09 [10] – 1648 12 09 [11];
Rietavo dek., min. 1651 04 23 [12] – 1653 05 01–02 [7];
Varnių špitolės prižiūrėtojas, min. 1662 07 10 [3];
- h. Žm konsist. not., nuo 1624 12 10 [15] – min. iki 1625 02 13 [16];
vieš. not., min. 1628 05 10 [13] – 1656 02 01 [14];
Žm kapit. not., min. po 1653 09 20 [8] – 1657 08 05 [2];
- i. turėjo Jodoko Clichtovės homilijas (Kiolnas, 1541) [17];
- j. 1639 [10] ir 1644 [18] vizitavo Rietavo dekanatą;
1646 Plungės bažnyčiai įgijo didįjį Šv. Jono varpą [19];
1656 02 01 pask. Žm kan. J. Kelpšo test. vykdytoju, už tai paskiriant pamuštą drabužį ir 10 kapų gr. atlyginimą [9].

[1] ŽVKap 1, 83r; [2] KAKA, b. 1, 266r; [3] *Ibid.*, 170r; [4] ŽVKons 1, 121v; [5] ŽVKons 2, 11v; [6] 1636RietSin, 312v; [7] LVIA, 1671-4-442, 21r; [8] KAKA, b. 1, 260v; [9] LVIA, 1671-4-293, 636r; [10] Vizitacijos, 372–373, 383; [11] *Ibid.*, 346; [12] LVIA, 1671-4-321a, 11v; [13] ŽVKons 1, 127r; [14] LVIA, 1671-4-293, 636v; [15] ŽVKap 1, 66r; [16] ŽVKons 1, 64r; [17] LNB RKRS, B2 – 1037; [18] Vizitacijos, 389, 403; [19] LVIA, 696-2-798, 8r; G. M. Martinaitienė, „Ioannes Breutelt nobis fecit...“, *Menotyra*, 2001, 2 (23), 68–69.

209. VAITKEVIČIUS KRISTUPAS I KAZIMIERAS (1620–1650 †)

- a. *Woytkiewicz / Woytkowicz*; m. 1650 06 20 [1];

- b. teol. dr., min. 1645 09 27 [2];
- d. Žm kan., pask. 1621 09 06, įvesd. 09 07 [3] – iki mirties 1650 [1];
Luokės ir Papilės prep. nuo 1633 03 30 [5];
Varnių kleb., min. 1637 12 07 [6];
Šiluvos kleb., min. 1646 09 16 [7] – 1647 07 14 [8];
- e. Žm k-ros pamoksl., min. 1621 07 06 [9];
Žm kapitulos prokurat. nuo 1621 12 07 [13] – min. iki 1622 12 20 [14]; vėl min. 1632 05 26 [15] – iki 1632 12 22 [16];
Žm kapit. narių valdų revizorius nuo 1621 12 10 [23];
Žm vysk-jos deputatas Vyriaus. Lietuvos Tribunole 1629 [25] ir 1643 [26];
Žm vysk. M. Elijoševičiaus Geišio kapel. ir išd. [19];
Žm vysk-jos adm. J. Kazakevičiaus patarėjas nuo 1633 02 05 [20];
[Žm vysk-jos?] archyvaras nuo 1637 06 30 [17] iki 1642 09 06 [18];
Žm vysk-jos mokesčių rinkėjas, min. 1640 05 24 [10] ir 1643 09 23 [4];
Žm vysk. ofic. ir gen. vik., min. 1645 09 27 [2];
- h. Žm kapit. not., min. 1620 01 01 [11] – 1621 09 17 [12];
vieš. apašt. not., min. nuo 1620 07 06 [9];
Žm vysk-jos vizitacijos not., min. 1621 02 [22];
- i. 1623 01 iš prel. arkidiakono M. Grodzickio palikimo pirkto Lietuvos Statutą [21];
- j. 1628 03 30 drauge su J. Kazakevičiumi pasiūstas į Krekenavą tirti skundų prieš prel. M. Povetrijų [24];
1631 02 03 pasirašė vysk. M. Elijoševičiaus išrinkimo aktą [27];
1636 01 09 buvo Žm vyskupo pasiuntinys į Žm kapitulą [28];
1637 02 07 prašė gražinti praeitoje Žm kapitulos sesijoje dėl kažko didelio nusizengimo atimtas kasdienės išmokas; matydama rimtą taisymsi, kapitula neprieštaravo, jei leis vyskupas [29];
1643 07 26 įsirašė į Vn Šv. Onos broliją [30];
1647 tapo Žm kan. M. Kubilinsko fundacijos globėju [32];
1649 pasirašė vysk. P. Parčevskio išrinkimo aktą [31].

[1] KrakProc, 121; [2] *Ibid.*, 55; [3] ŽVKKap 1, 19v–20r; [4] KrakProc, 42–43; [5] ŽVKons 2, 30r–31r; [6] ŽVKKap 1, 146r; [7] LVIA, 1671-4-379, 3r; [8] 1647sar, 198r; [9] ŽVKKap 1, 7r; [10] KrakProc, 26; [11] ŽVKKap 1, 1br; [12] *Ibid.*, 22r, 23r; [13] *Ibid.*, 33v; [14] ŽVKons 1, 54r; [15] LVIA, 1671-4-452, 33v; [16] ŽVKKap 1, 99r; [17] *Ibid.*, 141r–v; [18] LVIA, 1671-4-293, 353r; [19] ŽVKKap 1, 105r, 106r; [20] *Ibid.*, 103r; [21] *Ibid.*, 54r; [22] Vizitacijos, 26–125 passim; [23] ŽVKKap 1, 36v; [24] ŽVKons 1, 112v; [25] LVIA, 1671-4-293, 264r; LVIA, 1671-4-379, 310r; [26] Deputaci, 244; [27] Codex II, nr. 123, p. 185; [28] ŽVKKap 1, 125v; [29] *Ibid.*, 131v; [30] LVIA, 1135-4-472, 58v; [31] ŽVKKap 2, 37; [32] Codex II, nr. 192, p. 269.

210. VAITKEVIČIUS KRISTUPAS II (1635–1654)

a. *Woytkiewicz*;

d. Kvėdarnos kun., min. 1636 11 05 [1] – 1638 05 05 [2];

Platelių kleb., min. 1645 10 06 [3] – 1647 07 14 [4];

e. Skuodo dek., min. 1645 10 06 [3] – 1647 07 14 [5];

f. Ožų kleb., teik. 1654 04 16 [6];

h. Žm vysk. kurijos aktų not., min. 1635 06 20 [7];

l. kai kur klaid. (?) vad. Jonu.

[1] 1636RietSin, 312v; [2] LMAVB RS, f. 12–4377, 1r; [3] LVIA, 1671-4-300, 47v; [4] 1647sąr, 198v; [5] *Ibid.*, 197v; [6] Kamuntavičienė, 107; [7] LVIA, 1191-1-1, 41v.

211. VENCKEVIČIUS VALENTINAS (1613–1633)

a. *Wenckiewicz / Węckiewicz*;

b / c. įšv. M. Giedraičio, buvo jo „alumnas“ [1];

d. Batakių kleb., min. 1613 [2] – 1621 02 16–17 [1];

Papilės kamend., min. 1631 07 08 [4] – 1633 07 05 [5]; prieš 1643 06 07 [3];

i. paliko knygų Papilės bažnyčiai [3].

[1] Vizitacijos, 39–40; [2] 1613sąr, 74v; [3] Vizitacijos, 206; [4] ŽVKons 2, 3v; [5] *Ibid.*, 39r.

212. VERECKIS STANISLOVAS (1627–1647)

a. *Werecki / Verecki*;

d. Kartenos kamend. nuo 1627 02 27 [1] – min. iki 1631 07 05 [5];

Mosėdžio ir Salantų kamend., min. 1635 07 01 [2];

Vainuto kleb., min. 1644 05 29 [3] – 1647 07 14 [4];

i. 1644 su Pajūrio valsčiaus žemioniu Jonu Stanislovaičiu Sugintu buvo sukeitęs postiles – paskolinęs lenkišką ir paėmęs lietuvišką [3].

[1] ŽVKons, 31r; [2] LNB RKRS, f. 100–407, 19v; [3] Lebedys, 112; [4] 1647sąr, 198r; [5] ŽVKons2, 2r.

213. VIELIŠEVSKIS STANISLOVAS († 1649)

a. *Wieliszewski / Wieliszewski*;

d. Klovainių vik., m. 1649 02 11 [1] ar 12 [2].

i. po mirties surašytos turėtos knygos: brevijorius, diurnalas, liet. lenk. evangelijos, agenda, šventųjų gyvenimai, „Sermones discipuli“, „Parati sermones“, „Dormi secure“, Jokūbo Voraginiečio Gavėnios pamokslai, Konstantino Sirvydo „Punktai sakymų“, Juano Osorio pamokslai šventųjų dienoms, „Thesaurus sermonum“, Pierre'o de Besse'ės (*Beseus*) „Conceptus theologici ac praedicabiles in omnes totius anni dominicas“,

Francisco Toledo „Summa casuum conscientiae“, Franso de Costero „De quatuor novissimis“, Roberto Bellarmino tikėjimo simbolio išaiškinimas, sąžinės tyrimas kunigui, pastabos apie Mišių apeigas [1].

[1] LVIA, 1671-4-367, 85r; [2] KrakProc, 93.

2 I 4. VIELIŠEVSKIS TEODORAS (1638–1649)

a. *Wieliszewski*;

d. Pašvitinio ir Žeimelio kleb., min. 1638 [1];

Naujosios Žagarės kleb., min. 1647 07 14 [2] – 1649 02 13 [3];

j. 1649 02 13 dalyvavo Klovainių vik. Stan. Veliševskio turto dalybose [3].

[1] LNB RKRS, PR – 311, 538; [2] 1647sąr, 198v; [3] LVIA, 1671-4-367, 86r.

2 I 5. VIRŠILA GRIGALIUS (1613–1648)

a. *Wirszy(t)ło*;

d. Užvenčio kleb., min. 1613 [1];

Užvenčio kun., min. 1648 10 20 [2];

j. 1648 10 20 dėl girtuokliavimo (netgi vizitacijos metu) pasmerktas 2 savaičių kalėjimui Varniuose, taip pat jam nurodyta dažniau atlikti išpažintį, išmokti teisingai aukoti Mišias ir išlaikyti egzaminą [2].

[1] 1613sąr, 75r; [2] Vizitacijos, 275.

2 I 6. VIRŠILAVIČIUS STANISLOVAS (1631)

a. *Wirszyłowicz*;

d. Pakruojo kamend., min. 1631 01 27 [1].

[1] Vizitacijos, 169.

2 I 7. VIŠTARTAS JONAS (1644 †)

a. *Wystort*;

d. N parapijos kleb., m. 1644 08 06 [1];

l. plg. nr. 218.

[1] KrakProc, 52.

2 I 8. VIŠTARTAS KRIZOSTOMAS (1634–1644)

a. *Wisztort*; Jono s. [4];

b. Žm vysk-jos seminarijos alumnas, min. 1634 03 01 [4];

c. diak. įšv. 1634 03 01 [4];

d. Sedos kleb., min. 1636 07 12 [1] – 1640 02 13 [2];

Tirkšlių kleb., min. 1640 02 13 [2];

- Kvėdarnos (ir Gardamo?) kleb. prieš 1644 09 26 [3];
- j. Kvėdarnos bažnyčiai įgijo 7 balsų vargonus [3];
- k. plg. nr. 217.

[1] LVIA, 1671-4-441, 213v; [2] *Ibid.*, 208r, 214r; [3] Vizitacijos, 398; [4] ŽVKons 2, 46r.

219. VITARTAS MIKALOJUS (1640–1648)

- a. *Witort*;
- d. Viduklės kamend., min. 1640 10 04 [1];
Raudėnų kleb., min. 1647 07 14 [2] – 1648 02 07 [3];
- j. 1640 Viduklės miestelėnai ir parapijiečiai buvo V. nepatenkinti (dekanono nuomone, pagrįstai) ir prašė jį pakeisti [1].

[1] Vizitacijos, 441; [2] 1647sąr, 198v; [3] ŽVKap 2, 11v.

220. VITARTAS STANISLOVAS (1647–1648)

- a. *Witort*;
- d. Pakruojo vik., min. 1647 07 14 [1];
Smilgių kleb., min. 1648 09 11 [2];
- j. 1648 09 11 ekskomunikuotas, nes antrąkart iškviestas nepasirodė Žm vyskupo teisme dėl kaltinimų nepadoriu gyvenimu [2].

[1] 1647sąr, 199r; [2] KrakProc, 88–89; plg. Valančius, 126.

219/220. VITARTAS (1650)

- a. *Wittort*;
- d. Kurtuvėnų kleb., min. 1650 03 18 [1].
- i. Kurtuvėnuose įvedė Šv. Izidoriaus broliją [1].

[1] LVIA, 696-2-2, 645.

221. VITKEVIČIUS ALBERTAS (1636–1664 † (?), MIN. DAR 1666–1677 (?))

- a. *Witkiewicz*; kilęs iš Žm, katalikų tėvų sūnus, g. ap. 1608 [1] – m. 1664 04 06 (?) [13];
- b. Vn pop. seminarijos alumnas nuo 1632 09 – min. iki 1635 [1];
VU stud. poetiką (1632), retoriką (1633), logiką (1634), kazuistiką (1635) [1];
- c. visus švent. 1636 suteikė Vn sufrag. S. Nieborskis: žem. švent. 03 02; subdiak. 03 08, diak. 03 12, kun. prieš 04 18 [2; 4];
- d. Grinkiškio vik. prieš 1643 07 (veikiausiai prieš 1638 10 25) [3];
Krakių kamend. nuo 1638 10 25 [4] – min. iki 1639 10 18 [16];
Krakių kleb., min. 1644 06 02 [5], pask. ir įvesd. 1646 06 02 [2] – min. iki 1666 05 21–24 [6], prieš 1677 02 05 [14];

- Krakių kotryniečių kapel. ir nuodėmkl., min. 1677 02 06 (?) [15];
- j. mokėjo lot., lenk., žemaičių k. [1];
1640 01 22 Mantvydavos kalvinistų koplyčioje užpuolė pamokslą sakantį ministrą [7];
1643 07 nurodyta V. gražinti laidotuvių reikmenis ir papuošimus, išvežtus iš Grinkiškio į Krakes [3];
1644 06 02 gavo leidimą įvesti Krakių bažn. Krikščioniško mokslo broliją [5];
1647 07 16 pralaimėjo bylą su Kražių jėzuitais Žm vysk. teisme [8];
prieš 1649 09 past. koplyčią Krakių bažn. [10];
1649 09 20 bylinėjosi su Krakių alt. Slupskiu dėl Kristinos Borovskos testamentu [9];
1658 01 14 pask. Žm vysk. įgaliotiniu tirti Ugionių stebuklą [11];
1659 01 01 užvedė naują Krakių parapijos krikšto metrikų knygą [12];
uždengė naują Krakių bažn. stogą, šventorių apjuosė žemės pylimu, o po brolijos zakristija įrengė kriptą kūdikiams laidoti [14];
- k. 1664 04 06 [13], bet 1666 05 21–24 dar bylinėjosi (?) dėl Krakių altarijos-kapelionijos [6], o 1677 02 06 jis (?) ėjo Krakių kotryniečių kapel. ir nuodėmkl. pareigas [15].

[1] Litwin, nr. 357; [2] Vizitacijos, 321; [3] *Ibid.*, 233; [4] *Ibid.*, 420; [5] LVIA, 1671-4-369, 241r; [6] *Ibid.*, 243r–244r; [7] Grużewski, 178; [8] LVIA, 1671-4-369, 235r–237r; [9] KAKA, b. 1, 209r–v; [10] LVIA, 1671-4-369, 232r; KrakProc, 106; K. Paco vizitacija, 707; [11] Kopiarisuz, 109r; [12] LVIA, 1122-1-3, 117r; [13] KrakProc, 205; [14] K. Paco vizitacija, 703, 704; [15] *Ibid.*, 726–728; [16] Vizitacijos, 419.

Wit(t)ort žr. Vitartas

222. VIZGAILA JURGIS (1632–1658 †)

- a. *Wizgayto / Wyzgayto / Wisga...*; m. 1658 [2];
d. Gargždų kleb., min. 1632 04 08 [3];
Tryškių kleb. nuo 1635 [1] iki mirties 1658 [2];
k. 1643 (?) sudarė Papilės bažn. inventorių ir perdavė jį kun. K. Jankevičiui [4].

[1] Vizitacijos, 192; [2] KrakProc, 170; [3] ŽVKons 2, 17v; [4] Vizitacijos, 206.

223. VIZGAILA MOTIEJUS (1633–1635)

- a. *Wizgayto / Wyzgayto / Wizgayto*;
b. Kražių koleg. stud., min. 1631 [1];

- d. Girkalnio kamend., min. 1633 02 10 [4];
Seredžiaus kleb., min. 1635 07 10 [2], įvesd. 1635 08 06 [3];
- i. 1631 paskelbė eiles vysk. M. Elijoševičiaus ingreso proga [1].

[1] Narbutai XVII, nr. 187, p. 69; [2] Codex II, nr. 133, p. 196; [3] Vizitacijos, 156; [4] ŽVKons 2, 29v.

Woyciechowicz / Woiciechowicz žr. Vaicekavičius

Woyhut žr. Vaihutas

Woytkiewicz / Woytkowicz / Voytkiewicz žr. Vaicekavičius

224. VOLSKIS MOTIEJUS BERNARDAS (1632)

- a. *Wolski*;
- b. teisių dr., min. nuo 1629 09 20 [3];
- d. Vilkijos kleb., min. 1632 11 02 [1];
- j. 1629 09 20 liudijo Žm vysk. A. Vainos dovanojimo Žm kapitulai aktą [3];
1632 11 02 Gniezno metropolito teisme reiškė pretenzijas buv. Vilkijos vik. Augustinui Juknevičiui dėl nuslėptų arba pasisavintų pajamų [1]; atsakovas vėliau pažadėjo sumokėti ieškovui 400 lenk. auks. kompensaciją, tačiau 1634 04 10 pareiškė apsigalvojęs [2].

[1] ŽVKons 2, 28r–v; [2] *Ibid.*, 47v; [3] ŽVKap 1, 91r.

225. VRUBLIAUSKAS ANDRIEJUS (1643–1647)

- a. *Wroblewski*;
- d. Akmenės alt., min. 1643 06 05 [1] – 1647 07 14 [2].

[1] Vizitacijos, 201; [2] 1647sar, 199v.

226. VRUBLIAUSKAS GRIGALIUS II (1634–1645 †)

- a. *Wroblewski / Wroblewsky*; Lauryno s. [6]; m. 1645 05 08 [2];
- b. Žm vysk-jos seminarijos alumnas, min. 1634 03 01 [6];
- c. diak. įšv. 1634 03 01 [6];
- d. Alsėdžių kleb., min. 1640 [1] – m. 1645 05 08 [2];
- e. Žm konsist. instigat., min. 1640 [1] – iki mirties 1645 [2];
- h. vieš. not., min. 1639 [1] – 1641 [3];
Žm konsist. not., min. 1634 12 03 [4] – 1635 02 04 [5];
Žm vysk. stalo valdų revizijos not., min. 1643 05 22 [7];
- j. buvo apašt. protonotaras [1].

[1] Novae Hierusalem, Lv; [2] KrakProc, 54; [3] Novae Hierusalem, O₂v; [4] LVIA, 1671-4-307, 2r; [5] LMAVB RS, f. 256 – 3585; [6] ŽVKons 2, 46r; [7] K. Paco vizitacija, 815.

227. ZALESKIS MATAS KAZIMIERAS (1627–1659)

- a. *Zaleski*; Žm bajoras [1]; m. tarp 1659 05 15 [11] ir 1662 01 10 [1];
- d. Šeduvos kleb., min. 1627 01 10 [2] – 1659 05 15 [11].
- e. Šeduvos dek., min. 1637 09 18 [4] – 1659 05 15 [11];
Žm vysk-jos sinod. teisėjas nuo 1647 [5];
- j. 1627 01 15 skundėsi, kad nepakanka senos Šeduvos bažn. fundacijos [2];
1631 04 09 įsirašė į Vn Šv. Onos broliją [8];
1634 03 08 pačiam Z. prašant jam paskirtas lietuvių kalbą mokantis koadjutorius [12];
1644 pastatė Smilgių bažnyčią kaip Šeduvos filiją; jos aprūpinimui paskyrė 10 valakų kaimą, 1643 07 10 nupirktą už 1500 kapų gr. [6];
Smilgių bažnyčiai paaukojo kieliką su patena ir komuninę [13];
1651 11 21 suspenduotas dėl Bažn. turto ir teisių laužymo, bet 12 02 suspensa anuliuota [10];
1658 01 14 pask. Žm vysk. įgaliotiniu tiriant Ugionių stebuklą [7];
1658 08 02 pateikė tvirtinti Šeduvos alt. fundaciją [3];
- k. kaip Mykolas min. 1632 03 25 [9].

[1] LVIA, 1671-4-453, 95r; [2] *Ibid.*, 14r–v; [3] Codex II, nr. 210, p. 297; [4] KrakProc, 136; [5] 1647sin, 30; [6] K. Paco vizitacija, 619; [7] Kopiaiusz, 109r; [8] LVIA, 1135-4-472, 51v; [9] ŽVKons 2, 14v; [10] KrakProc, 138; [11] *Ibid.*, 171; [12] ŽVKons 2, 45v; [13] K. Paco vizitacija, 620.

228. ZALESKIS STANISLOVAS (1615–1621)

- a. *Zaleski*;
- c. kun., min. 1615 04 07 [1];
- d. Žm k-ros vik., min. 1619 08 07 [2] – 1621 02 19 [3];
Kaltinėnų alt. iki 1621 02 19 [3];
- e. Žm konsist. instigat., min. 1620 09 09 [4] – 1620 11 23 [5];
- j. 1615 04 07 gavo aprobatą klausyti išpažinčių [1];
1620 09 (?) Žm vysk. teisme susitaikė su bajoru Stanislovu Kungevičiumi [6];
1621 02 19 vizitacijos metu atleistas iš Kaltinėnų alt. pareigų dėl ne-rezidavimo [3].

[1] ŽVKons 1, 15v; [2] Vizitacijos, 45; [3] *Ibid.*, 47; [4] ŽVKap 1, 9v; [5] *Ibid.*, 10r; [6] ŽVKons 1, 41v.

229. ZALESKIS TOMAS (1647)

a. *Zaleski*;

d. Skirsnemunės kun., min. 1647 07 14 [1].

[1] 1647sar, 199r.

230. ZASTRENSKAS JONAS (1620)

a. *Zastrzenski*;

b. klier., min. 1620 07 01 [1];

e. Žm k-ros zakrist. padėjėjas nuo 1620 07 01 [1].

[1] ŽVKap 1, 6r.

231. ZDANAVIČIUS JUOZAPAS (1646)

a. *Zdanowicz*;

e. Žm konsist. viceofic., min. 1646 02 08 [1];

h. Žm kapit. not., min. 1646 02 08 [1].

[1] LVIA, 1671-4-379, 2r.

232. ZIELEVIČIUS SEBASTIJONAS (1619–1632)

a. *Zielewicz*; Grigaliaus s. [6]; turėjo brolių Stanislovą [6];

c. kun., min. 1620 01 (?) 11 [1];

d. Žm k-ros vik., min. 1621 11 08 [2] – 1623 07 03 [3];

Kvėdarnos kleb., min. 1631 09 09 [6] – 1632 03 11 [7];

e. Žm k-ros zakrist., min. 1619 03 18 [5];

Varnių bakalauras, min. 1620 01 (?) 11 [1];

h. Žm konsist. not., min. 1619 04 16 [4];

j. 1620 01 (?) 11 Žm vysk. teisme Varnių miestiečio Lauryno Žvirblaičio skųstas dėl ieškovo ir jo brolio Simono sumušimo [1];

1631 09 13 skųstas savo brolio Stanislovo Grigalaičio Zielevičiaus, kad naktį iš 09 09 į 10 norėjo su tarnais apiplėšti namus – ieškovo žmoną sumušė, o jį patį su tarnais išvarė iš namų [6];

1631 10 12–13 pats Z. ir Kvėdarnos bakalauras bei vargonininkas Andriejus Markauskas skundė vienas kitą dėl smurto 10 10 naktį; 1632 03 11 abu susitaikė [8];

1632 03 11 Z. gavo leidimą aukoti Mišias Gardamo koplyčioje [7].

[1] ŽVKons 1, 46v; [2] ŽVKap 1, 32r–v; [3] *Ibid.*, 54v; [4] ŽVKons 1, 36r; [5] *Ibid.*, 35v; [6] ŽVKons 2, 7r; [7]; *Ibid.*, 14r; [8] *Ibid.*, 8v–9r.

233. ŽABINSKIS ALBERTAS (1627–1651 †)

a. *Żabinski*;

- c. kun., min. 1627 06 04 [1].
- f. Vn prel. kantorius, pask. 1631 08 30 [3];
Vn prel. dekanas, išr. ir įvesd. 1635 10 05 [4] – m. 1651 04 22 [5];
Vn Šv. Marijos Magdalenos prep., min. 1627 10 12 [1];
- h. vieš. ir Žm vysk. kurijos not., min. 1627 04 27 [2];
Vn kapit. not. nuo 1627 06 04 [1].

[1] Kurczewski, 109; [2] ŽVKons, 74v / KrakProc, 7; [3] Kurczewski, 118; [4] *Ibid.*, 128; [5] *Ibid.*, 152.

234. ŽELECHOVSKIS BALTRAMIEJUS (1613–1620)

- a. *Zelechowski*;
- d. Kvėdarnos kleb., min. 1613 [1] – 1620 01 22 [2];
- e. 1613 kas trečią sekmad. aptarnavo Šilalės bažn. [1].

[1] 1613sar, 74r; [2] Vizitacijos, 362.

LIUDAS JOVAIŠA. ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS DVASININKAI 1601–1650 M.

1601–1650 M. ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS DVASININKŲ
PAREIGYBĖS

VYSKUPIJOS VALDYTOJAI

Vyskupai ordinarai: Merkelis Giedraitis (1576–1609), Mikalojus Pacas (1610–1618), Stanislovas Kiška (1618–1626), Abraomas Vaina (1627–1631), Merkelis Elijoševičius Geišys (1631–1633), Jurgis Tiškevičius (1633–1649).

Vyskupai sufraganai: Jonas Višemirskis (tit. Christopolio vysk., 1628–1641), Jonas Kazakevičius (tit. Spigaco vysk., 1643–1645), Jurgis Lepačinskis (tit. Spigaco vysk., 1647–1649).

Vyskupijos administratoriai: Mikalojus Daukša (*sede vacante*, 1609), Merkelis Elijoševičius Geišys (1614–1618), Mikalojus Jasinskis (1619, 1621–1622), Jonas Višemirskis (1624–1625), Jonas Kazakevičius (*sede vacante*, 1626), Jonas Višemirskis (1627), Jonas Kazakevičius (*sede vacante* 1626, 1629, *sede vacante* 1630–1631, *sede vacante* 1633–1634), Jurgis Lepačinskis (1639–1641), Paulius Puzinas (*sede vacante*, 1650).

VYSKUPO KURIJA

Generaliniai vikarai žr. oficijolai.

Vyskupo kapelionai / nuodėmklausiai: Jonas Kazakevičius (1606), Stanislovas Moscickis (1609), Kristupas Eismontas (1628), Kristupas Vaitkevičius (ap. 1631–1633), Jonas Promnickis (1636–1641/1642).

Beneficijų ir šventimų egzaminatoriai: Petras Tarvainis (1624), Jonas Kazakevičius (nuo 1636), Jurgis Lepačinskis (nuo 1636 ir nuo 1647), Mikalojus Bliškovskis (nuo 1647), Jurgis Kochas (nuo 1647).

Knygų cenzorius: Mikalojus Bliškovskis (nuo 1647).

Archyvaras: Kristupas Vaitkevičius I (1637–1642).

Notarai: Robertas Cameronas (1604), Albertas Žabinskis (1627), Matas Pogreckis (1628), Jurgis Kelpšas (1628–1630), Petras Karevičius (1641–1646), Aleksandras Beržanskis (1649).

VYSKUPO KONSISTORIJA

Oficijolai (ir generaliniai vikarai): Jonas Višemirskis (1593–1609), Kristupas Dirvoniškis (1609–1615), Jonas Višemirskis (1619–1624), Matas Babinauskas (1627), Jonas Višemirskis (1627–1631), Jonas Kazakevičius (1632–1634), Jonas Višemirskis (1634–1639), Mikalojus Bliškovskis (1643–1645), Kristupas Vaitkevičius I (1645), Mikalojus Bliškovskis (1646–1651).

Viceoficijolas: Juozapas Zdanavičius (1646).

Sinodiniai teisėjai: Matas Babinauskas (nuo 1636), Matas Kubilinskas (nuo 1636), Jonas Višemirskis (nuo 1636), Jurgis Bialozoras (nuo 1647), Stanislovas Elijoševičius (nuo 1647), Paulius Konstantinas Puzinas (nuo 1647), Matas Zaleskis (nuo 1647).

Instigatoriai (fiskalai): Stanislovas Zaleskis (1620), Jonas Kazakevičius (nuo 1623), Jurgis Kelpšas (1626), Grigalius Vrubliauskas II (1640–1645), Jonas Stanislovas Svieževskis (1647–1649).

Notarai: Valentinas Adauktas Karštenas (XVI–XVII a. sąvarta), Kasparas Razmusavičius (1605) Juozapas Nešokutis (1609), Eustachijus Loketis (1615), Sebastijonas Zielevičius (1619), Jonas Gintila (1622–1624), Jonas Vaitkevičius (1624–1625), Jurgis Kelpšas (1626), Adomas Ulozas (1627), Dovydas Milkontas (1628–1630), Stanislovas Petravičius (1631–1634), Grigalius Vrubliauskas II (1634–1635), Jonas Černiauskas (1641–1670).

VYSKUPIJOS SEMINARIJA

Provizoriai: Petras Petkevičius (1601, 1608), Jonas Kazakevičius (1621–1622), Matas Babinauskas (nuo 1622), Jonas Bernatavičius (? 1625), Andriejus Burčakas, Jonas Višemirskis.

DEKANAI

Benediktas Sviechauskas ([Joniškio], 1619–1621), Matas Kubilinskas ([Josvainių], 1619–1622), Jokūbas Klapatauskas ([Rietavo], 1620–1622 ir 1627–1636; Rietavo, 1636–1648), Kasparas Razmusavičius ([Viduklės], 1622–1627; Joniškio, 1643–1647), Petras Tarvainis ([Joniškio], 1622–1635), Grigalius Vrubliauskas I ([Virbalio], nuo 1622), Mykolas Kazimieras Ježevičius

(Virbalio, 1636), Stanislovas Dobrika (Skuodo, prieš? 1638), Matas Zaleskis (Šeduvos, 1637–1659), Jonas Vaitkevičius (Rietavo vicedek., 1639–1648), Mykolas Barkauskas (Kražių, 1639–1648), Matas Burba (Virbalio, 1639–1649), Kristupas Vaitkevičius II (Skuodo, 1645–1647).

VYSKUPIJOS DEPUTATAI VYRIAUSIAJAME LIETUVOS TRIBUNOLE

Petras Petkevičius (1602), Matas Kubilinskas (1609), Juozapas Gardiškis (1611), Kristupas Žukauskas (1612), Mikalojus Samsonas Podbereskis (1614), Jonas Kazakevičius (1615), Albertas Beinartas (1619), Matas Kubilinskas (1621), Matas Babinauskas (1622), Jonas Kazakevičius (1623), Stanislovas Dobrika (1624, 1625), Matas Kubilinskas (1626), Andriejus Burčakas (1627), Stanislovas Dobrika (1628), Kristupas Vaitkevičius I (1629), Andriejus Burčakas (1631), Matas Babinauskas (1631, 1633, 1635), Jonas Kazakevičius (1637), Jurgis Lepačinskis (1639), Jonas Kazakevičius (1640), Paulius Puzinas (1642), Kristupas Vaitkevičius I (1643), Jurgis Lepačinskis (1644), Mykolas Barkauskas (1645), Stanislovas Elijoševičius (1647), Jurgis Bialozoras (1648), Paulius Puzinas (1649), Jonas Nevelskis (1650).

KATEDROS KAPITULA

Prelatai arkidiakonai: Motiejus Klodzinskis (1575–1613), Merkelis Grodzickis (1619–1622), Mikalojus Povetrijus (1622–1634), Jurgis Lepačinskis (1635–1648), Mikalojus Bliaškovskis (1649–1651).

Prelatai prepozitai: Jonas Višemirskis (1621–1640), Paulius Puzinas (1647–1652).

Prelatai dekanai: Jurgis Skirvainis (1639–1644), Stanislovas Elijoševičius Geišys (1644–1658).

Prelatai kustodai: Mikalojus Bliaškovskis (1643–1648).

Prelatas scholastikas: Samuelis Šverinas (1647–1688).

Kancleris: Stanislovas Dobrika (1642–1644), Jonas Šemeta (1647).

Kanauninkai: Mikalojus Daukša (1572–1613), Petras Petkevičius (1573–1610), Ambraziejus Beinartas (1579–1602), Jonas Višemirskis (1593–1636), Kristupas Dirvoniškis (1597–1621), Juozapas Gardiškis (1605–1614), Mika-

lojus Markevičius (1605–1606), Jonas Kazakevičius (1606–1642), Mikalojus Samsonas Podbereskis (1613–1620), Merkelis Grodzickis (1613–1615), Lukas Kleiskis (1615), Matas Babinauskas (1619–1644), Stanislovas Moscickis (1619–1621), Andriejus Burčakas (1621–1640/1641), Mikalojus Povetrijus (1621–1622, 1641/1642–1644), Kristupas Vaitkevičius I (1621–1650), Matas Kubilinskas (1622–1652), Kristupas Šiukšta (1631–50, iš pradžių *supernumerarius*), Jurgis Kochas (1641–1667), Mykolas Barkauskas (1644–1651), Stanislovas Dobrika (1645), Jonas Nevelskis (1646–1651), Jonas Bernatavičius (kan. Šiukštos koadj., 1649; kan. 1651–1652).

Prokuratoriai: Jonas Višemirskis (1609–1613), Kristupas Dirvoniškis (1620–1621), Matas Babinauskas (1620–1621), Kristupas Vaitkevičius (1621–1622), Matas Babinauskas (1627), Jonas Kazakevičius (1628–1629, 1631), Kristupas Vaitkevičius (1632), Andriejus Burčakas (1632–1634), Jonas Kazakevičius (1635–1636), Matas Babinauskas (1636–1638, 1640), Jurgis Kochas (1641–1642), Jonas Kazakevičius (1644), Jurgis Kochas (1645–1651).

Notarai: Albertas Mocarskis (XVI–XVII a. sąvarta), Juozapas Nešokutis (1609), Kristupas K. Vaitkevičius I (1620–1621), Jonas Juozapavičius (1621), Jonas Gintila (1622–1625), Simonas Blochovskis (1625, 1627–1633), Jonas Laznievskis (1625–1628), Adomas Ulozas (1627), Jurgis Kelpšas (1627), Jonas Gintila (1633), Sebastijonas Dzervianskis (1635), Stanislovas Petravičius (nuo 1635), Stanislovas Jovaras (tik 1637), Jonas Banevičius (1637–1639), Jonas Neverdauskas (1640–1641), Paulius Novackis (1644–1649), Juozapas Zdanavičius (1646), Jonas Neverdauskas (1649).

MEDININKŲ ŠV. PETRO IR PAULIAUS KATEDROS BAŽNYČIA

Vikarai: Stanislovas Moscickis (1595–1603), Eustachijus Loketis (1609–1613), Simonas Neselskis (1613–1620), Adomas Mlavskis / Lomskis (?) (1614–1620), Tomas Šeliga (1615), Stanislovas Zaleskis (1619–1621), Danielius Davidavičius (1620), Andriejus Polaskis (1620–1621), Sebastijonas Zielevičius (1621–1623), Valentinas Tyborovskis (1622–1627), Simonas Blochovskis (1622, 1626–1629), Valerijonas Miroševskis (1622–1629), Adomas Krajevskis (1623), Jonas Laznievskis (1625–1628), Stanislovas Jovaras (1627–1629, 1637), Dovydas Milkontas (1628), Jonas Gomoliauskas (1631–1633), Jonas Mickevičius (1632), Stanislovas Samborskis (1632–1633), Tomas Kazimieras Goriševskis (1634), Stanislovas Petravičius (1635), Jonas Bernatavičius (1647, vicedekanas), Kazimieras Gelžyčius (1647–1649), Jonas Jurkevičius (1647),

Paulius Kaunackis (1647–1649), Kazimieras Sapkauskas (1647–1652), Antanas Slupskis (1647), Kazimieras Stanutis (1648–1649).

Pamokslininkai: Grigalius Dobricijus (XVI–XVII a. sąvarta), Grigalius Vrubliauskas I (1609), Stanislovas Sutkevičius (1613), Kristupas Vaitkevičius I (1621), Mikalojus Markevičius (1622).

Penitenciarijai: Stanislovas Sutkevičius (1613), Jurgis Kochas (nuo 1641?).

Altaristos: Grigalius Vrubliauskas I (1609), Simonas Neselskis (1609–1620).

Zakristijonai: Sebastijonas Kelpšas (1610–1616), Sebastijonas Zielevičius (1619), Adomas Mlavskis (1620), Andriejus Polaskis (nuo 1620), Sebastijonas Kelpšas (1625), Stanislovas Stanutis (s. a.), Stanislovas Jovaras (1639).

Bakalaurai (mokytojai): Sebastijonas Zielevičius (1620), Jonas K. Vaitkevičius (1624), Dovydas Milkontas (1627), Jonas Černiauskas (1640).

VYSKUPIJOS BAŽNYČIOS IR KOPLYČIOS

AKMENĖ

Kleb.: Jonas Ožechovskis (1603–1621), Martynas Leleikevičius (1631), Kristupas Buiševičius (1633), Stanislovas Stanutis (1638–1652).

Alt.: Andriejus Vrubliauskas (1643–1647).

ALSĖDŽIAI

Kleb.: Mikalojus Markevičius (1612–1614), Albertas Neverdauskas (1618–1619), Jonas Vaitkevičius (1628–1632), Grigalius Vrubliauskas II (1640–1645), Jonas Stanislovas Svieževskis (1647–1650).

Vik.: Martynas (1640).

ARIOGALA

Kleb.: Grigalius Klausgailavičius (1613–1632), Dovydas Milkontas (prieš? 1625), Jonas Baltramiejus Olendzki (1632), Mykolas Anusavičius (1640), Mykolas Kazimieras Ježevičius (1646–1647), Martynas Paulavičius (1648).

BAISOGALA

Kleb.: Jonas Višemirskis (1613–1636), Baltramiejus Modzeliauskas (1639–1645), Albertas Buševičius (1647).

Kamend.: Baltramiejus Padroštis (1632), Adalbertas Grimža (1632).

BALSIAI

Kun.: Stanislovas Vaicekavičius (apt. 1644).

BATAKIAI

Kleb.: Valentinas Venckevičius (1613–1621), Dovydas Milkontas (1631–1637), Kristupas Stralkauskas (1637–1651).

BETYGALA (nuo XVII a. 4 deš. – prel. dekanu beneficija)

Kleb.: Mikalojus Daukša (1592–1602), Jurgis Skirvainis (1609–1619).

Vik.: Kristupas Gaižauskas (1640).

Alt.: Urbonas Balsevičius (1647–1654).

BUTKIŠKĖ

Kleb.: Grigalius Klausgailavičius (apt. 1613–1632), Dovydas Milkontas (apt. prieš? 1625), Jonas Baltramiejus Olendzkis (apt. 1632), Mykolas Anusavičius (apt. 1640), Mykolas Kazimieras Ježevičius (apt. 1646–1647).

Vik.: Jonas Kančauskas (iki 1647).

ČEKIŠKĖ

Kleb. / kamend.: Adomas Ulozas (iki 1640), Jonas Mickevičius (1640), Martynas Jagučanskis (1647), Andriejus Leliušauskas (1648).

DOTNUVA

Kamend.: Martynas Jagučanskis (apt. nuo 1632), Urbonas Balsevičius (1639).

GARGŽDAI

Kleb.: Paulius Simonavičius (1613), Jonas Stengovskis (1615–1620), Jurgis Vizgaila (1632), Adomas Miliauskas (1636–1647).

GELGAUDIŠKIS

Vik.: Jonas Balcevičius (1647).

GIRKALNIS

Kamend.: Motiejus Vizgaila (1633), Jonas Daujotas (1640), Kristupas Gaižauskas (1647–1648).

GRINKIŠKIS

Kleb.: Jonas Karolis Bialozoras (1618–1628), Urnikevičius (1628), Kristupas Gataučius (1639), Jurgis Bialozoras (1647).

Vik.: Albertas Vitkevičius (prieš 1643).

Alt.: Lukas Grabauskas (1639–1654).

GRUZDŽIAI

Kleb.: Jokūbas Beinaravičius (1632–1641), Adalbertas Grimža (1642–1647).

JONIŠKIS

Kleb.: Benediktas Sviechauskas (1594–1626), Kasparas Razmusavičius (1627–1647), Jokūbas Stancikevičius (1648–1663).

Vik.: Jonas Damovijus (iki 1643), Juozapas Liupševičius (iki 1643), Jonas Kristupas Kondratavičius Juškevičius (1647).

JOSVAINIAI

Kleb.: Matas Kubilinskas (1593–1639), Jonas Stanislovas Svieževskis (prieš? 1647), Martynas Burba (1647–1650).

JURBARKAS

Kleb.: Jokūbas Verekundas (1593–1602), Mikalojus Kinčevičius (1607–1615), Augustinas Juknevičius (1619–1620), Baltramiejus Plaukutis (iki 1632), Martynas Leleikevičius (1646–1647).

KALTINĖNAI (maždaug nuo 1630 – Žm sufragano beneficija)

Kleb.: Aleksandras Siesickis (tarp 1598–1599 ir 1613), Mikalojus Markevičius (1605–1606), Andriejus Mickevičius (1613), Jonas Kazakevičius (prieš / iki (?) 1621), Augustinas Juknevičius (1621–1623), Eustachijus Janickas (1629).

Kamend. / nuolat. vik.: Adomas Ulozas (1632), Mykolas Padroštis (1633–1636), Stanislovas Vaicekavičius (1639), Mikalojus Miknevičius (?) (1647–1653).

Alt.: Stanislovas Moscickis (1585–1610), Stanislovas Zaleskis (iki 1621), Stanislovas Vaicekavičius (1639), Jonas Promnickis (1647).

KARTENA

Kamend. / kleb.: Stanislovas Vereckis (1627–1631), Petras Legatavičius (1633), Petras Placevičius (1647).

KELMĖ

Kleb.: Jonas Kazakevičius (1606–1614), Mikalojus Limantas (1640–1647).

Kamend.: Mikalojus Gabrielavičius (1610–1612), Albertas Neverdauskas (1613).

KLOVAINIAI

Kleb.: Mikalojus Jolčicas (1622–1659).

Vik.: Stanislovas Vieliševskis (iki 1649).

KRAKĖS

Kleb.: Adomas Mlodinskis (1595–1613), Martynas Jagučanskis (1628–1637), Albertas Vitkevičius (1638–1666).

Alt.: Simonas Slupskis (1647–1648), Antanas Slupskis (1649).

KRAŽIAI

Kleb.: Merkelis Elijoševičius (1595–1631), Mykolas Barkauskas (1633–1651).

Kamend.: Andriejus Mažrimas (nuo 1648).

Kun.: Kristupas Stralkauskas (1614–1616).

Alt.: Mikalojus Daukša (1580–1604), Merkelis Elijoševičius (1595/1596–1621), Mykolas Barkauskas (1647–1648), Jurgis Lepačinskis (1647).

KRAŽIAI, benediktinių vienuolynas

Kapel.: Petras Dausynas (1644), Mikalojus Bliaškovskis (1645).

KREKENAVA (prel. arkidiakono beneficija)

Kamend. / nuolat. vik.: Martynas Leleikevičius (1628), Zakarijas Janavičius (1628), Martynas Paulavičius (1647).

KURŠĖNAI

Kleb. / kamend.: Jokūbas Titas Poginskis (1621–1649).

KURTUVĖNAI

Kleb. / kamend.: Kristupas Stralkauskas (1621–1632), Baltramiejus Savičius (1635–1643), Mykolas Labanauskas (1647), Vitartas (1650).

KVĖDARNA

Kleb.: Baltramiejus Želechovskis (1613–1620), Sebastijonas Zielevičius (1631–1632), Jonas Gintila (1633–1634), Juozapas Jomantas (1636), Kristupas Vaitkevičius II (1636–1638), Juozapas Budrikas (1639), Krizostomas Vištartas (prieš? 1644), Jonas Banevičius (1647).

LANKELIŠKIAI

Kun.: Martynas Grauževičius (1615).

LAUKUVA

Kleb. / kamend.: Mykolas Anusavičius (1627–1631), Steponas Sabaliauskas (s. a.), Kristupas Stralkauskas (1635–1636), Jonas Banevičius (1636–1639), Grigalius Šimanauskas (1644), Kristupas Simonavičius (iki 1645), Stanislovas Gritkevičius (vik., 1647).

LYDUVĖNAI

Kapel.: Augustinas Juknevičius (1613), Mykolas K. Ježevičius (apt. nuo 1631).

LIEPLAUKĖ

Kleb.: Jonas Stanislovas Svieževskis (apt. 1647–1650)

LYGUMAI

Kleb. / kamend. / vik.: Mikalojus Modzeliauskas (1627–1631), Juozapas Nešokutis (apt. nuo 1634), Jonas Jamelkauskas (1643–1647).

LINKUVA (nuo 1634 – karmelitų konventas)

Kleb.: Jonas Šarka (1606), Adomas Durnikavičius (1611–1613), Mikalojus Jolčicas (1617–1621), Petras Butvilas (1634).

LIOLIAI

Kleb.: Jonas Kazakevičius (1627–1629), Petras Karevičius (1647–1649), Mykolas Mišeika (1649).

LUOKĖ (nuo 1582 – prepozitūra)

Prep.: Stanislovas Moscickis (1609–1621), Mikalojus Povetrijus (iki 1633),

Kristupas Vaitkevičius (nuo 1633), Adomas Paprockis (1640), Jonas Neverdauskas (1646).

Viceprep. / kamend. / vik.: Adomas Montrimavičius (1620), Jonas Neverdauskas (1625–1647).

Alt.: Merkelis Grodzickis (1622), Jonas Neverdauskas (1625–1649).

MOSĖDIS

Kleb.: Mykolas Anusavičius (1613), Simonas Jomantas (1647).

Kamend. / vik.: Stanislovas Vereckis (1635), Aleksijus Šimkevičius (1639).

NEMAKŠČIAI

Kleb. / kamend.: Kristupas Buiševičius (apt. 1631), Urbonas Balsevičius (1640–1641), Benediktas Petravičius (1642–1643), Simonas Kšanavičius (1647).

PAJŪRIS

Kamend.: Aleksijus Šimkevičius (1636), Jonas Balcevičius (1639), Mykolas Barkauskas (apt. 1644), Kazimieras Jucevičius (apt. 1648).

PAKRUOJIS

Kamend. / vik.: Stanislovas Viršilavičius (1631), Stanislovas Vitartas (1647), Jonas Mostvilas (1649).

PALANGA

Kleb.: Jonas Bernatavičius (1610–1626), Merkelis Gaudzievskis (1647).

PAPILĖ

Prep.: Mikalojus Povetrijus (iki 1633), Kristupas Vaitkevičius I (nuo 1633).

Kamend. / nuolat. vik.: Mikalojus Jolčicas (1613), Adomas Jasavičius (1628), Adalbertas Grimža (s. a.), Valentinas Venckevičius (1631–1633), Kristupas Jankevičius (1642–1658?).

PAŠVITINYS

Kleb.: Mikalojus Lekavičius (1611), Mikalojus Modzeliauskas (1613–1621), Teodoras Veliševskis (1638), Marinas Kazimieras Lauksminas (1647).

Kamend.: Petras Butvilas (nuo 1634).

PAVANDENĖ

Kamend. / vik.: Jonas Juravičius (1628–1632), Jonas Mickevičius (prieš 1640), Jonas Bernatavičius (prieš 1640), Aleksijus Šimkevičius (1640), Andriejus Kaupavičius (1647), Petras Dausynas (1647).

PERNARAVA

Kun.: Martynas Paulavičius (apt. 1648).

PLATELIAI

Kleb. / kamend.: Baltramiejus Plaukutis (1601), Andriejus Dirma (1613), Juozapas Budrikas (1630–1631), Kristupas Vaitkevičius II (1645–1647).

PLUNGĖ

Kleb.: Mikalojus Gabrielavičius (1619–1631), Martynas Leleikevičius (1632–1634), Jonas Vaitkevičius (1636–1653).

Vik.: Dovydas Gelžyčius (iki 1643), Mikalojus Labanauskas (1649).

PUŠALOTAS

Kleb. / vik.: Mikalojus Kazimieras Karčiauskas (1639–1647).

RADVILIŠKIS

Kleb.: Petras Tarvainis (apt. 1613), Adomas Durnikavičius (1619–1621), Augustinas Juknevičius (1623–1625), Juozapas Nešokutis (1625–1655).

RASEINIAI (nuo 1642 – dominikonų konventas)

Kleb.: Jonas Kazakevičius (1612–1615), Baltramiejus Plaukutis (nuo 1615), Jonas Kazakevičius (1621–1642).

Alt.: Jonas Kazakevičius (1615–1642).

RAUDĖNAI

Kleb.: Paulius Simonavičius (apt. 1615–1621), Adomas Montrimavičius (apt. 1626–1627), Mikalojus Vitartas (1647–1648).

RIETAVAS

Kleb.: Grigalius Kasparovskis (iki 1603), Jokūbas Klapatauskas (1603–1647).

SALANTAI (nuo 1646 – prepozitūra)

Kleb.: Andriejus Burčakas (1631–1634), Dovydas Milkontas (1637–1647, prep. 1647–1653).

Kamend.: Stanislovas Jovaras (1631), Stanislovas Vereckis (1635).

Vik.: Kristupas Jankevičius (1635)

Mans.: Kristupas Gataučius (1647), Merkelis Laurinavičius (1647), Mykolas Padroštis (1647), Sinkovskis (1647)

SALOČIAI

Kleb. / vik.: Jonas Jasudas (1647), Jonas Jedlevičius (1650–1651).

SEDA

Kleb.: Albertas Neverdauskas (1618), Martynas Leleikevičius (1629), Stanislovas Mitanas (1631–1635), Krizostomas Vištartas (1636–1640), Juozapas Budrikas (1645–1667), Jeronimas Semaška (koadj. 1645–1646; kleb. 1647–1649).

SEREDŽIUS

Kleb.: Motiejus Vizgaila (1635), Mykolas Kazimieras Ježevičius (1639), Jurgis Milevičius (1647–1658).

SKIRSNEMUNĖ

Kleb. / kun.: Simonas Kšanavičius (nuo 1640), Mikalojus Palkauskas (1646), Tomas Zaleskis (1647).

SKUODAS (maždaug nuo 1647 – prepozitūra)

Kleb. / kamend.: Stanislovas Dobrika (1613–1645).

Prep.: Jurgis Bialozoras (1647–1648).

Kamend. / vik.: Andriejus Vaida (1628), Adomas Miliauskas (1632), Zakarijas Janavičius (iki 1640), Jonas Asinas (iki 1647).

SMILGIAI

Kleb.: Stanislovas Vitartas (1648).

SURVILIŠKIS

Kleb.: Mikalojus Cieškauskas (1613), Matas / Motiejus Bankauskas (1627–1647), Vladislovas Jotautas (nuo 1647).

ŠAKYNA

Kamend. / vik.: Adalbertas Grimža (prieš 1641), Augustinas Juknevičius (1641–1647).

ŠAUKĖNAI

Kleb. / kamend. / vik.: Augustinas Juknevičius (1614), Jonas Baltramiejus Olendzki (1621–1632), Tomas Kazimieras Goriševskis (1632), Jonas Juravičius (1634–1640), Martynas Jagučanskis (1640), Jonas Daniauskas (1647).

ŠEDUVA

Kleb.: Jonas Šarka (1594–1605), Juozapas Nešokutis (1613–1621), Matas Zaleskis (1627–1659).

Koadj.: Baltramiejus Savičius (nuo 1634).

Vik.: Kazimieras (1638).

Alt.: Martynas Jovaras (1643).

ŠIAULĖNAI

Kleb.: Kristupas Šiukšta (1612–1628), Albertas Buševičius (1639–1643), Stanislovas Kasakauskas (1647), Saliamonas Slavočinskis (nuo 1650–1651).

ŠIAULIAI

Kleb.: Mykolas Skorulskis (1600–1607), Juozapas Gardiškis (iki 1614), Petras Tarvainis (1614–1636), Petras Miečevičius (1637–53).

Koadj.: Saliamonas Neverdauskas (1643–1656).

Vik.: Stanislovas Bagdonavičius (1615), Antanas Urnėževičius (1643).

ŠILALĖ

Kamend. / vik.: Baltramiejus Želechovskis (apt. 1613), Aleksandras Bujalskas (apt. 1620–1634), Kristupas Gataučius (1636–1639), Aleksijus Šimkevičius (1643), Stanislovas Vaicekavičius (1644–1647).

ŠILUVA

Kleb.: Jonas Kazakevičius (1627–1644), Kristupas Vaitkevičius I (1646–1647).

Kamend.: Adomas Ulozas (1628), Mykolas Kazimieras Ježevičius (1631–1632).

ŠVĖKŠNA

Kleb.: Valentinas Adauktas Karštenas (1613–1647).

Vik.: Kazimieras Bamševičius (1644).

TAURAGĖ (nuo 1641 – kanclerio beneficija)

Kamend. / vik.: Kazimieras Jucevičius (1647–1648).

TELŠIAI

Kleb.: Martynas Buivydavičius (1613–1616), Stanislovas Sutkevičius (1618–1623), Jonas Gintila (1629–1631), Adomas Montrimavičius (1640–1647), Juozapas Montrimavičius (iki 1649), Jonas Neverdauskas (1649).

TIRKŠLIAI

Kleb.: Krizostomas Vištartas (apt. 1640), Juozapas Budrikas (apt. 1645).

TYTUVĖNAI (nuo 1614 – bernardinų konventas)

Kapel.: Juozapas Budrikas (1613).

TRYŠKIAI

Kleb.: Paulius Simonavičius (1615–1621), Adomas Montrimavičius (1624–1627), Adomas Jasavičius (1631–1634), Jurgis Vizgaila (1635–1658).

TVERAI

Kleb. / kamend.: Mykolas Anusavičius (1625), Mikalojus Limantas (1630), Jurgis Kelpšas (1631–1647).

UŽVENTIS

Kleb.: Grigalius Viršila (1613), Petras Miečevičius (1632), Jonas Pela (1640–1648), Kazimieras Kvaševičius (1648).

Kun.: Grigalius Viršila (1648).

VAINUTAS

Kleb.: Albertas Beinartas (1613), Aleksandras Bujalskas (1620), Juozapas Jomantas (1623–1634), Stanislovas Vereckis (1644–1647).

VARNIAI

Kleb.: Kristupas Dirvoniškis (1609–1616), Mikalojus Markevičius (1622), Kristupas Vaitkevičius (1637), Jonas Bernatavičius (1640–1647).

VELIUONA

Kleb.: Kristupas Žukauskas (1592–1613), Matas Babinauskas (iki 1633), Augustinas Juknevičius (1632–1635), Petras Legačinskis (1640–1649).

Vik.: Jonas Gedvilavičius (iki 1647).

VIDUKLĖ

Kleb.: Jonas Kazakevičius (1609), Mikalojus Povetrijus (nuo 1621), Mikalojus Kinčevičius (1647).

Nuolat. vik.: Kasparas Razmusavičius (1614–1622).

Kamend. / vik.: Kristupas Buivydavičius (1631), Kristupas Buiševičius (1631–1632), Mikalojus Vitartas (1640).

VIEKŠNIAI

Kleb.: Jurgis Šavinskis (1643), Mykolas Anusavičius (1647–1650).

Kamend.: Mykolas Anusavičius (1643).

VILKIJA

Kleb.: Martynas Gagileckas (1601–1613), Albertas Beinartas (iki 1624), Matas Babinauskas (1625), Augustinas Juknevičius (1625–1631), Motiejus Bernardas Volskis (1632), Martynas Burba (1640).

Kamend.: Stanislovas Burba (1646–1647).

VIRBALIS

Kleb.: Grigalius Vrubliauskas I (1609–1622), Jonas Gintila (1631–1633), Jonas Konarskis (1633), Stanislovas Elijoševičius (1642).

Kamend. / vik.: Kristupas Gataučius (1646), Albertas Raiskis (1647).

Alt.: Ambraziejus Vaihutas (?) (1646–1647).

ZAPYŠKIS

Kleb.: Martynas Duknauskas (1613), Jonas Ožechovskis (1631), Mykolas Anusavičius (1631–1632), Petras Lazaravičius (1647).

ŽAGARĖ (Naujoji)

Kleb.: Juozapas Budrikas (prieš 1611), Albertas Černiauskas (1611–1613), Stanislovas Mitanas (1619–1627), Jonas Mačiukas (nuo 1627), Jonas Parnovskis (1641–1644), Teodoras Vieliševskis (1647–1649).

ŽAGARĖ (Senoji)

Kleb.: Adalbertas Grimža (1646–1647).

ŽARĖNAI

Kleb.: Olavas Alginas (1627–1629), Jokūbas Dangveckis (1631–1647), Danielius Kelpšas (1647).

ŽEIMELIS

Kleb.: Teodoras Vieliševskis (apt. 1638).

ŽVINGIAI

Kleb. (kamend.): Albertas Beinartas (1613), Aleksandras Bujalskas (1620–1636), Sebastijonas Dzervianskis (1647–1648).

REINIS NORKĀKLS

DIOCESAN CLERGY OF LIVONIA-COURLAND

1685–1772/1795*

INTRODUCTION. A decree by Pope Innocent XI dated 15 January 1685 marked the foundation of a new diocese on the periphery of the Polish-Lithuanian Commonwealth, that of Livonia and Courland or Piltene¹. It could be dubbed ‘new’ only in a relative sense, since it incorporated the south-eastern part of the bishopric of Wenden that remained within the Commonwealth in accordance with the 1667 Peace of Oliva and was thenceforth called the bishopric of Livonia; the Catholic parishes in the Duchy of Courland that had been administered by the Bishop of Samogitia since 1639; and the territory of Piltene, the former lands of the medieval Bishopric of Courland. At its founding, the new territory shared borders with Protestant Swedish Livonia and Muscovy, thereby becoming the northernmost outpost of Early Modern Catholicism in Europe. Due to its marginal character² and the fact that it possessed a fewer number of parishes, and of the faithful, by comparison to other bishoprics in Poland-Lithuania, the diocese of Livonia-Courland has attracted less attention from researchers and has primarily been an

* This article was prepared with the support of the European Social Fund. The author is very grateful to Dr. Liudas Jovaiša for pointing out several important sources.

¹ Paulius Rabikauskas, “Dioeceses Livoniae et Piltinensis: Notitia historica”, in: *Relationes Status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*, ed. Paulius Rabikauskas, vol. 2, Roma: Cambridge University Press, 1978, p. 550.

² The diocese of Livonia was one of the poorest in the Polish-Lithuanian Commonwealth and in the hierarchy of dioceses held the position preceding the last one (occupied by the diocese of Smolensk), Wiesław Müller, “Diecezje w okresie potrydenckim”, in: *Kościół w Polsce*, ed. Jerzy Kłoczowski, vol. 2, Kraków: ZNAK, 1970, p. 139.

object of study for historians of the Latvian Church³. Along with general surveys of the diocese and portions thereof, the work of the regular clergy, mainly that of the Jesuits⁴, has been the focus of most historians, whilst the secular or diocesan clergy has been subject to far less study⁵. The principal reason for this historiographical tendency is the scarcity of documentary sources. Little remains of the diocesan archive, which likely never existed in a unified form but was instead divided between the regions of Livonia and Courland⁶. This paper is intended as the first attempt at providing a view of the Livonian-Couronian diocesan clergy as a distinct clerical stratum within Poland-Lithuania. Due to the scant and fragmentary nature of the relevant source materials, this can only be considered a preliminary investigation of the subject at hand. The focus will be the background for the activities of diocesan clergy, its origins and education as well as its language skills. The period covered in this paper begins with the founding of the diocese in 1685, but concludes at two different dates due to historical circumstances. In 1772 the Livonian portion of the diocese was absorbed by the Russian Empire as a result

³ From general studies published after World War II, the following have to be mentioned: Staņislavs Kučinskis, "Latvijas zemju katoļu draudžu attīstība un kultūra pēc reformācijas", *Dzimtenes kalendārs, 1982. gadam*, Vāsterās, 1981, p. 57–177; Julijans Vaivods, "Latvijas rekatolizācija", in: *idem, Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā*, Rīga: Rīgas metropolijas kurija, 1994, p. 316–497; Heinrihs Strods, *Latvijas Katoļu Baznīcas vēsture, 1075.–1995.*, Rīga: University of Minnesota, 1996, p. 157–184.

⁴ The most significant being the series of articles on particular 16th–18th century Livonian and Couronian Jesuit personalities written by Staņislavs Kučinskis SJ and published in 50–80s of the previous century in Latvian emigre periodicals *Dzimtenes balss*, *Gaisma*, and *Dzimtenes kalendārs*.

⁵ The only publication dealing exclusively with a member of the diocesan clergy of Livonia-Courland is an article by Staņislavs Kučinskis, "Līvberzes prāvests Andrejs Kleins (1700–1758)", *Dzimtenes kalendārs 1981. gadam*, Vāsterās 1980, p. 119–127. Another article by the same Kučinskis, "Bīskaps Juris Nikolajs Hilzens bargu kungu taisnīgs tiesātājs Dagdā", *Dzimtenes kalendārs 1980. gadam*, Vāsterās: Latviešu Katolu Draudze, 1979, p. 127–141 is devoted to the former provost of the Livonian cathedral chapter Georgius Hylzen, but is more concerned with his activities as the bishop of Smolensk.

⁶ An exception is a well preserved collection of Jesuit sources in which, however, the diocesan clergy is rarely mentioned, cf. *Latvijas vēstures avoti jezuitu ordeņa arhīvos*, 1–2. d., ed. Jean Kleijntjens, Rīga, 1940–1941 (hereafter – *Latvijas vēstures avoti*).

of the first partition of the Polish-Lithuanian Commonwealth and was included in the newly created diocese of White Russia. The remainder of the bishopric, covering Piltene and the Duchy of Courland, was joined with the diocese of Vilnius following the final partition in 1795⁷.

The primary sources on which this research is based can be divided into 4 groups: 1) records of diocesan visitations, which provide the most valuable information on the situation of the clergy⁸, 2) parish registers, which contain precise information on the locations and types of services performed by individual clergymen⁹, 3) bishops' or vicar generals' reports (*ad limina* and others) on the diocese¹⁰, 4) lists of students at the Vilnius, Braunsberg, and Krāslava seminaries¹¹. From

⁷ Paulius Rabikauskas, *op. cit.*, p. 551.

⁸ Only records of two diocesan visitations have been preserved in their full extent, those of 1761 and 1790/92; see respectively *Akta wizytacji generalnej diecezji Inflanckiej i Kurlandzkiej czyli Piltyńskiej z 1761 roku*, red. Stanisław Litak, Toruń: Tawarzystwo, 1998 (hereafter – *Akta*) and the Latvian State Historical Archive (Latvijas Valsts vēstures arhīvs, hereafter – LVVA), 4038. f., 2. apr., 2218. l. The records of some other visitations are available for few parishes only: the visitation of Jelgava (Mītaua, Mītauja) in 1689 – LVVA, 4038. f., 2. apr., 2262. l., fol. 1–5; the visitation of Kuldīga (Goldingen) in 1739 – Archive of the Roman Catholic parish of Kudīga (Kuldīgas Romas katoļu draudzes arhīvs), no. 265; the visitation of Ludza (Lucyn) in 1742 – National Historical Archive of Belarus (Національний історический архів Беларусі, hereafter – NIAB), f. 1731, op. 26, d. 1366; the visitation of Alsunga (Alschwangen) in 1743 – LVVA, 2728. f., 3. apr., 19. l., fol. 17–18. Some information can also be gathered from 1800 visitation of the Couronian and Semigallian deaneries of the diocese of Vilnius, Lithuanian State Historical Archive (Lietuvos valstybės istorijos archyvas, hereafter – LVIA), f. 604, ap. 1, b. 8888.

⁹ Only few parish registers of the diocese of Livonia-Courland are available at LVVA (7085. f., 1. apr.), while most of them in the form of consistorial apographs are kept at NIAB, f. 1781, op. 26.

¹⁰ *Relationes Status Dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*. ed. Paulius Rabikauskas, vol. 2, Roma, 1978 (hereafter – *Relationes*), the description of the diocese and its needs prepared for the apostolic nuncio and dated 19 March, 1713 – LVVA, 6984. f., 1. apr., 64. l.

¹¹ Respectively: Henryk Litwin, “Katalóg alumnów seminarium papieskiego w Wilnie, 1582–1798: Część d. 2: katalóg alumnów nr 501–1037, indeks nazwisk”, *Przegląd Wschodni*, t. 9, s. 2 (34), p. 301–377 (hereafter – “Katalóg alumnów”), *Die Matrikel der päpstlichen Seminars zu Braunsberg 1578–1798*, hrsg. Georg Lühr,

the sources in these 4 groups, information on 134 members of the clergy of Livonia-Courland was collected, forming the basis for this study¹². A problematic question arises with regard to the status of canons of the Livonian cathedral chapter. In circumstances that are still unclear, but most likely after the first partition of the Commonwealth, a larger number of clergymen not actually connected to the diocese were appointed titular canons of Livonia, without the respective duties and benefices¹³. To avoid confusion, only those Livonian canons whose work within the diocese itself is proven and whom the author regards as a part of the diocesan clergy are treated in this paper.

THE DIOCESE AND ITS CLERGY. Until 1772, the diocese of Livonia-Courland comprised the voivodeship of Livonia and the Duchy of Courland together with the Piltene district, territories belonging to the Polish-Lithuanian Commonwealth¹⁴. The confessional situation in each of these regions was the product of separate historical developments. In Livonia, the local aristocracy (with a few exceptions) had converted to

Braunsberg, 1925 (hereafter – *Die Matrikel*), Historical Archive of the Congregation for the Evangelization of Peoples (L'Archivio Storico della Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli “de Propaganda Fide”, hereafter – ASCPF), Scritture riferite nei congressi (Moscovia, Polonia et Rutenia), vol. 10 (1769–1772), fol. 162 (only the 1770 list of students of Krāslava seminary).

¹² Hereafter all of the statistical calculations in this article are based on the whole amount of the mentioned sources and references are provided for the individual cases only.

¹³ For this reason a contemporary describes the Livonian chapter, the most numerous of all chapters, as “a decor with neither duties nor incomes”, Hugo Kołłątaj, “Pamiętnik o stanie Kościoła katolickiego i wszystkich innych wyznaniach w Polsce”, in: *idem, Stan oświecenia w Polsce w ostatnich latach panowania Augusta III (1750–1764)*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1953, p. 232–233. Cf., in 1783 11 of 26 deans of the Vilnius diocese were Livonian canons, Tadeusz Kasabuła, *Ignacy Massalski biskup wileński*, Lublin: Rad Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1998, p. 183.

¹⁴ The diocesan bishops deemed that their jurisdiction also covered that part of Livonia belonging to Sweden since the 1629 Truce of Altmark and later incorporated into the Russian Empire as a result of the Great Northern War, as well as St. Petersburg. This jurisdiction though was more of a symbolic nature.

Catholicism by the end of the 17th century, and it was the dominant denomination there¹⁵. In the primarily Lutheran Duchy of Courland, however, the Catholic community was merely a legally protected minority¹⁶ concentrated around a few parishes founded by noble converts, as well as two congregations under ducal patronage¹⁷. Both the Livonian and Couronian parts of the diocese had in common the fact that most of the faithful were ethnically Latvian peasants¹⁸. In 1761, when the diocese was at its zenith, the number of the faithful was c. 130,000¹⁹. They were served by 24 parish churches, 9 missions *cum cura animarum*, and 37 public chapels or oratoria²⁰.

The nominal seat of the diocese was at Daugavpils²¹. Then known as Dünaburg or Dyneburg, this was the centre of the voivodeship of Livonia from 1677. Though it was legally a town, possessing Magdeburg Rights from 1582²², it was in reality a provincial backwater. Thus, in

¹⁵ In 1715 the voivodeship of Livonia is described as “universa iam ex Dei gratia catholica, exceptis paucissimis lutheranis et schismaticis”, *Relationes*, p. 635.

¹⁶ About the confessional situation and the status of the Catholic faith in the Duchy of Courland, see Almut Bues, “Konfesjonalizacja w Księstwie Kurlandzkim. Przypadek wyjątkowy w skali Rzeczypospolitej szlacheckiej?”, in: *Rzeczpospolita wielu wyznań*, red. Adam Kaźmierczyk et al., Kraków: Księg. Akademicka, 2004, p. 47–63.

¹⁷ According to some calculations, at the end of the 17th century there were c. 20 000 Catholics in the Duchy, making up a twentieth part of the population, Heinrihs Strods, *op. cit.*, p. 162.

¹⁸ With a remark that especially in Livonia explicit pagan practices survived well into 18th century, cf. 1725 report by bishop Augustinus Wessel, *Relationes*, p. 643. As late as 1742 Jesuit missionaries relate cutting down of 231 tree worshiped by the local population, *Latvijas vēstures avoti*, 1. d., p. 406–407.

¹⁹ 80 000 in Livonia and 50 000 in Courland, *Akta*, p. 4–5.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Livonian bishops did not reside in the diocese and visited it only occasionally, if ever. The only exception was Bishop Iosephus Puzyna (episcopate 1740–1752) who tried to follow the Tridentine prescription about episcopal residence in a diocese as often as it was possible for a state senator whose presence was required in Warsaw. However, instead of Daugavpils, he chose to stay in the manor of Lēnas in Piltene district, where he also died and was buried, Julijans Vaivods, *op. cit.*, p. 486.

²² Boļeslavs Brežgo, “Latgales pilsētas”, in: Kārlis Apinis, *Latvijas pilsētu vēsture*, Rīga: A. Gulbis, 1931, p. 194.

1739, Livonian canon M. Mohl characterised it as a small and decrepit place ‘with approximately 40 houses and 200 inhabitants’²³; a 1765 survey noted 3 streets and 99 lots, 74 of them with buildings²⁴. The town’s growth and development were hampered by its low-lying, swampy location, subject to annual vernal floods²⁵.

A full-fledged cathedral church was constructed and consecrated at Daugavpils in 1694, during the episcopate of Nicolaus Popławski²⁶. It was a rather humble wooden building. Bishop Antonius Ostrowski, writing in 1750, described it as a simple parish church, despite its designation as a cathedral²⁷. The ambitious *starost* of Daugavpils, Konstanty Ludwik Plater, hoped to transfer the bishop’s seat to his estate in Krāsłava (Krasław)²⁸; the construction of a more imposing brick edifice was begun there, but this plan was cut short by the first partition of Poland-Lithuania. The establishment of a new cathedral in what remained of the diocese after the partition, in Courland, was never undertaken²⁹.

Along with the consecration of the cathedral in 1694, a chapter of 6 prelates and 6 canons was established³⁰. To date, there are no known sources on the chapter’s activities on behalf of the diocese, but according to episcopal reports, it is clear that the chapter met only rarely, or ‘from

²³ Quoted from Staņislavs Kučinskis, “Miķelis Rots, S.J.”, *Dzimtenes Bals*, 1956, no. 4, p. 94.

²⁴ Историко-юридические материалы, извлечённые из актовых книг губерний Витебской и Могилёвской, вып. 31, Витебск, 1903, p. 3–11.

²⁵ Devastation caused by these floods is regularly described by the local Jesuits, *Latvijas vēstures avoti*, 1. d., p. 287.

²⁶ *Akta*, p. 29. Its full title was that of “Mary’s, Jesus’, and Joseph’s Flight into Egypt”, *ibid.*, p. 25.

²⁷ “Titulum quidem retinet ecclesiae, revera tamen est ecclesia simplex parochialis”, *Relationes*, p. 701.

²⁸ The founding act of the new cathedral, see *Akta*, p. 18–25.

²⁹ In 1781 Bishop Iosephus Kossakowski informed the apostolic nuncio about his plans to establish a new seat at Ilūkste (Илуkszta), but this never came into being, Julijans Vaivods, *op. cit.*, p. 401.

³⁰ At least the statutes of the Livonian cathedral chapter are dated on June 25 that year, *Akta*, p. 25.

time to time' (*aliquando*)³¹. This can be explained by the fact that a majority of the chapter's members had no income other than parochial benefices and were employed in the care of souls. For instance, in the 1761 visitation, of 11 prelates and canons, 8 were parish priests³². Only a single prelate was permanently resident at the cathedral, and also served as its parish priest³³.

The diocesan clergy of Livonia-Courland was never numerous and usually composed only between a quarter to a third of the clergy serving in the diocese. This distinguished it from the clergy of the Polish-Lithuanian Commonwealth as a whole, in which the difference in numbers of secular and regular priests was relatively small³⁴. This can be explained by the outlying nature of the Livonian-Couronian diocese; a peripheral region where peasants long bore offerings to sacred trees and in one part of which, moreover, temporal power was in the hands of 'heretics', could attract missionaries from religious orders, but not the attention of secular clergy. Working conditions in Livonia-Courland were hard, and the benefices in the diocese were insufficient. Thus, c. 1691, the entire diocese employed only about 6 secular priests³⁵, but the Jesuit fathers here numbered at least 17³⁶. In time, with the expansion

³¹ *Relationes*, p. 600, 625, 696

³² *Akta*, p. 28–29.

³³ *Relationes*, p. 655, 695, 702.

³⁴ According to Stanisław Litak, on the eve of the first partition there were about 9185 regular and 8400 secular priests in Poland-Lithuania, *idem, Parafie w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2004, p. 130–131.

³⁵ Data from different sources allows us to presume the presence of secular priests in Alsunga, which for some time after 1689 was served by an alumnus of Vilnius pontifical seminary ("Katalóg alumnów", no. 596, p. 310), Kuldīga (Ernst Hennig, *Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland*, Mitau: Gedruckt bey J. F. Steffenberg und Sohn, 1809, p. 192–193), Līvāni (Livenhof), with a curate serving there since 1678 (*Akta*, p. 169), Ludza (*Latvijas vēstures avoti*, 1. d., 274), Rēzekne (Rositten, Rzeżyca) (*ibid.*, 272). The curate of Jelgava also has to be mentioned, although he entrusted his parish to Jesuits while himself living at his family estate near Ilūkste – LVVA, 4038. f., 2. apr., 2262. l., fol. 7.

³⁶ Cf., 1690–1692 catalogues of the Jesuit residences of Jelgava-Skaistkalne, Ilūkste and Daugavpils, *Latvijas vēstures avoti*, 2. d., p. 381, 400, 422.

of the network of parishes and the improvement of their provisioning, the number of clerics increased; nonetheless, it must be emphasised that the ratio of diocesan to regular priests was not affected by this growth. In 1761, there were 25 diocesan priests in Livonia-Courland, composing a quarter of the clergy (18 of 63 priests in the Livonian voivodeship and 7 of 29 in the Duchy of Courland)³⁷. The situation in Courland changed with the suppression of the Society of Jesus in 1773, after which some of the former Jesuits left the diocese, but others remained as diocesan priests. The 1790 Courland visitation indicates the presence of 11 former Jesuits in the province, 7 of which were employed in pastoral care³⁸.

The peculiarities of the Couronian part of the diocese in comparison to conditions in the Livonian voivodeship made service in the Duchy challenging. There were cases when diocesan priests were compelled to take up missionary work, serving in an environment that was distinctly unfriendly to Catholics. Such was the case in Liepāja in 1714, when the curate of Kuldīga Simon Langhannig was nearly driven from the city by Lutherans on the third day of his mission there; it was only the intervention of the apostolic nuncio himself that allowed services to continue³⁹. Another case was that of Andreas Klein, a priest under the patronage of Count Wilhelm von Liven, when he was forced to stay in an inn and administer the sacraments there, after the elders of Tukums, a hamlet he visited from time to time, ordered householders not to permit Catholic services to be held within their dwellings⁴⁰. On another occasion Michael Moszyński, the curate of Lēnas (Lehnen) and the custodian of the Livonian chapter, led an armed attack on the

³⁷ *Akta*, p. 4–5, 9–14. Regular clergy was represented by 41 Jesuit, 20 Dominicans, 7 Basilians, 6 Lazarists (in the source though classified as secular priests). In the case of the Basilians, their engagement in pastoral care not only in the Eastern but also in the Latin rite parishes has to be noted; see, for instance, the 18th century baptismal register of Līvāni parish, NIAB, f. 1781, op. 26, d. 1295.

³⁸ LVVA, 4038. f., 2. apr., 2218. l. Because of the imprecision of the source, the number of ex-Jesuits is not clear, but could be a bit higher. This separate group of priests, some of whom later rejoined the Society of Jesus, is not covered in by article.

³⁹ *Relationes*, p. 633.

⁴⁰ *Latvijas vēstures avoti*, 1. d., p. 114.

Ilmāja church, which had been seized by Lutherans. He was wounded, but regained the church⁴¹. Though excesses of this kind were anomalous, the episode does throw light on the environment Catholic clergy could face in the Duchy of Courland.

ORIGINS. What were the origins of the diocesan priests who came to serve in the Livonian-Couronian diocese? It must be stipulated that first of all their geographical origin is meant; in the 17th and 18th centuries this is more easily determined than their ethnic or social background. Ethnicity was not considered relevant prior to the birth of modern nationalism, and the latter category was rarely revealed by the clergymen themselves⁴². Of the 134 diocesan clergymen currently known, the geographical origin of 79 can be determined.

Taking into account the contemporary attitudes toward ethnicity, a geographical approach to this question might be – how many clerics hailed from within the boundaries of the diocese, and which priests could be expected to know the local languages. At the moment, 19 such priests are known (12 Couronians and 7 Livonians), a comparatively small number. The main reason for this paucity is clear – for many years, there was no local seminary whatsoever. In 1713, the Vicar General of the diocese, Ioachimus Gönner, wrote to the apostolic nuncio, Benedetto Odescalchi, regarding youths who were sufficiently prepared for the priesthood; these were, however, the offspring of impoverished parents and did not possess the resources to continue the necessary studies outside the boundaries of the diocese⁴³. Positive changes in this regard took place in the 1730s, with special funding being designated

⁴¹ Julijans Vaivods, *op. cit.*, p. 376–377.

⁴² Stanisław Litak, *op. cit.*, p. 181.

⁴³ LVVA, 6984. f., 1. apr., 64. l., fol. 7. Enrolment in a seminary did not always imply graduating from it; e.g., Evagrius von Rappe, the son of a noble Couronian convert to Catholicism, was expelled from the Braunsberg pontifical seminary in 1748 “ob supinam negligentiam et ineptitudinem” (*Die Matrikel*, no. 1255, p. 150), or return to their native land, as happened to Antonius Liszczewicz, a Couronian with a knowledge of Latvian language, who was sent to serve in the diocese of Chełmno after graduation from the same seminary in 1781 (*Ibid.*, no. 1498, p. 170–171).

for training Livonian clerics in Vilnius, their own diocesan seminary being created in the 1750s, but even this could apparently not affect the principal obstacles to the involvement of local persons. It also has to be taken into account that several youths who were raised and educated within the diocese were instead drawn towards the religious orders, the Society of Jesus foremost among them. Being in charge of all the 4 local Catholic secondary schools⁴⁴, the Jesuits surely attempted to recruit the most talented and spiritually inclined pupils into the Order. From 1685 to 1772, 24 Jesuit fathers and 5 *magistri* born in the voivodeship of Livonia and the Duchy of Courland were active within the diocese, with an unknown number of native sons serving abroad.

The social origins of only 5 native priests can be conclusively adduced. Of those, Georgius Hylzen, Theodor Wolff de Ludinghausen, Georgius Siberg and Hieronymus Oskierko were representatives of the landed aristocracy, their place within the chapter therefore guaranteed; one, Iulius Grüner, was the converted son of a Lutheran minister⁴⁵. The remainder of the clergy whose origins can be locally traced could hypothetically have emerged from the Polish, German, and Lithuanian speaking petty nobility, townspeople or, in rare cases, the peasantry. It is difficult to tell if there was any ethnic Latvian among them. The vast majority of indigenous persons were subject to serfdom, with nearly no opportunities to obtain the education indispensable for a clerical career; even so, such origins cannot be ruled out, since, for example, there are indeed records that testify to the ethnic Latvian background of some Jesuit priests⁴⁶.

In terms of geographical origin, most of the clergy in Livonia-Courland – 25 of those clerics whose origins are clearly documented – hailed from Warmia, an autonomous diocese within the Polish crown

⁴⁴ For an overview of the Jesuit educational activities in Livonia and Courland, see Valdis Trufanovs, “Jēzus biedrības darbība izglītības veicināšanā Latvijas teritorijā (16. gs. beigās – 19. gs. sākumā)”, *Latvijas Arhīvi*, no. 1 (2002), p. 24–36.

⁴⁵ ASCPF, Scritture riferite nei congressi (Moscovia, Polonia et Rutenia), vol. 3, fol. 87.

⁴⁶ E.g., Ignatius Rodlewski SJ who was born in Courland in 1714, and in a certain internal document of the Society of Jesus was called “lothavus” instead of “curlandus” or “curo” as would be usual for that time, see Staņislavs Kučinskis, “Ignats Rodlevskis, latvietis”, *Dzimtenes bals*, 1954, no. 6, p. 10–17.

lands. The explanation for this is quite simple: they had all studied at the Braunsberg pontifical seminary, with a single exception; the seminary was located in their native province and was thus more easily accessible. Braunsberg was one of the notable centres for the preparation of the Livonian-Couronian clergy, the significance of which will be treated shortly. There is nothing in any of the source texts regarding the social background of these clerics, but it would likely not be amiss to consider the status of the clergy serving in Warmia itself – 75 % of it came from towns⁴⁷.

The birthplace of 20 priests was the Grand Duchy of Lithuania (8 are called Lithuanians, 7 Samogitians, and 5 are identified as hailing from the Vilnius diocese). It is probable that the group with origins in Lithuania was actually larger, and that the Grand Duchy was the likeliest birthplace for most of those clerics whose origins remain unknown. There are two reasons that make this plausible: first of all, Lithuania was the sole part of Poland-Lithuania to border the diocese of Livonia-Courland, and it was linked to Lithuania not only by law (the Lithuanian statute), but also by closer religious ties⁴⁸. The second reason is of linguistic character: it was considered probable that candidates for the priesthood who knew Lithuanian would more easily acquire the closely related Latvian language⁴⁹.

Of the other priests whose origins are documented, 5 were from Prussia (it is not clear whether they hailed from Prussia Royal, which included Warmia, or Ducal Prussia), 2 from Königsberg, 2 from Pomerania and 1 each from the dioceses of Kulm (Chełmno), Płock, and Przemyśl, as well as Saxony, Westphalia, and Austria. Another

⁴⁷ Andrzej Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525–1821*, cz. 1, Olsztyn: Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitalnej Archidiecezji Warmińskiej, 2000, p. 38–39.

⁴⁸ E.g., Jesuits, Dominicans, and other regulars working in Livonia and Courland belonged to the Lithuanian provinces of their respective orders.

⁴⁹ Cf. in 1775 in the Krāslava seminary (then already in the Russian empire) 8 of 9 students were from Samogitia and their presence was explained “ob defectum candidatorum ex aliis diaecesibus, partim idea quod eorum lingua similis prope est linguae Lothavicae”, ASCPE, Scrittura riferite nei congressi (Moscovia, Polonia e Rutenia), vol. 12 (1775–1776), fol. 484.

11 priests whose names are unknown came from Silesia and other distant provinces (Vienna is mentioned in one case); Christophorus Szembek, the Bishop of Livonia who never once visited his diocese, recruited these clerics prior to 1715, whilst performing his duties as the Commonwealth's envoy to the Habsburg court⁵⁰. There is no evidence whatsoever of the precise origin for the other known clerics, though their names – German, Polish, and Lithuanian – attest to their origins in the geographical areas mentioned, indicating rather unexpected diversity within a small number of diocesan clerics in Livonia-Courland.

EDUCATION. Though in the statutes of the Livonian chapter Bishop Popławski announced the founding of a diocesan seminary by the Daugavpils Cathedral in 1694⁵¹, there is no indication that this declaration was ever realized. Later, in his testament, T. Wolff de Ludinghausen, the former auxiliary bishop of Livonia, willed 4,000 thalers to the diocese for the founding of a seminary, but in 1715 Bishop Christophorus Szembek noted that this sum was insufficient for the purpose⁵². Due to a lack of funds and an apparent lack of initiative, the seminary only came into being soon after 1755; prior to that, clerics were trained outside the diocese.

Available data shows that at least 48 of the secular priests serving in Livonia and Courland were educated at the Braunsberg pontifical seminary, but no fewer than 17 studied at the Vilnius pontifical seminary, forming 48 % of the known diocesan clergy. Both these institutions were founded in the last quarter of the 16th century with the purpose of training priests for missionary work in Scandinavia, Livonia, and the Grand Duchy of Lithuania⁵³, and they also had established traditions

⁵⁰ *Relationes*, p. 636–639.

⁵¹ *Akta*, p. 27–28.

⁵² *Relationes*, p. 640; Staņislavs Kučinskis, “Nikolajs Poplavskis (1636–1711): pirmais Livonijas diecēzes bīskaps (1685–1710)”, *Dzimtenes kalendārs 1975. gadam*, Vāsterās: Latviešu Katoļu Draudze, 1974, p. 73.

⁵³ About the aims and circumstances of the establishing of both seminaries see Oskar Garstein, *Rome and Counter-Reformation in Scandinavia: Jesuit Educational Strategy: 1553–1622*, Leiden: E. J. Brill, 1992, p. 175–210, 234–265.

for the education of clerics who would serve in Latvian lands. The profile of these seminaries and the possibility of study with papal funds in circumstances when the weakly funded diocese sought to minimise expenditures would explain the notable numbers of graduates from these two institutions in Livonia and Courland. There were exceptions with regard to financing, however; Stanislaus Adamkowicz, for instance, seems to have been sent to the Braunsberg pontifical seminary in 1770 at the expense of the curate of Jelgava, Michael Folkmann⁵⁴.

Future priests of Livonia-Courland spent between 1–8⁵⁵ years in the aforementioned seminaries, with a majority studying there for 4–7 years⁵⁶. Nearly all of those clerics who were educated at the Vilnius pontifical seminary obtained bachelors' and masters' degrees in philosophy at the Vilnius Academy, either in parallel to their studies at the seminary or before entering it, and one – later the parish priest of Ludza and a Livonian canon, Petrus Szretter – also earned a licentiate in theology⁵⁷.

After the pontifical seminaries, another institution of significance was the Congregation of the Mission or Lazarist seminary at Vilnius, which was founded in 1725 as a 'seminarium internum' for the inner needs of the Congregation⁵⁸. The insufficient funds Bishop Wolff had bequeathed for the founding of a seminary were used to prepare clerics for Livonia-Courland at this seminary⁵⁹. The Lazarists opened a

⁵⁴ *Die Matrikel*, no. 1472, p. 167; *Latvijas vēstures avoti*, 1. d., p. 503.

⁵⁵ One of two known cases was that of Mathias Danilewicz, who after a year of studies was expelled from the Braunsberg pontifical seminary at the behest of the Apostolic Nunciature in 1744 "ob incorrigibilitatem", *Die Matrikel*, no. 1241, p. 148. 5 years later, however, he was already serving as a priest in Livonia, LVVA, 7085. f., 1. a., 889. l., fol. 49v–50.

⁵⁶ The longest alternative most often included 3 years of studying philosophy and 4 years dedicated to theological studies. However, studies sometimes lasted for so long since they also included attending lower classes. E.g. the future vicar general of Livonia spent 8 years at the Vilnius pontifical seminary, of which 2 years were in lower classes of "poetics" and "rhetoric", "Katalóg alumnów", no. 753, p. 328.

⁵⁷ *Ibid.*, no. 786, p. 332–333.

⁵⁸ Ludwik Piechnik, "Seminaria duchowne w (archi)diecezji Wileńskiej do 1939 r.", *Studia teologiczne*, vol. 5–6 (1987–1988), p. 213.

⁵⁹ *Relationes*, p. 658 and 697.

‘seminarium externum’ for the training of diocesan priests in 1744⁶⁰, but documents prove that two vicars from the Ludza parish in Livonia had studied moral theology under the Lazarists in Vilnius before 1742⁶¹, suggesting that at least some Livonian clerics were also educated at the ‘seminarium internum’. There is a lack of documentation on how many Livonian priests were trained by the Lazarists in Vilnius, but it seems likely that more than a few were educated there.

As was already noted, Livonia-Courland obtained its own seminary in 1755, at Krāslava. It was shared with the diocese of Smolensk, and its leadership was entrusted to the Lazarists. In accordance with its founding statutes, the seminary was expected to educate 6 clerics at a time, with 4 of these seminarians prepared for work in the diocese of Livonia-Courland⁶². The seminary started functioning between 1758 and 1761⁶³, and by 1772, according to its last regent, 9 seminarians trained at Krāslava were ordained as priests⁶⁴. It is difficult to estimate the average period of study at the seminary, but the 1770 list of students notes that one seminarian was in his 6th year of studies there, studying Church history in addition to theology and philosophy, whilst another seminarian was admitted to the priesthood after only 3 years and 7 months of study⁶⁵. At the time, there were two professors of dogmatic and moral theology at the seminary, both also teaching other

⁶⁰ Ludwik Piechnik, *op. cit.*, p. 214.

⁶¹ NIAB, f. 1731, op. 26, d. 1366, fol. 19–19v.

⁶² The seminary was founded by the *starost* of Daugavpils and his spouse together with the bishop of Livonia Ostrowski and the bishop of Smolensk Hylzen, *Akta*, p. 18–25. Cf. also Stanisław Litak, “Fundacja seminarium inflancko-smoleńskiego w Krasławiu”, in: *Ojczyzna i wolność: prace ofiarowane Prof. Janowi Ziółkowi w 70 rocznicę urodzin*, red. Anna Barańska et al., Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2000, p. 113–123.

⁶³ According to the 5 August 1758 report by Bishop Ostrowski, the seminary was not yet functioning, *Relationes*, p. 703–704. The first known list of its students is dated 13 March 1761, *Akta*, p. 18.

⁶⁴ Jan Jałowecki, “Krótka wiadomość o Inflantskiem Krasławskiem Seminarium, zebrana przez ostatniego tegoż Seminarium Regensa”, *Rubon*, t. 7 (1847), p. 25.

⁶⁵ ASCPF, Scrittura riferite nei congressi (Moscovia, Polonia et Rutenia), vol. 10 (1769–1772), fol. 162.

disciplines necessary to a clerical education, including homiletics, the administration of the sacraments, etc.⁶⁶ Though the founding of its own seminary was doubtless a great achievement for the diocese, its capacity was insufficient for the training of the needed number of clerics in the diocese. The fact that 12 alumni of the Braunsberg pontifical seminary began to work as priests in Livonia-Courland between 1761 and 1770 is evidence of this inadequacy.

With the reduction of the diocese to the Duchy of Courland and the Piltene district in 1772, the province lost not only its cathedral, but more importantly its seminary, which then fell within the borders of Russia. A new seminary, again led by the Lazarists and limited to 4 seminarians, was founded only in 1787 at Ilūkste with the support of Siberg family and was located in a former Jesuit college⁶⁷. The operation of this seminary was minor, however; according to its 1790 visitation there were two professors of theology, but only a single student⁶⁸.

At least 3 priests in Livonia-Courland could boast of a Roman education. The first of these was T. Wolff de Ludinghausen, who was the prelate custodian of the chapter prior to his investiture as the auxiliary bishop of Livonia⁶⁹. Between 1688 and 1689, Wolff studied theology in the 'Eternal City', though the institution where he pursued his studies remains unidentified⁷⁰. The other two clerics who were trained in Rome were educated at the College of the Congregation for the Propagation of the Faith (*Collegium de Propaganda Fide*). Between 1698 and 1700, the Livonian bishop Popławski, then a resident of Rome, provided financial support for the studies of I. Grüner, who later became a canon and missionary⁷¹. Ioachimus Wendt, the future parish priest of Vecpils

⁶⁶ *Ibid.*, fol. 161.

⁶⁷ LVVA, 4038. f., 2. apr., 2218. l., fol. 45.

⁶⁸ *Ibid.*, fol. 34–35.

⁶⁹ Staņislavs Kučinskis, "Nikolajs Poplavskis", p. 72–73.

⁷⁰ This he did while being a Jesuit. He left the Society afterwards, *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564–1995*, oprac. Ludwik Grzebień, Kraków: Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jesusowego, Instytut Kultury Religijnej, 1996, p. 756.

⁷¹ Staņislavs Kučinskis, "Nikolajs Poplavskis", p. 74–75. Here with reference to

(Altenburg) enrolled in the College in 1723⁷² and was the only Livonian diocesan cleric known to have held a doctorate in theology⁷³.

Besides those institutions mentioned in the preceding paragraphs, only a few others are known to have trained candidates for the Livonian priesthood. In 1786, 2 graduates of the Vilnius diocesan seminary became priests who later served in Courland⁷⁴. Records show that one priest ordained in 1782 had studied not only at Braunsberg, but also at the Samogitian diocesan seminary at Varniai⁷⁵. The Lazarist Seminary of the Holy Cross in Warsaw must be mentioned as well, for Georgius Hylzen, who became the provost of the Livonian cathedral and later the bishop of Smolensk, pursued his studies there c. 1721⁷⁶. Other institutes of priestly training where Livonian clerics received their education can only be guessed at. It cannot be ruled out that some diocesan priests may have studied under the Jesuits, at their residence (later also a college) in Ilūkste, for example, since the relevant lists of personnel there include professors of moral theology after 1740⁷⁷. The 11 clerics who were imported from Silesia and other provinces by Bishop Szembek before 1715⁷⁸ were most likely trained at respective institutions in the Habsburg lands.

In the period covered by this paper, the clergy was expected to pursue

the correspondence of the Congregation for the Propagation of the Faith, from which an impression could be formed that Grüner did not serve in the diocese of Livonia-Courland; however his presence in the diocese is attested by several baptismal records in parish registers, e. g., NIAB, f. 1781, op. 26, d. 1191, fol. 64–64v and 241.

⁷² ASCPF, Scrittura non riferite, vol. 4 (1708–1727), fol. 730.

⁷³ *Akta*, p. 291.

⁷⁴ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 8888, fol. 238.

⁷⁵ *Ibid.*, fol. 332–333.

⁷⁶ Staņislaivs Kučinskis, “Bīskaps Juris Nikolajs Hilzens”, p. 128.

⁷⁷ E.g., *Latvijas vēstures avoti*, 2. d., p. 411 and 417. It is claimed that in 1740 there was a special class of moral theology opened for training of the diocesan clergy and thus a small seminary established at Ilūkste, see Marek Inglot, *Kollegium księży jezuitów w Ilukście*, Kraków: Wyższa Szkoła Filozoficzna-Pedagogiczna “Igratianum”, 2000, p. 59. So far evidence is lacking for whether any future cleric of Livonia-Courland had been prepared there.

⁷⁸ *Relationes*, p. 639.

spiritual and intellectual studies after ordination as well, particularly in the field of moral theology. In the case of Livonia-Courland, ensuring the post-graduate development of priests meant that they were subject to annual examinations that were focused on their suitability to hear confessions. A general official was appointed by the diocese to administer these examinations⁷⁹. From Bishop Puzyna's visitation record of Ludza parish in 1742, we learn that the local curate, who was also the diocesan official, examined 3 of his vicars in so called reserved cases, whilst a 4th was examined by the bishop himself⁸⁰. Inventories of parish libraries attest to the resources that the clergy could make use of in their continuing education, though such records do not prove that these were always utilised. 8 diocesan churches had notable collections of books in 1761, the number of volumes held varying from 25 (at Feimaņi) to 318 (at Kuldīga)⁸¹. Both liturgical and hagiographical works were included in these collections along with tomes on moral theology, various dictionaries, polemical writings and works on worldly subjects such as history and geography.

LANGUAGE SKILLS. The ability to communicate in the language of the parishioners at a level allowing for giving sermons, teaching the catechism and taking confessions is indispensable to successful pastoral work. A priest serving in Livonia and Courland was expected to know a number of languages in addition to Latin, which was the *lingua franca* of the priesthood throughout the period covered by this paper. Latvian was first among the languages a cleric was required to know, since it was the language of the majority of the faithful. Polish and German, however, were equally important; the former because it was the official language of the Livonian voivodeship, spoken by the regional elite as well as a segment of immigrants of a particular social status, including part of the peasantry, the latter because it was important in the Duchy of Courland, where it was used in the administration, was the language

⁷⁹ *Ibid.*, p. 706.

⁸⁰ NIAB, f. 1731, op. 26, d. 1366, fol. 18v–19v.

⁸¹ *Akta*, p. 80–81, 237–246.

of most of the aristocracy, and was spoken by some in the lower classes both in the towns and in rural areas. Less common, but used in border areas, was Lithuanian⁸². Some sources also refer to Slavic⁸³, apparently not distinguishing between the Belorussian and Russian spoken by Slavs in the Livonian voivodeship and the eastern part of the Duchy. Finally, Estonian was also spoken in the diocese, but only by a very few⁸⁴. Nearly all priests with local origins about whom there is information on language skills spoke at least Latvian, Polish, and German, though in a few cases Livonians lacked German, and Couronians lacked Polish. There were few indigenous clerics, however, and one of the reasons the diocese's bishops gave for a lack of clergy was insufficient language skills among priests who could serve in Livonia-Courland⁸⁵. To improve the situation, a 1715 report by Bishop Szembek records a desire to alleviate the problem by sending seminarians from Vilnius to Braunsberg and vice-versa, with the intention of their acquiring German, Polish and Lithuanian, and stipulating the need for an instructor in Latvian at one of the seminaries⁸⁶. It is unclear if Bishop Szembek's plan was actualized, but it is known that among the graduates of the Vilnius and Braunsberg seminaries, with the exception of those who hailed from Latvian-speaking lands, those who knew Latvian when they began service in the diocese were exceptional. Michael Langhannig, a Warmian, was one of these exceptions, and he was sent to Courland in 1724 precisely because of

⁸² E.g., the parish of Smeline in the Duchy of Courland was predominantly Lithuanian, LVVA, 4038. f., 2. apr., 2218. l., fol. 72.

⁸³ *Latvijas vēstures avoti*, 1. d., p. 492. Alongside with German, Polish, Lithuanian, and Latvian a certain "l'illirica" is mentioned and probably appears there by mistake.

⁸⁴ Estonian as one of the languages required for the work in the diocese is mentioned by Bishop Wessel in 1725, *Relationes*, p. 642. It is said that Theophilus Kwek, a Jesuit missionary who died in 1736, with a purpose to teach the basic tenets of the Faith to Estonians ("advenae ex Islandia Czuhny dicti") who were living among Latvians by the Russian borders, was studying their language, *Latvijas vēstures avoti*, 1. d., p. 480.

⁸⁵ *Relationes*, p. 639–640, 2 of 11 priests provided by Bishop Szembek soon left the diocese because of an inadequate provision and the lack of necessary languages, see also *ibid.*, p. 642–643.

⁸⁶ *Ibid.*, p. 640.

his knowledge of the Latvian language⁸⁷. Some priests could acquire the command of Latvian, in certain circumstances, prior to being admitted to the seminary, and they could also seek the aid of fellow students. In 1774, for instance, of 24 seminarians at Braunsberg 6 were reported to have known Latvian⁸⁸. Of those, 2 were from Courland, 2 were Lithuanians, 1 of whom had studied at the Jelgava Jesuit school⁸⁹, and another had taught at the same school⁹⁰. The remaining 2 seminarians with Latvian proficiency were a Warmian and an Austrian.

On the whole, however, it was expected that newly ordained priests would acquire the Latvian language once they had begun their service in the diocese. In a 1729 letter addressed to the Congregation for the Propagation of the Faith, Camillo Paolucci, the apostolic nuncio in Warsaw, wrote that the regent of the pontifical seminary at Braunsberg was requested to select some seminarians who would be sent to Courland and were capable of learning the Couronian (i.e., Latvian) language⁹¹. It is possible to deduce the outcome by the fact that some graduates originally without Latvian skills later appear in the visitation records and other documents of the diocese with Latvian already mentioned among their languages⁹². In 1739, for example, a visitation of the Kuldīga parish

⁸⁷ “Katalóg alumnów”, no. 726, p. 325. It cannot be ruled out that Simon Langhannig, a Warmian serving in Courland since 1712 (*Die Matrikel*, no. 1067, p. 127) was related to Michael and somehow fostered his acquisition of the Latvian language.

⁸⁸ ASCPF, Scritture riferite nei congressi (Moscovia, Polonia e Rutenia), vol. 12 (1775–1776), fol. 178–178v.

⁸⁹ Stanislaus Adamkowicz is called a Pole in this list. About his origin from Upytė area in Lithuania and his studies in Jelgava, see LVIA, f. 604, ap. 1, b. 8888, fol. 206–208.

⁹⁰ Ignatius Balserevicz also appears as a Pole in this list. As a Lithuanian with the knowledge of Samogitian and Lithuanian languages he appears in *Die Matrikel*, no. 1485, p. 169. About his previous work in Jelgava see *Latvijas vēstures avoti*, 1. d., p. 503.

⁹¹ ASCPF, Scritture originali riferiti nelle congregazioni generali, vol. 66. fol. 3–3v.

⁹² E. g., Simon Arewicz, a native of Prussia, cf. “Katalóg alumnów”, no. 771, p. 331, and *Akta*, p. 189, or Ioannes Rotterding, cf. *Die Matrikel*, no. 1411, p. 148, and Archive of the Roman Catholic parish of Kuldīga, no. 393 (pages unnumbered).

revealed that the local vicar, Ioannes Rupsson, possessed merely middling Latvian language abilities, and he was urged to improve them⁹³. It is likely that most priests who hailed from abroad mastered the language by the means of self study, making use of what few Latvian books were available, including grammars and dictionaries⁹⁴, communicating with locals and/or more experienced peers, but these were not the only opportunities. For instance, Count Wilhelm von Liven, one of the most notable early 18th century nobles in the Duchy of Courland to convert to Catholicism, himself taught the Latvian language to Jesuit missionaries⁹⁵, and quite likely also to A. Klein, the diocesan priest at the Līvberze parish that Liven had founded, a native of Königsberg, who later gave evidence of his linguistic proficiency by translating a Latvian lectionary which contained excerpts from the Gospels and the Epistles⁹⁶.

There is reason to believe that diocesan clerics were responsible for the translations into Latvian of fragments of the Gospel published in Latgalian, a form of Latvian spoken in part of the Livonian voivodeship, published in 1753⁹⁷; the translation of this text was previously attributed to the Jesuits. An understanding of linguistic complexities would also suggest that language was a reason why clerics were rarely transferred between the two parts of the diocese, Livonia and Courland; the

⁹³ Archive of the Roman Catholic parish of Kuldīga, no. 265: “monetur, ut in hac ad curam animarum summe necessaria lingua se magis perficiat” (pages unnumbered).

⁹⁴ Columbanus Pfeiffer, a Jesuit missionary coming from Austria, in a 1786 letter from the former voivodeship of Livonia (then already a part of Russian Empire), wrote that due to their high quality and wide repertoire Latvian books published by the Lutherans were very useful when studying the language, Archivum Romanum Societatis Iesu, Russ. 1003 09 02.

⁹⁵ *Latvijas vēstures avoti*, 1. d., p. 42.

⁹⁶ This work, which was not, however, the first Latvian Catholic lectionary, was finished in 1738 and was used in a manuscript form (two copies of it are known), Staņislavs Kučinskis, “Līvberzes prāvests Andrejs Kleins”, p. 124.

⁹⁷ Skaidrīte Kalvāne, *Latgaliešu literatūras sākumi (garīgā literatūra 18. un 19. gadsimtā): disertācijas kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai*, Rīga, 1997, p. 12–13.

dialects in the regions were different enough for both forms to develop separate literary traditions in the 18th century, and a cleric with linguistic skills would have been most useful in the region of the dialect he had acquired.

The regular explanation of the word of God and the things necessary for salvation to the flock was a significant duty for the diocesan clergy. Visitation materials, better preserved from the latter half of the 18th century, bear witness to the fact that the catechism was commonly given in one or more languages spoken by the congregation, most often Latvian and Polish⁹⁸.

CONCLUSION. The diocese of Livonia and Courland was definitely not one of the most notable in the Polish-Lithuanian Commonwealth. Due to its poverty and the complex relations between religious denominations, it was also not attractive to a diocesan clergy; the low ratio of clerics to missionaries from the religious orders is evidence for this. Despite these circumstances, a study of the diocesan priests serving in Livonia-Courland as a group gives us insight into the clerics' diverse geographical and educational backgrounds as well as their ability to adapt to difficult conditions. It cannot be denied that this diversity also reflected the hindrances faced by the diocese's leadership when seeking to recruit indigenous candidates for the priesthood and their inability to found a local seminary for many years. This paper is one of the first steps toward thorough research on the diocesan clerics in Livonia-Courland, and this attempt must certainly be followed by an analysis of matters such as the involvement of secular clergy in pastoral care, its internal structure, and discipline issues.

⁹⁸ *Akta*, p. 59, 69, 83, 173.

MINDAUGAS PAKNYS

VIENUOLIŲ PAREIGOS PAŽAISLIO
KAMALDULIŲ VIENUOLYNE 1718–1756 M.

Kamaldulių vienuolija Lenkijoje ir Lietuvoje turėjo 8 vienuolynus. Šiandien iš jų tebeveikia du. Nuo seno kamaldulių vienuolynai garsėja savo paslaptinguumu ir turtingumu. Tai lėmė uždaras eremiškas vienuolijos gyvenimo būdas, atokiai tarp miškų statomi vienuolynai, kurių įranga neretai pasižymėdavo menine prabanga. Kartais kamalduliai vadinami karališka vienuolija Lenkijoje ir Lietuvoje, kadangi kas antras vienuolynas susilaukė didesnės ar mažesnės karalių fundacijos. Vis dėlto kamaldulių tyrinėjimai nėra pakankami. Ne vienas straipsnis ar net knygelės rašytos apie atskirus vienuolynus, jų istoriją¹, dailės ir architektūros specifiką², tačiau stokojama tyrinėjimų, kuriuose būtų gilinamasi į kamaldulių vienuolynų vidaus istoriją, kasdienybę, vidaus organizaciją, atskiras personalijas. Populiaresnio pobūdžio publikacijos apie konkrečius kamaldulių vienuolynus³ padeda susipažinti su kamaldulių istorija,

¹ Išsami kamaldulių tyrimų bibliografija nurodyta straipsnyje: Rafał Witkowski, „Uwag kilka o eremach kamedulskich w Rzeczypospolitej szlacheckiej“, in: *Historia bliższa i dalsza. Polityka-Społeczeństwo-Wojskowość*. Studia z historii powszechnej i Polski, red. S. Kowal, G. Kucharski, M. Walczak, Poznań-Kalisz: Instytut Pedagogiczno-Artystyczny UAM w Kaliszu, 2001, p. 161–225.

² Svarbiausi kamaldulių vienuolynų meno istorijos tyrimai nurodyti straipsnyje: Karol Guttmejer, „Siedemnastowieczne fundacje dla kamedułów w Polsce“, *Studia nad sztuką renesansu i baroku*, t. 8, red. J. Lileyko, I. Rolska-Boruch, (Fundator i dzieło w sztuce nowożytnej, d. 3), Lublin: TN KUL, 2007, p. 55–80.

³ Marzena i Marek Florkowscy, *Kameduli*, Kraków: Wydawnictwo M, 2005; Mindaugas Paknys, *Pažaislis: Menas ir istorija*, Vilnius: E. Karpavičiaus leidykla, 2005; Elżbieta Graboś, Anna Sikora, *Pustelnia Złotego Lasu*: Przewodnik, Rytwiany: Diecezjalny Ośrodek Kultury i Edukacji „Źródło“, 2002; Adam Bujak, *Tajemnica kamedułów*, Kraków: Biały Kruk, 2000; Stefan Paszek, Leszek Rutecki, *Pustelnia bieniszewska: Zarys dziejów*, Konin: Trans Druk, 2000; Stefan Maciejewski, *Opowieść*

vienuolijos specifika, tačiau nedaug prisideda prie gilesnio vienuolijos Lenkijos ir Lietuvos provincijos⁴ tyrimo. Kamaldulių tyrinėjimus stabdo ir palyginti negausūs išlikę šaltiniai – beveik visi vienuolynai (išskyrus Krokuvos Bielianų) buvo uždaryti XIX a., jų archyvai išblaškyti arba dingę, o Krokuvos vienuolyne saugomas archyvinis rinkinys vienuolių valia istorikams nėra prieinamas. Todėl nedaug žinoma ir apie pačius vienuolius, gyvenusius Lenkijos ir Lietuvos vienuolynuose. Dar XIX a. kamaldulių tyrinėtojas Ludwikas Zarewiczius, tuo metu galėjęs naudotis Krokuvos Bielianų vienuolyno archyvu, paskelbė ne tik vertingas kamaldulių istorijos ir atskirų vienuolynų Lenkijoje ir Lietuvoje istorijų apybraižas, tačiau ir parengė Lenkijos ir Lietuvos provincijos generalinių vikarų ir Krokuvos Bielianų vienuolyno priorų sąrašus⁵. Visgi atskiros vienuolių personalijos nenagrinėtos, prozopografiniai tyrimai nebuvo atliekami. Nebuvo plačiau tyrinėjamas vienuolių kasdienis gyvenimas⁶, nebuvo gilinamasi į tai, kokias pareigas vienuoliai eidavo vienuolynuose, kaip dažnai keliaudavo iš vieno vienuolyno į kitą, kokių priekaištų susilaukdavo. Neseniai perspausdintas XVIII a. viduryje išleistas⁷ ir jau

o kamedulach wigierskich, Suwałki: Oficyna Żak, 1999; Tomasz Dziedzic, *Klasztor kamedulów w Wigrach*, Warszawa: Polskie Tow. Krajoznawcze, Oddz. Uniwersytecki w Warszawie, 1988; Stasys Meškauskas, *Pažaislis*, Vilnius: Mintis, 1983 ir kt.

⁴ Reikia pripažinti, XVII–XX a. provincija vadinta „Lenkijos ir Lietuvos“ tik fragmentiškai. Faktiškai šis pavadinimas egzistavo nuo noviciato įsteigimo Pažaislyje 1667 m. (greta Krokuvos vienuolyno noviciato) iki 1795 m., kai provincija buvo suskaidyta, tačiau dažniausiai taip ji įvardijama tik XVIII a. Kitais atvejais ir kitu metu provincija vadinama Lenkijos.

⁵ Ludwik Zarewicz, *Zakon Kamedulów. Jego fundacye i dziejowe wspomnienia w Polsce i na Litwie*, Kraków: Władysław Jaworski, 1871, p. 97–123.

⁶ Kamaldulių kasdienybės klausimai Pažaislio vienuolyne nagrinėti straipsnyje: Rafał Witkowski, „Między regułą zakonną a rzeczywistością. Życie codzienne kamedulów i kartuzów w Wielkim Księstwie Litewskim w XVII i XVIII w.“, in: *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje*, sud. L. Jovaiša, Vilnius: Aidai, 2008, p. 115–134. Palaidojimai Pažaislyje aptarti: Aušra Blinstrubaitė, „XVII a. Pacų šeimos ir kamaldulių vienuolių laidojimo kriptų Pažaislyje išlikimas ir išsaugojimas“, *Kauno istorijos metraštis*, t. 7, Kaunas: VDU, 2006, p. 43–62.

⁷ Serafin Andrychiewicz, *Series reverendorum patrum et fratrum eremitarum camaldulensium congregationis Montis Coronae tam eremi Montis Argentini supra Cracoviam in Polonia, quam eremi Montis Pacis supra Caunam in Lithuania, professorum*

retu leidiniu spėjęs tapti tėvo Serafino (Sebastiano Andrychiewicziaus⁸) parengtas Lenkijos ir Lietuvos provincijos tėvų ir brolių sąrašas⁹. Šis sąrašas labai svarbus tyrinėjant Lenkijos-Lietuvos kamaldulių provincijos vienuolius. XIX a. 2-ojoje pusėje Zarewiczius gana skeptiškai vertino šį leidinį, minėdamas, kad jame priversta nemažai klaidų, o pats leidinys, matyt, parengtas paskubomis¹⁰. Tačiau minėta publikacija itin vertinga tuo, kad joje, naudojantis Krokuvos Čartoryskių bibliotekoje saugomu leidiniu¹¹, įtraukti paties Zarewicziaus atlikti Andrychiewicziaus leidinio pataisymai ir įrašyti vienuolių papildymai iki XIX a. vidurio; informacija taip pat papildyta publikacijos rengėjo Rafała Witkowskio duomenimis, surinktais iš vienuolių nekrologų Frascati kamaldulių vienuolyno archyve. Lygindamas su kitais man žinomais Pažaislio kamaldulių vienuolyno dokumentais galiu pasakyti, kad šis Andrychiewicziaus parengtas ir Zarewicziaus bei Witkowskio pataisytas sąrašas pakankamai patikimas ir tikslus, idant galėtų tapti kamaldulių katalogo Lenkijos-Lietuvos vienuolynuose pagrindu. Mat pagrindinis ir kone vienintelis kelias, kuriuo buvo galima patekti į vienuolyną – įstoti į noviciatą¹². Šioje provincijoje

vivorum et vita defunctorum conscripta, Viennae ex typogr. Gheleniana, - 1760.

⁸ Wiesław Murawiec, „Andrychiewicz (Andrychowicz) Serafin Sebastian (zm. 1773) kameduła, historyk swego zakonu“, in: *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H. E. Wyczawski, t. 1, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1981, p. 57–58.

⁹ „Katalogi monastyczne: Series Reverendorum Patrum et Fratrum Eremitarum Camaldulensium Congregationis Montis Coronae tam eremi Montis Argentini supra Cracoviam in Polonia, quam eremi Montis Pacis supra Caunam in Lithuania professorum vivorum et vita defunctorum conscripta“, ed. R. Witkowski, in: *Monastica Polonorum: Fontes et Studia*, red. A. M. Wyrwa, R. Witkowski, t. 1, Warszawa: DiG, 2009, p. 185–221.

¹⁰ Ludwik Zarewicz, *op. cit.*, p. 101.

¹¹ Biblioteka Czartoryskich, K 242 I. Saugomas egzempliorius su Zarewicziaus pastabomis, taip pat gale pridėta per 100 p. Zarewicziaus rankraštinio teksto. Galima paminėti, kad taip pat ir kitas Andrychiewicziaus leidinys, esantis Biblioteka Ossolineum (XVIII-13643), papildytas vėliau įstojučių vienuolių sąrašu. Skirtingai nuo Krokuvoje saugomo leidinio, čia įtraukti taip pat ir 45 Pažaislyje 1760–1790 m. noviciatą baigę vienuoliai.

¹² Ankstyvuoją kamaldulių laikotarpiu Lenkijoje XVII a. 1-ojoje pusėje dar neretai minimi vienuoliai, baigę noviciatą Italijos vienuolynuose. Noviciatus baigę vienuoliai tapdavo broliais konversais arba profesais. Broliams oblatams, kurie gyvendavo

iki XIX a. noviciatai buvo du – Krokuvos ir Pažaislio vienuolynuose. Vėliau tiek broliai konversai, tiek profesai pasklisdavo po įvairius vienuolynus. Kartais vienuoliai užsibūdavo viename vienuolyne ilgesnį laiką, kartais kilnodavosi iš vieno vienuolyno į kitą gana dažnai, tačiau už provincijos ribų išvykdavo tik išimtiniais atvejais. Apie vienuolių veiklą konkrečiuose vienuolynuose, jų pareigas, netgi skaičių žinome nepakankamai. Todėl straipsnis skirtas būtent šios problemos aptarimui.

Kiekvienas kamaldulių vienuolynas, nepaisant dydžio ir vietos bei priklausomybės kongregacijai, tvarkosi kaip viena didelė šeima. Kiekviename vienuolyne vienuoliai atlieka tam tikras pareigas, atsakingi už tam tikrų darbų atlikimą. Ne išimtis ir kamaldulių vienuolynai, kuriuose daugumą darbų atlikdavo vienuoliai profesai ir vienuoliai broliai konversai. Šalia pastarųjų dar buvo broliukai – neperėję noviciato, tačiau gyvenantys pagal šv. Benedikto regulą ir vienuolijos konstitucijas broliai (oblatai). 1670 m. kamalduliams patvirtintose pagal šv. Benedikto regulą surašytose vienuolijos konstitucijose buvo numatyta, kad pareigas vienuolyne paskirsto naujai išrinktas prioras. Iš viso buvo numatyta 19 pareigų, kurios išdėstytos tokia hierarchija: 1) zakristijonas, 2) bibliotekininkas, 3) kapitulos raštininkas, 4) archyvaras, 5) ekonomas, 6) sandėlininkas, 7) ligonių slaugytojas, 8) kepėjas, 9) vyninės prižiūrėtojas, 10) vaisių dalytojas, 11) virėjas, 12) vartininkas, 13) svečių priėmėjas, 14) kirpėjas, 15) drabužių dalytojas (*westyaryusz*), 16) siuvėjas, 17) įrankių prižiūrėtojas, 18) sodininkas, 19) miškininkas. Išlikusi 1717–1756 m. Pažaislio kamaldulių kapitulos įrašų knyga¹³ leidžia atidžiau pažvelgti, kaip pareigų pasiskirstymas atrodė kasdienybėje. Straipsnio pabaigoje pridėtas sąrašas, iš kurio matyti, kokiais metais ir kam kokios pareigos atiteko Pažaislyje¹⁴. Atskirai bus aptarta specifika,

pagal vienuolijos nuostatus ir laikydavosi regulos, tačiau neduodavo įžadų, noviciato baigti nereikėdavo.

¹³ Gruzijos rankraščių institutas, Var. 20. Nedidelio formato (16 x 20 cm) knygelė vesta iš dviejų pusių. Vienoje pusėje surašyti „Namų kapitulų aktai“ (*Actus capitulares domesticæ*), arba vienuolyno bendruomenės susirinkimų protokolai (1717 10 – 1757 10) (p. 360–205), kitoje – generalinių kapitulų ir Dietų nutarimai (*Acta communes*) ir kiti to paties laikotarpio aktai (p. 5–204). Knygelė turi seną (Pažaislio bibliotekos?) lipdę su nr. 696.

¹⁴ Pažaislio kamaldulių vienuolyną 1664 m. fundavo LDK kancleris Kristupas

kada buvo dalijamasi pareigomis, kokios pareigos buvo išsidalijamos vienuolyne, kokios užduotys ir darbai buvo siejami su konkrečiomis pareigomis.

Kamaldulių konstitucijos numatė, kad pareigos vienuolyne būdavo paskirstomos kiekvienais metais prioro teikimu vienuolyno kapituloje. Tačiau tai nebuvo vienintelės vienuolyne užimamos pareigos. Dvi pareigybės – prioro ir novicijų magistro – dažniausiai būdavo patvirtinamos generalinėje kapituloje, kuri paprastai vykdavo pagrindiniame kamaldulių Monte Corona vienuolyne kas dveji metai¹⁵. Įprasta PRIORO kadencija vienuolyne būdavo dveji metai. Pasitaikydavo išimčių, kai tas pats tėvas prioru būdavo patvirtinamas ir antrai kadencijai, nors tai nebuvo dažna praktika. Pasitaikydavo, kad priorai atsisakydavo kadencijos ar būdavo atšaukiami. Priežastys galėjo būti įvairios – ligos, senyvas amžius, negebėjimas vykdyti pareigų ar perkėlimas į kitas pareigas. Šios pareigos paprastai tvirtintos generalinėje kapituloje arba kas dvejus metus rengiamose vienuolijos vyresnybės susirinkimuose, vadinamuose Dietomis, į kuriuos vykdavo ne visi vienuolynų priorai, tačiau po kelis iš kiekvienos provincijos. Pažaislio kapitulos aktuose aptariamam laikotarpiu (1717–1756) retai nurodyta, kada konkrečiai paskiriamas naujas prioras. Pavyzdžiui, 1739 m. rugpjūčio 29 d. minima, kad t. Kiprijonas paskirtas į pareigas Dietoje. 1742 m. gruodžio 4 d. pirmą kartą eidamas prioro pareigas kapitulos susirinkimą šaukė t. Marijonas, kuris, kaip pažymėta, išrinktas spalio 11 dieną. Panašiai 1753 m. lapkričio 23 d. susirinkimo, kurį šaukė prioras Romualdas, aprašyme nurodyta, kad jis išrinktas prioru gegužės 18 d., kaip galima numanyti, generalinėje kapituloje Monte Corona vienuolyne. Tačiau kas ir kada užėmė prioro pareigas, geriausiai atsispindi pačiuose susirinkimų protokoluose.

Priorystė buvo visų pirma ne vienuoliško gyvenimo įvertinimas, ne tam tikras paskatinimas už nuopelnus, tačiau atsakomybės paskyrimas.

Zigmantas Pacas. Vienuolyno ansamblį statė ir dekoravo italų menininkai, jis išsiskyrė menine prabanga. Kamaldulių vienuolynas uždarytas 1832 m.

¹⁵ Generalinės kapitulos Monte Corona vienuolyne 1718–1742 m. vykdavo kas dvejus metus, nuo 1745 m. kas ketverius. Tarp jų (kas dvejus, o nuo 1747 m. kas ketverius metus) vykdavo Dietos.

Prioro veiklos aptarimui galima būtų skirti ištisą straipsnį. Apibūdinant vienu sakiniu galima pasakyti, kad prioras buvo atsakingas už visos veiklos organizavimą ir visko priežiūrą. Pavyzdžiui, jei brolis ligonių slaugytojas leis pas ligonius plepius vienuolius – atvykę vizitatoriai nubaus ir brolių, ir priorą. Jei dings archyviniai dokumentai – bausmės susilauks ir archyvaras, ir prioras. Kita vertus, priorui dažnai buvo suteikiama visiška sprendimo ir veikimo laisvė, daugybe atvejų pats prioras turėjo nuspręsti, kaip tinkamai pasielgti, ką ir už ką bausti. Vienuolyno kapitulas turėjo šaukti būtent prioras, todėl protokoluose dažniausiai nurodoma, kada ir koks prioras sušaukia vienuolius į kapitulą, o po to išdėstomi nagrinėjami klausimai ir priimti sprendimai. Atskirai Pažaislio priorų katalogas šiame straipsnyje nepateikiamas, tačiau jis gana išsamiai atsiskleidžia aptariant kapitulos susirinkimus.

NOVICIJŲ MAGISTRAI Pažaislio kapitulos aktuose minimi dar čia. Dažnai novicijų magistras gaudavo papildomas pareigas vienuolyne, tačiau ne visada. Taip pat ne visada išvardijant pasidalytas pareigas kapitulos aktuose nurodoma, kad vienas ar kitas tėvas kartu eina novicijų magistro pareigas. Kartais nurodyta, kad pareigos paskirtos Pažaislio novicijų magistrui, tačiau konkretus vienuolis neįvardytas. Atskiras novicijų magistrų sąrašas šiame straipsnyje taip pat nepateikiamas.

Trečia pareigybė vienuolyne, kuri nebuvo paskiriama vienuolyno kapitulos susirinkimuose, tai SUPERIORO pareigos. Pagal kamaldulių konstitucijas (regulos 65 skyrius) į jas kurį nors tėvą paskirdavo pats prioras, išvykdamas iš vienuolyno arba negalėdamas (dėl ligos) pats vykdyti pareigų. Generalinė kapitula arba Dieta buvo numatyta trečią sekmadienį po Velykų, arba kaip nustatys vienuolijos generolas (vadinamasis tėvas Majoras). Dažniausiai šių susirinkimų laikas įvairavo, bet visuomet jie vykdavo antroje pavasario pusėje. Ilga kelionė dažnai lemdavo, kad prioro vienuolyne nebūdavo du–tris mėnesius. Visą šį laiką vienuolyno administravimas ir vidinio gyvenimo priežiūra atitekdavo superiorui. Pastarajam valdžia ir atsakomybė vienuolyne atitekdavo ir trumpesnių prioro išvykų metu. Superioro funkcijos praktiškai prilygo priorui, tik jis pats negalėjo vietoj savęs skirti kito vienuolyno viršininko. Prioras galėjo bet kada pakeisti superiorą, o savo pareigas superioras automatiškai prarasdavo į vienuolyną sugrįžus priorui. Superioro paskyrimas taip pat

nebuvo fiksuojamas vienuolyno kapitulos aktuose, kadangi paskyrimui nebuvo būtinas kapitulos pritarimas. Kaip nurodė konstitucijos, savo sprendimą prioras turėjo paliudyti raštiškai arba bent pasakyti prie liudytojų. Superioras būdavo paskiriamas ir susirgus priorui arba negalint jam eiti pareigų. Jei liga ar mirtis užklupdavo priorą ir jis nebegalėdavo paskirti superioro, juo tapdavo vyriausias pagal pareigas vienuolyne tėvas. Superioro pareigos buvo tarsi savotiškas vienuolinio gyvenimo tvarkos garantas, tarsi saugiklis, garantuojantis, kad vienuolinio gyvenimo organizavimas nenutrūks nė akimirkai. Vienuolyne visada turėjo būti kuris nors tėvas (prioras ar superioras), atsakingas už tai, kad vienuolinio gyvenimo laikrodis vienuolyne nesustotų. Pažaislio kapitulos aktuose šias pareigas einantys tėvai paminimi, jei prisireikdavo, priorui išvykus, sušaukti vienuolyno kapitulos susirinkimus, kadangi juos galėjo ir turėjo sukviesti būtent superioras. 1719 m. kovo 7 d. ir balandžio 18 d. Pažaislio kapitulos susirinkimus, išvykus priorui t. Karoliui, šaukė superioru paskirtas t. Aleksandras, tuo metu vienuolyne ėjęs moralinės teologijos lektoriaus pareigas. Tą patį t. Aleksandrą superioru prioras Anupras paliko 1725 m. pabaigoje, kuomet šis neužėmė netgi jokių pareigų Pažaislyje (šaukė kapitulos susirinkimą 1725 m. lapkričio 20 d.). 1728 m. sausio–vasario mėnesiais, priorui Ildefonsui nesant, kapitulos susirinkimus šaukė superioras t. Valentinas (tuo metu taip pat neužėmė jokių kitų pareigų vienuolyne), netrukus paskirtas Pažaislio prioru. Daugiau nei keturis mėnesius (susirinkimus kvietė 1738 m. sausio 14 d. – 1738 m. balandžio 21 d.) superioro pareigas Pažaislyje ėjo t. Alberikas, priorui Kiprijonui, kaip teigiama, išvykus į Italiją. Panašiai 1739 m. visą vasarą (minimas 1739 m. birželio 1 d. – 1739 m. rugpjūčio 25 d., o vėliau dar kartą 1740 m. kovo 25 d.) superioro pareigas ėjo t. Jonas Kentietis, taip pat neturėjęs kitų pareigų Pažaislyje. 1741 m. pavasarį (balandžio 17 d.) superioru buvo paliktas t. Klemensas (neturėjęs kitų pareigų). Tam pačiam tėvui pavaduoti priorą pavesta 1742 m. rudenį (kvietė susirinkimus rugsėjo 27 d. – spalio 11 d.), bet tuo metu, atrodo, jis taip pat jau ėjo svarbias novicijų magistro pareigas. Tas pats t. Klemensas, tuo metu neturėjęs kitų pareigų, superioru buvo paskirtas ir 1745 m. 1-ojoje pusėje (susirinkimai 1745 m. sausio 14 d. ir 1745 m. birželio 21 d.). Įdomu tai, kad tarp jų susirinkimą kovo 18 d.

šaukė superioru paliktas t. Matas, tuo metu vienuolyne ėjęs moralinės teologijos lektoriaus pareigas. 1747 m. liepos 27 d. superioru paminėtas t. Juozapas, o 1753 m. spalio 4 ir 29 d. (be jokių kitų pareigų) bei 1754 m. rugpjūčio 5 d. (jau kaip novicijų magistras) – t. Mikalojus. 1756 m. rugsėjo 20 d. priorą pavadavo superioru paskirtas novicijų magistras t. Silvestras. Kamaldulių konstitucijose nebuvo griežtai apibrėžta, kas gali eiti šias pareigas, tačiau neabejotina, kad tai turėjo būti pakan-kamai patyręs tėvas, turintis didžiausią prioro pasitikėjimą ir autoritetą tarp kitų vienuolių. Paskyrimui superioru neturėjo įtakos ir tai, kokias kitas pareigas tuo metu vienuolyne užimdavo paskiriamas tėvas. Neretai, kaip matyti, superioro pareigos Pažaislyje buvo patikimos kitomis pareigomis nesuvaržytiems tėvams. Kartais jos būdavo perduodamos tėvams, kurių pareigos vienuolyne (novicijų magistro ar moralinės teologijos lektoriaus) liudija apie ypatingą išsilavinimą ir patyrimą.

Dabar pereikime prie pareigų, kurios buvo pasiskirstomos pačiame vienuolyne.

Pažaislyje pareigomis buvo pasidalijama beveik kasmet. Konstitucijos nurodė, kad naujai išrinktas prioras, atvykęs į vienuolyną, turėjo aplankyti visus vienuolius ir, sušaukęs susirinkimą, naujai padalyti vienuoliams pareigas. Buvo nurodyta, kad paskirstyti pareigas reikia ne tik po generalinės kapitulos, bet ir po Dietos – taigi, kasmet. Laikas, per kurį prioras turi paskirstyti pareigas, tiksliai nebuvo nustatytas, tačiau prioras privalėjo bent dieną pagalvoti apie tai, kokie vienuoliai kokioms pareigoms tinka. Šios taisyklės Pažaislyje aptariamam laikotarpiu paprastai buvo laikomasi ir naujai paskirtas prioras dažniausiai jau pirmame savo sušauktame susirinkime iš naujo padalydavo vienuoliams pareigas. Išimtį sudarė tik t. Marijonas, kuris prioru tapo 1742 m., tačiau pareigas vienuoliams padalijo tik 1744 m. rudenį. 1746–1747, 1750, 1752, 1754 m. priorai t. Ildefonsas, t. Mikalojus, t. Klemensas ir t. Romualdas nepadalijo pareigų antrais (o t. Ildefonsas ir trečiais) prioravimo metais. Nuo 1757 m. liepos 4 d. prioru minimas t. Faustinas taip pat iki 1757 m. spalio 15 d. (kada baigiasi kapitulų aktų įrašai) buvo neišdalijęs pareigų vienuoliams.

Aptariamam laikotarpiu susirinkimai, kuriuose buvo pasidalyta pa-

reigomis, Pažaislyje sušaukti 32 kartus. Toliau pateikiama, kada šaukti tokie susirinkimai, taip pat pažymima, ar šaukia naujai paskirtas, ar jau kurį laiką pareigas einantis prioras.

1718 08 04 kvietė prioras Karolis, min. prioru ir anksčiau;

1719 08 05 prioras Anupras, I jo šauktas susirinkimas po išrinkimo;

1720 10 03 prioras Švč. Mergelės Marijos Bernardas; min. prioru pirmą kartą 1720 09 17;

1721 06 21 prioras Ildefonsas; I susirinkimas;

1722 07 14 prioras Ildefonsas; II prioravimo metais;

1723 06 15 prioras Ildefonsas; III prioravimo metais;

1724 07 04 prioras Anupras; I susirinkimas;

1725 07 03 prioras Anupras; II metais;

1726 07 04 prioras Ildefonsas; I susirinkimas;

1727 07 24 prioras Ildefonsas; II metais;

1728 07 17 prioras Valentinas; I susirinkimas;

1729 10 20 prioras Valentinas; II metais;

1730 08 08 prioras Jonas Krikštytojas; I susirinkimas;

1731 06 26 prioras Jonas Krikštytojas; II metais;

1732 07 prioras Pranciškus Salezas, I susirinkimas;

1733 07 23 prioras Pranciškus Salezas; II metais;

1734 09 14 prioras Aleksandras; I susirinkimas;

1735 08 03 prioras Aleksandras, II metais;

1736 06 20 prioras Kiprijonas; I susirinkimas;

1737 07 04 prioras Kiprijonas; II metais;

1738 07 24 prioras Adalbertas; I susirinkimas; minimas iki 1739 03 20, vėliau 1739 06 01 – 1739 08 25 susirinkimus kviečia superioras Jonas Kentietis;

1739 08 29 prioras Kiprijonas; I susirinkimas, praėjus keturioms dienoms po paskutinio susirinkimo; iki 1739 10 14, po to prioru minimas Juozapatas;

1740 07 09 prioras Juozapatas; prioras jau beveik 9 mėnesiai, minimas kaip prioras nuo 1739 11 21;

1741 07 15 prioras Juozapatas; II metais;

1742 06 12 prioras Juozapatas; III metais;

1744 09 22 prioras Marijonas; šaukė susirinkimus nuo 1742 12 04;

1745 09 09 prioras Ildefonsas; kaip prioras susirinkimus šaukė nuo 1745 07 19;

1748 04 22 prioras Karolomanas; I susirinkimas;

1749 07 31 prioras Mikalojus; I susirinkimas;

1751 10 23 prioras Klemensas; I susirinkimas;

1753 11 23 prioras Romualdas; I susirinkimas;

1755 02 17 prioras Jeronimas; kaip prioras susirinkimus šaukė nuo 1754 09 14;

1756 10 20 prioras Jeronimas; II metais.

Taigi, dažnai susirinkimas, kuriame būdavo padalijamos pareigos, vykdavo netrukus po išrinkimo, neretai tai būdavo pirmas naujo prioro sušauktas susirinkimas. Daugiausiai (beveik du iš trijų) tokių susirinkimų kviesta liepos–rugsėjo mėnesiais. Tai irgi patvirtina, kad priorai tokius susirinkimus šaukdavo po generalinės kapitulos ar po Dietos. Dažniausiai randamas tėvų skaičius (be prioro, kartais su novicijų magistru, kartais be), kuriems būdavo padalijamos pareigos, buvo apie 7–8 (vidutiniškai 7,8). Brolių skaičius taip pat labai panašus (vidutiniškai 7,25). Daugiausiai vienu metu tiek tėvų, tiek brolių, kuriems išdalytos pareigos vienuolyne, buvo po 10, mažiausiai – po 4. Tačiau, kaip jau buvo paminėta, ne visi tėvai vienuolyne gaudavo konkrečias pareigas. Todėl remiantis išvardytais vienuoliais negalima tiksliai pasakyti, kiek tuo metu vienuolių būta vienuolyne. Pareigos nebuvo skiriamos trumpam laikui atvykusiems vienuoliams ir neketinantiems išbūti vienuolyne ilgesnį laiką, jos nebuvo skiriamos ligoniams arba vyresnio amžiaus vienuoliams. Jokių pareigų vykdyti, žinoma, negalėjo reklūzoje užsidarę vienuoliai. Tačiau kamaldulių konstitucijose minima, kad pareigos būtų padalytos visiems profesams ir broliams – jei pareigų daugiau nei vienuolių, vienas vienuolis gali vykdyti kelias pareigas, jei gausu – vienos pareigos gali būti skiriamos keliems vienuoliams. Taigi, konstitucijose tarsi numatoma, kad visi vienuoliai, kurie tik gali, būtų užimti pareigomis. Todėl galima manyti, kad dalijantis pareigomis vienuolyne galėjo būti vienas ar keli vienuoliai, kuriems pareigos nebuvo skiriamos, bet jų tikrai nebuvo daug. Taip pat reikia nepamiršti, kad per metus vienuolių skaičius vienuolyne nežymiai svyravo – vieni vienuoliai atvykdavo, kiti išvykdavo, jų pareigas perimdavo kiti. Kapitulos susirinkimų aktuose

kartais nurodoma, kam patikimos išvykusio vienuolio pareigos. Pareigų paprastai nebuvo atsisakoma (vienintelis toks atvejis, kai iš karto kapituloje 1731 m. ekonomo pareigų atsisakė į jas paskirtas t. Eladijus). Tačiau bendrą vienuolių skaičių pareigas gaunančių vienuolių skaičius daugiau mažiau perteikia. Žinoma, šiuose skaičiuose neatsispaudė novicijų, priimtų išbandymo laikotarpiui, ar patarnaujančių darbuotojų vienuolyne skaičius¹⁶.

Vienuolių pareigas vienuolynuose numatė kamaldulių konstitucijos. 1670 m. kamalduliams patvirtintoje reguloje 64 skyriuje buvo nurodytos aukščiau paminėtos 19 pareigybių, kurias prioras turėjo išdalyti vienuoliams. Išvardyta seka nurodo ir hierarchiją, pagal kurią išsidėlioja pareigos. Didžioji jų dalis buvo skirstomos ir Pažaislio kapitulos susirinkimuose. Pagrindinių pareigų hierarchija Pažaislio kapitulos aktuose paprastai išlaikoma, nors ne visuomet. Kartais tiesiog prie vieno vienuolio prirašomos kelerios pareigos, kurias jis turi atlikti vienuolyne, todėl hierarchijos eiliškumas ne visada atskleidžiamas. Kai kurių pareigybių užrašymo vietos kapitulos aktuose įvairuoja. Kai kurios pareigos skiriamos nuolat, kitos – tik periodiškai. Visas Pažaislyje sutinkamas pareigas galima suskirstyti į dvi dalis – tai tos, kurios buvo patikimos tėvams, ir tos, kurias vykdavo broliai. Konstitucijos griežtai nenurodė, kurios pareigos kokio statuso vienuoliams skiriamos, tačiau tai labai aiškiai perteikia bendras Pažaislio pareigų sąrašas. Praktiškai beveik nepasitaiko atvejų (yra pora nežymių išimčių), kad tėvams skirtas pareigas gautų brolis, arba atvirkščiai, kad tėvas būtų įpareigotas vykdyti broliams skirtas pareigas. Tėvams skiriamų pareigų būdavo iki 10, broliams – 15. Toliau pasistengsiu apžvelgti visas Pažaislio vienuolyne minimas pareigas.

ZAKRISTIJONAS (kapitulos aktuose įvardijamas kaip *superintendens sacrarii, superintendens et custos sacrarii, sacrista a capite, praefectus sacrarii*). Reguloje prie pareigų išvardijimo 64 skyriuje zakristijono pareigos

¹⁶ Novicijai paprastai negaudavo pareigų vienuolyne. Jų pagrindinė užduotis, be abejo, buvo tinkamai pasiruošti šventimams. Išimtis žinoma tik 1741 m., kuomet pareigos buvo suteiktos novicijams Makarijui ir Morkui. Neaišku, ar tai turėjo įtakos, tačiau abu novicijai dar prieš duodami įžadus paliko vienuolyną.

minimos kaip svarbiausios, o plačiau įpareigojimai, už ką atsakingas zakristijonas, apibūdinti 32 skyriuje.

Nors zakristijono pareigos buvo svarbiausios, paprastai į jas nebuvo skiriami labiausiai nusipelnę ar didžiausią patyrimą, išsilavinimą turintys tėvai. Dažniausiai šios pareigos būdavo patikimos jauniems ir neseniai noviciatą baigusiems, tačiau pasitikėjimą užsitarnavusiems profesams. Tai suprantama, kadangi zakristijono pareigos buvo susijusios su brangiausio kilnojamojo turto (liturginiai indai) priežiūra, antra vertus, jam turėjo tekti nemažas fizinis krūvis – turėjo puošti altorius skirtingoms liturginėms šventėms, surinkti liturginius indus, prižiūrėti tvarką ir švarą bažnyčioje, zakristijoje ir kapitulos patalpoje, netgi, nesant už tai atsakingų novicijų, pasirūpinti žibintais pamaldoms tamsiuoju metu. Zakristijonas buvo atsakingas ir už skambinimą varpu kanoninėmis valandomis, turėjo prižiūrėti, kad prieš Švenčiausiąjį Sakramentą visuomet degtų amžinosios ugnies lempelė. Zakristijonas buvo atsakingas ir už relikvijų išstatymą ir jų saugojimą. Todėl šios pareigos reikalavo ir atidumo, ir energijos. Galima teigti, kad zakristijonas keldavosi anksčiausiai, o guldavosi pats paskutinis. Pažaislyje XVIII a. 1-ojoje pusėje šios pareigos būdavo suteikiamos gana jauniems vienuoliams, dažniausiai prieš 10 ir mažiau metų profesais tapusiems tėvams (mažiausiai – prieš 2, daugiausiai – prieš 14 m.). Kartais zakristijonas gaudavo pagalbininką (*adiutor, socius*), kuriuo paprastai tapdavo visai neseniai įžadus davęs profesas. Neretai pasitaikydavo, kad metus ar dvejus pabuvęs zakristijono padėjėju naujas profesas pats gaudavo zakristijono pareigas. Taip pat zakristijono pagalbininkais (*sacrista primus, secundus*) visuomet būdavo du ar trys broliai konversai, minimi kaip pirmieji tarp broliams skiriamų pareigų. Zakristijono pareigos dažnai buvo rotuojamos – dažniausiai tas pats tėvas jas užimdavo metus, kartais – dvejus iš eilės (išimtis – t. Mykolas, gavęs jas trejus metus iš eilės 1739–1741 ir t. Matas, ėjęs du kartus po dvejų metų kadencijas su metų pertrauka 1719–1723 m. laikotarpiu).

Antras pagal pareigas buvo BIBLIOTEKININKAS (*bibliothecarius*). Bibliotekininko pareigos dar labiau išaugdavo vienuolynuose, kuriuose būdavo noviciatai, būtent tokiuose, koks buvo Pažaislis. Bibliotekininkas (jo pareigos taip pat apibūdintos regulos 32 skyriuje) buvo atsakin-

gas už knygų fizinę priežiūrą (turėjo sekti drėgmę bibliotekoje, sudaryti knygų inventorių, registruoti vienuoliams išduodamas knygas), taip pat už jų turinį (sudėlioti knygas pagal temas – kad lengviau būtų galima rasti reikalingas, sergėti, kad nepatektų draudžiamos arba netinkamo turinio knygos). Pažaislio kapitulos aktuose bibliotekininko pareigos paprastai nurodomos iš karto po zakristijono. Dažniausiai jos rotuojamos kasmet, nors pasitaikydavo, kad tas pats tėvas pareigas eidavo dvejus metus. Vis dėlto galima pastebėti, kad bibliotekininku būdavo skiriamas tėvas, turintis tam gabumą ir polinkį. Pavyzdžiui, t. Matas ir t. Anastazas į bibliotekininko pareigas buvo paskirti keturis kartus (pirmas 1718–1738 m., o antras 1728–1738 m. laikotarpiais), o t. Izidorius net aštuonis (1723–1740 m. laikotarpiu).

Trečias pagal pareigas buvo KAPITULOS RAŠTININKAS (*scriba capituli*). Tai buvo savotiškas vienuolyno atstovas spaudai – jis turėjo tinkamai suformuluoti dokumentų tekstus, surašyti kapitulų aktus, tiksliai perteikti mintis. Šalia prioro kapitulos aktuose tai buvo išskirtinės pareigos, nes kapitulos aktuose raštininkas minimas beveik kiekvieną kartą šaukiant susirinkimus, kai kitos pareigos paprastai paminimos tik jas pasiskirstant, o vėliau – labai retai. Nuo raštininko labai daug priklausė tai, kiek mes po kelių šimtmečių sužinosime apie vykusius susirinkimus ar įvykius. Vieni rašė aiškiau, sklandžiau, plačiau, kiti – tik būtinus dalykus, siaurai, skyrėsi ir jų rašysena. Toliau pateikiamas sąrašas, koks tėvas minimas Pažaislio kapitulos raštininko pareigose aptariamam laikotarpiu.

1717 10 02 – 1718 07 04 t. Vaclovas; 1718 08 t. Barnabas; 1718 09 16 – 1719 04 18 t. Ildefonsas; 1719 08 05 – 1720 09 17 t. Kristupas; 1720 10 03 – 1721 06 04 t. Aleksandras; 1721 06 21 t. Vaclovas; 1721 09 04 – 1722 05 19 t. Eladijus; 1722 07 14 – 1723 01 23 t. Kiprijonas; 1723 06 15 – 1723 12 07 t. Anupras; 1724 07 04 – 1725 06 23 t. Raimundas; 1725 07 03 – 1726 07 30 t. Matas; 1726 08 19 – 1727 01 27 t. Barnabas; 1727 07 24 – 1728 02 30 t. Eustachijus; 1728 07 17 – 1729 09 10 t. Aleksandras; 1729 10 20 – 1730 03 13 t. Raimundas; 1730 08 08 – 1732 04 28 t. Aleksandras (išskyrus 1730 11 02, kai nesant Aleksandrui paskirtas t. Eladijus); 1732 07 – 1733 04 08 t. Eladijus; 1733 06 23 – 1734 11 03 t. Klemensas; 1735 08 03 – 1735 11 17 t. Steponas; 1736 06 20 – 1736 11 13 t. Klemensas; 1736 12 13 – 1737 04 02 t. Anastazas; 1737 07

04 – 1738 05 30 t. Steponas; 1738 07 24 – 1739 03 20 t. Matas; 1739 06 01 – 1740 03 25 t. Robertas (išskyrus 1739 09 09, kai nesant t. Robertui jį pakeitė t. Brunonas, o 1740 02 15 t. Anastazas); 1740 07 09 – 1741 06 08 t. Brunonas (išskyrus 1741 04 17, kai nesant t. Brunonui jį pakeitė t. Rapolas); 1741 07 15 – 1742 05 22 t. Rapolas; 1742 06 12 – 1744 03 26 t. Mykolas; 1744 09 22 – 1745 06 21 t. Ildefonsas; 1745 09 09 – 1748 03 20 t. Raimundas (išskyrus 1745 10 14, kai nesant t. Raimundui jį pakeitė t. Petras); 1748 04 22 – 1748 08 13 t. Konstantinas Marija; 1748 10 22 – 1749 06 30 t. Mauricijus; 1749 07 31 – 1750 07 06 t. Jonas Kentietis; 1750 08 13 – 1751 01 02 t. Brunonas; 1751 02 01 – 1751 04 28 t. Mauricijus; 1751 10 23 – 1753 06 10 t. Ildefonsas; 1753 10 04 – 1753 10 29 t. Jeronimas; 1753 11 23 – 1754 09 14 t. Jonas Kentietis; 1755 01 20 – 1757 10 15 t. Jonas Gvalbertas [baigiasi įrašai].

Šiose pareigose vienuoliai taip pat dažniausiai keitėsi kasmet. Išimtiniais atvejais (pvz. t. Raimundas ar t. Jonas Gvalbertas) vienuolis raštininko pareigas ėjo daugiau nei dvejus metus, dažniau pasitaikydavo, kai tam gabus vienuolis gaudavo pareigas porą kartų per neilgą laikotarpį.

Ketvirtos pagal hierarchiją regulos konstitucijose buvo nurodytos ARCHYVARO pareigos. Pažaislio kapitulos aktuose šios pareigos dažniausiai taip pat nurodomos ketvirtoje vietoje. Tačiau plačiau kamaldulių konstitucijose archyvaro įpareigojimai nebuvo aprašyti. Regulos 64 skyriuje tik prioras įpareigojamas įvairius raštus, dokumentus, sutartis, bules saugoti kokioje nors archyvui paskirtoje vietoje ar gerai uždarojoje skrynioje. Archyvaro pareigos gerokai skyrėsi nuo kitų dažnai rotuojamų pareigų. Archyvaru Pažaislyje beveik visą laiką minimas t. Robertas (iš pradžių kaip profesas, vėliau tėvas) – nuo 1718 m. iki 1745 m. Paskutiniaisiais metais t. Robertas turėjo pagalbininką t. Jeronimą, kuris šias pareigas XVIII a. viduryje gavo kelis kartus. Tai liudija archyvaro pareigų specifiką. Nors kaupti ir saugoti dokumentus buvo įpareigotas prioras, tačiau akivaizdu, kad nuolat besikeičiantys priorai, kartais atvykę į Pažaislį vos keleriems metams, negalėjo kiekvieną kartą pažindintis su Pažaislio (ar bet kurio kito vienuolyno) archyviniais dokumentais. Todėl šis darbas buvo pavedamas vienam iš tėvų, šiuo atveju t. Robertui, kurio beveik visas vienuolinis gyvenimas prabėgo Pažaislyje. Galima neabejoti, kad būtent t. Robertas

buvo pagrindinis prioro patarėjas sprendžiant įvairius su žemėvalda ar fundacijomis susijusius reikalus. Neatsitiktinai archyvaro pareigos Pažaislyje visuomet sutapdavo su PROKURATORIAUS (*procurator, procurator causarum*) pareigomis. Prokuratoriaus pareigos konstitucijose neapibrėžtos, tačiau jas apibrėžė bažnytinė teisė – tai buvo vienuolyno atstovas sprendžiant teisminius ginčus. Pagrindiniai argumentai bylinėjantis dėl žemių, jų ribų, teisių į jas buvo būtent archyviniai dokumentai. Todėl į prokuratoriaus pareigas visuomet būdavo skiriamas tas tėvas, kuris užimdavo vienuolyne archyvaro pareigas. Kitaip negu archyvaro, prokuratoriaus pareigos kapitulos susirinkimuose buvo skiriamos ne visuomet. Tai nesunku paaiškinti – tiesiog ne visą laiką vienuolynas turėjo teisminių ginčų, kuriems iškilus į juos įsigilinti būdavo pavedama archyvarui; jis ir atstovaudavo teismuose. Tik tuomet jam oficialiai ir būdavo paskiriamos prokuratoriaus pareigos. Įdomu tai, kad t. Robertas buvo skiriamas ir STATYBŲ PRIŽIŪRĖTOJU (*praefectus fabricae*). Tai susiję su naujų eremitų celių statybomis eremitorijoje. Pažaislio vizitatoriai t. Robertą kaip statybų prižiūrėtoją nurodė dar 1722 m., tačiau statybos, stokojant lėšų, tuo metu akivaizdžiai strigo. Vėliau vizitatoriai 1731 m. statybų priežiūrą pavedė t. Aleksandrui ir nurodė, iš kur gaunamas lėšas naudoti griežtai celių statyboms ir bažnyčios remontui. T. Aleksandras netrukus tapo prioru ir 1735 m. statybų prižiūrėtoju jau vėl minimas t. Robertas. Šios pareigos, kaip paskirtos vizitatorių, neatsispindi tarp prioro vienuolyno viduje paskirstytų pareigų. Tik 1737–1741 m. laikotarpiu tarp kitų prioro paskirstomų pareigų nurodomos ir statybų prižiūrėtojo pareigos, kurios, kaip ir anksčiau, buvo pavestos t. Robertui. Būtent tuo metu ir vizitatoriai konstatavo, kad statybos sėkmingai įvykdytos, o šios pareigos vėliau nebeminimos. Tiesa, 1756 m. vizitatoriai vėlgi minėjo statybų prižiūrėtoją, tačiau neįvardijo, kas tuo metu užėmė šias pareigas. Tuo laiku bažnyčia ir vienuolynas buvo remontuojami po 1755 m. trenkusio žaibo sukkelto gaisro nuniokojimų. Kamaldulių konstitucijose statybų prižiūrėtojo pareigos taip pat nebuvo minimos.

Penktos prioro skiriamos pareigos, kurios Pažaislio kapitulos aktuose taip pat dažniausiai nurodomos iš karto po archyvaro, buvo EKONOMO (*cellerarius, rzadca*). Joms apibūdinti reguloje buvo skirtas visas

31 skyrius. Ekonomu galėjo tapti tik patyręs vienuolis, tėvas, esantis vienuolijoje ne mažiau kaip 5 m. profesu. Jo rankose atsidurdavo visas turtas, pajamos, skolos. Jis turėjo pasirūpinti, priorui patvirtinus sąrašą, reikalingiausiais daiktais (rūbai, indai, maistas), parduoti nereikalingus. Ekonomas turėjo visus vienuolius, vėliausiai rugsėjo mėnesį, aprūpinti malkomis celių pasikūrenimui šaltuoju metų laiku. Tiesa, patys vienuoliai buvo raginami malkas naudoti taupiai ir be reikalo jų nedeginti, kad, kaip teigiama reguloje „dėl tos priežasties netektų ilgiau skaistytklos ugnies kęsti“. Tuo tarpu ekonomas buvo raginamas taip pasirūpinti mediena, kad nepadarytų žalos aplinkiniams miškams, o prie kelių, tiek dėl grožio, tiek dėl to, kad keliautojams teiktų pavėšį, palikti po kelis medžius. Ekonomas buvo vienintelis vienuolyne kamaldulių vienuolis, turintis teisę laikyti didesnę pinigų sumą. Tačiau visa jo veikla turėjo būti griežtai derinama su prioru. Ekonomas turėjo vesti pajamų–išlaidų knygą. Kaip tik 1718 m. ir 1744 m. Pažaislio vienuolyną lankantys vizitatoriai priminė ekonomui, kad jis turįs vesti vieną pajamų–išlaidų knygą, kurią kas mėnesį turi parodyti priorui. Pažaislio ekonomo pareigos turėjo būti paskiriamos kasmet, nors priorui dalijant pareigas ekonomas nurodomas ne kiekvieną kartą. Panašiai kaip ir su bibliotekininko pareigomis, į šias buvo skiriami ūkininkavimo praktikos ir įgūdžių turintys vienuoliai. Kelis kartus minimas tas pats t. Robertas, tačiau labiausiai įgudęs buvo t. Raimundas, Pažaislyje praleidęs didžiąją savo vienuolinio gyvenimo dalį; jis į ekonomo pareigas 1718–1739 m. paskirtas 9 kartus.

Dėl gana didelio pareigų skaičiaus ekonomui, kaip numatė kamaldulių konstitucijos, buvo pavaldūs du broliai konversai, užimantys DALYTOJO (*dispensator, dyspensator*) ir VYNINĖS PRIŽIŪRĖTOJO (*custos cellae vinariae, stróż winnej piwnicy*) pareigas. Pastarieji turėjo padėti išdalyti kasdieninius daiktus, rūbus, išnešioti į celes vyną. Pagal regulą vienuoliai nevalgė mėsos, maitindavosi per dieną kartą arba du, jiems kasdien (išskyrus tam tikras dienas) buvo dalijamas vynas. Dalytojo pareigos Pažaislio kapituloje taip pat buvo paskiriamos beveik kiekvieną kartą. Jis neretai turėjo vieną, kartais ir daugiau pagalbininkų. Vienuolių apranga buvo dalijama kartą per metus, todėl tai ekonomui neturėjo sukelti didesnių sunkumų. Tačiau malkos kūrenimui, galima

numanyti, nebuvo skiriamos iš karto visam šaltajam periodui. Būtent tuo turėjo pasirūpinti dalytojas su savo pagalbininkais, aprūpindami vienuolius mediena pagal kiekvieno poreikį. Tuo tarpu vyninės prižiūrėjo pareigos Pažaislyje įvardijamos skirtingai. Kamaldulių konstitucijos, nurodžiusios, kad vyno indai, turimi celėse, būtų kasdien papildomi, buvo priimtos Monte Corona vienuolyne, šiltuose kraštuose, kur vietos papročiu ištisus metus buvo vartojamas vynas. Pažaislyje vyninės prižiūrėjo pareigos kartais nurodomos tiesiog kaip gėrimų dalytojo (*dispensator potus*), kas, beje, irgi liudija, kad buvo duodamas ne vien vynas. Tačiau geriausiai skirtingus gėrimus, kuriuos vartodavo Pažaislio kamalduliai, nurodo skirtingi vyninės prižiūrėjo įvardijimai Pažaislio kapitulos aktuose. Sutinkami pareigų įvardijimai (*custos cellae vinariae et mulsi, et cremati, distributor cerevisiae, mulsi et vini, portator cerevisiae, portator liquorum*), kaip ir liudijimai kituose dokumentuose, rodo, kad vienuoliai Pažaislyje gaudavo ne tik vyno, bet ir alaus, midaus bei degtinės. Beje, dažniausiai tarp gėrimų minimas alus gali liudyti, kad vienuoliai kasdieninį troškulį dažniau malšino vietiniu alumi, o ne pietiečiams labiau įprastu vynu. Nors vienuolijos konstitucijos apie kitus gėrimus neužsiminė nė žodžiu, tačiau gėrimų įvairovę Pažaislyje tikriausiai lėmė vietos tradicijos. Konstitucijose buvo raginama vyną gerti skiestą vandeniu, sėdint ir, pagal seną vienuolių tradiciją, dubenį laikant abiem rankomis.

Grįžkime prie tėvų pareigų. Nors konstitucijos nenurodė daugiau pareigų, kurias tėvams turėjo paskirstyti prioras, Pažaislio kapitulos aktuose minimos dar kelios šalia kitų sutinkamos pareigos. Visos jos buvo dažnai rotuojamos. Visų pirma, tai STOJANČIŲJŲ Į NOVICIATŲ EGZAMINUOTOJŲ (*examinatores ad noviciatum, examinatores aspirantium / venientium ad sacram religionem, examinatores suscipiendorum ad probationem*) pareigos. Jų nereikėjo vienuolynuose, kur nebuvo noviciato. Pažaislyje noviciatas buvo patvirtintas dar 1667 m. Kaip liudija pareigų įvardijimas, vienuoliai buvo atsakingi už naujokų apklausą. Visais atvejais tam būdavo paskiriama po du tėvus (išskyrus 1745 m., kai paskirti trys tėvai). Naujokai būdavo iš pradžių priimami išbandymo laikotarpiui, o jį perėję ir kapitulos patvirtinti kaip tinkami kandidatai, priimami į noviciatą. Po to jie pereidavo į novicijų magistro globą, kuris

vėliau ir informuodavo kapitulą, kaip sekasi konkretiems novicijams.

Kamaldulių konstitucijos (48 skyrius) numatė, kad jei yra galimybė, siekiant dvasinio tobulėjimo, vienuolyne du kartus per savaitę prieš ar po Mišparų turi būti išklausomos moralinės teologijos paskaitos. Todėl dažniausiai būdavo skiriamas MORALINĖS TEOLOGIJOS LEKTORIUS (*lector theologiae moralis, lector casuum conscientiae*). Į jas visuomet buvo skiriamas vienas tėvas, pareigos dažnai rotuojamos. Jei vienuolyne nesą galimybės paskirti vienuolį į šias pareigas, vis tiek prioras turėtų du kartus per savaitę sukviesti vienuolius ir tomis temomis tarpusavyje pasisakyti. Kunigų šventimų neturinčių klierikų, brolių konversų ir oblatų vienuolinio gyvenimo dvasiai palaikyti buvo skiriamas vienas tėvas instruktorius (*instructor fratrum; instructor clericorum; instructor clericorum et fratrum / conversorum; instructor conversorum et oblatorum; instructor clericorum, conversorum et oblatorum*); retkarčiais šios pareigos buvo patikimos moralinės teologijos lektoriui arba novicijų magistrui.

Beveik kiekvieną kartą buvo išrenkami IŽDININKAI (*thesaurarii, custos clavi arcae depositi, conservatores eleemosynae missarum, custodes clavium eleemosynae*) – visuomet po du tėvus. Neretai šias pareigas Pažaislyje gaudavo ir novicijų magistrai. Dar vienos pareigos, kuriose visuomet randame po du tėvus – *REVISORES MISSARUM (conservatores missarum absolutarum)*. Dažnai, nors ir ne visuomet, vienam iš tėvų būdavo paskiriamos *DISTRIBUTOR MISSARUM* pareigos, o *REVISOR MISSARUM MANUALIUM* pareigos minimos tik vienintelį kartą 1749 m. Mišių „revizoriai“ turėjo žiūrėti, kad būtų paaukojamas nustatytas Mišių už įvairius geradarius skaičius, o „skirstytojas“ privalėjo paskirti vieną ar kitą tėvą profesą atitinkamoms Mišioms aukoti.

Brolių pareigų Pažaislio vienuolyne buvo dar daugiau nei tėvų. Jų paskyrimas skirtingais metais dar labiau įvairavo. Jau buvo paminėti tėvo zakristijono pagalbininkai, kuriais buvo skiriami du ar trys broliai konversai, kartais ir naujai iššventinti klierikai. Taip pat jau minėti ekonomui pavaldūs broliai dalytojai ir vyninės prižiūrėtojai arba kitaip – gėrimų dalytojai. Ir pirmieji, ir antrieji neretai turėjo dar po brolių pagalbininką, o kartais tiesiog buvo nurodoma, kad jiems turi padėti visi broliai.

Dar viena svarbi brolių konversų gaunama pareigybė vienuolyne buvo VIRĖJAS (*cocus, praefectus culinae*). Jis dažnai nurodomas kaip trečias tarp brolių (po zakristijono padėjėjų ir dalytojų). Kartais virėjams būdavo skiriamas vienas pagalbininkas, kartais padėti jam įpareigojami visi vienuolyno broliai. Virėjui tekdavo neabejotinai svarbi užduotis paruošti maistą visiems vienuolyno gyventojams. Tik keliolika kartų per metus, per didžiausias vienuolijos šventes, vienuoliai rinkdavosi bendriems pietums į refektorijų. Kitomis dienomis jie valgydavo savo celėse. Virėjas turėjo pasirūpinti, kad vienuolių celėse netrūktų maisto paskaninimui naudojamo aliejaus, acto ir druskos. Dažniausiai buvo valgoma du kartus – ryte ir vakare; pateikiama duona, košė, sriuba, daržovių salotos, troškiniai, kiaušiniai, sūris, žuvies patiekalai. Pasninko dienomis (du kartus per savaitę, jei tuo metu nebūdavo švenčių) buvo duodama tik duonos ir vandens, tačiau nuo pasninko būdavo atleidžiami vyresni nei 60 m. vienuoliai ir ligoniai bei, jei lankydavosi, garbingi svečiai, todėl virėjai net ir tomis dienomis turėdavo darbo paruošti jiems sotesnio maisto. Kamaldulių konstitucijose maistas buvo gana detalai reglamentuotas. Savo meniu virėjas turėdavo derinti su prioru. Natūralu, kad darbas virtuvėje reikalavo tam tikrų įgūdžių. Todėl nors šioms pareigoms rotacija taip pat buvo dažna, tačiau galima pastebėti, kad kai kurie broliai, tikriausiai neatsitiktinai, šias pareigas gaudavo dažniau. Pavyzdžiui, XVIII a. 4-ąjį dešimtmetį vienuolyne dominavo du virėjai. 1731–1734 m. tris kartus iš keturių į šias pareigas buvo skiriamas br. Tomas, o 1733–1739 m. net penkis kartus virėju buvo skiriamas br. Mykolas. Galima neabejoti, kad jų gaminamas maistas vienuoliams tikrai patiko.

Dar vienos svarbios pareigos, paprastai nurodomos po virėjo, buvo SLAUGYTOJO (*infirmarius*). Šias pareigas dažniausiai vykdė vienas brolis, retkarčiais du, o kartais jos nebuvo paskiriamos išvis. Galima numanyti, kad tai priklausė ir nuo silpnų vienuolių, kuriems buvo reikalinga slauga, skaičiaus. Buvo slaugomi ne tik susirgę, bet visų pirma senyvo amžiaus vienuoliai, nebegalintys patys savarankiškai gyventi celėse. Kamaldulių konstitucijos gana išsamiai aprašė, kaip dera prižiūrėti ligonius, kaip turi būti įrengti jų kambariai vienuolyne, kaip juos lankyti. Pats prioras buvo raginamas kuo dažniau apsilankyti pas ligonius ir silpnuosius bei

juos sustiprinti. Pažaislyje minima ne tik vienuolių infirmerija ir šalia jos įrengta vaistinė, tačiau XVIII a. viduryje jau ir pasauliečiams globoti skirta prieglauda. 1744 m. vizitatoriai įpareigojo pasauliečių prieglaudai paskirti brolių oblata, kuris galėjo lengviau atlikti šias pareigas.

Pagrindinį maisto davinį vienuoliams sudarė duona kasdieninė. Todėl pakankamai svarbios buvo ir KEPĖJO (*pistor*) pareigos vienuolyne. Regulos 66 skyriuje buvo nurodyta, kad kepėjas turi rūpintis duona, be kurios neįsivaizduojamas maistas vienuolyne. Jis buvo atsakingas ne tik už pačios duonos iškepimą, bet ir jos saugojimą, turėjo rūpintis ir palaikyti švarą kepykloje, rūpintis švariais kepimo indais ir drobe, į kurią būdavo suvyniojami duonos kepalėliai. Panašiai kaip ir virėjai, kai kurie broliai minimi dažniau nei kiti. Pavyzdžiui, jau minėtas br. Mykolas, sėkmingai gaminęs maistą vienuoliams, prieš tai trejus metus iš eilės (skiriamas 1729–1731 m.) vienuoliams kepė duoną. Galima įsivaizduoti, kaip vienuoliams patiko jo kepta duona, jei jis iš karto įsitvirtino virėju.

Savitos buvo KIRPĖJO (*barbitonsor*) pareigos. Regulos 66 skyriuje nurodyta, kad vienuoliai turi kirptis kas trečią savaitę, tačiau apsikirpimo procedūra neturėjo trukdyti kanoninėms valandoms. Broliams būdavo nuskutami plaukai ant galvos, o profesams apkerpami, paliekant, vienuolių papročiu, karūnos formos plaukų juostą ant galvos. Visi vienuoliai nešiojo barzdas, tačiau turėjo apsikarpyti plaukus prie burnos, kad netrukdytų priimti Švč. Sakramentą. Pasirūpinti apkirpimu turėjo patys vienuoliai, o tai uždelsę ar pamiršę buvo baudžiami atimant vyno porciją. Konstitucijose buvo numatyta, kad tas pats brolis kirpėjas turėjo pasirūpinti ir skalbykla, todėl neretai Pažaislyje jis (tiesa, kelis kartus šios dvejų pareigos paskirtos skirtingiems broliams) gaudavo ir SKALBYKLOS PRIŽIŪRĖTOJO (*custos lavaterii*) pareigas. Jis turėjo rūpintis švara skalbykloje, kaitinti katilą, kuriame vienuoliai skalbė savo drabužius, pasirūpinti balikliu. Šios pareigos nereikalavo ypatingų įgūdžių, todėl dažnai jas gaudavo įvairūs broliai, tačiau ir čia kai kuriuos brolius sutinkame dažniau nei kitus. Pavyzdžiui, br. Benignas vienuolius Pažaislyje kirpo ketverius metus iš penkerių (1732–1736 m.).

Atidumo reikalavo ir VARTININKO (*janitor, portulanus, portarum eremi custos*) pareigos. Regula reikalavo, kad vartai visuomet būtų už-

daryti, bet kartu vienas iš pagrindinių kamaldulių patarnavimų buvo priimti pakeleivius. Todėl vartininkas nuolat turėjo būti pasiruošęs atverti vartus. 1733 m. vienuolyno vizitatoriai įpareigojo vartininką, kad šis miegotų naktį celėje prie vartų, nes jei šis miega kitur, vartai naktį lieką be priežiūros. Taip pat vartininkas turėjo sergėti, kad į vienuolyną nepageidaujami svečiai nepatektų ne tik pro vartus, bet ir perlipę tvorą, turėjo žiūrėti, kad po vienuolyną nevaikšiotų gyvuliai. Moterims kamaldulių vienuolyne lankytis buvo draudžiama, o riba, iki kurios galėjo prisitarti moterys, buvo priešais vienuolyno pagrindinius vartus stovintis ir draudimą žymintis kryžius.

Dar dvejios pareigos aptariamam laikotarpiu buvo paskirstomos beveik kiekvieną kartą – tai SODININKAS (*hortulanus*) ir MIŠKO PRIŽIŪRĖTOJAS (*custos silvarum*). Vienuoliai valgė daug daržovių, todėl neatsiejama vienuolinio gyvenimo dalis buvo jų auginimas. Kiekvienas vienuolis turėjo darželį prie celės, kuriame, be kitų augalų, augino ir daržoves. Sodininkas buvo įpareigotas prižiūrėti ir puoselėti bendrus vienuolyno sodus ir daržus, rinkti juose augančius vaisius ir daržoves. Todėl šios pareigos kartais įvardijamos kaip sodininko ir VAISIŲ DALYTOJO (*distributor fructuum*). Konstitucijos nurodė, kad šiam darbui reiktų paskirti žemdirbystę išmanantį brolių, kuris galėtų ne tik užauginti, bet tinkamai saugoti gamtos gėrybes. Net po tris kartus iš eilės čia minimi vienuoliai (br. Pachomijus, br. Baltramiejus ir br. Benignas) rodo, kad sėkmingai besidarbuojančio sodininko keisti nebuvo skubama. Miškai apie kamaldulių vienuolynus taip pat sudarė tam tikrą vienuolijos specifiką. Ne kartą prievolė jais rūpintis ir neniokoti minima ir konstitucijose. Vienuolynui priklausančius miškus bent kartą per dieną, o jei reikia – ir dažniau, turėjo apeiti miško prižiūrėtojas. Kadangi šis darbas reikalavo kasdienio išėjimo iš vienuolyno, o kamalduliai tai galėjo daryti tik priorui leidus ir pasirinkus kitą bendrakeleivį, konstitucijose netgi buvo siūloma į šias pareigas paskirti ne vienuolį, o ką nors iš patarnaujančiųjų vienuolyne. Taip pat, kadangi reikėjo apeiti nemažus atstumus, šioms pareigoms buvo pageidaujama jauno ir stipraus vyro. Beje, miško prižiūrėtojas turėjo ne tik apžiūrėti, kad nebūtų niokojamas kamaldulių miškas, bet ir nuginti nuo jo besiganančius kaimynų gyvulius. Kiek buvo paisoma konstitucijų, nėra tiksliai žinoma. Tarp pareigų miško prižiūrėtojas

nėra minimas kiekvieną kartą. Beje, 1718–1723 m. nuolatinis miško prižiūrėtoju (skiriamas penkis kartus iš šešių) buvo br. konversas Elijas; jis tikrai nebuvo jaunuolis, nes vienuolijoje praleido daugiau nei du dešimtmečius.

Jeigu pareigos buvo skiriamos ne kasmet, tai nerodo, kad tais metais kurių nors darbų nedirbta. Jei kuriais metais nebuvo nurodytos sodininko ar kepėjo pareigos, tai dar nereiškia, kad tais metais daržai buvo apleisti piktžolėmis ar vienuoliai visus metus krinto pernykštę duoną, tačiau tas darbas neabejotinai buvo prijungtas prie kitų pareigų. Tačiau pasitaiko pareigų, kurios paminimos vos vieną ar kelis kartus. Galima nuspėti, kad ir kitais metais tie darbai būdavo prijungiami prie kitų pareigų, tačiau kartais ir išskiriami. Kelis kartus minimas brolis RŪBININKAS (*vestiarius sive gannarius*), kuris galbūt turėjo pasirūpinti vienuolių rūbų saugojimu. Pora kartų buvo paskirtos KALVIO (*ferramentarius*), SANDALŲ GAMINTOJO (*calopidarius*), po kartą AUDĖJO (*pannarius*), ar STATYBŲ PADĖJĖJO (*adiutor fabricae*) pareigos.

Apibendrinant vienuolių pareigų spektrą galima dar kartą atkreipti dėmesį į tai, kad joms buvo būdinga dažna rotacija. Jei prioro ar novicijų magistro kadencija įprastai buvo dveji metai (su retomis išimtimis, kai tas pats vienuolis renkamas ir antrai kadencijai), tai vienuolyne paskirstant pareigas kasmetinė rotacija buvo įprastas dalykas. Tiesa, pasitaikydavo, kad tas pats profesas ar brolis likdavo dvejus ar trejus metus. Ilgesnis tų pačių pareigų turėjimas buvo daugiau išimtinis, susijęs su tam tikrais įgūdžiais – pavyzdžiui, vienuolyno archyvo išmanymu (t. Robertas) ar iš virtuvės skleidžiamu maloniu kvapu (br. Mykolas).

Toliau pateikiamos pareigos, kurias 1718–1756 m. kapitulos susirinkimuose gaudavo Pažaislio vienuoliai. Paprastai vienuolių statusas nurodomas dvejopas – tėvai (*reverendus pater*) ir broliai (*devotus frater*). Neseniai profesais tapę vienuoliai paprastai dar kelerius metus, kol tapdavo tėvais, minimi kaip broliai arba klierikai (*devotus frater, venerabilis devotus frater, clericus*). Pirmą kartą įvardijant vienuolį pateikiama informacija apie jį¹⁷. Pareigos nurodomos originalia lotyniška forma.

¹⁷ Svarbiausia informacija apie vienuolius pateikiama remiantis jau minėta ka-

1718 08 04 prioras t. Karolis¹⁸

Superintendens sacrarii t. Barnabas¹⁹

Bibliothecarius, magister [novitiorum] t. Ildefonsas²⁰

Scriba capituli et instructor clericorum atque oblatorum t. Barnabas

Archivista et cellerarius t. Raimundas²¹

Lector theologiae moralis Aleksandras²²

Sacrista primus br. Mauras²³

maldulių vienuolių sąrašo publikacija („Katalogi...“, p. 195–221), kurioje įtraukta Andrychiewicziaus, Zarewicziaus ir Witkowskio informacija. Taip pat informacija papildyta žiniomis iš Pažaislio kapitulos aktų ir kai kurių kitų archyvinių dokumentų. Parengti kuo išsamesnes vienuolių biogramas nebuvo stengiamasi. Skliausteliuose pateikiama originali vardų rašybos forma.

¹⁸ Karolis (*Carolus*). Krokuvos Bielianų *Mons Argentinus* (toliau – MA) profesas nuo 1704 11 01, mirė Rytvianuose 1748 05 17. Dukart buvo generalvikaru, prioru Beniševe, Bielianuose, Varšuvoje, Vygriuose, Pažaislyje, Šancuose ir naujos fundacijos Milatyne superioru (*Ibid.*, p. 201). Kapitulos aktuose prioru minimas 1717 10 02 – 1719 03 07; 1719 05 29 pasiprašė atleidžiamas iš Pažaislio prioro pareigų, tam pritarta ir jis paskirtas generalvikaro asistentu vietoj t. Anupro. Vėliau Pažaislyje nebeminimas.

¹⁹ Barnabas (*Barnabas*). Kilęs iš Ašmenos pavieto, Pažaislio *Mons Pacis* (toliau – MP) profesas nuo 1716 01 14, mirė Pažaislyje 1737 10 23 (*Ibid.*, p. 219). Pažaislyje minimas kaip einantis įvairias pareigas 1718, 1725–1727, 1732–1733 m. 1730 m. buvo pabėgęs iš Pažaislio vienuolyno, sugražintas.

²⁰ Ildefonsas (*Ildephonsus*). Kilęs iš Žemaitijos, MP profesas nuo 1691 05 06, buvo prioru Bielianuose 1706–1708 m., Beniševe, Vygriuose, tris kartus Pažaislyje, taip pat generalvikaru. Mirė Varšuvoje 1748 ar 1734 m. (*Ibid.*, p. 218). Pažaislio prioru minimas dar 1709 m., vėliau Pažaislyje minimas kaip einantis įvairias pareigas 1718–1724 ir 1726–1727 m.

²¹ Raimundas (*Raimundus*). Kilęs iš Žemaitijos, MP profesas nuo 1714 01 25, mirė 1748 m. (*Ibid.*, p. 219). Pasaulietinis vardas – Simonas Šelpevičius (Szelpiewicz), krikštytas Kuršėnų parapijėje bažnyčioje 1684 m. Pažaislyje minimas kaip nuolat einantis įvairias pareigas: 1718, 1720–1726, 1728–1731, 1734–1735, 1738–1739, 1744–1745 m.

²² Aleksandras (*Alexander*). Kilęs iš Žemaitijos, MP profesas nuo 1702 04 27, mirė 1735 m. (*Ibid.*, p. 218). Pažaislyje minimas kaip einantis įvairias pareigas 1718–1720, 1725, 1728–1731, 1734–1735 m.

²³ Mauras (*Maurus*). Kilęs iš Chelmo vaivadijos, MP profesas nuo 1717 04 05, mirė Vygriuose 1741 07 02 (*Ibid.*, p. 219). Pažaislyje minimas kaip zakristijono pagalbininkas 1718–1719 m.

Sacrista secundus br. Brunonas²⁴
Custos clavis arcae depositi, magister [novitiorum] t. Ildefonsas
Revisores missarum t. Vincentas²⁵ ir t. Matas²⁶
Examinatores ad noviciatum t. Vaclovas²⁷ ir t. Kristupas²⁸
Dispensator et coccus br. Egidijus²⁹, *cocii coadiutores* br. Petras³⁰,
br. Jonas³¹ ir br. Pilypas³²

²⁴ Brunonas (*Bruno*). Kilęs iš Sandomiero vaivadijos, MP profesas nuo 1717 09 28, mirė Pažaislyje 1720 03 19, prieš stodamas į kamaldulius jau buvo gavęs dvasininko šventimus (*Ibid.*, p. 219). Pažaislyje kaip zakristijono pagalbininkas minimas tik 1718 m.

²⁵ Vincentas (*Vincentius*). Buvo MA profesas nuo 1691 04 04, mirė 1724 m. (*Ibid.*, p. 199). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1718–1719 m.

²⁶ Matas (*Mathaeus*). Kilęs iš Ašmenos pavieto, MP profesas nuo 1710 09 14, mirė 1747 05 30 Pažaislyje (*Ibid.*, p. 219). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1718–1726, 1729–1731, 1738, 1744–1745 m.

²⁷ Vaclovas (*Venceslaus*). Kilęs iš Gardino, MA profesas nuo 1690 09 25, mirė 1734 m. (*Ibid.*, p. 199; neteisingai nurodytas miręs 1714 m.). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1718–1721 m.

²⁸ Kristupas (*Christophorus*). Kilęs iš Brastos (?) pavieto, MP profesas nuo 1694 12 15, mirė Vygriuose 1737 02 03 (*Ibid.*, p. 218). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1718–1721 m.

²⁹ Egidijus (*Egidius*). Kilęs iš Smolensko vaivadijos, MP br. konversas nuo 1715 09 21, mirė 1745 m. (*Ibid.*, p. 221). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1718, 1720–1722, 1724–1728, 1731, 1733–1739 m.

³⁰ Lenkijos ir Lietuvos provincijoje tuo metu buvo du br. konversai Petrai (*Petrus*), abu perėję noviciatą MA: 1) 1693 10 25 įžadus davęs Petras iš Osvencimo apylinkių, miręs 1741 m., ir 2) Petras Celestinas iš Prūsijos, davęs įžadus 1713 02 13, miręs 1742 m. (*Ibid.*, p. 214–215). Br. konversas Petras Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1718–1719 m. ir 1729–1730 m., tačiau neaišku, ar tai tas pats vienuolis.

³¹ Vienuoliai broliai Jonai (*Joannes*) minimi MP kelis kartus. 1718, 1723–1724 ir 1726 m. minimas br. konversas Jonas tapatintinas su iš Vilniaus vaivadijos kilusiu MP br. konversu nuo 1694 10 31, mirusiu 1727 m. (*Ibid.*, p. 221). 1730, 1748 ir 1753–1756 m. minimi broliukai Jonai oblatai tikriausiai buvo du skirtingi vienuoliai. 1744–1748 m. Pažaislyje minimas br. konversas Jonas gali būti tapatintinas su kilusiu iš Sandomiežo vaivadijos MA br. konversu nuo 1725 10 08, mirusiu 1772 m. (*Ibid.*, p. 215).

³² Brolis oblatas Pilypas (*Philippus*) minimas Pažaislyje 1718–1719 m. Vėliau, 1722 10 06, pareiškė norą stoti į novicijus, o 1723 10 23 tapo MP broliu konversu, gavo Luko (*Lucas*) vardą. Buvo kilęs iš Slanimo pavieto, mirė 1748 m. (*Ibid.*, p. 221). Pažaislyje kaip br. konversas Lukas minimas 1723–1726 m.

Infirmarii br. Simonas³³ ir br. Stanislovas³⁴ [piera as: *oblatas*]
Pistor et barbitonsor br. Elijas³⁵ su br. Simeonu³⁶
Hortulanus br. Tomas³⁷ ir br. Juozapas³⁸
Janitor br. Robertas³⁹ su br. Simeonu
Custos silvarum br. Elijas
Portitor cerevisiae et custos cellae vinariae br. Simeonas ir br. Pilypas

1719 08 05 prioras t. Anupras⁴⁰

Superintendens sacrarii t. Matas

Sacrista primus br. [Petras] Damijonas⁴¹

³³ Tuo metu Lenkijos ir Lietuvos provincijoje buvo du broliai konversai Simonai (*Simon*): 1) kilęs iš Palenkės, MA br. konversas nuo 1717 07 19, mirė 1741 m.; 2) kilęs iš Trakų, MP br. konversas nuo 1718 02 27, mirė 1750 m. (*Ibid.*, p. 215, 221). Pažaislyje br. konversas Simonas minimas 1719–1721, 1724, 1732, 1737 m., tačiau neaišku, ar tai tas pats vienuolis.

³⁴ Buvo kilęs iš Naugarduko pavieto (*Ibid.*, p. 221). Kaip brolis oblatas Stanislovas (*Stanislaus*) minimas Pažaislyje einantis pareigas 1718–1720 m. Jam 1720 10 17 leista pradėti noviciatą, kurį baigė ir 1721 10 21 tapo broliu konversu, gavo Pachomijaus (*Pachomius*) vardą. Kaip br. konversas Pachomijus MP minimas 1721–1726 m.

³⁵ Elijas (*Elias*). Kilęs iš Vygrių, MP br. konversas nuo 1699 12 21, mirė 1724 m. (*Ibid.*, p. 221). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1718–1723 m.

³⁶ Simeonas (*Simeon*). Kilęs iš Kauno, MP br. konversas nuo 1717 09 28, mirė 1742 m. (*Ibid.* p. 221). Pažaislyje minimas 1718–1723 ir 1738 m.

³⁷ Tomas (*Thomas*). Kilęs iš Bielianų, MP br. konversas nuo 1690 12 21, mirė 1729 m. (*Ibid.* p. 221). Pažaislyje minimas 1718–1719 m.

³⁸ Pažaislyje minimi keli vienuoliai Juozapai (*Josephus*). Vargu ar šis br. oblatas Juozapas, minimas 1718 m., tapatintinas su vėliau 1730 m. minimu br. oblatu Juozapu.

³⁹ Robertas (*Robertus*). Kilęs iš Vilniaus vaivadijos, MP profesas nuo 1711 05 25, mirė 1747 m. (*Ibid.*, p. 219). Pažaislyje minimas nuolat: 1718–1722, 1724–1745 m.

⁴⁰ Anupras (*Onuphrius*). Kilęs iš Krokuvos priemiesčio, MA profesas nuo 1702 06 11, mirė Pažaislyje 1742 01 14 (*Ibid.*, p. 200). 1719 05 29 paskirtas vietoj t. Karolio Pažaislio prioru, kuris paskirtas į t. Anupro prieš tai užimtas generalvikaro asistento pareigas. Pažaislyje minimas kaip turintis įvairias pareigas 1719, 1722–1726, 1737 m.

⁴¹ Petras Damijonas (*Petrus Damianus*). Kilęs iš Kauno, MP profesas nuo 1709 07 08, mirė 1754 05 29 Vygriuose (*Ibid.*, p. 219). Pažaislyje minimas kaip *Damianus* – 1719 m. zakristijono padėjėjas, 1721 m. kaip zakristijonas, taip pat pareigose 1722–1723 ir 1730 m.

Sacrista secundus br. [Jonas] Damaskietis⁴²
Sacrista tertius br. Mauras
Adiutor sacristarum br. Simonas
Bibliothecarius t. Matas
Scriba capituli t. Kristupas
Instructor clericorum et conversorum t. Aleksandras
Lector theologiae moralis t. Vaclovas
Custos clavis arcae depositi, magister [novitiorum t. Ildefonsas]
Revisores missarum t. Vincentas, t. Vaclovas ir t. Kristupas
Examinatores aspirantium ad sacram religionem t. Vaclovas ir t. Kristupas
Archivista br. Robertas
Dispensator, vestiarius, pannarius, ferramentarius br. Simeonas, *socius* br. Adrijonas⁴³
Infirmarius br. Simeonas ir br. Stanislovas
Pistor, barbitonsor, custos lavaterii br. Elijas ir kt. broliai
Cellae vinariae custos et mulsi br. Adrijonas
Portitor cerevisiae br. Tomas, *socius* br. Stanislovas, *adiutor ipsorum*
br. Simonas
Cocus br. Petras, *socii* kiti broliai
Janitor br. Simeonas, *socius* br. Adrijonas
Custos silvarum br. Pilypas

1720 10 03 prioras t. Švč. Mergelės Marijos Bernardas⁴⁴
Sacrista a capite t. Matas, *socii* klierikas Vilhelmas⁴⁵, klierikas [Jonas] Damaskietis

⁴² Jonas Damaskietis (*Joannes Damascenus*). Kilęs iš Rusios vaivadijos, MA profesas nuo 1716 08 04, mirė 1725 05 29 Beniševe (*Ibid.*, p. 202). Pažaislyje minimas kaip zakristijono pagalbininkas 1719–1721 m.

⁴³ Adrijonas (*Adrianus*). Kilęs iš Žemaitijos, MP br. konversas nuo 1719 09 15, mirė 1743 m. (*Ibid.*, p. 221). Pažaislyje minimas tik 1719 m.

⁴⁴ Švč. Mergelės Marijos Bernardas (*Bernardus a Maria*). Kilęs iš Rusios vaivadijos, MP profesas nuo 1694 08 16, mirė 1732 12 07 Šancuose (*Ibid.*, p. 218). Pažaislio prioru minimas dar 1710–1711 m., vėliau minimas kaip turintis pareigas 1720–1722 ir 1724 m.

⁴⁵ Vilhelmas (*Guilhelmus*). Kilęs iš Kauno, MP profesas nuo 1714 11 15, mirė 1729 12 10 Pažaislyje (*Ibid.*, p. 219). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1720 ir 1723–1728 m.

Bibliothecarius et scriba capituli t. Aleksandras
Instructor clericorum, conversorum et oblatorum t. Eladijus⁴⁶
Lector theologiae moralis t. Raimundas
Conservator eleemosynae missarum, magister novitiorum [t. Ildefonsas]
Revisores missarum absolutarum t. Vaclovas ir t. Kristupas
Examinatores venientium ad nostram religionem t. Eladijus ir t. Matas
Archivista klierikas Robertas
Cellerarius t. Izidorius⁴⁷
Dispensator et cocus br. Kristupas⁴⁸, *protunc oblatus*
Infirmarius et silvarum custos br. Elijas
Pistor, cellarius, portitor cerevisiae et mulsi et cremati br. Kazimieras⁴⁹,
protunc oblatus
Janitor br. Egidijus, *socius* br. Simeonas
Barbitonsor et hortulanus br. Stanislovas, *protunc oblatus*, kartu su
br. Stanislovu⁵⁰ *oblato juniore*

1721 06 21 prioras t. Ildefonsas

Sacrista a capite vel superintendens t. [Petras] Damijonas

⁴⁶ Eladijus (*Helladius*). MA profesas nuo 1707 02 20, mirė 1740 10 14 Vygriuose (*Ibid.*, p. 201). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1720–1723, 1727–1733 m.

⁴⁷ Izidorius (*Isidorus*). Buvo kilęs iš Drujos pavieto, MP profesas nuo 1713 04 07, mirė Vygriuose 1752 06 26 (*Ibid.*, p. 219). Pažaislyje dažnai minimas kaip turintis įvairias pareigas 1720, 1722–1724, 1727–1741 m.

⁴⁸ Kristupas (*Christophorus*). Buvo kilęs iš Krokuvos pavieto, mirė 1729 m. (*Ibid.*, p. 221). 1720 10 17 jam, kaip br. oblatui, seniai esančiam vienuolyne, leista pradėti noviciatą, kurį baigė ir 1721 10 21 tapo MP br. konversu Juozapatu (*Josaphatus*). Br. Juozapato vardu Pažaislyje minimas kaip turintis įvairias pareigas 1722–1728 m.

⁴⁹ Kazimieras (*Casimirus*). Buvo kilęs iš Kauno (*Ibid.*, p. 221). Kaip br. oblatui Kazimierui jam 1720 10 17 leista pradėti noviciatą, kurį baigė ir 1721 10 21 tapo MP br. konversu, gavo Arsenijaus (*Arsenius*) vardą. Kaip br. konversas Arsenijus Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1721–1724, 1728, 1732–1735, 1738–1740, 1745 m.

⁵⁰ Stanislovas (*Stanislaus*). Kaip br. oblatas, turintis pareigas, minimas Pažaislyje 1720–1722 m.

Sacrista primus klierikas [Jonas] Damaskietis, *secundus* br. Anzelmas⁵¹; *coadiutor* br. Simonas *conversus*

Bibliothecarius t. Matas

Scriba capituli t. Vaclovas

Lector casuum t. Kiprijonas⁵²

Cellerarius t. Raimundas

Archivista et procurator causarum t. Robertas

Instructor clericorum et conversorum t. Vaclovas

Revisores missarum t. Bernardas ir t. Kristupas

Custodes clavium eleemosinae t. Bernardas ir t. Eladijus

Examinatores novitiorum t. Bernardas ir t. Kristupas

Pistor, cerevisiae et mulsi portator br. Arsenijus

Dispensator et cocus br. Egidijus, *coadiutores* kiti broliai

Janitor br. Simeonas

Fructuum distributor et hortulanus br. Stanislovas, *adiutor* br. Pachomijus

Barbitonsor br. Elijas, *adiutor* t. Andriejus⁵³

Silvarum custos br. Elijas

1722 07 14 prioras t. Ildefonsas

Sacrista a capite t. Matas, *socius eius* t. Izidorius

Coadiutores sacristiae br. Arsenijus ir br. Andriejus

Bibliothecarius t. Eladijus

Scriba capituli t. Kiprijonas

Lector casuum t. [Petras] Damijonas

Cellerarius t. Raimundas

⁵¹ Anzelmas (*Anselmus*). Kilęs iš Krokuvos, kaip MA profesas nuo 1716 08 06, mirė 1753 06 26 Vygriuose (*Ibid.*, p. 202). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1721–1722 ir 1725 m.

⁵² Kiprijonas (*Cyprianus*). Kilęs iš Varšuvos, MP profesas nuo 1708 10 05, mirė 1748 10 10 Rytvianuose (*Ibid.*, p. 198, 219; painiojamas su Kiprijonu iš Drohičino pavieta, MA profesu nuo 1672 12 05, kuris mirė 1707 m.). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1721–1723, 1736–1737, 1739 m.

⁵³ Pažaislyje minimi du vienuoliai Andriejai (*Andreas*), abu kartus tikriausiai br. oblatai: 1721–1722 m. ir 1749 m.

Archivista et procurator causarum t. Robertas
Instructor clericorum et fratrum conversorum, magister [novitiorum
t. Anupras]

Revisores missarum t. Kiprijonas ir t. Anzelmas
Examinatores novitiorum t. Bernardas ir t. Anzelmas
Custos clavium t. Bernardas ir t. Eladijus
Janitor cerevisiae et mulsi distributor br. Simeonas
Dispensator et cocus br. Egidijus, *socius* br. Juozapatas
Hortulanus et fructuum distributor br. Pachomijus
Pistor, barbitonsor et infirmarius br. Stanislovas
Silvarum custos br. Elijas

1723 06 15 prioras t. Ildefonsas
Superintendens sacrarii t. Matas, *coadiutores* klierikas Vilhelmas ir
br. Juozapatas

Bibliothecarius t. Izidorius
Scriba capituli t. Anupras, *magister* [novitiorum]
Lector casuum conscientiae t. Matas
Instructor clericorum, conversorum ac oblatorum t. Eladijus
Examinatores suscipiendorum ad probationem t. Kiprijonas ir t. Rai-
mundas

Revisores missarum t. [Petras] Damijonas ir t. Izidorius
Dispensator et cocus br. Simeonas
Pistor br. Jonas
Distributor cerevisiae, mulsi et vini br. Lukas
Hortulanus et fructuum distributor et custos lavatorii br. Pachomijus
Janitor br. Arsenijus
Silvarum custos br. Elijas

1724 07 04 prioras t. Anupras
Superintendens sacrarii t. Vilhelmas, *socii* br. Simonas ir br. Jonas
Bibliothecarius et scriba capituli t. Raimundas
Archivista t. Robertas
Lector casuum conscientiae t. Ildefonsas
Instructor clericorum, conversorum ac oblatorum t. Matas

Examinatores suscipiendorum ad novitiatum t. Ildefonsas ir t. Bernardas
Revisores missarum t. Izidorius ir t. Vilhelmas
Cellerarius t. Robertas
Dispensator et cocus br. Juozapas, *adiutor* br. Arsenijus su kitais
broliais
Infirmarius et barbitonsor br. Simonas
Pistor br. Arsenijus
Distributor cerevisiae, mulsi et vini ac janitor br. Lukas
Hortulanus et fructuum distributor ac custos lavatorii br. Pachomijus
Silvarum custos br. Egidijus

1725 07 03 prioras t. Anupras
Superintendens sacrarii t. Anzelmas, *coadiutores* klierikas Kazimieras⁵⁴ ir br. Egidijus
Scriba capituli t. Matas
Archivista t. Robertas
Bibliothecarius t. Anzelmas
Lector casuum conscientiae t. Barnabas
Instructor clericorum, conversorum ac oblatorum t. Vilhelmas
Examinatores novitiatum suscipiendorum t. Raimundas ir t. Steponas⁵⁵
Revisores missarum t. Vilhelmas ir t. Steponas
Dispensator et cocus br. Juozapas, *coadiutores* kiti broliai
Infirmarius, pistor et barbitonsor ac custos lavatorii br. Pachomijus
Janitor et dispensator potus br. Lukas

1726 07 04 prioras t. Ildefonsas
Superintendens sacrarii t. Steponas, *coadiutores novitii choristae* ir
br. Juozapas

⁵⁴ Kazimieras (*Casimirus*). Kilęs iš Krokuvos, MA profesas nuo 1722 02 09, mirė 1750 12 30 Pažaislyje (*Ibid.*, p. 203). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1725, 1727, 1745–1748 m.

⁵⁵ Steponas (*Stephanus*). Kilęs iš Kujavijos vaivadijos, MA profesas nuo 1717 08 20, mirė 1756 06 26 Varšuvos Bielianuose (*Ibid.*, p. 202). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1725–1726, 1734–1738 m.

Bibliothecarius et scriba capituli t. Matas
Archivista et procurator causarum t. Robertas
Lector casuum t. Barnabas, *et instructor fratrum*
Cellerarius t. Raimundas
Revisores missarum t. Anupras ir t. Vilhelmas
Dispensator et cocus br. Lukas, *coadiutores* visi broliai pasauliečiai
(*laici*)
Infirmarius, barbitonsor ac custos lavatorii br. Pachomijus
Pistor, cellae vinariae custos, distributor fructuum et hortulanus br. Jonas
Janitor br. Egidijus, *hospitarius* pagal prioro nurodymą

1727 07 24 prioras t. Ildefonsas
Superintendens et custos sacrarii t. Kazimieras
Sacrista br. Pantaleonas⁵⁶ ir br. Parizijus⁵⁷
Scriba capituli et bibliothecarius t. Eustachijus⁵⁸
Archivista et procurator causarum t. Robertas
Lector casuum et instructor clericorum et conversorum t. Barnabas
Revisores missarum t. Izidorius ir t. Kazimieras
Distributor missarum t. Vilhelmas
Dispensator et cocus br. Egidijus
Hortulanus, barbitonsor, custos silvarum et lavatorii br. Baltramiejus⁵⁹

⁵⁶ Pantaleonas (*Panthaleon*). Kilęs iš Trakų vaivadijos, MP profesas nuo 1726 06 02, mirė 1736 08 15 Pažaislyje. Vienuolių nekrologuose minima, kad trejus metus išbuvęs vienuolijoje susirgo ir iki mirties išgulėjo prikaustytas prie lovos, turėjo tik keturis žemesniuosius šventimus, buvo švento gyvenimo pavyzdys (*in odore sanctitatis*) (*Ibid.*, p. 219). Pasaulietinis vardas – Tomas Bokiejus (Bokiey), novicijumi priimtas 1725 06 02. Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1727–1728 ir 1731–1732 m.

⁵⁷ Parizijus (*Parisius*). Gimė Myslicų kaime Varmijoje 1696 m., MP profesas nuo 1726 08 05, mirė Pažaislyje 1773 10 29 (*Ibid.*, p. 219). Pasaulietinis vardas – Petras Reksas (Reks), Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1727, 1729–1730, 1738 ir 1756 m.

⁵⁸ Eustachijus (*Eustachius*). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1727–1729 m. Profesų sąrašuose minimas tik iš Varšuvos kilęs vienuolis Eustachijus, MA profesas nuo 1715 07 02, bet miręs 1723 12 25 Vygriuose (*Ibid.*, p. 202).

⁵⁹ Baltramiejus (*Bartholomaeus*). Kilęs iš Polocko vaivadijos, MP br. konversas nuo 1727 08 24, mirė 1731 m. (*Ibid.*, 221). Pasaulietinis vardas – Kazimieras

Janitor br. Juozapas
Susceptores et examinadores ad novitiatum t. Eladijus ir t. Barnabas

1728 07 17 prioras t. Valentinas⁶⁰
Praefectus sacrarii t. Eustachijus
Sacrista klierikas Pantaleonas
Bibliothecarius t. Anastazas⁶¹
Scriba capituli t. Aleksandras
Archivista et procurator causarum t. Robertas
Cellerarius t. Raimundas
Distributor missarum t. Vilhelmas
Instructor clericorum et conversorum t. Eustachijus
Revisores missarum t. Eladijus ir t. Anastazas
Lector casuum t. Izidorius
Custodes clavium et conservatores [?] *eleemosynae missarum* t. Eladijus
ir t. Izidorius
Janitor br. Egidijus
Cocus br. Arsenijus
Dispensator et pistor panis br. Juozapas
Hortulanus, portator cerevisiae et mulsi br. Baltramiejus
Infirmarius br. Galas⁶²

1729 10 20 prioras⁶³ t. Valentinas
Superintendens sacrarii t. Eustachijus

Žoravskis (Żorawski), 1726 08 22 pradėjo noviciatą, 1727 08 24 tapo br. konversu. Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1727–1730 m.

⁶⁰ Valentinas (*Valentinus*). Kilęs iš Žemaitijos, MP profesas nuo 1703 02 06, mirė Vygriuose 1742 02 27 (*Ibid.*, p. 218). Pažaislyje minimas kaip turintis įvairias pareigas (superioro, prioro ir novicijų magistro) 1727–1730 ir 1732 m.

⁶¹ Anastazas (*Anastasius*). Kilęs iš Vilniaus ar Vilniaus vaivadijos, MP profesas nuo 1714 01 25, mirė 1745 m. (*Ibid.*, p. 219). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1728, 1732–1739 m.

⁶² Galas (*Gallus*). Kilęs tikriausiai iš Bielsko žemių, MP br. konversas nuo 1715 09 21, mirė 1731 m. (*Ibid.*, p. 221). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1729–1730 m.

⁶³ Pažaislio kapitulos aktuose įvardytas kaip superioras.

Sacrista klierikas Parizijus
Bibliothecarius t. Izidorius
Scriba capituli t. Raimundas
Archivista et procurator causarum t. Robertas
Cellerarius t. Matas
Lector casuum t. Raimundas
Revisores missarum t. Eladijus ir t. Izidorius
Instructor clericorum et conversorum t. Juozapas⁶⁴
Thesaurarii ecclesiastici et eleemosynae datae pro missis magister novitiorum [t. Aleksandras] ir t. Robertas
Dispensator et cocus br. Petras, *adjutores* kiti broliai
Pistor br. Mykolas⁶⁵ *cum adjutoribus*
Portator cerevisiae br. Baltramiejus
Distributor fructuum idem
Hortulanus et janitor idem
Barbitonsor br. Sebastijonas⁶⁶
Lavatorii et silvarum custos br. Galas
Infirmarius idem cum socio br. Sebastijonas
Adjutor fabricae br. Sebastijonas

1730 08 08 prioras t. Jonas Krikštytojas⁶⁷

Superintendens sacrarii t. Juozapas

⁶⁴ Juozapas (*Josephus*). Kilęs iš Bytomio Silezijoje, MA profesas nuo 1714 09 08, mirė 1742 04 19 Vygriuose (*Ibid.*, p. 202). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1729–1730 m.

⁶⁵ Mykolas (*Michael*). Kilęs iš Gardino pavieta, MP br. konversas nuo 1728 09 11, mirė 1742 m. (*Ibid.*, p. 221). Pasaulietinis vardas – Juozapas Ranevičius (*Raniewicz*), į noviciatą įstojo 1728 09 08. Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1729–1741 metais. 1741–1743 m. minimi dar du vienuoliai Mykolai br. oblatai, iš kurių vienas paminėtas Pažaislyje dar ir 1749 m.

⁶⁶ Sebastijonas (*Sebastianus*). Kaip br. oblatas, turintis pareigas, Pažaislyje minimas 1729–1731 m.

⁶⁷ Jonas Krikštytojas (*Joannes Baptista*). Kilęs iš Krokuvos vaivadijos, MA profesas nuo 1707 05 23, mirė 1749 10 23 Krokuvos Bielianuose. Dukart buvo generalvikaru, tris – prioru Krokuvos Bielianuose, prioru Rytvianuose, Vygriuose, Pažaislyje ir Šancuose (*Ibid.*, p. 201). Pažaislyje minimas 1730–1734 m. kaip prioras ir novicijų magistras.

Sacrista t. Parizijus
Bibliothecarius t. Matas
Scriba capituli t. Aleksandras
Archivista t. Robertas
Cellerarius t. Raimundas
Lector theologiae moralis t. Juozapas
Revisores missarum t. Eladijus ir t. Izidorius
Instructor clericorum conversorum et oblatorum t. Matas
Thesaurarii t. Aleksandras ir t. Damijonas
Dispensator br. konversas Petras
Cocus br. Mikalojus⁶⁸, *adjutores* br. Mykolas ir kiti broliai
Infirmarius br. oblatas Jonas *senior*
Pistor br. Mykolas, *adjutor* br. oblatas Sebastijonas *senior*
Portator mulsi et cerevisiae br. oblatas Juozapas⁶⁹
Janitor br. konversas Baltramiejus
Hortulanus, lavatorii custos et barbitonsor br. oblatas Sebastijonas *senior*

1731 06 26 prioras t. Jonas Krikštytojas
Sacrista a capite t. Klemensas⁷⁰

⁶⁸ Mikalojus (*Nicolaus*). Kilęs iš Bielianų (*Ibid.*, p. 221). Kaip Mikalojus br. oblatas, vienuolijoje išbuvęs 7 m., Pažaislyje 1730 09 02 priimtas į noviciatą, 1731 09 02 tapo br. konversu, gavo Tomo vardą. Kaip br. konversas Tomas (*Thomas*) Pažaislyje minimas turintis pareigas 1731–1734 m. Tuo tarpu brolis oblatas Tomas, Pažaislyje minimas 1744–1748 m., tapatintinas su kitu vienuoliu.

⁶⁹ Brolis oblatas Juozapas (*Joseph*), tikėtina, tapatintinas su broliu konversu Galu (*Gallus de Haczkou*), kuris, kaip br. oblatas Juozapas, priimtas novicijumi 1736 11 17, o br. konversu tapo 1737 11 17 (*Ibid.*, 221). Mirė po 1758 m. Kaip br. konversas Galas Pažaislyje minimas virėjo pagalbiniu 1737 m.

⁷⁰ Klemensas (*Clemens*). Kilęs iš Žemaitijos, MP profesas nuo 1729 11 20, mirė Pažaislyje 1740 08 07 (*Ibid.*, p. 219). Pasaulietinis vardas – Jonas Kulakauskas (*Kołakowski*), dar prieš stodamas į vienuoliją turėjo dvasininko šventimus. Jis tapatintinas su Pažaislyje 1731–1736 m. minimu vienuoliu Klemensu. Tuo tarpu 1741–1744 m. superioru ir novicijų magistru bei 1751–1753 m. Pažaislio prioru minimas Klemensas tapatintinas su MA profesu nuo 1731 11 27, mirusiu Varšuvos Bielianų vienuolyne 1765 09 18. Jis gimė 1696 m., pasaulietinis vardas – Mikalojus Andriejus Vilinskis (? *Wilinski* / *Wiliński*), prieš tapdamas kamalduliu turėjo dvasininko šventimus, buvo prioru Šancuose, Vygriuose, Pažaislyje, Bielianuose ir Varšuvoje, laikytas švento gyvenimo pavyzdžiu (*in odore sancitatis*) (*Ibid.*, p. 205).

Adiutor eius klierikas Pantaleonas
Bibliothecarius t. Izidorius
Scriba capituli et thesaurarius t. Aleksandras
Archivista et procurator causarum t. Robertas
Cellerarius t. Eladijus (tačiau iš karto atsisakė)
Lector casuum t. Raimundas
Revisores missarum t. Eladijus ir t. Izidorius
Instructor clericorum, conversorum et oblatorum t. Matas
Dispensator, janitor et pistor br. Mykolas
Cocus br. Tomas
Hortulanus br. Sebastijonas
Infirmarius et adjutor sacristarii br. Egidijus

1732 07 prioras t. Pranciškus Salezas⁷¹
Superintendens sacrarii t. Klemensas
Coadjutor t. Pantaleonas
Bibliothecarius t. Izidorius
Scriba capituli t. Eladijus
Cellerarius, archivista, procurator causarum t. Robertas
Lector casuum conscientiae t. Anastazas
Revisores missarum t. Barnabas ir t. Klemensas
Instructor clericorum, conversorum et oblatorum t. Valentinas
Dispensator et cocus br. Tomas
Infirmarius br. Mykolas
Distributor cerevisiae, mulsi et vini br. Benignas⁷², *etiam barbitonsor et custos lavaterii et silvarum*

⁷¹ Pranciškus Salezas (*Franciscus Salesius*). Kilęs iš Žarnovieco, MA profesas nuo 1710 01 29, mirė Krokuvos Bielianuose 1737 12 06. Dukart buvo generalvikaras, tris kartus Rytvianų prioras, dukart Varšuvos ir kartą Pažaislio prioras, laikytas švento gyvenimo pavyzdžiu (*in odore sancitatis*) (*Ibid.*, p. 201). Pažaislyje minimas prioru 1732–1734 m.

⁷² Benignas (*Benignus*). MP br. konversas nuo 1726 09 04 (*Ibid.*, p. 221). Buvo kilęs iš Vygrių, mokėsi pas Vygrių kamaldulius, pasaulietinis vardas – Stanislovas Krikliniskis-Krikva (Krzyklinski-Krzykwa), mirė Pažaislyje 1767 m. Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1732–1734 m.

Janitor br. Arsenijus
Adjutor sacrarii br. Simonas

1733 06 23 prioras t. Pranciškus Salezas
Sacrista klierikas Ambraziejus⁷³
Scriba capituli t. Klemensas
Bibliothecarius t. Eladijus
Cellerarius t. Robertas, *archivista idem*
Lector casuum t. Barnabas
Instructor fratrum t. Izidorius
Revisores missarum t. Anastazas ir t. Klemensas
Dispensator et cocus br. Mykolas
Infirmarius br. Egidijus
Pistor et barbitonsor br. Tomas
Janitor br. Arsenijus
Distributor liquororum br. Benignas

1734 09 14 prioras t. Aleksandras
Sacrista klierikas Ambraziejus
Bibliothecarius t. Izidorius
Scriba capituli t. Klemensas
Archivista et procurator causarum t. Robertas
Cellerarius t. Brunonas⁷⁴
Lector casuum t. Steponas
Revisores missarum t. Anastazas ir t. Steponas
Instructor clericorum, conversorum et oblatorum t. Raimundas
Thesaurarii t. Izidorius ir t. Raimundas
Dispensator et cocus br. Tomas
Pistor br. Arsenijus

⁷³ Ambraziejus (*Ambrosius*). MA profesas nuo 1727 11 21, mirė Krokuvos Bielianuose 1755 09 20 (*Ibid.*, p. 204). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1733–1739 m.

⁷⁴ Brunonas (*Bruno*). Kilęs iš Zgorzelco Silezijoje, MA profesas nuo 1722 07 29, mirė Pažaislyje 1755 06 19 (*Ibid.*, p. 203). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1734–1736, 1739–1742, 1749 ir 1755 m.

Infirmarius et janitor br. Egidijus
Portator cerevisiae br. [Jonas] Gvalbertas⁷⁵
Custos lavaterii, hortulanus et barbitonsor br. Benignas

1735 08 03 prioras t. Aleksandras
Primus sacrista klierikas Ambraziejus
Superintendens sacristiae t. Anastazas
Scriba capituli t. Steponas
Bibliothecarius t. Anastazas
Instructor clericorum, conversorum et oblatorum t. Klemensas
Lector theologiae moralis t. Izidorius
Conservatores eleemosynae missarum RDP magister novitiorum ir
t. Brunonas

Distributor missarum t. Steponas
Revisores missarum absolutarum t. Izidorius ir t. Klemensas
Archivista t. Robertas
Cellerarius t. Raimundas, *subsecutus* t. Brunonas
Dispensator et cocus br. Mykolas
Infirmarius br. Egidijus
Pistor, cellarius, portitor cerevisiae, mulsi et cremati br. Gvalbertas
Janitor br. Arsenijus
Barbitonsor et hortulanus br. Benignas

1736 06 20 prioras t. Kiprijonas
Superintendens [sacrariū] t. Ambraziejus
Sacrista klierikas Mykolas⁷⁶

⁷⁵ Jonas Gvalbertas (*Joannes Gualbertus*). Kilęs iš Kauno, MP br. konversas nuo 1733 09 08 (*Ibid.*, p. 221). Pasaulietinis vardas – Dovydas Lisauskas (Lisowski), Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1734–1736 ir 1738 m.

⁷⁶ Mykolas (*Michael*). Kilęs iš Upytės pavieto, MP profesas nuo 1734 11 10, mirė Pažaislyje 1761 06 23 (*Ibid.*, p. 219). Pasaulietinis vardas – Martynas Mackevičius (Mackiewicz), priimtas novicijumi 1733 11 08. Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1736–1744 m., po to išvyko į Varšuvos Bielianų vienuolyną. Vėliau minimas Pažaislyje kaip turintis pareigas 1751–1755 m. Tuo tarpu 1744–1745 m. zakristijono pagalbininku minimas klierikas Mykolas tapatintinas su iš Krokuvos kilusiu MA profesu nuo 1734 10 11, mirusiu 1748 02 02 Vygriuose (*Ibid.*, p. 205).

Scriba capituli t. Klemensas
Lector casuum t. Steponas
Bibliothecarius t. Anastazas
Archivista t. Robertas
Cellerarius t. Alberikas⁷⁷
Instructor clericorum, conversorum t. Brunonas
Revisores missarum t. Izidorius ir t. Anastazas
Thesaurarii t. Anastazas ir t. Klemensas
Distributor missarum t. Ambraziejus
Portulanus br. Egidijus
Pistor br. Elijas⁷⁸
Distributor cerevisiae br. Jonas Gvalbertas
Cocus br. Mykolas ir kiti broliai, o būtent br. Elijas ir br. Benignas
Hortulanus, barbitonsor, custos lavaterii br. Benignas

1737 07 04 prioras t. Kiprijonas
Superintendens sacrarii t. Florijonas⁷⁹
Sacrista klierikas Mykolas, *adiutor* br. Simonas
Scriba capituli t. Steponas
Lector casuum t. Hilarijonas⁸⁰
Bibliothecarius t. Izidorius
Archivista t. Robertas
Cellerarius t. Alberikas
Instructor clericorum et conversorum [t. Anupras] *magister novitiorum*

⁷⁷ Alberikas (*Albericus*). Kilęs iš Palenkės, MA profesas nuo 1715 12 08, mirė Krokuvos Bielianuose 1752 06 21. Buvo prioru Varšuvos Bielianuose ir Vygriuose (*Ibid.*, p. 202). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1736–1737 m.

⁷⁸ Elijas (*Elias*). Tikriausiai MA br. konversas nuo 1731 08 15, mirė 1763 m. (*Ibid.*, p. 215). Pažaislyje minimas pareigose 1736–1737 m.

⁷⁹ Florijonas (*Florianus*). MA profesas nuo 1727 11 21, mirė 1756 12 02 Rytvianuose, pasaulietinis vardas Jonas Rudkowskis arba Mikalojus Gieszkowskis (*Ibid.*, p. 204). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas tik 1737 m.

⁸⁰ Hilarijonas (*Hilarion*). Gimė 1690 m. Kaczkowe prie Gniezno, MA profesas nuo 1718 06 18, mirė 1760 05 06 Vygriuose. 1745–1755 m. buvo prioru Šancuose, Rytvianuose ir Vygriuose (*Ibid.*, p. 203). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1737–1738 ir 1741 m.

Revisores missarum t. Izidorius ir t. Hilarijonas
Thesaurarii t. Anastazas ir t. Ambraziejus
Distributor missarum t. Ambraziejus
Praefectus fabricae et procurator causarum t. Robertas
Janitor br. Egidijus
Cocus br. Elijas, *adiutor eius et dispensator* br. Galas
Pistor, distributor cerevisiae, barbitonsor, lavatorii custos et hortulanus
br. Leonardas⁸¹

Infirmarius br. Simonas Lipnicietis

1738 07 24 prioras t. Adalbertas⁸²
Superintendens sacrarii t. Parizijus
Sacrista t. Ambraziejus, *socius eius* klierikas Ildefonsas⁸³
Scriba capituli t. Matas
Lector casuum conscientiae t. Steponas
Bibliothecarius t. Anastazas
Archivista et praefectus fabricae t. Robertas
Cellerarius t. Raimundas
Instructor fratrum t. Placidus⁸⁴
Distributor missarum t. Ambraziejus
Thesaurarii t. Placidus ir t. Matas

⁸¹ Leonardas (*Leonardus*). Kilęs iš Krokuvos, MP br. konversas nuo 1737 11 17, mirė 1748 m. (*Ibid.*, p. 221). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas tik 1737 m.

⁸² Adalbertas (*Adalbertus*). Kilęs iš Plocko vaivadijos, MA profesas nuo 1727 04 28, kaip Vygrių priorą jį 1745 11 13 užmušė psichiškai nesveikas vienuolis (*Ibid.*, p. 204). Pažaislyje minimas tik prioru 1738–1739 m.

⁸³ Vienuolis Ildefonsas (*Ildefonsus*) minimas Pažaislyje ir anksčiau, XVIII a. 3 deš., bet šis netapatintinas su ankstesniu vienuoliu Ildefonsu. Tuo metu Lenkijos ir Lietuvos provincijoje buvo du profesai Ildefonsai: 1) kilęs iš Krokuvos, MA profesas nuo 1737 11 25, miręs 1758 m.; 2) kilęs iš Polocko vaivadijos, MP profesas nuo 1738 06 01, miręs Vygriuose 1757 04 04 (*Ibid.*, p. 205, 219). Pažaislyje minimas Ildefonsas veikiausiai tapatintinas su antruoju. Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1738, 1741, 1744–1745 m. 1745 05 09 – 1748 03 20 minimas prioru, 1751 10 23 – 1753 06 10 ėjo kapitulos raštininko pareigas.

⁸⁴ Placidus (*Placidus*). Kilęs iš Kauno pavieto, MA profesas nuo 1694 10 24, mirė Pažaislyje 1749 02 19 (*Ibid.*, p. 200). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1738–1740 ir 1742–1748 m.

Revisores missarum t. Izidorius ir t. Hilarijonas
Portulanus br. Egidijus
Cocus et dispensator br. Mykolas su kitais broliais
Cellarius br. Pranciškus⁸⁵ *et pistor* su kitais broliais
Barbitonsor, lavatorii custos et hortulanus br. Simeonas
Infirmarius br. Arsenijus
Custos silvarum br. Gvalbertas

1739 08 29 prioras t. Kiprijonas
Superintendens sacrarii t. Mykolas, *coadiutor eius* t. Ambraziejus
Sacrista klierikas Bernardas⁸⁶
Scriba capituli t. Robertas
Lector casuum t. Brunonas
Bibliothecarius t. Izidorius
Archivista et praefectus fabricae t. Robertas
Cellerarius t. Raimundas
Instructor conversorum et oblatorum t. Anastazas
Distributor missarum t. Ambraziejus
Thesaurarii custodes [t. Silvestras⁸⁷] *magister [novitiorum]* ir t. Izidorius
Revisores missarum t. Placidus ir t. Anastazas
Portulanus br. Arsenijus
Cocus et dispensator br. Mykolas ir kiti broliai
Portator cerevisiae br. Pranciškus ir kiti broliai
Superintendens culinae et cellarii t. Brunonas
Infirmarius br. Egidijus
Pistor br. Pranciškus su kitais broliais

⁸⁵ Pranciškus (*Franciscus*). Tikriausiai br. oblatas, Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1738–1740 m.

⁸⁶ Bernardas (*Bernardus*). Kilęs iš Varmės, MP profesas nuo 1738 12 18, mirė 1757 m. Vygriuose (*Ibid.*, p. 219). Stojant į noviciatą vadinamas vokiečiu, pasaulietinis vardas – Tomas Giricas (? Gieriz). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1739–1740 m.

⁸⁷ Silvestras (*Silvester*). Gimė 1690 m. Vieliunės pavieta, prieš stodamas į kamaldulius buvo įstojęs į augustinų ordiną, MA profesas nuo 1723 12 08, mirė Pažaislyje 1757 02 22 (*Ibid.*, p. 204). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1739–1740 ir 1755–1756 m.

1740 07 09 prioras t. Juozapatas⁸⁸
Superintendens sacrarii t. Mykolas
Sacrista klierikas Bernardas, *adiutor* klierikas Dizmas⁸⁹
Bibliothecarius t. Izidorius
Scriba capituli t. Brunonas, *simul lector casuum*
Praefectus fabricae t. Robertas, *insimul procurator causum*
Instructor clericorum t. Placidas
Distributor missarum t. Mykolas
Thesaurarii custodes [t. Silvestras] *magister [novitiorum]* ir t. Placidas
Revisores missarum t. Laurynas⁹⁰ ir t. Izidorius
Janitor br. Mykolas, *custos silvarum*
Dispensator et praefectus culinae br. Arsenijus ir kiti broliai
Barbitonsor br. Adrijonas⁹¹, *adiutores* kiti broliai
Pistor br. Makarijus⁹² *et hortulanus* (priešašas, kad paliko vienuolyną)
Portator mulsi et caerevisiae br. Morkus⁹³ (priešašas, kad paliko vienuolyną)
Calopidarius br. Pranciškus

⁸⁸ Juozapatas (*Josaphat*). Kilęs iš Kielcų, MA profesas nuo 1730 10 16, mirė 1756 03 15 Vygriuose (*Ibid.*, p. 204). Pažaislyje prioru buvo 1739–1742 m., t. p. minimas kaip turintis pareigas ir 1745 m.

⁸⁹ Dizmas (*Dismas*). Kilęs iš Palenkės vaivadijos, MP profesas nuo 1740 03 25, mirė Vygriuose 1777 m. (*Ibid.*, p. 220). Pasaulietinis vardas – Adalbertas Prušinskis (Pruszyński). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1740–1742 m., taip pat kaip Pažaislio ekonomas 1751 m. dalyvavo generalinėje kapituloje Monte Corona.

⁹⁰ Laurynas (*Laurentius*). Kilęs iš Sandomiero. MA profesas nuo 1704 09 10, mirė Vygriuose 1741 07 15 (*Ibid.*, p. 200). Pažaislyje kaip turintis pareigas paminėtas tik 1740 m.

⁹¹ Adrijonas (*Adrianus*). Kilęs iš Palenkės (*Ibid.*, p. 221). Kaip Ignacas Stanislovas Gorskis (Gorski) priimtas novicijumi 1739 11 29, MP br. konversas nuo 1740 10 30, mirė po 1758 m. Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1740–1744 ir 1753–1755 m.

⁹² Makarijus (*Macarius*). Kaip Adalbertas Kalinskis (Kaliński) 1740 01 28 pradėjo noviciatą, tačiau jo nebaigė ir paliko vienuolyną. 1740 m. jam buvo paskirtos kepėjo ir sodininko pareigos.

⁹³ Morkus (*Marcus*). Kaip dominikonų novicijus Ignacas Ambraziejus Survilas (Surwił) 1740 02 16 pradėjo MP noviciatą, tačiau jo nebaigė ir grįžo pas dominikonus. 1740 m. jam buvo paskirtos gėrimų išnešiotjo pareigos.

1741 07 15 prioras t. Juozapas
Superintendens sacrarii t. Mykolas, *socius eius* t. Konstantinas⁹⁴,
adjutores br. Ildefonsas ir br. Dizmas
Bibliothecarius t. Mykolas
Scriba capituli et lector casuum t. Rapolas⁹⁵
Praefectus fabricae et archivista t. Robertas
Cellerarius t. Brunonas
Instructor clericorum et conversorum atque oblatorum t. Izidorius
Instructor aspirantium ad sacram religionem nostram [t. Klemensas?]
magister novitiorum ir t. Robertas
Dispensator br. Adrijonas
Cocus br. Jokūbas⁹⁶ *junior*, *adjutores* kiti broliai
Revisores missarum t. Izidorius ir t. Hilarijonas
Pistor br. oblatas Mykolas ir kiti broliai, tas pats *calopidarius*
Portator mulsi et caerevisiae br. Jokūbas *major*
Janitor br. konversas Mykolas, *idemque sylvarum custos*
Barbitonsor br. Adrijonas, *adjutores* kiti broliai
Vestiarius br. oblatas Gasparas⁹⁷, *adjutor praecipue in culina*
Hortulanus br. Jokūbas *major*

1742 06 12 prioras t. Juozapas
Superintendens et sacrista t. Mykolas, *adiutores* klierikas Vincentas
ir klierikas Dizmas

⁹⁴ Konstantinas (*Constantinus*). Buvo kilęs iš Sandomiero vaivadijos, MP profesas nuo 1740 09 13, mirė 1751 m. (*Ibid.*, p. 220). Į noviciatą stojo kaip kun. Rapolas Mikalojus Mieškovskis (Mieszkowski), gavo Švč. Mergelės Marijos Konstantino vardą. Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1741 ir 1748 m.

⁹⁵ Rapolas (*Raphael*). Gimė 1714 m. Krokuvoje, MA profesas nuo 1734 10 11, mirė Šancuose 1779 11 19, pasaulietinė pavardė Czercha, dukart buvo prioru Rytvianuose ir kartą Šancuose (*Ibid.*, p. 205). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1741–1742 m., taip pat kaip Pažaislio vienuolyno ekonomas 1745 m. dalyvavo generalinėje kapituloje Monte Corona vienuolyne.

⁹⁶ Minimi kaip turintys pareigas du br. oblatai (*minor* ir *maior*) Jokūbai (*Jacobus*) Pažaislyje 1741–1745 m., vienas iš jų ir 1748–1749 m.

⁹⁷ Gasparas (*Gaspar*). Kaip br. oblatas, turintis pareigas, Pažaislyje minimas 1741–1742 m.

Bibliothecarius t. Rapolas
Scriba capituli t. Mykolas
Archivista t. Robertas
Instructor clericorum, conversorum et oblatorum t. Placidas
Distributor missarum t. Mykolas
Lector casuum t. Rapolas
Revisores missarum et thesaurarii t. Placidas ir t. Robertas
Dispensator et janitor br. Adrijonas
Infirmarius br. Gasparas
Pistor et hortulanus br. oblatas Mykolas *antiquior*
Distributor mulsi et cerevisiae br. oblatas Mykolas *junior*
Cocus br. oblatas Jokūbas *minor et sylvarum custos*
Barbitonsor br. oblatas Jokūbas *major*

1744 09 22 prioras t. Marijonas⁹⁸
Superintendens sacrarii t. Petras⁹⁹
Sacrista klierikas Mykolas
Bibliothecarius et scriba capituli t. Ildefonsas
Archivista t. Robertas
Instructor clericorum, conversorum et oblatorum t. Placidas
Lector casuum t. Matas
Revisores missarum t. Raimundas ir t. Petras
Thesaurarii t. Placidas ir t. Robertas
Dispensator br. konversas Adrijonas
Cocus br. oblatas Jokūbas *major*
Infirmarius br. konversas Jonas
Pistor br. oblatas Jokūbas *minor*
Janitor et hortulanus br. konversas Jonas
Portitor cerevisiae br. oblatas Tomas
Barbitonsor br. Jonas, *adjutores* kiti broliai

⁹⁸ Marijonas (*Marianus*). Gimė Pszczyne 1689 m., MA profesas nuo 1715 07 21, mirė 1759 02 17 Beniševe (*Ibid.*, p. 202). Pažaislio prioru minimas 1742–1744 m.

⁹⁹ Petras (*Petrus*). Gimė Krokuvoje 1715 m., MA profesas nuo 1736 11 25, pasaulietinė pavardė – *Urseolus*, mirė Beniševe 1758 06 28 (*Ibid.*, p. 205). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1744–1745 m.

1745 09 09 prioras t. Ildefonsas
Superintendens sacristiae t. Petras
Sacrista klierikas Mykolas
Bibliothecarius t. Romualdas¹⁰⁰
Scriba capituli t. Raimundas
Archivista t. Robertas, *adjutor* klierikas Jeronimas¹⁰¹
Thesaurarii t. Juozapas *magister novitiorum* ir t. Placidas
Lector casuum t. Kazimieras
Instructor clericorum, conversorum et oblatorum t. Romualdas
Examinatores novitiorum t. Matas, t. Romualdas ir t. Robertas
Revisores missarum t. Kazimieras ir t. Petras, *qui etiam distributor missarum erit*
Dispensator br. oblatas Tomas
Infirmarius br. Jonas
Pistor br. Jokūbas *minor, idem cellae vinariae custos, portitor cerevisiae et mulsi*
Cocus br. Jokūbas *major, adjutores* visi broliai
Janitor br. Arsenijus
Barbitonsor et custos lavatorii br. Jonas
Vestiarius br. Jokūbas *minor*
Hortulanus br. Tomas
Sylvarum custos br. Juozapas¹⁰²

1748 04 22 prioras t. Karolomanas¹⁰³

¹⁰⁰ Romualdas (*Romualdus*). Kilęs iš Liublino vaivadijos, MA profesas nuo 1741 03 03, pasaulietinė pavardė – Mežinskis (Merzyński), mirė 1782 m. (*Ibid.*, p. 206). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1745–1749 m., 1753 05 18 – 1754 08 01 minimas Pažaislio prioru.

¹⁰¹ Jeronimas (*Hieronimus*). Kilęs iš Mstislavlio vaivadijos, MP profesas nuo 1743 09 29, mirė 1762 m. Pažaislyje (*Ibid.*, p. 221). Pasaulietinis vardas – Petras Dzierzinskis (Dzierzaziński). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1745–1749 ir 1753 m., 1754 09 14 – 1757 03 29 minimas prioru, vėliau novicijų magistru Pažaislyje.

¹⁰² Kaip br. oblatas, turintis pareigas, Juozapas (*Josephus*) Pažaislyje minimas nuolat 1745–1756 m.

¹⁰³ Karolomanas (*Carolomanus*). Gimė 1712 m., kilęs iš Lenčicos vaivadijos,

Superintendens sacrarii t. Vaclovas¹⁰⁴, *adjutor* t. Jeronimas
Sacrista klierikas Juozapas¹⁰⁵
Scriba capituli t. Konstantinas
Bibliothecarius t. Romualdas
Archivista t. Jeronimas
Thesaurarii t. Placidus ir t. Ildefonsas
Lector casuum t. Kazimieras
Instructor clericorum et fratrum t. Romualdas
Revisores missarum t. Romualdas ir t. Kazimieras
Dispensator et coquus br. Jokūbas
Infirmarius et pistor br. Jonas
Cellae vinariae custos, portitor cerevisiae et mulsi substitutus br. Jonas
junior
Portulanus br. Jonas
Barbitonsor et custos lavatorii br. Jonas, *adjutores* visi broliai
Hortulanus br. Tomas
Vestiarius br. Jokūbas
Custos silvarum br. Juozapas *senior*

1749 07 31 prioras t. Mikalojus¹⁰⁶
Sacrista 1mus t. Vaclovas
Sacrista 2dus klierikas Juozapas

MA profesas nuo 1731 03 11, pasaulietinis vardas – Ignacas Laševskis (Łaszewski), mirė 1759 08 27, buvo prioru Rytvianuose ir Bielianuose (*Ibid.*, p. 205). Pažaislyje minimas prioru 1748 04 22 – 1749 06 30, po to 1749–1753 m. užėmė generalvikaro pareigas.

¹⁰⁴ Vaclovas (*Venceslaus*). Kilęs iš Stanislavovo miestelio (*de oppido Stanisławów*), MA profesas nuo 1742 10 16, mirė 1759 m. Vygriuose (*Ibid.*, p. 206). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1748–1753 m.

¹⁰⁵ Juozapas (*Josephus*). Kilęs iš Varšuvos, pasaulietinė pavardė – Šimanskis (Szymański), MA profesas nuo 1743 08 25, mirė 1769 m. Pažaislyje (*Ibid.*, p. 206). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1748–1751 m.

¹⁰⁶ Mikalojus (*Nicolaus*). Gimė 1718 m., MA profesas nuo 1741 12 17, buvo prioru Rytvianuose ir Pažaislyje, mirė 1758 m. Krokuvos Bielianuose (*Ibid.*, p. 206). 1749 07 31 – 1751 04 28 šaukė MP kapitulos susirinkimus kaip prioras, o 1753 10 04 ir 1754 08 05 minimas superioru.

- Scriba capituli* t. Jonas Kentietis¹⁰⁷
Lector casuum t. Romualdas
Thesaurarii t. Brunonas *magister* [*novitiorum*] ir t. Jonas Kentietis
Archivista t. Jeronimas, *cellerarius*
Revisores regestrorum t. Brunonas *magister* [*novitiorum*] ir t. Romualdas
Bibliothecarius, revisor missarum manualium et instructor clericorum
t. Mauricijus¹⁰⁸
Distributor missarum t. Vaclovas
Dispensator et cocus br. Andriejus
Pistor br. oblatas Juozapas
Portator cerevisiae, mulsi, vini br. Mykolas
Hortulanus et dispensator fructuum br. Mykolas
Janitor, lavatorii custos, barbitonsor, vestiarius sive gannarius, custos sylvarum br. oblatas Jokūbas
Infirmarius br. oblatas Juozapas
- 1751 10 23 prioras t. Klemensas
Superintendens sacrarii t. Juozapas, *socius ejus* klierikas Valentinas¹⁰⁹
Bibliothecarius t. Mykolas
Scriba capituli t. Ildefonsas
Thesaurarii [t. Mauricijus] *magister* [*novitiorum*] ir t. Mykolas
Archivista t. Ildefonsas
Lector casuum t. Vaclovas
Revisores regestrorum [t. Mauricijus] *magister* [*novitiorum*] ir t. Fortūnatas¹¹⁰

¹⁰⁷ Jonas Kentietis (*Joannes Cantius*). Kilęs iš Varšuvos, MA profesas nuo 1717 03 14, mirė 1776 12 20 Beniševe (*Ibid.*, p. 202). Dar 1739 06 01 – 1739 08 25 ir 1740 03 25 šaukė Pažaislio kapitulos susirinkimus kaip superioras. Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1749 ir 1753–1756 m.

¹⁰⁸ Mauricijus (*Mauritius*). Kilęs iš Sandomiero vaivadijos, MA profesas nuo 1741 03 03, Kazimiero Čarneckio (*Czarniecki*) sūnus, mirė 1784 m. Šancuose (*Ibid.*, p. 205). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1749–1753 m.

¹⁰⁹ Valentinas (*Valentinus*). Kilęs iš Krokuvos, MA profesas nuo 1747 02 10, pasaulietinė pavardė – Matiaškevičius (*Matyaszkiwicz*), mirė 1789 m. Varšuvos Bielianuose (*Ibid.*, p. 207). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1751–1753 m.

¹¹⁰ Fortūnatas (*Fortunatus*). MP profesas nuo 1742 03 04, mirė 1771 m. Pažaislyje

Instructor fratrum clericorum, conversorum et oblatorum t. Fortūnatas
Distributor missarum t. Vaclovas
Dispensator br. Juozapas *major*
Infirmarius br. Eustachijus¹¹¹
Custos cellae vinariae br. Juozapas¹¹² *minor*
Pistor et coquus br. Eustachijus
Janitor et custos sylvarum br. Benediktas¹¹³
Barbitonsor, ferramentarius et hortulanus br. Egidijus¹¹⁴

1753 11 23 prioras t. Romualdas
Sacrista a capite et rerum sacrarum custos t. Valentinas
Sacrista 2dus br. Martynas¹¹⁵, *adjutores omnes fratres novitii*
Thesaurarii t. Mikalojus *magister novitiorum* ir t. Jonas Kentietis
Scriba capituli t. Jonas Kentietis
Lector casuum theologiae moralis t. Mykolas
Instructor fratrum conversorum et oblatorum t. Romualdas
Bibliothecarius t. Mauricijus
Distributor missarum t. Vaclovas

(*Ibid.*, p. 220). Pasaulietinis vardas – Jonas Videika (Videyko), kilęs iš Kauno pavieto, Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1751 ir 1755–1756 m.

¹¹¹ Eustachijus (*Eustachius*). Kilęs iš Varšuvos, MP br. konversas nuo 1750 09 12 (*Ibid.*, p. 221). Pasaulietinis vardas – Andriejus Lukaskovičius (Łukaskowicz), prieš tai išbuvęs vienuolijoje 7 m. kaip br. oblatas, 1749 09 11 priimtas į noviciatą. Pažaislyje kaip br. konversas minimas tik 1751 m.

¹¹² Juozapas (*Josephus*) jaunesnysis (šalia vyresniojo). Kaip br. oblatas po 7 m. vienuolijoje pareiškė norą stoti į noviciatą, MP priimtas 1752 02 27, br. konversu tapo 1753 02 28, gavo Mozės vardą (*Ibid.*, p. 221). Minimas kaip rusas. Kaip turintis pareigas br. konversas Mozė Pažaislyje minimas tik 1753 m., tačiau vienuolyne sutinkamas ir vėliau.

¹¹³ Benediktas (*Benedictus*). Tikriausiai br. oblatas, Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas tik 1751 m.

¹¹⁴ Egidijus (*Aegidius*). Kilęs iš Vygrių apylinkių, MP br. konversas nuo 1751 03 21 (*Ibid.*, p. 221). Pasaulietinis vardas – Tomas Andriuškevičius (Andruszkiewicz), stojo į noviciatą po 7 m. vienuolijoje kaip br. oblatas. Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1751–1756 m.

¹¹⁵ Martynas (*Martinus*). MA profesas nuo 1749 11 30, pasaulietinė pavardė – Svitulskis (Switulski), mirė 1777 m. (*Ibid.*, p. 207). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1753–1755 m.

Revisores missarum t. Mauricijus ir t. Pilypas [Nėris]¹¹⁶
Archivista ac procurator causarum t. Jeronimas, *cellerarius*
Janitor et portarum eremi custos br. konversas Adrijonas
Dispensator et cocus br. konversas Egidijus, *adjutor* br. Juozapas ir
kiti broliai
Portator cerevisiae br. oblatas Laurynas¹¹⁷
Pistor br. Matas¹¹⁸, *coadjutores* visi broliai
Barbitonsor et custos lavatorii br. Laurynas, *coadjutores* visi broliai
Infirmarius br. konversas Adrijonas
Sylvarum custodes br. konversas Mozė ir br. oblatas Jonas
Hortulanus br. oblatas Juozapas, *adjutores* br. konversas Mozė ir
br. oblatas Jonas

1755 02 17 prioras t. Jeronimas
Superintendens sacrarii t. Martynas
Sacrista klierikas Kiprijonas¹¹⁹
Bibliotecarius t. Brunonas, *lector casuum idem, archivista idem,*
procurator causarum idem
Scriba capituli t. Jonas Gvalbertas¹²⁰

¹¹⁶ Pilypas Nėris (*Philiphus Neri*). Kilęs iš Košicės Slovakijoje, vadinamas vengru, MP profesas nuo 1742 05 27, mirė Beniševe 1770 m. (*Ibid.*, p. 220). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1753–1756 m.

¹¹⁷ Laurynas (*Laurentius*). Kaip br. oblatas Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1753 m., pasaulietinė pavardė – Gizevskis (Giziewski).

¹¹⁸ Matas (*Mathaeus*). Kaip turintis pareigas br. oblatas Pažaislyje minimas 1753–1756 m.

¹¹⁹ Kiprijonas (*Cyprianus*). Kilęs iš Varšuvos, pasaulietinė pavardė – Tarskis (Tarski), MA profesas nuo 1750 09 29, mirė 1782 m. Rytvianuose. Buvo prioru Beniševe ir Rytvianuose (*Ibid.*, p. 207). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1755–1756 m.

¹²⁰ Vienuolis tėvas Jonas Gvalbertas (*Joannes Gualbertus*) 1755–1757 m. Pažaislyje minimas kapitulos raštininku. Tuo metu Lenkijos ir Lietuvos provincijoje buvo du profesai Jonai Gvalbertai: 1) vadinamas lenku-vengru, gimęs 1708 m. Slovakijoje, MA profesas nuo 1734 07 05, miręs 1758 04 13 Vygriuose (*Ibid.*, p. 205); 2) gimęs 1709 m. Palenkės vaivadijoje, MA profesas nuo 1741 06 13, miręs 1762 m. Šančiuose (*Ibid.*, p. 206).

Thesaurarii t. Mykolas ir t. Silvestras *magister* [*novitiorum*]
Instructor fratrum t. Mykolas
Revisores missarum t. Fortūnatas ir t. Pilypas
Distributor missarum t. Tadas¹²¹
Dispensator br. Egidijus, *cocus idem*
Portator liquorum br. Matas, *pistor idem*
Barbitonsor et custos silvarum br. Jonas
Janitor et infirmarius br. Adrijonas
Hortulanus br. Matas *minor*

1756 10 20 prioras t. Jeronimas
Superintendens sacrarii t. Kiprijonas
Sacrista t. Karolis [Boromiejus]¹²²
Scriba t. Jonas Gvalbertas
Thesaurarii t. Silvestras ir t. Parizijus *magister* [*novitiorum*]
Revisores missarum t. Fortūnatas ir t. Pilypas
Distributor missarum t. Anupras¹²³, *bibliothecarius idem*
Lector casuum t. Faustinas¹²⁴, *instructor fratrum idem*
Dispensator br. oblatas Jonas
Portator liquorum br. oblatas Matas, *pistor idem*
Barbitonsor br. oblatas Juozapas

¹²¹ Tadas (*Thadaeus*). Kilęs iš Kauno, MP profesas nuo 1743 11 03, mirė Vygriuose 1763 m. (*Ibid.*, p. 220). Pasaulietinis vardas – Simonas Stefovskis (Stefowski), Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1755 m.

¹²² Karolis Boromiejus (*Carolus Boromeus*). MP profesas nuo 1753 11 04 (*Ibid.*, p. 220). Pasaulietinis vardas – Mykolas Lika (Łyko), Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1756 m.

¹²³ Anupras (*Onuphrius*). Gimė Szczytne Varmijoje 1722 m., MP profesas nuo 1750 09 12 (*Ibid.*, p. 220). Pasaulietinis vardas – Mykolas Doringas (Doring), minimas kaip turintis pareigas 1756 m., vėliau Pažaislyje ėjo novicijų magistro ir prioro pareigas.

¹²⁴ Faustinas (*Faustinus*). Kilęs iš Niemirówo kaimo Palenkės vaivadijoje, MP profesas nuo 1746 11 18, mirė Pažaislyje 1759 m. (*Ibid.*, p. 220). Pasaulietinis vardas – Jokūbas Pluščinskis (Płuszczyński). Pažaislyje minimas kaip turintis pareigas 1756 m., 1757–1759 m. buvo prioru.

Janitor br. Ignacas¹²⁵, *infirmarius idem*
Custos silvarum br. konversas Egidijus
Hortulanus br. oblatas Baltramiejus¹²⁶

¹²⁵ Ignacas (*Ignatius*). Pažaislyje minimas kaip br. oblatas 1756 m.

¹²⁶ Baltramiejus (*Bartholomeus*). Pažaislyje minimas kaip br. oblatas 1756 m.

MARTYNAS JAKULIS

VILNIAUS BONIFRATRŲ ŠV. KRYŽIAUS
KONVENTO BENDRUOMENĖ XVIII A.:
STRUKTŪRA, SUDĖTIS, SUGYVENIMAS

ĮVADAS

XVI a. 1-ojoje pusėje portugalų Jono Ciudad (vėliau tapusio šv. Dievo Jonu) įkurtas bonifratrų ordinas (*Ordo Hospitalarius S. Ioannis de Deo*), kurio pagrindinė užduotis buvo gydyti ligonius, sėkmingai plėtė savo veiklą ir jau XVII a. geruosius brolius buvo galima sutikti Europos bei Pietų Amerikos miestuose. XVII a., intensyviausios ordino plėtros laikotarpiu, gerieji broliai pasirodė Lenkijoje ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (toliau – LDK). 1609 m. iškilo vienuolynas ir špitolė Krokuvoje, o 1635 m. bonifratrai įsikūrė Vilniuje prie Šv. Kryžiaus bažnyčios.

Bonifratrų istorijos tyrimai populiarūs Lenkijoje¹, tuo tarpu Lietuvoje išsamesni tyrimai apsiriboja iki šiol vienintele Stefano Rosiako dar

¹ Iš gausios dalyko literatūros galima paminėti dvi neseniai pasirodžiusias monografijas: Helena Komaryńska, *Szpital Bonifratrów w Krakowie w XVII–XVIII wieku*, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 2010; Iwona Pietrkiewicz, *Miser Res Sacra. Bonifratrzy w dawnej Rzeczypospolitej*, Kraków: [s. l.], 2009. Nors šiose monografijose dėmesys kreipiamas arba į Krokuvoje, arba į kituose Lenkijos miestuose veikusius vienuolynus, kartais užsimenama ir apie Vilniaus konventą, nors tenka pripažinti, kad nuo to, ką nuveikė Rosiakas, mažai tepasistūmėta. Taip pat žr. Dorota Mazek, „Bonifraterskie zasady opieki nad ubogimi i chorymi psychicznie w XVII–XVIII w.“, in: *Charitas. Miłosierdzie i opieka społeczna w ideologii, normach postępowania i praktyce społeczności wyznaniowych w Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*, red. U. Augustyniak, A. Karpiński, Warszawa: Semper, 1999, p. 187–193. Verta pastebėti, jog 2009 m. bonifratrų įsikūrimo 400 m. sukaktis buvo pažymėta ir moksline konferencija, kurios medžiaga pasirodė atskiru leidiniu – *Bracia, czynicie dobro. 400 lat Zakonu Bonifratrów w Polsce 1609–2009*, red. M. Surdacki, Kraków: Konwent Bonifratrów, 2009.

1928 m. parašyta monografija². Nors iš šio veikalų sąlyginai nemažai žinoma apie bonifratrų veiklą ar patį konventą, jo aprūpinimą, uždarymą, tik labai nedaug ką, be kelių priorų pavardžių ir kai kurių biografijų detalių, galima pasakyti apie tuos, kurie šiame vienuolyne leisdavo dienas: kokie žmonės sudarė konvento bendruomenę, kaip ji funkcionavo, kaip dažnai kisdavo jos sudėtis, kaip broliai sugyvendavo tarpusavyje.

Šio straipsnio objektas – bonifratrų Šv. Kryžiaus konvento Vilniuje bendruomenė XVIII a. 1-ajame–9-ajame dešimtmetyje. Konvento bendruomenę, manytume, galima suprasti dvejopai: 1) kaip visus konvento aplinkoje veikiančius žmones – vienuolius (profesus, tretininkus bei naujokus), pasauliečius, dirbančius įvairius darbus (tiek ūkyje – ne tik konvento, bet ir bonifratrams priklausančių valdų, tiek špitolėje), bei ligonius, kurie buvo neatskiriama konvento kasdienybės dalis, ir 2) tik kaip vienuolius, kurie buvo konvento bendruomenės branduolys, apie kurį ir sukosi visas gyvenimas. Šiame tekste kalbėsime apie konvento bendruomenę pastarąja prasme. Nors dėmesys pirmiausiai kreipiamas į XVIII a. 1-ąjį–9-ąjį dešimtmečius, neišvengiami ekskursai ir į ankstesnius ar vėlesnius laikus.

Straipsnio tikslas – atskleisti konvento bendruomenės struktūrą, personalinę sudėtį bei aptarti bendro gyvenimo ypatumus – susirinkimus, bendruomenės stabilumą ir kaitą, vienuolinio gyvenimo iššūkius.

Pagrindinis straipsnio šaltinis – Vilniaus bonifratrų Šv. Kryžiaus konvento susirinkimų knyga, apimanti 1706–1786 m.³ Manytume, šią

² Stefan Rosiak, *Bonifratrzy w Wilnie (1635–1843–1924). Szkic z dziejów opieki społecznej w Wilnie*, Wilno: Wydane staraniem konwentu wileńskiego OO. Bonifratrów, 1928. Čia reikia paminėti bene vienintelį Naugarduko konvento istorijos problematikai skirtą straipsnį – Helena Komaryńska, „Fundacja i baza materialna klasztoru i szpitala bonifratrów w Nowogródku“, *Nasza Przeszłość*, t. 111, 2009, p. 279–292. Iš vienuolių bendruomenių ar kasdienio gyvenimo tyrimų Lietuvos istoriografijoje galime paminėti vos kelis darbus: Liudas Jovaiša, „Gyvenimas Vilniaus jėzuitų profesų namuose“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 25, Vilnius, 2004, p. 309–329; *idem*, „Vienuolinis gyvenimas Gorodiščės abatijoje“, in: *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje*, sud. L. Jovaiša, Vilnius: Aidai, 2008, p. 57–82; Dalius Viliūnas, „Marijampolės marijonų senovė“, *Suvalkija*, 2000, nr. 2 (20), p. 9–50.

³ Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), f. 5-F-33028, *Congregationum series et Sancita F(rat)rum Ord(ini)s Sancti Joannis Dei Curantium Infirmos, C(onve)ntus ad S. Crucem Vilnen(sis), Sub Felici Administratione*

knygą dėl tokio pobūdžio išlikusių šaltinių iš LDK laikotarpio retumo vertėtų aptarti kiek plačiau. Knyga pradėta vesti 1706 m. balandžio paskutinę dieną neatsitiktinai – tos dienos susirinkime kalbėta apie švedų karių padarytus nuostolius bei per sumaištį dingusius daiktus, tarp kurių buvusi ir „susirinkimų knyga“ (*xięga congregacyjna*)⁴. Knygos užbaigimo 1786 m. birželio 16 d. susirinkimo aprašymu priežastys nėra žinomos, juoba kad po šio įrašo dar likę nemaža tuščių lapų. Nors nė viename įrašė apie tai neužsimenama, vis dėlto tikėtina, kad susirinkimų nutarimai buvo pradėti rašyti į kitą knygą, apie kurią nieko nežinoma. Nemenkos apimties (521 lapo) knygoje fiksuoti ne tik susirinkimų, kuriuose buvo sprendžiami įvairūs bendro gyvenimo klausimai (nuo pareigybių skyrimo, ūkinių reikalų tvarkymo iki prasižengusiųjų baudimo), protokolai, tai buvo ir savotiškas konvento *summa rerum*, į kurį patekdavo nemažai kitokio pobūdžio įrašų. Šioje knygoje buvo fiksuojami vizitacijų aktai, kuriuos įrašydavo su vizitatoriumi atvykęs raštinininkas (prie jų likę ne tik parašai, bet ir antspaudai), taip pat generolų ar provincijolų potvarkiai. Retai, bet pasitaikydavo ir išskirtinių įrašų, kaip kad su bonifratrų jurisdika Vilniuje susiję aktai⁵. Prie Vilniaus konvento veikusio noviciato knygos, apimančios 1678–1725⁶ ir 1761–1824 m.⁷, leido kiek įdėmiau pažvelgti į pačius vienuolius: iš kur jie buvo kilę, ko-

R(evere)ndi P(at)ris Casimiri Kudzinski, pro tunc Prioris eiusdem C(onve)ntus Vilnen(sis) conscripta et connotata Anno Domini 1706 ultimis diebus Aprilis. Knyga sudaryta iš mažiausiai dviejų dalių (nors tikėtina, kad daugiau), iš kurių pirmoji baigiasi 1724 m. gruodžio 31 d. (l. 108v: „Finitus [!] huius libri [...] Fr. Bonaventura, s(ec)r(etar)ius“), likusiuose lapuose iš kitos pusės surašyti vizitacijų aktai (l. 113v–129), o nauja knyga pradėdama 1725 m. kovo pabaigoje (l. 131).

⁴ *Ibid.*, l. 3.

⁵ 1748 m. rugpjūtį įrašytas suolininkų teismo sprendimas dėl bonifratrų vargonininko ir žmogžudyste kaltinamo Jono Dambrausko (Dombrowski) bylos (l. 279). 1756 m. pabaigoje (be tikslesnės datos) įrašytas bonifratrų jurisdikos gyventojo kažkokio Gembičiaus namo pardavimo Antanui ir Sofijai Andriuškevičiams (Andruszkiewicz) aktas, taip pat intromisijos aktas (l. 325v–327). Tuo pat metu į knygą įrašytas aktas, sudarytas 1755 m. kovo 8 d., kai Martynas ir Konstancija Elijoševičiai (Eliyaszewicz) pardavė namą, esantį bonifratrų jurisdikoje, Mikalojui Poznevičiui (Pozniewicz).

⁶ Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 604, ap. 1, b. 104.

⁷ VUB RS, f. 4-A3970.

kio amžiaus sulaukę nutarė tapti vienuoliais. Vilniaus bonifratrų špitolės ligonių knygos teikė žinių (be to, leido pakoreguoti Rosiako surinktus duomenis) apie čia mirusius brolius⁸.

BENDRUOMENĖS STRUKTŪRA

Bonifratrų konvento bendruomenės struktūrą apibrėžė šv. Augustino regula ir vienuolijos konstitucijos (jų leidimai, pasirodę 1652⁹ ir 1728¹⁰ m. Krokuvoje, rašant šį tekstą, deja, buvo neprieinami). Viena vertus, bendruomenė buvo hierarchizuota pagal pareigybes – visų konvento brolių priešakyje stovėjo prioras (vyresnysis) (*prior, superior, przelozony*), po jo ėjo vikaras (*vicarius, wikary*), zakristijonas (*sacristianus, zakrystian*), noviciato magistras (*magister novitiorum*), infirmarijus (*infirmarius, infirmarz*) bei ūkvedys (*procurator, szafarz*). Kita vertus, galima įžvelgti ir kitokią hierarchiją – visateisių vienuolių (tiek nedvasininkų, tiek kunigų), tretininkų (apie juos žinoma tik tiek, kad jų kartais būdavo konvente) ir naujokų (šie, nors kartais ir dalyvaudavo susirinkimuose, neturėjo balso sprendžiant įvairius bendruomenės gyvenimo klausimus).

Konventui vadovaudavo ordino kapitulose (tiek generalinėse, tiek provincijos) renkamas prioras, kuris turėjo ne tik lokalinį statusą, bet buvo ir provincijos bei viso ordino struktūros dalis (jis turėdavo dalyvauti renkant provincijolą bei generolą, nors į Romoje vykstančias kapitulas Vilniaus konvento priorai vis dėlto vykdavo gan retai¹¹). Pagal

⁸ VUB RS, f. 4-A3827 (1747–1785), A3828 (1785–1828). Pirmoji ligonių knyga, apimanti 1709–1747 m. (VUB RS, f. 5-F-32428), vis dar restauruojama.

⁹ *Constitutie według ktorych bracia zakonu błogostawionego Iana Bozego zyc maią [...]*, Kraków: [s. l.], 1652.

¹⁰ *Światło Drog Niebieskich, Wielkiego w Kościele Bożym Luminarza Augustyna Świętego Regula y Konstytucya S. Jana Bozego [...]*, Kraków: [s. l.], 1728.

¹¹ Per aptariamą laikotarpį į Romą priorai keliavo 5 kartus: 1707 (VUB RS, f. 5-F-33028, l. 11) (šios kelionės metu į Paduvos universiteto Lenkų nacijos metriką įsirašė Kudzinskis – *Archiwum nacji Polskiej w uniwersytecie Padewskim*, t. 1: *Metryka nacji polskiej w uniwersytecie padewskim, 1592–1745*, ed. Henryk Barycz, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: zakład im. Ossolinskich, wydawnictwo PAN, 1971, nr. 2292), 1747 (VUB RS, f. 5-F-33028, l. 277), 1772 (*Ibid.*, l. 409v), 1778 (kvietimas gautas 1777 m. pab. – *ibid.*, l. 446) ir 1784 (*Ibid.*, l. 476).

šv. Augustino regulą, prioras turėjo būti pavyzdžiu kitiems broliams, atsotvauti konventui už jo ribų, raminti neramiuosius, padėti silpniesiems ir palaikyti vienuolišką rimtį¹². Formaliai prioro kadencija turėjo trukti 3 metus. Dauguma iš 21¹³ prioro, vadovavusio konventui aptariamam laikotarpiu, pareigas eidavo būtent tokį laiko tarpą. Kita vertus, būta ir išimčių. Tai visų pirma po dvi kadencijas priorais buvę Kazimieras Kudzinskis (Kudzinski, 1704–1710)¹⁴, Pilypas Palubickis (Paľubicki, 1721–1724)¹⁵ (prieš tai 1720–1721 m. vadovavęs kaip vikaras) ir 1733–1736 m.), Salvatorius Dobrinskis (Dobrzynski, 1760–1766)¹⁶ bei Paskalis Vaidagas (Woydag, 1784–1790)¹⁷, o tris kadencijas iš eilės prioru buvo Klemensas Vilčevskis (Wilczewski, 1770–1779)¹⁸. Tuo tarpu kiti šiose pareigose užsibūdavo ir trumpiau. Vilniuje noviciatą baigęs Mykolas Regis (Regi) prioru išbuvo vos kiek daugiau nei metus (1719–1720) ir mirė eidamas šias pareigas¹⁹. Trumpai Vilniuje užsibuvo

¹² Helena Komaryńska, *Szpital*, p. 91.

¹³ Susirinkimų protokolai ir po jais pasirašiusių vienuolių sąrašai leidžia gerokai pakoreguoti Rosiako apie Vilniaus konvento priorus pateiktus duomenis (Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 46–47). Viena vertus, apie kai kuriuos priorus Rosiakas nežinojo apskritai – tai t. Feliksas Dziakevičius (Dziakewicz, vadovavęs 1710–1713 m., nors kadencijos pradžia tiksliai nežinoma, kadangi 1710 m. balandį – 1711 m. balandį dėl epidemijos neįvyko nė vienas susirinkimas), Egidijus Gotvaldas (Gotwald, 1754–1757), Baltazaras Trešniakas (Trześniak, 1757–1760) bei Hermenegildas Paprockis (Paprocki, 1781–1784). Kita vertus, kai kuriuos vikarus, ilgesnį laiką vadovavusius konventui, Rosiakas laikė priorais, t. y. Matą Kontrimavičių (Kontrymowicz, 1731–1732) bei Dorotėjų Daukšą (Dauksza, 1779–1781), *ibid.* Taip pat istorikas klydo, nustatydamas kai kurių priorų vadovavimo metus. Be jau atskirai paminėtų atvejų, klaidingai nustatyta Adalberto Dankevičiaus (Dankewicz; ne 1751–1757 m. (*ibid.*, p. 47), o 1751–1754 m.), Felicijono Kreitelio (Kreitel; ne 1763–1769 m. (*ibid.*), o 1766–1770 m.) kadencijų trukmė.

¹⁴ *Ibid.*, p. 46.

¹⁵ Apie šią kadenciją nieko nežinojo Rosiakas, rašęs tik apie antrąją, *ibid.*, p. 46–47.

¹⁶ Rosiako teigimu, Dobrinskis prioru buvo 1757–1763 m., *ibid.*, p. 47.

¹⁷ Anot Rosiako, Vaidagas vadovavo konventui jau nuo 1781 m., *ibid.*

¹⁸ Rosiako tvirtinimu, Vilčevskis pareigas ėjo 1772–1775 m., *ibid.*

¹⁹ Konvento naujokų knygoje nurodoma, jog prioras, kuris buvęs „doras, puikus vienuolis“ (*bonus egregius religiosus*), mirė 1719 m. (LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104,

ir Augustinas Kamienski (Kamienski), vadovavęs konventui trumpiau nei metus (1732–1733), o kadencijos nebaigė (1742–1744), kaip vėliau paaiškėjo, už kažkokius prasižengimus nušalintas prioras Kazimieras Malavskis (Maławski)²⁰.

Nors dauguma priorų užimti šių pareigų atvykdavo iš įvairių Lenkijos konventų, Vilniaus bonifratrams kartais vadovaudavo ir būtent čia pradėję savo vienuolinio gyvenimo kelią. Vaidagas (apie jį žinojo ir Rosiakas) nebuvo vienintelis Vilniaus konvento auklėtinis, vėliau tapęs šio vienuolyno prioru²¹. Vilniuje noviciatą 1697 m. vasarą pradėjo jau minėtas Kudzinskis, o vėliau konvento prioru tapęs Regis gyventi vienuolinį gyvenimą pradėjo 1709 m. lapkritį²². Paeiliui beveik 8 m. (1724–1732) konventui vadovavo trys čia noviciatą baigę vienuoliai – Stanislovas Čižas (*Czyż*)²³, Lukas Kobuzieckis (Kobuziecki)²⁴ ir jį dėl pašlijusios sveikatos pakeitęs Kontrimavičius (kaip vikaras)²⁵.

Konvento bendruomenės susirinkimuose pirmiausiai ir daugiausiai kalbėdavo prioras, tad iš protokolų galima susidaryti išpūdį ir apie atskirų priorų vadovavimo konventui stilių. Per 8 dešimtmečius Vilniaus konventui vadovavo gana skirtingo būdo priorai, tarp kurių buvo ir labai rūpestingų, ir kiek apsileidusių, ir labai griežtų, ir atlaidesnių. Iš susirinkimų protokolų sandaros gerai matyti, jog, pavyzdžiui, Palubickis, Kobuzieckis ar Petras Milevskis (Milewski) daugiau rūpindavosi materialine konvento padėtimi, tad ir susirinkimų protokolai neretai esti vienas į kitą labai panašūs – dažniausiai apsiribojama fakto, kad buvo perskaityti ir patvirtinti pajamų–išlaidų registrai, konstatavimu.

l. 42), nors susirinkimų knygoje paskutinį kartą kaip prioras dar minimas 1720 m. balandį, be to, pridedama, kad labai sunkiai sergąs (VUB RS, f. 5-F-33028, l. 83v). Rosiako teigimu, šis prioras mirė 1720 m. kovo 15 d. (Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 46).

²⁰ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 248v. Rosiakas, pasiremdamas formalia nuostata, kad kadencija trunka 3 m., pratęsė Malavskio vadovavimo laiką iki 1745 m., Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 47.

²¹ *Ibid.*

²² LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 42.

²³ Priimtas 1716 m. lapkričio 11 d., *ibid.*, l. 46.

²⁴ Priimtas 1719 m. spalio 22 d., *ibid.*, l. 50v.

²⁵ Priimtas 1723 m. rugsėjo 23 d., *ibid.*, l. 54v.

Rūpestingumu ir netgi, sakytume, pasiaukojimu iš visų priorų savo antrosios kadencijos metu išsiskyrė Palubickis. Reaguodamas į ypač sudėtingą nepriteklių kamuojamo konvento padėtį 1734 m. (pinigų neužteko net neseniai į vienuoliją priimto br. Apolinaro Levickio (Lewicki) abitui²⁶), prioras pats atsisakė imti pinigus iš išdo savo reikmėms²⁷. Negana to, provincijolui jau antrą kartą reikalaujant susimokėti mokesčius, netgi pardavė savo laikrodį (*zegarete*)²⁸. Visgi netrūko ir tų, kurie konventą ir jam priklausantį turtą (ką pirmiausiai ir pastebėdavo juos pakeitę kiti priorai) prižiūrėdavo pakankamai aplaidžiai. Dziakevičių pakeitęs Pranciškus Balzgevičius (Balzgiewicz) jau pirmame susirinkime (1713 m. rugsėjo 25 d.) skundėsi, kad jo pirmtakas visai nuskurdino konventą ir nepaliko nė skatiko²⁹, o 1736 m. lapkritį konventui vadovauti pradėjęs Lukas Felkevičius (Felkewicz), taip pat radęs nuskurdintą konventą, negailėjo kritikos Palubickiui; jam pritarė ir neseniai į Vilnių atvykęs t. Pranciškus Haukas (Hauk)³⁰. Didžioji dalis priorų, kaip matyti iš susirinkimuose svarstytų klausimų, arba buvo pakankamai atlaidūs prasižengusiems broliams (ar nematė reikalo apie tokius dalykus kalbėti susirinkimų metu), arba tiesiog neturėdavo progos pernelyg dažnai peikti ar raginti vienuolių. Savo griežtumu išsiskyrė Kreitelis, kuris tik retame susirinkime vienuolių neragindavo uoliau atlikti pareigų, labiau stengtis dėl ligonių bei laikytis tylos ir tvarkos ar neskirdavo bausmės kuriam nors iš brolių. Neretai šio prioro kalbos panėšėdavo į pamokslus, kuriuose būdavo kalbama apie gailestingumą, drausmę, vienuolinį gyvenimą (cituojant šv. Augustiną bei šv. Bazilijų³¹), o 1766 m. gruodžio 29 d. susirinkime Kreitelis netgi išreiškė viltį, kad naujais metais broliai taps ir naujais – geresniais – žmonėmis³². Būtina atsižvelgti į tai, kad kai kurie priorai – bent jau formaliai – tarsi neprarasdavo savikri-

²⁶ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 190.

²⁷ *Ibid.*, l. 191v.

²⁸ *Ibid.*, l. 193v.

²⁹ *Ibid.*, l. 39v.

³⁰ *Ibid.*, l. 203.

³¹ *Ibid.*, l. 385v.

³² *Ibid.*, l. 384.

tiškumo ir, kaip kad buvo nurodyta šv. Augustino reguloje, užimdavo ne rūstaus valdytojo, o nusizėminusio savo bendrabrolių tarno padėtį³³, susirinkimuose klausdavo brolių, ar viską daro teisingai, ar broliai neturintys kokių nors nusiskundimų³⁴. BroLIAI visais atvejais vertindavo prioro darbą gerai, tik 1717 m. liepos 31 d. susirinkime turėjo kažkokių aiškiai neįvardytų priekaištų priorui, dėl kurių jis pažadėjo pasitaisyti³⁵.

Konvento hierarchijoje antrąją vietą po prioro užimdavo vikaras, turėdavęs pavaduoti išvykusį priorą, pastarajam negalint eiti pareigų dėl sveikatos būklės ar pašalinus jį už prasižengimus. Ne visiškai aiški sistema, kaip vienas ar kitas brolis (ir nedvasininkas, ir kunigas) tapdavo vikaru, mat minimi tiek atvejai, kai išvykdamas prioras pats paskirdavo vikarą³⁶, tiek vikaro rinkimai, kuriuose balsuodavo visi bendruomenės nariai³⁷. Ilgiausiai pavaduoti priorą teko br. Daukšai, kuris dėl nežinomų priežasčių konventui vadovavo beveik 2 metus (1779–1781), br. Matui Kontrimavičiui (1731–1732)³⁸, kai pašlijo tuometinio prioro Kobuzieckio sveikata³⁹, t. Frydrichui Mohilovskiui (Mohyłowski, 1744–1745), kuomet už kažkokius, matyt, labai nemenkus prasižengimus buvo pašalintas prioras Malavskis⁴⁰. Tuo tarpu kitiems vikarams tik retai

³³ Helena Komaryńska, *Szpital*, p. 91.

³⁴ P.vz., VUB RS, f. 5-F-33028, l. 54: „pytał O. Przeor na siebie tychze OO. y Braci yezeli nieuczynił yakiego skandalum abo szkody Konwentowi [...]“. Taip dažnai mėgdavo daryti Michnevičius, Palubickis bei Paprockis.

³⁵ *Ibid.*, l. 62v: „Oyca Przeora w niektorych Seryach napomnielismy, aby się poprawił, ktory obiecał się poprawic [...]“.

³⁶ P.vz., išvykdamas į generalinę kapitulą Romoje, Kudzinskis paskyrė vikaru br. Petrą Sterpeiką (Sterpeyko), *ibid.*, l. 7.

³⁷ P.vz., prieš vykdamas į provincijos kapitulą Varšuvoje, Vilčevskis išskėlė dvi kandidatūras – iki tol vikaru buvusio t. Jono Tumanovičiaus (Tumanowicz) ir infirmarijaus br. Burchardo Lanco (Lanc), kurį visa bendruomenė ir išrinko naujuoju vikaru, *ibid.*, l. 431v.

³⁸ Jį pakeitęs prioras Kamienskis negailėjo karčių žodžių br. Matui, *ibid.*, l. 177: „uskarzał się ociec Przeor w teyze Kongregacyi na Oyca Matheusza Kontrymowicza, ze y szeląga niezostawił in errario nec victum, nec amictum, tylko wieczną pustynię, a nie klasztor [...]“.

³⁹ *Ibid.*, l. 170.

⁴⁰ *Ibid.*, l. 248v.

kada tekdavo sušaukti vieną ar kelis susirinkimus ir bent kiek ilgesnį laiką vadovauti konventui. Naujai paskyrus priorą, atrodo, neretai pasikeisdavo ir vikaras, tačiau tas pats vienuolis kartais išlaikydavo šias pareigas ir keičiantis priorams, pavyzdžiui, t. Haukas, beveik be pertraukų ėjęs šias pareigas vadovaujant ir Palubickiui, ir Felkevičiui, ir Milevskiui.

Tarp kitų, ne taip ryškiai matomų, konvento pareigūnų reikia minėti bažnyčia besirūpinusį zakristijoną, kuris būdavo skiriamas prioro, tvarką infirmerijoje bei ligonius prižiūrėjusį infirmarijų ir naujokus vienuoliniam gyvenimui ruošusį noviciato magistrą. Pasitaikydavo atvejų, kai vienuolis eidavo kelias pareigas vienu metu. Br. Regis buvo ne tik zakristijonas, bet ir ūkvedys, br. Simonas Duptalskis (Duptalski) – zakristijonas ir infirmarijus, o t. Antanas Kučevskis (Kuczewski) – vikaras ir noviciato magistras. Pastebėtina, kad nė vienu iš minėtų atvejų konvente tuo metu netrūko brolių. Jokių pareigybių neužimantys broliai (jei tokių būdavo) bei (kartais) naujokai rinkdavo aukas tiek mieste, tiek tolesnėse vietovėse.

„CONVOCATIS PATRIBUS ET FRATRIBUS PER SONUM
CAMPANAE FECIT CONGREGATIONEM“

Su konvento bendruomenės gyvenimu susiję klausimai būdavo sprendžiami susirinkimuose (*congregatio, kongregacija*), kuriuose galėjo dalyvauti visi visateisiai konvento bendruomenės nariai (t. y. įžadus davę vienuoliai)⁴¹. Dažniausiai susirinkimuose dalyvaudavo 5–8 broliai, rečiau 9 ar 10 ir tik labai retai – 11 ar net 12. Į chorą susirinkusių brolių skaičiui įtakos turėdavo tiek vidinės priežastys (pavyzdžiui, nemaža vienuolių galėjo būti išvykę rinkti aukų arba tai kaip tik būdavo pirmasis susirinkimas po to, kai bent keli broliai duodavo įžadus ir įgydavo teisę kartu su visais spręsti konvento reikalus), tiek išorinės aplinkybės – po Vilnių nusiaubusio maro 1711 m. į chorą tesusirinkdavo 3–4 broliai. Kaip matyti iš vienuolių sąrašų po susirinkimų protokolais, bene gau-

⁴¹ Verta pastebėti, kad labai retai susirinkimuose dalyvaudavo ir kai kurie naujokai, pvz., 1725 m. rugsėjo 15 d. susirinkime dalyvavo naujokai Feliksas Holownia (Hołownia) bei Steponas Beresnevičius (Beresniewicz), *ibid.*, l. 135.

siausia bendruomenė buvo nuo 1774 m. kovo iki 1780 m. balandžio, kuomet į chorą retai kada ateidavo mažiau nei 8 broliai, o neretai jų skaičius siekdavo 10 ar 11.

Nors, pagal vienuolijos konstitucijas, susirinkimai turėjo būti šaukiami kas mėnesį, Vilniaus bonifratrų konvente šios nuostatos laikytis pavykdavo tik gana trumpus laikotarpius. Kita vertus, sunku pasakyti, ar dėl to apskritai buvo itin stengiamasi. Lygiai kas mėnesį (pirmomis arba paskutinėmis mėnesio dienomis) broliai į chorą susirinkdavo 1707, 1734, 1740, 1782 bei 1783 m., tuo tarpu kitais metais į susirinkimus broliai būdavo šaukiami labai įvairiomis mėnesio dienomis ir ne kiekvieną mėnesį. Reikia pastebėti, kad kelerius metus įvykdavo ir 13 susirinkimų per metus. Pavyzdžiui, 1783 m. papildomą kartą į chorą vienuoliai susirinko balandžio 16 d. (prieš tai susirinkimas buvo įvykęs balandžio 1 d.), mat reikėjo nuspręsti, ką daryti su niekaip nepasitaisančiu br. Julijonu Pluta (Płuta)⁴². Kaip matyti, dažniausiai per metus būdavo susirenkama bent į pusę visų formaliai privalomų susirinkimų, tačiau būta ir metų, kai broliai apskritai nė karto nesusirinko į chorą (1749, 1750 bei 1753 m.). Išstisus metus nuo 1710 m. balandžio iki 1711 m. balandžio broliai nesirinko dėl mieste siautusio maro. Kita vertus, kartais konvente tiesiog būdavo per mažai brolių – 1741 m. balandžio pabaigoje į chorą brolius sukvietęs Milevskis pažymėjo, kad rinktis vasario bei kovo mėnesiais nebuvę reikalo, kadangi dauguma brolių buvo išvykę rinkti aukų bei tvarkyti įvairių kitų reikalų⁴³.

Konvento bendruomenės susirinkimų metu būdavo sprendžiami įvairaus pobūdžio klausimai. Kaip matyti, pagrindinis dėmesys buvo skiriamas bendruomenės gyvenimo tvarkai: pasiskirstymui pareigybėmis, balsavimui dėl naujų narių priėmimo. Taip pat spręsti klausimai, susiję su ūkine konvento padėtimi: skaitomi bei tvirtinami pajamų–išlaidų registrai, aptariama, kaip geriau tvarkyti nuosavybę, paskiriami broliai, turintys vykti rinkti aukų bei laikinai apsigyventi konventui priklausančiuose dvaruose, sprendžiama dėl konvento pastatų remonto. Gana dažnai būdavo sprendžiami vienuolių elgesio klausimai, aprašomi ištisi, kartais

⁴² *Ibid.*, l. 472.

⁴³ *Ibid.*, l. 225v.

kone detektyvo ištraukas primenantys, netgi tiesiogine kalba pagyvinti įvykiai, už prasižengimus skiriamos bausmės. Būtina pabrėžti, jog, kalbant apie vienuolių elgesį, prioras juos ne tik peikdavo, bet ir pagirdavo. 1733 m. rugpjūčio 31 d. Palubickis dėkojo br. Jokūbui Maslovskiui (Masłowski) už puikų darbą renkant aukas, o 1774 m. rugsėjį Vilčevskis džiaugėsi visų brolių puikiu darbu remontuojant konvento pastatus.

Susirinkimų protokolai leidžia pajusti ne tik Vilniaus konvento, bet ir Lenkijos-LDK bonifratrų provincijos bei (kur kas rečiau) viso ordino gyvenimo pulsą – susirinkimuose būdavo kalbama apie šaukiamas generalines ar provincijos kapitulas, generolų, provincijolų bei kitų ordino pareigūnų kaitą, galima išvelgti ir konventų (provincijos ribose) komunikacijos ženklus: dalinamasi įvairia informacija⁴⁴, susirašinėjama su provincijolu, broliai atkeliami į arba išsiunčiami iš Vilniaus konvento (apie tai – vėliau). Galima net neabejoti, kad komunikacija tarp Vilniaus ir kitų provincijos konventų (ypač to, kuriame tuo metu reziduodavo provincijolas) buvo kur kas intensyvesnė ir tik menka jos dalis (t. y. patys svarbiausi dalykai) atsispindi susirinkimų protokoluose. Vilniaus konvento statusas LDK lėmė ir tai, jog dažnai būdavo kalbama ir apie kitų LDK veikiančių vienuolynų problemas. 1715 m. gruodžio 5 d. prioras pranešė apie skandalingą Minsko konvento prioro pabėgimą⁴⁵, o 1775 m. vasario 10 d. kalbėta apie br. Dobrovolskio (Dobrowolski) (vardas nenurodytas) nevienuoliškus poelgius Gardino konvente⁴⁶. Galiausiai sužinome ir apie (nepavykusius) bonifratrų bandymus plėsti savo veiklą – 1710 m. vasario 28 d. Kudzinskis pranešė, kad vyks pas Vilniaus vyskupą tartis dėl fundacijos Kaune⁴⁷. Tik gana retai minimi reikšmingesni (visų pirma miesto istorijos) įvykiai – švedų kariuomenės įsiveržimas į Vilnių Šiaurės karo metu ir patirti nuostoliai, 1709–1711 m. maras, 1737 m. Vilnių siaubęs gaisras, kurio metu sudegė visa infirme-

⁴⁴ Pvz., 1714 m. kovo 1 d. susirinkime prioras informavo apie iš Liublino konvento pabėgusį ir kareiviu tapusį br. Simoną Volganovskį (Wołganowski), kurio buvo nurodyta ieškoti, *ibid.*, l. 41v.

⁴⁵ *Ibid.*, l. 49v.

⁴⁶ *Ibid.*, l. 430v.

⁴⁷ *Ibid.*, l. 29v.

rija, žuvo vienas ligonis ir br. Duptalskis⁴⁸, nors nieko neužsimenama apie 1748 m. gaisrą.

BENDRUOMENĖS STABILUMAS IR KAITA

Įprastu gyvenimo bonifratrų konvente laikotarpiu reikia laikyti 3 m. – tiek (matyt, mažiausiai tiek), pagal vienuolijos konstitucijas, viename vienuolyne turėdavo praleisti vienuolis, iki kol būdavo provincijolo nurodymu išsiunčiamas į kitą⁴⁹. Po susirinkimų protokolais turėdavo pasirašyti kiekvienas tąkart chore buvęs vienuolis, tad šie sąrašai tampa geru šaltiniu, leidžiančiu pakankamai tiksliai (atsižvelgiant į tai, kad susirinkimai dažniausiai vykdavo gana nereguliariai) nustatyti, kiek ilgai vienas ar kitas brolis gyvendavo Vilniuje. Be abejo, laikinas vienuolio neminėjimas (iki kelių mėnesių) sąrašuose nereiškia, jog jis nustodavo būti bendruomenės nariu, o paskui juo tapdavo iš naujo – vienuolis galėjo būti gana ilgam laikui išsiųstas rinkti aukų ar tvarkyti kitų su konventu susijusių reikalų, pagaliau būti už įvairius prasižengimus uždarytas karceryje ar praradęs teisę dalyvauti susirinkimuose.

Iš vienuolių sąrašų matyti, jog dauguma vienuolių Vilniaus konvente praleisdavo iki 1 ar 2 m. (64 %, į šį skaičių įtraukiant ir tuos, kurie minimi tik kartą). Beveik penktadalį visų kada nors konvente gyvenusių brolių sudarė tie, kurie praleido čia konstitucijose nustatytą 3 m. (ar kiek ilgesnį) laikotarpį (19 %). Tik labai nedidelė dalis vienuolių galėtų būti vadinami „senbuviais“ (praleidę konvente nuo 4 iki 10 m.) (11%) ar, galima sakyti, „rekordininkais“, pragyvenusiais Vilniuje daugiau nei 10 metų (6 %).

Savotiškas gyvenimo Vilniaus konvente „rekordininkas“ buvo br. Orlovskis (Orłowski), čia be didesnių pertraukų praleidęs daugiau nei 7 m. (1759 m. birželis – 1766 m. liepa), o po trumpo rezidavimo kitame konvente – dar 10 m. (1770 m. birželis – 1780 m. rugpjūtis), taigi iš viso Vilniuje prabuvęs 17 vienuolinio gyvenimo metų⁵⁰. Ilgiausiai

⁴⁸ *Ibid.*, l. 204v.

⁴⁹ Helena Komaryńska, *Szpital*, p. 90.

⁵⁰ Rosiako teigimu, br. Valentinas ir mirė Vilniuje 1774 m., Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 81. Nors ir gana ilgai sirgo (1774 m. rugsėjo 23 d. – spalio 17 d. – žr. VUB

be pertraukų (praleido tik tris susirinkimus) Vilniaus konvente gyveno br. Apolinaras Levickis – daugiau nei 11 m. (1731 m. sausis – 1742 m. liepa), be to, trumpam grįžęs ir 1765 m. rudenį (gyveno iki 1768 m. vasario). Po daugiau nei 10 m. konvente praleido trys broliai, gyvenę čia beveik tuo pačiu laikotarpiu: Vilniuje noviciatą baigęs br. Restitutas Kuleša (Kulesza, 1775 m. vasaris – 1785 m. rugpjūtis)⁵¹, iš Zamoscės bonifratrų konvento atvykęs ir ne iš pačios geriausios pusės atsiskleidęs br. Pluta (1776 m. sausis – 1786 m. birželis⁵²) bei Vilniuje vienuoliu tapęs br. Homobonas Zaleskis (Zaleski, 1776 m. rugsėjis – 1786 m. birželis⁵³).

Reikia pastebėti, kad stabilaus ir nuolatinio rezidavimo konvente priežastis neretai būdavo užimamos vikaro, zakristijono ar noviciato magistro pareigybės⁵⁴. Tik keli iš tokių, galima sakyti, konvento „senbuvii“, pragyveno čia ilgiau neturėdami kokių nors pareigbių: Vilniuje įžadus davęs⁵⁵ br. Apolinaras Žalnieravičius (Żołnierowicz, 1725 m. kovas – 1732 m. liepa), br. Grigalius Podvinskis (Podwinski, 1733 m. lapkritis – 1738 m. vasaris), br. Kajetonas Michnioviskis (Michniowski, 1742 m. rugsėjis – 1747 m. liepa) bei br. Paskalis Dombrovskis (Dombrowski / Dąbrowski, 1761 m. lapkritis – 1770 m. liepa).

Sunku pasakyti, kodėl tiek daug vienuolių Vilniaus konvente neišbūdavo net formaliai privalomo laiko. Dažniausiai jie tiesiog pradingsta iš sąrašų ir daugiau nebebūna niekur minimi. Galima paminėti tik kelis

RS, f. 4-A3827, l. 157), vienuolis visgi pasveiko ir tarp konvento bendruomenės narių buvo minimas iki pat 1780 m. rugpjūčio, žr. VUB RS, f. 5-F-33028, l. 455v.

⁵¹ Rosiakas taip pat mini kaip mirusį 1775 m., Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 81. Vis dėlto po beveik mėnesį trukusio gydymo br. Restitutas paliko špitolę sveikas ir dar daugiau nei 10 m. gyveno Vilniuje. Priimtas į naujokyną 1772 m. rugsėjo 29 d., žr. VUB RS, f. 4-A3970, l. 4.

⁵² Tikėtina, kad konvente gyveno ir ilgiau, tačiau 1786 m. birželį baigiasi susirinkimų protokolai, tad to negalime patvirtinti šaltiniais.

⁵³ Kaip ir br. Plutos atveju, tikėtina, kad šis brolis gyveno konvente ir ilgiau. Priimtas 1762 m. sausio 9 d., įžadus davė 1764 m. vasario 12 d., *ibid.*, l. 2.

⁵⁴ T. Haukas (1735 m. rugpjūtis – 1742 m. liepa), t. Mohilovskis (1742 m. rugsėjis – 1748 m. vasaris) bei br. Dankevičius (1751 m. birželis – 1756 m. birželis) skirtingais laikotarpiais minimi kaip vikarai. Tiek zakristijonu, tiek noviciato vadovu buvo t. Baltazaras Trešniakas (1766 m. lapkritis – 1772 m. gruodis).

⁵⁵ Priimtas 1704 m. liepos 25 d., LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 35v.

labiau išsiskiriančius atvejus, kai žinoma tokio sąlyginai greito išvykimo priežastis. T. Rapolas Vilčevskis iš pradžių atvyko iš Naugarduko tik aiškintis dėl Vilniaus bonifratrų špitolėje mirusio p. Kazimiero Vaidzevičiaus (Woydziewicz) paliktų daiktų⁵⁶, netrukus buvo paskirtas noviciato magistru⁵⁷, tačiau lygiai taip pat greitai turėjo išvykti dėl savo nemenkų ekscesų⁵⁸. Tuo tarpu t. Egidijus Serafinavičius (Serafinowicz), provincijolo nurodymu 1732 m. vasario 26 d. atvykęs į Vilnių (kovo 17 d. susirinkime paskirtas noviciato magistru⁵⁹), jau birželį išvyko į Liublino konventą⁶⁰.

Kiek ilgai konvento bendruomenės sudėtis išlikdavo (beveik) nepakitusi? Galime matyti tik palyginti nedaug laikotarpių, kai susirinkimuose dalyvauja daugiau ar mažiau tie patys žmonės ir neatvyksta naujų vienuolių. Palyginus vienuolių, dalyvavusių susirinkimuose, sąrašus, aiškiai matyti, jog tokie laikotarpiai, kai bendruomenės sudėtis būdavo stabili ir kisdavo vienu ar dviem nariais, dažniausiai trukdavo 3–4 mėn. Vis dėlto galima paminėti ir keletą ilgesnių laikotarpių, kai bendruomenės branduolys išlikdavo beveik nepakitęs. 1740 m. gegužę – 1741 m. balandį konvento bendruomenės pagrindą sudarė nuolat čia minimi prioras Milevskis, t. Haukas, br. Levickis ir br. Tiberijus Sobiesčanskis (Sobieszczanski). Dar ilgiau – nuo 1781 m. lapkričio iki 1784 m. rugsėjo bendruomenės branduolį sudarė prioras Paprockis, t. Fruktuozas Langneris (Langner) bei broliai Zaleskis, Kuleša ir Pluta. Stabiliausią bendruomenės dalį visuomet sudarydavo prioras, vikaras bei kunigo šventimus turintys broliai, kurie dėl savo pareigų pobūdžio nuolat reziduodavo konvente.

Nauji nariai į Vilniaus konvento bendruomenę įsiliedavo dviem būdais. Viena vertus, bendruomenę papildydavo naujokai iš Vilniaus naujokyno, kita vertus, provincijolo nurodymu iš kitų konventų (dažniausiai Lenkijos) pagyventi atsiųsti broliai. Kiek plačiau derėtų aptarti naujokyno (vieno iš dviejų, veikusio Lenkijos-LDK provincijoje) reikš-

⁵⁶ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 13v.

⁵⁷ *Ibid.*, l. 19v.

⁵⁸ *Ibid.*, l. 20v–21.

⁵⁹ *Ibid.*, l. 35.

⁶⁰ *Ibid.*, l. 36.

mę pačiam konventui. Noviciatas bonifratrų konvente turėdavo trukti mažiausiai metus, nors galutinis sprendimas, ar kandidatą priimti į vienuoliją, priklausė nuo prioro, kuris, matydamas, kad naujokas dar nėra iki galo pasirengęs tapti vienuoliu, galėjo noviciatą pratęsti⁶¹. Chronologiškai nevientisų naujokyno knygų duomenimis, įžadus davė beveik pusė iš daugiau nei 200 kandidatų⁶². Palyginus naujokyno knygose užfiksuotą informaciją bei 1706–1786 m. susirinkimuose dalyvavusių vienuolių sąrašus, matyti, jog 1706–1725 m. laikotarpiu didelė dalis Vilniuje įžadus davusių vienuolių ir toliau bent kuriam laikui likdavo Vilniaus konvente (iš 42 įžadus 1704–1725 m. davusių vienuolių Vilniuje liko 31; iš vėliau bendruomenės sudėtyje minimų vienuolių tik br. Žalnieravičius iškart po noviciato buvo išsiųstas į kitą konventą ir į Vilnių vėl sugrįžo po beveik 20 m.). Naujokyno reikšmę Vilniaus konvento bendruomenės kaitai patvirtina ir tai, jog 1706–1725 m. vykusių susirinkimų dalyvių daugumą sudarydavo Vilniaus konvento auklėtiniai (čia atsidūrę ne tik iškart po įžadų, bet jau ir grįžę iš kitų konventų). Padėtis bene ryškiausiai pakito po 1709–1711 m. maro⁶³. Jau pirmuosiuose po epidemijos įvykusiųose susirinkimuose didžiąją dalį sudarydavo nei naujokyno knygoje⁶⁴, nei prieš tai vykusiuose susirinkimuose neminėti vienuoliai, kurie, galima manyti, buvo laikinai atvykę iš kitų konventų, kad padėtų vilniečiams atsistoti ant kojų. Tuo tarpu jau nuo 1712 m. beveik du dešimtmečius didžiąją dalį konvento bendruomenės sudarydavo būtent „vietiniai“, tik prioras ir kunigas, tuo laikotarpiu dažnai eidavęs vikaro pareigas, būdavo atvykę iš kitų konventų. Čižo va-

⁶¹ Pauliui Karkovskiui (Karkowski) noviciato laikas buvo pratęstas 3 mėnesiais, *ibid.*, l. 35. Kaip pasirodė vėliau, šis naujokas taip ir nedavė įžadų ir kažkur išėjo iš vienuolyno, LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 42v.

⁶² Sunku pasakyti, kiek kandidatų noviciatą baigė 1726–1761 m. Per susirinkimus minėti 8 naujokai, tačiau jų tikrai turėjo būti daugiau.

⁶³ Kitas ryškus bendruomenės sudėties pasikeitimas įvyko 1748–1754 m. kuomet beveik nevyko daugiau ar mažiau reguliarūs susirinkimai. Galima numanyti, jog prie to prisidėjo ir 1748 m. Vilniaus gaisras, kurio padariniai galbūt buvo kur kas rimtesni negu pateikiama istoriografijoje, plg. Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 42.

⁶⁴ Tiesa, nuo pat 1709 m. lapkričio iki 1711 m. sausio nebuvo priimtas nė vienas naujokas, LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 42–42v.

dovavimo konventui laikotarpiu būta netgi tokių susirinkimų, kuriuose dalyvaudavo tik Vilniuje įžadus davę vienuoliai⁶⁵. Kokią dalį bendruomenės sudarydavo čia noviciatą baigę vienuoliai 1726–1761 m., sunku pasakyti, kadangi nuo 1730 iki pat 1761 m. minimas tik vienas įžadus davęs naujokas⁶⁶. Kita vertus, 1761–1786 m. laikotarpiu matyti, jog didžioji dalis naujokų po įžadų davimo būdavo kuriam laikui išsiunčiami į kitus konventus, tačiau vėliau vėl apsigyvendavo Vilniuje.

Vienuolijos santvarka nulėmė, kad dauguma vienuolių, atnaujindavusių konvento bendruomenės sudėtį, ypač nuo XVIII a. 4-ojo dešimtmečio, atvykdavo iš įvairių Lenkijos konventų – Gdansko, Krokuvos, Zamoscės, Pšemyslio, Liublino bei Lucko. Į Vilnių tik gana retai atvykdavo vienuolių iš LDK veikusių bonifratrų vienuolynų – daugiausiai iš Naugarduko. Lygiai taip pat ir iš Vilniaus broliai vykdavo į kitus konventus. Po 7 brolius iš Vilniaus išvyko į Naugarduką ir Liubliną, po 3 – į Varšuvą ir Zebžydovicus. Reikia pastebėti, kad iš Vilniaus vienuoliai į kitus konventus vykdavo ne tik *pro familia*, bet ir užimti įvairių pareigybių. 1711 m. vasarą Vilniuje vienuolinio gyvenimo kelią pradėjęs⁶⁷ br. Rokas Bazarevskis (Bazarzewski) jau 1714 m. buvo paskirtas Liublino konvento vikaru⁶⁸, taip pat Vilniuje noviciatą 1703 m. baigęs⁶⁹ br. Petras Sterpeika (Sterpeyko), prieš tai gyvenęs Naugarduko konvente, buvo paskirtas Lovičo konvento prioru 1707 m.⁷⁰, o iš Varmijos kilęs br. Urielis Šepkis (Szepki), kurį laiką pagyvenęs Vilniuje, kur ir baigė noviciatą apie 1774 m.⁷¹, galiausiai atsidūrė Lucko konvente, prieš tai pabuvęs ne tik kvestoriumi, bet ir kelių kitų konventų prioru⁷². Žinios

⁶⁵ Savavališkai pasišalinus t. Pijui Mirui (Mirus), susirinkimuose dalyvavo tik Vilniaus konvento auklėtiniai: Čižas, Kobuzieckis, Žalnieravičius, Steponas Trepielinskis ir Kontrimavičius, žr. VUB RS, f. 5-F-33028, l. 133v–134v.

⁶⁶ 1753 m. vasarą minimas neseniai noviciatą baigęs br. Ipolitas Kanišauskas (Koniszewski), *ibid.*, l. 297v.

⁶⁷ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 43.

⁶⁸ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 43.

⁶⁹ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 32v.

⁷⁰ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 12.

⁷¹ VUB RS, f. 4-A3970, l. 4.

⁷² Iwona Pietrzekiewicz, *op. cit.*, p. 84.

apie kitų ne tik LDK, bet ir visos provincijos konventų gyventojus leistų nubraižyti išties išpūdingą vienuolių mobilumo Lenkijos-LDK teritorijoje tinklą.

Vieniems vienuoliams Vilniaus konventas tapdavo vieta, kur jie pradėdavo nelengvą vienuolio gyvenimą, kitiems – vieta, kur jie praleisdavo ilgus metus, stengdamiesi dėl vargšų, tretiems – tik stotele ilgame ir vingiuotame kelyje iš vieno konvento į kitą, o kai kuriems – ir vieta, iš kurios iškeldavo į amžinybę. Tarp pastarųjų buvo brolių, kurie būtent čia užbaigė Vilniuje pradėtą vienuolinio gyvenimo etapą⁷³, kaip ir tų, kurie į Vilnių atvyko pagyventi laikinai, tačiau taip ir neišvyko. 1733 m. spalį Palubickis džiaugėsi, kad prie konvento bendruomenės prisidėjo iš Gdansko atvykęs br. Laurynas Ostrovskis (Ostrowski), gerai išmanęs mediciną ir barzdaskučio amatą (konventui esą nebereikės mokėti pasauliečiui barzdaskučiu 100 auks. per metus)⁷⁴. Deja, jau 1734 m. br. Laurynas mirė špitolėje⁷⁵.

PERSONALINĖ SUDĖTIS

Iš susirinkimų protokolų, be kai kurių priorų savybių, tik labai mažai ką sužinome apie pačius vienuolius: jų amžių, kilmę (tiek socialinę, tiek geografinę), pagaliau būdo bruožus. Apie šiuos dalykus daugiau ar mažiau užsimenama naujokyno knygose, kurios leidžia šį tą daugiau pasakyti ne tik apie tuos, kurie tapo vienuoliais, bet ir apie tuos, kurie norėjo jais tapti.

Pagal konstitucijas, į ordiną būdavo rekomenduojama priimti 18–

⁷³ Pvz., br. Kasparas Serbejus (Serbey), tapęs vienuoliu apie 1769 m., o miręs jau 1775 m., arba apie 1770 m. įžadus davęs br. Joakimas Žera (Zera), miręs Vilniuje 1776 m. Kadangi 1709–1747 m. apimanti ligonių knyga teberestauruojama, nepavyko sutikrinti visų Rosiako (Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 79–82) pateikiamų duomenų, tačiau matyti, jog Vilniuje mirusių vienuolių buvo mažiau nei nurodoma.

⁷⁴ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 185v.

⁷⁵ Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 80. Šiuo atveju, manytume, galima pasitikėti Rosiaku, kadangi br. Laurynas dar minimas 1733 m. gruodžio 31 d. susirinkime, tačiau nebeminimas 1734 m. sausio 31 d. (Rosiako duomenimis, vienuolis mirė 1734 m. sausio 13 d.).

35 m. sulaukusius vyrus⁷⁶. Toks amžiaus limitas visiškai suprantamas – vienuolijai reikėjo narių, galinčių imtis ne tik ligonių slaugymo, bet ir kartais net po keletą mėnesių trunkančio aukų rinkimo. Kaip matyti iš naujokyno knygų, tokios praktikos buvo laikomasi ir Vilniuje, nors pasitaikydavo ir išimčių. 1717 m. į vienuoliją įstoti nepavyko 60-ies sulaukusiam Kazimierui Vankavičiui (Wankowicz)⁷⁷, o 1775 m. kaip tretininkas priimtas 65-erių metų žemaitis buvęs jėzuitas (*ex Jesuita*) Pranciškus Senkevičius (Sienkiewicz) netrukus taip pat buvo atleistas⁷⁸. Kita vertus, 5 ar 10 m. viršijamas amžiaus cenzas ne visada tapdavo kliūtimi tapti vienuoliu. Būdamas 45 m. amžiaus, į vienuoliją įstojo Paulius Knezickis (Kniezycki)⁷⁹, paskui dar ilgus metus darbavęsis tiek Vilniaus, tiek kituose konventuose. Tuo tarpu 40-ies sulaukusiam Dominykui Bankauskui (Bonkowski) konvento durys taip ir liko uždarytos, argumentuojant, kad esąs per senas⁸⁰, nors vėliau buvo priimtas kaip tretininkas⁸¹.

Pasakyti ką nors daugiau apie (dalis) bendruomenės narių geografinę kilmę leidžia būtent naujokyno knygos, kuriose fiksuota kandidatų į vienuolius kilmės vieta. Vilniaus konvento naujokyne turėjo būti rengiami kandidatai iš LDK, tad daugumą jų ir sudarė žmonės, kilę iš įvairių LDK vietovių (nuo Žemaitijos iki Polocko vaivadijos), tarp kurių ypač išsiskyrė Vilkmėrgės pavietas. Tik gana retai į vienuoliją Vilniuje bandė stoti iš Lenkijos (Sandomiero, Krokuvos, Poznanės, Varšuvos, Lucko ar Lvovo pavietų), Prūsijos, Varmės ar Transilvanijos kilę žmonės. Kad Vilniaus konvente būdavo vokiečių kilmės brolių, liudija ne tik nuolat minimos vokiškos pavardės vienuolių sąrašuose, bet ir tai, jog ligonių knyga ištisus dvejus metus (1749–1751) buvo pildoma tik vokiškai⁸².

Kaip matyti iš įrašų naujokyno knygoje, bene didžiausią dalį įsto-

⁷⁶ Helena Komaryńska, *Szpital*, p. 120.

⁷⁷ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 48v.

⁷⁸ VUB RS, f. 4-A3970, l. 5.

⁷⁹ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 44v.

⁸⁰ *Ibid.*, l. 61: „[q]uoniam hic habet annos 40, non admittendus est ad professionem“.

⁸¹ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 143.

⁸² VUB RS, f. 4-A3827, l. 7–28.

jusiųjų į ordiną sudarė kilmingieji, tuo tarpu miestiečių būta palyginti nedaug. Tarp norinčiųjų įstoti į ordiną būta labai įvairiais dalykais pasaulietiniame gyvenime užsiimdavusių žmonių: nuo siuvėjų, virėjų ar tarnų iki karininkų⁸³, kareivių ar barzdaskučių⁸⁴, o XVIII a. pabaigoje ženkliai padaugėjo studentų. Ši tą apie aplinką, iš kurios ateidavo kandidatai, galbūt gali atskleisti ir tai, iš ko jie gaudavo rekomendacijas (tiesa, apie rekomendacijas užsimenama ne visada (tikriausiai ne visi kandidatai jas ir turėdavo), o nuo XVIII a. jos apskritai nebeminimos). Stojuantieji į ordiną pateikdavo tiek kaimynų, giminaičių, šeimos narių, tiek dvasininkijos⁸⁵ bei kitų vienuolių atstovų⁸⁶ rekomendacijas. Kita vertus, nemažai pasako ir tai, kaip atrodydami kandidatai pasibelsdavo

⁸³ Jono Levickio, iš Krokuvos vaivadijos kilusio kapitono, atvejis, žr. LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 34v.

⁸⁴ Nors istoriografijoje teigiama, kad dažnai į naujokyną būdavo priimami jau turintys šioki toki medicininį išsilavinimą kandidatai (Dorota Mazek, *op. cit.*, p. 189, Iwona Pietrzkiwicz, *op. cit.*, p. 83), Vilniaus konvento naujokyno knygoje pavyko rasti vos vieną toki kandidatą. Tai buvo iš Ukrainos (Boguslavlio pavieta) kilęs Jokūbas Teodorovičius (Teodorowicz) – būsimas br. Kozmas, kaip rašoma, barzdaskutys (*chirurgus*), naujokyną 1772 m. turėjęs palikti – likimo ironija! – dėl „nesibaigiančių ligų ir hipochondrijos“ („Exivit propter diuturnas infirmitates et hypogondrias [!]“), VUB RS, f. 4-A3970, l. 3v. Vienintelis žinomas (bent jau kol kas) medicininį išsilavinimą turėjęs bonifratras, gyvenęs Vilniaus konvente, buvo jau minėtas br. Ostrovskis. Vilniaus bonifratrų špitalėje nuolat darbuodavosi pasauliečiai barzdaskučiai. Būtent bonifratrai buvo barzdaskučių ir pirtininkų cecho, įsteigto 1721 m., globėjai – cecho nariai religines apeigas turėdavo atlikti Šv. Kryžiaus bažnyčioje, o infirmerijoje turėjo atsirasti vieta vargingiau besiverčiantiems, žr. *Akty cechów wileńskich*, t. 2: *Akty nr. 488–831 za lata 1701–1759*, oprac. H. Łowmiański, Wilno: [s. l.], 1939, nr. 576, p. 44–46. Kad ši sutartis nebuvo vien tik formalumas, paliudija ir 1757 m. kovo mėn. įvykiai, kai, sudegus pirtininkų (matyt, atskirai) koplyčiai, bonifratrai leido jiems atlikti apeigas prie Šv. Dievo Jono altoriaus, o t. Tumanovičius buvo netgi paskirtas tarpininkauti, kai iškilo kažkokių tiksliai neįvardytų nesutarimų, VUB RS, f. 5-F-33028, l. 332v.

⁸⁵ Pvz., 1679 m. į ordiną stojęs (bet neįstojęs) Mykolas Rakucevičius (Rakucewicz) pateikė Vilniaus kanauninko Adalberto Kazimiero Beinarto (Beynart) rekomendaciją, LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 5. Brolis Feliksas Vislouchas (Wysłouch), į vienuoliją įstojęs apie 1701 m. ir paskui su ilgesnėmis pertraukomis minėtas iki pat 1717 m., pateikė Vilniaus kanauninko Teodoro Mentickio (Menticki) rekomendaciją, *ibid.*, l. 30.

⁸⁶ Pvz., 1699 m. Vilniaus senosios observancijos karmelitų Visų Šventųjų vienuolyno prioro rekomendaciją pateikė Jonas Kiselis (Kisel), galiausiai pats išstojęs dėl silpnos sveikatos, *ibid.*, l. 29v.

į konvento vartus. Tik retas turėdavo bent kiek pinigų ar būdavo geriau apsirengęs, tuo tarpu didžioji dalis tevilkdavo visai palaikiais drabužiais. Atrodo, kad kai kuriems įstojimas į konventą buvo ne tik galimybė gėlbėti kitus, bet ir išsigėlbėti patiems⁸⁷.

Dar mažiau galima pasakyti apie brolių būdo savybes, kurios nepasireikšdavo blogu pavidalu (apie tai – vėliau). Susirinkimų protokoluose apie tokius dalykus retai būdavo kalbama, tačiau visgi sužinome, kad br. Makarijus Miunceris („Müntzer“) buvo toks išdidus (*hardy*), kad nenorėdavo nusilenkti prieš priorą ir neleido sau prašyti (naujų) batų⁸⁸, o br. Bernardas Nitas (Nitt) vis gėdijosi parodyti savo balsą chore, už ką buvo peikiamas prioro⁸⁹. Kaip labai uolaus vienuolio pavyzdys iškyla jau ne kartą minėtas br. Čižas, kuris ne tik pats pasirūpino abitu⁹⁰, bet ir (dar būdamas naujokas) gyvai domėjosi, kaip vyksta gyvenimas konvente – praėjus vos kelioms dienoms po priėmimo į naujokyną, br. Stanislovas jau prašėsi į susirinkimus, norėdamas pasižiūrėti, kaip vyksta balsavimas dėl kandidato priėmimo į vienuoliją bei sprendžiami kiti reikalai⁹¹.

SUGYVENIMO VARGAI

Ordino konstitucijose buvo nustatyta, sakytume, idealioji dienotvarkė, kai broliai gyvena griežtai laikydamiesi jos minučių tikslumu. Tokį konvento kasdienybės vaizdinį perėmė ir Rosiakas⁹². Komaryńska, nors ir citavusi tą patį tekstą, vis dėlto klausė, kiek toks kasdienybės vaizdas buvo tikroviškas, savo abejones grįsdama ne vienu pažeistos vienuoliško

⁸⁷ Galima numanyti, jog Gdansko vokietis (*germanus Gedanensis*) Antanas Grechovskis (Grzechowski), įstojęs į naujokyną būdamas visiškame skurde, be to, tikriausiai ir sunkiai sirgo, kadangi po kiek daugiau nei mėnesio mirė, VUB RS, f. 4-A3970, l. 6v.

⁸⁸ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 439v. Tarp gestų, kurie tik kartais aprašomi šaltiniuose, be elementaraus nusilenkimo priorui, taip išreiškiant pagarbą, dar reikėtų paminėti ir naujokų puolimą į kojas priorams – taip būdavo išreiškiamas dėkingumas už tai, kad buvo leista duoti įžadus (pvz., *ibid.*, l. 148). Simboliškas buvo ir kojų plovimas ligoniams, turėjęs vykti kiekvieną šeštadienį (*ibid.*, l. 147).

⁸⁹ *Ibid.*, l. 458v.

⁹⁰ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 46.

⁹¹ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 56.

⁹² Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 55.

gyvenimo disciplinos pavyzdžiu⁹³. Kaip matyti iš susirinkimų protokolų, Vilniaus konvento taip pat neaplenkdavo įvairiausios bėdos, susijusios su vienuolių sugyvenimu bei disciplinos laikymusi. Kad šios problemos buvo vienos iš opesnių, liudija ir tai, kad tokio pobūdžio klausimai buvo svarstomi beveik ketvirtadalyje visų užfiksuotų susirinkimų (iš 1706–1786 m. įvykusių 625 susirinkimų tam dėmesio buvo skiriama 149-iuose). Be abejonės, įvairūs nusižengimai ar net smurtavimas labai išsiskiria iš bendro konteksto, tad į visa tai reikia žiūrėti kaip į kraštutinumus, atspindinčius tik nedidelę dalį konvento bendruomenės gyvenimo. Kita vertus, tai, kad ilgesniais ar trumpesniais laikotarpiais tokios problemos neatsispindi šaltiniuose, nereiškia, kad įtampų tarp vienuolių tuo metu nebūta apskritai – konvento bendruomenė nebuvo apsaugota nuo vienuolių būdo skirtumų ar pagaliau nuo emocijų, prasisveržiančių dėl vienokių ar kitokių priežasčių.

Matyt, ne veltui kiekvienas susirinkimas būdavo užbaigiamas prioro palinkėjimu ne tik nepamiršti Dievo baimės bei uoliau tarnauti ligoniams, bet ir broliškai vienas kitą mylėti. Bendras gyvenimas palyginti nedidelėje erdvėje bei skirtingi vienuolių charakteriai keldavo didesnę ar mažesnę trintį ir kartais tarp pačių brolių įžiebėdavo nesantaiką. 1717 m. rugpjūčio 12 d. susirinkime br. Tomas Gerulevičius (Gerulewicz) už nesantaikos tarp brolių kurstymą bei neramumų kėlimą buvo pasiūstas į karcerį, idant galvoje prašviesėtų ir galėtų apmąstyti savo poelgius⁹⁴. Prioras Vilčevskis skundėsi broliams, kad jau visai prarado ramybę dėl nesibaigiančių jų skundų t. Jono Tumanovičiaus elgesiu – jis su savo bendrabroliais nuolat besivaidijęs ir juos pravardžiuojęs⁹⁵. 1786 m. vasario 8 d. nutarta vienoda bausme nubausti „smarkiai apsižodžiusius“ brolius Plutą ir Zaleskį⁹⁶. Tas pats br. Julijonas įsiveldavo į konfliktus ne tik su savo bendrabroliais, bet kartą netgi susimušė su špitolėje gydomais ligoniais (eidamas infirmarijaus pareigas!)⁹⁷.

⁹³ Helena Komaryńska, *Szpital*, p. 86–87, 89.

⁹⁴ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 63: „decidowany do karceres, aby mógł mieć wolniejszą głowę y do reflexij przysc lepszy [...]“.

⁹⁵ *Ibid.*, l. 432v.

⁹⁶ *Ibid.*, l. 486.

⁹⁷ *Ibid.*, l. 479v.

Kaip matyti iš susirinkimų protokolų, dažniausias (bent jau iš tų, kurie būdavo užfiksuojami) brolių prasižengimas būdavo girtavimas. Br. Motiejus Milevskis gėręs tiek, kad net pradėjusi šlyti sveikata, o tada jau visiškai nebegalėjęs būti bent kuo naudingas konventui⁹⁸, o t. Sebastijonas Michalskis (Michalski) dėl piktnaudžiavimo alkoholiu dvi dienas net negalėjęs laikyti Mišių⁹⁹. 1771 m. vasario 15 d. susirinkime prioras Vilčevskis ragino visus brolius melstis už bendrabrolius Orlovskį ir Beatą Hartelį (Hartel), kuriuos jau visai baigia pasiglemžti girtuoklystė¹⁰⁰, o eilinį kartą už girtavimą nubaustas br. Kuleša prioro buvo raginamas „ut magis et magis studeat sobrietati“¹⁰¹.

Tarp kitų, rečiau fiksuotų, prasižengimų galima minėti ir draudžiamus santykius su pasauliečiais, ypač su moterimis, dėl ko kartais netgi būdavo paskelbiami atskiri dekretai¹⁰², taip pat įvairiopa neklusnumą, savivaliavimą (dažniausiai išvykus rinkti aukų), nenakvojimą konvente, aplaidžiai einamas pareigas – už tai būdavo ypač peikiami (nors ir retai) infirmarijai, dėl kurių neapsižiūrėjimo kai kurie ligoniai taip ir mirdavo nesulaukę paskutinių sakramentų¹⁰³.

Tarp išskirtinių prasižengimų reikia paminėti pabėgimus iš konvento. Kaip matyti, bėgdavo ne tik vienuolinio gyvenimo disciplinos nebegalėję pakelti ar pašaukimą praradę naujokai, bet ir jau įžadus davę vienuoliai. Br. Žalnieravičius pabėgo iš konvento 1709 m. pavasarį, po to, kai už įvairius prasižengimus buvo perduotas į noviciatą. Visgi br. Apolinaras netoli tenubėgo, mat jau Paneriuose jį pasivijo t. Jokūbas Zvolinskis (Zwolinski). Puikiai žinodamas, kas gresia už šį dar didesnę

⁹⁸ *Ibid.*, l. 97.

⁹⁹ *Ibid.*, l. 99.

¹⁰⁰ *Ibid.*, l. 405v.

¹⁰¹ *Ibid.*, l. 483v.

¹⁰² 1733 m. buvo paskelbtas dekretas prieš liūdnei pagarsėjusį br. Pranciškų Brandį (Brandys), *ibid.*, l. 178v; 1763 m. – prieš, kaip teigta, „nuo pat pradžių ne iš gerosios pusės žinomą“ t. Joną Tumanovičių, *ibid.*, l. 364.

¹⁰³ Be paskutinio patepimo mirus vienam ligoniui, tuometinis infirmarijus br. Maksimilijonas Tamoševičius (Tomaszewicz) buvo nubaustas ne tik vieša disciplina infirmerijoje bei netrumpam laikui neteko škaplieriaus, bet ir turėjo kalbėti 15 psalmių už mirusiojo sielą, *ibid.*, l. 17.

ekscesa, br. Apolinaras netgi bandė perkalbėti t. Jokūbą, kad paleistų jį vienais apatiniais, be abito¹⁰⁴. Brolis Antanas Frankovskis (Frankowski), 1724 m. vasarą išsiųstas gyventi į Gdansko konventą, kaip paaiškėjo vėliau, pabėgo ir, bijodamas anuometinio provincijolo Pranciškaus Neumanno pykčio, ištisis 5 m. slapstėsi, o į Vilniaus konventą sugrįžo tik sužinojęs apie provincijolo mirtį¹⁰⁵. Išskirtinis buvo ir br. Orlovskio prasižengimas – 1766 m. rugpjūtį jis buvo pagautas vagiantis kažką (votus?) nuo Švč. Mergelės Marijos paveikslo („deprehensus in furto apud Thamaturgiam [!] imaginem Beatissimae“), už ką tuojau pat buvo uždarytas į karcerį¹⁰⁶.

Kai kurių vienuolių elgesys, net ir labai atlaidžiai į viską žiūrint, vis dėlto primena sunkiai pataisomų ir niekaip vietoje nenustygstančių vaikų poelgius. Absoliučiu Vilniaus konvento „rekordininku“ pagal tai, kaip dažnai buvo minimas susirinkimuose dėl įvairiausių nusižengimų, galima laikyti jau ne kartą minėtą br. Plutą. Per daugiau nei 10 metų, praleistų Vilniuje, už įvairius blogus poelgius (girtavimą, vaidijimąsi, muštynes, netinkamai einamas infirmarijaus pareigas¹⁰⁷), br. Julijonas buvo įspėtas ar baustas net 23 kartus (1775–1786 m. įvyko 90 susirinkimų).

Už prasižengimus vienuoliams būdavo taikomos įvairios bausmės, kurių sunkumas priklausydavo nuo padaryto prasižengimo pobūdžio. Už ne itin sunkius prasižengimus broliams galėjo būti skiriama tiek disciplina, litanijų bei psalmių recitavimas chore, tiek labiau žeminantis sėdėjimas refektorijaus viduryje ant grindų, dažnai „sub pane et aqua“¹⁰⁸,

¹⁰⁴ *Ibid.*, l. 24v.

¹⁰⁵ *Ibid.*, l. 162–162v.

¹⁰⁶ *Ibid.*, l. 380.

¹⁰⁷ Br. Julijonas ne tik, kaip minėta, susimušęs su ligoniais, bet dar jiems ir įrodinėjęs, kad nevalgytų nei sultinio, nei kopūstų, kurie neva gali jiems pakenkti („nie wiem z jakiego powodu namawia Chorych, aby Rosołu y Kapusty słodkiey nie iedli, iż im ma szkodzić [...]“), *ibid.*, l. 439v.

¹⁰⁸ T. Baltazaras Trešniakas buvo įspėtas, kad už vaidus su jo prižiūrimais naujokais jam gresianti tokia bausmė – *ibid.*, l. 411v. Tokia bausmė buvo taikoma ir kitose vienuolijose, pvz., Vokiečių ordine, žr. Indrikis Sterns, „Crime and Punishment among the Teutonic Knights“, *Speculum*, t. 57, nr. 1 (Jan., 1982), p. 91.

bei viešas kaltės išpažinimas. Neretai broliai už sunkius prasižengimus būdavo baudžiami laikinu škaplieriaus netekimu¹⁰⁹. Tai, viena vertus, išskirdavo prasižengusį brolių iš kitų, laikinai jį „pažymėdavo“ prasikaltusiojo „žyme“, kas tarnaudavo ir kaip gyvas išpėjimas jo bendrabroliams, kita vertus, pastatydavo jį į vieną gretą su tretininkais, taip pat nedėvėjusiais škaplierių¹¹⁰, taip nusižengėliai baismės laikui prarasdavo teisę dalyvauti susirinkimuose ir spręsti konvento reikalus. Gana dažnai už įvairaus sunkumo prasižengimus broliai būdavo įkalinami karceryje – už didelius vienuolinio gyvenimo tvarkos pažeidimus iki provincijolo sprendimo (žinant to meto komunikacijos greitį, tai galėjo užtrukti ganėtinai ilgai)¹¹¹, o už smulkesnius – trumpesniam laikui. Karceris galėjo veikti tiek kaip blaivykla pernelyg įsisiautėjusiems broliams, tiek kaip vieta, kurioje prasikaltėlis galėdavo apmąstyti savo poelgius. Šia priemone galėjo būti pamokomi ne tik vienuoliai, bet ir pasauliečiai – 1719 m. sausį valandai į karcerį buvo uždarytas prastai savo pareigą atlikęs pasaulietis barzdaskutys¹¹². Kiek laiko konkrečiau galėjo trukti kalinimas karceryje, dažniausiai nenurodoma, tik kartais paminima, kad vienuolis buvo kalintas 6 dienas¹¹³ ar 4 savaites¹¹⁴, tuo tarpu kurį laiką Vilniuje gyvenęs br. Hartelis už pabėgimą ir daugybę kitų ekscesų buvo kalinamas net dvejus metus¹¹⁵. Kad tai buvo tikrai sunki ir alinanti bausmė, patvirtina ne vieną kartą minimi atvejai, kai vienuoliai iš karcerio būdavo ištraukiami jau kone leisgyviai. Už pabėgimą įkalintas br. Kontrimavičius po to buvo toks sutinęs (*opuchty*), kad 4 savaites išgulėjo špitolėje¹¹⁶. Kartais už sunkesnius prasižengimus broliai ga-

¹⁰⁹ Plg. su kryžiaus ant apsiausto netekimu, *ibid.*

¹¹⁰ Nubaudus br. Žalnieravičių, pridėta: „azeby bez szkaplerza chodził per modum tertyarza [...]“, VUB RS, f. 5-F-33028, l. 25.

¹¹¹ Kartais tokie prasikaltėliai netgi būdavo supančiojami ar surakinami grandinėmis, kaip kad br. Jacintas Šefeltas (Szefelt), kuris ne kartą iki tol buvo pasprukęs, *ibid.*, l. 218.

¹¹² *Ibid.*, l. 76.

¹¹³ *Ibid.*, l. 297v.

¹¹⁴ *Ibid.*, l. 405v.

¹¹⁵ *Ibid.*, l. 419v: „vero post biennam incarcerationem [...]“.

¹¹⁶ *Ibid.*, l. 217.

lėjo būti ir nuplakti – taip už nuolatinį girtavimą bei gausius kitus prasižengimus baustas br. Pluta, o už bandymą pabėgti – br. Steponas Kaplevičius (Kaplewicz)¹¹⁷. Reikia pastebėti, kad Vilniaus konventas tapdavo atgailavimo bei bausmės vieta ir kituose konventuose prasižengusiems vienuoliams, – provincijolo paliepimu, t. Mikalojus Šumauskas (Szumowski) buvo perduotas į naujokyną pasimokyti drausmės ir vienuolinio gyvenimo būdo¹¹⁸.

IŠVADOS

Konvento bendruomenės, kurios struktūrą nustatė šv. Augustino regula bei ordino konstitucijos, priešakyje stovėjo prioras, atlikęs ne tik lokalias funkcijas, bet ir buvęs Lenkijos-LDK bonifratrų provincijos bei viso ordino organizacijos dalimi. Be vikaro, kuris konvento hierarchijoje užėmė antrą vietą ir įvairiomis aplinkybėmis turėdavo pavaduoti priorą, kitos pareigybės, kurias broliams paskirdavo prioras, nustatė ne vienuolio vietą konvento hierarchijoje, bet jo funkciją kasdieniame gyvenime. Svarbiausi bendruomenės gyvenimo klausimai būdavo sprendžiami susirinkimuose, kuriuose galėjo dalyvauti visi visateisiai (t. y. įžadus davę) vienuoliai. Šių susirinkimų protokolai ne tik atskleidžia, kaip gyveno Vilniaus konvento bendruomenė, bet ir iš dalies leidžia pajusti Lenkijos-LDK provincijos, ordino bei Vilniaus gyvenimo pulsą.

Vilniaus bonifratrų šv. Kryžiaus konvento bendruomenės sudėtis keisdavosi dažnai, kadangi, be keliolikos senbuvų, čia praleidusių ilgesnį laiką, didžiąją dalį sudarydavo broliai, Vilniuje užsibūdavę iki 1 ar 2 m., t. y. net neišbūdavę vienuolijos konstitucijose nustatyto 3 m. termino. Ilgesni (iki metų ar daugiau) sąlyginio stabilumo laikotarpiai, kuomet bendruomenės sudėtis kisdavo nežymiai, būdavo reti. Palyginus susirinkimų dalyvių sąrašus bei naujokyno knygų duomenis, matyti, kad XVIII a. 2-ąjį–4-ąjį dešimtmetį konvento bendruomenę sudarė Vilniuje noviciatą baigę vienuoliai. Bendruomenės sudėtį atnaujindavo ir iš kitų (dažniausiai Lenkijos) konventų, provincijolo nurodymu, pagyventi at-

¹¹⁷ *Ibid.*, l. 487.

¹¹⁸ *Ibid.*, l. 39.

siųsti vienuoliai. Iš Vilniaus konvento broliai dažniausiai siųsti į Liubliną ir Naugarduką. Kaip matyti iš naujokyno knygų, kurios yra pagrindinis šaltinis, leidžiantis ką nors daugiau pasakyti apie (dalis) bendruomenės personalinę sudėtį, daugumą sudarė kilmingieji, kilę iš įvairių LDK vietų, iš kurių ypač išsiskyrė Vilkmergės pavietas.

Iš susirinkimų protokolų matyti, jog broliai neretai pažeisdavo vienuolinio gyvenimo discipliną. Dažniausiai vienuoliai įvairaus sunkumo bausmėmis bausti už girtavimą, rečiau už kitokius prasižengimus: tarpusavio vaidus, aplaidumą, bandymus pabėgti ar neleistinus kontaktus su pasauliečiais.

ALDONA PRAŠMANTAITĖ

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS DVASININKAI,
1863 M. SUKILIMO TREMTINIAI,
TUNKOS DVASININKŲ TREMTINIŲ
BENDRUOMENĖJE*

Baikalo ežero apylinkėse, kairiajame Irkuto upės krante Sajano kalnų slėnyje keletą kilometrų besidriekiantis Tunkos kaimas, maždaug per 200 km. nutolęs nuo Irkutsko ir per 100 km. nuo Didžiosios Kinų sienos, XIX a. 7–8 dešimtmečiais tapo Romos katalikų dvasininkų, kaltintų dalyvavimu 1863 m. sukilime, baudžiamąja gyvenvieta. Pagal administracinį to meto padalijimą ištremtųjų dvasininkų apgyvendinimo vieta pasirinktas kaimas priklausė Irkutsko gubernijai. Tai geografiniu požiūriu izoliuota vietovė, tarsi pačios gamtos natūraliai suformuota tvirtovė, į kurią ir buvo pradėti perkeldinėti iš sukilimo apimtų buvusios Abiejų Tautų Respublikos žemių į Rytų Sibirą, daugiausia į Irkutsko ir Jenisiejaus gubernijas, ištremtieji dvasininkai. Dvasininkų tremtinių baudžiamosios gyvenvietės statusą Tunka turėjo beveik 10 m., iki XIX a. 8-ojo dešimtmečio vidurio. Per tą laiką buvo metų, kai Tunkoje vienu metu gyvendavo arti 150 dvasininkų iš buvusios Abiejų Tautų Respublikos vyskupijų. Tarp jų ir tremtiniai iš Vilniaus, Žemaičių ir Seinų vyskupijų.

Žinia apie šią dvasininkų tremtinių bendruomenę pirmąkart buvo plačiau paskleista vienam iš jos narių, kapucinų vienuoliui Wacławui Nowakowskiui (pasaulietinis vardas – Edwardas Zygmuntas, literatūrinis pseudonimas Edward z Suligostowa), 1875 m. išleidus atsiminimus apie gyvenimą Tunkoje ir paskelbus imperijos valdžios čia apgyvendintų

* Straipsnis parengtas dalyvaujant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamame projekte „1863 metų sukilimas ir katalikų Bažnyčia Lietuvoje“, sutarties nr. LIT-4-7.

dvasininkų sąrašą¹. W. Nowakowskio atsiminimai ne tik atkreipė to meto visuomenės dėmesį, bet ir paskatino domėtis ištremtųjų dvasininkų likimais: Vladislovas Pliateris 1875 m. Šveicarijoje įsteigė tarptautinę draugiją, kurios tikslas buvo rinkti aukas kunigams tremtiniams, pradėti sudarinėti ištremtųjų dvasininkų sąrašai, skelbiami atsiminimai². Tad su W. Nowakowskio atsiminimais sietina ir temos istoriografijos pradžia. Pirmieji Tunkos bendruomenės tyrinėtojai XX a. pradžioje ištaisai rėmėsi W. Nowakowskio³. Fryderyko Józefato Źyskaro ir Józefo Pietrzako darbai prisidėjo prie išimtinai herojiško dvasininkų tremtinių portreto kūrimo bei Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenės idealizavimo. Reikšmingu tekstu temos istoriografijoje, atrodo, galėjo tapti XX a. 4-ajame dešimtmetyje Varšuvos universitete apgintas magistro darbas. Likęs rankraščiu nūnai istorikų yra vertinamas dėl panaudotos šaltinių bazės, visų pirma dėl Rapersvilio bibliotekoje buvusių dokumentų⁴. Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenės tyrimų renesansas pagrįstai gali būti siejamas su šiuolaikinio lenkų istoriko Eugeniuszo Niebelskio darbais. Prieš dešimtmetį tyrėjas publikavo jau 2-ojo leidimo sulaukusią monografiją apie Liublino ir Palenkės vyskupijų dvasininkiją 1863 m. sukilime⁵, Tunkos problematikai joje skirdamas atskirą skyrių,

¹ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie o duchowieństwie polskiem znajdującem się na wygnaniu w Syberyi, w Tunce*, Poznań: Nakładem autora. W Komisje Tytusa Daszkiewicza, 1875.

² Eugeniusz Niebelski, *Losy duchownych zesłanych do syberyjskiej Tunki w okolicach Bajkału (1866–1901)*, prieiga internetu www.pan-ol.lublin.pl.

³ X. Ahasfer [Fryderyk Józefat Źyskar], *Tunka. Opowiadanie o wsi Tunka, gdzie było na wygnaniu przeszło 150-ciu księży, oparte na wspomnieniach naocznych świadków i odnośnych dokumentach*, Poznań: Antoni Fiedler, 1914; Józef Pietrzak, *Księża powstańcy 1863*, Kraków: nakł. aut., 1913 (ir Źyskaro, ir Pietrzako darbai buvo išleisti pakartotinai). Kunigas Źyskaras, 1906 m. tarnavęs Irkutsko parapijoje, naudojosi Tunkos archyvo dokumentais, žr.: Eugeniusz Niebelski, „Rozproszone zbiory ks. Fryderyka Jozafata Źyskara o duchownych zesłanych do Tunki na Syberii za udział w powstaniu 1863 roku“, *Nasza Przeszłość*, t. 100 (2003), p. 403–418.

⁴ Barbara Jędrzychowska, „Nowe źródła nad losami duchownych zesłanych do Tunki. Praca magisterska (z roku 1937) siostry Marii Stelli Trzecieckiej, urszulanki“, in: *Zesłańcy postyczniowi w Imperium Rosyjskim. Studia dedykowane Profesor Wiktorii Śliwowskiej*, red. E. Niebelski, Lublin-Warszawa: Wydawnictwo KUL-Instytut Historii PAN, p. 271–281.

⁵ Eugeniusz Niebelski, *Duchowieństwo lubelskie i podlaskie w powstaniu 1863*

o 2011 m. pabaigoje dienos šviesą išvydo atskira knyga apie šią dvasininkų tremtinių bendruomenę ir jos narių likimus. Pastaroji studija išsiskiria itin gausia ir įvairiapuse panaudotų šaltinių baze. Autorius pasitelkė Sibiro archyvuose saugomus tremties istorijai itin vertingus dokumentus, ne vieną jų pirmąkart įtraukdamas į mokslo apyvartą, panaudojo Krokuvos, Liublino, Varšuvos, Sankt Peterburgo archyvuose ir bibliotekose saugomus įvairios proveniencijos rankraščius ir publikacijas⁶. Solidi šaltinių bazė, kritiškas ligšiolinės istoriografijos vertinimas leido tyrėjui argumentuotai rekonstruoti Tunkos dvasininkų bendruomenės istoriją. Jau iš minėtų XIX a. 8-ojo dešimtmečio viduryje publikuotų W. Nowakowskio atsiminimų, kuriuose yra ir vardinis Tunkoje apgyvendintų dvasininkų sąrašas pagal vyskupijas, akivaizdu, kad čia tremtiniai buvo ne tik iš Lenkijos Karalystės. Tačiau Niebelskis tradiciškai visus be išimties šios bendruomenės narius priskiria lenkų tautai. Diskutuotina, kiek akademinio požiūriu korektiška asmens tautinę priklausomybę nusakančias apibrėžtis, vartotas laikotarpiu iki moderniųjų tautų susiformavimo, kai tauta laikytas tikrai politinis elitas, automatiškai perkelti į XXI a. pradžioje rašomus tekstus, tačiau tenka pripažinti, kad tokia tendencija lenkų istoriografijoje iki šiol yra pakankamai gaji, tad šiuo požiūriu Niebelskio nuostata nėra išskirtinė. Kadangi 1863 m. sukilimo tremtinių problemos tyrimuose vyrauja lenkų tyrėjų darbai, šis buvusios Lenkijos ir Lietuvos valstybės istoriniam ir kultūriniam paveldui priskirtinas Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenės fenomenas tampa išimtinai Lenkijos istorijos dalimi.

Teigti, kad lietuvių istoriografija apie tremtyje Tunkoje gyvenusius dvasininkus iš Lietuvos visiškai nutyli, būtų netikslu. Tačiau viename iš Bostone leistosios *Lietuvių enciklopedijos* tomų į Vakarus 1944 m. pasitraukusio Lietuvos istoriko Prano Čepėno plunksnai priklausantis straipsnelis „Tunka“, kuriame pateikta glausta apibendrinta informacija

roku i na zesłaniu w Rosji, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 2002; 2-as, autoriaus koreguotas leidimas išleistas 2008: Eugeniusz Niebelski, *Nieprzejezdani wrogowie Rosji. Duchowieństwo lubelskie i podlaskie w powstaniu 1863 roku i na zesłaniu*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2008.

⁶ Eugeniusz Niebelski, *Tunka. Syberyjskie losy księży zesłańców 1863 roku*, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 2011, p. 15–17.

apie Tunkos tremtyje buvusius Romos katalikų dvasininkus iš Vilniaus, Žemaičių ir Seinų vyskupijų ir išspausdintas jų sąrašas⁷, yra bene išsamiausias šiam klausimui skirtas tekstas lietuvių kalba. Akivaizdžią temos tyrimų stoką lietuvių istoriografijoje iš dalies kompensuoja Vaclovo Biržiškos XX a. 3-iojo dešimtmečio pabaigoje parengta tremtyje Tunkoje gyvenusio kunigo, literato, tremties poetu vadinamo lietuvių kalba rašytų Anupro Jasevičiaus atsiminimų fragmentų publikacija⁸, kur pateikiama žinių ir apie Tunkos dvasininkų bendruomenę. Išspausdinti fragmentai leidžia teigti, kad 1863 m. kunigų tremtinių memuarų kontekste Jasevičiaus atsiminimai išsiskiria dėmesiu detalei. Buvęs Ariogalos klebonas pastabiai fiksuoja įvykius ir aplinkybes, pasakoja apie tremtyje sutiktus savo likimo bičiulius, aprašo tremtinių kasdienį gyvenimą.

Paradoksas, bet Jasevičiaus atsiminimams būdingas itin tankus faktografinis klodas prisidėjo prie to, kad šiandien tyrėjai disponuoja tik jų fragmentais. Juozas Tumas-Vaižgantas, pirmasis iš užmaršties iškėlęs Jasevičių, 1899–1901 m. savo redaguotame *Tėvynės Sarge* išspausdindamas jo biografiją ir paskelbdamas iš tremties Spaske rašytus laiškus ir eiles⁹, kaip vėliau paaiškėjo, netiesiogiai galėjo prisidėti ir prie atsiminimų rankraščio pradanginimo. Tumas-Vaižgantas rašo turėjęs savo rankose apie 500 puslapių apimties Jasevičiaus atsiminimų, pasirašytų Anupro Žemaičio slapyvardžiu, rankraštį, bet *Tėvynės Sargui* jis buvo per didelis, tik perrašyti jam būtų reikėję metų laiko. Svarbiausia gi, kad „buvo nuobodus, be galo smulkmeniškai dėstęs visą ištremimo istoriją“¹⁰. Konstatavęs, kad tas nuobodus rankraštis vis tik „įdomus kaip istorijos veikalas“, Tumas-Vaižgantas rašo jį pasiuntęs į Tilžę, ir čia pat

⁷ P. Č. [Pranas Čepėnas], „Tunka“, *Lietuvių enciklopedija*, t. 32, S. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1965, p. 45–46.

⁸ Anupras Jasevičius (Anupras Žemaitis), „Išžginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 2–3, 1938–1940 m.

⁹ *Tėvynės sargas*, 1899, nr. 11–12; 1900, nr. 2(3)–6; 1901, nr. 1; pakartota: *Vaižganto raštai*, t. 11, Kaunas, 1929, p. 117–156; Vaižgantas, *Raštai*, t. 15: *Literatūros istorija, 1899–1929*, parengė E. Bielskytė, E. Daugnora, vyr. red. V. Vanagas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004, p. 102–137.

¹⁰ Juozas Tumas-Vaižgantas, „Anupras Jasevičius 1809–1884“, in: *Vaižgantas, Raštai*, p. 103.

priduria daugiau apie jį nieko nebegirdėjęs¹¹. Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje Kaziui Sendzikui 1937 m. suradus Jasevičiaus atsiminimų fragmentus, juos paskelbęs Biržiška spėja, kad Tumas-Vaižgantas yra turėjęs paties autoriaus darytą atsiminimų nuorašą¹². Tad neatmestina, kad Jasevičiaus atsiminimų rankraštis dar gali būti tyrėjų surastas. Jasevičiaus atsiminimai rašyti lietuvių kalba, todėl 1863 m. tremtinių istoriją pastaraisiais metais intensyviai tyrinėjantys lenkų mokslininkai į savo naudojamų šaltinių bazę spausdintų jų fragmentų nėra įtraukę.

Straipsnio tikslas – remiantis istoriografija, amžininkų atsiminimais, archyviniais šaltiniais patikslinti istoriografijoje funkcionuojančius duomenis apie Tunkoje apgyvendintus dalyvavimu 1863 m. sukilime kaltintus Žemaičių vyskupijos dvasininkus, pateikti prozopografinį šios grupės katalogą. Atsižvelgiant į tai, kad Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenės fenomenas lietuviškoje istoriografijoje mažai žinomas, siekta glaustai pristatyti jos genezę ir pagrindinius raidos momentus. Tunkoje apgyvendintų Žemaičių vyskupijos dvasininkų grupė aptariama pagal amžių, vyskupijoje turėtas tarnystės pareigas, buvimo šioje bendruomenėje trukmę. Siekta nustatyti, koks buvo Žemaičių vyskupijos dvasininkų santykis su visa bendruomene, atskleisti, kiek jie dalyvavo bendruomenės gyvenime.

TUNKOS DVASININKŲ TREMTINIŲ BENDRUOMENĖS GENEZĖ IR RAIDOS BRUOŽAI

Romos katalikų dvasininkai, 1863 m. sukilimo tremtiniai, bausmę atliekantys aplinkinėse vietovėse, daugiausia Irkutsko ir Jenisiejaus gubernijose, į Tunką pradėti perkėlinėti tuomečio Rytų Sibiro generalgubernatoriaus Michailo Korsakovo 1865 m. lapkričio 15 d. įsakymu¹³. Ar

¹¹ *Ibid.*

¹² [Redaktoriaus pratarė], Kun. Anupras Jasevičius (Anupras Žemaitis), „Išžginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 2, nr. 2 (16), Kaunas, 1938, p. 78–79; Spausdintųjų Jasevičiaus atsiminimų rankraštis šiuo metu yra saugomas Lietuvos nacionalinio muziejaus fonduose.

¹³ Generalgubernatoriaus įsaką, surastą Irkutsko srities valstybės archyve Irkutске, cituoja Niebelskis, žr.: *idem, Tunka*, p. 35.

pastarasis įsakymas buvo iš centrinių imperijos valdžios institucijų gauto nurodymo vykdymas, ar savarankiškai priimtas sprendimas, klausimas atviras. Remiantis amžininkų atsiminimais atrodo, kad generalgubernatorius, išleisdamas tokį įsakymą, buvo tik vykdytojas. Pasak Tunkos dvasininkų bendruomenės nario Jasevičiaus, pirmaisiais tremties metais dvasininkai net tremtinių sąrašuose ne visada buvo atskiriami nuo pasauliečių, bet:

Pu kielu mietu atsibudu ministerstwa, iog kunigus nieiszpuoła wienibej łajkit i prisaki Gubernatoriams, idant iuos atskirt ir aprinktoj kur wietoj wienus łajkit. Irkutska Gubernatorius aprinka dwi wietas: Akatuia dieł katorzniku, o Tunka dieł wałnu nu katorgos i prisaki, idant isz użwedimu, kurie katorgos nie atbajgi, butu nusiuinsti ing Akatuia, o kurie atbajgi, arba nie buwu iosie, idant isz wisur surinktu ir nusiuinstu ing Tunka.¹⁴

Turint omenyje, kad Sibiro generalgubernatoriai¹⁵ tvarkėsi sau patikėtose valdyti teritorijose gan savarankiškai, neatmestina, kad tai galėjo būti privati Korsakovo iniciatyva. Prie tokio įsakymo atsiradimo, ko gero, netiesiogiai galėjo prisidėti ir jo pirmtakas bei giminaitis, Rytų Sibiro generalgubernatorius 1848–1861 m., Nikolajus Muravjovas-Amūrskis. Išvalgiai numatydamas galimą sukilimą buvusios Abiejų Tautų Respublikos žemėse, jau 1861 m. savo būsimajam įpėdiniui generalgubernatoriaus poste Muravjovas patarė saugoti Rytų Sibirą nuo naujos kitataučių bangos, perspėdamas, kad šie tremtiniai, ypač lenkų aristokratijos atstovai ir kunigai, pasinaudodami vietos gyventojų sibiriečių atjauta nepraleis progos lėtai, bet nuosekliai skiepyti neapykantą Rusijai ir taip prisidės prie vietos gyventojų separatistinių nuotaikų ugdymo¹⁶. Imperijos valdžia, atrodo, taip pat visai rimtai svarstė, kad

¹⁴ Anupras Jasevičius, „Išgiginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 2, nr. 2 (7), Kaunas, 1938, p. 271–272.

¹⁵ Specifinė Sibiro situacija, atstumai nuo centrinių valdžios institucijų lėmė didesnius Sibiro generalgubernatorių įgaliojimus, kad galėtų vietoje operatyviau tvarkytis ir priiminėti reikalingus sprendimus. 1822 m. (po Michailo Speranskio revizijos) Sibiro valdymas pertvarkytas įsteigiant dvi generalgubernatorijas. Vakarų generalgubernatorijos centru tapo Tobolskas, Rytų generalgubernatorijos – Irkutskas.

¹⁶ *Сибирь в составе Российской империи*, Москва: Новое литературное обозрение, 2007, p. 295.

katalikų dvasininkus sutelkus į vieną vietą, izoliavus nuo likimo draugų pasauliečių pavyks užkirsti kelią tremtinių „religiniam fanatizmui“. Turint omenyje kunigo autoritetą to meto visuomenėje, nėra pagrindo kvestionuoti dvasininkijos įtakos tremtinių bendruomenei¹⁷, tačiau jų vaidmuo dėl galimos dalies tremtinių asimiliacijos per santuokas su kitatikiais, kurioms dvasininkai nepritarė, kaip ir įtarinėjimai politinė propaganda, atrodo, buvo imperijos valdžios gerokai pervertinti. Išsamesnių tyrimų šiuo aspektu stoka neleidžia argumentuotai atsakyti į klausimus ne tik kodėl buvo apsispręsta dvasininkus izoliuoti, bet ir kodėl Tunka buvo vienintelė imperijos valdžios iniciatyva įkurta dvasininkų tremtinių bendruomenė: nei į Vakarų Sibiro gubernijas, nei į europinę imperijos dalį dėl dalyvavimo 1863 m. sukilime ištremtieji dvasininkai nebuvo išskiriami iš kitų tremtinių būrio ar juolab apgyvendinami vienoje vietovėje. Peršasi prielaida, kad sprendimas sutelkti tremtinius kunigus į vieną vietovę buvo viena iš katalikų dvasininkų atžvilgiu taikytų bausmės formų: imperijos valdžia, įsteigdama pasauliečiams uždara bendruomenę, lokalizuotą tiek socialiniu, tiek konfesiniu požiūriu svetimoje aplinkoje, tikėjosi natūralaus jos nunykimu.

Tunkos slėnyje esantis to paties pavadinimo kaimas buvo ideali dvasininkų izoliacijos vieta ne tik dėl geografinės atskirties. Kolonizavus Baikalo apylinkes, nuo XVII a. vidurio regionas tapo Rusijos imperijos dalimi, ir Tunkoje, iki tol buriatų, klajoklių mongolų palikuonių, gyvenamoje vietovėje, buvo paliktas kazokų būrys bei apgyvendinti iš imperijos gubernijų atkelti valstiečiai. Nors veikiami kolonistų buriatai palaipsniui perėjo prie sėslaus gyvenimo, dauguma jų liko gyventi po Tunkos slėnį išsibarsčiusiose jurtose ir tik vienas kitas, į ortodoksų tikėjimą perėjęs, įsikurdavo kaimo troboje. Romos katalikų dvasininkai nebuvo čia pirmieji tremtiniai. Tunka iki tol jau buvo žinoma kaip kriminalinių nusikaltėlių tremties vieta. Tad Tunkos vietos gyventojams ir imperijos valdininkams katalikų dvasininkai buvo valdžiai nusikaltę politiniai tremtiniai. Pasitaikydavo, kad ir po Korsakovo įsakymo dėl dvasininkų gyvenimo vietos tremtyje, dalis jų liko pasauliečių tremtinių bendruomenėse. Pasak Jasevičiaus, taip nebūtų atsitikę, jeigu valdinin-

¹⁷ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 42.

kai tremties pradžioje būtų stropiau žymėję, kuris iš tremtinių yra iš dvasininkų luomo, taip pat jeigu generalgubernatoriaus įsakymas būtų buvęs viešai paskelbtas:

Jei butu suriedima Gubernatoriaus abznajminies, butu atidengies wisus, nies nei buwa rejkała su tuom kawotis. Gioresniej mums buwa sawa paszaukima draugistiej but, niekaip majszitis tarp swiecku, iog to nie padari wisi buwom nieziniuj; tarp tokiu buwau i asz paskajtits. Kad iszeiu prisakims, idant wałnus parniesztu ant pasilenia pri obczestwa i asz kajpo nie kunigs draugie patiekau i paznoczits buwa(u) ing Idynska obszczestwa.¹⁸

Tačiau kai tik po kurio laiko tremtinių gyvenvietes lankęs valdininkas išsiaiškino jį esant kunigu, buvo įsakyta nedelsiant vykti į Tunką¹⁹.

Ne mažiau akylai buvo stebima, kad į Tunką drauge su kunigais nepakliūtų 1863 m. sukilimo tremtiniai pasauliečiai. Vietos valdininkai šiuo požiūriu buvo itin uolūs. Memuarinėje literatūroje aprašytas ir istoriografijoje aptartas Karolio Nowakowskio atvejis. Stipria sveikata negalėjęs pasigirti dailininkas, Varšuvos menų mokyklos auklėtinis, kapucinų vienuolio W. Nowakowskio brolis K. Nowakowskis, nuteistas katorgai, dar kelyje į tremtį susikeitė su broliu, kuris vietoj jo ėjo katorgą Usolės druskų kasyklose, o Karolis buvo apgyvendintas Tunkoje. Apgaulei išaiškėjus (tarp tremtinių pasauliečių atsirado išdavikas, pranešęs imperijos valdžiai apie Tunkoje gyvenantį tremtinį pasaulietį), buvo nedelsiant suimtas ir išvežtas į Irkutsko kalėjimą. Tuo metu Tunkoje gyvenęs kun. Stanisławas Matraśas atsiminimuose rašo, kad name, kuriame buvo apsigyvenęs drauge su trimis kunigais, buvo padaryta krata, per kurią paimti visi laiškai ir net jo namo kaimynams priklausiusios senos rubricelės²⁰. Pasak W. Nowakowskio, K. Nowakowskis buvo apkaltintas priklausęs tremtinių sukilimą rengusiųjų grupei²¹. Karolį iš dvasininkų

¹⁸ Anupras Jasevičius, „Išžginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 2, nr. 2 (7), Kaunas, 1938, p. 272.

¹⁹ *Ibid.*, t. 2, nr. 3 (8), Kaunas, 1938, p. 432–433.

²⁰ Stanisław Matraś, *Podróż do Syberii po moskiewskich etapach w 1863 i 1864 roku*, opracował i wstępem opatrzył E. Niebelski, Lublin: Wydawnictwo Werset, 2008², p. 240.

²¹ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 23.

bendruomenės pašalinus, vietoj jo buvo apgyvendintas brolis Wacławas, čia cituojamų atsiminimų autorius. Peršasi prielaida, kad pastarasis pasauliečio patekimas į dvasininkų bendruomenę yra ne tik vienas iš vėliau išaiškėjusių faktų, bet apskritai vienintelis atvejis.

Kodėl taip stropiai sergėta, kad tarp į Tunką perkeliamų dvasininkų nebūtų pasauliečių tremtinių, galima tik spėlioti. Juo labiau, kad oficialiai Tunkoje apgyvendintų dvasininkų bendruomenėje nebuvo nė vieno kunigo – visi jie prieš išstremiant buvo pašalinti iš dvasininkų, t. y. neturėjo teisės eiti jokių kunigo pareigų. Titulą „kunigas“ prieš pavardę taip pat drausta vartoti. Draudimas galiojo tiek privačiai korespondencijai, tiek oficialiems dokumentams. Laiškai, kurių adrese šalia asmens pavardės, kaip įprasta, buvo nurodoma titulo „kunigas“ santrumpa, buvo konfiskuojami, o jeigu ir pasiekdavo adresatą, tai būdavo taip subraukti ar iškarpyti, kad menkai ką galima buvo beiškaityti²². Represijos buvo taikomos ir tokių laiškų autoriams. Antai vysk. Motiejus Valančius buvo apkaltintas ir turėjo aiškintis Kauno gubernatoriui, kodėl išstremtąjį Ariogalos kleboną Jasevičių tituluoja kunigu²³. Taigi Rusijos imperijos diskurso kontekste Tunkoje buvo apgyvendinti buvę katalikų dvasininkai.

Išleidus įsakymą katalikus dvasininkus apgyvendinti vienoje vietoje, pirmuosius keletą metų į paskirtąją tremties vietą buvo tik atvykstama. Pirmieji katalikų dvasininkai Tunkoje pasirodė 1866 m. žiemą ir pavasarį²⁴. Niebelskio pateiktais duomenimis, iki 8-ojo dešimtmečio pradžios iš Tunkos buvo leista išvykti tik 3 dvasininkams. Pastangos pasinaudoti 1868 m. gegužės 25 d. amnestija rezultatų nedavė. Tunkos tremtiniai nebuvo masiškai paleidžiami ir po 1871 m. gegužės 13 d. amnestijos. Praktiškai tik 1874 m. gegužės 13 d. amnestiją Tunkos katalikų dvasininkų bendruomenė buvo pradėta sklaidyti,

²² Książd Mikołaj Kulaszyński, „Tunka – osada polskich księży“, in: Antoni Kuczyński, *Syberia. 400 lata polskiej diaspory. Zestania, martyrologia i sukces cywilizacyjny Polaków*, Kraków: Kubajak, 2007, p. 316.

²³ Vaclovas Biržiška, „Anupras Jasevičius“, in: *Aleksandrynas*, t. 3, Vilnius: Lietuvos kultūros fondas, 1990 [2-as fotografuotas leidimas; 1-as – Čikaga, 1965], p. 201.

²⁴ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 42; Książd Mikołaj Kulaszyński, *op. cit.*, p. 308.

leidžiant savo lėšomis persikelti į europinę imperijos dalį. Po 1875 m. Tunkoje liko gyventi tik tai keletas kunigų²⁵. Tad 1875 m. ir laikytini Tunkoje apgyvendintų dvasininkų bendruomenės istorijos, prasidėjusios 1866 m., pabaiga. Šiai atokiame Rytų Sibiro kaime Rusijos imperijos valdžios iniciatyva sutelktai dvasininkų tremtinių bendruomenei priklausė 156 dalyvavimu 1863 m. sukilime apkaltinti Romos katalikų dvasininkai²⁶ iš 2 – Mogiliavo ir Varšuvos – arkivyskupijų ir 12 vyskupijų – Kujavijos-Kališo, Liublino, Lucko-Žytomyro, Minsko, Palenkės, Plocko, Podolės, Sandomiero, Seinų, Tarnovo, Vilniaus, Žemaičių. Pagal W. Nowakowskio pateiktą informaciją, Žemaičių vyskupijos dvasininkų grupė buvo skaitlingiausia.

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS DVASININKŲ GRUPĖS STATISTINIS PJŪVIS

Iki šiol istoriografijoje Tunkoje apgyvendintų Žemaičių vyskupijos dvasininkų skaičius įvairuoja. Nesutampa ir amžininkų, Tunkos bendruomenės narių, pateikti skaičiai. Pagal W. Nowakowskio pateiktus duomenis, Tunkos bendruomenei priklausė 21 kunigas iš Žemaičių vyskupijos: 18 diecezinių ir 3 vienuoliai²⁷. Jasevičius atsiminimuose išvardija Tunkoje gyvenus 19 dvasininkų (ir kunigų, ir vienuolių) iš Žemaičių vyskupijos, į šį sąrašą neįtraukdamas savęs. Pridėjus patį atsiminimų autorių, turėtume 20 Žemaičių vyskupijos dvasininkų (diecezinių kunigų ir vienuolių) grupę²⁸. 17 pavardžių šiuose sąrašuose yra identiškos, t. y. ir W. Nowakowskis, ir Jasevičius įvardija tuos pačius asmenis. Jasevičiaus sąrašė nėra buvusio Šiluvos parapijos altaristos, bernardinų vienuolio Simono Janikavičiaus. Pastarasis buvo tarp pirmųjų į Tunką atvykusių kunigų ir vienas pirmųjų atsisveikinusių su šiuo pasauliu bendruomenės

²⁵ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 103–111.

²⁶ Tarp jų buvo buvęs unitas dekanas Mikalojus Morozas iš Minsko gubernijos ir bazilijonų diakonas Teodozijus Diminskis iš Supraslio vienuolyno.

²⁷ E. z S. [Wacław Nowakowski], „Spis duchowieństwa polskiego znajdującego się w Tunce“, in: *idem, Wspomnienie*, p. 43–58.

²⁸ Anupras Jasevičius (Anupras Žemaitis), „Iszginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 104 (Tunkos Romos katalikų dvasininkų bendruomenėje gyvenusių Žemaičių kunigų sąrašas).

narių. W. Nowakowski rašo Janikavičių mirus 1866 m. birželio 4 d.²⁹. Tiksliai jo atvykimo į Tunką data nėra žinoma, bet tai veikiausiai buvo 1866 m. pradžia. Jasevičius, į Tunką atvykęs 1868 m., Janikavičiaus jau negalėjo sutikti. Pastaroji aplinkybė, ko gero, ir yra pagrindinė priežastis, kodėl vardindamas Tunkoje gyvenusius savo žemiečius, Jasevičius šią pavardę praleido. Neatmestina, žinoma, ir korektūros klaidos galimybė. Kaip korektūros rikta, matyt, reikėtų vertinti Jasevičiaus praleistą Pilypą Mokžeckį, Žemaičių Kalvarijos dominikonų vienuolį. W. Nowakowskio sudarytame sąrašė Mokžeckis įrašytas kaip dominikonų vienuolis iš Lietuvos³⁰, nenurodant, kokiai vyskupijai priklausė. W. Nowakowskio pateiktas sąrašas iš pirmo žvilgsnio išsamesnis, tačiau jį sudarant taip pat neišvengta apsirikimų – praleista Betygalos parapijos klebono Anupro Šrederio pavardė, kuri Jasevičiaus sąrašė yra³¹. Pasak Jasevičiaus, Tunkoje buvo apgyvendintas ir Jonas Jacevičius. Šis Anykščių parapijos vikaras taip pat buvo apkaltintas ryšiais su sukilėliais, kalintas Ukmergėje, vėliau perkeltas į Kauno kalėjimą, teistas ir ištremtas³². 1864 m. lapkričio mėnesį Jacevičius iš Birsko Orenburgo gubernijoje kreipėsi į Kauno gubernatorių dėl imperijos valdininkų nepagrįstai sekvestruoto savo turto, aiškindamas, kad buvęs supainiotas su buvusiu Užpalių parapijos klebonu, į katorgą ištremtu Jonu Pacevičiumi³³. Nėra žinoma, kad Jacevičius būtų buvęs apgyvendintas Rytų Sibire, tad labai abejotina, kad bus buvęs tarp į Tunką perkeltųjų.

Atsiminimus rašė ir Tunkoje apgyvendintų kunigų sąrašą pa-

²⁹ E. z S. [Wacław Nowakowski], „Spis duchowieństwa polskiego“, p. 48.

³⁰ *Ibid.*, p. 53.

³¹ Anupras Jasevičius (Anupras Žemaitis), „Išginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 104.

³² Politinių kalinių sąrašas, LNM, b. 15744; Romos katalikų dvasininkų, baustų už antivalstybinę veiklą, 1883 m. sąrašas, Rusijos valstybės istorijos archyvas (toliau – RVIA), f. 821, ap. 150, b. 613, l. 241; Laikinojo karo lauko auditoriato prie Vilniaus karinės apygardos 1863 m. lapkričio 22 d. posėdžio protokolas, LVIA, f. 1248, ap. 1, b. 591, l. 121; Paweł Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861–1915*, d. 2: *Dawna Litwa i Białoruś*, t. 2, Sandomierz: Nakładem autora, 1937, p. 311–315.

³³ Buvusio Anykščių vikaro J. Jacevičiaus 1864 m. lapkričio 6 d. prašymas Kauno gubernatoriui, KAA, f. I-50, ap. 3, b. 459, l. 4–5.

skelbė dar vienas buvęs Tunkos bendruomenės narys, Liublino vyskupijos kun. Matrašas³⁴. Kaip ir W. Nowakowski, jis paskelbė pilną bendruomenės narių sąrašą, tačiau pavardes surašė abėcėles tvarka, neskirstydamas pagal vyskupijas. Prie vienos kitos pavardės pateikė glaustus duomenis, kartais nurodydamas ir iš kokios vyskupijos vienas ar kitas bendruomenės narys kilęs. Naują Matrašo atsiminimų leidimą parengęs Niebelskis pastarąjį sąrašą papildė duomenimis apie kiekvieną dvasininką, pateikdamas glaustas tremtinių bendruomenės narių biogramas³⁵. Pasak Niebelskio, atsiminimus Matrašas pradėjo rašyti savo gyvenimo pabaigoje, jų fragmentai pirmąkart publikuoti Poznanėje leistame periodiniame leidinyje *Warta* 1888–1889 m.³⁶, taigi W. Nowakowskio atsiminimai, o sykiu ir kaip jų priedas paskelbtas bendruomenės narių sąrašas, jau buvo prieinami. Tačiau aki-vaizdu, kad Matrašas jais nesinaudojo. Kitaip vargu ar būtų priskyres prie Žemaičių vyskupijos dvasininkijos kun. Kasparą Vaitkevičių ir kun. Kazimierą Giedraitį, vikarus iš Mogiliavo arkivyskupijos, ir Karolį Volnistą iš Vilniaus vyskupijos³⁷. Neatmestina, kad būtent dėl Matrašo įtakos Niebelskio parengtame Tunkos tremtinių biogramų žodyne ir Giedraitis, ir Vaitkevičius nepagrįstai priskirti Žemaičių vyskupijai³⁸. Pranas Čepėnas, minėto enciklopedinio straipsnelio apie Tunką autorius, taip pat veikiausiai sekdamas Matrašu, prie Tunkoje gyvenusių Žemaičių vyskupijos kunigų priskiria ir Vaitkevičių, ir Volnistą³⁹. Neaišku kuo remiantis prie Tunkoje gyvenusių kunigų Čepėnas priskiria ir Raguvos vikarą Dominyką Pežą. Istoriofrafijoje šis Sierakausko būryje buvęs kunigas priskiriamas prie dingusiųjų. Matrašas nurodo

³⁴ Stanisław Matraś, „Nazwiska i imiona księży i kleryków zesłanych w 1863 i 1864 roku do Syberii i którzy mieszkali we wsi Tuncce“, in: *idem, Podróż do Syberii*, p. 321–378.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Eugeniusz Niebelski, „Ksiądz Stanisław Matraś i jego pamiętniki“, in: S. Matraś, *Podróż do Syberii*, p. 36.

³⁷ Stanisław Matraś, „Nazwiska i imiona księży i kleryków“, p. 365.

³⁸ Eugeniusz Niebelski, „Słownik duchownych osiedlonych w Tuncce“, in: *idem, Tunka*, p. 350.

³⁹ P. Č. [Pranas Čepėnas], *op. cit.*

jį buvus sušaudytą Ukmergėje, kitur galima rasti, kad Peža emigravo, tačiau nė viena iš šių versijų nėra argumentuota šaltinių duomenimis. Apie tai, kad Peža pakliuvo į Tunką, amžininkai neužsimena. Atmetus per apsirikimą Žemaičių vyskupijai priskirtus kunigus iš kitų vyskupijų, išeitų, kad Tunkoje iš viso buvo 22 dvasininkai iš Žemaičių vyskupijos (žr. priedą), o tai sudaro 14,1 % nuo bendro 1866–1875 m. apgyvendintųjų dvasininkų skaičiaus.

Į Tunką dvasininkai buvo perkelti iš skirtingų tremties vietų, tad ir atvyko ne vienu metu. Tarp pirmųjų Tunkoje įsikūrusiųjų buvo ir penketas kunigų tremtinių iš Žemaičių vyskupijos. 1866 m. Tunkoje apsigyveno buvęs Šiluvos parapijos altarista Janikavičius, Nemakščių parapijos vikaras Pranciškus Močiulskis, Kurtuvėnų parapijos vikaras Vincentas Nugarevičius, Pušaloto parapijos vikaras Antanas Opulskas, buvęs Dotnuvos bernardinų vienuolis Jurgis Reichenbachas. Vienas iš jų, buvęs Šiluvos parapijos altarista Janikavičius, į Tunką persikėlė įpusėjęs septintą dešimtį ir tais pačiais 1866 m. mirė. Po 4 m., 1870 m. pradžioje, mirė ir į penktą dešimtį įžengęs Nugarevičius, 1872 m. – šeštą dešimtį bebaigiantis Opulskas. Visi jie į Anapilį iškeliauo natūralia mirtimi, t. y. dėl senatvės ar ligos. Ne tik dvasininkus iš Žemaitijos, bet visą Tunkos dvasininkų bendruomenę sukrėtė Juozapo Paulausko, buvusio Nemakščių klebono, žūtis. Paulauskas, įtarus jį turint pinigų, per 1872 m. Sekmines buvo žiauriai nužudytas vietos valstiečių⁴⁰. Taigi Tunkoje mirė 4 Žemaičių vyskupijos dvasininkai. Visi jie buvo palaidoti kairiajame Irkuto upės krante stūksančioje kalvoje naujai įsteigtose kapinėse, kurių teritoriją patys kunigai pasirūpino aptverti⁴¹. Laidotuvių apeigų vietos valdžia nedraudė, tad buvo laidojama dienos metu. Buvę Tunkos bendruomenės nariai savo atsiminimuose atkreipia dėmesį, kad vietos gyventojai laidotuvėse nedalyvaudavo, bet smalsiai stebėdavo procesiją pasaulietišškai apsilikusių tremtinių kunigų, lydinčių savo konfra-

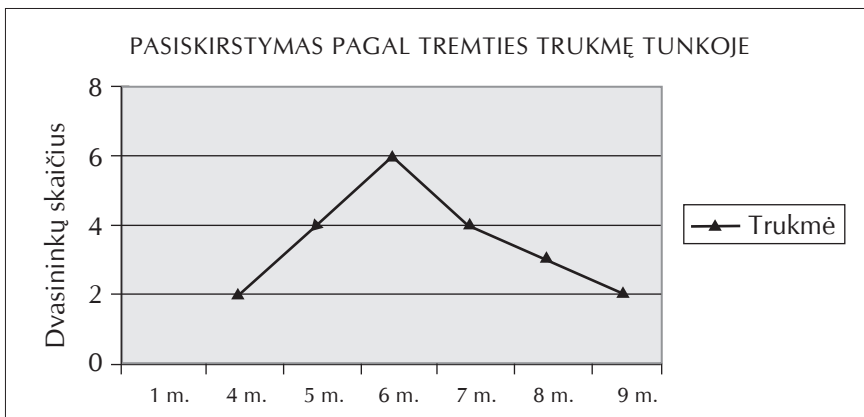
⁴⁰ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 22; Anupras Jasevičius, „Išgimimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 104; Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 333.

⁴¹ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 21; Ksiądz Mikołaj Kula-szyński, *op. cit.*, p. 315; Anupras Jasevičius, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 108.

trą į paskutinę kelionę⁴². Dvasininkų iš Žemaičių vyskupijos vienu metu Tunkoje daugiausia gyveno 1869 m. pabaigoje – 1870 m. pradžioje: 21 (žr. priedą). Iš 22 Tunkoje apgyvendintų Žemaičių vyskupijos narių leidimo palikti šią vietovę sulaukė 18.

Žemaičių vyskupijos dvasininkų tremties Tunkoje trukmės skalė – nuo 1–9 m. Ilgiausiai – 9 m. – Tunkos dvasininkų bendruomenėje gyveno 2 vyskupijos kunigai: bernardinų vienuolis iš Dotnuvos Reichenbachas ir buvęs Betygalos parapijos klebonas Šrederis, trumpiausiai – Janikavičius, kuris, kaip minėta, mirė pirmaisiais, 1866 m., perkėlimo į Tunką metais, taigi gyveno šioje bendruomenėje veikiausiai tik kelis mėnesius ar dar trumpiau. 4 m. prabuvo minėti Tunkoje mirę Nugarevičius ir Paulauskas. Daugiausia – 6 – vyskupijos kunigai Tunkoje praleido po 6 m. (žr. priedą). Dauguma vyskupijos kunigų iš Tunkos išvyko 1874 m. paskelbus amnestiją. Turimi duomenys leidžia teigti, kad gyvenimo Tunkos bendruomenėje trukmė nebuvo niekaip susijusi su jiems pareikštais kaltinimais dėl dalyvavimo sukilime. 12 iš 22 Tunkoje apgyvendintųjų, t. y. 54,5 %, vyskupijos dvasininkų tremtimi į Sibirą nubausti apkaltinus juos tuo, kad bažnyčioje perskaitė sukilimo Manifestą⁴³ (žr. priedą).

⁴² Anupras Jasevičius, „Išginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 108; E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 24–25.

⁴³ Plačiau apie sukilimo Manifesto skelbimą bažnyčiose žr. Aldona Prašmantaitė, „Lietuvos katalikų dvasininkija ir 1863 m. sukilimo Manifestas“, in: *Dvasininkija ir 1863 m. sukilimas buvusios Abiejų Tautų Respublikos žemėse*: Straipsnių rinkinys, sudarė Aldona Prašmantaitė, Vilnius: LII leidykla, 2009, p. 103–130.

AMŽIUS IR VYSKUPIJOJE EITOS TARNYSTĖS PAREIGOS

XIX a. visuomenė ne itin rūpinosi gyvenimo datų tikslumu, t. y. valdininkų tarnybos lapuose, oficialiuose asmenų sąrašuose buvo įprasta rašyti ne gimimo datą, bet amžių. Konkreti gimimo ar mirties data dažniausiai buvo įrašoma tiktai į metrikų knygas. To meto vyskupijų liturginių kalendorių prieduose pateikiamuose dvasininkų sąrašuose tiksli gimimo data nėra nurodoma. Pasitaiko, kad keleri metai iš eilės nurodomas tas pats kunigo amžius. Pateikiant tais metais mirusių kunigų sąrašus, mirties data paprastai yra rašoma konkreti (mėnesio ir dienos tikslumu), tačiau čia irgi pasitaiko išimčių. Neatmestini ir korektūros riktai, kai vietoj vieno skaičiaus išspausdintas kitas. Tad vienintelis patikimas šaltinis XIX a. dvasininkų gyvenimo datoms nustatyti yra metrikų knygos. Tačiau anaipol ne visos metrikų knygos yra išlikusios, o ir saugomos ne tik valstybiniuose, bet atskirų bažnyčių archyvuose, tad iki šiol istoriografijoje funkcionuoja dvasininkų amžius metų tikslumu, bet ne konkrečios gyvenimo datos. Žemaičių vyskupijos dvasininkų atveju išimtį sudaro asmenys, daugiau ar mažiau pasireiškę literatūrinėje veikloje – literatūrologo Vytauto Vanago sudarytame lietuvių rašytojų sąvade⁴⁴ yra ir viena kita XIX a. kūrusio dvasininko biograma. Tyrinėtojas įvade rašo, kad vienas iš svarbiausių šio sąvado tikslų – „rašytojų gimimo ir mirties duomenų (datų, vietų) ‘kanonizavimas’ juos sutikrinant su metrikais ir jiems prilygstančiais dokumentais“⁴⁵. Niebelskis cituojamoje studijoje apie Tunkos dvasininkų bendruomenę, kaip minėta, pateikė ir čia gyvenusių dvasininkų biogramas. Aptardamas principus, kuriais vadovavosi jas sudarydamas, tyrinėtojas teigia ypač didelį dėmesį skyręs „preciziškam mirties vietos ir datos nustatymui“, vieninteliais patikimais šaltiniais laikydamas bažnytines metrikų knygas ir schematizmuose įrašytus duomenis⁴⁶. Taigi, tiek Vanagas, tiek Niebelskis remiasi iš esmės tos pačios proveniencijos šaltiniais. Nei vienas, nei kitas tyrėjas ties biograma

⁴⁴ Vytautas Vanagas, *Lietuvių rašytojų sąvadas*, 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 7–8.

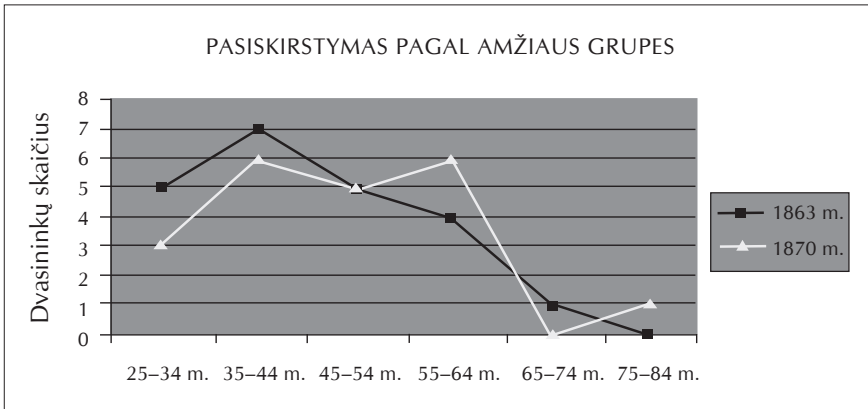
⁴⁶ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 297.

nenurodo, kokiais konkrečiais dokumentais remiantis ta data nustatyta (Niebelskis kai kuriais atvejais pateikia archyvinę dokumento signatūrą), tad belieka daryti prielaidą, kad jeigu data nurodyta mėnesio ir dienos tikslumu, remtasi metrikų duomenimis. Gimimo datos Niebelskio parengtose biogramose dažniausiai nurodomos metų tikslumu, tad, matyt, jas derėtų vertinti kaip apytiksles. Antai, pasak Niebelskio, Anupras Jasevičius gimė 1808 m.⁴⁷, tuo tarpu Vanago sudarytame rašytojų sąvade pateikta tiksli data – 1805 m. kovo 19 (7) d. – perša prielaidą, kad tyrėjas rėmėsi įrašu metrikų knygoje⁴⁸. Šio straipsnio priede nurodant Žemaičių dvasininkų gyvenimo datas remtasi Niebelskio sudarytose biogramose pateiktais duomenimis, kai tyrėjas yra nurodęs konkrečią datą. Kitais atvejais prioritetas teiktas vyskupijos liturginiame kalendoriuje esantiems duomenims ir Vanago sudarytame sąvade nurodytoms gyvenimo datoms.

Dvasininkų tremtinių iš Žemaičių vyskupijos pasiskirstymas išskirtose amžiaus grupėse, išskyrus 65–74 m. amžiaus grupę, į kurią 1863 m. duomenimis patenka tik vienas dvasininkas, žemiau minimas Tytuvėnų bernardinus (amžiumi vyriausias jis lieka ir 1870 m.), ganėtinai tolygus. Į Tunką patekusiųjų Žemaičių vyskupijos dvasininkų amžius 1863 m. įvairavo nuo 25 (Breslaujos vikaras Juozapas Rajunecas) iki 69 (Tytuvėnų klebonas, bernardinų vienuolis Andriejus Petravičius) m. Pagal išskirtas amžiaus grupes (žr. schemą) 1863 m., t. y. tais metais, kai buvo apkaltinti dėl dalyvavimo sukilime, tarp tremtinių nubaustų ir vėliau į Tunką patekusių vyskupijos dvasininkų dominavo 35–44 m. amžiaus grupei priskirtini – jų buvo 7, arba 31,8 % nuo bendro 22-jų išstremtųjų skaičiaus. Iš 1870 m. pradžioje Tunkoje gyvenusio 21-o vyskupijos dvasininko, 6 priskirtini šiai amžiaus grupei, kas sudaro 28,6 %. Tiek pat tais metais buvo ir 55–64 m. amžiaus grupėje. Lyginant 1863 m. ir 1870 m. duomenis pagal amžiaus grupes, antrajai, t. y. 35–44 m., amžiaus grupei priskirtųjų buvo daugiausia tiek suėmimo pradžioje, tiek Tunkos laikotarpiu. Amžiaus skalė Tunkos laikotarpiu pailgėjo vienu amžiaus tarpsniu, vyriausiajam tremtiniui, 1863 m. buvusiam 65–74 m. grupėje, „persikėlus“ į 75–84 m. amžiaus grupę.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 314.

⁴⁸ Vytautas Vanagas, *op. cit.*, p. 76.

Už politinių tremtinių priežiūrą Rytų Sibire atsakingas pulkininkas 1870 m. pabaigoje raportu Rytų Sibiro valdybos vyriausiajai tarybai pranešė, kad iki tų metų gruodžio 1 d. Tunkoje buvo apgyvendinti 142 dvasininkai, iš kurių 23 buvo asmenys iki 35 m., 49 priklausė 35–45 m. amžiaus grupei, 40 dvasininkų – 45–55 m. amžiaus grupei, 19 asmenų – 55–65 m. amžiaus grupei, 11 asmenų – 65–80 m. ir daugiau⁴⁹. Procentais tai atitinkamai būtų 24,6 %, 34,5 %, 28,2 % ir 13,4 %. Taigi pagal amžiaus skalę ir pasiskirstymą amžiaus grupėse Žemaičių vyskupijos dvasininkai perdėm iš bendruomenės neišsiskyrė.

Pagal vyskupijoje turėtas pareigybes iš 22 Tunkoje apgyvendintųjų Žemaičių vyskupijos dvasininkų 8 buvo buvę parapijų klebonai ar administratoriai (vienas iš jų, Ferdinandas Stulginskis, ėjo ir dekanų pareigas), 1 altarista, 2 filialistai, 2 parapijose tarnavę vienuoliai, 8 vikarai. Taigi į tremtį Tunkoje pakliuvę dvasininkai „atstovavo“ praktiškai visoms parapijose galimoms turėti tarnystės pareigoms. Pakankamai aukštas procentas klebonų pareigas ėjusių (36,4 %) yra svarus argumentas kvestionuoti istoriografijoje populiarią tezę apie vien tik „žemojo klero“ masinį įsitraukimą į sukilimą⁵⁰.

⁴⁹ Politinių kalinių priežiūros Rytų Sibire Laikinojo skyriaus viršininko 1870 m. gruodžio 9 d. raportas, Rusijos federacijos valstybinis archyvas, f. 109, I eks., 1870, t. 176, l. 4–5, cit. iš Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 218.

⁵⁰ P vz. žr.: Stefan Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN SA, 2009 [1-as leid. 1983 m.], p. 313.

KASDIENIO GYVENIMO REALIJOS

Kaip minėta, nė vienas iš Tunkoje apgyvendintųjų dvasininkų oficialiai kunigo tarnystės pareigų negalėjo eiti. Pašalinimas iš dvasininkų retą kurį privertė atsisakyti brevijoriaus maldų. Iki atvykstant į Tunką daugelis slapta teikdavo ir dvasinius patarnavimus. Tačiau ne vienas jų itin skaudžiai išgyveno atimtą teisę aukoti Mišias. Jasevičius rašo, kad susižinoję apie popiežiaus duotą leidimą tremtyje atsidūrusiems katalikų dvasininkams „użwest altoriu rej kale ant koźnos wietos“⁵¹, ėmė rūpintis liturginėmis knygomis ir reikmenimis. Pasisiuvo arnotus, albas, vietoj kielikų pritaikė stiklines⁵². Apeigoms reikalingą mišioloį pasidaugino perrašydami ir „drukavodami“. Pasak Jasevičiaus, „drukawot tajp iszmoku, iog sunku buwa pazint, idant butu niedrukavotas“. Pasirūpino žvakėmis ir Mišių aukai reikalingu vynu. Kadangi į vieną vietą rinktis ir aukoti Mišias buvo perdėm neatsargu, altoriai atsirado kone kiekvienoje troboje, kur buvo apsigyvenęs kunigas. Jasevičius atsiminimuose rašo:

Pu daug troszkawima, storonies i procios użwesta paliku nobaźenstwa; kur kieliese giwenu turieiu sawa altoriu: pasislepie usidarinieia, naktims, pri patamsiu galeiu atłajkit miszias S.; kurie giwenu pu wienam, tie pri artutiniu wajkszczioiu, nusitajkie arba iszkłausit, arba atłajkit. Pu atbuwima dajktus wisus kawoiu, nej iokia szleda nielikdami.⁵³

Pasitaikydavo atvejų, kai kunigai vietos gyventojų būdavo įskundžiami ir susilaukdavo bausmės, tačiau, pasak Jasevičiaus, „wis taj nieja macziu, nors gini, nors kam i użgriebe, wienok dydesniej dabodamies sawa nie aplejdu“⁵⁴. W. Nowakowskio manymu, valdžia nebuvo pajėgi apeigų uždrausti⁵⁵. Peršasi prielaida, kad arčiau tiesos šiuo atveju yra

⁵¹ Anupras Jasevičius, „Iszginimas ir sugriźimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 106.

⁵² E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 25; Anupras Jasevičius, „Iszginimas ir sugriźimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 106.

⁵³ Anupras Jasevičius, „Iszginimas ir sugriźimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 106.

⁵⁴ *Ibid.*, p. 107.

⁵⁵ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 25.

atsiminimus apie gyvenimą tremtyje palikęs Jonas Narkevičius, buvęs Vilniaus vyskupijos Kobryno parapijos klebonas, rašęs, kad vietos valdininkai pro pirštus žiūrėjo arba veikiau apsimesdavo nieko nežinantys nei apie kunigų įsirengtus altorius, nei apie vykstančias pamaldas⁵⁶. Ir iš tikro, vietos valdžia apsiribodavo liturginių reikmenų konfiskavimu, kitokių nuobaudų nesiėmė. Tad 9 m. Tunkoje kas dieną buvo aukojamos kelerios dešimtys Mišių. W. Nowakowski tuometį Tunkos kaimą vaizdžiai prilygina bazilikai su daugybe koplyčių, kuriose slapta, tyliai ir ramiai, tarsi pirmaisiais krikščionybės amžiais, vyko liturginės apeigos⁵⁷. Buvo švenčiamos ir šventės, iškilmingai minėtos sukaktys. Bendruomenės narių atsiminimai leidžia manyti, kad švęsta taip pat tyliai ir ramiai, bet drauge ir labai oriai. Pasak Jasevičiaus:

Szwęties atbuwieium paprastaj i tarp tu pirma wieta łajki Kuczios i Wielikos. Kuczies kajp kada susirinkie pułkie atłajkim, o ant Wieliku kożnas turieiu szwentinta pagal iszgalima, wieni pujkiaiu, kiti prastaj.⁵⁸

W. Nowakowski mini agapes bendruomenės narių jubiliejaus proga, iškilmes Liublino unijos 300 m. sukakties proga ir prasidėjus Vatikano I Susirinkimui⁵⁹. Akivaizdu, kad gyvendami atokiai nuo civilizacijos Tunkos dvasininkai tremtiniai sekė pasaulio įvykius ir dvasiniame lygmenyje (malda ir Mišių auka) aktyviai juose dalyvaudavo.

Viešos pamaldos Tunkos dvasininkų bendruomenėje galėdavo vykti tiktai atvažiavus savo parapijiečius Irkutsko gubernijoje lankančiam Irkutsko klebonui, marijonų vienuoliui Kristupui Švirmickui⁶⁰. Tuomet dvasininkai tremtiniai dalyvaudavo jose kaip katalikų tikėjimą išpažįstantys pasauliečiai. Išvažiavus Irkutsko klebonui, būdavo vėl grįžtama

⁵⁶ [Jan Narkiewicz], *Pamiętnik księdza wygnańca*, Lwów: Nakładem X. O. Hołyńskiego, 1876, p. 166–167.

⁵⁷ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 25.

⁵⁸ Anupras Jasevičius, „Iszginimas ir sugrįžimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 108.

⁵⁹ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 26.

⁶⁰ Apie kun. Švirmicko tarnystę Rytų Sibire žr.: Kun. Jan Kosmowski, MIC, „Kunigas Kristupas Švirmickas – Sibiro tremtinių sielovadininkas“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 32, Vilnius, 2009, p. 63–78.

prie savo namuose slapta aukojamų Mišių. Tai anaip tol nereiškia, kad kiekvienas kunigas kalbėjo brevijorių ir aukodavo Mišias. Nėra pagrindo kvestionuoti teiginį, kad dvasininkų bendruomenė nebuvo ideali: su kunigo pašaukimu niekaip nesuderinamos elgsenos ar amoralių gyvenimų taip pat būta⁶¹. Tačiau tremties sąlygomis linkusių likti ištikimais kunigo tarnystei buvo dauguma. Tad religinio gyvenimo ritmas Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenėje buvo išlaikomas. Pažymėtina, kad dvasininkai iš Žemaičių vyskupijos buvo tarp tų, kurie savo pašaukime ištverė, neretai tapdami sektinu autoritetu likimo bičiuliams.

Atsiminimuose užsimenama Tunkos dvasininkų bendruomenę gyvenus pagal du kalendorius – senąjį Julijaus, kurio laikėsi Mogiliavo arkivyskupijai priklausiusių vyskupijų dvasininkai, ir naująjį Grigaliaus, pagal kurį laiką skaičiavo Varšuvos arkivyskupui pavaldžių vyskupijų dvasininkai⁶². Skirtingų kalendorių vartojimas liturgijoje reiškė ir skirtingą liturginių iškilmių laiką. W. Nowakowskis tai vertina kaip itin skausmingą skirtumą, kai kiekviena pusė, nenorėdama nusileisti, įrodinėjo savo tiesą, kas buvo nemenka kliūtis bendruomenės vienybei⁶³. Kol kas nėra išsamesnių tyrimų ne tik Tunkos tremtinių, bet ir kitų (visų pirma institucinių, pvz., Romos katalikų dvasinė akademija Sankt Peterburge) bendruomenių, kuriose, pasak amžininkų, neretai kildavo nesusipratimų, retkarčiais peraugdavusių į nesutarimus, tarp iš Lenkijos Karalystės ir iš Rusijos imperijos vakarinių gubernijų atvykusių dvasininkų dėl skirtingų kalendorių. W. Nowakowskis su apgailėstavi- mu konstatavo, kad tikrai „garbusis kunigas Jasevičius liko vienybėje su ‘karūniečiais’“⁶⁴. Tad peršasi prielaida, kad Tunkoje ir vieni, ir kiti iki galo laikėsi sau įprasto laiko skaičiavimo. Publikuotuose Jasevičiaus atsiminimų fragmentuose tarp bendruomenės narių pasitaikydavę nesusipratimai dėl laiko skaičiavimo skirtumų nesureikšminami. Žemaičių dvasininkų dalyvavimas visos Tunkos dvasininkų bendruomenės gy-

⁶¹ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 77–82.

⁶² Rusijos imperijoje, kaip žinoma, prie laiko skaičiavimo pagal Grigaliaus kalendorių pereita tikrai 1918 metais. XIX a. skirtumas tarp abiejų kalendorių – 12 d.

⁶³ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 34.

⁶⁴ *Ibid.*

venime taip pat yra pakankamai svarus argumentas, liudijantis, kad kalendorių skirtumai nebuvo konfratrus supriešinęs veiksnys.

ŽEMAIČIŲ DVASININKŲ ĮSIPAREIGOJIMAI BENDRUOMENEI

Bendruomenės seniūno pareigybė atsirado valdžios nurodymu. Seniūnas turėjo atstovauti bendruomenei prieš imperijos valdžią, spręsti vidaus tvarkos ir tarpusavio sugyvenimo klausimus. Seniūnus rinko patys tremtiniai, tad tai buvo asmenys, turintys autoritetą bendruomenėje. Nėra žinoma, ar buvo nustatyta kadencijos trukmė, tačiau akivaizdu, kad rotacija vyko. Bendruomenės seniūnų pavardes pateikęs W. Nowakowski atkreipia dėmesį, kad kai kurie šias pareigas ėjo po du kartus. Iš Žemaičių vyskupijos dvasininkų du kartus (su pertrauka) seniūnu buvo Opulskas, buvęs Pušaloto parapijos klebonas. Tremties bausme nubaustas apkaltinus sukilėlių būrio sutikimu ir jų vėliavos pašventinimu Opulskas, kaip minėta, buvo tarp pirmųjų dvasininkų, apsigyvenusių Tunkoje 1866 m., ir vienas iš tų, kurie liko čia visam laikui, – mirė 1872 m. Pagal vysk. Valančių, kuris savo sudarytame dėl 1863 m. sukilimo baustų kunigų sąrašė ties Opulsko pavarde nurodė jį buvus ištremtą į Tunką⁶⁵, išeitų, kad tai buvo pirmoji jo tremties vieta. Be Opulsko, seniūno pareigas vieną kadenciją ėjo Stulginskis, buvęs Anykščių klebonas ir Utenos dekanas. Varnių seminarijos ir Romos katalikų dvasinės akademijos auklėtinis, vėliau seminarijos profesorius, nuo 1850 m. ėjo Anykščių klebono pareigas. Vysk. Valančiui pradėjus vyskupijoje blaivybės sąjūdį, tapo vienu aktyviausių jo rėmėjų. Prasidėjus sukilimui apkaltintas perskaitęs bažnyčioje Manifestą, akinęs valstiečius dėtis prie sukilėlių ir 1863 m. balandžio mėnesį suimtas. Kalintas ir karo lauko teismo nuteistas katorga 8 m., pašalinant iš dvasininkų ir konfiskuojant turtą išdo naudai, Stulginskis pateko į Usolės druskų kasyklą, iš kur 1868 m. buvo perkeltas į Tunką⁶⁶. Tremtyje kurį laiką Anykščių klebonas jam siūsdavo po 100 sidabro rublių metams, tad buvo vie-

⁶⁵ Motiejus Valančius, *op. cit.*, p. 586–587.

⁶⁶ Anna Brus, „Stulgiński Ferdynand Józef Tomasz (1819–1892)“, *Polski słownik biograficzny*, t. XLV(1)–XLV(2), Warszawa-Kraków, 2007–2008, p. 159–161.

nas iš nedaugelio, kurie galėjo sušelpsti stokojančius likimo brolius. Iš amžininkų atsiminimuose užfiksuotų epizodų peršasi prielaida, kad noriai pagelbėdavo, tačiau, matyt, nemėgo skolos laiku negražinančiųjų. Kun. Matrašas, kuriam Irkutske paskolino 11 sidabro rublių ir prieš išvažiuodamas į Usolę norėjo juos atgauti, buvo giliai įskaudintas „žemaičio nežmoniškumo“, kai iš jo, negalėjusio tuo metu atsiskaityti ir kunigo vardu prisiekusio skolą gražinti vėliau, sutiko paimti kišeninį sidabro laikrodį⁶⁷. Negalėjo to pamiršti ar, juo labiau, atleisti. Ir kai Stulginskis buvo perkeltas į Tunką, išgirdęs kitų itin palankius atsiliepimus apie prieš kelerius metus jį nuskriaudusį konfratrą, vėl prisiminė kišeninio laikrodžio istoriją ir ją pasakodamas visai kaip stengėsi sumenkinti buvusio Anykščių klebono autoritetą⁶⁸. Ir šiuo savo itin „kriščiionišku“ poelgiu netgi didžiavosi. Faktas, kad Stulginskis buvo išrinktas bendruomenės seniūnu, perša prielaidą, kad Matrašo pastangos nuėjo niekais.

Poreikis išgyventi taip pat buvo bendruomenę stiprinęs veiksnys. Tunkoje apgyvendintiems kunigams imperijos valdžia mokėjo po 6 sidabro rublius per metus, Jasevičiaus žodžiais, „penimų“, už kuriuos reikėjo nusišamdyti gyvenamą plotą ir prasimaitinti. Šie pinigai mokėti nereguliariai, be to, jeigu pinigų atsiųsdavo namiškiai ar Tėvynėje likę konfratrai, ta suma būdavo išskaičiuojama⁶⁹. Tad taupumo sumetimais būstą nuomodavosi keliese. Vietos valdžia į tai nesikišo. Trūksta duomenų, kuriais remiantis būtų galima teigti, kad renkantis kaimynus vyskupijų ribos ar kalendorių skirtumai galėjo būti vienais iš pagrindinių kriterijų. Tačiau atvejų, kai drauge apsigyvendavo iki tremties vienas kitą gerai pažinoję, būta. Jasevičius, į Tunką atvykęs 1868 m., rašo čia jau radęs anksčiau pribuvusius ir drauge įsikūrusius Šrederį, buvusį Betygalos parapijos kleboną, ir buvusį Nemakščių parapijos vikarą Močiulskį. Su jais kartu gyveno ir vienas lenkas kunigas. Kadangi jų nuomotas namas buvo erdvus, su keturiomis atskiromis „stacijomis“, tad noriai jį priėmė⁷⁰.

⁶⁷ Stanisław Matraś, *Podróż do Syberii*, p. 150.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 241–242.

⁶⁹ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 11.

⁷⁰ Anupras Jasevičius, „Išzginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 2, nr. 4 (9), Kaunas, 1939, p. 601.

Pasak Jasevičiaus, atokiau nuo kaimo, ant Tunkos upės kranto stovėjusi troba „buwa tikra kleboniia, o iog wisi žemajtiej dajktie giwenum wadinu tuos namus ant Žemajtiu“⁷¹. Šių „žemaičių namų“ gyventojai vertėsi ūkiškai: turėjo galvijų, sodino daržus: „Sudinum bulbiu, kopustu, buroku, kruczku, sieium morku, užwiedie turieium darželi, pu langajs ant žolinu. Łajkim isz pradzios karwie, pasku dwi [...]“⁷². Dažnai, neišgalėdami pasisamdyti pagalbininkų, patys gaminosi maistą, skalbėsi ir nudirbdavo ūkio darbus. Tačiau anaipol ne kiekvienam Tunkoje apgyvendintajam dvasininkui užteko jėgų tokius darbus dirbti, ne kiekvienas ir gebėjo, tad buvo sutarta įsteigti bendrovę, kuri supirktų produktus tuomet, kada jie yra pigiausi, ir pardavinėtų bendruomenės nariams ta pačia kaina ištisis metus. Kiekvienas bendrovės narys mokėdavo po 3 kapeikas nuo kiekvieno iš išdo gaunamo rublio, kurie turėjo savų pinigų, galėjo dėti į bendrą kasą kaip laikiną paskolą. W. Nowakowski atkreipia dėmesį, kad bendrovės reikalai buvo tvarkomi labai profesionaliai⁷³. Nėra žinoma, kiek Žemaičių vyskupijos kunigų buvo šios bendrovės nariais, tačiau mažai tikėtina, kad jos veikloje nedalyvavo. Juolab, kad žemaičiai, kaip galima spręsti iš Tunkoje apgyvendintųjų dvasininkų atsiminimų, praktinių gebėjimų nestokojo. Antai buvęs Vyžuonų parapijos vikaras Leopoldas Dilevičius ir Ferdinandas Stulginskis buvo žinomi kaip gero tabako augintojai. Visa Tunka grožėjosi Stulginskio auginamomis gėlėmis. Pasak W. Nowakowskio, jo gyvenama troba buvo panaši į oranžeriją⁷⁴. Buvęs Breslaujos vikaras Rajunecas įsteigė vaško žvakių dirbtuves, buvęs Batakių klebonas Paulauskas savo nuomojamame būste buvo įrengęs parduotuvėlę, kur buvo galima įsigyti muilo, cukraus, tabako ar vaško žvakių. Taigi Žemaičių vyskupijos dvasininkai prisidėjo prie bendruomenės kasdienio būvio užtikrinimo.

Dvasininkų bendruomenės laisvalaikis taip pat neapsieidavo be kunigų iš Žemaičių vyskupijos. Panevėžio parapijos vikaro Konstantino Pesliako nuomojamoje troboje veikė savotiškas klubas, kur skaitytos

⁷¹ *Ibid.*, p. 602.

⁷² *Ibid.*

⁷³ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 13–14.

⁷⁴ *Ibid.*, p. 29.

paskaitos, rengti muzikos ir poezijos vakarai, pagaliau lošta kortomis ir šachmatais. Čia buvo ir bendruomenės dvasininkų turėtų knygų karto-
teka (1000 vienetų). Tunkos dvasininkų bendruomenės istorijos tyrėjas
Niebelskis atkreipė dėmesį, kad šių rinkinių dėka daugelis kunigų turėjo
galimybę plėsti savo žinias, ne vienas jų mokėsi kalbų, vienas kitas gili-
nosi į pasirinktą mokslo sritį⁷⁵. Ar dvasininkų laisvalaikio susibūrimuose
skaitė savo lietuviškai rašomas eiles Jasevičius, jo amžininkai, tų vakarų
dalyviai, neužsimena⁷⁶. Bendruomenės nuodėmklausiu buvo minėtasis
Nemakščių klebonas Paulauskas ir čia cituojamų atsiminimų autorius
Jasevičius. Ypatingu pamaldumu pasižymėjo Mokžeckis, dominikonų
vienuolis iš Žemaičių Kalvarijos⁷⁷. Peršasi prielaida, kad žemaičiai buvo
vieni iš religinio ir kultūrinio Tunkos dvasininkų bendruomenės gyve-
nimo lyderių.

APIBENDRINIMAS

Tunkos dvasininkų, 1863 m. sukilimo tremtinių, bendruomenės
įkūrimas vertintinas kaip Rusijos imperijos valdžios vykdytos politi-
kos Romos katalikų Bažnyčios atžvilgiu išdava. Į Tunką dvasininkai,
1863 m. sukilimo tremtiniai, siekiant juos izoliuoti, pradėti perkeldinėti
iš kitų tremties Rytų Sibire vietų. Tokio sprendimo motyvai, kaip, beje,
ir sumanymo iniciatoriai, nėra iki galo aiškūs. Neatmestina, kad įstei-
gus izoliuotą dvasininkų bendruomenę, kur nė vienas bendruomenės
narys oficialiai neturėjo teisės eiti kunigo pareigų, tikėtasi natūralaus jos
sunykimio. Faktas, kad Tunkos dvasininkų bendruomenė yra unikalus
dalyvavimu sukilime ištremtųjų dvasininkų tremties istorijos fenome-
nas, perša prielaidą, kad tai galėjo būti savotiškas eksperimentas – nei į
Vakarų Sibirą, nei į europinę imperijos dalį ištremtieji dvasininkai ne-

⁷⁵ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 83.

⁷⁶ Gediminas Ilgūnas monografijoje apie Joną Čerskį rašo, kad 1873 m. pavasarį
vykdamas į ekspediciją Čerskis buvo ilgiau apsistojęs Tunkos kaime, kur netikėtai su-
sitiko kun. Jasevičių. Pastarasis pasisakęs rašęs eiles lietuviškai Žemaičio slapyvardžiu
ir keletą jų paskaitė. Žr.: Gediminas Ilgūnas, *Nuo Neries iki Kolymos. Jonas Čerskis.
Vilnius–Sibiras*, Vilnius: Versus aureus, 2008, p. 96.

⁷⁷ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 30.

buvo tokiu būdu izoliuojami. Akivaizdu, kad apgyvendinimas Tunkoje buvo ganėtinai specifinė bausmės forma.

Tunkos dvasininkų, 1863 m. sukilimo tremtinių, bendruomenės istorija apima 1866–1875 m. Imperijos valdžios valia šios bendruomenės nariais tapo dalyvavimu sukilime apkaltinti ir tremtimi nubaustieji iš buvusios Abiejų Tautų Respublikos vyskupijų. Pagal skaičių Žemaičių vyskupija atstovauta skaitlingiausiai – į Tunką 1866–1869 m. perkelti 22 vyskupijos kunigai (14,1 % nuo bendro 156 narių skaičiaus). Gausiausia (21 narys) Žemaičių vyskupijos kunigų grupė buvo 1869 m. pabaigoje – 1870 m. pradžioje. Pagal vyskupijoje turėtas tarnystės pareigas, Tunkos bendruomenėje apgyvendinti Žemaičių vyskupijos dvasininkai reprezentavo visas parapijose tarnaujančių dvasininkų pareigas – nuo vikaro iki dekanų. Amžiaus požiūriu tai buvo mišri grupė – nuo 32 iki 76 m.

Pirmieji Žemaičių vyskupijos dvasininkai į Tunką perkelti 1866 m., paskutiniai išvyko 1875 m. Tunkos dvasininkų bendruomenė buvo išsklaidyta po amnestijų jos nariams leidus persikelti į europinę imperijos dalį. Iš 22 m. Tunkos bendruomenėje apgyvendintų kunigų tremtinių iš Žemaičių vyskupijos ją paliko 18, t. y. 81,8 % (4 iš 22, t. y. 18,2 %, mirė ir palaidoti Tunkoje). Visą bendruomenės egzistavimo laiką, 9 m., Tunkoje išbuvo 2 iš Žemaičių vyskupijos dvasininkų grupės (9 %), daugiausia – 6 asmenys – išvyko po 6 m. (27,3 %). Daugiau nei pusė (54,5 %) vyskupijos dvasininkų, apgyvendintų Tunkos bendruomenėje, buvo ištremti apkaltinus sukilimo Manifesto paviešinimu, t. y. perskaitymu bažnyčioje. Buvimo Tunkos bendruomenėje trukmė su kaltinimais, dėl kurių vyskupijos dvasininkai buvo ištremti, nėra susijusi. Išskirtinis dvasininkų iš Žemaičių vyskupijos grupės bruožas – išsaugota ir tremtyje puoselėjama ištikimybė kunigystės pašaukimui. Vyskupijos dvasininkai Tunkos bendruomenėje nesudarė izoliuotos grupės ir nuo pat pirmųjų metų angažavosi į bendruomenę tiek religinio, tiek kultūrinio, tiek kasdienio gyvenimo plotmėje. Tunkos dvasininkų bendruomenės gyvybingumas ir buvo pagrindinis veiksnys, garantavęs daugumos jos narių, tarp jų ir kunigų iš Žemaičių vyskupijos, išlikimą.

SANTRUMPOS

- A. J. – Anupras Jasevičius (Anupras Žemaitis), „Iszginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, Kaunas, 1940, t. 3, nr. 1, p. 104 (Tunkos Romos katalikų dvasininkų bendruomenėje gyvenusių Žemaičių kunigų sąrašas).
- DS – *Directorium horarum canonicarum et missarum dioecesi Telsensi seu Samogitiensi an AD MDCCCLXIV autoritate et mandato Excellentissimi Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Mathiae Casimiri Wołonczewski, Dei et Apostoliae Sedis gratia Episcopi Samogitiensis*, Vilnae: Typis Joseph Zawadzki, 1863.
- E. N., – Eugeniusz Niebelski, „Słownik duchownych osiedlonych w Tunce“, in: idem, *Tunka. Syberyjskie losy księży zesłańców 1863*, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 2011, p. 295–357.
- KAA – Kauno apskrities archyvas
- LNМ – Lietuvos nacionalinis muziejus
- LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas
- P. K. – Paweł Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861–1915, d. 2: Dawna Litwa i Białoruś*, t. 1–4, Sandomierz: Nakładem autora. Odbito w Diecezjalnym Zakładzie Graf.-Druk. w Sandomierzu, 1935–1938.
- PSB – *Polski słownik biograficzny*
- S. M. – Stanisław Matraś, „Nazwiska i imiona księży i kleryków zesłanych w 1863 i 1864 roku do Syberii i którzy mieszkali we wsi Tunce“, in: idem, *Podróż do Syberii po moskiewskich etapach w 1863 i 1864 roku*, opracował i wstępem opatrzył E. Niebelski, Lublin 2008, p. 321–378.
- Vysk. M. V. – Motiejus Valančius, „Žemaičių vyskupijos kunigai, nubausiti dėl 1863 metų sukilimo“, in: idem, *Namų užrašai*, sudarė Aldona Prašmantaitė, Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 580–593.
- W. N. – E. z S. [Wacław Nowakowski], „Spis duchowieństwa polskiego znajdującego się w Tunce“, in: *Wspomnienie o duchowieństwie polskim znajdującem się na wygnaniu w Tunce*, Poznań: Nakładem autora. W Komisie Tytusa Daszkiewicza, 1875, p. 43–58.

ALDONA PRAŠMANTAITĖ. ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS DVASININKAI, 1863 M.
SUKILIMO TREMTINIAI, TUNKOS DVASININKŲ TREMTINIŲ BENDRUOMENĖJE

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS DVASININKŲ,
1863 M. SUKILIMO TREMTINIŲ TUNKOJE,
PROZOPOGRAFIJA

I. ASMENVARDIS

2. Pagrindinės asmenvardžio formos šaltiniuose
3. Gyvenimo datos
4. Pareigybė 1863 m.
5. Tarnystės 1863 m. vieta (parapija, filija, dekanatas)
6. Kaltinimai
7. Bausmė
8. Tremties Tunkoje datos
9. *Varia*

10. Šaltiniai ir literatūra

I. DILEVIČIUS LEOPOLDAS

2. Dylewicz Leopolds, Dylewicz Leopold, Дылевич Леопольд
3. Gimė apie 1836 m., mirė 1900 m.
4. Vikaras
5. Vyžuonų parapija, Utenos dekanatas
6. Kaltintas ryšiais su sukilėliais (lankęsis sukilėlių būriuose, įkalbinėjęs parapijiečius dėtis prie sukilėlių)
7. Suimtas, kalintas; turtas sekvestruotas; ištremtas katorgos darbams 8 m.
8. 1869–1874 m.
9. 1862 m. pab. ar 1863 m. pr. į Vyžuonų parapijos vikarus atkeltas iš Plungės parapijos, Rietavo dekanato

10. DS; P. K., d. 2, t. 2, p. 182–185; A. J., p. 104; W. N., p. 48; S. M., p. 326; E. N., p. 307–308

I. GALKEVIČIUS ADOMAS

2. Gołkiewiczze Adoms, Gołkiewicz Adam, Голкевич Адам
3. Gimė apie 1810 m., mirė 1874 m.
4. Filialistas

5. Saudininkų filija, Lyduvėnų parapija, Šiluvos dekanatas
6. Perskaitė sukilimo Manifestą Saudininkų bažnyčioje 1863 m. kovo 24 d.
7. Suimtas, kalintas; turtas sekvestruotas; karo lauko teismo nuteistas tremtimi į Tobolsko guberniją 8 m.
8. 1868–1873 m.
9. Vysk. Valančius nurodo jį suėmimo metu buvus Liaudos filialistu
10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 600; LVIA, f. 1249, ap. 1, b. 8, l. 85; LVIA, f. 378 PS, 1864 m., b. 426, l. 1–2; KAA f. I-50, ap. 3, b. 182, l. 3–4, 9; P. K., d. 2, t. 2, p. 254–260; vysk. M. V., p. 592–593; A. J., p. 104; W. N., p. 48; S. M., p. 326; E. N., p. 308

I. GENUTAVIČIUS PRANCIŠKUS

2. Gienutowicz Franciszek, Генутович Францишек
3. Gimė apie 1826 m.
4. Vikaras
5. Varnių katedra, Varnių dekanatas
6. Kaltintas raginęs sukilti Rietavo valstiečius
7. Suimtas, kalintas; pašalintas iš dvasininkų; nubaustas 15 m. katorga į kasyklas
8. 1867–1875 m.
9. –
10. DS; KAA, f. I-50, ap. 3. B. 188, l. 1–5; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 287, l. 1–42; P. K., d. 2, t. 2, p. 232–234; vysk. M. V., p. 592–593; W. N., p. 48; S. M., p. 327; E. N., 309–310

I. JAKAVIČIUS SIMONAS

2. Jakawicze Symons, Jakowicz Szymon, Якович Симон
3. Gimė apie 1808 m., mirė po 1881 m.
4. Filialistas
5. Šaukoto filija, Pašušvio parapija, Krakių dekanatas
6. Perskaitė bažnyčioje sukilimo Manifestą 1863 m. kovo 17 d.
7. Suimtas; kalintas; karo lauko teismo nuteistas tremties bausme pašalinant iš dvasininkų; 1863 m. rugpjūčio pradžioje ištremtas į Tobolsko guberniją
8. 1869–1875 m.

9. Vysk. Valančius rašo ištremtą buvus kun. Jakavičių Aleksandrą (apsirikta, nurodant vardą)

10. DS; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 107, l. 15, l. 20–21, l. 23; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 24; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 115, l. 122; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 336; P. K., d. 2, t. 2, p. 317–320; vysk. M. V., p. 582–83; A. J., p. 104; W. N., p. 48; S. M., p. 329; E. N., p. 313

I. JANIKAVIČIUS SIMONAS

2. Janikowicz Szymon, Яникович Симон
3. Gimė apie 1802 m., mirė 1866 m.
4. Altarista, buvęs vienuolis bernardinas
5. Šiluvos parapija, Šiluvos dekanatas
6. Kaltintas perskaitęs bažnyčioje sukilimo Manifestą
7. Suimtas; kalintas Raseinių kalėjime; nubaustas tremtimi
8. 1866 m.
9. –

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 637; P. K., d. 2, t. 2, p. 327–331, t. 3, p. 544; LVIA, f. 378; PS, 1864 m., b. 426, l. 1–2; vysk. M. V., p. 582–583; W. N., p. 48; S. M., p. 329; E. N., p. 313

I. JASEVIČIUS ANUPRAS

2. Jassewicz Onufry, Яцевич Онуфрий
3. Gimė 1805 m., mirė 1884 m.
4. Klebonas
5. Ariogalos parapija, Veliuonos dekanatas
6. 1863 m. kovo 10 d. bažnyčioje perskaitė sukilimo Manifestą; kaltintas raginęs parapijiečius dėtis prie sukilėlių
7. Suimtas 1863 m. kovo mėn.; kalintas; karo lauko teismo nuteistas 8 m. tremties bausme pašalinant iš dvasininkų
8. 1868–1874 m.
9. Rašė eiles lietuvių kalba (didžioji dalis dingo), lietuviškai parašė atsiminimus apie tremties metus (fragmentai išspausdinti *Mūsų senovėje*, 1938–1940)

10. DS; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 128, l. 29–30, l. 37, l. 39–40; LNM, R-15783; P. K., d. 2, t. 2, p. 344–347; vysk. M. V., p. 584–585; W. N., p. 48; S. M., p. 329; E. N., p. 314

I. MACKEVIČIUS ADOMAS

2. Mackiewicz Adoms, Mackiewicz Adam, Мацкевич Адам
3. Gimė apie 1827 m., mirė po 1884 m.
4. Klebonas
5. Šiluvos parapija, Šiluvos dekanatas
6. Kaltintas sukilėlių įduotą Manifestą perdavęs bažnyčioje pagarsinti kun. Simonui Janikavičiui
7. Suimtas; kalintas; pašalintas iš dvasininkų; nubaustas tremtimi sunkiems darbams fabrikuose į atokias imperijos gubernijas 8 m.
8. 1868–1875 m.
9. –
10. DS; P. K., d. 2, t. 2, p. 566–570; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 334; E. N., p. 325

I. MOČIULSKIS PRANCIŠKUS

2. Moczulskis Franciszkus, Moczulski Franciszek, Мочульский Францишек
3. Gimė apie 1816 m., mirė po 1889 m.
4. Vikaras
5. Nemaščių parapija, Batakių dekanatas
6. Kaltintas iškilminga procesija sutikęs sukilėlius
7. Suimtas, kalintas; turtas sekvestruotas; nubaustas tremtimi į atokias imperijos gubernijas
8. 1866–1872 m.
9. –
10. DS; P. K., d. 2, t. 2, p. 675–681; vysk. M. V., p. 586–587; A. J., p. 104; W. N., p. 48–49; S. M., p. 336; E. N., p. 327

I. МОКЖЕЦКИС ПИЛЪПАС

2. Mokrzecki Filip, Мокжицкий Филипп
3. Gimė apie 1807 m., mirė 1887 m.
4. Kunigas, dominikonų vienuolis
5. Žemaičių Kalvarijos parapija, Alsėdžių dekanatas
6. Kaltintas perskaitęs Žemaičių Kalvarijos bažnyčioje sukilimo Manifestą

7. Suimtas, kalintas Telšių kalėjime; nubaustas 15 m. katorgos darbams
8. 1866–1874 m.

9. Garsėjo kaip puikus pamokslininkas

10. DS; LVIA, f. 494, b. 65; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 292; vysk. M. V., p. 593; P. K., d. 2, t. 3., p. 615–617; W. N., p. 53; S. M., p. 336; E. N., 327–328

I. NUGAREVIČIUS VINCENTAS

2. Nugarewicz, Nugarewicz Wincenty, Нугаревич Викентий

3. Gimė apie 1826 m., mirė 1870 m.

4. Vikaras

5. Kurtuvėnų parapija, Vieکشnių dekanatas

6. Kaltintas perskaitęs sukilimo Manifestą Gruzdzlių ir Šakynos bažnyčiose 1863 m. balandžio 8 d.

7. Suimtas, kalintas Šiaulių kalėjime; teistas karo lauko teisme; nubaustas 6 m. tremtimi į atokias imperijos gubernijas pašalinant iš dvasininkų

8. 1866–1870 m.

9. Atkeltas iš Šakynos parapijos Jonišio dekanate, kur tarnavo vikaru, 1863 m. gegužės mėn.

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 281; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 122, l. 124–125; LVIA, f. 378 p/s 1863, b. 1487, l. 19–20; LVIA, 494, ap. 1, b. 114, l. 1–57; P. K., d. 2, t. 2, p. 738–740; vysk. M. V., p. 586–587; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 337; E. N., p. 330

I. OPULSKAS ALIAS OPULSKIS ALIAS APULSKIS ANTANAS

2. Opulskis, Opólski Antoni, Ополский Антоний

3. Gimė apie 1814 m., mirė 1872 m.

4. Klebonas (administratorius)

5. Pušaloto parapija, Šeduvos dekanatas

6. Kaltintas su procesija sutikęs sukilėlių būrį, pašventinęs sukilėlių būrio vėliavą

7. Suimtas, kalintas Ukmergės kalėjime; nubaustas tremtimi į atokias imperijos vietas pašalinant iš dvasininkų

8. 1866–1872 m.

9. Vysk. Valančius rašo Opulską buvus Lyduvėnų klebonu

10. DS; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 446; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 360 [?]; LNM, R-15744; P. K., d. 2, t. 2, p. 748–751; vysk. M. V., p. 586–587; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 337; E. N., p. 331

I. PACEVIČIUS JONAS

2. Pociewiczze Jons, Pacewicz Jan, Пацевич Иван
3. Gimė apie 1823 m., mirė 1911 m.
4. Klebonas (administratorius)
5. Užpalių parapija, Utenos dekanatas
6. Kaltintas priėmęs sukilėlius, pranešinėjęs apie rusų kariuomenės judėjimą, valstiečius raginęs dėtis prie sukilimo
7. Suimtas 1863 m. gegužės mėn.; kalintas; nubaustas tremtimi 8 m. į Tomsko guberniją
8. 1868–1875 m.
9. –

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 320; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 238; P. K., d. 2, t. 3, p. 7–11; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 337; E. N., p. 332

I. PAULAUSKAS JUOZAPAS

2. Pawławskis, Pawłowski Józef, Павловский Иосиф
3. Gimė apie 1819 m., mirė 1872 m.
4. Klebonas (administratorius)
5. Nemakščių parapija, Batakių dekanatas
6. Kaltintas perskaitęs sukilimo Manifestą, iškilmingai sutikęs kun. A. Mackevičiaus sukilėlių būrį
7. Suimtas; kalintas; nubaustas 12 m. katorga kasyklose
8. 1868–1872 m.
9. –

10. DS; P. K., d. 2, t. 3, p. 23–27; vysk. M. V., p. 588–589; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 338; E. N., p. 333

I. PESLIAKAS KONSTANTINAS

2. Pieslaks Konstantyns, Pieslak *alias* Pieślak Konstanty, Песляк Константин
3. Gimė apie 1828 m., mirė 1898 m.

4. Vikaras
5. Panevėžio parapija, Panevėžio dekanatas
6. Sukilėlių būrio kapelionas; grįžo po sukilėlių pralaimėjimo ties Biržais
7. Suimtas 1863 m. gegužės pabaigoje; kalintas; nuteistas tremtimi 12 m.; turtas sekvestruotas
8. 1868–1874 m.
9. Atkeltas iš Smilgių parapijos Dambavos filijos 1862 m. pabaigoje ar 1863 m. pradžioje; vysk. Valančius rašo jį tarnavus Sedos parapijos Renavo filijoje

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 294; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 59; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 61, l. 2–30; P. K., d. 2, t. 3, p. 30–36; vysk. M. V., p. 588–589; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 338; E. N., p. 333

I. PETRAVIČIUS ANDRIEJUS

2. Pietrawicze, Piotrowicz Andrzej, Петрович Андрей
3. Gimė apie 1794 m., mirė 1875 m.
4. Klebonas, vienuolis bernardinus, Tytuvėnų vienuolyno gvardijonas
5. Tytuvėnų vienuolynas (parapija), Šiluvos dekanatas
6. Kaltintas ryšiais su sukilėliais
7. Suimtas; kalintas; nuteistas tremtimi į Sibirą
8. 1867[?]-1875 m.
9. –

10. DS; LVIA, f. 438, ap. 1, b. 1487, l. 168; vysk. M. V., p. 589; P. K., d. 2, t. 3, p. 572–582; A. J., p. 104; W. N., p. 52; S. M., p. 338; E. N., p. 333–334

I. RAJUNECAS JUOZAPAS

2. Rajuniec Józef, Раюнец Иосиф
3. Gimė apie 1838 m., mirė 1893 m.
4. Vikaras
5. Breslaujos parapija, Zarasų dekanatas
6. Kaltintas raginęs valstiečius dėtis prie sukilėlių; žandarai 1863 m. gegužės 9 d. konfiskavo prosukiliminį rankraštį
7. Suimtas 1863 m. gegužės pradžioje; kalintas Daugpilio tvirtovėje; nubaustas 8 m. katorgos darbams fabrikuose

8. 1868–1875 m.

9. –

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 295, l. 392; LVIA, f. 1248, ap. 1, b. 591, l. 9; P. K., d. 2, t. 3, p. 91–93; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 340; E. N., 337

I. REICHENBACHAS JURGIS

2. Reichenbachs, Rejchenbach Jerzy, Рейхенбах Георгий

3. Gimė apie 1814 m., mirė po 1895 m.

4. Kunigas, bernardinų vienuolis

5. Dotnuvos vienuolynas (parapija), Krakių dekanatas

6. Kaltintas palaikęs ryšius su sukilėliais

7. Suimtas, kalintas; nubaustas katorga

8. 1866–1875 m.

9. –

10. DS; vysk. M. V., p. 589, p. 619; P. K., d. 2, t. 3, p. 586–588; A. J., p. 104; W. N., p. 52; S. M., p. 340; E. N., p. 337–338

I. ROZGA JUOZAPAS

2. Rozga Juozas, Rozga *alias* Rózga Józef, Розга Иосиф

3. Gimė apie 1834 m., mirė 1905 m.

4. Vikaras

5. Seredžiaus parapija, Veliuonos dekanatas

6. Perskaitė sukilimo Manifestą Seredžiaus bažnyčioje 1863 m. kovo 10 d.

7. Suimtas 1863 m. kovo 15 d.; kalintas Kaune; karo lauko teismo nuteistas mirties bausme; vėliau bausmė pakeista 10 m. katorga pašalinant iš dvasininkų

8. 1868–1875 m.

9. Vysk. Valančius rašo jį buvus Liolių parapijos vikaru

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 258; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 14, l. 433–435; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 9, l. 11, l. 14, l. 25–27, l. 34–35; RVIA f. 821, ap. 3, b. 355, l. 25; P. K., d. 2, t. 3, p. 122–123; vysk. M. V., p. 590–591; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 341; E. N., p. 339–340

I. RUDZKIS STEPONAS

2. Rudzki Steponas, Rudzki Stefan, Рудзкий Стефан

3. Gimė apie 1836 m., mirė po 1879 m.
4. Vikaras
5. Pasvalio parapija, Panevėžio dekanatas
6. Sukilėlių būrio kapelionas; kaltintas dalyvaudavęs sukilėliams baudžiant žmones mirtimi
7. Suimtas; kalintas; nubaustas 12 m. katorga kasyklose; turtas sekvestruotas
8. 1869–1874 m.
9. –

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 404; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 117, l. 231; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 79; P. K., d. 2, t. 3, p. 128–131; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 341; E. N., p. 340–341

I. SESICKIS JUSTINAS

2. Siesickis, Siesicki Justyn, Сесицкий Юстын
3. Gimė apie 1834 m., mirė 1881 m.
4. Vikaras
5. Luokės parapija, Varnių dekanatas
6. Kaltintas 1863 m. kovo 30 [?] d. perskaitęs bažnyčioje sukilimo Manifestą; raginęs parapijiečius dėtis prie sukilimo
7. Suimtas, kalintas; nubaustas 8 m. katorgos darbams pašalinant iš dvasininkų; turtas sekvestruotas
8. 1868–1874 m.
9. Atkeltas iš Skaudvilės, kur tarnavo vikaru 1862 m. pabaigoje ar 1863 m. pradžioje

10. DS; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 27; P. K., d. 2, t. 3, p. 175–177; vysk. M. V., p. 590–591; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 342; E. N., p. 342

I. STULGINSKIS FERDINANDAS

2. Stulginskis Ferdinands, Stulgiński Ferdynand, Стульгинский Фердинанд
3. Gimė 1819 m., mirė 1892 m.
4. Klebonas, dekanas
5. Anykščių parapija, Utenos dekanatas
6. Kaltintas perskaitęs bažnyčioje sukilimo Manifestą, ryšiais su kun. A. Mackevičiaus vadovaujamu sukilėlių būriu

7. Suimtas 1863 m. gegužės pradžioje; kalintas Ukmergėje, vėliau – Vilniuje; nubaustas tremtimi 8 m. pašalinant iš dvasininkų
8. 1868–1873 m.
9. –
10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 283–284; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 36–37, l. 241; LVIA, f. 1248, ap. 1, b. 591, l. 122; P. K., d. 2, t. 3, p. 239–245; vysk. M. V., p. 590–591; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 343; E. N., p. 343; PSB, t. 45, p. 159–161

I. ŠREDERIS ANUPRAS

2. Szredersas Anupras, Szreder alias Szroeders, Schroeders Onufry, Шредер Онуфрий
3. Gimė apie 1811 m., mirė 1880 m.
4. Klebonas
5. Betygalos parapija, Veliuonos dekanatas
6. Perskaitė bažnyčioje 1863 m. kovo 10 d. sukilimo Manifestą
7. Suimtas 1863 m. kovo mėn.; kalintas; nuteistas tremties bausme 8 m. pašalinant iš dvasininkų
8. 1866–1875 m.
9. –
10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 275; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 128, l. 13, l. 29–30, l. 35–37, l. 39–42; LNM, R-15783; P. K., d. 2, t. 3, p. 283–287; vysk. M. V., p. 590–591; A. J., p. 104; S. M., p. 344; E. N., p. 345–346

ARŪNAS STREIKUS

KLAIPĖDOS KRAŠTO KATALIKŲ INTEGRAVIMAS Į LIETUVOS BAŽNYTINĘ PROVINCIJĄ 1926–1939 M.*

ĮVADAS

Vilniaus ir Klaipėdos įvaldymas buvo svarbiausi XX a. 1-osios pusės iššūkiai jaunai Lietuvos valstybei ne tik politikos, bet ir kultūros plotmėje. Jei Vilniaus krašto atveju įvykdyti šį uždavinį sutrukdė karinių ir ideologinių mūšių pralaimėjimai, Klaipėdos krašte didžiausios kliūtys buvo kultūrinis ir religinis vietos gyventojų savitumas, kurio taip ir nepavyko suderinti su lietuviškojo nacionalizmo verčių sistema. Galima daryti prielaidą, jog ypatingas vaidmuo vos 16 m. trukusio Klaipėdos krašto lituanizavimo eksperimento eigoje priklausė katalikybei, kuri čia susidūrė su dominuojančia protestantiška kultūra. Be to, šiuo atveju reikia kalbėti ne vien apie lietuviškos katalikybės santykį su prūsiškuoju liuteronizmu, bet ir apie trečią veikėją – ilgamečio veikimo diasporoje patirties suformuotą savitą vokiškos / memelenderiškos katalikybės atmainą.

Varmijos vyskupijai priklausęs Lietuvių dekanatas (*Decanatus Lituanensis*), kurį sudarė 7 parapijos abipus Nemuno, po 1923 m. įvykusių geopolitinių pokyčių buvo perskeltas pusiau. Viena jo dalis liko Vokietijos Rytų Prūsijos provincijoje, o dešiniame Nemuno krante buvusios Klaipėdos, Šilutės, Ropkojų ir Viešvilės parapijos atsидūrė Lietuvos sudėtyje plačias autonomijos teises gavusio Klaipėdos krašto valdžioje. Po to, kai 1926 m. popiežius Pijus XI, atsižvelgdamas į regione įvykusius teritorinius pokyčius, bule *Lituanorum gente* įkūrė savarankišką Lietuvos bažnytinę provinciją, minėtos parapijos laisvosios prelatūros

* Straipsnis parengtas dalyvaujant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamame projekte „Vokiškos katalikiškos kultūros sklaida Lietuvoje XX a. 3–4 deš.: įtakos ir konfliktai“, sutarties nr. LIT-6-6.

teisėmis buvo susietos su naujai įkurta Telšių vyskupija. Taip Klaipėdos krašto katalikų diaspora pateko į labai kontroversiškų santykių mazgo epicentrą. Viena vertus, jiems teko įrodinėti savo savitumą Telšių vyskupijos ir visos Lietuvos katalikams, ginant popiežiaus bule jiems suteikto sąlyginio savarankiškumo teises. Kita vertus, išlaikydami ryšius su visos Vokietijos Katalikų Bažnyčia, kuri nuo XX a. pradžios išgyveno akivaizdų pakilimą ir bene drąsiausiai Europoje pasuko sielovados formų atnaujinimo bei dialogo su moderniu pasauliu paieškų keliu, Klaipėdos katalikai galėjo daryti teigiamą įtaką po carinės Rusijos priespaudos atsigaušančiai Lietuvos Katalikų Bažnyčiai. Be to, jie potencialiai galėjo būti ir geriausias tarpininkas tarp bažnytinės bei pasaulietinės Lietuvos valdžios iš vienos pusės ir autonominių krašto įstaigų bei gana priešišškai nusiteikusios vietos gyventojų daugumos (kitas klausimas, ar jų galimybės buvo išnaudotos).

Klaipėdos krašto naujosios istorijos problemas narpliojantys istorikai religinį veiksnių dažniausiai ignoruoja arba, geriausiu atveju, aprašo tik nesėkmingas Lietuvos valdžios pastangas sumažinti vietos Liuteronų Bažnyčios priklausomybę nuo Vokietijos¹. Religinis lygmuo liko ir naujausio, visais kitais atžvilgiais labai vertingo, tyrimo, skirto tapatybės ideologijų raiškai Klaipėdoje², paraštėje, nepaisant to, kad prieškarinio viešojoje erdvėje religinių bendruomenių aplinkoje susiformavę tinklai buvo labai paveikus tapatybių ideologijoms svarbių praeities vaizdinių, su jais susijusių reikšmių bei simbolių kūrybos ir sklaidos įrankis. Net ir specializuotoje pedagogo, kraštotyrininko Alberto Juškos studijoje, kurią galima pavadinti Mažosios Lietuvos religinės kultūros istorijos enciklopediniu žinyne³, katalikybės raidai XX a. skirti vos keli puslapiai.

¹ Plg. Petronėlė Žostautaitė, *Klaipėdos kraštas 1923–1939 m.*, Vilnius: Mokslas, 1992, p. 240–244; Vytautas Žalys, *Kova dėl identiteto: Kodėl Lietuvai nesisekė Klaipėdoje tarp 1923–1939 m. / Ringen um Identität: Warum Litauen zwischen 1923 und 1939 im Memelgebiet keinen Erfolg hatte*, Lüneburg: Nordostdt. Kulturwerk, 1993, p. 48.

² Vasilijus Safronovas, *Praeitis kaip konflikto šaltinis: tapatybės ideologijų konkurencija XX amžiaus Klaipėdoje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011.

³ Albertas Juška, *Mažosios Lietuvos bažnyčia XVI–XX amžiuje*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1997.

Galima paminėti tik du tekstus, kuriuose katalikybės padėtis Klaipėdos krašte 1923–1939 m. atskleidžiama plačiau. Abu jie rašyti ne istorikų profesionalų, o asmenybių, garbingą profesoriaus titulą nusipelnusių darbais kitų humanitarinių ar socialinių mokslų disciplinų baruose. Bene arčiausiai mūsų tyrimo tematikos yra kalbininko Arnoldo Piročkino straipsnis. Remdamasis daugiausia to meto periodinės spaudos publikacijomis, profesorius mėgina pagrįsti teiginius, kad „Lietuvos vyriausybės nebuvo suinteresuotos katalikinti Klaipėdos krašto, o jo katalikų bažnyčia nebuvo kokia talkininkė lietuvių jėgoms kovoje dėl lietuviškumo“⁴. Piročkiniui atrodo, jog Bažnyčia, visur brukdama katalikišką kultūrą, atliko priešingą vaidmenį – atstūmė lietuvininkus protestantus nuo suartėjimo su Didžiąja Lietuva. Tuo tarpu geografo profesorius Stasys Vaitekūnas prie mums rūpimos problematikos prisilietė monografijoje apie pirmąjį Telšių vyskupą Justiną Staugaitį. Viename šios knygos poskyrių, remiantis vėlgi daugiausia periodinės spaudos publikacijomis ir paties vyskupo atsiminimais, aptariami ir nelengvi Staugaičio santykiai su Klaipėdos krašto katalikais⁵. Pagrindinė siužetinė linija, pagal nacionalistinės istorijos rašymo paradigmos scenarijų, sukasi apie „gerų lietuvių“ ir „klastingų vokiečių“ konflikto ašį, kur vyskupas atlieka ne taikdario, o tvirto lietuviško intereso gynėjo vaidmenį.

Trumpa istoriografijos būklės apžvalga liudija, jog katalikybės vaidmuo prieškarinio Klaipėdos krašto istorijoje atskleistas tik fragmentiškai. Nėra išnaudotos ir esamų šaltinių galimybės. Beveik niekas iki šiol nuosekliai netyrinėjo Telšių vyskupijos kurijoje suformuotų bylų, kuriose kaupti dokumentai, susiję su Klaipėdos prelatūros parapijų veikla: susirašinėjimas su centrinės ir autonominės valdžios įstaigomis, kurijos korespondencija su prelatūros parapijų kunigais sielovados, tikybos dėstymo mokyklose ir kitais klausimais, parapijų vizitacijų dokumentai, naujų bažnyčių statybos bylos. Nuo 1949 m., kuomet sovietų valdžia

⁴ Arnoldas Piročkinas, „Katalikybė Klaipėdos krašte 1923–1939 metais“, *Mokslo Lietuva*, 2009, nr. 17, prieiga internete <http://moksloplus.lt/mokslo-lietuva/2006-2011/>.

⁵ Stasys Vaitekūnas, *Justinas Staugaitis. Vyskupas. Politikas. Tautos dvasios ir valstybės puoselėtojas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2011, p. 358–366.

nusavino Telšių vyskupijos kurijos archyvą, šios bylos saugomos Lietuvos valstybės istorijos archyve (toliau – LVIA; f. 669, ap. 48, b. 282–296).

Siekiant geriau atskleisti centrinės valdžios 1923–1939 m. vykdytą religinę politiką Klaipėdos krašte, teko susipažinti ir su Lietuvos centriniam valstybės archyve (toliau – LCVA) saugomais Vidaus reikalų ministerijos Tikybų departamento (f. 377, ap. 9), Švietimo ministerijos Kultūros reikalų departamento (f. 391, ap. 4), nuo 1930 m. iš Vidaus reikalų ministerijos perėmusio santykių su religinėmis bendruomenėmis kontrolės funkcijas, archyviniais fondais bei Ministrų kabineto kanceliarijos komunikaciją su Klaipėdos krašto gubernatūra atspindinčiais dokumentais (f. 923, ap. 1). Tiesa, reikia pažymėti, kad dokumentų, kuriuose būtų tiesiogiai fiksuojami Klaipėdos krašto religiniai reikalai, šiuose fonduose yra labai mažai.

Dar vienas archyvinių dokumentų kompleksas, suteikiantis galimybę atskleisti Šventojo Sosto poziciją Klaipėdos krašto katalikų klausimu, saugomas Slaptajame Vatikano archyve (*Archivio Segreto Vaticano*, toliau – ASV). Šiame archyve mums svarbios dvi dokumentų grupės: Apaštalinės nunciatūros Lietuvoje ir Bažnyčios Nepaprastųjų reikalų kongregacijos (*S. Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari*, toliau – AES) archyvinio fondo dalis, skirta santykiams su Baltijos valstybėmis. Dauguma straipsnyje panaudotų dokumentų iš šio archyvo yra publikuoti leidinyje *Lietuva ir Šventasis Sostas (1922–1938): Slaptojo Vatikano archyvo dokumentai*⁶.

Remiantis minėtais trimis archyvinių dokumentų kompleksais, straipsnyje mėginta rekonstruoti Klaipėdos krašto katalikų bendruomenės padėties kaitą nuo 1925 m. pavasario, kuomet prasidėjo diskusijos dėl jos tolesnio likimo, iki 1939 m. pavasario, kai hitlerinė Vokietija sugebėjo susigrąžinti savo suverenias galias krašte. Galima išskirti keturis pagrindinius veiksnius, lėmusius katalikybės padėtį Klaipėdoje šiuo laikotarpiu: 1) Šventojo Sosto pozicija; 2) Lietuvos vyriausybės politika, kurią krašte reprezentavo gubernatorius; 3) Telšių vyskupijos vyresnybės santykiai su prelatūros dvasininkais; 4) Klaipėdos krašto autonominių įstaigų, visų pirma Direktorijos laikysena. Įvairios šių veiksnių sąveikos

⁶ *Lietuva ir Šventasis Sostas (1922–1938): Slaptojo Vatikano archyvo dokumentai*, sud. A. Streikus, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2010.

kūrė aplinką, kurioje Klaipėdos katalikai buvo verčiami užimti vienokią ar kitokią vietą regiono tautinių, religinių ir kultūrinių įtampų kupinoje erdvėje. Straipsnyje siekiama atskleisti minėtų veiksmų turinį, jo pokyčius ir tai lėmusias priežastis, taip pat apibūdinti specifinius krašto katalikybės vaidmenis. Kadangi ryškesnius visų išvardytų veikėjų elgsenos pokyčius galima išvelgti ties 3-iojo ir 4-ojo dešimtmečių sandūra, struktūriškai tyrimas padalytas į dvi dalis. Pirmojoje aptariami Klaipėdos krašto katalikų mėginimai adaptuotis prie naujų sąlygų, o antrojoje – nagrinėjamos priežastys, lėmusios konfliktinių situacijų atsiradimą ir gilėjimą religiniame krašto gyvenime.

PRELATŪROS ĮKŪRIMAS IR PIRMIEJI IŠŠŪKIAI

Klaipėdos krašto katalikų tolesnio likimo klausimas aktyviau pradėtas svarstyti nuo 1925 m. vidurio. Skirtingai nuo Liuteronų Bažnyčios, kurios sinodalinė santvarka suteikė daugiau erdvės lokalinių bažnytinių vienetų savivaldai⁷, Katalikų Bažnyčios hierarchinės struktūros nesuderinamumas su pakitusia geopolitine padėtimi kėlė žymiai daugiau problemų. Varmijos vyskupo jurisdikcija Klaipėdos krašte akivaizdžiai prieštaravo Lietuvos vyriausybės norui apriboti išorės įtaką šioje teritorijoje. 1925 m. vasaros pabaigoje taip pat buvo pradėti svarstyti konkretūs Žemaičių vyskupijos padalijimo ir savarankiškos Lietuvos bažnytinės provincijos įkūrimo projektai, kas Šventajam Sostui irgi suteikė patogią progą išspręsti Klaipėdos katalikų problemą. Vis dėlto surasti visiems priimtina sprendimą nebuvo taip lengva, kaip atrodytų.

Pajutę, kad Vatikanas gali priskirti Klaipėdos krašto parapijas prie kurios nors lietuviškos diecezijos, Varmijos vyskupas ir Lietuvių dekanato kunigai išdėstė savo argumentus, kodėl to nereikėtų daryti. Vysk. Augustas Bludau ypač pabrėžė tarp Klaipėdos krašto ir Didžiosios Lietuvos katalikų esančius kultūrinius skirtumus, kurie trukdytų iki tol „kuo puikiau pasireiškusiam“ katalikų veikimui:

⁷ Ši savivalda buvo įtvirtinta 1925 m. liepos 31 d. pasirašyta sutartimi tarp Lietuvos vyriausybės ir Vyriausios evangelikų bažnyčios tarybos Berlyne, pagal kurią Klaipėdos krašte buvo įkurta savarankiška provincinė Prūsijos unijos bažnyčia, formaliai nepriklausoma nuo Rytų Prūsijos provincinės bažnyčios.

Abiejų pusių kultūriniai skirtumai taip pat nepalankūs katalikų interesams. Vargu ar Lietuvoje atsiras dvasininkų, kurie taip gerai mokėtų vokiečių kalbą, kad ją galėtų vykdyti sielovada. Be to, Lietuvoje nėra tokių katalikiškų draugijų, kurios galėtų lygintis su čionykštėmis ir vokiškosiomis.⁸

Klaipėdos kunigai labiausiai bijojo lietuvių nacionalizmo, menkinano Lietuvos kunigų išsilavinimo lygį ir, apeliuodami į Klaipėdos krašto konvenciją bei liuteronų klausimo sprendimo precedentą, geriausia išeitimi laikė plačią autonomiją Varmijos vyskupijos sudėtyje. Šventojo Sosto atstovai, vertindami situaciją pirmiausia sielovadinio darbo aspektu, irgi atsargiai vertino ketinimus Klaipėdos krašto katalikų parapijas integruoti į projektuojamą Lietuvos bažnytinę provinciją. Suvokiant, kad išpildyti daugumos Klaipėdos katalikų pageidavimą likti Varmijos vyskupijos jurisdikcijoje būtų sudėtinga, siūlytas kompromisinis variantas – nustatyti tiesioginę Klaipėdos krašto parapijų priklausomybę nuo Šventojo Sosto. Anot Apaštalinės delegatūros sekretoriaus Luigi Faidutti:

Vieni turėtų atsižvelgti į sunkumus, susijusius *rebus sic stantibus* su užsienyje esančio vyskupo jurisdikcijos vykdymu, į būtinybę nuramdyti Lietuvos Vyriausybės priešinimąsi; kiti – į autonomijos reikalavimus, kurie kyla iš etninio ir lingvistinio didžiosios Klaipėdos gyventojų daugumos pobūdžio, ir sykiu į būtinybę parūpinti tokią dvasinę administraciją, kuri neturėtų kitų tikslų, išskyrus sielų gerovę.⁹

Vis dėlto atrodo, kad lemiamą žodį šioje beveik metus trukusioje diskusijoje tarė 1925 m. pabaigoje į Lietuvą atvykęs apaštalinis vizitatorius arkivyskupas Jurgis Matulaitis. Suabejojęs Varmijos vyskupo ir Klaipėdos kunigų pateiktų argumentų svarumu ir neįžvelgdamas jokių kliūčių, kurias Lietuvai palankiam sprendimui galėtų kelti tarptautiniai susitarimai, jis pasiūlė tokią formulę: „Klaipėdos kraštas išskiriamas iš Varmijos diecezijos ir priskiriamas Telšių diecezijai kaip atskiras Apaštalinis vikariatas, kurį *servatis servandis* valdo Šventojo Sosto dele-

⁸ Varmijos vyskupo A. Bludau 1925 m. gegužės 9 d. *pro memoria*, in: *Lietuva ir Šventasis Sostas (1922–1938)*, p. 101.

⁹ L. Faidutti 1925 m. lapkričio 4 d. pranešimas kardinolui Pietro Gasparri, in: *ibid.*, p. 125.

guotas Telšių ordinaras¹⁰. Kaip žinia, labai panaši formulė buvo perkelta ir į 1926 m. balandžio 4 d. paskelbtą popiežiaus bulę *Lituanorum gente*, išskyrus tai, kad vietoj vikariato čia vartojamas prelatūros terminas. Pats Matulaitis prieš pat bulės paskelbimą vysk. Juozapui Skvireckui rašytame laiške taip apibūdino šio klausimo sprendimo aplinkybes:

Daug sunkenybių ir kliūčių turėjau nugalėti dėl Klaipėdos krašto. Reikėjo atremti vokiečių ir Varmijos vyskupo daromi priekaištai ir reikalavimai. Teko daug skaityti ir rašyti. Pavadinta bus ta šalis prelatūra, bus pilnai įjungta į Lietuvos provinciją. Vikariato vardas pasirodė ne toks patogus.¹¹

Naujai paskirtas Telšių vysk. Staugaitis puikiai suvokė jo dvasinei globai patikėto Klaipėdos krašto kultūrinį ir religinį savitumą. Dar trečiojo dešimtmečio pradžioje, būdamas aktyvus šalies politinio gyvenimo dalyvis, jis pasisakė už krašte nusistovėjusios tikybinės organizacijos išsaugojimą¹². Tuo tarpu prieš pradėdamas vykdyti savo ganytojiškas pareigas prelatūroje, į jos tikinčiuosius kreipėsi specialiu ganytojiškuoju laišku, kuriame buvo ypač pabrėžta:

Aš, naujasis Jūsų ganytojas, ateinu pas Jus ne Jūsų papročių naikinti, tik Jūsų sielų ganyti – saugoti jas nuo nuodėmių ir vesti prie Dievo. Katalikų Bažnyčia, būdama viena, griežtai reikalauja vienodumo esminiuose dalykuose; bet antraeiluose dalykuose jinai pakencia įvairumą ir gerbia amžiais nusistovėjusius papročius, kiek jie, žinoma, neprieštarauja bendriesiems Bažnyčios įstatymams.¹³

1926 m. viduryje Klaipėdos prelatūrą sudarė vos 4 parapijos, kurias aptarnavo 6 kunigai, visi vokiečiai. Pagrindinės prelatūros bažnyčios – Klaipėdos Švč. Trejybės bažnyčios klebonu dar nuo amžiaus pradžios

¹⁰ Arkivysk. J. Matulaičio 1926 m. kovo 21 d. raštas „Pastabos apie Klaipėdos kraštą ryšium su Varmijos vyskupo ir krašto parapijų klebonų prašymais, kad jie nebūtų prijungti prie kokios nors Lietuvos diecezijos, bet kaip ir iki šiol liktų pavaldūs Varmijos vyskupijai“, ASV, AES Paesi Baltici, b. 35, l. 24–29.

¹¹ Stasys Yla, *Jurgis Matulaitis: asmenybės apybraiža*, Putnam: Nek. M. Pr. Seserys, 1977, p. 286–287.

¹² Stasys Vaitekūnas, *op. cit.*, p. 300.

¹³ *Jo ekscelencijos Telšių vyskupo Justino Staugaičio ganytojiškieji raštai tikintiesiems, 1926–1939 metais*, Telšiai: [s. l.], 1940, p. 10.

buvo kun. Adalbertas Dannelautzkis, kilęs iš Mažosios Lietuvos. Pirmajame savo pranešime Telšių vyskupijos kurijai apie parapijos būklę jis nurodė, kad Klaipėdos bažnyčią sekmadieniais ir švenčių dienomis lanko apie 700 vokiečių ir 300 lietuvių katalikų. Čia buvo nuo 1903 m. veikianti Motinų draugija, turinti 60 narių ir leidinį *Monika*, taip pat parapijoje veikė po keliasdešimt narių vienijančios vyrų, vaikų, vaikinių ir merginų draugijos, Boromiejaus sąjungos ir *Caritas* skyriai¹⁴. Manytina, kad daugumą lietuviškosios parapijos dalies jau tuo metu sudarė atvykėliai iš Didžiosios Lietuvos, su kuriais parapijos administratoriui sunkiai sekėsi rasti bendrą kalbą. 1926 m. vidurvasarį rašytame laiške vyskupui kun. Dannelautzkis skundėsi komplikuotais santykiais su lietuviškąja bendruomenės dalimi, teisinosi negalįs aktyviau dalyvauti lietuvių katalikiškų organizacijų veikloje, nes čia „bažnytinis interesas yra nustumtas į antrą planą priešingai tam organizacijų gyvenimui, prie kurio mes esam pripratę“. Labiausiai gi jis apgailestavo dėl to, kad Klaipėdos krašto gubernatoriumi buvo paskirtas vedęs katalikų ekskunigas Jonas Žilius:

Visiškai natūralu, kad tokiu būdu Klaipėdos katalikai buvo labai papiktinti ir prarado bet kokią prielankumą prijungimui prie Lietuvos bažnytinės provincijos. Man ir kitiems Klaipėdos krašto dvasininkams tikrai nelengva draugiško auklėjimo pagalba juos suturėti nuo neapgalvotų žingsnių.¹⁵

Reaguodami į Klaipėdos lietuvių katalikų prašymus, Telšių vyskupijos vadovai darė žygius, kad į Klaipėdą kuo greičiau būtų paskirtas lietuvių tautybės dvasininkas, nes nė vienas iš tuo metu mieste dirbusių trijų kunigų nemokėjo pakankamai lietuviškai, be to, skyrėsi ir atvykusių bei vietinių pamaldumo praktikos. Norint tai padaryti, vyskupui reikėjo susitarti su krašto direktorija ir seimeliu, nuo kurių priklausė naujų dvasininkų etatų įsteigimas, nes tikybinių reikalų administravimas pagal Klaipėdos krašto konvenciją priklausė autonominės valdžios kompetencijai. Tokiomis aplinkybėmis ordinariatui buvo sunku išsiversti be

¹⁴ Klaipėdos parapijos 1926 m. vizitacijos ataskaita, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 286, l. 25–26.

¹⁵ Kun. A. Dannelautzkio 1926 m. liepos 12 d. laiškas vysk. J. Staugaičiui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 289, l. 276.

Klaipėdos klebono, gerai pažinojusio vietos politinį elitą ir turėjusio gerą vardą miestiečių akyse, tarpininkavimo, todėl norom nenorom Telšių vyskupas buvo priverstas suteikti jam oficialų įgaliojimą būti prelatūros nuolatiniu atstovu santykiams su krašto autonominės valdžios įstaigomis palaikyti¹⁶. Nemaža dalimi būtent kun. Dannelautzkio pastangų dėka Direktorijos apmokamų kunigų skaičius krašte palaipsniui didėjo. Jau 1927 m. į Klaipėdą atvyko kun. Juozas Ruibys, kiek vėliau tikybos mokytojo etatą Klaipėdos lietuvių gimnazijoje pavyko išrūpinti kun. Pranciškui Bajerčiui. Kita vertus, Telšių vyskupijos vadovybė su vokiečių tautybės prelatūros kunigais iš pradžių irgi elgėsi korektiškai. Užuovertusi juos dalyvauti bendrose vyskupijos kunigų rekolekcijose, neprieštaravo tam, kad prelatūros dvasininkija rekolekcijas atliktų Springborno pranciškonų vienuolyne arba Braunsberge, o kai Klaipėdos vikaras kun. Paulius Wermteris Romoje įgijo kanonų teisės daktaro laipsnį, jis netgi buvo pakviestas dėstyti kanonų teisę ir vokiečių kalbą į Telšių kunigų seminariją.

Telšių ordinariatas greit suprato ir tai, kad į Klaipėdos kraštą negalima mechaniškai perkelti tų katalikybės viešosios raiškos formų, kurios buvo įprastos Didžiojoje Lietuvoje. Iš pradžių gana aktyviai kovota už tai, kad Klaipėdos krašte katalikams būtų leista nedirbti per Lietuvoje valstybės pripažintas Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo, Trijų Karalių, Dievo Kūno ir Visų Šventųjų šventes, tačiau atsimušus į valdžios įstaigų nenorą katalikiškais šventėmis erzinti krašto protestantų daugumos, vėliau šis klausimas nebebuvo keliamas. Švenčių klausimu buvo atsižvelgta ir į Klaipėdos prelatūros kunigų prašymą palikti galioti ankstesnį bažnytinių švenčių ir pasninkų kalendorių, motyvuojant tuo, kad Vokietijos vyskupijose jau tuomet nemažai švenčių buvo keliamos į sekmadienį¹⁷.

Vis dėlto toli gražu ne visada Telšių vyskupijos ordinaras buvo linkęs įsiklausyti į Klaipėdos klebono ir kitų prelatūros kunigų nuomonę. Pavyzdžiui, nepaisant Klaipėdos parapijos komiteto pasipriešinimo ir kun. Dannelautzkio išdėstytų motyvų, vyskupas paliko galioti savo

¹⁶ Telšių vyskupo 1927 m. sausio 25 d. raštas Klaipėdos krašto direktorijai, *ibid.*, l. 226.

¹⁷ Klaipėdos prelatūros kunigų 1926 m. lapkričio 18 d. raštas Telšių vyskupui, *ibid.*, l. 234.

1927 m. spalio 8 d. nurodymą, kad kariams skirtos šv. Mišios Klaipėdos bažnyčioje būtų aukojamos atskirai sekmadieniais 8 val. Anksčiau jos vykdavo kartu su lietuviams civiliams skirtomis pamaldomis. Visą su šiuo ginču susijusią medžiagą kurija buvo persiuntusi net nunciatūrai¹⁸, kuri, šiuo atveju, matyt, parėmė ordinaro poziciją. Pastarasis incidentas, be kita ko, pirmą kartą atskleidė ir nevienodas Bažnyčios sampratas: Didžiojoje Lietuvoje, o ypač Žemaitijoje, tuo metu dar niekas nedrįso kvestionuoti bažnytinės hierarchijos autoriteto ir teisės vienvaldiškai tvarkyti parapiinę sielovadą, tuo tarpu Prūsijoje dėl protestantizmo įtakos (taip pat ir dėl mokamo bažnytinio mokesčio) pasauliečių nuomonė parapijos reikaluose buvo žymiai svaresnė.

1934 m. pradžioje kilo dar vienas panašus konfliktas, kuomet Šilutės parapijos komitetas mėgino prieštarauti kurijos nurodymui, pagal kurį buvęs vargonininkas vokiečių turėjo užleisti geresnį butą parapijai priklausiusiame name parapijos vikarui, kun. Juozui Lechavičiui. Ginčą buvo įgaliotas ištirti prel. Vincentas Borisevičius, su šia misija į Šilutę atvykęs 1934 m. vasario 18 d. Apklausęs parapijos komiteto narius ir klebono nurodytus patikimus asmenis, Borisevičius atmetė daugumą skunde išdėstytų motyvų. Jis taip pat nurodė komiteto nariams, kad jų vyskupui rašytas raštas „yra netikęs, kadangi bažnytinio Komiteto nariai prisisavina teisę valdyti parapijinį turtą. Nurodžiau jiems, kad jei tikintieji paaukoja ką nors Bažnyčiai, tas turtas tampa Bažnyčios nuosavybe ir jį gali tvarkyti Vyskupas per skirtą kleboną“¹⁹.

Telšių vyskupas nesutiko ir su prelatūros kunigų siūlymu Lietuvai atitekusio Klaipėdos krašto ribose buvusią, tačiau anksčiau Tilžės parapijai priklausiusią teritoriją palikti aptarnauti Tilžės kunigams, motyvuojant tuo, kad iš ten ji lengviau pasiekama, o ir patys tikintieji yra įpratę prie Tilžės. Laikinais šią teritoriją vyskupas nusprendė priskirti Šilutės parapijai, tačiau ši problema buvo papildomas svarus argumentas steigti naują parapiją ir statyti bažnyčią Pagėgiuose. Sparčiai didėjant katalikų skaičiui Klaipėdos krašte, vietos kunigai ir vyskupijos kurija ėmė rūpintis

¹⁸ Telšių vyskupo generalvikaro, prel. Prano Urbanavičiaus raštas Apaštalinės nunciatūros sekretoriui L. Faidutti, *ibid.*, l. 71.

¹⁹ Prel. V. Borisevičiaus 1934 m. vasario 22 d. pranešimas Telšių vyskupui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 291, l. 254.

naujų bažnyčių bei koplyčių statyba ir kitose vietovėse. Inicijatyvą statyti koplyčias Klaipėdos parapijos ribose buvusiuose Plikiuose, Dovuose ir Priekulėje pirmasis parodė pats kun. Dannelautzkis, jų projektus ir sąmatas dar 1928 m. pradžioje išsiuntęs kurijai su prašymu daryti žygių, kad būtų gauta valstybės parama. Bažnyčios Pagėgiuose statyba daugiausia rūpinosi Šilutės klebonas kun. Pranciškus Schachtas.

Reikia pažymėti, jog pirmieji Telšių vyskupijos kurijos ir prelatūros dvasininkų mėginimai gauti valstybės paramą naujų maldos namų statybai nebuvo sėkmingi. Nepadėjo ir apeliavimas į krašto lituanizavimo uždavinius. Antai Telšių vyskupijos generalvikaras, prel. Pranas Urbanavičius taip motyvavo naujos bažnyčios Pagėgiuose statybos būtinybę:

Pagėgiai ir apylinkė priklausė Tilžės parapijai. Klaipėdos kraštui tapus nepriklausomos Lietuvos dalimi, Pagėgiai buvo priskirti prie Šilutės parapijos. Bet Šilutė per tolma, žmonės kaip ėjo taip ir tebeina į Tilžę, o kai kurie, ypač lietuviai atvykę iš Didžiosios Lietuvos, nė eiti nebeina niekur. Mat Šilutė per toli, o Tilžė svetima. Tuo būdu ir Katalikų Bažnyčiai ir mūsų tėvynei darosi didžiausia, sunkiai beatitaisoma skriauda: Klaipėdos krašte žmonės protestantėja ir vokieitėja.²⁰

1928 m. spalį kunigai Dannelautzkis ir Schachtas šiuo reikalu lankėsi Švietimo ministerijoje ir pas ministrą pirmininką Augustiną Voldemarą. Nors jiems buvo pažadėta finansinė parama bažnyčių Klaipėdos krašte statybai, tačiau į vēlesnius raštiškus prašymus nebebuvo reaguojama. 1929 m. pabaigoje iš Švietimo ministerijos bažnyčių statybai buvo gauta vos 3000 litų pašalpa, kurią Telšių vyskupas padalijo per pusę Klaipėdos ir Šilutės klebonams. Praradęs viltį sulaukti apčiuopiamesnės paramos bažnyčių statybai, kun. Dannelautzkis Telšių vyskupijos generalvikarui rašė: „[k]aip gerai protestantų bažnyčiai, kuri liko priklausoma nuo Berlyno. Klaipėdos krašte su vokiečių parama jau pastatytos dvi jų bažnyčios, Pagėgiuose įdarbintas dvasininkas, ir čia bus statoma bažnyčia“²¹. Negaudamas valstybės paramos ne tik baž-

²⁰ Prel. P. Urbanavičiaus 1928 m. sausio 21 d. raštas Ministrui pirmininkui, LCVA, f. 391, ap. 4, b. 395, l. 2–3.

²¹ Kun. A. Dannelautzkio 1930 m. gegužės 19 d. laiškas prel. P. Urbanavičiui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 290, l. 368.

nyčių statybai, bet ir laikraščelio, skirto prelatūros parapijoms²², leidybai, kun. Dannelautzkis dažnai pri(si)mindavo arkivysk. Matulaičio patikinimą: „[j]eigu Klaipėdos kraštas bažnytiškai bus prijungtas prie Lietuvos, Lietuva turės ir materialiai juo pasirūpinti“.

Sėkmingesnei katalikybės plėtrai krašte trukdė ne tik maldos namų trūkumas, bet ir prastas katalikybės įvaizdis vietos gyventojų akyse, kurio nepagerino tai, kad atvykusieji iš Didžiosios Lietuvos katalikai (daugiausia samdomi darbininkai ir centro įstaigų tarnautojai) nepasizymėjo nei ypatingu pamaldumu, nei geresniu tikėjimo tiesų išmanymu. Dėl bažnyčių trūkumo priversti melstis laikinai nuomojamose patalpose (dažniausiai įvairiose užieigose ar viešbučiuose), jie neretai tapdavo protestantų pajuokos objektu. Katalikybės įvaizdžiui taip pat kenkė reikšmingus postus centro įstaigose užimantys ekskunigai²³ bei Klaipėdoje įsikūrę iš JAV atvykę lietuvių kunigai, kurie čia įsigijo nemažai nekilnojamojo turto, tačiau nepasizymėjo uolia dvasine tarnyste. Vengdami pasidalyti su vietos kunigais kasdienės sielovados darbų našta, jie neprisidėjo ir prie santykių išlyginimo tarp prelatūros dvasininkų ir vyskupijos kurijos. Kun. Dannelautzkis ypač nepatenkintas buvo kun. Nikodemo Petkaus veiksmais, kuomet pastarasis be jo žinios nupirko Klaipėdoje pastatą neva Bažnyčios reikmėms. Privačiame laiške generalvikarui jis skundėsi:

Aš tik norėjau prašyti Ordinariatą įsikišti sustabdant savavališką elgesį amerikiečių dvasininko, kuris artimiau nepažinodamas vietos santykių, savo nuožiūra už svetimus pinigus veikia, nesvarstydamas, ar tai bažnytinio požiūriu yra praktiška ir ar tam yra būtinas poreikis.²⁴

Vis dėlto, kun. Dannelautzkis kunigo Petkaus atžvilgiu buvo ne teisus. Pastarasis ne tik svariai prisidėjo prie naujų bažnyčių statybos Klaipėdos krašte (apie tai plačiau dar rašysime kitoje straipsnio dalyje), bet ir mėgino klaipėdiškius rodyti žemaičiams kaip aukštesnio kultū-

²² Nuo 1927 m. pabaigos leistas *Sonntagsblatt für die Katholiken des Memelgebiets*, kurį redagavo Viešvilės klebonas, kun. Leonas Olschewskis.

²³ Be jau minėto J. Žiliaus, svarbiu viešo dėmesio objektu tapo ir buvęs kunigas Kazimieras Trukanas, 1930 m. rudenį paskirtas Klaipėdos lietuvių Vytauto Didžiojo gimnazijos direktoriumi.

²⁴ Kun. A. Dannelautzkio 1928 m. vasario 23 d. laiškas prel. P. Urbanavičiui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 289, l. 87.

ringumo pavyzdį. 1932 m. balandžio pradžioje vyskupijos savaitraštyje *Žemaičių prietelius* išspausdintas jo straipsnelis „Keletas klausimų“, kuriame jis gyrė vokiškų kapinių tvarką, išprovokavo tulžingą, antivokiškos isterijos kupiną atsaką „Į kunigo Petkaus klausimus“.

Lietuviškos ir vokiškos katalikybės kultūriniai skirtumai greitai atsikleidė ir pamaldumo praktikų lygmeniu. Antai kun. Ruibys skundėsi vyskupui, kad klebonas nepalankiai ir netgi ironiškai atsiliepia apie lietuvių įvestas pamaldas Didžiojo Šeštadienio vakare²⁵, o 4-ojo dešimtmečio pradžioje į Klaipėdą atvykęs kun. Kazimieras Steponavičius pasigedo čia iškilmingų procesijų, atlaidų ir egzekvijų. Tad nenuostabu, kad iš Didžiosios Lietuvos atvykę katalikai ir vietiniai ne tik skirtingu metu rinkosi į pamaldas, bet ir gyveno visiškai viena nuo kitos izoliuotose bendruomenėse. Net ir rekolekcijas vokiečiams dažniausiai vesdavo vienuoliai iš Rytų Prūsijos, o lietuviams – iš Didžiosios Lietuvos. Atskirtį didino ir tai, kad didžioji dalis bažnytinio mokesčio Klaipėdoje buvo surenkama iš senųjų miesto gyventojų, o kadangi dalyvauti parapijos komiteto rinkimuose galėjo tik mokantys mokesť, lietuviai jautėsi nustumti nuo parapijos reikalų tvarkymo.

Vis dėlto, nepaisant prieštaravimų, 4-ojo dešimtmečio pradžioje dėl suinteresuotų šalių nuosaikumo dar pavykdavo išvengti santykių aklavietės. Prie to daug prisidėjo ir tuometinis Vatikano nuncijus Lietuvoje Riccardo Bartoloni, Klaipėdos prelatūros kunigus raginęs rodyti daugiau pagarbos Telšių vyskupui, o pastarąjį kvietęs netraktuoti prelatūros kaip paprasto savo diecezijos dekanato ir suteikti jai daugiau kanonų teisės numatytų savivaldos teisių²⁶. Vienas iš tuo metu galiojusio Bažnyčios teisės kodekso kanonų numatė ir prelatūros konsultorių instituto įsteigimą. Motyvuodamas tuo, kad Klaipėdos prelatūrą sudaro vos keturios parapijos, Telšių vyskupas 1930 m. vasarą kreipėsi į Šv. Konsistorijos kongregaciją, prašydamas dispensuoti jį nuo tokios pareigos. Išnagrinėjusi prašymą ir atsižvelgdama į nuncijaus rekomen-

²⁵ Kun. J. Ruibio 1930 m. kovo 7 d. laiškas vysk. J. Staugaičiui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 290, l. 390r–391v.

²⁶ Nuncijaus R. Bartoloni 1930 m. lapkričio 9 d. pranešimas Šv. Konsistorijos kongregacijos sekretoriui kard. Rafeale Carlo Rossi, in: *Lietuva ir Šventasis Sostas (1922–1938)*, p. 324–328.

dacijas, kongregacija jį patenkino, tačiau kartu išreiškė pageidavimą, kad vyskupas paskirtų prelatūrai savo delegatą iš vietos dvasininkų²⁷. Atsižvelgdamas į šią rekomendaciją, vysk. Staugaitis savo delegatu Klaipėdos prelatūrai paskyrė ne Klaipėdos, o Šilutės kleboną. Nors apie tai iškart buvo pranešta vyskupijos savaitraštyje *Žemaičių prietelius*, kun. Schachtas atsisakė priimti šį paskyrimą, motyvuodamas tuo, kad kun. Dannelautzkis turi žymiai didesnę autoritetą vietos gyventojų ir autonominės valdžios įstaigų akyse, todėl jo apėjimas gali sukomplicuoti katalikų padėtį. Tuomet vyskupas delegatu *ad interim* paskyrė generalvikarą prel. Urbanavičių, Konsistorijos kongregacija tam pritarė.

Kita vertus, Telšių vyskupijos ordinariatas 4-ojo dešimtmečio pradžioje irgi dar mėgino švelninti kylančią įtampą Klaipėdos katalikų bendruomenėje. Daugėjant lietuvių skundų dėl tariamo jų diskriminavimo, kurią stengėsi šių signalų neišleisti į viešumą ir nesiimti vienašališkų sprendimų, nesuteikusi galimybės pasiaiškinti kitai pusei. Antai 1930 m. pabaigoje kurią sulaukė į *Žemaičių prietelių* atsiųstą straipsnį „Vokiškumas svarbiau kaip religija“, kuriame piktinamasi rinkimų į Klaipėdos parapijos komitetą aplinkybėmis. Po metų, reaguodamas į kun. Dannelautzkie pernelyg emocingą reakciją į jam daromus priekaištus dar viename lietuvių skunde, generalvikaras irgi užtikrino Klaipėdos kleboną, nematęs reikalo dėl skunde išdėstytų dalykų imtis kokių nors ypatingų priemonių, tačiau kartu ragino aktyviau ieškoti kelių į lietuviškai kalbančią parapijos dalį:

Nereikia laukti iniciatyvos iš šalies, pačiam reikia eiti ne tik priešais, bet ir būti iniciatorium ir vadu viso to, kas moderninėje pastoracijoje yra reikalinga ar sieloms gali būti naudinga, kaip skaityklos, knygynai, draugijos ir t. t. Ir tai vis tiek, ar tie dalykai būtų skiriami vokiškai, ar lietuviškai kalbantiems Tamstos parapijiečiams.²⁸

Nuo dešimtmečio pradžios ir pats Telšių vyskupas pradėjo dažniau vizituoti prelatūros parapijas, o 1931 m. vasarą netgi buvo susitikęs

²⁷ Šv. Konsistorijos kongregacijos sekretoriaus, kard. R. C. Rossi 1931 m. vasario 16 d. raštas Telšių vyskupui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 291, l. 109.

²⁸ Prel. P. Urbanavičiaus 1931 m. gruodžio 31 d. laiškas kun. A. Dannelautzkiui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 290, l. 222.

su Klaipėdoje ir Telšiuose viešėjusiu Varmijos vyskupu Maximilianu Kalleriu. Tais pačiais metais buvo pradėtos rengti ir atskiros prelatūros kunigų konferencijos, kuriuose svarstyti regionui aktualūs sielovados rūpesčiai. Jų metu vėlgi neretai atsiskleisdavo įdomios skirtingų katalikiškų kultūrų kolizijos. Pavyzdžiui, 1932 m. liepos 18–19 d. Ropkojuose vykusioje konferencijoje svarstant santuokų klausimą, buvo pasiūlyta apie užsakus skelbti ne iš sakyklos, o iškabinant skelbimą ant bažnyčios durų. Komentuodamas šį pasiūlymą, generalvikaras pastebėjo:

Prelatūroje gyvena ne tik vietos katalikai, bet taip pat ir ateiviai iš didžiosios Lietuvos, kurių šiame momente benebus dauguma. Užsakus iškabinant ant durų, dauguma jų nepatėmytų ir tuo būdu iškabinimas neatsiektų tikslo, o papiktinimo būtų nemaža.²⁹

KONFLIKTŲ AŠTRINIMO KELIU

Trapi koegzistencija tarp Klaipėdos katalikų padėtį lemiančių veiksnių pradėjo byrėti 1933–1934 m. Padrąsinta jai palankaus 1932 m. rugpjūčio 11 d. Tarptautinio Hagos teismo sprendimo „Böttcherio byloje“ ir reaguodama į gerokai suaktyvėjusį pronacistinių organizacijų veikimą Klaipėdos krašte, kurį išprovokavo Adolfo Hitlerio atėjimas į valdžią Vokietijoje, Lietuvos vyriausybė nuo 1933 m. rudens žymiai sustiprino pastangas sustabdyti antivalstybinių jėgų veikimą krašte ir paspartinti jo integraciją. Dažniausiai tai siejama su buvusio Piliečių apsaugos departamento direktoriaus Jono Navako paskyrimu į Klaipėdos gubernatoriaus postą, nors tokio kurso kontūrus galima įžvelgti jau nuo dešimtmečio pradžios. Viena iš jo apraiškų buvo naujų lietuviškų švietimo institutų, turėjusių pritraukti į miestą daugiau inteligentijos, steigimas. Religinės politikos plotmėje tai pasireiškė dviem pavidalais: didesne parama naujų katalikų bažnyčių statybai ir valstybei nelojalių dvasininkų išvayumu.

Dar nuo ketvirtojo dešimtmečio pradžios centro valdžia palaipsniui didino savo paramą naujų maldos namų statybai. Pirmoji didelė sub-

²⁹ Prel. P. Urbanavičiaus 1932 m. lapkričio 15 d. laiškas kun. A. Dannelautzkiui, *ibid.*, l. 154.

sidija buvo suteikta 1930 m. – tąkart buvo skirta 70 000 litų Pagėgių bažnyčios statybai. Kitais metais į Telšių vyskupijos banko sąskaitą buvo pervesta dar 50 000 litų, skirtų bažnyčioms Klaipėdos krašte statyti. Didžioji šių pinigų dalis buvo išleista koplyčios Plikiuose statybos išlaidoms kompensuoti. Ketvirtojo dešimtmečio viduryje, gavus vyriausybės atstovų pažadą dėl tolesnio finansavimo, buvo pradėta rengtis naujų bažnyčių statybai Priekulėje ir Klaipėdoje.

Kita vertus, su didelių pinigų srautų judėjimu susijusi maldos namų statyba sukūrė papildomą įtampos židinį. Nepasitikėdama vietos klebonais, kurie buvo atsakingi už statybos darbų organizavimą (Schachtas – Pagėgiuose, o Dannelautzkis – Plikiuose), kurija labai priekabiausiai tikrino jai pateiktus išlaidas pateisinančius dokumentus. Pagėgių bažnyčios statybos apyskaitai patvirtinti Telšių vyskupas 1932 m. pabaigoje sudarė kun. Povilo Pukio vadovaujamą komisiją. Vietoje apžiūrėjusi atliktus darbus ir pateiktus pateisinamuosius dokumentus, komisija apyskaitą iš esmės patvirtino, tačiau pažymėjo, kad „išvengimui skolos gal nereikėjo bokšto ir zakristijos stogas daryti iš varinės skardos, taipogi ir vitražinės stacijas“³⁰. Už šoninį altorių ir kitus interjero medžio darbus komisijai taip pat atrodė permokėta. Komisijai priklausęs Tauragės klebonas kun. Vytautas Dikavičius išdėstė atskirą nuomonę, anot kurios statybos darbams buvo permokėta apie 26 000 litų.

Dar daugiau komplikacijų kilo tvirtinant Plikų bažnytėlės statybos išlaidų tinkamumo apyskaitą. Telšių vyskupijos Bažnyčios turtų valdymo taryba, 1934 m. pabaigoje apsvarsčiusi kun. Dannelautzkio pateiktą Plikų koplyčios statybos apyskaitą, tinkamomis kompensuoti pripažino tik 34 894 litų išlaidų. Likusius daugiau nei 4000 litų nurodyta padengti iš kitų šaltinių, motyvuojant tuo, kad šie pinigai buvo išleisti ne statybai, o bažnyčios įrangai, iš anksto nesuderinus to su kurija ir viršijant vyskupo patvirtintą pirminę sąmatą³¹. Kun. Dannelautzkis į šią žinią, žinoma, sureagavo labai skausmingai. Konfidencialiame laiške generalvikarui prašė atleisti jį nuo Priekulės bažnyčios statybos komiteto

³⁰ 1932 m. lapkričio 19 d. komisijos protokolas, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 296, l. 33–34.

³¹ Prel. P. Urbanavičiaus 1934 m. gruodžio 29 d. laiškas kun. A. Dannelautskiui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 297, l. 8.

pirmininko pareigų, motyvuodamas ne vien tuo, kad ir šiuo atveju gali atsitikti panašiai kaip su Plikiais, bet ir tuo, kad jis yra nušalintas nuo antrosios Klaipėdos bažnyčios statybos reikalų. Jautėsi įžeistas ir požiūrio tų dvasininkų, kurie buvo paskirti priimti Pagėgių bažnyčios statybą, ypač Tauragės dekano, kad „mes čia nemokame statyti ir per brangiai statome“³². Nors ne iš karto, tačiau vyskupijos vadovybė iš tikrųjų nušalino Klaipėdos kleboną nuo visų naujų bažnyčių statybos reikalų.

Santykiai tarp kun. Dannelautzkio ir Telšių vyskupo pradėjo sparčiai blogėti po to, kai 1933 m. vasarą, atsidėkodamas už 25 uolius darbo Klaipėdos parapijoje metus, popiežius suteikė jam savo rūmų prelado titulą. Tokiu sprendimu Šv. Sostas ne tik parodė aiškų pagarbos ženklą, bet ir rezervavo sau teisę nominuoti Klaipėdos parapijos klebono įpėdinį, taip įpareigodamas vietos bažnytinę ir pasaulietinę valdžią suderinti būsimą kandidatūrą į šią vietą ir užkirsdamas kelią galimam kun. Dannelautzkio iškeldinimui iš Klaipėdos. Dėl to šį sprendimą labai rėmė ir laikinas Šv. Sosto reikalų patikėtinis Lietuvoje Antonio Arata, anot kurio, „Šv. Sostui rezervuota nominacija – sudėtingomis politinėmis aplinkybėmis, kurios gresia Memelio parapijos aptarnavimui – tikrai suteiktą visišką garantiją, kad bus laikomasi nuošalyje nuo nacionalistinių prietarų, kurie negali nekenkti sielų gerovei“³³.

Kad Lietuvos vyriausybė puoselėja ryžtingus ketinimus Klaipėdos krašte dirbančių vokiečių tautybės dvasininkų atžvilgiu, aiškiai parodė 1934 m. rugsėjo 24 d. paskelbtas gubernatoriaus Navako potvarkis, kuriuo devyniems krašto liuteronų kunigams, neturintiems Lietuvos pilietybės ir nemokantiems lietuvių kalbos (tarp jų buvo ir Klaipėdos Šv. Jono parapijos pastorius Otto Leitneris) bei katalikų Viešvilės parapijos klebonui kun. Leonui Olschewskiui buvo anuliuoti darbo leidimai ir jie turėjo išvykti iš krašto. Nepaisant Šv. Sosto mėginimų protestuoti prieš tokį valdžios sprendimą kun. Olschewskio atveju, gubernatorius tvirtai laikėsi savo pozicijos.

³² Kun. A. Dannelautzkio 1935 m. vasario 18 d. laiškas prel. P. Urbanavičiui, *ibid.*, l. 75.

³³ A. Aratos 1933 m. vasario 27 d. raportas Šv. Sosto AES kongregacijos sekretoriui Giuseppe Pizzardo – *Lietuva ir Šventasis Sostas (1922–1938)*, p. 445.

Matydami ryžtingus valdžios žingsnius, Klaipėdoje dirbę lietuvių kunigai ir aktyvesni pasauliečiai irgi pasijuto drąsiau. Uždaroje bažnytinėje aplinkoje, o kartais ir viešai jie vis garsiau pradėjo kaltinti parapijos kleboną provokiška veikla. 1934 m. pavasarį įsiplieskė konfliktas tarp kun. Dannelautzčio ir kun. Bajerčiaus pastarajam pareiškus, kad žmonės kleboną vadina lietuvių germanizatoriumi. Kun. Dannelautzkiš kreipėsi į vyskupijos kuriją, reikalaudamas, kad kun. Bajerčius pateiktų įrodymų. Gavusi kun. Bajerčiaus paaiškinimą, kurija pavedė jame nurodytus faktus ištirti oficijolui Jurgiui Narjauskui. 1934 m. balandžio 7–9 d. atlikęs liudytojų kvotą ir pasikalbėjęs su vienu kitu miesto gyventoju, pastarasis konstatavo, kad visus kun. Bajerčiaus iškeltus priekaištus kun. Dannelautzkiui tenka laikyti įrodytais. Svarbiausias „nustatytas“ dalykas – „kan. Dannelautzčio vokiečiams palankumas ir lietuviams nepalankumas visų yra žinomas, matomas, jaučiamas, visų liudininkų pabrėžiamas“³⁴.

1935 m. sausio 22 d. dienraštyje *Rytas* pasirodė anoniminė žinutė apie tai, kad 1934 m. Piemenėlių Mišios Klaipėdos katalikų bažnyčioje vyko tik vokiškai, nors jose dalyvavo beveik vieni lietuviai. Trumpa žinutė baigiama konstatavimu, jog klebonas „vis dar stengiasi parodyti, kad čia ne Lietuva, bet Vokietija“³⁵. Publikaciją iki šiol tebecituoja ne vienas autorius, taip argumentuodamas provokišką Klaipėdos klebono orientaciją. Tuo tarpu pats kun. Dannelautzkiš, komentuodamas publikaciją, pastebėjo, jog pagal susitarimą tarp lietuvių ir vokiečių atstovų bendrose pamaldose per Kalėdas ir Velykas Prisikėlimo Mišios paskirtos lietuviams, o Piemenėlių – vokiečiams. Be to, vokiečių choras, kaip ir pridera, per Mišias gieda lotyniškai, tačiau per šventes, kaip įprasta ir sutarta, giedamos ir vokiškos Kalėdų giesmės. „Taip metų metus viskas ėjosi taikiai, lietuviai katalikai mielai ateidavo į Kristaus sutiktuves ir nepaisant vokiško giedojimo buvo pamaldžiai nusiteikę. Tik dabar, praėjus nemažai laiko po šventės, pasirodė kurstomas straipsnis katalikiškame *Ryte*“. Kaip nepagrįstus atmetė jis ir priekaištus dėl skelbimų bažnyčioje

³⁴ Kun. J. Narjausko 1934 m. balandžio 11 d. raportas Telsių vyskupijos ordinarui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 283, l. 20.

³⁵ „Klaipėdiečiai katalikai nepatenkinti“, *Rytas*, 1935 01 22, nr. 18 (3166), p. 60.

tik vokiečių kalba, o vokiški užrašai ant varpų, jo teigimu, gali pikinti tik tuos, kurie pajėgtų užkopti į bažnyčios bokšto viršų³⁶.

Rasti bendrą kalbą su vokiečių tautybės prelatūros kunigais Telšių vyskupijos kurijai trukdė ir bendresnio pobūdžio kultūriniai skirtumai, kurie šiuo laikotarpiu bene geriausiai atsiskleidė santykių su kitatikiais ir pasaulietine valdžia srityse. Katalikiškoje Lietuvos kultūroje tuo metu vyravo konservatyvus ir labai negatyvus požiūris į protestantus. Jie laikyti ne tik tikėjimo eretikais, protestantiškoje kultūroje netgi įžvelgtos grėsmę krikščioniškai civilizacijai keliančių politinių ideologijų šaknys³⁷. Tuo tarpu Vokietijoje, o ypač protestantiškoje Prūsijoje, dėl ilgalaikės veikimo diasporoje patirties katalikai žymiai palankiau vertino kasdienio bendradarbiavimo su evangelikais galimybę. Klaipėdos klebono palankumas protestantams irgi erzino Telšius:

Nuostabus dalykas, kad Klaipėdos katalikų klebonas primygtinai palaikė pastoriaus reikalavimą, aiškindamas, kad Vokietijoje bendros koplyčios katalikų ir protestantų pamaldoms laikyti paprastas dalykas. Abelnai Klaipėdos klebonas palinkęs prie susiartinimo su protestantais, ne visuomet leistinuose dalykuose.³⁸

Lygiai taip pat nepriimtinos Telšių vyskupijos ordinariatui atrodė ir Klaipėdos klebono nuorodos į įstatymo raidę santykiuose su pasaulietine valdžia. Sugebėję ne tik legalizuoti konkordatu nenumatytą kunigų seminariją Telšiuose, bet ir gauti jai valstybės paramą, vyskupijos vadovai negalėjo suprasti kun. Dannelautzčio ištikimybės formaliai tvarkai. Manyta, kad „Dievui ir geriems žmonėms padedant“, galima laimėti daugiau, negu leidžia tikėtis įstatymo raidė³⁹.

³⁶ Prel. A. Dannelautzčio 1935 m. sausio 25 d. laiškas prel. P. Urbanavičiui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 282, l. 10.

³⁷ Panašus požiūris tuo metu dar dominavo ir Romoje. Daugiau apie tai žr.: Raffaela Perin, „Pregiudizio antiebraico e antiprotostante: alcuni riflessi sull'atteggiamento della Chiesa verso il fascismo“, in: *Pius XI: Keywords*, eds. A. Guasco, R. Perin, Zürich-Berlin, 2010, p. 147–154.

³⁸ Prel. P. Urbanavičiaus 1936 m. lapkričio 2 d. *pro memoria* kun. J. Vaišnoraui MIC, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 291, l. 190.

³⁹ Prel. P. Urbanavičiaus 1935 m. vasario 8 d. laiškas kun. A. Dannelautzkiui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 290, l. 232.

Stiprėjanti kun. Dannelautzkie veiksmų kritika sutapo su Telšių vyskupo pastangomis visiškai izoliuoti jį nuo prelatūros reikalų tvarkymo. Telšiuose, atrodo, manyta, kad tiesiausias kelias šio tikslo link veda per Klaipėdos krašto autonominių valdžios įstaigų galių reguliuoti vietos religinį gyvenimą sumažinimą. Dar 1934 m. pradžioje vysk. Staugaitis kreipėsi į Klaipėdos krašto gubernatorių Navaką, prašydamas paramos siekiant, kad lėšos Bažnyčios išlaikymui Klaipėdos krašte būtų skirstomos nepriklausomai nuo autonominės valdžios. Tokio siekio pagrįstumą vyskupas argumentavo konkordato tarp Lietuvos ir Šventojo Sosto nuostatomis, kurios, jo teigimu, galioja visoje Lietuvos valstybės teritorijoje⁴⁰. Taigi vyskupas arba pamiršo, arba ignoravo bulės *Lituanorum gente teiginį*, kad kaip Klaipėdos prelatas jis yra *servatis, juxta locorum adjuncta et ad normam juris, servandis* (lot. „besivadovaujantis vietos papročiais ir teisės normomis“). Matyt, tikėjosi, kad kieta ranka pasižymėjęs Navakas parems jo poziciją, skirtingai nei prieš kelerius metus Antanas Merkys, kuris laikinai pažabojo vyskupo ambicijas, pareikšdamas:

Nuodugniai susipažinęs su minėtu raštu, konkordatu tarp Lietuvos ir Šv. Sosto ir veikiančiais Klaipėdos krašto įstatymais, turiu apgailėti, kad priversti direktoriją priimti prie Tamstos rašto pridėtą sąmatą aš neturiu teisėto pamato.⁴¹

Navako atsakymo į minėtą raštą, deja, nepavyko rasti, tačiau greičiausiai ir jis niekuo negalėjo padėti.

Nesulaukęs apčiuopiamos gubernatoriaus paramos rūpimu klausimu, vyskupas nenuleido rankų ir ryžosi vienas kovoti su Direktorija. Pirmas bręstančios konfliktinės situacijos signalas nuskambėjo 1935 m. pradžioje, kai Direktorija pakeitė atlyginimo kategoriją naujai paskirtiems klebonams Pagėgiuose (Bajerčius) ir Viešvilėje (Steponavičius), mokėdama jiems mažiau, negu reikalavo krašto atlyginimų įstatymas ir buvo mokama jų pirmtakams. Kun. Steponavičius pranešė girdėjęs, jog Direktorija taip pasielgė, norėdama pamokyti kuriją, kad su ja skiriant kunigus būtų

⁴⁰ Vysk. J. Staugaičio 1934 m. vasario 28 d. raštas Klaipėdos krašto gubernatoriui J. Navakui, *ibid.*, l. 121–122.

⁴¹ Klaipėdos krašto gubernatoriaus A. Merkio 1931 m. gruodžio 3 d. raštas vysk. J. Staugaičiui, *ibid.*, l. 232.

pasitariama, kaip anksčiau neva darydavęs Varmijos vyskupas ir Klaipėdos dekanas⁴². Nepaisant daugkartinių nuskriaustų klebonų skundų ir vyskupijos kurijos protestų, Direktorija tąkart taip ir nenusileido.

Nors ir pralaimėjęs pirmą kovos raundą, Telšių vyskupas neketino atsižvelgti į Direktorijos pretenzijas dalyvauti parapijų beneficijų skirstyme. 1937 m. 2-ojoje pusėje Telšių vyskupijos kurija išvėlė į dar vieną teisinę diskusiją su Direktorija. Ją išprovokavo kurijos raštai, kuriais buvo prašoma skirti atlyginimą kunigui Smalininkuose ir pranešama apie įvykusias permainas prelatūros dvasininkijoje. Reaguodama į juos, Direktorija apgailestavo, kad yra pastatoma prieš įvykusį faktą ir dar kartą patvirtino norą, kad visi paskyrimai būtų iš anksto derinami su ja, kartu nurodydama, kad geriausiu tarpininku šiais klausimais galėtų būti Klaipėdos dekanas⁴³. Telšiams toliau savo argumentus remiant Bažnyčios teise, kurią pripažįsta LR Konstitucijos 84 straipsnis ir konkordatas, Direktorija atkakliai laikėsi nuostatos, kad Klaipėdos krašto katalikų parapijų teisinė būklė, priešingai evangelikų parapijų teisei būklei, nėra sureguliuota įstatymu, todėl algų mokėjimas katalikų kunigams iš Direktorijos biudžeto iš esmės priklauso tik nuo jos ir seimelio geros valios. Ginčui patekus į aklavietę, Telšių vyskupijos generalvikaras šiek tiek nuramino aistras, pripažindamas, kad derybos su krašto autonominės valdžios institucijomis dėl naujų kunigų etatų steigimo yra neišvengiamos, ir siūlydamas surengti pasitarimą, kuriame būtų apsvarstyti ginčytini klausimai⁴⁴.

Pagrindine derybų sąlyga buvo įvardyta tai, kad ordinariatas pats pasirinktų, kas jam atstovautų šiose derybose, o ne priimtų Direktorijos peršamą kun. Dannelautzkie kandidatūrą. Atrodo, kad padedant Romoje gyvenantiems lietuvių dvasininkams, Telšių vyskupui pavyko įtikinti ir Šventąjį Sostą neprieštarauti tam, kad Klaipėdos klebonas būtų nušalintas nuo prelatūros reikalų tvarkymo. Konsistorijos kongregacijoje

⁴² Kun. K. Steponavičiaus 1935 m. balandžio 13 d. raštas Telšių vyskupijos kurijai, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 284, l. 27.

⁴³ Klaipėdos krašto direktorijos 1937 m. birželio 21 d. raštas Klaipėdos prelatūros ordinariatui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 290, l. 34–35.

⁴⁴ Telšių vyskupijos generalvikaro 1937 m. lapkričio 24 d. raštas Klaipėdos krašto direktorijai, *ibid.*, l. 30.

Baltijos kraštų reikalus kuravęs Leonardo Cercone pas jį 1936 m. rugsėjį apsilankiusiam kun. Juozui Vaišnora MIC pareiškė, kad kongregacijai visiškai nesvarbu, kas bus paskirtas Telšių vyskupo generalvikaru Klaipėdos prelatūrai, daug svarbiau yra tai, kad jis dažniau lankytųsi krašte, pasirūpintų jaunų kunigų lietuvių siuntimu į kraštą, katalikiškų mokyklų steigimu ir naujų bažnyčių statyba. Be to, jis pabrėžė, kad Šventajam Sostui ypač rūpi Klaipėdos prelatūros bažnytiniai reikalai, nes čia yra labai palankios sąlygos komunizmo plėtrai, kuriai reikia užkirsti kelią⁴⁵.

4-ojo dešimtmečio 2-ojoje pusėje Telšių vyskupijai iš dalies pavyko atlikti Šventojo Sosto išskeltus uždavinius Klaipėdos krašte. 1938 m. prelatūroje jau dirbo 11 kunigų, iš jų 9 lietuviai, kurių didesnė pusė (5) buvo jauni Telšių kunigų seminarijos auklėtiniai, šventimus gavę 4-ajame dešimtmetyje⁴⁶. Nors katalikiškų mokyklų krašte nebuvo įsteigta, svarbiausių Klaipėdos valstybinių švietimo įstaigų kapelionais buvo paskirti jauni pajėgūs kunigai: Pedagoginiame institute tikybą dėstė kun. dr. Antanas Kruša, Vytauto Didžiojo lietuvių gimnazijoje – kun. Jonas Beinoris, o Amatų mokykloje – kun. Juozas Juknevičius. Tiesa, Klaipėdos parapijos klebonas ne visuomet buvo tuo patenkintas. Kai 1938 m. pabaigoje kun. Juknevičius buvo paskirtas kapelionu į Amatų mokyklą, kun. Dannelautzkis skundėsi, kad tai, kaip visuomet panašiais atvejais, buvo padaryta jį apeinant ir atimant iš jo pagalbininką parapijos sielovadoje. Jo nuomone, šiuo atveju gali iškilti sunkumų ir dėl to, kad anksčiau iš Direktorijos atlyginimą gaudavęs kun. Juknevičius, pereidamas į centrinės vyriausybės institutą, kuris čia vertinamas labai priešišškai, gali jo netekti ir taip bus prarastas vieno parapijos vikaro etatas⁴⁷.

4-ojo dešimtmečio 2-ojoje pusėje Klaipėdos krašte toliau statytos ir naujos katalikų bažnyčios. 1935 m. vasarą Smalininkuose buvo pašven-

⁴⁵ Kun. J. Vaišnoros 1936 m. rugsėjo 27 d. laiškas vysk. J. Staugaičiui, *ibid.*, l. 168–169.

⁴⁶ *Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1938*, p. 113–114.

⁴⁷ Prel. A. Dannelautzkio 1938 m. lapkričio 9 d. laiškas prel. P. Urbanavičiui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 282, l. 41.

tinta mūrinė bažnytėlė, įrengta anksčiau už Žemaičių vyskupijos pinigus įsigygame name. Prie to daugiausia prisidėjo kun. Petkus, paaukojęs pastato perstatymui 2800 litų⁴⁸ ir rūpinęsis darbų organizavimu. Kun. Petkui Telšių vyskupijos kurija pavedė rūpintis ir bažnyčios statyba Priekulėje. 1936 m. vasarą jis buvo patvirtintas naujo bažnyčios statymo komiteto pirmininku, nušalinant nuo šių pareigų kun. Dannelautzkį. Bažnyčia 1937 m. pavasarį buvo pradėta statyti kun. Petkui savo vardu paėmus paskolą, kurią gražinti tikėtasi iš vyriausybės žadėtos 20 000 Lt pašalpos⁴⁹. Greičiausiai dėl to, kad kun. Dannelautzkiš nebuvo prileistas prie bažnyčios statybos, 1938 m. liepos 3 d. vykusias bažnyčios pašventinimo apeigas boikotavo prelatūros kunigai ir autonominės valdžios atstovai, o aukščiausio rango svečias buvo Švėkšnos klebonas prel. Julius Maciejauskas.

Kun. Petkus didžiąją savo Klaipėdoje turėto nekilnojamojo turto dalį testamentu irgi planavo palikti Bažnyčios institucijoms. Tiesa, 1937 m. jis pakeitė savo testamentą ir vietoj 90 000 litų įvertinto namo Palangos g., kurį perrašė kazimierietėms, kurijai užrašė sklypą su trimis namais su sąlyga, kad kurija tuos namus parduotų ir už gautus pinigus pastatydintų Klaipėdos krašte katalikams bažnytėles, kur jos bus būtinai reikalingos⁵⁰. Nors kurija tokia rokiruote nebuvo itin sužavėta, fundacija vienuolijoms iš tikrųjų buvo ne mažiau reikalinga nei naujų bažnyčių statybai, nes į Klaipėdos kraštą nė vienai vienuolijai taip ir nepavyko įkelti kojos. 4-ojo dešimtmečio pradžioje į Klaipėdą ketinusios atvykti Šv. Elžbietos (Pilkosios) seserys čia taip ir neįsikūrė, o Plungėje sėkmingai dirbusiems kapucinams pats vysk. Staugaitis draudė Klaipėdos krašte sakyti pamokslus ir vesti rekolekcijas vokiečių kalba, taip saugodamas juos nuo naujų viešų užsipuolimų Lietuvos spaudoje. Anot Šiaurės Vokietijos jėzuitų provincijos vadovo Bernhardo Bley'aus,

⁴⁸ Kun. K. Steponavičiaus pranešimas apie Viešvilės parapijos būklę 1935 m., LVIA, f. 669, ap. 48, b. 290, l. 139

⁴⁹ Kadangi iš valstybės biudžeto buvo gauta tik 10 000 litų, bažnyčią pastačius liko nemaža skola, kurios dalis vėliau buvo padengta iš Klaipėdos bažnyčios statybai sukauptų, bet taip ir nepanaudotų lėšų.

⁵⁰ Kun. N. Petkaus 1937 m. balandžio 8 d. laiškas Telšių vyskupijos kurijai, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 283, l. 15.

Telšių ir Varmijos vyskupai bei Šventojo Sosto atstovybės Kaune sekretorius prel. Faidutti ne kartą prašė atsiųsti jėzuitus į Klaipėdos kraštą; motyvuota tuo, kad čia yra vokiečių protestantų centras, o lietuvių kunigai dar nėra pasirengę su jais konkuruoti⁵¹. JAV lietuvių kunigas A. Alaburda dar 3-iojo dešimtmečio pabaigoje Klaipėdoje siūlė perleisti vieną iš jam priklausiusių namų jėzuitams, tačiau pastarieji, tuo metu turėdami kitų rūpesčių, dovanos nepriėmė.

Tuo tarpu svarbiausias projektas naujų katalikų maldos namų statybos srityje, žinoma, buvo sumanymas pastatyti antrąją katalikų bažnyčią pačioje Klaipėdoje. Ji turėjo būti skirta iš Didžiosios Lietuvos atvykusiems katalikams ir simbolizuoti krašto integraciją į lietuvišką kultūrinę erdvę. Bažnyčios statyba pradėta rūpintis jau 1934 m. vasarą, kuomet susikūrė kun. Ruibio vadovaujamas pirmasis komitetas, tačiau konkretesni pasirengimo darbai pajudėjo tik po dvejų metų. 1936 m. pradžioje buvo įkurta Draugija katalikų bažnyčios Klaipėdoje statybai remti, kurios pirmininku vysk. Staugaitis patvirtino buvusį ministrą pirmininką, tuometinį Prekybos instituto Klaipėdoje rektorių Ernestą Galvanauską. Kun. Ruibys buvo oficialiai įgaliotas rinkti aukas bažnyčios statybai.

Per dvejus metus visoje Lietuvoje Klaipėdos bažnyčios statybai buvo surinkta daugiau nei 27 000 litų aukų, kurių vos užteko įsigyti žemės sklypui naujai besikuriančiame miesto rajone Smeltėje ir suorganizuoti bažnyčios projekto konkursą. Pastarajame dalyvavo net 24 autoriai, o pirmoji premija 1938 m. kovo 15–16 d. vykusiame konkurso komisijos posėdyje buvo paskirta inžinieriaus Adolfo Lukošaičio pateiktam projektui „MTF“⁵². 1938 m. pabaigoje Draugija bažnyčios statybai remti ir Telšių vyskupas kreipėsi į įvairias valdžios institucijas su prašymais skirti lėšų bažnyčios statybai, tačiau centro valdžia neskubėjo. Viena vertus, dėl komplikotos tarptautinės situacijos ir agresyvios Vokietijos užsienio politikos tolesnis Klaipėdos krašto likimas jau buvo neaiškus. Antra vertus, kaip tik tuo metu pagrindinis valstybės ir visuomenės dė-

⁵¹ B. Bley'aus 1928 m. balandžio 21 d. laiškas jėzuitų ordino generolui Włodzimierzui Ledóchowskiui, Archivum Romanum Societatis Iesu, Lituania, b. 1001.

⁵² „Priimtas Smeltės katalikų bažnyčios projektas“, *Vakarai*, 1938, nr. 63, p. 8.

mesys bei resursai buvo sutelkti į kitos paminklinės šventovės – Kauno Prisikėlimo bažnyčios statybą, kurios sąmata viršijo milijoną litų. Deja, istorinės aplinkybės neleido nei pabaigti Prisikėlimo bažnyčios, nei pradėti Klaipėdos bažnyčios, o šių šventovių likimas tarsi simboliškai įkūnijo nebaigtus pirmosios Respublikos namų darbus.

Bažnytinei vyresnybei daugiausia rūpinantis maldos namų statymu, nebuvo pakankamai išnaudotos katalikiškos žiniasklaidos galimybės lietuviškai katalikybei krašte stiprinti. Šiuo požiūriu katalikai Klaipėdos krašte smarkiai nusileido liuteronams, kurie čia ne tik leido laikraštėlį *Lietuvos Evangelikų kelias*, bet ir turėjo pusvalandžio trukmės radijo laidą. Apie katalikybės būklę krašte labai retai rašyta ir Didžiosios Lietuvos spaudoje. Netgi savaitraštyje *Žemaičių prietelius* tik labai retai pasirodydavo trumpos žinutės iš Klaipėdos katalikų gyvenimo. Tokia padėtis, žinoma, neprisidėjo prie geresnio vieni kitų pažinimo. Lietuviškos katalikiškos spaudos trūkumo klausimas keltas ir 1937 m. rugsėjo 6 d. vykusioje Klaipėdos prelatūros kunigų konferencijoje, kur buvo svarstyta atvykusių į Klaipėdos kraštą katalikų religinė būklė ir priemonės ją pagerinti. Be kitų priemonių, kuriomis tikėtasi pakelti atvykusiųjų religinio raštingumo lygį, siūlyta daryti žygių, kad diaspora galėtų dovanai arba lengvatinėmis sąlygomis gauti daugiau katalikiškos spaudos iš Didžiosios Lietuvos⁵³.

Beje, Telšių vyskupo generalvikaro nurodymu iš šios konferencijos darbotvarkės buvo išbrauktas punktas, numatęs svarstyti siūlymą ordinariumui, kad šis leistų krikšto ir paskutinio patepimo apeigas prelatūroje atlikti vietos kalba. Toks nurodymas motyvuotas tuo, jog „Romos ir mūsų provincijos Ritualas kitoniškai yra nusistatęs. Tame dalyke galėsite konferencijai tik vieną patarti, atlikus šv. krikšto ar paskutinio patepimo apeigas su maldomis lotynų kalboje, išaiškinti žmonėms tų sakramentų apeigų bei maldų reikšmę“⁵⁴. Didėjant politinei įtampai krašto viduje, kalbų vartojimo sielovadoje klausimas darėsi vis jautresnis, todėl abi pusės stengėsi nepažeisti trapios pusiausvyros. Likus mažiau nei pusme-

⁵³ Konferencijos protokolas, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 281, l. 12.

⁵⁴ Prel. P. Urbanavičiaus 1937 m. rugsėjo 2 d. raštas kun. A. Krušai su įgaliojimu atstovauti Ordinariatui Klaipėdos prelatūros kunigų konferencijoje, *ibid.*, l. 7.

čiui iki anšliuso, kun. Dannelautzkis siūlė atidėti ir rinkimus į parapijos komitetą, motyvuodamas tuo, kad tokie rinkimai dvikalbėje bendruomenėje visuomet sukelia didelę sumaištį⁵⁵. Matyt, nusprendusi, kad tokiomis aplinkybėmis neverta tikėtis lietuviams palankesnės rinkimų baigties, Telšių vyskupijos kurija tam pritarė.

Kraštui vėl atsidūrus Vokietijos valdžioje, kun. Dannelautzkis, nepaisant anksčiau patirtų nuoskaudų, nenutraukė ryšių su Telšiais. Jis dalyvavo 1939 m. balandžio 7 d. kurijoje vykusiame pasitarime, kuriame buvo nuspręsta, kad „deleguotieji į Prelatūrą iš Telšių vyskupijos kunigai lieka Telšių vyskupo žinioje, o tuo tarpu lieka Prelatūroje, kol sąlygos leis“⁵⁶. Pasirūpinti jų išlaikymu Klaipėdos klebonas jau negalėjo, nes Direktorija Reicho vyriausybės nurodymu nutraukė atlyginimų mokėjimą lietuvių kunigams. Į sunkią finansinę padėtį patekusiems dvasininkams pagalbos ranką ištiesė Lietuvos vyriausybė, kuri, tikėdamasi iš jų svaraus indėlio lietuviškumo išlaikymui, buvo suinteresuota jų pasilikimu Klaipėdos krašte. Buvusiam Lietuvos užsienio reikalų ministrui Stasiui Lozoraičiui tarpininkaujant, 1939 m. gegužės 27 d. Ministrų kabinetas paskyrė atlyginimus penkiems krašte pasilikusiems lietuvių kunigams⁵⁷.

Anksčiau lietuvių kaltintas provokiška orientacija ir tuo, kad jiems yra abejingas, kun. Dannelautzkis pasikeitus geopolitinei situacijai įrodė šių kaltinimų nepagrįstumą. Jis prašė kurijos atsiųsti pirmosios Komunijos einantiems lietuvių vaikams maldynėlių ir giesmynų⁵⁸, taip pat rūpinosi, kad į kraštą atvykęs kun. Burgeris būtų priimtas į Marijampolės marijonų vienuolyną mokytis lietuvių kalbos. Iš pradžių dėl to kreipėsi į kuriją laišku, vėliau rašė prel. Narjauskui, pagaliau, negavęs jokio atsakymo, liepos 11 d. paskambino prel. Urbonavičiui, kuris pažadėjo

⁵⁵ Kun. A. Dannelautzkio 1938 m. spalio 7 d. laiškas prel. P. Urbanavičiui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 282, l. 38.

⁵⁶ Pasitarimo protokolas, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 292, l. 115.

⁵⁷ Saulius Grybkauskas, „Lietuvos vyriausybės reakcija į nacistinės Vokietijos politiką Klaipėdos krašto lietuvių atžvilgiu (1939 03 23–1940 06 15)“, *Genocidas ir rezistencija*, 1998, nr. 1, p. 74.

⁵⁸ Kun. Dannelautzkio 1939 m. balandžio 29 d. laiškas prel. Urbanavičiui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 290, l. 35.

daryti žygių, tačiau ir toliau jokių rezultatų nebuvo⁵⁹. Motyvuojant apalpų trūkumu, kun. Burgeris vėliau nebuvo priimtas ir į Telšių kunigų seminariją. Kurijos pasyvumą šiuo atveju galima paaiškinti žinant, kad tuo metu joje dominavo rezignacinės nuotaikos Klaipėdos krašto klausimu. To meto vysk. Staugaičio korespondencija liudija, kad jis neturėjo didesnių vilčių dėl lietuviybės ateities krašte, o tolesnis prelatūros administravimas darėsi vis didesnė našta, kurios jis siekė kuo greičiau nusikratyti.

Ilgai laukti šio noro išsipildymo neteko. Atsižvelgdamas į pakitusią geopolitinę situaciją ir kliūtis, kurios iškilo Telšių vyskupui valdant prelatūrą, Šventasis Sostas 1939 m. birželio 10 d. apaštaliu prelatūros administratoriumi laikinai paskyrė Varmijos vyskupą Kallerį. Taip baigėsi lygiai 13 m. trukęs mėginimas paversti Klaipėdos krašto katalikus integralia lietuviškos katalikybės dalimi. Į kraštą atvykusiems lietuviams grįžtant namo, paskui juos išvyko ir visi čia dirbę lietuvių kunigai.

IŠVADOS

Atliktas tyrimas patvirtina, kad katalikybė Klaipėdos krašte, nepaisant mažumos statuso regiono gyventojų konfesinėje struktūroje, buvo svarbus skirtingų tapatybės ideologijų konkurencijos laukas. Šventojo Sosto sprendimą įkurti čia autonominę bažnytinės administracijos darinį, asocijuotą su viena iš naujai sudarytos Lietuvos bažnytinės provincijos diecezijų, lėmė ne vien siekis prisitaikyti prie pakitusių geopolitinių aplinkybių, bet ir noras įdiegti saugiklius, kurie padėtų išvengti instrumentinio tikėjimo panaudojimo nacionalizmo tikslams. Iš daugelio skirtingų alternatyvų buvo pasirinktas arkivysk. Matulaičio pasiūlytas variantas.

Per pirmuosius prelatūros gyvavimo metus visi kiti veiksniai, nuo kurių pozicijos priklausė Klaipėdos krašto katalikų padėtis – Lietuvos vyriausybė, Telšių vyskupijos vadovybė, krašto autonominės valdžios įstaigos – taip pat elgėsi nuosaikiai, sudarydami palankią aplinką krašto

⁵⁹ Kun. Dannelautzkio 1939 m. liepos 20 d. laiškas Telšių vyskupui, LVIA, f. 669, ap. 48, b. 282, l. 43.

religinio gyvenimo adaptacijai prie naujų sąlygų. Centro vyriausybė iš pradžių nesiėmė aktyvių krašto kultūrinės integracijos veiksmų, taip pat ir religinės politikos lygmeniu, Telšių vyskupas mėgino atsižvelgti į jam patikėto regiono etnokultūrinę specifiką, o Direktorija nepiktnaudžiavo jai suteiktomis gana plačiomis teisėmis reguliuoti religinėms organizacijoms skirtus materialinius resursus, atsižvelgdama į pagrįstus sparčiai augančios katalikų bendruomenės lūkesčius.

Kita vertus, jau pradiniam klaipeidietiškos ir lietuviškos katalikybės akistatos etape atsiskleidė jų raiškos formų skirtumai, kuriuos ne visada pavykdavo įveikti. Ypač sunkiai suderinami buvo tokie dalykai kaip pasauliečių vaidmens Bažnyčioje samprata, bažnytinių švenčių kalendorius, Bažnyčios dalyvavimo viešojoje erdvėje būdai, santykiai su kitatikiais ir su pasaulietine valdžia.

Abipusio atvirumo pagrindu neišspręsti, o tik laikinai užgniaužti prieštaravimai virto atvirais konfliktais po to, kai dėl vidaus ir užsienio politikos pokyčių anksčiau minėtų veiksmų pozicijos pradėjo radikalėti. Lietuvos valdžia 4-ajame dešimtmetyje skyrė žymiai daugiau subsidijų naujų katalikų bažnyčių statybai ir nebetoleravo nelobaliai nusiteikusių dvasininkų veiklos krašte. Taip ir nesugebėjęs pelnyti klaipeidietiškių palankumo, Telšių vyskupas savo autoritetą mėgino įtvirtinti pasinaudodamas galios priemonėmis. Šventasis Sostas, laikydamas Klaipeidos kraštą potencialiai pavojingų socialinių ir politinių kataklizmų židiniu, mažiau besipriešino Lietuvos dvasinės ir pasaulietinės valdžių pastangoms sutvirtinti savo pozicijas krašte. Krašto autonominės valdžios įstaigos, reaguodamos į sparčiai didėjančią lietuviškos katalikybės ekspansiją, pradėjo naudotis disponuojamais formaliais įrankiais jai pristabdyti.

REGINA LAUKAITYTĖ

KATALIKŲ IR RELIGINIŲ MAŽUMŲ POGRINDIS LIETUVOJE 1944–1956 M.*

Vienu svarbiausių sovietų valdžios uždavinių socialinėje srityje pasibaigus karui buvo suregistruoti Bažnyčias bei religines bendruomenes, ypač veikiančias neseniai okupuotose teritorijose. Tokia „inventorizacija“ turėjo užkirsti kelią savarankiškam jų funkcionavimui**. Vis dėlto, panašiai kaip ir kitose sovietinės valstybės gyvenimo srityse, oficialioji religinė statistika turėjo poteksčių ir neatspindėjo realios situacijos. Sovietų režimui ribojant tradicinę veiklą, formavosi bažnytinis pagrindis, kuriame brendo kelios tikinčiųjų kartos. Šis pagrindis nebuvo atvirai antisovietinis, dažniausiai apsiribota vien religiniais poreikiais. Bet jo egzistavimas iš esmės koregavo ir tikinčiųjų, pasigedusių sąžinės laisvės, ir Bažnyčių bei religinių bendruomenių, nebegalėjusių veikti viešai, požiūrį į politinę sistemą. Kiekvienas jo dalyvis, net ir visiškai nesujęs su pastarosios vertinimais ir pats to nesiekdamas, tapatinosi su opoziciniu potencialu, buvo suinteresuotas sistemos pokyčiais.

1944–1948 m. Lietuvos Bažnyčios ir parapijų tikintieji dar galėjo naudotis sąlygine laisve – disponavo nuosavybe, Bažnyčios pačios formavo savo vadovybę. Pokariu sovietų valdžia neforsavo šioje srityje didelių permainų – vengė tikinčiųjų opozicijos režimui. Jau 1944 m. rudenį prie

* Straipsnis parengtas dalyvaujant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamame projekte „Stalinizmas Lietuvoje 1944–1953 m.“, sutarties nr. VAT-02/2010.

** Religinių bendruomenių ir dvasininkų („kulto tarnautojų“) registravimo procedūra suteikė galimybę ne tik kontroliuoti situaciją, bet ir manipuliuoti žmonėmis. Neregistruodami bendruomenių, įvairių tikybų maldos namų valdžios pareigūnai efektyviai mažino jų skaičių, kuris buvo derinamas prie propagandos poreikių: „religiniai prietariai komunizmo kūrimo sąlygomis“ neišvengiamai turėjo nykti. SSRS atsirado regionų, kuriuose veikiančių maldos namų tinklas buvo labai retas arba jų visai nebuvo, kaip, pvz., Kaliningrado srityje.

Lietuvos SSR Liaudies komisarų tarybos (toliau – LKT, nuo 1946 m. – Ministrų tarybos, toliau – MT) pradėjęs funkcionuoti Religinių kultūrų reikalų tarybos prie SSRS LKT (toliau – RKRT) padalinys iš pradžių dirbo vangiai. Tarybos įgaliotinis Alfonsas Gailevičius skundėsi savo vadovybei Maskvoje, jog neturįs pavaduotojų, nuolat siuntinėjamas į komandiruotes ir stokojęs laiko tiesioginėms pareigoms¹. Tačiau padėtis iš esmės pasikeitė 1948 m., kai įgaliotinio pareigas perėmė Bronius Pušinis, senas komunistas (nuo 1919 m.), tarpukariu ilgai gyvenęs SSRS ir gerai susipažinęs su stalininiais kovos su religija metodais. 1948–1949 m. visų Bažnyčių situacija blogėjo kone kasdien – jos neteko viso nekilnojamojo turto, skubotai ir panaudojus grubų spaudimą buvo suregistruoti dvasininkai ir bažnyčios bei maldos namai (katalikų vyskupai tam ilgai priešinosi), bauginantį mastą įgavo dvasininkų suimtinėjimai, buvo griežtai uždrausta mokyti vaikus tikybos ir t. t.

Režimo politika – Bažnyčių bei religinių bendruomenių veiklos varžymas, mėginimas vienu mostu nutraukti seniai susiklosčiusias tikinčiųjų tradicijas – paskatino bažnytinio pogrindžio atsiradimą. Šio straipsnio tikslas – pasitelkus archyvų šaltinius iširti, kokiomis aplinkybėmis ir koku mastu religinis gyvenimas persikėlė į pogrindį Lietuvoje 1948–1956 m., kai Bažnyčios persekiotos labiausiai. Iš pastarųjų dešimtmečių istoriografijos daugiau galima sužinoti apie tokius reiškinius Lietuvos Katalikų Bažnyčioje ir kai kurių religinių mažumų bendruomenėse² (žymiai nuosekliau tyrinėtas vėlesnis laikotarpis, kai pogrindis išsiplėtė – atsirado *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika*, nelegalios organizacijos), tuo tarpu Lietuvoje nuo seno gyvuojančios mažosios denominacijos (religinės bendruomenės) taip ir nepateko į

¹ Visasąjunginio RKRT įgaliotinių pasitarimo Maskvoje stenograma, 1945 m. liepos mėn. (diena nenurodyta), Rusijos Federacijos valstybinis archyvas (toliau – RFVA), f. R 6991, ap. 3, b. 12, l. 175.

² Arūnas Streikus, *Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944–1990)*, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2002; Darius Petkūnas, *The Repression of the Evangelical Lutheran Church in Lithuania during the Stalinist Era*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011; Regina Laukaitytė, „Žydų religinis gyvenimas Lietuvoje 1944–1956 m.“, *Lituanistica*, 2012, t. 58, nr. 4 (90), p. 295–309; Danielius Oželis, *Viešpaties vynuogynas: Trumpa Septintosios dienos adventistų bažnyčios istorija Lietuvoje*, Kaunas: Spindulio sp., 2012, p. 37–49, 137–147.

tyrinėtojų akiratį. Žinant, kaip stalinizmo metais nukentėjo dešimtis tūkstančių tikinčiųjų vienijusios Bažnyčios ir kokiomis sąlygomis jos išgyveno, kyla klausimas, – kaip savo gyvybingumą išsaugojo palyginti nedidelės konfesinės grupės? Absoliuti dauguma Lietuvos religinių mažumų niekuomet nepasižymėjo gausumu*, be to, stalinizmo metais jos, kaip ir visi gyventojai, nukentėjo nuo trėmimų, „repatriacijų“ (kai kuriose evangelikų bendruomenėse nuo seno vyravo vokiečiai, lenkai), atsidūrė skurdžių kolūkių ribose. Bene didžioji jų dalis savo religinį gyvenimą tęsė tik pogrindyje. Tad šiame tyrime išryškėja istoriografijoje naujas objektas – stalinizmo pasekmės religinių mažumų raidai 1944–1956 m.

KATALIKŲ BAŽNYČIOS POGRINDIS

Pirmieji Bažnyčių padėtį sovietinėje sistemoje reglamentavę Lietuvos SSR LKT / MT nutarimai buvo nukreipti prieš vyraujančią ir įtakingiausią Lietuvoje Katalikų Bažnyčią. Būtent jai buvo skiriamas svarbiausias LKP, vyriausybės, saugumo organų, naujųjų vietos pareigūnų dėmesys, siekiant izoliuoti kunigus nuo visuomenės, sulaužyti susiklosčiusią bažnytinę struktūrą. Ši juridinį kazusą bene pirmasis pastebėjo 1949 m. į Vilnių atvykęs sąjunginės RKRT narys Ivanas Karpovas. Jis nurodė MT pirmininkui Mečislovui Gedvilui „išplėsti“ nutarimų turinį ir kitoms tikyboms³.

Į katalikus žvelgta ir kaip į pajėgiausių nelegalių struktūrų potencialą. Atkaklus katalikų vyskupų bei parapijų kunigų priešinimasis Bažnyčios kanonams prieštaraujantiems sovietiniams įstatymams, po-

* 1923 m. gyventojų surašymo metu fiksuota 30 šalyje gyvavusių tikybių, bet tik 7 iš jų turėjo daugiau kaip 1000 žmonių (katalikų, judėjų, liuteronų, sentikių, stačiatikių, reformatų ir musulmonų). Kitų tikybių bendruomenės buvo negausios, visos vienijo tik 998 žmones (*Lietuvos gyventojai: Pirmojo 1923 m. rugsėjo 17 d. visuotino gyventojų surašymo duomenys*, Kaunas: [s. l.], p. XL). Kiekybinė mažumų situacija per nepriklausomybės metus pasikeitė nežymiai, tik prijungus Vilniaus kraštą jų tikinčiųjų padaugėjo.

³ RKRT prie SSRS MT nario I. Karpovo 1949 m. birželio 20 d. raštas šios tarybos pirmininkui Ivanui Polianskiui, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 495, l. 78.

tvarkiams, ypač bažnyčių ir dvasininkų registracijos kampanijai, vertė pareigūnus įtarinėti, jog pagrindyje funkcionuoja koks nors vadovaujantis centras, galbūt net pavaldus oficialiam popiežiaus atstovui⁴. Tokio centro Lietuvoje nebuvo, Bažnyčios ryšiai su Vatikanu prasidėjus krašto okupacijai nutrūko, bet fragmentuotas Katalikų Bažnyčios pagrindis kūrėsi ir funkcionavo.

Stalininis dešimtmetis buvo lūžio metas, kai Bažnyčios viešoji veikla iš esmės pasikeitė – vienos jos formos buvo visiškai sunaikintos (visuomeninės organizacijos), kitos pasitraukė į pagrindį (vienuolijos, lokalūs religiniai būreliai), dar kitos kurį laiką gyvavo balansuodamos ant viešumo ribos (katekizavimas; antai apibūdinamas religingumo padėtį Panevėžyje ir Panevėžio rajone RKRT įgaliotinis Pušinis 1954 m. pripažino, kad net ir darbo dienomis per bažnytines šventes tikinčiųjų pilnos bažnyčios, taip pat ir vaikų, jie patarnaudavo šv. Mišioms, netrūko pavyzdžių, kai komjaunuoliai tuokdavosi bažnyčioje, o kolūkių pirmininkai bičiuliaudavosi su klebonais⁵). Tad nors Bažnyčios veiklos sąlygos radikaliai pasikeitė, iš pradžių tai neturėjo didesnio poveikio žmonių religingumui. Situacija iš esmės ėmė keistis vėliau, kai subrendo jau sovietinės indoktrinacijos sąlygomis augusi karta.

Religinio gyvenimo sklaida jau stalinizmo metais Lietuvoje įgavo gausybę nelegalių ir pusiau legalių formų. Stambiausia katalikų bažnytinio pagrindžio grandis, be abejonės, buvo vienuolijos, kuriose aktyviau ar pasyviau veikė šimtai moterų ir vyrų. Tiesa, iš pradžių jų aktyvumas buvo labai prislopintas, žmonės įbauginti. Tačiau išsklaidytų vienuolių ryšiai nenutrūko, pagrindyje vienuolijos prisitaikė prie veiklos naujomis sąlygomis: po Stalino mirties dauguma jų atgijo, ėmė augti, priiminėti naujus narius, kanoniškai ir finansiškai sutvirtėjo užmezgusios slaptus ryšius su užsienio šalyse veikiančiomis šakomis. Būtent vienuolių nariai sudarė Katalikų Bažnyčios pagrindžio „aktyvą“ – vienuolės katekizavo vaikus, daugino ir platino religinę literatūrą, o vėliau apaštalavo to-

⁴ RKRT prie SSRS MT pirmininko pavaduotojo V. Sadovskio 1949 m. spalio 7 d. „Pažyma apie religinių kultūrų padėtį ir Religinių kultūrų reikalų tarybos įgaliotinio Lietuvos SSR praktinį darbą“, *ibid.*, l. 96.

⁵ RKRT prie SSRS MT pirmininko I. Polianskio 1954 m. kovo 17 d. raštas SSKP CK, *ibid.*, b. 102, l. 88–90.

limiausiuose SSRS regionuose, kunigai vienuoliai organizavo slaptas teologines studijas ir t. t.⁶

Sovietų režimas dar 1940 m. uždarė gausias katalikiškas jaunimo, moterų, vaikų, švietimo organizacijas, tačiau kova su religinėmis brolijomis buvo daug sunkesnė. Įgaliotiniui taip ir nepavyko likviduoti Gyvojo rožančiaus, tretininkų būrelių. Nepavyko uždrausti atlaidų (nors jų mastas kontroliuotas: ribota didžiųjų tradicinių atlaidų trukmė, dalyvaujančių kunigų skaičius), nutraukti šventųjų vietų lankymo tradicijas, sukontroliuoti kunigus, kuriems griežčiausiai uždrausta atlikti apeigas už savo parapijos ribų. Nepaisant milicijos reidų ir bauginimų, atlaiduose platintos devocionalijos, plito religinė literatūra (režimas tai traktavo kaip nelegalią spekuliaciją)*.

Bažnyčios ir tikinčiųjų padėtis nemaža dalimi priklausė nuo vietos pareigūnų požiūrio į savo vaidmenį kovoje su „religiniais prietarais“ – kai kurie jų ypač smulkmeniškai reglamentavo šią sritį, versdami tikinčiuosius daugelį tradicinių apeigų atlikinėti „nelegaliai“, nusižengiant draudimams. Pavyzdžiui, kunigas tik slapta galėjo aplankyti ligonį, jei ligoninės vadovybė to netoleravo (nors dvasininkų patarnavimai sunkiems ligoniams gydymo įstaigose oficialiai nebuvo uždrausti)⁷. Panaši situacija vyravo kai kurių rajonų vadovams kriminalizuojant atlaidus, šventųjų vietų lankymą, skambinimą varpais, kalėdojimą ir pan.

Religinio gyvenimo praktika kito, nes tikintieji vis dažniau susidurdavo ne vien su sovietinių institucijų, bet ir su sovietizuojamos visuomenės netolerancija. Vis dėlto stabilias praktikuojamų apeigų nykimo tendencijas galėjo rodyti nebent oficialioji statistika. Atvirksčiai, sovietų

⁶ Plačiau apie vienuolių veiklą pogrindyje žr.: Regina Laukaitytė, *Lietuvos vienuolijos: XX a. istorijos bruožai*, Vilnius, 1997, p. 152–158.

* Pvz., per vyskupo vizitaciją ir Sutvirtinimo sakramento iškilmes Kudirkos Naumiestyje devocionalijomis prekiaavę žmonės sulaukė milicijos sankcijų – neteko prekių, buvo atlikta krata jų butuose Kaune (Kauno, Kaišiadorių ir Vilkaviškio vyskupijų valdytojo Juozapo Stankevičiaus 1956 m. rugpjūčio 20 d. raštas B. Pušiniui, LCVA, f. R 181, ap. 1, b. 93, l. 92). 1948 m. Kauno valstybinėje „Šviesos“ leidykloje bent 10 tūkst. egzempliorių tiražu nelegaliai išspausdintas katekizmas, taip pat religinių giesmių rinkinys, spausdinti religiniai paveikslėliai (Arūnas Streikus, *op. cit.*, p. 128).

⁷ B. Pušinio raštai Sveikatos apsaugos ministerijai: 1948 m. lapkričio 11 d., 1953 m. gegužės 5 d., LCVA, f. R 181, ap. 1, b. 28, l. 95, b. 76, l. 37.

valdžia privalėjo ieškoti kovos su vis naujomis jos formomis metodų, stebėjo savotišką problemos „globalizaciją“. Antai Baltarusijoje masiškai uždarinėjant katalikų bažnyčias, o Kaliningrado srityje neleidžiant atidaryti nei cerkvių, nei bažnyčių, per didžiąsias bažnytines šventes ir net laisvadieniais tikintieji užplūsdavo Lietuvos pasienyje esančias, taip pat Vilniaus, Kauno katalikų, stačiatikių ir sentikių šventoves⁸. Panašios „migravimo“ taktikos greičiausiai griebėsi ir kitų religijų tikintieji. Lietuvoje visuotinai išplito fenomenas, kai žmonės stengdavosi svarbiausiais religines priedermes (atgailos, krikšto, santuokos ir kt. sakramentus) atlikti ten, kur tikėdavosi nebūti atpažinti.

RELIGINIŲ MAŽUMŲ POGRINDIS

„Pakartotinai buvo kreiptasi į MT ir Saugumo ministeriją sudrausti nelegalių religinių bendruomenių veikimą. Deja, nieko tuo reikalu nebuvo padaryta. Šiandien Tarybų Lietuvoje nelegaliai veikia visa eilė religinių bendruomenių žydų, baptistų, septintos dienos adventistų ir kitų. [...] Be Jūsų patarimo ir paramos mes negalime padaryti galo šiam negeistinam ir žalingam palėpiniam religinių bendruomenių veikimui“⁹, – nespėję nusivylimo įgaliotinis Pušinis slaptame rašte LKP sekretoriui Antanui Sniečkui 1954 m. Visą „palėpinį“ didesnių ar mažesnių bendruomenių gyvenimą nulėmė paties sovietų režimo joms demonstruota netolerancija. Persekiojamos, negaudamos oficialių įregistravimo dokumentų, vienos jų pakriko arba jungėsi prie didesnių bendruomenių, kitos gyvavo kaip gyvavusios, tik konspiratyviai ir valdžios akyse – jau „nelegaliai“.

Daugelio religinių mažumų kultui nebūtinai ypatingos sakralios erdvės (pamaldos vyksta paprastose salėse ar butuose), pamaldas gali laikyti ir specialaus dvasinio išsilavinimo neturintys, bet religinę praktiką įvaldę nepriekaištingos moralės asmenys, o kai kurios bendruomenės apsieina ir be jų. Šios aplinkybės labai padidino SSRS religinių mažu-

⁸ B. Pušinio 1952 m. liepos 17 d. raštas I. Polianskiui, *ibid.*, b. 58, l. 91–92 ir kt.

⁹ B. Pušinio 1954 m. balandžio 7 d. slaptas raštas Antanui Sniečkui, *ibid.*, ap. 3, b. 35, l. 44.

mų išgyvenimo sovietų režimo sąlygomis galimybes. Gyvenant tokioje diasporoje, kaip Lietuva, konsoliduojantį vaidmenį suvaidino ir kai kurioms jų būdingas etnis homogeniškumas (sentikių, judėjų, karaimų, musulmonų). Sunku pasakyti, kiek bendruomenių veikė nelegaliai, bet toks reiškinys buvo paplitęs visoje ateistinėje valstybėje. RKRT prie SSRS MT 1954 m. duomenimis (nepilnais), SSRS veikė 1568 neįregistruotos religinės grupės, daugiausiai musulmonų, sentikių, evangelikų krikščionių baptistų, penkiasdešimtininkų, judėjų ir kt.¹⁰

Igaliotinis Pušinis dėjo daug pastangų, besiaiškindamas pogrindyje veikusias bendruomenes ir siekdamas nutraukti jų pamaldas, „patraukti atsakomybėn“ nelegalius dvasininkus. Jo budrumas, nuolatiniai nurodymai vietos valdžios pareigūnams kovoti su šiuo reiškiniu, be abejonės, apsunkino bendruomenių veiklą, tačiau jos nesustabdė. Visos religinių mažumų bendruomenės – ir tos, kurios nebuvo registruojamos, ir lojaliomis laikytos Bažnyčios, – turėjo pogrindyje veikusių struktūrų. Pastarųjų vadovams pagrindis nebuvo parankus, dar daugiau – jo atsiradimą nemaža dalimi sąlygojo būtent opozicija režimo suvaržymams nuolaidžiausiai bažnytinei vadovybei. Tai paskatino kai kurių religinių mažumų vidinius skilimus (eižėjo režimo pastangomis SSRS įsteigta Evangelikų krikščionių baptistų sąjunga, narystės kurioje vengė dalis penkiasdešimtininkų; adventistai susidūrė su stipria šios denominacijos atšakos – vadinamųjų reformistų – opozicija; nuo „nepaklusniųjų“ atsiribojo Lietuvos sentikių dvasinė vadovybė). Sovietų valdžia, suprantama, stengėsi išnaudoti vidinius nesutarimus savo interesams. Tai atskira šios problematikos tyrimo tema, dar nepatekusi į istorikų akiratį.

Bažnytinis pagrindis ar bent įtarimai jį esant traukė saugumo dėmesį, stengtasi infiltruoti į denominacijų vadovybę agentus ar informatorius, perimti laiškus, riboti ryšius su užsieniu ir pan. Tikybų, turėjusių milijonus pasekėjų tokiose šalyse kaip JAV, Didžioji Britanija, Izraelis, padėtis SSRS labai priklausė nuo šalių tarpusavio santykių raidos. Lietuvos religinių mažumų bendruomenės patyrė visoje SSRS vykdytos konfesinės politikos pokyčius, tačiau būta ir vietinių jos apraiškų.

¹⁰ RKRT prie SSRS MT instruktorių grupės vedėjo Frolovo 1955 m. vasario 25 d. pažyma, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 112, l. 4.

Sąjunginė RKRT siekė centralizuoti Bažnyčių ir religinių bendruomenių valdymą, t. y. supaprastinti administravimą bei kontrolę sukūrus joms atstovaujančias tarybas, centrus¹¹ (net toms tikyboms, kurios tradiciškai tokios bažnytinės organizacijos niekuomet neturėjo). Lietuvoje tokio principo laikytasi tik iš dalies, koncentruojant vien didesnes religines bendruomenes. Gi dėl mažųjų denominacijų laikytasi ignoravimo taktikos, tikėtasi, kad negausūs jų nariai pakriks, ir bendruomenės sparčiai nunyks. Net įregistruoti maldos namai vieni po kitų būdavo uždaromi. Akivaizdi tendencija paversti bendruomenes „provincijos reiškiniu“ – Vilniuje ir Kaune buvusių maldos namų neteko visos bendruomenės, išskyrus katalikus, stačiatikius, sentikius ir judėjus. Visiškai redukuotos (iki 1–2 oficialiai įregistruotų maldos namų), stebimos mažosios bendruomenės buvo priverstos atsisakyti būdingos socialinės veiklos, aktyvesnio apaštalavimo. Vis dėlto, palyginus 1940 ir 1990 m. Lietuvos religinių mažumų sąrašus, juose randame tuos pačius pavadinimus.

Lietuvos ir Rusijos archyvuose esantys stalinizmo laikotarpio dokumentai leidžia spręsti apie bažnytinio pagrindžio mastą ir kovos su juo metodus. Giliausiai į pagrindį nugrimzdo tos religinės bendruomenės, kurių sovietų režimas netoleravo. SSRS tai buvo unitai, jehovistai bei kiti „radikalieji“ evangelikai, sentikiai. Šiame tyrime trumpai aptarsime 11 Lietuvos religinių mažumų situaciją 1944–1956 m.: judėjų, sentičių, stačiatikių, evangelikų liuteronų, reformatų, baptistų, adventistų, metodistų ir jehovistų, musulmonų ir karaimų (šios denominacijos čia gyvavo seniausiai, turėjo šventovių, tarpukariu buvo gana pastebimos dėl leidžiamos spaudos, įsteigtų draugijų).

JUDĖJAI. Lietuvoje bene labiausiai paplitusi nelegali religinių mažumų struktūra buvo judėjų maldos namai. Sovietų valdžia 1948 m. įregistravo tik dvi jų bendruomenes – Vilniuje ir Kaune, tačiau atkakliai ignoravo daugelio kitų šiuose miestuose, taip pat ir Panevėžyje,

¹¹ М. Одинцов, *Совет по делам религиозных культов при СНК СССР в 1944–1945 гг.: обязанности и сфера компетенции, организационная структура и основные направления деятельности*, prieiga per internetą <http://www.rusoir.ru/president/works/186>, žiūrėta 2012 11 29.

Šiauliuose, Klaipėdoje veikusių bendruomenių prašymus įregistruoti. 1953 m. pradžioje, Pušinio duomenimis, veikė 5 neįregistruotos judėjų religinės bendruomenės¹², tačiau tikėtina, kad pastarųjų Lietuvoje gyvavo daug daugiau. Savavališkai, be valdžios leidimo veikiantys judėjų minjanai* SSRS buvo labai plačiai paplitęs reiškinys. Antai iki 1952 m. pradžios jų buvo išaiškinta 244, kai kurie vienijo iki šimto tikinčiųjų. Judėjų švenčių metu Kijeve, Odesoje ir kituose dideliuose miestuose daugelis įstaigų, parduotuvių paprastai užsidarydavo¹³.

Minėtosios 5 bendruomenės buvo pastebėtos arba nuolat reikalavo jas įregistruoti, siuntinėjo prašymus Lietuvos ir SSRS aukščiausiosioms instancijoms, Stalinui, tačiau dauguma kitų judėjų grupių greičiausiai taip ir liko šešėlyje¹⁴.

SENTIKIAI. Kaip ir carų laikais, valdžios kišimuisi į jų religinį gyvenimą sovietmečiu priešinosi rusai sentikiai. 1954 m. duomenimis, SSRS veikė 259 neregistruotos sentikių bendruomenės, daugiausiai Rusijos Federacijoje, 2 – Latvijoje¹⁵ (palyginti didelis skaičius, turint omenyje, kad 1948 m. SSRS veikė 275 vadinamųjų bepopių ir 179 Belokrynycos srovių įregistruoti sentikių maldos namai¹⁶). Dar 1944 m. RKRT prie SSRS LKT buvo nutarusi įsteigti Maskvoje visasajunginį Sentikių Bažnyčios centrą. Tam buvo pasitelkta Lietuvos Sentikių aukščiausioji taryba (toliau – SAT) – jos atstovams leista važinėti į Ukrainą,

¹² B. Pušinio 1952 m. IV ketvirčio informacinė ataskaita, LCVA, f. R 181, ap. 3, b. 32, l. 130.

* Minjanas – sąvoka, reiškianti būtiną skaičių asmenų, dalyvaujančių judėjų pamaldose. Toks skaičius yra 10, įskaičiuojant vyresnius nei 13 m. berniukus. Pamaldos nebūtinai turi vykti sinagogoje dalyvaujant rabinui, joms reikalinga tik Tora.

¹³ I. Polianskio 1952 m. birželio 24 d. raštas SSRS MT Prezidiumo biurui: „Informacija apie religinių kultūrų veiklą SSRS 1951 m.“, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 85, l. 176.

¹⁴ Plačiau žr.: Regina Laukaitytė, „Žydų religinis gyvenimas Lietuvoje 1944–1956 m.“ (atiduota spaudai).

¹⁵ RKRT prie SSRS MT instruktorių grupės vedėjo Frolovo 1955 m. vasario 25 d. pažyma, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 112, l. 4.

¹⁶ I. Polianskio pranešimas SSRS MT apie Religinių kultūrų tarybos darbą 1947 m. ir 1948 m. I ketvirtį, *ibid.*, b. 53, l. 18.

Baltarusiją, Latviją ir Estiją išaiškinant ir padedant įregistruoti „faktiškai veikiančias“, bet neregistruotas bendruomenes¹⁷. Tačiau po poros metų šio plano buvo atsisakyta, ir Lietuvos Sentikių Bažnyčios vadovams teko apsiriboti veikla vien Lietuvoje.

Atrodo, SAT sunkiai valdė situaciją Bažnyčioje: jos vadovai nuolat skundėsi RKRT įgaliotiniui, kad sentikių parapijose (cerkvėse ir tikinčiųjų namuose) religines apeigas atlieka neregistruoti dvasininkai*. 1951 m. įgaliotinis Pušinis net aliarmavo sąjunginei RKRT, kad „atskilę nuo S.A.T. sentikiai kuria naujas parapijas ir dirba naujai atidarytuose, bet neregistruotuose maldos namuose“¹⁸. Tokią padėtį nemaža dalimi provokavo perdėtas Lietuvos SSR SAT lojalumas sovietų režimui: 1948 m. gegužę sentikių dvasinis tribunolas paskelbė, kad jų Bažnyčia pripažįsta sovietų valdžios dieviškąją kilmę¹⁹, SAT vadovai vertė parapijų šventikus studijuoti politinę literatūrą ir prenumeruoti SSKP oficiozą *Pravda*, *Izvestijas*, pamokslus pašvęsti „kovai už taiką“ ir t. t. Tokia politinė pozicija negalėjo neturėti pasekmių – atsirado terpė nesutarimams ir bažnytiniam pogrindžiui.

STAČIATIKIAI. Nepaisant įgaliotinio Pušinio pasipiktinimo ir skundų, Lietuvos stačiatikių vyskupija naudojosi savotiška „eksteritorialumo“ teise: buvo pavaldi ne jam, bet atskirai Rusų Stačiatikių Bažnyčios

¹⁷ I. Polianskio visiškai slaptas 1945 m. gruodžio 7 d. raštas SSRS LKT pirminkui Viačeslavui Molotovui, *ibid.*, b. 10, l. 101–102.

* Gavęs SAT pareiškimus, įgaliotinis paprastai kreipdavosi į vietos valdžią, finansų ir vidaus reikalų ministrus, reikalaujamas imtis sankcijų: apmokestinti šventiko – „spekuliantus religiniais prietaisais“, imtis prieš juos „atitinkamų priemonių“; jei pamaldos vykdavo cerkvėje, išpėdavo religinę bendruomenę, kad ją uždarys (B. Pušinio raštai: 1951 vasario 21 d. Kuršėnų raj. VK dėl šventiko Pancirevo, LCVA, f. R 181, ap. 1, b. 52, l. 15; 1952 m. vasario 14 d. finansų ministrui Aleksandriui Drobniui dėl šventiko Griščionoko, *ibid.*, b. 64, l. 71; 1953 m. birželio 16 d. finansų ministrui dėl šventiko Semiono Terentjevo, *ibid.*, b. 76, l. 155; 1953 m. lapkričio 18 ir gruodžio 2 d. vidaus reikalų ministrui Kazimierui Liaudžiui, gruodžio 26 d. Minovo religinei bendruomenei dėl šventiko Trifono Jerofejevo, *ibid.*, b. 78, l. 132, 175; b. 74, l. 81 ir t. t.).

¹⁸ B. Pušinio raštas RKRT prie SSRS MT [1951 m.], *ibid.*, b. 49, l. 42.

¹⁹ Grigorijus Potašenko, „Sentikių bažnyčia Lietuvoje XX a.“, *Lietuvos istorijos studijos*, nr. 5 (1997), p. 105.

reikalų tarybai prie SSRS LKT / MT, kurios įgaliotinis Vilniuje tapo patikimu vyskupų užnugariu. Jo dėka stalinizmo metais stačiatikių vyskupijos nepalietė parapijų cerkvių ir vienuolynų uždarinėjimo vėjus. Rusų Stačiatikių Bažnyčia SSRS buvo ypač kontroliuojama, Maskvos patriarchijos vadovai priversti bendradarbiauti su sovietų režimu²⁰.

Skirtingai nuo sentikių, kurių bažnytinę vadovybę formavo vietiniai, nuo tarpukario čia gyvenę ir dirbę dvasininkai, stačiatikių vyskupiją valdė iš Maskvos siunčiami vyskupai. Jiems pavyko suvaldyti padėtį, tačiau nemalonumų dėl bažnytinio pagrindžio būta: be oficialiai įregistruotų dviejų vienuolynų, gyvavo ir Mikniškių bendruomenė – „pusiau legalus stačiatikių vienuolynas“. Vykstant kolektyvizacijai jos nariai, 125 žmonės, įregistravo žemės ūkio artelę ir sėkmingai ūkininkavo. Sovietų valdžia ne kartą mėgino išardyti bendruomenę, 1947–1948 m. tam buvo pasitelkta ir vyskupijos valdžia, bet visi bandymai baigėsi nesėkme²¹.

EVANGELIKAI REFORMATAI IR LIUTERONAI. Iš 14 tarpukariu Lietuvoje veikusių reformatų bendruomenių 1953 m. liko įregistruotos tik 5²². Vieni pirmųjų 1948 m. uždaryti Vilniaus maldos namai, nors ir buvo įregistruoti (1946 m.). Bažnyčios atstovams miesto VK ir RKRT įgaliotinis paaiškino, kad uždarymo priežastimi tapo bendruomenės ne-gausumas ir jos maldos namų pastatas prie „didelės gatvės“ – Pylimo g.²³, jis buvo panaudotas kaip grūdų sandėlis. Vietos vykdomųjų komitetų sprendimai uždaryti maldos namus nesunaikino pačių bendruomenių, kai kurios jų tikinčiųjų pastangomis dar ilgai gyvavo be kokių nors oficialių dokumentų, apeigos vykdavo namuose.

Panaši padėtis buvo įgaliotinio Pušinio iniciatyva uždarytose evan-

²⁰ Plačiau apie padėtį Lietuvos stačiatikių vyskupijoje stalinizmo metais žr.: Regina Laukaitytė, *Staćiatikių Bažnyčia Lietuvoje XX amžiuje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2003, p. 111–148.

²¹ *Ibid.*, p. 165, 177–180; Ирина Арефьева, *Кляштор. Рассказ об общине мирян в местечке Михново, Литва*, prieiga per internetą <http://www.miloserdie.ru/index.php?ss=20&cs=30&id=2540>, žiūrėta 2012 12 08.

²² B. Pušinio 1953 m. IV ketvirčio ataskaita, LCVA, f. R 181, ap. 3, b. 36, l. 102.

²³ Vilniaus distrikto ir parapijos vyresniojo dvasininko Povilo Jašinsko 1948 m. gruodžio 10 d. „Pareiškimas-skundas“ Lietuvos SSR MT pirmininkui, *ibid.*, ap. 1, b. 28, l. 142.

gelikų liuteronų parapijose. Jis nuolat ragino vietos VK vadovus išregistruoti liuteronų maldos namus, nes po vokiečių ištrėmimo iš Lietuvos SSR 1945 m. bendruomenės sumažėjo, trūko dvasininkų, išgaliojus griežtam draudimui jiems atlikti apeigas kitose parapijose, daugelyje vietovių pamaldos vykdavo retai. Stalinizmo metais liuteronai taip pat neteko maldos namų Vilniuje ir Kaune, iš turėtų 56 maldos namų iki 1951 m. išliko 33²⁴. 1953 m. gruodį tirdamas padėtį Lietuvos SSR, RKRT prie SSRS MT inspektorius pastebėjo būdingą reiškinį – imdamasis iniciatyvos uždarinėti religines bendruomenes įgaliotinis Pušinis vengė kontaktų su Liuteronų Bažnyčios konsistorija arba pačiomis bendruomenėmis, bijodamas, jog sužinojusios apie uždarymą jos suaktyvės²⁵. Iš tiesų sumažėjusios ir neturinčios nuolatinių dvasininkų liuteronų bendruomenės gyvavo, įgydamos naujos veikimo sovietų režimo sąlygomis patirties, kuri joms praverė netekus įregistruotųjų statuso.

MUSULMONAI. Lietuvos musulmonų religinis paveldas pokariu koncentravosi 6 vietovėse (Vilniuje, Kaune, Raižiuose, Vinkšnupiuose, Keturiasdešimties Totorių kaime ir Nemėžyje). Įgaliotinis ilgai neregistravo jų bendruomenių; motyvuodamas bendruomenių negausumu nedelsdamas uždarė mečetes miestuose: Kaune iš karto po karo (perduota archyvui), Vilniaus mečetė 1944 m. įregistruota, tačiau Vilniaus krašto totoriams pasinaudojus galimybe išvykti į Lenkiją, bendruomenė labai sumažėjo ir savo maldos namų neteko²⁶ (vėliau medinis pastatas nugriautas). 1951 m. buvo legalizuota vienintelė mečetė, veikusi Raižiuose. Kitos mečetės neveikė, bet keli Lietuvoje likę imamai atlikdavo dvasines apeigas. 1952 m. įgaliotinis pripažino, kad per didžiąsias musulmonų šventes į neveikiančias Nemėžio, Keturiasdešimties Totorių kaimo mečetes susirenka 100–150 tikinčiųjų²⁷. Nepaisant to, pastarosios nebuvo

²⁴ I. Polianskio slapta „Informacija apie religinių kultūrų veiklą SSRS 1951 m.“ SSRS MT Prezidiumo biurui, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 85, l. 161.

²⁵ RKRT prie SSRS MT inspektoriaus Rumiancevo 1954 m. sausio 5 d. ataskaita, *ibid.*, b. 500, l. 33.

²⁶ B. Pušinio 1951 m. balandžio 31 d. raštas I. Polianskiui, LCVA, f. R 181, ap. 1, b. 49, l. 14–15.

²⁷ B. Pušinio raštas „Veikiančių įregistruotų mečečių sąrašas 1952 m. sausio 1 d.“, *ibid.*, b. 58, l. 3.

registruojamos, 1953 m. oficialiai perduotos Vilniaus rajono VK „kultūros-švietimo reikalams“²⁸. Tikintieji rinkdavosi ir į kitas oficialiai uždarytas mečetes, šalia jų esančias kapines, atlikdavo apeigas namuose.

KARAIMAI. Stalinizmo metais karaimai neteko dviejų iš trijų Lietuvoje veikusių kenesų: 1948 m. Vilniaus, 1952 m. – Panevėžio (abi 1947 m. buvo įregistruotos, bet netrukus uždarytos kaip „neturinčios parapijų“, nors tikintieji dėl to protestavo, pvz., Vilniaus kenesą šventadieniais lankė 50–60 žmonių). Vėliau pamaldas laikė vienintelės išlikusios Trakų kenesos gazanas. Vis dėlto įgaliotinis Pušinis įtarinėjo, kad karaimų religinis gyvenimas persikėlė į pogrindį. Jis ėmė rinkti „įrodymus“, kad Vilniuje gyvenęs žinomas filologas, orientalistas, buvęs Lenkijos karaimų hachanas Seraja Šapšalas laiko pamaldas tikinčiųjų butuose. Įgaliotinis paprašė Maskvos Lenino bibliotekos darbuotojų „bolševikinės pagalbos“ – oficiali pažyma apie XIX a. Irane gyvenusį „nieką, perėjūną ir šnipą“ Šapšalą, jo įsitikinimu, turėjo padėti „išaiškinti tikrąjį visuotinės karaimų bažnyčios vadovo Šapšalo veidą“²⁹. Nežinia, ar įgaliotinis gavo pageidaujamą išrašą iš bibliotekininkams nurodytos knygos (matyt, buvo tikras, jog patvirtinta Maskvoje veikiančios valstybinės institucijos antspaudu pažyma įgaus oficialaus dokumento svorį). Ja, atrodo, nepasinaudota, – po kelių metų įgaliotinis ėmė rinkti skundus įrodinėdamas, jog Šapšalas slapta laiko pamaldas Žvėryne, ir reikalaujamas atleisti jį iš darbo³⁰ (Mokslų akademijos Istorijos ir teisės institute, kur ėjo vyresniojo mokslo darbuotojo pareigas). Šapšalas buvo priverstas aiškintis LKP CK, kad pamaldų niekuomet nelaikė, hachano pareigos buvo tik administracinės³¹ (jis buvo priverstas viešai jų atsisakyti).

²⁸ RKRT prie SSRS MT 1953 m. balandžio 1 d. posėdžio protokolas, RFVA, f. R 6991, ap. 4, b. 30, l. 8, 9.

²⁹ B. Pušinio 1950 m. spalio 28 d. raštas Lenino bibliotekos konsultacijų skyriui, LCVA, f. R 181, ap. 1, b. 45, l. 89.

³⁰ B. Pušinio 1954 m. spalio 29 d. slaptas raštas I. Polianskiui, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 501, l. 134.

³¹ S. Šapšalo 1954 m. lapkričio 12 d. raštas LKP CK (ir kopija RKRT įgaliotinui), LCVA, f. R 181, ap. 1, b. 88, l. 171–172.

BAPTISTAI. SSRS evangelikų krikščionių (sekmininkų) ir baptistų bendruomenių valdymą sovietų valdžia organizavo 1944 m. įkurdama Visasąjunginę evangelikų krikščionių ir baptistų tarybą, prie kurios 1945 m. buvo prijungti ir penkiasdešimtininkai. Tai buvo viena gausiausių SSRS religinių denominacijų (antroji po stačiatikių) – 1946 m. veikė 2414 maldos namų, beveik pusė jų – Ukrainoje. Jie naudojosi beveik išimtaine privilegija turėti religinę spaudą – 5000 egz. tiražu ėjo žurnalas *Bratskij vestnik*, pirmaisiais pokario metais buvo leista palaikyti ryšius su Pasauline baptistų sąjunga Vašingtone³². Pabaltijo respublikose tuo metu gyvavo 202 evangelikų krikščionių ir baptistų bendruomenės, tačiau Lietuvoje šių evangelikų tikinčiųjų niekuomet nebuvo daug – prieš karą veikė 9 baptistų parapijos ir 3 filijos, tikintiesiems patarnavo 8 pamokslininkai³³. Dauguma baptistų buvo kitataučiai Lietuvos gyventojai – vokiečiai, rusai, latviai, bet būta ir lietuvių bendruomenių. Po karo Lietuvos SSR jų buvo įregistruotos 8. Tuo tarpu sekmininkai* ir penkiasdešimtininkai visu sovietmečiu Lietuvoje veikė nelegaliai. Vietinių saugumo padalinių pranešimuose galima aptikti duomenų apie išaiškintas „evangelistų sektas“, bet dėl grupių negausumo, narių senyvo amžiaus didesnių sankcijų išvengta.

Keičiantis užsienio politikai, įsibėgėjus Šaltajam karui, evangelikų krikščionių ir baptistų padėtis SSRS ėmė blogėti – 1948 m. RKRT prie SSRS MT nutarta iš naujo perregistruoti jų maldos namus, siekiant uždaryti mažas bendruomenes, rečiau leisti minėtą žurnalą, planuojant

³² I. Polianskio „Pažyma apie Religinių Kultūrų Tarybos darbą ir religinių kultūrų padėtį“ SSRS MT pirmininko pavaduotojui Klimentui Vorosilovui, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 34, l. 56.

³³ Statistikos žinios apie bažnyčias ir kunigus 1940 m. rugpjūčio 5 d., LCVA, f. 391, ap. 4, b. 365, l. 64.

*1944 m. buvo įregistruota vienintelė Vilniaus evangelikų krikščionių bendruomenė. Buvo negausi (1940 m. turėjo iki 50 narių), o lenkams išvykstant iš Lietuvos SSR ji nunyko (Slaptas įgaliotinio A. Gailevičiaus 1944 m. spalio [diena nenurodyta] raštas I. Polianskiui, Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau – LYA), f. K 1, ap. 3, b. 150, l. 162 ir kt.). Biržų apskrityje nuo 1923 m. veikusi jų bendruomenė – Lietuvos evangelikų krikščionių draugija – sovietmečiu nebuvo legalizuota.

ateityje visai uždaryti³⁴. Kaip ir kitų evangelikų, jų tikinčiųjų ir pamokslininkų misijinė veikla nebuvo toleruojama.

Sajunginės RKRT politikos permainos netrukus pasiekė ir Lietuvos SSR: 1949 m. nebuvo perregistruota baptistų bendruomenė Vilniuje, gyvavusi nuo 1911 m. Iš pradžių baptistai neteko įregistruotų maldos namų Šopeno g., o kai pamokslininkas Lukjanas Apanasionokas perkėlė pamaldas į kambarį savo bute Margytės g., bendruomenė imta traktuoti kaip neregistruota, todėl neteisėta. Miesto VK žiniomis, ji turėjo apie 60 žmonių, bet Pušinis 1950 m. gegužę „rekomendavo“ Lietuvos SSR MT jos neregistruoti, nes baptistai neturį ne tik patalpų (įgalotinio paragintas, miesto VK nacionalizavo minėtą kambarį, kuriame vykdavo pamaldos, ir įkraustė kažkokią kontorą³⁵), bet ir 20 tikinčiųjų dvidešimtukai sudaryti³⁶. Suprantama, vėliau bendruomenė veikė „nelegaliai“³⁷. 1951–1955 m. tikintieji (jų buvo 70–100) nuolat prašė įregistruoti Vilniaus bendruomenę, tačiau susidūrė su kategorišku įgalotinio pasipriešinimu – anot jo, dėl baptistų negausumo tam „nebuvo pagrindo“, o ir kitos įregistruotos bendruomenės išliko tik todėl, kad „neiškristų iš stebėjimo lauko“³⁸.

„Taip, baptistai lėtai, bet užtikrintai atmiršta“³⁹, – konstatavo Puši-

³⁴ I. Polianskio pranešimas SSRS MT apie Religinių kultų tarybos darbą 1948 m. ir 1949 m. I ketvirtį, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 61, l. 60.

³⁵ I. Polianskio 1950 m. sausio 3 d. raštas B. Pušiniui, LCVA, f. R 181, ap. 1, b. 41, l. 3; L. Apanasionoko 1950 m. balandžio 2 d. pareiškimas Lietuvos SSR MT, *ibid.*, b. 42, l. 24–25.

³⁶ Vilniaus miesto VK sekretoriaus V. Bruzgulio 1949 m. rugsėjo 8 d. raštas B. Pušiniui, *ibid.*, b. 37, l. 24. B. Pušinio 1950 m. gegužės 6 d. raštas Lietuvos SSR MT reikalų valdytojui, *ibid.*, b. 42, l. 23.

³⁷ B. Pušinio 1951 m. rugpjūčio 29 d. „Pažymėjimas“, *ibid.*, b. 53, l. 37.

³⁸ B. Pušinio 1955 m. kovo 9 d. raštas I. Polianskiui, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 502, l. 129. Taip pat žr.: Vilniaus evangelikų krikščionių baptistų 1951 m. rugsėjo 1 d. pareiškimas Lietuvos SSR MT pirmininkui, 1951 m. gruodžio 30 d. ir 1952 m. balandžio 24 d. pareiškimai B. Pušiniui, 1955 m. sausio 27 d. prašymas „pasaulinio masto diplomatui“ Iljai Erenburgui, B. Pušinio 1952 m. balandžio 25 d. raštas I. Polianskiui, LCVA, f. R 181, ap. 1, b. 53, l. 61, 69; b. 58, l. 65, 66; RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 502, l. 132.

³⁹ B. Pušinio 1952 m. IV ketvirčio informacinė ataskaita, LCVA, f. R 181, ap. 3, b. 32, l. 133.

nis, apibendrindamas savo 1952 m. darbo rezultatus. 1953 m. kovą jis išsiuntinėjo slaptus raštus vietos VK vadovams, pareikalaudamas „nedelsiant apiforminti uždarymą“ visų įregistruotų baptistų bendruomenių (Ylakių, Skuodo, Mažeikių, Žagarės, Kužių, Biržų, Menčių ir Dreiviškių)⁴⁰. VK nurodymą įvykdė – vienus maldos namus uždarė „kaip nelankomus tikinčiųjų“, kitur bendruomenes kaip „neturinčias maldos namų ir reikalaujamo skaičiaus tikinčiųjų“⁴¹. Vis dėlto baptistų bendruomenės išliko, vėliau dėl negausumo jos buvo priverstos jungtis, tačiau gyvavo; veikė ir nelegalios bendruomenės*.

SEPTINTOSIOS DIENOS ADVENTISTAI. SSRS gyveno apie 12 tūkst. adventistų, 1948 m. gyvavo 238 įregistruoti jų maldos namai⁴². Lietuvoje ši bendruomenė nebuvo gausi (prieš karą veikė 6 adventistų parapijos ir 8 filijos, tikintiesiems patarnavo 13 įvairaus rango dvasinio luomo asmenų⁴³), bet tai buvo vienintelė „sektantiška“ bendruomenė, 1927 m. gavusi valstybės pripažinimą. Po karo jos vadovybė nedelsdama pakluso sovietiniams įstatymams – 1946 m. rugpjūtį buvo įregistruotos 6 bendruomenės (Kaune, Akmenės vlsč. Eibučių k., Mažeikiuose, Šiauliuose, Biržuose, Panevėžyje), kurios vienijo apie 200 tikinčiųjų⁴⁴.

⁴⁰ B. Pušinio 1953 m. kovo 19 d. slapti raštai Šiaulių srities VK pirmininkui ir RKRT prie Lietuvos SSR MT įgaliotiniui Klaipėdos srityje Alfonsui Ostrauskui, *ibid.*, b. 35, l. 33, 34.

⁴¹ Slapti Šiaulių srities VK 1953 m. balandžio 30 d. nutarimai, *ibid.*, l. 71, 75, 77, 81.

* Pvz., 1951 m. įgaliotinis ragino vietos valdžios pareigūnus „patraukti atsakomybėn“ pamokslininką, gyvenusį Ulytėlės k. (dab. Rokiškio raj.), kur 14 šeimų rinkdavosi į slaptus susirinkimus, 1952 m. – perduoti kolūkiui pastatą Žemaitkiemio k., į kurį pretendavo apie 50 baptistų iš Šilutės, Priekulės ir Pagėgių rajonų, norėjusių susiremontuoti ir atnaujinti pamaldas (B. Pušinio 1951 m. gegužės 3 d. raštas Obelių raj. VK pirmininkui, *ibid.*, ap. 1, b. 52, l. 89; B. Pušinio 1952 m. spalio 10 d. raštas Šilutės raj. VK pirmininkui, *ibid.*, b. 66, l. 111 ir kt.), 1955–1956 m., nepaisant tikinčiųjų skundų sąjunginėms instancijoms, nebuvo registruojami baptistų maldos namai Klaipėdoje, Šiauliuose.

⁴² I. Polianskio pranešimas SSRS MT apie Religinių kultūrų tarybos darbą 1947 m. ir 1948 m. I ketvirtį, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 53, l. 18.

⁴³ Statistikos žinios apie bažnyčias ir kunigus 1940 m. rugpjūčio 5 d., LCVA, f. 391, ap. 4, b. 365, l. 64.

⁴⁴ Slaptas įgaliotinio A. Gailevičiaus 1946 m. rugsėjo 19 d. raštas I. Polianskiui

Kaip ir dėl baptistų, 1948 m. RKRT prie SSRS MT gavo direktyvinius nurodymus neleisti atidaryti naujų adventistų maldos namų, o veikiančiųjų sąrašus peržiūrėti – iš naujo perregistruoti, mažąsias bendruomenes „paleisti“⁴⁵. Ši politika imta įgyvendinti ir Lietuvoje, kur 1949 m. uždaryti Kaune veikę maldos namai. Tačiau 1952 m. jau turėta duomenų apie dvi slapta butuose besimeldžiančias adventistų grupes (po 12 žmonių)⁴⁶; įgaliotinio duomenimis, tuomet veikė 5 įregistruotos ir 3 nelegalios adventistų bendruomenės⁴⁷. 1953 m. kovo 19 d. Pušinis slaptu raštu davė nurodymą vietos valdžios atstovams „nedelsiant apiforminti uždarymą“ visų aukščiau minėtų adventistų maldos namų⁴⁸. Šiaulių srityje, kur veikė treji adventistų maldos namai, VK slaptu nutarimu netrukus juos uždarė⁴⁹, tačiau bendruomenės išliko. Jų vadovybė, aktyviai apaštalavęs pamokslininkas Edvardas Kontaučiūnas pradėjo ieškoti teisybės Maskvoje. Jis išsirūpino Visasąjunginės septintosios dienos adventistų tarybos (toliau – VSDAT) pažymą, kad esąs Kauno bendruomenės dvasininkas, o svarbiausia – VSDAT įgaliotinis Lietuvos SSR, privalantis tvarkyti bendruomenių registravimo ir religinio kulto reikalus⁵⁰. Įgaliotinis Pušinis tai priėmė kaip akibrokštą – pareikalavo, kad Kauno miesto VK iškvieštų „pil. Kontaučiūną“ ir jam išaiškintų, jog „jokios religinės bendruomenės jam nebus leista steigti, o jei mėgins veikti saivališkai, bus patrauktas

„Žinios apie užregistruotas religines bendruomenes 1946.VIII.15 dienai“, LCVA, f. R 181, ap. 3, b. 7, l. 25.

⁴⁵ Visiškai slaptos „Religinių kultų tarybos praktinės priemonės artimiausiu periodu“, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 53, l. 44.

⁴⁶ RKRT prie Lietuvos SSR MT įgaliotinio Kauno srityje Čialkos slapta „1952 m. IV ketvirčio informacinė pažyma“, LCVA, f. R 181, ap. 3, b. 32, l. 205.

⁴⁷ B. Pušinio 1952 m. IV ketvirčio informacinė ataskaita, *ibid.*, l. 131–132.

⁴⁸ B. Pušinio 1953 m. kovo 19 d. slapti raštai Šiaulių srities VK pirmininkui ir RKRT prie Lietuvos SSR MT įgaliotiniui Klaipėdos srityje Ostrauskui, *ibid.*, b. 35, l. 33, 34.

⁴⁹ Slapti Šiaulių srities VK 1953 m. balandžio 30 d. nutarimai, *ibid.*, l. 73, 76, 79.

⁵⁰ VSDAT pirmininko Pavelo Macanovo 1953 m. gruodžio 21 d. pažyma, *ibid.*, ap. 1, b. 74, l. 82.

atsakomybėn⁵¹, taip pat apskundė VSDAT viršijus savo kompetenciją⁵².

Nors Lietuvos SSR valdžia vieną po kito atmetinėjo iš Maskvos persiunčiamus adventistų skundus ir prašymus atkurti Kauno bendruomenę (jie skundėsi RKRT prie SSRS MT, Nikolajui Bulganinui ir t. t.)⁵³, ji gyvavo, išigijo namą, kuriame apsigyveno minėtas pamokslininkas ir buvo įrengta salė pamaldoms. Nedidelė bendruomenė – 41 asmuo – tikriausiai nebūtų išsilaikiusi savo pajėgomis, tačiau gavo nuolatinę paramą iš VSDAT (Kontaučiūnui mokėta alga) ir Rygos adventistų⁵⁴. Galiausiai adventistų atkaklumas pasiteisino – pasmerkus Stalino kultą ir režimui sušvelnėjus, ilgai pogrindyje gyvavusi jų bendruomenė Kaune buvo legalizuota⁵⁵. Toks atkaklumas savotiškai apsaugojo ir kitas adventistų bendruomenes – sąjunginė RKRT nepalaikė įgaliotinio Pušinio siūlymų jas uždaryti, numatydamą, jog toks žingsnis tik dar labiau suaktyvins Lietuvos adventistus ir VSDAT⁵⁶.

METODISTAI. Nuo XIX a. pabaigos Lietuvoje veikusi metodistų bendruomenė*, kurios narių dauguma tarpukariu buvo vokiečiai,

⁵¹ B. Pušinio 1954 m. sausio 18 d. raštas Kauno miesto VK pirmininkui, *ibid.*, b. 84, l. 14.

⁵² B. Pušinio 1954 m. sausio 13 d. raštas I. Polianskiui, *ibid.*, b. 80, l. 2.

⁵³ B. Pušinio 1955 m. lapkričio 30 d. „Pažymėjimas“, *ibid.*, b. 89, l. 225 („Mūsų supratimu, jokios 7 dienos adventistų religinės bendruomenės [Kaune] registruoti nereikia, nes tai bus dirbtinai sudaryta religinė bendruomenė, kurios egzistencija priklausys ar ji gaus pinigų iš Rygos ir Maskvos adventistų ar ne“, – rašė pažymoje įgaliotinis). 1956 m. vasario 9 d. Lietuvos SSR MT biurui atmetus prašymą ją įregistruoti, įgaliotinis nurodė Kauno miesto valdžiai apie tai pranešti E. Kontaučiūnui „tik žodžiu“ (pabraukta dokumente; B. Pušinio 1956 m. vasario 14 d. raštas Kauno miesto VK pirmininkui, *ibid.*, b. 91, l. 9). Įgaliotinis siekė kuo daugiau reikalų su Bažnyčių ir religinių bendruomenių vadovais tvarkyti tik žodžiu – su žodine informacija iškvietieji į valdžios įstaigas paprastai išklausedavo ir išpėjimus bei grasinimus, be to, žinodami, kad oficialių dokumentų pastarieji neturi, valdžios atstovai galėjo manipuluoti informacija.

⁵⁴ Įgaliotinio Justo Rugieniaus 1957 m. balandžio 23 d. raštas RKRT prie SSRS MT pirmininkui V. Gostevui, *ibid.*, b. 96, l. 16.

⁵⁵ B. Pušinio 1956 m. birželio 25 d. raštas Lietuvos SSR MT pirmininkui Motiejui Šmauskui, *ibid.*, b. 92, l. 243.

⁵⁶ I. Polianskio 1955 m. gruodžio 6 d. raštas B. Pušiniui, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 503, l. 101.

* 1940 m. Lietuvoje buvo 9 metodistų bendruomenės, vienijusios apie 250

dėl Antrojo pasaulinio karo pasekmių labai sumažėjo. Vis dėlto pokariu gyvavo 6 jų bendruomenės (Vilniaus, Kauno, Tauragės, Biržų, Šiaulių, Pilviškių). Vilniaus bendruomenė užmezgė ryšius su Ukrainoje ir Baltarusijoje veikusiais metodistais, 1944 m. pabaigoje jau buvo pasirengusi atidaryti Biblijos mokyklą naujiems pamokslininkams parengti (mokslas joje turėjo trukti 3 m., numatyti 4 dėstytojai)⁵⁷. Be to, Lietuvos metodistų vadovai mėgino atnaujinti karo metu nutrūkusius ryšius su centrais užsienyje per Maskvoje veikusias JAV ir D. Britanijos pasiuntinybes. Toks metodistų aktyvumas patraukė saugumo dėmesį, Vilniaus bendruomenės vadovybė buvo užverbuota⁵⁸. Kitos jų bendruomenės nebuvo įregistruotos ir visu sovietmečiu gyvavo nelegaliai. Toks veikimas anaiptol nebuvo joms pražūtingas – 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę jos greitai atgijo visose minėtose vietovėse, atidarė nemažai naujų maldos namų.

JEHOVISTAI. Į itin pavojingų sektų sąrašą RKRT prie SSRS MT buvo įtraukusi, kaip minėta, kai kurias evangelikų, sentikių ir judėjų atšakas. Kai kurių jų nariai konspiratyviai veikė Lietuvoje – jehovistai, septintosios dienos adventistai-reformistai. Jehovistų grupės buvo paplitusios ne SSRS gilumoje, o neseniai okupuotose teritorijose – Ukrainoje, Baltarusijoje, Moldavijoje, įtartos palaikant ryšius su JAV žvalgyba⁵⁹. Lietuvoje saugumas buvo užčiuopęs jehovistų veikimą, jų vadovas ir aktyvesni nariai buvo stebimi, perimami laiškai⁶⁰. Surinktais

žmonių, ir 8 pamokslininkai (Statistikos žinios apie bažnyčias ir kunigus 1940 m. rugpjūčio 5 dieną, LCVA, f. 391, ap. 4, b. 365, l. 64).

⁵⁷ Metodistų Episkopalinės Bažnyčios Centro valdybos 1944 m. gruodžio 5 d. raštas RKRT įgaliotiniui, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 15, l. 36–37.

⁵⁸ Visiškai slaptas 1945 m. kovo mėn. [diena nenurodyta] Lietuvos SSR NKGB „Pranešimas apie agentūrinį-operatyvinį darbą episkopalinėje metodistų bažnyčioje“ SSRS NKGB 6 skyriaus 2 valdybos viršininko pavaduotojui, LYA, f. K 1, ap. 3, b. 150, l. 155.

⁵⁹ I. Polianskio 1952 m. kovo 4 d. slapta „Trumpa pažyma apie jehovistų, 7 dienos adventistų-reformistų, inokentijevininkų ir muraškovcų-sionistų sektas“ VKP(b) CK Administracijos skyriaus vedėjo pavaduotojui Jegorovui, RFVA, f. R 6991, ap. 3, b. 85, l. 41.

⁶⁰ Visiškai slapta Lietuvos SSR MGB Kauno skyriaus „O“ poskyrio 1948 m.

duomenimis pasinaudota 1951 m., kuomet sovietų režimas ėmėsi tiesioginių represijų prieš jehovistus: SSRS valstybės saugumo ministras Viktoras Abakumovas 1951 m. pradžioje kreipėsi į Staliną su raštu „Apie būtinybę iškelti iš vakarinių Ukrainos ir Baltarusijos sričių, Moldavijos, Latvijos, Lietuvos ir Estijos SSR antisovietinės jehovistų sektos narius ir jų šeimas“. Ministras prašė leidimo į Irkutsko ir Tomsko sritis ištremti 8576 žmones, daugiausiai iš Ukrainos. Iš Lietuvos turėjo būti iškeldinti 76 jehovistai (48 šeimos)⁶¹, greičiausiai tiek jų ir buvo ištremta⁶². Kaip žinia, represijos nepadėjo režimui susidoroti su šia religine bendruomene, kaip ir su kitų denominacijų bažnytiniu pagrindžiu.

IŠVADOS

Ribodamas Lietuvos Bažnyčių bei religinių bendruomenių veiklą, persekiodamas dvasininkus, sovietų režimas pasiekė dvejopą rezultatą. Viena vertus, tokia politika efektyviai mažino oficialius religingumo rodiklius, tačiau kartu išprovokavo bažnytinio pagrindžio atsiradimą. Šis pagrindis nebuvo atvirai antisovietinis, agresyvus, atvirkščiai, – dažniausiai apsiribota vien religiniais poreikiais. Jį sąlygojo ne vien valdžios politika, bet ir dvasininkų bei tikinčiųjų opozicija režimo suvaržymams pernelyg nuolaidžiavusiai kai kurių konfesijų bažnytinei vadovybei.

Bolševikiška LKP ir Religinių kultų reikalų tarybos prie SSRS MT įgaliojimo Lietuvos SSR Broniaus Pušinio pozicija, radikalūs kontrolės bei administravimo metodai visiškai suvaržė Bažnyčių bei religinių bendruomenių veiklą. Tokia politika labiausiai gniuždė ir taip negausias Lietuvos religines mažumas. 1948–1951 m. įregistruotos bažnyčios bei maldos namai nuosekliai uždarinėti, kol religinės mažumos jų išsaugojo

birželio mėn. ataskaita Lietuvos SSR valstybės saugumo ministrui generolui majorui Piotruvi Kapralovui, LYA, f. 18, ap. 1, b. 73, l. 77.

⁶¹ М. И. Одинцов, *Совет Министров СССР постановляет: „Выселить навечно!“*, Москва, 2002, prieiga per internetą <https://religiophobia.appspot.com/jw/smspv.html>, žiūrėta 2012 10 29.

⁶² LSSR KGB 1988 m. gegužės 12 d. slapta pažyma apie 1941–1952 m. ištremtus Lietuvos gyventojus, Vytautas Tininis, *Sovietų Sąjungos politinės struktūros Lietuvoje ir jų nusikalstama veikla*, Vilnius: Margi raštai, 2008, p. 437.

vos po 1–2 (išskyrus stačiatikius, sentikius, evangelikus liuteronus bei reformatus), jie eliminuoti iš didžiųjų miestų. Tos religinės bendruomenės, kurių maldos namų sovietų valdžia neregistravo arba visai išretino jų tinklą (judėjų, baptistų, adventistų, metodistų, jehovistų, musulmonų, karaimų), toliau gyvavo pogrindyje. Tikintieji rinkdavosi konspiratyviai vieni kitų namuose, kapinėse, atsirado „nelegalių“ (t. y. neįregistruotų) dvasininkų.

Katalikai ir gausesnių religinių mažumų tikintieji turėjo daugiau galimybių tenkinti savo religinius poreikius, todėl jų perėjimo į pogrindį mastas buvo sąlyginai mažesnis. Vis dėlto valdžios institucijų pastangos leidimais ir draudimais reglamentuoti religinį gyvenimą vertė tikinčiuosius daugelį tradicinių apeigų atlikinėti slapta, nusižengiant draudimams. Į gilų pogrindį persikėlė likviduotos bažnytinės struktūros ir ypač griežtai persekiota veikla (katalikų vienuolijos, bažnytinės brolijos, religinės literatūros dauginimas bei platinimas, vaikų katekizavimas ir kt.). Dėl įsigalinčio nepakantumo „religiniams prietarams“ tikintieji vis labiau vengė viešumos.

Visos sovietų valdžios grandys (centrinės ir vietinės) žinojo esant bažnytinį pogrindį ir su juo kovojo. Paprastai nukentėdavo atskiri „demaskuoti“ asmenys (išskyrus jehovistus, kurie buvo išstremti), tačiau pastebimai susilpninti pogrindį nepavyko, atvirksčiai, – po 1953 m. režimui švelnėjant tapo akivaizdi jo augimo ir plėtojimosi tendencija.

REGINA LAUKAITYTĖ

EVANGELIKŲ LIUTERONŲ BAŽNYČIOS LIKIMAS
LIETUVOJE: ISTORIJA BE VOKIEČIŲ

Naujausią Lietuvos Bažnyčių istoriografiją 2011 m. kiek netikėtai papildė dar vienas darbas ir nauja pavardė – pasirodė liuteronų kun. Dariaus Petkūno knyga anglų kalba *Represijos prieš Evangelikų Liuteronų Bažnyčių Lietuvoje stalinizmo metais*¹. Jos autorius – diplomuotas inžinierius (baigęs Kauno technologijos universitetą) ir teologijos daktaras (po studijų Estijos Evangelikų Liuteronų Bažnyčios Teologijos institute ir Tartu universitete teologijos disertaciją apgynė Helsinkio universitete 2004 m.), jau išleidęs teologinių tyrinėjimų², dirbantis Klaipėdos ir Helsinkio universitetuose. Pastaroji aplinkybė tikriausiai yra atsakymas į klausimą, kodėl tokio turinio knyga pasirodė anglų kalba.

Netikėtumas susijęs ir su Lietuvos Bažnyčios sovietinio laikotarpio istorikų bendruomenei nauja autoriaus pavarde, ir su tyrimo objektu. Pasirodo, Petkūno teologinių bei istorinių darbų sąrašas yra gana ilgas, daugiausia tekstų – XVI–XXI a. aprėpiančios liuteronų istorijos tematika³. Tačiau šiame sąrašė – tik viena kita lietuviška leidykla. Autoriaus

¹ Darius Petkūnas, *The Repression of the Evangelical Lutheran Church in Lithuania during the Stalinist Era*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011, 256 p.

² *Idem*, *Holy Communion rites in the Polish and Lithuanian reformed agendas of the 16th and early 17th centuries*, Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2007.

³ Svarbiausi darbai iš XX a. istorijos: „The Church in the Transition between Socialism and Capitalism“, in: *Nation and Religion: Aspects of European Identity*, Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino, 2002, p. 23–34; *Resurgence of the Evangelical Lutheran Church in Lithuania after the Soviet Era*, Macomb: Lutheran Heritage Foundation, 2008; „The Struggle of the Lithuanian Roman Catholic Church to Save Vilnius Archcathedral“, *Suomen kirkkohistoriallinen seura / Finska kyrkohistoriska samfundet*, nr. 98 (2008), p. 92–135.

akademinei biografija susijusi (bent iš dalies) su pastaraisiais metais sparčiai besiformuojančiu nauju lietuvių istoriografijos fenomenu – baigę studijas užsienio universitetuose ir ten apgynę disertacijas bei įsidarbinę, mokslininkai savo darbus iš Lietuvos istorijos skelbia užsienio kalbomis. Būdinga, kad Lietuvos mokslo institucijos labai palankiai žiūri į jaunuosius „vakariečius“. Mūsų mokslo leidiniuose daugėja jų publikacijų (kartais net magistrų, neverčiant straipsnių į lietuvių kalbą), nors jose neretai esama didesnės ar mažesnės kompiliacijos iš lietuviškos istoriografijos požymių.

Tokio priekaišto jokių būdu negalima padaryti recenzuojamos knygos autoriui – jo knyga apie Lietuvos Liuteronų Bažnyčią stalinizmo metais yra visiškai nauja ir originali, dar daugiau – tai pirmasis toks išsamus šios problematikos darbas istoriografijoje. Jis grindžiamas Lietuvos bei Latvijos archyvų ir Lietuvos Evangelikų Liuteronų Bažnyčios konsistorijos šaltiniais. Tai, kad autorius yra liuteronų kunigas ir turi galimybę pasinaudoti bažnytiniais archyvais, – vienas didžiausių darbo privalumų. Atrodo, kad jis bene pirmasis šiuolaikinės Lietuvos dvasininkas, taip plačiai tyrinėjantis savosios konfesijos teologiją ir istorinę praeitį. Kitos Bažnyčios tokių specialistų per du nepriklausomybės dešimtmečius dar neišugdė. Antra vertus, dvasininko požiūris į savos konfesijos istoriją, persipynęs su vyraujančia pačios Bažnyčios pozicija, sugestijuoja išvelgti gilesnius bažnytinės savimonės bruožus.

Petkūno tyrimo objektas yra sovietų valdžios represijos prieš liuteronų tikinčiuosius ir dvasininkus 1944–1953 m., tad ir knyga sudaryta tarsi iš dviejų dalių: pirmojoje apžvelgiama iš karto po karo pradėta sovietų režimo akcija prieš Lietuvos vokiečius, antrojoje – keturių represijas patyrusių liuteronų kunigų baudžiamosios bylos ir vieno akylai saugumo agentų stebėto kunigo – Jono Kalvano (gerokai vėliau, 1976–1995 m., vadovavusio Lietuvos Evangelikų Liuteronų Bažnyčiai) – vadinamoji byla-formuliaras. Tiesa, nevenigiant platesnio Bažnyčių gyvenimo Lietuvoje konteksto, knygoje yra trumpų skyrelių apie sovietų režimo pastangas kontroliuoti Bažnyčias ir represijas prieš didžiausią bei įtakingiausią Katalikų Bažnyčią; panašiai tematikai skirtas ir vietoj išvadų esąs „Epilogas“. Pastarieji klausimai aptariami pasiremiant vien archyvų šaltiniais, tad atrodo, jog „netikėtumas“ abi-

pusis, – ne tik istorikams nauja autoriaus pavardė, bet ir jam menkai žinomi su analizuojama problematika susiję istorikų tyrimai (ypač Arthuro Hermanno, kuris straipsniuose ir monografijoje yra išsamiai analizavęs Lietuvos Evangelikų Liuteronų Bažnyčios XX a., taip pat ir sovietinio laikotarpio, istoriją).

Darbo įvade autorius suformulavo pagrindines savo tezes – jo nuomone, liuteronai buvo vieninteliai Lietuvoje krikščionys, kurie patyrė sovietų režimo represijas būtent dėl tikėjimo (p. 13, 19). Duomenys apie suimtus keturis iš aštuonių Lietuvoje dirbusių dvasininkų leido autoriui apibendrinti, jog nukentėjo net 50% evangelikų liuteronų kunigų (p. 6, 13, 18). Knygos reverse skelbiamos užsienio recenzentų tekstų ištraukos, kurias bene pirmiausiai perskaitys leidiniu susidomėjęs žmogus, rodo, kad autoriaus argumentai įtikino pirmuosius skaitytojus: „Kiti krikščionys Lietuvoje taip pat buvo persekiojami, bet liuteronai persekioti labiausiai. Jie kentėjo kaip grupė paprasčiausiai dėl to, kad buvo liuteronai“, – tokia citata parinkta iš dr. Charleso Evansono iš Fort Wayne'o (JAV, Indiana) teologijos seminarijos atsiliepimo (plg. su knygos autoriaus mintimis p. 32, 38, 40, 61, 63).

Išskirtinės evangelikų liuteronų situacijos, didžiulių aukų, patirtų stalinizmo metais, išryškėjimas verčia bažnytinės srities istoriką suklusti: nei istoriografijoje, nei archyvuose neteko aptikti duomenų, kad Evangelikų Liuteronų Bažnyčia kurioje nors Sovietų Sąjungos respublikoje būtų traktuojama išskirtinai negatyviai ir be atodairos naikinta, kaip, pavyzdžiui, Unitų Bažnyčia Ukrainoje* ar jehovistai 1939–1940 m.

* 1945–1946 m. Unitų Bažnyčia Ukrainoje buvo likviduota. Tuometinio Ukrainos KP pirmojo sekretoriaus Nikitos Chruščiovo inspiruota „iniciatyvinė grupė“ sudarė prisijungimo prie Stačiatikių Bažnyčios savanoriškumo regimybę. Visi penki Unitų Bažnyčios ordinarai buvo suimti, apkaltinti kolaboravimu su naciais ir perduoti Karo tribunolui. Arešto išvengė tik sutikę pereiti į stačiatikybę dvasininkai, gi tikintieji sužinojo esą stačiatikiai. Panašiomis priemonėmis 1948 m. Unitų Bažnyčia sunaikinta Rumunijoje, 1951 m. – Slovakijoje. Ukrainos Unitų Bažnyčia legalizuota tik po 1989 m. įvykusio SSKP generalinio sekretoriaus Michailo Gorbačiovo susitikimo su popiežiumi Jonu Pauliumi II (Ольга Васильева, *Русская Православная Церковь в политике советского государства в 1943–1948 гг.*, Москва: Ин-т российской истории, 1999, p. 183–191; Hansjakob Stehle, *Tajna dyplomacja Watykańu*, Warszawa: Real Press, 1993, p. 201–202, 216 ir kt.).

okupuotose teritorijose*. SSRS archyvuose yra dokumentų, atspindinčių represijų organizavimą prieš religines grupes, kurios *a priori* traktuotos kaip antisovietinės, tačiau kas paskatino autorių suformuluoti minėtą teiginį apie Lietuvos liuteronus?

Petkūnas knygoje daug vietos skiria istoriografijoje žinomiems dokumentams, atspindintiems sovietų režimo pastangas iš karto po okupacijos, jau 1944 m. lapkritį–gruodį, suregistruoti SSRS okupuotoje teritorijoje likusius vokiečius, jų mišrių šeimų narius ir pan. 1945 m. pradžioje jie pradėti tremti į SSRS gilumą (p. 27–63). Lietuvoje liuteronai tapatinti su vokiečiais, nes tarpukariu daugumoje jų bažnyčių pamaldos vyko vokiečių kalba, Bažnyčioje vyravo vokiečių kilmės dvasininkai ir tikintieji. Asmens sąsajos su liuteronų parapija buvo tiesioginis „vokiškumo“ ženklas vykdomųjų komitetų bei saugumo pareigūnams, sudarinėjusiems vokiečių sąrašus.

Vis dėlto akivaizdu, kad režimo represijos buvo nukreiptos ne tiesiogiai prieš liuteronus kaip religinę grupę, o prieš SSRS gyvenusius vokiečius, tikėjimas tebuvo instrumentas, padėjęs juos identifikuoti. Tai, kad su vokiečiais buvo išstremta daug etninių lietuvių (istorikės Nastazijos Kairiūkštytės apskaičiavimais, 1945 m. gegužę apie trečdalį⁴,

* 1951 m. pradžioje Josifas Stalinas pritarė SSRS MGB ministro Viktoro Abakumovo iniciatyvai, išdėstyta rašte „Apie būtinybę iškelti iš vakarinių Ukrainos ir Baltarusijos sričių, Moldavijos, Latvijos, Lietuvos ir Estijos SSR antisovietinės jehovistų sektos narius ir jų šeimas“. Iš Lietuvos buvo numatyta iškeldinti 76 jehovistus (48 šeimas), tikriausiai tiek jų netrukus buvo represuoti (М. И. Одинцов, *Совет Министров СССР постановляет: „Выселить навечно!“*, Москва: [s. l.], 2002, prieiga per internetą <https://religiophobia.appspot.com/jw/smspv.html>, žiūrėta 2012 10 29; 1988 m. gegužės 12 d. LSSR KGB slapta pažyma apie 1941–1952 m. išstremtus Lietuvos gyventojus, Vytautas Tininis, *Sovietų Sąjungos politinės struktūros Lietuvoje ir jų nusikalstama veikla*, Vilnius: Margi raštai, 2008, p. 437).

⁴ Nastazija Kairiūkštytė, „Lietuvos vokiečiai – pirmieji pokario metų tremtiniai“, *Lietuvos istorijos metraštis. 1993 metai*, Vilnius: Poligrafinių paslaugų įmonė, 1994, p. 102. Straipsnio autorė rašė, jog 1945 m. gegužės 3 d. organizuotos vokiečių deportacijos metu iš 812 išstremtųjų trečdalis buvo lietuviai. Ji pastebėjo, kad 1949 m. vasarą Lietuvoje vis dar gyveno 1700 šios tautybės žmonių, daugelis jų tapo vėlesnių trėmimų aukomis. 1946–1952 m. trėmimų metu žmonių tautybė nebūdavo nurodoma, todėl nėra galimybės suskaičiuoti visų iš Lietuvos išstremtų vokiečių (minėti straipsnio p. 99). Petkūnas taip pat disponuoja su 1944–1945 m. vokiečių tremtimi susijusiais šaltiniais.

autorius nuomone, – dar daugiau, p. 60), skatina analizuoti klausimą, kodėl jie buvo palaikyti vokiečiais ar susijusiais su nacių Vokietija, o ne konstatuoti faktą, jog sovietų pareigūnai sudarinėjo tremtinių sąrašus nusirašinėdami liuteronų parapijų *status animarum*. Antraip reikėtų paaiškinti, kodėl 1953 m. Lietuvos SSR vis dar veikė 29 liuteronų parapijos bei filijos, turėjusios nuo 150 iki 2500 parapijiečių⁵. Įdomu, kad paties autoriaus žiniomis, Liuteronų Bažnyčia ir jos dvasininkai sovietų valdžios laikyti „lojaliais“ (p. 75).

Knygoje pasakojamos istorijos žmonių (tik lietuvių), kuriuos vietos vykdomųjų komitetų bei saugumo pareigūnai įtraukė į numatytų išstremti vokiečių sąrašus, anot autoriaus, „paprasčiausiai todėl, kad jie buvo liuteronai“. Bet archyvų dokumentai leido autoriui parašyti visą skyrių apie tai, kaip šie vietiniai sąrašai buvo tikrinami centrinėje NKVD būstinėje Vilniuje, siekiant dar kartą „atsijoti“ vokiečius (p. 32–41). Tad kurgi argumentai, įrodantys, kad „liuteronai vieninteliai iš tradicinių krikščionių konfesijų Lietuvoje patyrė represijas kaip grupė“ (p. 13)? Kokio masto buvo tokios represijos? Beje, knygos autorių sudomino tik lietuvių liuteronų likimas, tarsi vokiečių kilmės gyventojai (kurie ir buvo tikrasis sovietų režimo represijų taikiny!) po karo Lietuvoje būtų priklausę kitai Bažnyčiai ar jų ištrėmimas būtų savaime suprantamas.

Galbūt labiau pagrįstas kitas Petkūno teiginys apie pusę represuotų liuteronų dvasininkų? Antrasis pasaulinis karas beveik sunaikino Lietuvos Evangelikų Liuteronų Bažnyčią – jau 1941 m. didelė dalis jos narių (ne vien vokiečiai) pasinaudojo galimybe išvykti į Vokietiją, išvažiavo visa šios Bažnyčios konsistorija, Lietuvoje liko tik penki liuteronų kunigai (iš buvusių 32)⁶. Nacių okupacijos metais situacija iš esmės nepasikeitė, nes ėmę grįžti repatriantai nebesiejo savęs su Lietuvos liuteronų bendruomene ir Bažnyčia. Tad, palyginus su padėtimi 3-iajame–4-ajame dešimtmetyje, Bažnyčia labai sumažėjo; vis dėlto teiginys, jog sovietų režimo represijas patyrė net pusė dvasininkų, kelia abejones. Kaip

⁵ Konsistorijos pirmininko Anso Baltrio 1953 m. sausio 27 d. „Lietuvos TSR Evangelikų Liuteronų Bažnyčių bei Filijų 1948 ir 1952 metų Statistinės žinios“, Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), f. R 181, ap. 1, b. 74, l. 40.

⁶ Arthur Hermann, *Lietuvių ir vokiečių kaimynystė*, Vilnius: Baltos lankos, 2000, p. 260.

minėta, Petkūno duomenimis, parapijose jų dirbo tik 8. Perskaičius knygą galima spėti, jog remiamasi 1948 m. statistika (p. 75), nors nenurodomi nei informacijos šaltiniai, nei dvasines pareigas parapijose ėjusių kunigų pavardės. Tiesa, duomenys įvairuoja, ir knygos „Epiloge“ galima perskaityti, kad 1944–1953 m. nukentėjo 4 iš 7 evangelikų liuteronų kunigų (p. 239).

Atrodo, autorius išleido iš akių aplinkybę, kad bet kuri Bažnyčia yra gyvas organizmas, padėtis joje kinta. Archyviniai šaltiniai leidžia teigti, jog stalinizmo laikotarpiu liuteronų dvasininkų Lietuvoje buvo daug daugiau. Tiesa, 1945 m. pradžioje jų tebuvo 7⁷, bet 1947 m. balandį Evangelikų Liuteronų Bažnyčios konsistorijos pirmininkas Erikas Leijeris valdžios pareigūnams įteikė oficialų 10 parapijose dirbusių kunigų sąrašą⁸. Nepaisant to, kad prabėgus vos keleriems metams 3 jų mirė ir dar 3 buvo suimti (pats Leijeris ir Jonas Mizaras 1949 m., Jurgis Gavėnis 1948 m.), 1953 m. pradžioje Lietuvoje dirbo 9 liuteronų kunigai, mat stalinizmo metais buvo iššventinami ir nauji dvasininkai*. Tad teiginys, jog pusė liuteronų dvasininkų tuo laikotarpiu Lietuvoje patyrė sovietų režimo represijas atrodo gerokai perdėtas. Pasklaidžius 1944–1953 m. archyvinės bylas ir išsiaiškinus parapijose dirbusių liuteronų kunigų pavardes, galima sudaryti bent 20 asmenų sąrašą**, iš kurių minėti trys buvo suimti ir išsiųsti į pataisos darbų lagerius, Leijeris su Mizaru ten ir mirė.

⁷ Konsistorijos pirmininko A. Baltrio „Pranešimas apie Evangelikų Liuteronų Bažnyčios veiklą Lietuvoje“ [1953 m. kovo mėn.], LCVA, f. R 181, ap. 1, b. 74, l. 38.

⁸ Konsistorijos pirmininko E. Leijerio 1947 m. balandžio 29 d. raštas Religinių kultūrų reikalų tarybos prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos įgaliotiniui Alfonsui Gailevičiui, *ibid.*, b. 17, l. 41. Baltris aptarnavo Kretingos parapiją, Jonas Degys – Būtingės, Alfredas Freibergas – Mažeikių, Gavėnis – Jurbarko, Kalvanas – Tauragės, Leijeris – Žeimelio, Jonas Megnius – Žemaičių Naumiesčio, Mizaras – Kauno, Mikas Preikšaitis – Batakių ir Teodoras Valteris – Budbergės (Latvijoje, tačiau atvykdavo į kunigų neturėjusias Lietuvos parapijas).

* Antai 1950 m. buvo ordinuoti ir paskirti į parapijas Jurgis Sprogis ir Jonas Armonaitis, 1951 m. – Arvydas Briedis ir Martynas Klumbys, 1952 m. – Vilius Burkevičius (Konsistorijos pirmininko A. Baltrio 1953 m. sausio 27 d. „LTSR Evang. Liut. Bažnyčios ordinuotųjų kunigų sąrašas 1953 m.“, *ibid.*, b. 74, l. 4).

** Baltris, Degys, Freibergas, Gavėnis, Kalvanas, Leijeris, Megnius, Mizaras, Preikšaitis, Valteris, Burkevičius, Fricas Kadagys, Briedis, Klumbys, Martynas Ponešis, Armonaitis, Jonas Albužis, Sprogis, Petras Knispelis, Mikas Krenertas.

Reikia pastebėti, kad pokario evangelikų liuteronų dvasininkų sąrašuose nėra latvių kilmės kun. Gustavo Rauskino, kurio baudžiamąją bylą autorius detaliai pristatė savo monografijoje (kaip vieno iš keturių represuotųjų, p. 76–91). Šis kunigas sovietų okupacijos sulaukė eidamas dvasines pareigas ne Lietuvoje, o Latvijoje (prieš karą buvo šios valstybės pilietis). 1945 m. jis buvo suimtas ir nuteistas 10 metų pataisos darbų lageryje bausme Liepojoje. Tiesa, 1932–1944 m. Rauskinas buvo latviškos Alkiškių parapijos (dab. Akmenės rajone) klebonas, o po tremties grįžo gyventi į Lietuvą. Vis dėlto sovietų represijas jis patyrė ne čia, jo pavardė, be abejonės, jau figūruoja analogiškame kaimyninės šalies represuotų kunigų sąrašė.

Rašydamas knygą Petkūnas visą dėmesį sutelkė konkrečioms archyvinėms byloms, jų santraukų vertimui į anglų kalbą, bet į akiratį nepateko bendresni Evangelikų Liuteronų Bažnyčios funkcionavimo stalininiu laikotarpiu klausimai, pvz., jos valdymo, vadovybės santykių su naujuoju režimu problemos. Perskaitęs knygą skaitytojas nieko nezužinos apie liuteronų tikinčiųjų, maldos namų ar parapijų padėtį, apie kitus (nerepresuotus, bet greičiausiai taip pat akylai kaip ir Kalvanas stebėtus) dvasininkus, apie jų iššventinimo Bažnyčios persekiojimo sąlygomis aplinkybes.

Susidomėjęs platesniu Bažnyčios veikimo kontekstu, susipažinęs su didesne šaltinių baze ir išgilinęs į istoriografiją autorius greičiausiai būtų pasukęs analizės, tyrimo linkme ir susilaikęs nuo kategoriškų vertinimų apie išskirtinį sovietų režimo nepakantumą evangelikams liuteronams. Panašaus masto represijas Lietuvoje patyrė ir Katalikų, ir Sentikių Bažnyčios: stalinizmo metais buvo represuoti jų vadovai, į kalėjimus ir pataisos darbų lagerius pateko apie trečdalis dvasininkų. Gi liuteronų tikintieji tremti selektyviai ne dėl priklausymo religinei grupei, o dėl sovietų režimo požiūrio į Bažnyčios „vokiškumą“. Būtent todėl tremtinių dalia ištiko ir dešimtis niekuo dėtų lietuvių liuteronų šeimų, bet tai nebuvo masinis reiškinys, kurį būtų sąlygojęs išskirtinis režimo nepakantumumas evangelikams liuteronams kaip religinei grupei.

Petkūno knyga savotiškai reprezentuoja lietuvių istoriografiją užsienyje – ji greičiau galėtų būti traktuojama kaip istorijos šaltinis. Mat didžiąją jos dalį sudaro detalus archyvinių bylų turinio atpasakojimas.

Skaitytojui anglų kalba tai tikrai informatyvus darbas, puikiai atspindintis stalinizmo epochą, saugumo pareigūnų veiksmus. Lietuvos istoriografijos kontekste tokia knyga atrodo kitaip – istorikai jau du dešimtmečius dirba buvusiam saugumo archyve ir vargu ar gali pasitenkinti net labai iškalbingu archyvinių bylų pateikimu. Autorius užpildo nemažai Evangelikų Liuteronų Bažnyčios istorijos „baltųjų dėmių“, bet toks pasirinktų bylų išskleidimo metodas neatvėrė visos Evangelikų Liuteronų Bažnyčios gyvenimo 1944–1953 m. panoramos, neleido pamatyti represijų padarinių Bažnyčiai ar atskiroms liuteronų parapijoms.

Knygos paraštėse lieka daug problemų bei diskusinių klausimų. Autorius aiškiai „perlenkė lazda“ paskelbdamas lietuvius evangelikus liuteronus ir jų dvasininkus didžiausia stalininių represijų auka. Jeigu kas nors stalinizmo metais Lietuvoje ir patyrė panašų į Ukrainos unitų ar SSRS jehovistų likimą, t. y. žinojo, kad nebus toleruojami Lietuvos SSR, – tai buvo vokiečiai, tačiau – esminis skirtumas – jie persekioti ne dėl tikėjimo (nors absoliuti dauguma, be abejonės, priklausė Liuteronų Bažnyčiai), o dėl kompromituojančios tautybės. Vokiečių kilmės liuteronų eliminavimas iš tokios problematikos darbo verčia abejoti, ar tautiniai barjerai, suskaldę Lietuvos Evangelikų Liuteronų Bažnyčią 1918–1940 m., jau yra įveikti ir kitataučiai parapijiečiai suvokiami kaip imanentinė jos dalis.

ARŪNAS STREIKUS

KRIKŠČIONYBĖS LIETUVOJE ISTORIJOS TYRIMAI
2011–2012 M.

Negausaus būrelio krikščionybės istorijos tyrimų baruose Lietuvoje triūsiančių istorikų, filologų ir kitų humanitarinių disciplinų atstovų galvose jau senokai brandinta mintis ieškoti glaudesnės tarpusavio komunikacijos formų. Palanki proga išmėginti vieną iš tokių būdų atsirado tuomet, kai buvo gautas pasiūlymas atgaivinti Tarptautinės Bažnyčios istorikų komisijos (*Commission Internationale d'Histoire Ecclésiastique Comparée*, CIHEC) Lietuvos nacionalinio komiteto veiklą. 2012 m. vasaros pradžioje susirinkusi grupė tyrinėtojų ryžosi atsilipti į šį kvietimą, deklaruodama apie CIHEC Lietuvos komiteto atkūrimą. Kadangi Bažnyčios istorijos studijų redaktorių kolegijos nariai buvo vieni aktyviausių krikščionybės istorikų bendruomenės telkimo iniciatorių, galima pagrįstai tikėtis, jog leidinys ilgainiui taps pagrindine šios bendruomenės narių atliktų tyrimų pristatymo vieta. Išjudinti aktyvesnę Bažnyčios istorikų komunikaciją galėtų padėti ir informacijos apie šalyje bei užsienyje atliekamus krikščionybės istorijos Lietuvoje tyrimus sklaida. Remiantis tokia prielaida ir gimė sumanymas reguliariai skelbti einamąją krikščionybės istorijos bibliografiją. Žinoma, nejučia prabėgus daugiau nei dviem dešimtmečiams po Bažnyčios istorijos studijų Lietuvoje atgaivinimo, kirba nedrąši mintis ateityje parengti ir platesnę, šių studijų rezultatus apibendrinančią bibliografiją...

Šiame Bažnyčios istorijos studijų tome pateikiamas per dvejus paskutiniuosius metus paskelbtų tyrimų sąrašas turbūt nėra visiškai išsamus, nes aprėpti didžiulį publikacijų srautą iš tikrųjų nebuvo lengva. Be to, siekiant, kad sąrašas pernelyg neišsiplėstų, į jį sąmoningai nebuvo įtraukti tyrimai iš gausaus mentyrininkų darbų, analizuojančių krikščioniškosios ikonografijos siužetus, aruodo. Į skelbiamą bibliografiją pateko tik

keletas menotyrinių tekstų, kurie, bibliografijos sudarytojo manymu, yra arčiausiai krikščionybės istorijos tyrimų problematikos lauko. Sąrašė taip pat atskirai neišvardyti straipsniai iš tų straipsnių rinkinių, kuriuose visi paskelbti tekstai priklauso krikščionybės istorijos tematikai.

MONOGRAFIJOS:

Kamuntavičienė Vaida, Laima Šinkūnaitė, *Apytalaukio parapija: mikrobendruomenės istorija*, Kaunas: VDU, 2012, 320 p.

Laukaitytė Regina, *Marijos Nekaltojo Prasidėjimo vargdienių seserų vienuolijos šaka Amerikoje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012, 282 p.

Nedzinskaitė Živilė, *Tepaliks kiekvienas šlovę po savęs...: Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poetikos ir poezijos recepcija XVII–XVIII amžiaus LDK jėzuitų edukacijos sistemoje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, 283 p.

Petkūnas Darius, *The Repression of the Evangelical Lutheran Church in Lithuania during the Stalinist era*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011, 256 p.

Ščavinskas Marius, *Kryžius ir kalavijas: krikščioniškųjų misijų sklaida Baltijos jūros regione X–XIII amžiais*, Vilnius: Baltos lankos, 2012, 279 p.

MOKSLINĖS ŠALTINIŲ PUBLIKACIJOS:

Abraomas Kulvietis: Pirmasis Lietuvos Reformacijos paminklas = The First Recorded Text of the Lithuanian Reformation. Abraomo Kulviečio Confessio fidei ir Johanno Hoppijaus Oratio funebris (1547), (Studija, faksimilė, komentuotas leidimas, vertimas į lietuvių kalbą), parengė Dainora Pociūtė, (*Monumenta Reformationis Lithuanicae*, t. 1), Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, 206 p.

Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai = Acta visitationum sub domino Casimiro Pac episcopo Samogitiae anno 1675 et 1677 conscripta, parengė Mindaugas Paknys, (*Fontes historiae Lituaniae*, t. 10), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011, 981 p.

Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.) = Acta visitationum dioecesis Samogitiae (A. D. 1611–1651), parengė Liudas Jovaiša, (*Fontes historiae Lituaniae*, t. 11), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011, 520 p.

Vaicekauskas Mikas, „Nežinomos rankraštinės Motiejaus Valančiaus giesmės apie šventuosius (šv. Joną Krikštytoją, šv. Paulių, šv. Benediktą, šv. Baltramiejų, šv. Agotą)“, *LKMA Metraštis*, t. 35, Vilnius, 2011, p. 213–274.

Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių dievus: tekstas ir kontekstai, parengė Vytautas Ališauskas, Vilnius: Aidai, 2012, 190 p.

Vyskupo Antano Baranausko anketa dvasininkams (1898 m.), parengė Algimantas Katilius, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012, 816 p.

STRAIPSNŲ RINKINIAI:

Dangiškieji globėjai, žemiškieji mecenatai, sud. Jolita Liškevičienė, (*Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 60), Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011, 228 p.

Pranciškonai Lietuvoje XX a.: šviesa spindi tamsoje, sud. Marek Dettlaff OFM, (*Studia Franciscana Lithuanica*, t. 3), Vilnius: Aidai, 2011, 136 p.

Šviesa ir šešėliai Lietuvos evangelizacijos istorijoje = Light and shadows in the history of Lithuania's evangelisation, sud. Jonas Boruta, Vacys Vaivada, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011, 240 p.

Salantų bažnyčia: istorija, meno vertybės ir žmonės, sud. Povilas Švėrebas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011, 504 p.

Lietuvos sakralinė dailė, t. 2: Šiaulių vyskupija, d. 1: Joniškio dekanatas, kn. 1: Balkaičiai–Joniškis, sud. Dalia Vasiliūnienė, Skirmantė Smilingytė-Žeimienė, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2011, 512 p.

Jėzuitai Lietuvoje (1608–2008): gyvenimas, veikla, paveldas = Jesuits in Lithuania (1608–2008): Life, Work, Heritage, sud. Neringa Markauskaitė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2012, 306 p.

VADOVĖLIAI, METODINĖS PRIEMONĖS, TYRIMŲ POPULIARINIMO LEIDINIAI:

Grickevičius Artūras, *Bažnyčios istorija (I), I–XV amžiai*, (Pagalbinė (metodinė) studijų priemonė), Vilnius: Edukologija, 2012, 63 p.

Streikus Arūnas, *The Church in Soviet Lithuania*, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2012, 47 p.

STRAIPSNIAI:

Baronas Darius, „Žemaičių krikštas Jono Dluogošo kronikos šviesoje“, *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 3, 2011, p. 23–30.

Baronas Darius, „Perkūno šventykla Vilniuje: senų mitų ir naujų mokslinių tyrimų nedermė“, *Naujasis Židinys–Aidai*, nr. 7, 2012, p. 442–447.

Baublys Arūnas, „Konfessionelle Identitäten der Stadt Memel/Klaipėda im 19./20. Jahrhundert“, *Memel als Brücke zu den baltischen Ländern: Kulturgeschichte Klaipėdas vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert* (Tagungsberichte der Historischen Kommission für ost- und westpreußische Landesforschung 26), Fibre Verlag, 2011, p. 109–118.

Blažiūnas Juozapas, „Vilniaus bažnyčių ir vienuolynų paveikslų restauravimas XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje“, *LKMA Metraštis*, t. 34, 2011, p. 169–181.

Butterwick Richard, „From the Implementation of the Tridentine Reform to “the Enlightened Age”: Challenges Faced by the Catholic Church in the Grand Duchy of Lithuania in the Eighteenth Century“, *Church History between Rome and Vilnius: Challenges to Christianity from the early Modern Ages to the 20th century*, (*Bažnyčios istorijos studijos*, t. 4), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011, p. 57–72.

Dettlaff Marek OFM, „Pranciškonų pradžia Lietuvoje XIII–XV amžiuje“, *LKMA Metraštis*, t. 36, 2012, p. 15–23.

Giniūnienė Asta, „Veiviržėnų bažnyčios iliuzinė tapyba ir XVIII a. II pusės – XIX a. I pusės Kristaus kapo dekoracijos: politikos priemonės ir jų sėkmė“, *Menotyra*, t. 19, nr. 1, 2012, p. 18–36.

Grickevičius Artūras, „Tridento Susirinkimo 18 kanono įgyvendinimo Lietuvoje pėdsakais“, *Soter*, t. 40 (68), 2011, p. 33–54.

Janonienė Rūta, „Visuomenės indėlis restauruojant Šv. Onos bažnyčią XX a. pradžioje“, *Acta Academiae artium Vilnensis. Dailė*, t. 60, 2011, p. 203–219.

Jankevičiūtė Giedrė, „Bažnytinė dailė nacių okupuotoje Lietuvoje“, in: *Kunigas: Vilniaus arkivyskupo kardinolo Audrio Juozo Bačkio tarnystės penkiasdešimtmečiui*, sud. Paulius Subačius, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011, p. 193–232.

Jovaiša Liudas, „Žemaičių vyskupija: nuo Reformacijos iki Apšvietos“, *Telšių vyskupijai – 85 metai, (Tiltai)*. Priedas: mokslo darbai, nr. 42), Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011, p. 9–21.

Kamuntavičienė Vaida, „Simno dekanato parapijų padėtis XVII a. antroje pusėje“, *Lietuvos istorijos metraštis: 2010/2011*, Vilnius, 2011.

Kamuntavičienė Vaida, „Žemaičių vyskupijos bažnytinės brolijos ir pamaldumas Švč. Mergelei Marijai 1675–1677 m. vizitacijos duomenimis“, in: *Virgo venerabilis: Marijos paveikslas Lietuvos kultūroje*, sud. Gabija Surdokaitė, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2011, p. 31–53.

Kamuntavičienė Vaida, „Punsko bažnyčios fundacija ir parapijos materialinė padėtis XVII a.“, *Soter*, t. 39 (67), 2011, p. 69–82.

Kamuntavičienė Vaida, „Kauno ir Gardino katalikiškų parapijų istorijų paralelės XV–XVII a.“, *Kauno istorijos metraštis*, t. 12, 2012, p. 15–24.

Kamuntavičienė Vaida, „Punsko parapijos sielovada XVII a. antroje pusėje“, *Soter*, t. 42 (70), 2012, p. 83–94.

Kamuntavičienė Vaida, „Гарадзенская каталіцкая парафія ў 15–17 ст.“, *Гістарычны Альманах*, t. 18, 2012, p. 26–41.

Kamuntavičienė Vaida, „Gardino dekanato parapijų fundacijos XV–XVII a.“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos kraštovaizdis: Mokslinių straipsnių rinkinys. Skiriama profesorės Jūratės Kiaupienės 65-mečiui*, sud. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012, p. 321–343.

Kamuntavičienė Vaida, „Jelnios parapijos gyventojai XVII a. (*Stara Litwa*, arba jotvingių pėdsakais Vilniaus vyskupijoje)“, *Lietuvos istorijos metraštis: 2011/2012*, 2012, p. 21–30.

Katilius Algimantas, „Lietuvių studentų katalikų draugijos Leveno universitete XX a. pradžioje“, *LKMA Metraštis*, t. 34, 2011, p. 141–167.

Kuzmickaitė Daiva, Lina Šalučkienė, „Pal. Jurgio Matulaičio socialinės veiklos bruožai“, *Soter*, t. 43 (71), 2012, p. 39–52.

La Rocca Francesco, „At the crossroads: the history of the Greek-catholic church in Lithuania“, *Religion in Eastern Europe*, t. 31, nr. 2, 2011, p. 1–9.

Laukaitytė Regina, „The interest of Lithuania's Church in the apostolic activity in Russia and among Russians“, *Church History between Rome and Vilnius: Challenges to Christianity from the early Modern Ages to the 20th century*, (*Bažnyčios istorijos studijos*, t. 4), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011, p. 103–120.

Laukaitytė Regina, „Radviliškio cerkvė“, *Radviliškio kraštas: Kultūros ir istorijos leidinys*, nr. 1 (16), 2012, p. 21–23.

Laukaitytė Regina, „Rytų apeigų vyskupo Petro Būčio misija Lietuvoje (1930–1940 m.)“, *Istorija*, nr. 84, 2012, p. 26–37.

Laukaitytė Regina, „Tikinčiųjų pasipriešinimas bažnyčių veiklos varžymui Lietuvoje 1944–1953 metais“, *Lietuvos istorijos metraštis: 2011/2012*, Vilnius, 2012, p. 81–95.

Lukšaitė Ingė, „Reformation in Lithuania: a new look: historiography and interpretation“, *Lituanus*, t. 57, nr. 3, 2011, p. 9–31.

Mačiulis Dangiras, „Kultūrinės autonomijos idėja ir katalikiško švietimo sistema tarpukario Lietuvoje (1918–1940)“, *LKMA Metraštis*, t. 35, 2011, p. 75–112.

Merkys Vytautas, „Ignotas Šopara: kunigystė ir lietuvių pareiga“, *LKMA Metraštis*, t. 34, 2011, p. 89–106.

Pawlikowska Wioleta, „The Challenge of Trent and the Renewal of the Catholic Church in the Grand Duchy of Lithuania: the Higher Clergy of Vilnius and the Problems of Plural Benefices and Residence in the Sixteenth Century“, *Church History between Rome and Vilnius:*

Challenges to Christianity from the early Modern Ages to the 20th century, (*Bažnyčios istorijos studijos*, t. 4), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011, p. 37–56.

Petkūnas Darius, „Earliest Ecumenical Activities in Lithuania Involving the Roman Catholic, Russian Orthodox, and Lutheran Churches – and Soviet Reactions“, *Church History between Rome and Vilnius: Challenges to Christianity from the early Modern Ages to the 20th century*, (*Bažnyčios istorijos studijos*, t. 4), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011, p. 121–138.

Petreikis Tomas, „Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius – sodininkas“, *LKMA Metraštis*, t. 35, 2011, p. 29 – 58.

Pociūtė Dainora, „Mikalojus Radvila Juodasis. Brastos Biblija“, in: *Senosios Lietuvos literatūra, 1253–1795*, sud. Sigitas Narbutas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 131–140.

Pociūtė Dainora, „Matthias Flacius and the Reformation in the Grand Duchy of Lithuania“, in: *Matija Vlačić Ilirik (III). Zbornik radova s Trećeg međunarodnog znanstvenog skupa “Matija Vlačić Ilirik” Labin, 22.–24. travnja 2010. / Beiträge der dritten internationalen Konferenz su Matthias Flacius Illyricus / Proceedings of the Third International Conference on Matthias Flacius Illyricus*, Labin: Grad Labin, 2012, p. 280–292.

Streikus Arūnas, „Bažnyčia tremtyje: vyskupas Julijonas Steponavičius“, *LKMA Metraštis*, t. 35, 2011, p. 11–28.

Streikus Arūnas, „Šventojo Sosto atstovavimas Lietuvoje 1922–1927 m.: kelias į santarvę“, in: *Kunigas: Vilniaus arkivyskupo kardinolo Audrio Juozo Bačkio tarnystės penkiasdešimtmečiui*, sud. Paulius Subačius, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011, p. 379–406.

Streikus Arūnas, „The History of Religion in Lithuania since the Nineteenth Century“, in: *Religious Diversity in Post-Soviet Society. Ethnographies of Catholic Hegemony and the New Pluralism in Lithuania*, sud. Milda Ališauskienė, Schröder Ingo: Ashgate, 2011, p. 37–55.

Streikus Arūnas, „Katalikybė Žemaitijoje XX amžiaus pirmojoje pusėje“, *Telšių vyskupijai – 85 metai*, (*Tiltai*. Priedas: mokslo darbai, nr. 42), Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011, p. 22–43.

Streikus Arūnas, „Lietuvos katalikų pilietinio aktyvumo pavyzdžiai ir ribos XX amžiuje“, *Demokratija Lietuvoje = Democracy in Lithuania: pilietiškumas ir totalitarizmas XX amžiaus istorijos lūžiuose*, sud. Mingailė Jurkutė, Nerijus Šepetyš, Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 2011, p. 143–150.

Strumickienė Ilona, „Darbas ranka rankon – Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo vargdienių seserų kongregacijos Šiaurės Amerikoje rėmėjai“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, nr. 1(13), 2012, p. 60–67.

Subačius Paulius, „Kokius pamokslus sakė kunigai Vilniaus vyskupijoje XIX a.“, in: *Kunigas: Vilniaus arkivyskupo kardinolo Audrio Juozo Bačkio tarnystės penkiasdešimtmečiui*, sud. Paulius Subačius, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011, p. 409–426.

Surdokaitė Gabija, „Caro valdžios nurodymai dėl kryžių statymo XIX a. pabaigoje“, *Menotyra*, t. 19, nr. 1, 2012, p. 37–46.

Svarauskas Artūras, „Nuo pamokslų iki partinės agitacijos: politinė krikščioniškosios demokratijos institucionalizacija Europoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje“, *LKMA Metraštis*, t. 34, 2011, p. 107–139.

Vasiliauskienė Aldona, „Arkivyskupas Mečislovas Reinys: kalinio Mečislovo Reinio asmens byla Nr. 3145“, *Genocidas ir rezistencija*, nr. 1 (29), 2011, p. 146–179.

DAKTARO DISERTACIJOS:

Bružaitė Reda, *Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų papartinė dvasininkija XV–XVI a. trečiajame ketvirtyje* (Vilniaus universitetas, 2012).

Labanauskas Ramūnas, *Jaunųjų katalikų sąjūdžio genezė, ideologiniai principai ir jų realizavimo praktika (1919–1940)* (Vilniaus universitetas, 2011).

Vilimas Jonas, *Grigališkojo choralo tradicijos bruožai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: XV–XVIII amžių atodangos ir rekonstrukcijos bandymas* (Vilniaus universitetas, 2012).

SANTRAUKOS

THE TRADITION OF CULT IN LOCAL RELIGIOUS COMMUNITY: CASE OF BIRUTĖ

VYTAUTAS ALIŠAUSKAS

The story of marriage of Kęstutis and Birutė in Lithuanian chronicles of middle recension is heterogenic in respect of the remaining text. This episode is designed not to inform about circumstances of Vytautas' birth, but to emphasize the rule of Kęstutis in Samogitia. It is likely that the tradition which claims that Kęstutis inherited the sovereignty over Trakai and Samogitia from Gediminas as his own share (in parallel with Jaunutis who inherited Vilnius and Lithuania) was formulated in the context of Vytautas' claims to Samogitia. The episode we discussed is of oral provenience and illustrates this tradition, though we cannot say in which stage they were connected. The plausible facts on the resistance to marriage of Birutė and her forced abduction could have been saved in the oral narration. The cult which lasted even until the 19th century was later conceived as dedication to the duchess and as such was used to interpret the material of oral narration. In this way two figures were merged: the wife of Kęstutis and Birutė, the Baltic (Curonian) goddess of herds. The latter is familiar from the report of Livonia's Jesuits in 1725, where it is mentioned along with Usins, the god of horses. The shift to conflation was probably done by the fact, that the chosen one of Kęstutis was significant adept of local cult, and the refusal to marry was motivated by reluctance to leave the homeland and tribal gods. The chapel on Birutė Hill in Palanga, which was dedicated to St. George, commonly regarded as a protector of animals, and was possibly built in the 16th century, had to replace the pagan cult.

XVI A. II PUSĖS VILNIAUS PRELATAI
IR KANAUNINKAI PROZOPOGRAFINĖJE
PERSPEKTYVOJE. SVARBIAUSI ASPEKTAI

WIOLETTA PAWLIKOWSKA-BUTTERWICK

Kapitula – tai autonomiška korporacija ir juridinis asmuo, turintis savo statutus ir disponuojantis dideliu nuosavu turtu. Kapitulos pareiga – atlikti iškilmingą Dievo garbinimą katedros ar koleginėje bažnyčioje, patarti vyskupui ir padėti jam administruoti vyskupiją *sede plena* bei pačiai administruoti vyskupiją *sede vacante*.

Mano nuomone, suprasti tokios institucijos, kokia buvo kapitula XVI a., funkcionavimą įmanoma tik kiek įmanoma nuodugniau ištyrus jos personalinę sudėtį. Juk kapitula – tai konkretūs žmonės, atėję iš skirtingos aplinkos ir kilę iš įvairių kraštų. Norint apibūdinti šią asmenų grupę, svarbu remtis prozopografijos patirtimi. Savo ruožtu laikotarpio padalijimas į smulkesnius tarpsnius leido apčiuopti šioje Vilniaus dvasininkų korporacijoje vykusias permainas, kitus reiškinius bei tendencijas.

Beveik visą XVI a. 2-ąją pusę Vilniaus kapituloje buvo vienas Apeninų pusiasalio atstovas. Be to, pastebėtina, kad Vilniaus kapitulos sudėtis minėtu laikotarpiu priklausė ir nuo to, kas vienu ar kitu metu valdė Lenkijos Karalystę ir Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę. 1550–1575 m. kapituloje buvo po vieną italą (2 %), ispaną (2 %) ir atvykėlį iš Šv. Romos Imperijos (2 %). 1576–1600 m., valdant Steponui Batorui ir Zigmantui Vazai, kapitulos nariais buvo švedai (4 %) ir vengrai, arba dalmatai (4 %).

Dviejų amžiaus ketvirčių (1550–1575 ir 1576–1600) palyginimas atskleidžia, kad paskutiniame XVI a. ketvirtyje sumažėjo tiek beneficijas telkiančių dvasininkų, tiek ir jų laikomų beneficijų skaičius. Tai galėtų byloti apie lėtą Tridento susirinkimo draudimo telkti beneficijas įgyvendinimą. Kalbant apie išsilavinimą, galima daryti išvadą, kad žymią prelatų ir kanauninkų dalį sudarė studijavusieji aukštosiose mokyklose. Vis dėlto pastebėtina, kad ilgai-

niui išsilavinusių dvasininkų mažėjo, nors išsilavinimo lygis, priešingai, augo. (Drauge reikėtų atkreipti dėmesį, kad tokį rezultatą galėjo nulemti ir to meto šaltinių informacijos fragmentiškumas.)

Remiantis turimomis biografinėmis žiniomis, pavyko nupiešti tipiško Vilniaus kapitulos nario portretą. Toks tipiškas dvasininkas valdovo teikimu gaudavo vietą katedros kapituloje būdamas maždaug 34 m. amžiaus. Gauta beneficija jis disponuodavo iki mirties (vidutiniškai 17 m.); vadinasi, vidutinis Vilniaus prelato ar kanauninko amžius buvo 51 m. „Pavyzdinis“ Vilniaus kapitulos narys buvo iš Lenkijos Karalystės kilęs išsilavinęs bajoras, galėjęs pasigirti bent jau Krokuvos universitete įgytu daktaro laipsniu. Būdamas katedros kapitulos nariu, toks tipiškas dvasininkas priimdavo aukštesnius (kunigo) šventimus. Be Vilniaus kapitulos prelato ar kanauninko vietos, jis valdydavo dar bent dvi kitas bažnytines beneficijas.

Mano nupieštas tipiško Vilniaus kapitulos nario portretas yra dabartinės Vilniaus dvasininkijos tyrinėjimų būklės atspindys. Šis profilis, žinoma, dar gali kisti plačiau tyrinėjant kapitulą ir užpildant iki šiol baltas dėmes.

THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE VILNIUS ORTHODOX BROTHERHOOD IN 1584–1633

DARIUS BARONAS

The Orthodox brotherhood of Holy Spirit came into being in one of the most dramatic periods in the confessional history of the Grand Duchy of Lithuania and the Crown of Poland. Originally it was based at the Vilnius Holy Trinity Orthodox church, hence its official name – Holy Trinity brotherhood. In view of the fact that in time it was forced to relocate itself to a newly-built Orthodox church of Holy Spirit (since 1597), historians since the 19th century have used a conventional name to designate one and the same Orthodox brotherhood. The brotherhood in question has had a vast coverage in historical literature to date. This is quite understandable, as in the period under consideration it formed one of the most active centres of resistance to

attempts at implementing Church union policy in the city of Vilnius and the larger area. Since inter-confessional relations between Catholics, Protestants, and Orthodox believers have received ample attention from historians so far, there is no great need to retell this story once again. All the more so when one takes into account that such modern historians as Tomasz Kempa have contributed greatly to impartial treatment of this topic. So the brotherhood's activities in Polish-Lithuanian Diets and dietines, their clashes with Uniates and Jesuits are quite well explored. We came, however, to much the same subject-matter from a somewhat different angle: we became interested in the history of this brotherhood foremost as part of the history of Vilnius. In doing so we have set it as our objective to clarify the steps taken by the members of the brotherhood in their attempts to make their organization well-established in Vilnius. Having come across different views as regards the dates of the establishment of the brotherhood's school and church, we have conducted a research aiming at clarification of some moot points. So in our opinion it is possible to speak about the brotherhood's school only from around 1592. It was time when first qualified teachers from the L'viv Orthodox brotherhood arrived in Vilnius. It was time when the brotherhood obtained its first buildings to house the school and was able to keep it running. Although the brotherhood's members envisaged the possibility to have their own church as early as 1589, it seems, however, that this idea started to obtain more concrete outlines from 1592 onwards. The plot of land on which the new Orthodox church was intended to be built was obtained in the summer of 1596. The wooden church began to be constructed in the early months of 1597 (presumably March), and the bulk of construction works was finished by the summer of 1597. Then the first liturgy was celebrated there. Attempts of state and city authorities to question the legitimacy of the new construction proved to no avail, since the church was built on the land whose original owners (sisters named Theodora and Dorothy of Valavičius House) belonged to the noble estate, whose members enjoyed the right to build houses of worship in accordance with their own confessional allegiance. At the same time it is necessary to say that the foundation of this church was a collective

endeavour undertaken by noble members of the brotherhood. Although in this capacity most of them remain elusive, some indirect and circumstantial evidence has allowed us to suggest that Bogdan Ogiński had his hand in this action too. It must also be stressed that originally (from 1584) the brotherhood was almost exclusively the organization of townspeople. The noble members accessed to it in the late 1580s and early 1590s. Owing to their social status and resources it was they who contributed decisively to the foundation of the school and the church. They also were quite generous in providing money and granting real-estate within the boundaries of Vilnius and outside the city. The Orthodox townspeople were also capable of supporting their brotherhood with money, donations of sacred objects and the like (donations of real-estate were rather exceptions to the rule). All in all, the brotherhood was quite wealthy an organization which could develop in the face of opposition coming from the Uniate and Roman Catholic side. This struggle was not only an issue of inter-confessional struggle, some aspects of social relations were also involved therein: generous privileges granted by King Sigismund Vasa before the Union of Brest (1596) allowed the brotherhood to exempt its real-estate from the ordinary town taxes with a result that the general tax burden of the town weighed accordingly heavier for those with less privileges.

The brotherhood's membership amounted to some 370 people at about 1590. It seems likely that by the end of the 16th century their numbers reached approximately 500. Most of them were Orthodox citizens of Vilnius. Their religious affiliation was the most essential bond tying them together. The network of professional and kinship ties can also be deduced to some degree. Most of them were Ruthenians, some were recent newcomers from territories of modern Belarus and Ukraine. At least two were Greeks (as of 1589). The monks seem to have been present in the brotherhood from its early days on, but the coenobitic monastery of Holy Spirit, in our opinion, may be dated back only to early 1610s and be related to the activities of its first archimandrite Leontij Karpovyč. When the brotherhood had its privileges confirmed by the newly-elected King Vladislaus Vasa, it entered a more peaceful period of its existence. It seems that by this date, its membership

decreased, its noble ranks also became thinner. It looks likely that in default of the latter, the Orthodox townspeople came to play the leading role in the brotherhood as was the case in the early days. Paradoxically, the period of most intense strife was also the most creative one in terms of cultural output (polemics, books, educational activities and the like).

CLERGY OF THE DIOCESE OF SAMOGITIA IN 1601–1650

LIUDAS JOVAIŠA

Prosopographical list of the clergymen of the diocese of Samogitia (Žemaitija) in 1601–1650 is a supplement and continuation of the volume *Catholic Clergymen of Lithuania in the 14th–16th c.* (2009). It includes all hitherto known (234) diocesan clergymen (except bishops ordinaries) who had clerical orders and possessed any ecclesiastical benefice or exercised any other ecclesiastical office in Samogitia (or at least were mentioned in this territory) in the first half of the 17th century.

The prosopographical list is based on alphabetical order of surnames. First, as a title, the number, surname, name and period in which person was mentioned as a clergyman, are given. Further the information is structured as follows: a. original forms of name and surname in historical sources; origin / nationality; social rank / coat of arms; b. studies, c. holy orders, d. benefices or places of parish soul care work in the diocese of Samogitia; e. other ecclesiastical offices in the diocese of Samogitia; f. other ecclesiastical offices outside the diocese of Samogitia; g. secular offices; h. notarial practice; i. literary activities / personal library; j. *varia*; k. possibilities of identification and controversies about the biographical facts.

As an annex, the list of ecclesiastical offices and their holders in the diocese of Samogitia in 1601–1650 is placed.

LIVONIJOS IR KURŠO VYSKUPIJOS DIECEZINĖ
DVASININKIJA 1685–1772 / 1795 M.

REINIS NORKĀKLS

Livonijos-Kuršo vyskupija buvo įsteigta 1685 m. Parapijų ir tikinčiųjų skaičiumi tai buvo viena mažiausių Abiejų Tautų Respublikos vyskupijų. Ją sudarė Livonijos vaivadija, kurios gyventojų daugumą audarė katalikai, ir Kuršo kunigaikštystė bei Piltenės sritis – abi šios teritorijos buvo daugiausia liuteroniškos. Po pirmojo Respublikos padalijimo 1772 m. vyskupijos ribose liko vien Kuršas ir Piltenė. Šis straipsnis – tai pirmas bandymas apžvelgti Livonijos-Kuršo diecezinę dvasininkiją kaip atskirą dvasininkų grupę. Tyrinėjimo pagrindu tapo iš įvairių šaltinių surinkti duomenys apie 134 Livonijos-Kuršo vyskupijos dvasininkus. Straipsnyje siekiama apibendrinti žinias apie diecezinės dvasininkijos pasirengimą sielovados veiklai, t. y. išnagrinėti dvasininkų kilmę, išsilavinimą ir kalbų žinias.

Diecezinė dvasininkija sudarė vos ketvirtadalį–trečdalį visų vyskupijos dvasininkų. Tai galima paaiškinti nepakankamu aprūpinimu beneficijomis ir sudėtingomis darbo sąlygomis, kurioms vienuolių misionieriai buvo geriau pasirengę. Savo kilme Livonijos-Kuršo dvasininkija buvo labai įvairialypė. Kol kas nustatyta tik 17 dvasininkų, kilusių iš pačios vyskupijos. Viena priežasčių, kodėl vietinės kilmės dvasininkų buvo tiek nedaug, – vyskupijos vadovybės nesugebėjimas įsteigti seminariją (ji įkurta maždaug po 70 m.). Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad daugiau vietinės kilmės kandidatų į kunigystę įstojo į vienuolijas, ypač į Jėzaus Draugiją.

Dauguma Livonijos-Kuršo diecezinių dvasininkų buvo kilę iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Karališkosios Prūsijos (daugiausia iš Varmijos vyskupijos), o svarbiausi jų rengimo centrai buvo Braunsbergo ir Vilniaus popiežiškosios seminarijos bei misionierių seminarija Vilniuje. Vyskupijos seminarija pačioje Livonijoje buvo įsteigta 1755 m., tačiau ji nepajėgė paruošti reikiamo kunigų skaičiaus.

Livonijos-Kuršo vyskupijoje darbavęsis kunigas turėjo mokėti keletą kalbų; svarbiausios iš jų buvo latvių, vokiečių ir lenkų (kartais – ir lietuvių).

Nevietinės kilmės kunigai besidarbuodami vyskupijoje turėdavo pramokti daugumos tikinčiųjų gimtosios – latvių – kalbos.

THE DUTIES OF CAMALDOLESE MONKS
AT PAŽAISLIS MONASTERY, 1718–1756

MINDAUGAS PAKNYS

Camaldolese monasteries have usually received quite a lot of attention from historians and art historians alike, but their efforts, however, have mainly been directed towards the study of architecture, artwork and foundations. Up to date considerably less attention has been paid to how these monasteries were run, what liturgy was celebrated in them, and what the daily life of their inmates was. This article is devoted to the inner workings of Pažaislis – one of eight Polish-Lithuanian Camaldolese monasteries (belonging to the congregation of Monte Corona) – in the first half of the 18th century.

According to Camaldolese constitution, a prior has been obliged annually to appoint fathers *professi* and lay brothers (*conversi* and *oblati*) to fulfill various functions within a community. The extant chapter book of the Pažaislis Camaldolese monastery allows us to get insight as to what duties were commissioned at the monastery, who received them, how many monks were necessary for one or another function to be carried out. Some duties were reserved solely for fathers *professi*: it was they who acted as sacristians, librarians, chapter scribes and the like. Other functions, such as those of baker, barber, cook, gardener and other, were commissioned to lay brothers only. Some duties were due to be carried out on a daily basis (for example, those of a cook, or brothers who served drinks and meals to the table), while some others needed to be taken up only occasionally (for example, to examine candidates to the monastery). The article includes a list of priors of the Pažaislis monastery in the period under consideration, and the table indicating who was given what functions is also attached. The article

enumerates some 110 Camaldulesians, most of them are provided with additional biographical information.

THE COMMUNITY OF THE BONIFRATRES' CONVENT
OF HOLY CROSS IN VILNIUS IN THE 18TH CENTURY:
STRUCTURE, PERSONAL COMPOSITION, INTERACTION

MARTYNAS JAKULIS

The life of religious communities is a topic still meagrely studied in Lithuanian historiography. This article focuses on the life of the community of the bonifratres' (also known as the Brothers of Charity, the Brothers of St John of God or the Order of the Hospitallers of St John of God) convent of the Holy Cross (founded in 1635) in Vilnius in the 18th century. In the first chapter the organization of the convent is presented describing the main offices and duties from the superior (he had influence not only at the local level, but also in the Polish-Lithuanian province), to the questors and *infirmarii*, who cared for the sick in the hospital. The conventual congregations, where all the main subjects of the everyday life were discussed, are analyzed in the second chapter. In chapters 3 to 4 attention is paid to the stability and change of the conventual community, as well as to the personalities of the friars. The research showed that in the 2–4 decade of the 18th century the majority of the friars were those who took vows after the noviciate in Vilnius, while in the second half of the century the community consisted mainly of the brethren coming from other convents of the Polish-Lithuanian province. According to the surviving books of the noviciate, the majority of the friars were nobles from the Grand Duchy of Lithuania. The fifth chapter is dedicated to the not always observable side of life of a conventual community: disagreements among the brethren, negligence and insobriety, disobedience and punishments.

THE CLERGY OF THE SAMOGITIAN DIOCESE, EXILES
OF THE 1863 UPRISING, IN THE COMMUNITY OF THE
EXILED CLERGY IN TUNKA

ALDONA PRAŠMANTAITĖ

The remote settlement in Eastern Siberia, Tunka, a village in a valley of the Sayan Mountains, more than 200 kilometers from Irkutsk, became in the 1860s–1870s the punishment place for the Roman Catholic clergy, accused of participating in the Uprising of 1863 and sentenced to exile to remote provinces of the Russian Empire. Under the orders of the empire's government in 1866 the clergy, primarily from the Yenisey and Irkutsk provinces, living in exile began to be resettled in Tunka. The community of the Tunka exiled clergy functioned for nine years, 1866–1875. The members of this community were clergymen from the dioceses of the former Republic of the Two Nations, accused of participating in the uprising and punished with exile. The group from the Samogitian Diocese was the most numerous – 22 clergymen.

The creation of the community of the 1863 uprising exiled clergy in Tunka is regarded as the outcome of the policies of the Russian Empire Government implemented in regard to the Roman Catholic Church. The clergymen, exiles of the 1863 uprising, began to be resettled from other places of exile in Eastern Siberia with the purpose of isolating them. The grounds for such a decision, as, by the way, also the originators of the idea are not completely clear. It can not be ruled out that with the establishment of an isolated community of clergy, where no member of the community had the right officially to carry out the duties of a priest, there was the hope that it would naturally disappear. The fact that the Tunka clergy community is a unique historical phenomenon of the clergy exiled after the uprising suggests that this could have been a kind of imperial government experiment – neither the clergy exiled in Western Siberia nor in the European part of the empire were isolated in such a way. Obviously, the settlement in Tunka was a quite specific form of punishment.

In 1866–1869 twenty two priests of the Samogitian Diocese were transferred to Tunka (14.1% of the total number of 156 members). The most numerous

group of priests from Samogitian Diocese was at the end of 1869 – beginning of 1870 when 21 of them were living there (one had died in the first year, 1866). According to the duties they had held in the diocese, the priests in Tunka represented all the duties of the clergy serving in parishes – from the vicar to the dean. The range of their ages was from 32 to 76 years.

The first priests from the Samogitian Diocese were settled in Tunka in 1866, the last departed in 1875. The community of the clergy in Tunka was dispersed as a result of the amnesties, its members being allowed to move to the European part of the empire. Of the 22 priests of the Samogitian Diocese deported to Tunka 18, or 81.8% (4 out of 22, 18.2% died and were buried in Tunka) departed from it. Two of the Samogitian diocese clergy group (9%) were in the community in Tunka for all of its existence, 9 years, the greatest number – 6 persons, 27.3% – departed after 6 years. The length of the term in the Tunka community was not tied to the charges for which the Samogitian Diocesan priests were exiled. More than half of them (54.5%) were deported on charges of proclaiming the rebellion manifesto, i.e. reading its text in the church. An exclusive feature of the clergy from the Samogitian Diocese was their preserved discipline and loyalty to priestly vocation. The diocesan priests in the Tunka community did not form an isolated group and from the first year were committed to the community in a religious, cultural, and everyday life context. The vitality of the Tunka clergy community was the major factor that guaranteed the survival of the majority of its members, including the priests from the Samogitian Diocese.

EINVERLEIBUNG VON KATHOLIKEN
DES MEMELLANDES IN DIE LITAUISCHE
KIRCHENPROVINZ (1926–1939)

ARŪNAS STREIKUS

Die katholische Minderheit des sogenannten Memellandes, das seit 1923 bis 1939, zwar unter einer umfänglichen Autonomie, von Litauen verwaltet

wurde, war im Jahre 1926 von seinem ermländischen Mutterbistum abgeschnitten und als eine Freie Prelatur Memel dem Bistum von Telšiai eingegliedert. Meistens aufgrund des Archivs dieser Prelatur versucht man im Artikel die Veränderungen im Leben der örtlichen katholischen Gemeinschaft zu entdecken. Obwohl Katholizismus im Memelland immerhin den Status einer konfessionellen Minderheit bewährte, war es ein wichtiger Feld für die Konkurrenz verschiedener Identitätsideologien. Deshalb die Entscheidung des Hl. Stuhls, eine autonome kirchliche Struktur hier zu etablieren, kann nicht nur als eine Anpassung an die geänderten geopolitischen Umstände, sondern auch als ein Wunsch, die Versicherung gegen Benutzung des Glaubens für die politische Zwecke zu bekommen, gesehen werden.

Während der ersten Jahren in der Geschichte der Prelatur verkündeten alle Spieler, von deren Stellungnahme die Lage der katholischen Gemeinschaft im Memelland abhängig war – die litauische Regierung, der Bischof von Telšiai, autonome Behörden des Landes – eine ganz gemäßigte Position, indem sie Anpassung des kirchlichen Lebens an die neue Bedingungen begünstigten. Die zentrale Regierung grif zuerst auf keine aktive Maßnahmen für die kulturelle Integration des Landes, der Bischof versuchte ethnokulturelle Eigenschaft des Gebietes zuberücksichtigen, das Direktorium mißbrauchte sein umfassendes Recht in der Verteilung von Geld für religiöse Gemeinden nicht, indem es begründete Erwartungen der schnell heranwachsenden katholischen Gemeinschaft berücksichtigen wollte. Trotzdem traten schon in diesem Zeitraum unterschiedliche Ausdrucksformen des großlitauischen und memelländischen Katholizismus auf, welche nicht immer zu bewältigen gelang. Es fiel besonders schwer Einheit zu finden in solchen Bereichen wie die Rolle von Laien in der Kirche, religiöse Festen, Teilnahme der Kirche am öffentlichen Raum, die Beziehungen mit Andersglaubigen und mit den staatlichen Behörden.

Nur unterdrückte aber nicht gelöste Gegensätze umwandelten sich zu offenen Auseinandersetzungen, als wegen der innen- und außenpolitischen Veränderungen Stellungnahme aller obenerwähnten Spieler verschärfte sich wesentlich. Die litauische Regierung gab im Laufe 1930'er wesentlich mehr

Geld für das Bau der neuen katholischen Kirchen im Lande und tolerierte keine Unloyalität der örtlichen Geistlichen mehr. Nachdem es gelang nicht, Treue von Memelländer zu gewinnen, versuchte der Bischof von Telšiai seine Autorität auch mit Gewalt zu stärken. Anlaufende Expansion des litauischen Katholizismus gab eine Veranlassung für die autonomen Behörden des Landes, auf die Maßnahmen in ihrem Besitz zu greifen, um diesen Prozess zu halten.

CATHOLIC AND RELIGIOUS MINORITIES' UNDERGROUND IN LITHUANIA IN 1944–1956

REGINA LAUKAITYTĖ

The confessional policies of the Stalin regime – the persecution of Churches and religious communities, restrictions on their activities, an attempt with a single stroke to end the long-standing traditions of the faithful – encouraged the emergence of an underground Church. This underground was not openly anti-Soviet and aggressive, but on the contrary – usually limited its activities only to religious needs. It was conditioned not only by government policies, but also by the opposition of the clergy and the faithful to the church leadership of some confessions that were too compliant to the regime's constraints.

Relying on archival sources the article investigates under what circumstances and to what extent did religious life move into the underground in Lithuania in 1944–1956, when the Churches were persecuted the most. The situation of Lithuania's Catholic Church and of the long time in the country existing religious minority communities (Jews, Old Believers, Orthodox, Lutherans and Reformed Evangelicals, Baptists, Adventists, Methodists, Jehovah Witnesses, Muslims, and Karaites) were analyzed.

The Soviet regime's radical methods of control and administration completely inhibited the activities of the Churches and religious communities. This policy constrained mostly religious minorities of Lithuania. In 1948–1951 the registered churches and houses of worship were consistently closed until

the religious minorities could preserve just 1–2 of them (except for the Old Believers, Orthodox, Lutherans and Reformed Evangelicals). They were eliminated from the major cities. The religious communities, whose houses of worship the Soviet government did not register or totally weeded out their network (Jews, Baptists, Adventists, Methodists, Jehovah Witnesses, Muslims, and Karaites) continued to exist underground. The faithful would gather in a conspiratorial manner in each other's homes and cemeteries, „illegal“ (i.e. unregistered) clergy also appeared.

Catholics and believers of the more numerous religious minorities had more opportunities to satisfy their religious needs, so the scale of their transfer to the underground was relatively smaller. Nevertheless, the efforts of the authorities to regulate religious life by permits/prohibitions forced the believers to carry out many of the traditional rituals secretly, violating the prohibitions. The liquidated Church structures and especially persecuted activities (Catholic monasteries, Church brotherhoods, the propagation and distribution of religious literature, teaching catechism to children, etc.) moved to the deep underground. Due to enforced intolerance toward „religious superstition“ the believers increasingly shunned public activities.

All chains (central and local) of the Soviet authorities knew that the underground Church existed and fought against it. Usually „demasked“ individual persons (except for the Jehovah Witnesses who were deported) would suffer, but the authorities failed to weaken significantly the underground, on the contrary – after 1953 as the regime became less severe the trend of its growth and spread became clear.

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ*

- Abakumov Viktor 390
Abramavičius Jonas 91
Adalbertas EC, kun. 239, 269
Adamkavičius Petras 161
Adamkavičius (Adamkowicz) Stanislovas 221, 227
Adrijonas EC, konversas 256, 271–273, 278, 279
Alaburda A., kun. 366
Alberikas EC, kun. 237, 268
Albužis Jonas, kun. 398
Aleksandras EC, kun. 237, 239, 243, 245, 253, 256, 257, 262–267
Algirdas, Ldk 12
Ambraziejus EC, kun. 266–270
Anastazas EC, kun. 243, 244, 262, 265–270
Anastazija, Vytauto anūkė 21
Andrejevičius Ivanas 87
Andriejus, oblatas 258, 276
Andriuškevičiai, Antanas ir Sofija 283
Andriuškevičius (Andruszkiewicz) Tomas žr. Egidijus EC, konversas (iš Vygrių)
Andrychiewicz Serafin EC, kun. 233, 253
Antanas Atsiskyrėlis, šv. 17
Anupras EC, kun. 237, 239, 243, 253, 255, 259, 260, 261, 268, 279
Anzelmas EC, kun. 258–260
Apanasionokas Lukjanas, pamokslininkas 385
Arata Antonio, prel. 359
Arciechovskis (Arciechowski) Petras, vysk. 32, 34
Arewicz Simon, kun. 227
Armonaitis Jonas, kun. 398
Arsenijus, arkivysk. 62
Arsenijus EC, konversas 257–260, 262, 266, 267, 270, 271, 274
Augustinas, šv. 284, 285, 287, 288, 305
Augustyniak Urszula 39
Babinauskas Matas, kan. 128, 179
Bačevičius Jonas, kun. 110
Bajerčius Pranciškus, kun. 351, 360, 362
Balabanas Gedeonas, vysk. 56, 60, 76, 77
Baltramiejus EC, konversas 251, 261–264, 280
Baltris Ansas, kun. 398
Balzgevičius (Balziewicz) Pranciškus OH 287
Bankauskas Dominykas 298
Barkauskas Mazelevičius Laurynas 111, 133
Barnabas EC, kun. 243, 253, 260–262, 265, 266
Baronio Cesare 109, 110, 130
Bartoloni Riccardo, arkivysk. 355
Bazarevskis (Bazarzewski) Rokas OH 296
Bazilijus Didysis, šv. 75, 287
Beinartas Adalbertas Kazimieras, kan. 299
Beinartas Ambraziejus, kan. 195
Beinartas Stanislovas 167
Beinoris Jonas, kun. 364
Bellarmino žr. Robertas Bellarminas, šv.
Benediktas, šv. 234
Benediktas EC, konversas 277
Benignas EC, konversas 250, 251, 265–268

* Į rodyklę neįtraukti asmenų vardai iš bibliografinių ir archyvinių aprašų (išskyrus senųjų knygų, kurias turėjo Žemaičių vyskupijos dvasininkai, autorius). LDK piliečių bei su Lietuva susijusių asmenų ir Viduramžių Europos autorių vardai pateikiami lietuviškai, skliaustuose nurodant šaltiniuose sutinkamas arba įprastas vartoti formas. Į rodyklę taip pat neįtraukti „1601–1650 m. Žemaičių vyskupijos dvasininkų prozopografijoje“ aprašyti ir abėcėlės tvarka surikiuoti asmenys (išskyrus jų paminėjimus paskirose kitose šio teksto vietose).

- Beresnevičius (Beresniewicz) Steponas OH 289
 Bernardas EC, kun. 258–260
 Bernardas EC, klier. 270
 Bernardas Švč. Mergelės Marijos EC, kun. 239, 256
 Bernatavičius Jonas, kan. 179
 de Besse (Beseus) Pierre, kun. 110
 Bialozoras Kristupas 114
 Bialozoras Stanislovas 114
 Bialozorienė Darata žr. Vainaitė-Bialozorienė
 Bialozorienė Jadvyga žr. Giedraitytė-Bialozorienė
 Birkowskis Fabijonas OP, kun. 110
 Birutė, Ldk Kęstučio žmona 9, 11–17, 20–24
 Biržiška Vaclovas 310, 311
 Blaserewicz Ignatius, kun. 227
 Blaszczyk Grzegorz 27, 34, 44
 Bley Bernhard SJ, kun. 365
 Blochovskis Simonas, kun. 161
 Bludau Augustas, vysk. 347
 Bobrikovičius Juozapas, vysk. 75
 Bokiejus (Bokiej) Tomas žr. Pantaleonas EC, kun.
 Bolpatas Jonas, kan. 43
 Bona Sforca 19
 Bonifacas VIII, pop. 126
 Borisevičius Vincentas, vysk. 352
 Borkas Kristupas 20
 Borminskis Motiejus 67
 Borovinas Ostapas Maksimovičius 87
 Borovska Kristina 188
 Boskieri Pilypas (?) 180
 Botero Giovanni 109, 130
 Brandis (Brandy) Pranciškus OH 302
 Bražičius Gabrielius Semionovičius 87
 Briedis Arvydas, kun. 398
 Bruno Vincenzo SJ, kun. 126
 Brunonas EC, kun. 244, 254, 266–268, 270–272, 276, 278
 Buivydas Jonas 136
 Bulganin Nikolaj 388
 Burba Danielius 118
 Burčakas Andriejus, kan. 181
 Burgeris, kun. 368, 369
 Burkevičius Vilius, kun. 398
 Buševičius Kristupas 120
 Buševičius Simonas 120
 Busaeus (de Buys) Joannes 162
 Cameron Robert 99, 193
 Cercone Leonardo, kun. 364
 Chreptavičius Adomas 87
 Chruščiov Nikita 395
 Ciceronas 180
 Clichtove Josse (Clichtovaeus Jodocus) 183
 Commendone Giovanni Francesco, kard. 33
 Copernicus Nicolaus, kan. 36
 de Coster Frans SJ, kun. 180, 186
 Corte Franceschino 161
 Czercha žr. Rapolas EC, kun.
 Čapinskis Steponas 173
 Čarneckis (Czarniecki) Kazimieras 276
 Čepėnas Pranas 309, 318
 Čerbulėnas Klemensas 50
 Černiauskas (Černievskis) Jonas, kun. 99, 180, 194, 197
 Čerskis Jonas 330
 Čirka (Czyrka) Vaclovas, kan. 44
 Čižas (Czyż) Stanislovas OH 286, 296, 300
 Dambrauskas (Dombrowski) Jonas 283, 284
 Damijonas EC, kun. 264
 Dangveckis Jokūbas, kun. 142
 Danilewicz Mathias 221
 Dankevičius (Dankewicz) Adalbertas OH 285, 293
 Dannelautzki Adalbert, kun. 350, 351, 353, 354, 356, 358–365, 368
 Daukša (Dauksza) Dorotėjus OH 285, 288
 Daukša Mikalojus, kan. 172, 193, 195, 198, 200
 Davaina, karys 21
 David Lucas 22
 Davidavičius Danielius, kun. 157
 Degys Jonas, kun. 398
 Dievočka Onisiforas, metr. 57, 65, 94
 Diez Felipe OFM, kun. 110, 180
 Dikavičius Vytautas, kun. 358
 Dilevičius Leopoldas, kun. 329, 333

- Dirvoniškis Kristupas, kan. 140, 194–196, 207
 Dizmas EC, klier. 271, 272
 Dybkowska Alicja 33
 Dlugošas Jonas, kan. 13, 22
 Dobricijus Grigalius, kun. 197
 Dobrinskis (Dobrzynski) Salvatorius OH 285, 291
 Domanovskis (Domanowski) Jonas, vysk. 44
 Dombrovskis (Dąbrowski) Paskalis OH 293
 Doringas (Doring) Mykolas žr. Anupras EC, kun.
 Dorofejevičius, pirklys 90
 Duptalskis (Duptalski) Simonas OH 289, 292
 Durandas Vilhelmas, vysk. 130, 166
 Dzervianskis Valentinas, kun. 124
 Dziakevičius (Dziakewicz) Feliksas OH 285, 287
 Dziegielewski Jan 34, 35
 Dziemienujovnos, Anastazija ir Ona 80
 Dzierazinskis (Dzieraziński) Petras žr. Jeronimas EC, kun.

 Eck Johann, kan. 175
 Egidijus EC, konversas (iš Smolensko) 254, 258–262, 265, 267–270
 Egidijus EC, konversas (iš Vygrių) 277–280
 Eladijus EC, kun. 241, 243, 257–259, 262–266
 Elijas EC, konversas (m. 1724) 252, 255–259
 Elijas EC, konversas (m. 1763) 268, 269
 Elijoševičiai, Martynas ir Konstancija 283
 Elijoševičius Geišys Merkelis, vysk. 107, 118, 119, 124, 130, 132, 134, 140, 162, 167, 184, 189, 193, 200
 Elijoševičius Stanislovas, prel. 124
 Elzbieta, Juozapo Gardiškio sesuo 125
 Erazmas Roterdamiētis 180
 Eustachijus EC, kun. 243, 261, 262
 Eustachijus EC, konversas 261, 277
 Evanson Charles 395

 Fabro de Peiresco Claudio 163
 Faidutti Luigi, prel. 348, 366
 Faustinas EC, kun. 238, 279

 Felkevičius (Felkewicz) Lukas OH 287, 289
 Filipovičius Andriejus 88
 Filipovičius Ivanas 89
 Firkovičius Romualdas 50
 Florijonas EC, kun. 268
 Fogelvederis (Fogelweder) Stanislovas, kan. 42, 44
 Folkmann Michael 221
 Fortūnatas EC, kun. 276, 277, 279
 Frankovskis (Frankowski) Antanas OH 303
 Freibergas Alfredas, kun. 398
 Frick David 91, 92

 Gabrielavičius Mikalojus, kun. 172
 Gailevičius Alfonsas 372
 Gaižauskas Jurgis 143
 Galas EC 262, 263
 Galas EC, konversas 264, 269
 Galenas 138
 Galkevičius Adomas 333
 Galvanauskas Ernestas 366
 Gardiškis Juozapas, kan. 155
 Gašiorowski Antoni 27
 Gasparas, oblatas 272, 273
 Gavėnis Jurgis, kun. 398
 Gediminas, Ldk 12, 14, 24
 Gedminavičius Jonas 172
 Gedvilas Jurgis 121
 Gedvilas Mečislovas 373
 Geištoraitė Darata 20
 Gembičius, namo savininkas 283
 Genutavičius Pranciškus, kun. 334
 Gerasimas, diak. 76, 77
 Gertrūda, Juozapo Gardiškio sesuo 125
 Gerulevičius (Gerulewicz) Tomas OH 301
 Giedraitis Kazimieras, kun. 318
 Giedraitis (Giedroyć) Merkelis, vysk. 34, 35, 113, 140, 150, 155, 169, 185, 193
 Giedraitis Vladislovas, prel. 180
 Giedraitytė-Bialozorienė Jadvyga 114
 Gieszkowskis Mikalojus žr. Florijonas EC, kun.
 Gintila Jonas, kun. 127, 134, 156
 Giovanni di San Gimignano OP, kun. 180
 Giricas (Gieriz) Tomas žr. Bernardas EC, klier.
 Gizevskis (Giziewski) žr. Laurynas, oblatas

- Gniauževičius (Gniauzewicz) Martynas, kun. 129
- Gomoliauskas Jonas, kun. 137
- Gönnner Ioachimus, kun. 217
- Gorbačov Michail 395
- Goriševskis Tomas, kun. 137
- Gorskis (Gorski) Ignacas Stanislovas žr. Adrijonas EC, konversas
- Gotvaldas (Gotwald) Egidijus OH 285
- Grechovskis (Grzechowski) Antanas 300
- Grigalius XIII, pop. 33, 54
- Grodzickis Merkelis, prel. 109, 140, 166, 184
- Grunau Simon 22
- Grüner Iulius, kan. 218, 223, 224
- Gudavičiūtė Apolonija 134
- Gvalbertas Jonas EC, kun. 244, 267, 270
- van der Haer (Hareus) Franciscus 138
- Hamšėjus, namo savininkas 61
- Hartelis (Hartel) Beatas OH 302, 304
- Haukas (Hauk) Pranciškus OH 287, 289, 293, 294
- Hermann Arthur 395
- Hilarijonas EC, kun. 268–270, 272
- Hitler Adolf 357
- Hylzen Georgius, vysk. 218, 222, 224
- Holovnia (Hołownia) Feliksas OH 289
- Hrehorovičius Afanasijus 80
- Ignacas, oblatas 280
- Ildefonsas EC, kun. (iš Polocko vaivadijos) 238, 240, 244, 269, 272–276
- Ildefonsas EC, kun. (iš Žemaitijos) 237, 239, 243, 253–257, 259–261, 269
- Ildefonsas EC (iš Krokuvos) 269
- Ilgūnas Gediminas 330
- Iljičius Ambraziejus 89
- Inocentas XI, pop. 209
- Ivanovičius Povilas 89
- Izidorius EC, kun. 243, 257, 259–272
- Jacevičius Jonas, kun. 317
- Jakavičius Aleksandras, kun. 335
- Jakavičius Simonas 334
- Janikavičius Simonas OFM, kun. 316, 317, 319, 320, 335, 336
- Jankevičius Kristupas, kun. 188
- Januškevičius Jonas 118
- Jarčevskis (Jarczewski) Jonas, prel. 28, 30
- Jasavičius Jurgis 132
- Jasevičius Anupras, kun. 310–313, 315, 317, 322, 324, 326, 328–330, 335
- Jasinskis Mikalojus, prel. 193
- Jaunutis, Ldk 11, 12, 24
- Jeremejevičius Ivanas 87
- Jeremejevičius Mogilavietis Onisko 89
- Jeremijas II, patr. 56, 57, 59, 62, 76, 85, 94
- Jeronimas EC, kun. 240, 244, 274–276, 278, 279
- Joakimas, patr. 56
- Jogailaitė Ona žr. Ona Jogalaitė
- Jogaila, Ldk 13, 16, 21
- Jokūbas, oblatas, jaun. 272–274, 275?, 276?
- Jokūbas, oblatas, vyresn. 272, 273, 275?, 276?
- Jokūbas Voraginitis OP, pal., arkivysk. 110, 185
- Jolčicas Mikalojus, kun. 156
- Jomantas Juozapas, kun. 128
- Jona II, metr. 65
- Jonas Damaskietis EC, klier. 256, 258
- Jonas EC, konversas (iš Sandomiero vaivadijos) 254, 273, 274
- Jonas EC, konversas (iš Vilniaus vaivadijos) 254, 259, 261
- Jonas, oblatas, jaun. 254, 275, 278?, 279?
- Jonas, oblatas, vyresn. 254, 264, 275, 278?, 279?
- Jonas Dievo, šv. 281
- Jonas Gvalbertas EC, kun. 267, 268, 278, 279
- Jonas Kentietis EC, kun. 237, 239, 244, 276, 277
- Jonas Krikštytojas EC, kun. 239, 263, 264
- Jonas Paulius II, pop. 395
- Jotautas Vaelovas Kazimieras, kun. 135
- Jovaiša Liudas 20, 209
- Juan de Cartagena OFM, kun. 180
- Jucevičius Liudvikas 15, 19, 20
- Jučas Mečislovas 12
- Juknevičius Augustinas, kun. 189
- Juknevičius Juozas, kun. 364

- Juozapas EC, kun. (iš Bytomio Silezijoje) 263, 264,
 Juozapas EC, kun. (iš Varšuvos) 275, 276
 Juozapas, oblatas, žr. Galas EC, konversas
 Juozapas, oblatas 255
 Juozapas, oblatas, jaun., žr. Mozė EC
 Juozapas, oblatas, vyresn. 274–279
 Juozapatas EC, kun. 238, 239, 271, 272, 274
 Juozapatas EC, konversas 257, 259, 260, 262
 Juozapavičius Jonas 99, 196
 Juravičius Jonas, kun. 128, 129
 Jurevičius Purslys Jonas 159
 Jurgis, šv. 20, 24
 Jurgis Matulaitis, pal. arkivysk. 348, 349, 354, 369
 Jurjevičius Podolietis Dmitrijus 89
 Jusoila Jonas, kan. 44
 Juška Albertas 344
 Juzumavičius Vincentas, kun. 16, 19
- Kadagys Fricas, kun. 398
 Kalinskis (Kaliński) Adalbertas 241, 271
 Kaller Maximilian, vysk. 357, 369
 Kalvanas Jonas, vysk. 394, 398, 399
 Kamienskis (Kamienski) Augustinas OH 286
 Kanišauskas (Kaniszewski) Ipolitas OH 296
 Kaplevičius (Kaplewicz) Steponas OH 305
 Kaptūras Jokūbas Konstantinovičius 87
 Karkovskis (Karkowski) Paulius 295
 Karolis EC, kun. 237, 239, 253, 255
 Karolis Boromiejus EC, kun. 279
 Karolomanas EC, kun. 240, 274
 Karpovičius Leontijus 74, 75
 Kasakauskas, Vilkijos kleb. 138
 Kaunackis Zigmantas 148
 Kazakevičius Jonas, vysk. 128, 163, 167, 184, 193
 Kazanowski Adam 163
 Kazimieras, šv. 117, 169, 180
 Kazimieras EC, kun. 260, 261, 274, 275
 Kazimieras EC žr. Arsenijus EC
 Kelpšas Jurgis, kan. 121, 128, 144, 183
 Kelpšas Laurynas 141
 Kempa Tomasz 51
 Kęstartai, giminė 133, 151
- Kęstutis, Ldk 9–16, 20–24
 Kiprijonas EC, kun. (m. 1707) 235, 237, 239, 243, 258, 259, 267, 268, 270
 Kiprijonas EC, kun. (m. 1782) 278, 279
 Kiprijonas EC, konversas (iš Drohičino pavieto) 258
 Kiprijonas, Slucko vaitas 89
 Kirilas, mokytojas 60, 61
 Kiselis Jonas 299
 Kiška Stanislovas, vysk. 108, 109, 119, 153, 156, 159, 166, 193
 Klapatauskas Martynas 175
 Klein Andreas, kun. 216, 228
 Klembauskas Jokūbas 117
 Klemensas EC, kun. (iš Žemaitijos) 243, 264–268
 Klemensas EC, kun. (m. 1765) 237, 238, 240, 264, 272, 276
 Klemensas V, pop. 126
 Klikunovičiai, giminė 88
 Klikunovičius Grigalius 87
 Klodzinskis (Kłodziński) Motiejus 36, 44, 195
 Klodzinskis (Kłodziński) Stanislovas 36
 Klumbys Martynas, kun. 398
 Kmita Filonas 87
 Knezickis (Kniezycki) Paulius OH 298
 Knispelis Petras, kun. 398
 Kobuzieckis (Kobuziecki) Lukas OH 286, 288, 296
 Kochanovskis (Kochanowski) Mikalojus, kan. 30
 Kojalavičius-Vijūkas Albertas SJ, kun. 14
 Kondratovičius Jokūbas 61, 79, 81
 Kononovičiai Semionovičiai, Ivanas ir Izaokas 88
 Konstantinas EC, kun. 272, 275
 Konstantinas Marija EC, kun. 244
 Kontaučiūnas Edvardas, pamokslininkas 387, 388
 Kontrimavičius (Kontrymowicz) Matas OH 285, 286, 288, 296, 304
 Kopcienė Margarita 147
 Korsakas Rapolas, metr. 158, 167
 Korsakov Michail 311–313
 Kosakovskis (Kossakowski) Juozapas, vysk. 214

- Kosinskis Feliksas 70
 Kotarskis (Kotarski) Benediktas, kan. 36
 Kreitelis (Kreitel) Felicijonas OH 285, 287
 Krenertas Mikas, kun. 398
 Krikliniskis-Krikva (Krzyklinski-Krzykwa)
     Stanislovas žr. Benignas EC, konversas
 Kristupas EC, kun. 243, 254, 256–258
 Kristupas EC, konversas, žr. Juozapatas EC,
     konversas
 Kruša Antanas, kun. 364
 Kubilinskas Matas, kan. 124, 147, 170,
     184, 194–196, 199
 Kučevskis (Kuczewski) Antanas OH 289
 Kučinskis Staņislavs SJ, kun. 210
 Kudzinskis (Kudzinski) Kazimieras OH
     284–286, 288, 291
 Kukrovičius (Kukrowicz) Jonas, kan. 35
 Kulakauskas (Kołakowski) Jonas žr. Kle-
     mensas EC, kun. (iš Žemaitijos)
 Kuleša (Kulesza) Restitutas OH 293, 294,
     302
 Kulševičius Jurgis 181
 Kungevičius Stanislovas 190
 Kwek Theophilus SJ, kun. 226
- Labenskienė Elena 88
 Labenskis Grigalius 88
 Labenskis Ivanas Stepanovičius 88
 Lancas (Lanc) Burchardas OH 288
 Langhannig Michael 226, 227
 Langhannig Simon 216, 227
 Langneris (Langner) Fruktozas OH 294
 Laševskis (Łaszewski) Ignacas žr. Karoloma-
     nas EC, kun.
 Laurentijus, mokytojas 60
 Laurynas EC, kun. 271
 Laurynas, oblatas 278
 Laurynas Norvegas SJ, kun. 106
 Lechavičius Juozas, kun. 352
 Lejjeris Erikas, kun. 398
 Leitneris Otto, pastorius 359
 Leonardas EC, konversas 269
 Lepačinskis Jurgis, vysk. 193
 Levickis (Lewicki) Apolinaras OH 287,
     293, 294
 Levickis Jonas OH 299
 Liaudginas Valentinas 172
- Ligučinskis, kun. 147
 Lika (Łyko) Mykolas žr. Karolis Boromiejus
     EC, kun.
 Lissauskas (Lisowski) Dovydas žr. Jonas
     Gvalbertas EC, kun.
 Liszczewicz Antonius, kun. 217
 Litak Stanisław 215
 Litwin Henryk 100
 Liudvikas Granadietis (Luis de Granada)
     OP, kun. 123, 126, 171, 175
 von Liven Wilhelm 216, 228
 Lozoraitis Stasys 368
 Lukaris Kirilas, patr. 62, 63
 Lukas EC, konversas 254, 259–261
 Lukaskovičius (Łukaskowicz) Andriejus žr.
     Eustachijus EC, konversas
 Lukošaitis Adolfas 366
 Lunevičius Grigalius 121
 Lutyński Konrad 42
- Maciejauskas Julius, prel. 365
 Mackevičius Adomas, kun. 336, 338, 341
 Mackevičius (Mackiewicz) Martynas žr.
     Mykolas EC, kun.
 Makarijus, EC novicijus, žr. Kalinskis
     Adalbertas
 Makarijus, metr. 74
 Maksimovičius Gabrielius 87
 Malavskis (Maławski) Kazimieras OH 286,
     288
 Mankauskas Andriejus 107
 Marija, Slucko vaito Kiprijono žmona 89
 Marijonas EC, kun. 235, 238, 239, 273
 Markauskas Andriejus 191
 Martynaitis Lukas 181
 Martynas EC, kun. 277, 278
 Masalskis Leonas 87
 Maslovskis (Masłowski) Jokūbas OH 291
 Matas EC, kun. 238, 242–244, 254–261,
     263–265, 269, 273, 274
 Matas, oblatas 278, 279
 Matiaškevičius (Matyaszkievicz) žr. Valen-
     tinus EC, kun. (iš Krokuvos)
 Matraś Stanisław, kun. 314, 318, 328
 Matulaitis Jurgis žr. Jurgis Matulaitis pal.
     arkivysk.
 Mauras EC, profesas 253, 256

- Mauricijus EC, kun. 244, 276–278
 Megnius Jonas, kun. 398
 Mentickis Teodoras, kan. 299
 Merkys Antanas 362
 Mežinskis (Merzyński) žr. Romualdas EC, kun.
 Michalskis (Michalski) Sebastijonas OH 302
 Michniovskis (Michniowski) Kajetonas OH 293
 Miečevičius Petras, kun. 142
 Mieškovskis (Mieszkowski) Rapolas Mikalojus žr. Konstantinas EC, kun.
 Mikalojus EC, kun. 238, 240, 275, 277
 Mikalojus, oblatas, žr. Tomas EC, konversas (min. 1731–1734)
 Milevskis (Milewski) Motiejus OH 302
 Milevskis (Milewski) Petras OH 286, 289, 290, 294
 Miliauskas Adomas 170
 Milošas Česlovas 47
 Miras (Mirus) Pijus OH 296
 Mitanas Stanislovas, kun. 172
 Miunceris (Müntzer) Makarijus OH 300
 Mizaras Jonas, kun. 398
 Mykolas Angelas, graikas 89
 Mykolas EC, kun. 242, 244, 267, 268, 270–273, 276, 277, 279
 Mykolas EC, klier. 267, 273, 274
 Mykolas EC, konversas 249, 250, 252, 263–268, 270–272, 276
 Mykolas, oblatas I 263, 272?, 273
 Mykolas, oblatas II 263, 272?, 273, 276
 Mykolas iš Vengrijos (Michael de Hungaria, Osvald Lasko) OFM, kun. 180
 Mlavskis Adomas, kun. 178
 Mlodinskis Adomas, kun. 200
 Mocarskis Albertas, kun. 196
 Močiulskis Pranciškus, kun. 319, 328, 336
 Mohilovskis (Mohyłowski) Frydrichas OH 288, 293
 Mohl M., kan. 214
 Mokžeckis Pilypas OP, kun. 317, 330, 336
 Montrimavičienė žr. Stanislovaitytė-Montrimavičienė
 Montrimavičius Adomas, kun. 132
 Morkus, kamaldulių novicijus žr. Survilas
 Ignacas Ambraziejus OP
 Moscickis Stanislovas, kan. 193, 196, 201
 Moszyński Michael, kun. 216
 Motiejus Polockietis 69
 Mozė EC 277, 278
 Muravjov-Amūrskij Nikolaj 312
 Musso Cornelio OFMConv, vysk. 130, 166
 Nagurskis Kristupas 176
 Nagurskis Samuelis 132
 Narbutas Teodoras 9, 16, 19
 Narevičius Jonas 125
 Narjauškas Jurgis, prel. 360
 Narkevičius Jonas, kun. 325
 Naruševičius Jonas 79
 de Natalibus Petras, vysk. 113
 Natalija Vargšė 88
 Navakas Jonas 357, 359, 362
 Neščelskis Simonas, kun. 122
 Neumannas Pranciškus OH 303
 Nideckis Andriejus Patricijus 32, 33, 36, 43
 Niebelski Eugeniusz 309, 315, 318, 321, 322
 Nieborskis Stanislovas, vysk. 159, 187
 Nemčinavičius (Niemczynowicz) Mikalojus 30
 Nitas (Nitt) Bernardas OH 300
 Novoša Petras 68
 Nowakowski Karol 314
 Nowakowski Wacław OFMCap, kun. 307–309, 314–318, 324–327, 329
 Nugarevičius Vincentas, kun. 319, 320, 337
 Ochmański Jerzy 26, 27
 Odescalchi Benedetto, kard. 217
 Oginskienė Regina žr. Valavičiūtė-Oginskienė
 Oginskis Aleksandras 91
 Oginskis Bogdanas 63, 68, 80, 87, 95, 96
 Okminskis Bogušas Abraomas 117
 Oleksejevičius Danilas 89
 Olenckis Jonas, kun. 170
 Olschewskis Leonas, kun. 359
 Olšanicietis Avastijus Ivanovičius 89
 Olšanicietis Choma Ivanovičius 89
 Olšanicietis Ivanas Ivanovičius 89
 Olševskis Jokūbas SJ, kun. 114

- Ona Jogailaitė (Anna Jagiellonka), karalienė 19, 33
 Opulskas Antanas, kun. 319, 327, 337
 Orlovskis (Orłowski) OH 292, 302, 303
 Orvydaitė Ieva 161
 Oskierka (Oskierko) Jeronimas 218
 Osorio Juan SJ, kun. 110, 113, 175, 185
 Ostrogiškis Konstantinas 48, 64, 84
 Ostrovskis (Ostrowski) Laurynas OH 297, 299
 Ostrovskis (Ostrowski) Jonas, kan. 35
 Ostrowski Antoni, vysk. 214, 222
 Ožechovskis Jonas, kun. 126, 197, 207
- Pacas Kristupas Zigmantas 234
 Pacas Kazimieras, vysk. 168, 180
 Pacas Mikalojus, Kijevo vysk. 31, 32, 35
 Pacas Mikalojus, Žemaičių vysk. 109, 125, 129, 134, 142, 151, 156, 157, 165, 172, 180, 193
 Pacevičius Jonas, kun. 317, 338
 Pachomijus EC 251, 255–261
 Pachomijus, graikas, stačiatikių, kun. vienuolis 89
 Padroštis Sebastijonas 160
 Palubickis (Paľubicki) Pilypas OH 285–287, 289, 291, 297
 Palubinskis Aleksandras 61, 81, 87
 Pankratijus, namo savininkas 80
 Pantaleonas EC, kun. 261, 262, 265
 Paolucci Camillo, kard. 227
 Paprockis (Paprocki) Hermenegildas OH 285, 294
 Parčevskis Petras, vysk. 144, 158, 160, 161, 173, 182, 184
 Parfonovičius Ivanas 76, 77
 Parizijus EC, kun. 261, 263, 264, 269, 279
 Pašiliškis Laurinavičius Stanislovas 147
 Paškevič Michail 74
 Paulius, šv. ap. 140
 Paulauskas Juozapas, kun. 319, 320, 329, 330, 338
 Pelagija žr. Sapiegienė Apolonija
 Pesliakas Konstantinas, kun. 329, 338
 de Pessenti Alessandro, kan. 30
 Petkevičius Jurgis, vysk. 113
 Petkevičius Petras, kan. 113, 140, 142, 194, 195
 Petkevičius Stanislovas 159
 Petkūnas Darius, kun. 393, 394, 396–399
 Petkus Nikodemas, kun. 354, 365
 Petraitis Motiejus 128
 Petras, šv. ap. 140
 Petras EC, kun. 244, 273, 274
 Petras EC, konversas 254, 256, 263, 264
 Petras Apianas 176
 Petras Damijonas EC, kun. 255, 257, 259
 Petras Dusburgietis 22
 Petras Lombardas 126
 Petravičius Andriejus OFM, kun. 322, 339
 Petrovičius Brastietis Sergejus 89
 Peža Dominykas, kun. 318, 319
 Pfeiffer Columbanus SJ, kun. 228
 Pietrzak Józef 308
 Pigas Meletijas 63
 Pijus XI, pop. 343
 Pikelis Sebastijonas, kan. 99
 Pilichovskis (Pilichowski) Adomas, vysk. 33, 36
 Pilypas EC, kun. 255, 256, 279
 Pilypas EC žr. Lukas EC
 Pilypas Nėris EC, kun. 278
 Piskoževskis (Piskorzewski) Matas, kan. 35
 Placidus EC, kun. 269–271, 273–275
 Platina Bartolomeo 140
 Pliateris (Plater) Konstantinas Liudvikas 214
 Pliateris Vladislovas 308
 Plušcinskis (Płuszczyński) Jokūbas žr. Faustinas EC, kun.
 Pluta (Płuta) Julijonas OH 290, 293, 294, 301, 303
 Podvinskis (Podwinski) Grigalius OH 293
 Pogreckis Grigalius 165
 Poligrano Francesco 148
 Ponelis Martynas, kun. 398
 Popławski Mikołaj, vysk. 214, 223
 Potiejus Hipatijus, metr. 52, 72, 84
 Povetrijus Mikalojus, prel. 131, 140, 184
 Powodowski Jan 43
 Poznevičius Mikalojus 283
 Pranciškus, oblatas 270, 271
 Pranciškus Salezas EC, kun. 239, 265, 266

- Praskovija-Praksedė, šv. 23
 Praspaliauskaitė Sofija 159
 Preikšaitis Mikas, kun. 398
 Pretorijus Motiejus 16, 20
 Protasevičius (Protasewicz-Szuskowski)
     Valerijonas, vysk. 31
 Prušinskis (Pruszyński) Adalbertas žr. Diz-
     mas EC, klier.
 Pruškauskas Laurynas 134
 Przerębski Jan, arkivysk. 34
 Pšestrelskis Motiejus 179
 Pukšta-Klausgailaitis Stanislovas 70, 71
 Pušinis Bronius 372, 374, 376, 377, 380–
     383, 385, 387, 388, 390
 Puzinas Aleksandras 168
 Puzinas Fridrikas 153
 Puzinas (Puzyna) Juozapas, vysk. 213, 225
- Radvila Aleksandras Liudvikas 173
 Radvila Jonušas I 84
 Radvila Jonušas II 150
 Radvila Jurgis (Radziwiłł Jerzy), kard. 32
 Radvila Kristupas II 84, 150
 Radvila Perkūnas Kristupas 69, 70, 71, 84,
     91
 Radvilaitė Elzbieta 91
 Radvilos, giminė 84, 91, 92
 Radzimiński Andrzej 27
 Radzyniečius Kasparas 114
 Ragoza Mykolas, metropolitas 70, 71, 78,
     83, 87
 Raimundas EC, kun. 243, 244, 246, 253,
     257–266, 269, 270, 273, 274
 Rajunecas Juozapas, kun. 322, 329, 339
 Rakovskis Petras 173
 Rakucevičius Mykolas 299
 Ranevičius (Raniewicz) Juozapas žr. Myko-
     las EC, konversas
 Rapolas EC, kun. 244, 272, 273
 von Rappe Evagrius 217
 Rauskinas Gustavas, kun. 399
 de Ravisi Jean Tixier 160
 Razmusavičius Kasparas, kun. 145, 146
 Regis (Regi) Mykolas OH 285, 286, 289
 Reichenbachas Jurgis OFM, kun. 319, 320,
     340
 Reimeris Bernardas, kun. 133
- Reksas (Reks) Petras žr. Parizijus EC, kun.
 Rėkučiai, Trojanas ir Tadas 161
 Robertas EC, kun. 244–246, 252, 255–274
 Robertas Bellarminas SJ, šv. 186
 Rodlewski Ignatius SJ, kun. 218
 Roizijus Petras, prel. 30, 44
 Romualdas EC, kun. 235, 238, 240,
     274–277
 Rosiak Stefan 281, 282, 284–286, 292,
     293, 297, 300
 Rozga Juozapas, kun. 340
 Rubežaitis Motiejus 128
 Rudaminos Dusetiškiai, Jonas ir Jurgis 111
 Rudkowskis Jonas žr. Florijonas EC, kun.
 Rudzakis Steponas, kun. 340
 Ruišys Juozas, kun. 351, 355, 366
 Rukevičius Jonas Alfonsas 130
 Rupsson Ioannes, kun. 228
 Rutskis Juozapas Benjaminas, metr. 84
- Sa Emanuel SJ, kun. 113
 Sabellico (Marcantonio Coccio) 151
 Salpa Mykolas SJ, kun. 175
 Samborskis Stanislovas 136, 154, 160
 Sanguška Grigalius 87
 Sanguška Jeronimas 158
 Sapiega Aleksandras 158
 Sapiega Bogdanas 60, 79, 82, 85, 87, 95
 Sapiega Leonas 71, 91
 Sapiega Paulius 118, 156
 Sapiega Povilas 82
 Sapiegitė Konstancija 178
 Sapiegienė Apolonija 79, 87
 Savickis Mikalojus 142
 Scepuro D. 67, 72
 Schachtas Pranciškus 353, 356, 358
 Schoepper Jakob 134, 158, 161
 Sebastijonas, oblatas 263–265
 Semionovičius Timofėjus 89
 Senčilos, giminė 88, 89
 Sendzikas Kazys 311
 Senkevičius Pranciškus 298
 Serafinas EC, kun. 233
 Serafinavičius (Serafinowicz) Egidijus OH
     294
 Serbejus (Serbey) Kasparas OH 297
 Sesickis Justinas, kun. 341

- Sforza žr. Bona Sforca
 Siberg Georgius, kun. 218
 Siesickis Aleksandras, kun. 199
 Silvestras EC, kun. 238, 270, 271, 279
 Simeonas EC 255–270
 Simonas EC, konversas 255, 256, 258–260, 266, 268
 Simonas Bžezinietis (Szymon of Brzeziny), prel. 30
 Simonas Lipnicietis EC 269
 Simonavičius Paulius, kun. 125
 Sipavičius Petras 134
 Sirvydas Konstantinas SJ, kun. 175
 Skarga Petras SJ, kun. 54, 109, 130
 Skaševskis (Skaszewski) Paulius, prel. 28, 29
 Skorulskis Mykolas, kan. 205
 Skuminas-Tiškevičius Teodoras 60, 85, 87, 93, 95
 Skvireckas Juozapas, vysk. 349
 Slavočinskis Mikalojus 173
 Slupskis Simonas, kun. 169, 188
 Sluškaitė Elzbieta 163
 Smotrickis Meletijus, vysk. 63, 74, 75
 Sniečkus Antanas 376
 Sobiesčanskis (Sobiesczanski) Tiberijus OH 294
 Sofija Alšėniškė 61
 Sokolinskis Andriejus 87
 Solfa Jonas Benediktas, kan. 36
 Solokajai, Andriejus Filipovičius ir Eufrosinija 88
 Speranskij Michail 312
 Sprogis Jurgis, kun. 398
 Srednickis Feliksas 136
 Stalín Josif 374, 379, 388, 396
 Stancikevičius Jokūbas, kan. 127
 Stanislovaitytė-Montrimavičienė Kotryna 132
 Stanislovas EC žr. Pachomijus EC
 Stanislovas, oblatas 257–259
 Stanutis Martynas 175
 Stapleton Thomas 110, 113
 Staugaitis Justinas, vysk. 345, 349, 356, 362, 365, 366, 369
 Stefovskis (Stefowski) Simonas žr. Tadas EC, kun.
 Stela Didakas 176, 180
 Stela Erazmas 22
 Steponas Batoras 33, 45, 58, 65
 Steponas EC, kun. 243, 244, 260, 266–269
 Steponavičius Kazimieras, kun. 355, 362
 Sterpeika (Sterpeyko) Petras OH 296
 Straupys Benediktas 176
 Strykovskis Motiejus, kan. 9, 10, 11, 13–16, 19
 Stulginskis Ferdinandas, kun. 323, 327–329, 341
 Sugintas Jonas Stanislovaitis 185
 Survilas Ignacas Ambraziejus OP 241, 271
 Svencickis Grigalius, prel. 180
 Sviechauskas Benediktas, kun. 194, 199
 Sviechauskas Mikalojus, kan. 173
 Svitulskis (Switulski) žr. Martynas EC, kun.
 Szembek Christophorus, vysk. 220, 224, 226
 Szretter Petrus, kan. 221
 Šaltuškevičius Mikalojus 118
 Šapšalas Seraja 383
 Šarka Jonas, kun. 201, 205
 Šavinskis Jurgis, prel. 108
 Šefeltas (Szefelt) Jacintas OH 304
 Šeliga Tomas, kun. 155
 Šemeta Aleksandras 178
 Šemeta Vaclovas 160
 Šepkis (Szepki) Urielis OH 296
 Šimanskis (Szymański) žr. Juozapas EC, kun. (iš Varšuvos)
 Šimauskas Mikalojus 176
 Šiukšta Danielius 179
 Šiukšta Jonas 179
 Šiukšta Kristupas, kan. 113
 Šlevis German 51
 Šliūpas Jonas 17
 Šnipka Povilas Michailovičius 64, 81
 Šrederis Anupras, kun. 317, 320, 342
 Šumauskas (Szumowski) Mikalojus OH 305
 Šverinas Jurgis 180
 Švirmickas Kristupas MIC, kun. 325
 Tacitas 15
 Tadas EC, kun. 279

- Tamoševičius (Tomaszewicz) Maksimilijonas OH 302
 Tarskis (Tarski) žr. Kiprijonas EC, kun. (m. 1782)
 Tarvainis Petras, kun. 179
 Teodorovičius Jokūbas 299
 Teodosijus, kun. 76
 Timinskis Martynas 155
 Tiškevičius Jurgis, vysk. 111, 117, 118, 133, 149, 155, 158, 167, 168, 173, 177, 193
 Tyborovskis Valentinas, kun. 119
 Toledo Francisco SJ, kun. 186
 Tomas EC, konversas (min. 1718–1719) 255, 256
 Tomas EC, konversas (min. 1731–1734) 249, 264–266
 Tomas, oblatas 273–275
 Trepelinskis Steponas OH 296
 Trešniakas (Trześniak) Baltazaras OH 285, 293, 303
 Trizna Ivanas 87
 Tumanovičius (Tumanowicz) Jonas 288, 301, 302
 Tumas-Vaižgantas Juozas 310, 311
- Urbanavičius Pranas, prel. 353, 356, 368
 Urseolus žr. Petras EC, kun.
 Uršulė, kan. Kotarskio sugyventinė 36
- Vaclovas EC, kun. 243, 254, 256–258, 275–277
 Vaidagas (Woydag) Paskalis OH 285, 286
 Vaidevutis, Ldk 22
 Vaidila, Ldk Jogailos svainis 13
 Vaidzevičius (Woydziewicz) Kazimieras OH 294
 Vaina Abraomas, vysk. 107, 109, 114, 124, 148, 153, 160, 165, 175, 189, 193
 Vaina Benediktas, vysk. 155, 166, 171, 180
 Vaina Gabrielius 114
 Vainaitė-Bialozorienė Darata 114
 Vainauskas Jonas 121
 Vaišnora Juozas MIC, kun. 364
 Vaišvila Liaudginas Jonas 107
 Vaitekūnas Stasys 345
 Vaitkevičius Kasparas, kun. 318
 Vaitkevičius Kristupas, kan. 154
- Vaitkevičius Sebastijonas 125
 Valančius Motiejus, vysk. 315, 327, 339
 Valavičiai, giminė 79
 Valavičius Eustachijus, vysk. 165
 Valavičius Grigalius 68
 Valavičius Jeronimas 183
 Valavičiūtė Darata 67, 68, 87, 91, 96
 Valavičiūtė-Oginskienė Regina 68
 Valavičiūtė Teodora 67, 68, 87, 96
 Valentinas EC, kun. (iš Krokuvos) 276
 Valentinas EC, kun. (iš Žemaitijos) 237, 239, 262, 265, 277
 Valiūnas Silvestras 9
 Valteris Teodoras, kun. 398
 Vanagas Vytautas 321, 322
 Vankavičius Kazimieras 298
 Varputėniškis Stanislovas 159
 Vasilijus, kun. 70
 Veleda, pranašė 15
 Vėlius Norbertas 10
 Venclauskis, ponas 133
 Venclova Tomas 47
 Verekundas Jokūbas, kun. 199
 Vėževičius Martynas 137
 Videika (Videyko) Jonas žr. Fortūnatas EC, kun.
 Vilčevskis (Wilczewski) Klemensas OH 285, 291, 301, 302
 Vilčevskis (Wilczewski) Rapolas OH 294
 Vilhelmas EC, kun. 256, 259, 260–262
 Vilinskis (Wiliński) Mikalojus Andriejus žr. Klemensas EC, kun. (m. 1765)
 Vincentas EC, kun. 254, 256
 Vincentas EC, klier. 272
 Virbickis (Wierzbicki) Vaclovas, vysk. 31
 Vislouchas (Wysłouch) Feliksas OH 299
 Višemirskis Jonas, vysk. 109, 130, 142, 149, 169, 179, 181, 182, 193–197
 Vitkauskienė Rūta Birutė 51
 Vitkevičius Albertas, kun. 173
 Vytautas, Ldk 9, 11–14, 16, 21, 24
 Vladislovas IV Vaza 52, 93, 159
 Voitechovičius Jonas 69
 Voldemaras Augustinas 353
 Volganovskis (Wołganowski) Simonas OH 291
 Volnistas Karolis, kun. 318

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

- Volskis Motiejus, kun. 136
 Vrubliauskas Grigalius I, kun. 194, 197, 207
 Vrubliauskas Laurynas 189
 Vuchalijus (Wuchaliusz) Jonas 175
- Wendt Ioachimus, kun. 223
 Wermter Paulius, kun. 351
 Wessel Augustinus OCist, vysk. 213, 226
 Witkowski Rafał 233, 253
 Wolff de Ludinghausen Theodorus 218, 220, 221, 223
 Wuchaliusz žr. Vuchalijus
 Wujek Jakub SJ, kun. 110, 113, 178
- Zaleskis Homobonas OH 293, 294, 301
 Zaleskis Matas, kun. 171
 Zalivskis Kasparas, prel. 119, 149
 Zarewicz Ludwik 232, 233, 253
 Zborovska Kristina 173
 Zielevičius Stanislovas 191
 Zigmantas Augustas 34, 65
- Zigmantas Senasis 92
 Zigmantas III Vaza 45, 57–59, 61, 62, 65–67, 69, 78, 80, 81, 85, 92, 93, 95, 96, 166
 Zinkevičius Zigmantas 18
 Zizanija Steponas 61, 78
 Zygmunt Edward žr. Nowakowski Wacław
 Zvolinskis Jokūbas OH 302, 303
- Žalnieravičius (Żołnierowicz) Apolinaras OH 293, 295, 296, 302–304
 Ždanovičius Grigalius 68
 Žera Joakimas OH 297
 Žygimantas žr. Zigmantas
 Žyskar Fryderyk Józefat 308
 Žilius Jonas 350
 Žirgalis, miestelėnas 136
 Žoravskis (Żorawski) Kazimieras žr. Balt-ramiejus EC, konversas
 Žukauskas Kristupas, kun. 195, 207
 Žvirblaitis Laurynas 191

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ*

- Abiejų Tautų Respublika (Polish-Lithuanian Commonwealth) 52, 84, 85, 209, 211, 212, 215, 229, 291, 294, 297, 305, 307, 309, 312, 331
Akmenė 126, 197, 386, 399
Alcaniz 44
Aleksandrija 62
Alkiškiai 399
Alsėdžiai 123, 139, 197, 336
Alsunga 215
Anykščiai 317, 327, 328, 341
Antverpenas 123, 138, 171, 176, 180
Apeninai (Apennine) 45
Ariogala 197, 310, 315, 335
Ašmena 253, 254
Austrija (Austria) 219, 228
- Baisogala 110, 135, 197
Balsiai 198
Baltarusija 376, 380, 389, 390, 396
Batakiai 117, 157, 198, 338
Bazelis 114, 126, 138, 151, 160, 175, 177, 179, 180
Beniševas 253, 273, 276, 278
Berlynas 347, 353
Betygala 198, 317, 320, 328, 342
Bielianai, Krokuvos 232, 253, 255, 263–266, 275
Bielianai, Varšuvos 260, 264, 267, 268, 276
Bielskas 262
Birskas 317
- Biržai 384, 386, 389
Bostonas 309
Brasta 60, 254
Braunsbergas (Braunsberg) 106, 143–145, 153, 161, 211, 217, 219–221, 226, 227
Breslauja 322, 339
Bušiškės 120
Butkiškė 125, 198
Bytomis 263
- Cėsys (Vendenas) 106, 116, 127, 151
Chelmas 253
Chełmno žr. Kulmas
- Čekiškė 198
- Dalmatija (Dalmatia) 39, 45
Daugpilis (Daugavpils) 17, 213, 214, 220, 222, 339
Daustarai 139
Didžioji Britanija 377, 389
Dorpatas žr. Tartu
Dotnuva 198, 319, 320, 340
Dovilai 353
Dreiviškiai 386
Drujos pavietas 257
Dubičiai 173
Dünaburg, Dyneburg žr. Daugpilis
- Eibučiai 386
Elasona 62
Estija 161, 380, 390, 396

* Į rodyklę neįtraukti vietų vardai iš bibliografinių ir archyvinių aprašų (išskyrus senųjų knygų, kurias turėjo Žemaičių vyskupijos dvasininkai, leidimo vietas), taip pat „1601–1650 m. Žemaičių vyskupijos dvasininkų prozopografijoje“ paminėtos vietovės, abėcėline tvarka surikiuotos „1601–1650 m. Žemaičių vyskupijos dvasininkų pareigybių sąrašė“ ir pasitaikančios atitinkamoje sąrašo vietoje išvardytų dvasininkų biogramose. Nelietuviški vietovardžiai įtraukti sulietuvinta forma; angliška forma tekste sutinkami vietovardžiai nurodomi skliaustuose prie lietuviškos formos; istoriniai vietovardžiai aprūpinti kryžmine nuoroda į lietuvišką formą.

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

- Feimaņi 225
 Frankfurtas 180
 Frascati 233

 Galicija 77, 78
 Gardinas 254, 263
 Gargždai 198
 Gdanskas 296, 297, 303
 Gelgaudiškis 198
 Girkalnis 198
 Gnieznas 32, 35, 108
 Graikija 89
 Grinkiškis 188, 199
 Gruzdžiai 199, 337

 Hagenau 180
 Haličas 55
 Helsinkis 393

 Ilūkstė 214, 215
 Indiana 395
 Irkutskas 307, 311, 325
 Ispanija (Spain) 45
 Italija (Italy) 39, 44, 45
 Izraelis 377

 Jadagoniai 107
 Jelgava 215, 227
 Jėnisiejaus gubernija 307, 311
 Joniškis 130, 146, 194, 199, 337
 Josvainiai 147, 194, 199
 Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) 377, 389, 395
 Jurbarkas 199

 Kaliningrado sritis 371, 376; plg. Karaliaučius
 Kaltinėnai 199
 Karaliaučius (Königsberg) 168, 219, 228; plg. Kaliningrado sritis
 Kartena 199
 Kaunas 170, 255, 257, 267, 269, 279, 317, 340, 366, 376, 378, 382, 386–389, 393
 Kelmė 200
 Kernavė 12
 Keturiasdešimt Totorių 382
 Kėdainiai 182
 Kielcai 271

 Kijevas 55, 56, 76, 94, 379
 Kiolnas 126, 138, 140, 148, 158, 161, 164, 180, 183
 Klaipėda (Memelis) 134, 343–370 *passim*
 Klovainiai 152, 200
 Kobrynas 325
 Konstantinopolis 59, 76, 85
 Košicė 278
 Krakės 100, 200, 334, 340
 Kraków žr. Krokua
 Krāsava 211, 214, 219, 222
 Kražiai 110, 120, 124, 126, 128, 132, 133, 139, 162, 173, 177, 179, 180, 188, 195, 200
 Krekenava 111, 131, 140, 149, 166–168, 184, 200
 Kretinga 116, 126, 161
 Krokua 35, 36, 41, 43–45, 109, 118, 232, 234, 253, 255, 257, 258, 260, 263, 265, 266, 268, 269, 272, 273, 275, 276, 281, 284, 296, 298, 299, 309
 Kudirkos Naumiestis (Vladislavovas) 124, 149, 375
 Kujavijos-Kališo vyskupija 260, 316
 Kuldiga 215, 225, 227
 Kulmas 217, 219, vyskupija 217
 Kuršas (Courland), kunigaikštystė ir vyskupija, 209–229 *passim*
 Kuršėnai 121, 161, 200
 Kurtuvėnai 152, 170, 200, 319, 337
 Kužiai 386
 Kvėdarna 141, 201

 Lankeliškiai 201
 Latvija 209, 379, 380, 390, 394, 396
 Laukuva 127, 201
 Lenčicos vaivadija 274
 Lenkija, Lenkijos Karalystė (Poland) 26, 27, 38, 39–41, 45, 51, 53, 55, 59, 66, 76, 84, 94, 109, 134, 218, 231–233, 255, 278, 281, 286, 296, 298, 309, 326, 382; dar žr. Abiejų Tautų Respublika
 Lyduvėnai 150, 201, 334, 337
 Lieplaukė 201
 Liepoja 399
 Lietuva, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė *passim*; dar žr. Abiejų Tautų Respublika

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

- Lygumai 153, 201
 Linkuva 201
 Lioliai 122, 201
 Liublinas 274, 291, 294, 296, 308, 309,
 318, vyskupija 316
 Liupkiškė 172
 Līvāni 215, 216
 Livonija (Livonia) 17, 55, 107, vaivadija ir
 vyskupija 209–229 *passim*
 Lovičas (Łowicz) 43
 Luckas 296, 298, Lucko-Žytomyro vysku-
 pija 316
 Ludza 215, 221, 222, 225
 Luokė 123, 201, 341
 Lvovas 49, 55, 56, 60–62, 64, 76, 78, 85,
 86, 89, 95, 298

 Mantvydava 188
 Marijampolė 368
 Maskva 71, 90, 381, 383, 386–389
 Mazovija (Mazovia) 39
 Myšlicai (Myślice) 261
 Menčiai 386
 Merkinė 158
 Minskas 85, vyskupija 316
 Mogiliavas 316, 318, arkivyskupija 326
 Moldavija 389, 390, 396
 Monte Corona 235, 247, 272
 Mosėdis 202
 Mstislavlis 274

 Naugardukas 61, 85, 255, 294, 296
 Naumiestis žr. Kudirkos Naumiestis
 Nemakščiai 202, 319, 330, 336, 338
 Nemėžis 382

 Odesa 379
 Oliva 209
 Orenburgas 317
 Osvencimas 254
 Ožai 185

 Paduva (Padua) 42, 43, 114, 144, 166, 177,
 179, 182, 284
 Pagėgiai 353
 Pagirgždūtė 133
 Pakruojis 202

 Palanga 9–24 *passim*, 171, 202
 Palenkė 39, 40, 255, 268, 271, 278, 279,
 308, vyskupija 316
 Pamarys 219
 Panemunė (?) 131
 Paneriai 302
 Panevėžys 341, 378, 383, 386
 Papilė 111, 152, 202
 Paryžius 113, 126
 Pasvalys 341
 Pašešupys 128
 Pašvitinys 138, 202
 Pavandenė 203
 Pažaislis 231–280 *passim*
 Pelva (Pölvä) 161
 Pernarava 203
 Piltenė (Piltene) 115, 129, 135, 141, 163,
 167, 173, 176, 209, 211–213, 223
 Pilviškiai 389
 Plateliai 203
 Plikiai 353, 358, 359
 Plockas (Płock) 36, 42, 219, 269, vyskupija
 316
 Plungė 203, 333, 365
 Podlasie žr. Palenkė
 Podolė 316
 Polockas 261, 298
 Pomerania žr. Pamarys
 Poznanė (Poznań) 36, 42, 298
 Prancūzija (France) 44
 Priekulė 353
 Prūsija (Prussia) 39, 41, 219, 254, 298, 343,
 347, 352
 Przemysl žr. Pšemyslis
 Pščynas (Pszczyn) 273
 Pšemyslis 55, 219, 296
 Pušalotas 132, 134, 203, 319, 327, 337

 Radviliškis 203
 Raguva 318
 Raižiai 382
 Rapersvilis 308
 Raseiniai 203
 Raudėnai 146, 203
 Rauma 43
 Rėzekne 215
 Rietavas 118, 126, 194–195, 203, 333, 334

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

- Ryga 388
 Rytvianai 253, 258, 263, 265, 268, 272, 275, 278
 Roma (Rome) 22, 106, 109, 111, 138, 158, 163, 166, 167, 177, 178, 223, 284, 288, 351, 367
 Ropkojai 343
 Rumunija 395
 Rusija, Rusijos imperija (Russia, Muscovy) 48, 71, 75, 209, 2012, 219, 223, 228, 312, 313, 315, 316, 326, 330, 379
- Sakalinė 133
 Saksonija (Saxony) 219
 Salantai 171, 204
 Saločiai 138, 204
 Sandomieras 254, 271, 272, 276, 298, 316
 Sankt Peterburgas (St. Petersburg) 212, 309, 326
 Seda 204
 Seinai 310, vyskupija 307, 316
 Senieji Trakai 12
 Seredžius 204, 340
 Sibiras 307, 309, 311, 312, 313, 316, 317, 323, 330
 Silezija 263
 Simnas 129
 Skandinavija (Scandinavia) 220
 Skaudvilė 341
 Skirsnemunė 204
 Skuodas 195, 204, 386
 Slanimas 254
 Slovakija 278, 395
 Smilgiai 204, 339
 Smolenskas (Smolensk) 115, 209, 210, 222, 224, 254
 Sovietų Sąjunga (SSRS) 377–379
 Stanislavovas (Stanisławów) 275
 Strasbūras (Strassburg) 43, 113
 Sudervė 81, 82
 Supraslė 316
 Surviliškis 204
 Sz- žr. Š-
- Šakyna 154, 205, 337
 Šancai (Szańce) 253, 263, 264, 268, 272, 278
- Šaukėnai 110, 120, 139, 205
 Ščytinas (Szczytno) 279
 Šeduva 110, 123, 195, 205, 337
 Šiaulėnai 127, 205
 Šiauliai 146, 205, 337, 379, 386, 387, 389
 Šilalė 205
 Šilo Padubysys 117
 Šilutė 343, 352, 353, 356
 Šiluva 205, 319, 334, 335, 336, 339
 Švedija (Sweden) 39, 45, 212
 Šveicarija 308
 Švėkšna 124, 206
- Tarnovo vyskupija 316
 Tartu (Dorpatas) 106, 161, 393
 Tauragė 123, 176, 206, 358, 359, 389
 Telšiai 123, 146, 180, 206, 337, 344–346, 349–370, vyskupija 344–346, 356
 Tilžė 310, 352, 353
 Tirkšliai 206
 Tytuvėnai 117, 140, 172, 180, 181, 206, 322, 339
 Tobolskas 334
 Trakai 11–12, 14, 68, 96, 261, 383
 Transilvanija (Transylvania) 45, 298
 Tryškiai 206
 Tunka 307–342 *passim*
 Turku 43
 Tverai 117, 128, 206
- Ugioniai 146, 188, 190
 Ukmergė (Vilkmergė) 298, 317, 319, 337
 Ukraina 40, 49, 379, 384, 389, 390, 395, 396, 400
 Upytė 114, 227, 267
 Usolė 314, 327, 328
 Utena 327, 333, 338, 341
 Užpaliai 317, 338
 Užventis 206
- Vaiguva 168
 Vainutas 206
 Varmija / Varmė (Warmia) 36, 218, 219, 261, 270, 279, 298, 343, 347–349, 357, 363, 366
 Varniai 108, 119, 122, 123, 127, 128, 133, 137, 139, 142, 147, 167, 179, 180, 183,

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

- 186, 191, 207, 224, 327, 334, 341
 Varšuva (Warsaw) 33, 36, 42, 43, 213, 224,
 227, 253, 258, 260, 261, 264, 265, 267,
 268, 275–278, 288, 296, 298, 308, 309,
 316
 Vašingtonas 384
 Vatikanas 347, 374
 Vėcpils 223–224
 Veliuona 135, 207, 335, 342
 Vendenas žr. Cėsys
 Venecija 126
 Verkiai 133
 Vestfalija (Westphalia) 219
 Viduklė 194, 207
 Vieškėniai 117, 207, 337
 Vielionė 270
 Viešvėnai 120
 Viešvilė 343
 Vievis 63, 74
 Vilkija 138, 207
 Vilkmėrgė žr. Ukmergė
 Vilnius *passim*
 Vinkšnupiai 382
 Virbalis 194–195, 207
 Vėgriai 253, 255, 257, 258, 262–265,
 268–271, 277–279
 Vėžuonos 329, 333
 Vloclavėkas (Włocławek) 36
 Vokietija (Germany) 44, 45, 343, 344,
 357, 360, 361, 397
 Voluinė (Volhynian) 40
 Vroclavas (Wrocław) 36
 Warmia žr. Varmija
 Wieluń žr. Vielionė
 Włocławek žr. Vloclavėkas
 Wrocław žr. Vroclavas
 Zamoscė 296
 Zapyškis 207
 Zarasai 339
 Zebžydovėcai 296
 Žagarė 154, 208, 386
 Žarėnai 108, 208
 Žeimelis 208
 Žemaičių Kalvarija 117, 126, 317, 330,
 336
 Žemaitija, Žemaičiai (Samogitia) 14, 16,
 24, 31, 35, 36, 100, 209, 219, 253, 256,
 262, 264, 298, 307, 310, 319, 320, 352,
 365, vyskupija 99–208 *passim*, 311, 316,
 318–323, 326, 329, 331, 347
 Žuravas (? Žulavai?) 144
 Žvėrynas 383
 Žvingiai 182, 208

APIE AUTORIUS

VYTAUTAS ALIŠAUSKAS – humanitarinių mokslų daktaras, Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto docentas. Mokslinių interesų kryptys – antikinė filosofija, kultūros istorija, krikščionybės istorija. Be įvairių mokslinių straipsnių, vertimų ir komentarų, minėtinos studijos *Sakymas ir rašymas* (2009) ir *Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių dievus* (2012).

El. paštas: *vytas@aidai.lt*

DARIUS BARONAS – humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos istorijos instituto LDK istorijos skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas. Pagrindinė mokslinių interesų kryptis – krikščionybės Lietuvoje istorija XIII–XVIII a., ypatingą dėmesį skiriant LDK pranciškonams ir stačiatikiams bei Vilniaus miesto istorijai. Daugelio mokslinių straipsnių autorius; paskelbė monografijas *Trys Vilniaus kankiniai: gyvenimas ir istorija* (2000), *Vilniaus pranciškonų kankiniai ir jų kultas XIV–XX a.* (2010), *Pilėnai ir Margiris: istorija ir legenda* (su Dangiru Mačiuliu, 2010).

El. paštas: *baronas@istorija.lt*

MARTYNAS JAKULIS – Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Senovės ir vidurinių amžių istorijos katedros doktorantas. Rengia disertaciją apie špitoles Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI–XVIII a. Publikuotas straipsnis „Rokitai: santvarka ir veikla XVIII – XIX a. I pusėje“ (*Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 33, Vilnius, 2010). Mokslinių interesų sritis – LDK špitolių istorija.

El. paštas: *martynas.jakulis@gmail.com*

LIUDAS JOVAIŠA – humanitarinių mokslų daktaras, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto docentas, Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyresnysis mokslo darbuotojas. Mokslinių interesų sritys – Katalikų Bažnyčios Lietuvoje istorija, LDK kultūros istorija. Parengė šaltinių publikacijų (*Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579)* (1998), *Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.)* (2011), sudarė straipsnių rinkinį *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje* (2008), buvo knygų *Kriščionybės Lietuvoje istorija* (2006), *Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a.* (2009) bendraautoris.

El. paštas: *liudas.jovaisa@gmail.com*

REGINA LAUKAITYTĖ – humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvos istorijos instituto XX a. istorijos skyriaus vyresnioji mokslo darbuotoja. Pagrindinė mokslinių interesų kryptis – Lietuvos Bažnyčių XX a. istorija. Mokslinių straipsnių ir knygų *Lietuvos vienuolijos: XX amžiaus istorijos bruožai* (1997), *Stačiatikių Bažnyčia Lietuvoje XX amžiuje* (2003), *Lietuvos Bažnyčios vokiečių okupacijos metais (1941–1944)* (2010), *Marijos Nekaltojo Prasidėjimo vargdienių seserų vienuolijos šaka Amerikoje* (2012) autorė.

El. paštas: *laukaityte@istorija.lt*

REINIS NORKĀKLS – Latvijos universiteto Teologijos fakulteto doktorantas. Tyrinėjimo sritis – Romos Katalikų Bažnyčios istorija Latvijos žemėse XVI–XVII a., ypatingą dėmesį skiriant dvasininkijos, organizuotų religinio gyvenimo formų ir liaudies pamaldumo pavidalų istorijai.

El. paštas: *reinisn@gmail.com*

MINDAUGAS PAKNYS – humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyresnysis mokslo darbuotojas. Pagrindinė mokslinių tyrinėjimų kryptis – bažnytinio meno istorija, LDK kultūros istorija. Įvairių mokslinių straipsnių ir knygų *Mecenatystės reiškinys XVII a. LDK. Bažnytinės architektūros*

užsakymai (2003), *Vilniaus miestas ir miestiečiai 1636 m.: namai, gyventojai, svečiai* (2006), *Mirtis LDK kultūroje XVI–XVIII a.* (2008) autorius.

El. paštas: *pakniai@gmail.com*

WIOLETTA PAWLIKOWSKA-BUTTERWICK – Poznanės Adomo Mickevičiaus universitete apgynė disertaciją *Vilniaus katedros kapitula XVI a. 2-ojoje pusėje*. Tyrinėja Romos Katalikų Bažnyčios istoriją Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Lenkijos Karalystėje vėlyvaisiais viduramžiais ir ankstyvaisiais naujaisiais laikais. Šiuo metu rašo XIX a. Vilniaus katedros kapitulos prelado Mamerto Herburto biografiją.

El. paštas: *wiolettap@tlen.pl*

ALDONA PRAŠMANTAITĖ – humanitarinių mokslų habilituota daktarė, Lietuvos istorijos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja. Pagrindinės mokslinių interesų sritys: krikščionybės, kultūros ir švietimo istorija XIX–XX a. Be daugelio mokslinių straipsnių, paskelbė monografiją *Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis* (2000), publikavo Motiejaus Valančiaus *Namų užrašus* (2003), sudarė straipsnių rinkinį *Dvasininkija ir 1863 m. sukilimas buvusios Abiejų Tautų Respublikos žemėse* (2009).

El. paštas: *prasmantaite@istorija.lt*

ARŪNAS STREIKUS – humanitarinių mokslų daktaras, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto docentas. Mokslinių interesų sritys – Bažnyčios istorija Lietuvoje XX a., sovietų režimo kultūros politika, išeivijos politinė ir kultūrinė veikla. Parengė nemažai straipsnių, taip pat kelis dokumentų rinkinius ir monografijas. Svarbiausi iš jų – monografija *Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944–1990)* (2002) ir šaltinių publikacija *Lietuva ir Šventasis Sostas (1922–1938)* (2010).

El. paštas: *arunas.streikus@if.vu.lt*

ATMENA AUTORIAM

Lietuvių katalikų mokslo akademija įvairių mokslo sričių specialistus telkia į bendriją, kuri akademinio lygiu svarsto pasaulėžiūriškai aktualius klausimus. Akademija savo narių, o išimtiniais atvejais – ir kitų autorių darbus, atitinkančius LKMA tikslus ir rūpimas sritis, publikuoja „Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštyje“. Tokiais išimtiniais atvejais laikomi LKMA surengtų konferencijų bei seminarų kviestinių pranešėjų straipsniai bei krikščioniškosios akademinės minties plėtrai svarbi medžiaga.

„Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštyje“ pirmiausia skelbiami mokslo darbai ir šaltiniai, susiję su krikščionybės, katalikybės, Bažnyčios, jos suformuotos kultūros praeitimi ir dabartimi Lietuvoje bei pasaulyje. Aprėpiamam teminiam laukui priskiriamos ir publikacijos, kuriose orientuojamasi į medicinos, ekologijos, technologinės plėtros fundamentaliųjų bei taikomųjų problemų analizę, reikšmingą krikščioniškos etikos ir krikščioniškos antropologijos taikymo bei plėtojimo požiūriu. „Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštyje“ taip pat spausdinamos minėtos tematikos recenzijos, apžvalgos, LKMA veiklos kronika.

„Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraščio“ ir „Bažnyčios istorijos studijų“ redakcinė kolegija laikosi požiūrio, kad autoriai neturi būti formaliais reikalavimais varžomi rinkdamiesi jų metodologiją, siekius, individualų stilių, požiūrį į mokslinių publikacijų paskirtį atitinkantį diskurso tipą (straipsnio struktūrą, argumentavimo modelį). Tačiau vienu ar kitu būdu mokslo straipsnyje privalu suformuluoti tyrimų tikslą, nurodyti uždavinius, įvardyti objektą, metodą, aptarti nagrinėjamos problemos ištirtumo laipsnį. Įprasta, kad mokslinėse publikacijose nurodomi šaltiniai, rūpinamasi citavimo tikslumu, pateikiami ir pagrindžiami tyrimų rezultatai, daromos išvados.

Tekstai ir jų priedai priimami tik elektroniniu pavidalu (el. paštu ar asmeniškai įteikiant laikmeną; dėl išimčių būtina tartis su vyriausiuoju redaktoriumi); pageidautina pateikti ir vieną egzempliorių išspausdintos medžiagos. Failai rengiami *Microsoft Office* ir su juo suderinamomis programomis (formatai: *.doc, *.rtf, *.xls, *.vsd; *Word 2007* failai *.docx pateikiami išsaugoti *.doc formatu), iliustracijos – programomis, kurios leidžia išsaugoti medžiagą formatais: *.gif, *.jpg, *.tif, pastaruoju formatu – be suspaudimo. Tekstas rengiamas pagal lietuviškus rašmenų kodavimo standartus, kuriuos palaiko *Microsoft Office 2000* ir vėlesnės versijos, šriftais *Times New Roman* arba *Palemonas*, 12 pt dydžiu, 1,5 li intervalu.

Jei siūlomos medžiagos (straipsnių ir šaltinių publikacijų) apimtis viršija 1 autorinį lanką (40 000 ženklų), dėl galimybės ją paskelbti reikia tartis su vyriausiuoju redaktoriumi. Į autorinį lanką įeina straipsnio tekstas, priedai (šaltiniai, lentelės, sche-

mos, žemėlapiai ir pan.), iliustracijos, santrauka. Publikaciją sudaro faksimilė ar originalo perrašas, grindžiamas sistemiškais ir atskiroje komentaru padaluje aptartais principais, esant reikalui – vertimas į lietuvių kalbą, taip pat tekstologinis aparatas bei dalykiniai (istoriniai, kalbiniai ir kt.) komentarai.

Lietuvos akademinuose ir kultūriniuose leidiniuose pamažu nusistovint bendriesiems mokslinio aparato principams, nuo 2007 m. „Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis“ ir „Bažnyčios istorijos studijos“ laikosi toliau aptartos citavimo, nuorodų pateikimo ir literatūros sąrašo sudarymo tvarkos, kurią rekomenduojame mūsų autoriams.

1. Citata žymima tik vienu žymėjimu: arba kabutėmis, arba kursyvu. Cituojant kabutėse skyrybos ženklas (kablelis, taškas) po citatos rašomas už kabučiu, pvz., *A a a „b b b“*. Tik tuomet, kai sakiny s prasideda ir baigiasi citata, skyrybos ženklas rašomas prieš paskutines kabutes, pvz., „*A a a, a a a.*“

- 1.1. Kai citata yra didesnės apimties negu kelios eilutės, ji iškeliamą į atskirą pastraipą. Iškeltinės citatos pateikiamos be kabučiu, jos atskiriamos tarpu tarp eilučių; esant reikalui renkamos mažesniu ar kitu šrifto.
- 1.2. Visos darbo autoriaus korekcijos citatoje žymimos laužtiniais skliaustais. Pateikiant citatą ne nuo sakinio pradžios, ji pradedama rašyti mažąja raide, pradžioje daugtaškis nerašomas. Kai citata baigiama anksčiau nei cituojamo sakinio pabaiga, po jos rašomas daugtaškis laužtiniuose skliaustuose.
- 1.3. Citatas kitomis kalbomis rekomenduojama pateikti išverstas į lietuvių kalbą. Prireikus citatos pateikiamos ir originalo kalbomis, tada jas rekomenduojama išversti.

2. Metai rašomi arabiškais skaitmenimis ir santrumpa *m.*, pvz., *1861 m.*; amžiai rašomi romėniškais skaitmenimis ir santrumpa *a.*, pvz., *XVI a.*; laiko tarpas rašomas pilnai, tarp arabiškų ir romėniškų skaitmenų rašomas ilgasis brūkšnys be tarpeliu, pvz., *1815–1831 m.*; *VI–XX a.*; kai metai pateikiami skliausteliuose, santrumpa *m.* nerašoma, pvz., *(1900)* arba *(1579–1832)*.

3. Lotynišku alfabetu rašyti asmenvardžiai pateikiami originalo rašybos forma su pilnais vardais, kitais alfabetais užrašyti asmenvardžiai transliteruojami į lotynišką alfabetą pagal Lietuvių kalbos komisijos patvirtintas taisykles. Pirmą kartą paminėjus pilną asmenvardį, toliau rašoma tik pavardė, o esant reikalui (kai sutampa keliu asmenų pavardės) – pavardė su inicialu. Dievų, šventuju, karaliu, imperatoriu, kunigaiškčių, popiežiu, kardinolu, arkivyskupų ir vyskupų vardai tradiciškai rašomi lietuviškai.

4. Išnašos ženklas (skaičius, žvaigždutė, raidė) tekste dedamas prieš skyrybos ženklą, pvz., ---¹; „---“^{““}; ---³. Iškeltinėje (atskira pastraipa teikiamoje) citatoje išnašos ženklas dedamas po paskutinio skyrybos ženklo. Straipsnyje ar publikacijoje (jos komentare) taikoma ištisinė išnašų numeracija.

5. Bibliografija (šaltiniai, literatūra) teikiama išnašose. Kitakalbių leidinių aparšas pateikiamas originalo kalba ir rašmenimis; nelotyniško alfabeto antraštiniai duomenys gali būti transliteruojami į lotynišką alfabetą. Esant reikalui laužti-

niuose skliaustuose galima pateikti pavadinimo ar kitų duomenų vertimą į lietuvių kalbą.

- 5.1. Duomenys leidinio aprašui imami iš antraštinio puslapio ir pateikiami be sutrumpinimų ar korekcijų. Esant reikalui, nuorodos į senuosius ir retuosius leidinius (konkrečius egzempliorius) bei archyvinę medžiagą gali būti pateikiamos kaip išsamus antraštinių bei kitų (fizinės būklės, įrišimo, saugojimo vietos, signatūros, nuosavybės) duomenų aprašas. Tuo atveju dera perteikti antraštinio puslapio grafinius duomenis – didžiųjų ir mažųjų raidžių skirtumą, ligatūras, įkypu brūkšniu pažymėti antraštinio teksto skaidymą eilutėmis ir kt.
- 5.2. Knygų ir kitų leidinių apraše pirmiausia nurodoma autoriaus pilnas vardas (vardai) ir pavardė; skyrybos ženklais neskiriama. Toliau nurodomas knygos pavadinimas kursyvu; atskiriamas kableliu. Toliau nurodoma leidimo vieta, leidykla ar leidėjas (senųjų leidinių – spaustuvė), metai. Leidimo vieta nuo leidyklos ar leidėjo atskiriama dvitaškiu; leidėjas nuo metų atskiriamas kableliu. Knygos puslapis nurodomas po metų; atskiriamas kableliu ir rašomas po lietuviškos santrumpos *p.*:

Antanas Tyla, *Garšvių knygnešių draugija*, Vilnius: Mintis, 1991, p. 10.

- 5.3. Kai knygos ar straipsnio autoriai yra keli, jie nurodomi atskiriant kableliu. Kai knygos antraštiniame puslapyje autorius nėra iškeltas į priekį, nėra įrašytas arba tik spėjamas, jį aprašo pradžioje galima nurodyti laužtiniuose skliaustuose; atskiriama kableliu.
- 5.4. Kai autorius yra pasirašęs slapyvardžiu, jis irgi apraše nurodomas laužtiniuose skliaustuose po slapyvardžio; skyrybos ženklu neskiriama:

[Mykolas Krupavičius], *Ko siekia L. krikščionių demokratų blokas Steigiamajam Seime*, Kaunas: „Šviesos“ spaustuvė, 1920.

Meškus [Justinas Staugaitis], *Katalikų tikėjimas ir jo priešai*, Seinai: Laukaičio, Dvaranausko, Narjausko ir B-vės spaustuvė, 1908.

6. Kai knyga ar leidinys turi paantraštę, tai ji nurodoma po pavadinimo ir rašoma stačiai; atskiriama dvitaškiu:

Vytautas Merkys, *Motiejus Valančius*: Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo, Vilnius: Mintis, 1999.

7. Kai vienoje išnašoje nurodomi keli to paties autoriaus veikalai, autorius antrą ir kitus kartus nurodomas santrumpa *Idem*.

8. Kai knygoje ar leidinyje niekur nėra nurodyta leidimo vieta, metai, tai žymima

santrumpomis laužtiniuose skliaustuose, pvz., be vietos – [s.l.], be metų – [s.a.]; rekonstruota tikroji kontrafakcijų leidimo vieta ir metai nurodomi laužtiniuose skliaustuose, pvz., [Bitėnai: M. Jankaus spaustuvė, 1896].

9. Kai knyga ar leidinys turi sudarytoją, rengėją, vertėją, jis ir iš kokios kalbos versta nurodoma po pavadinimo tokia pilna formuluote, kokia yra pažymėta cituojamoje knygoje, ir rašoma stačiai; atskiriama kableliu:

Lietuvių klausimas Rusijos imperijoje XIX a.–XX a. pradžioje, sudarytojas Rimantas Vėbra, Vilnius: Baltos lankos, 2001, p. 201.

Mindaugo knyga: Istorijos šaltiniai apie Lietuvos karalių, parengė ir į lietuvių kalbą išvertė Darius Antanavičius, Darius Baronas, Artūras Dubonis (atsakomasis sudarytojas), Rimvydas Petrauskas, Vilnius: LII leidykla, 2005, p. 105.

10. Keliatomio leidinio tomas žymimas lietuviška santrumpa *t.* po pavadinimo; atskiriamas kableliu. Tomo ar dalies pavadinimas rašomas kursyvu; atskiriamas dvitaškiu:

Zigmas Zinkevičius, *Rinktiniai straipsniai*, t. 2: *Valstybė ir kalba. Senųjų raštų kalba. XVIII–XIX a. rašomoji kalba. XX amžius. Rytų Lietuva*, Vilnius: LKMA, 2002, p. 59.

11. Cituojant antrą kartą iš eilės, nurodoma kursyvinė santrumpa *Ibid.* Cituojant antrą ar kelintą kartą ne iš eilės, nurodomas autorius ir kursyvinė santrumpa *op. cit.*:

Vanda Aramavičiūtė, *op. cit.*, p. 26.

Ibid., p. 29.

11.1. Cituojant straipsnius ar kitokius tekstus iš kitų leidinių, nurodomas autorius, straipsnio pavadinimas kabutėse, leidinys, kuriame tekstas spausdintas. Cituojamo teksto pavadinimas nuo leidinio atskiriamas santrumpa *in*:: nurodant periodinį leidinį santrumpa *in*: nerašoma, leidinio pavadinimas rašomas kursyvu:

Mečislovas Jučas, „Lietuvos parapijų fundacijos XV–XVIII a.“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 25, Vilnius, 2005, p. 77–96.

Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus Biblijos draugija (1816–1826)“, in: *Atgimimas ir Katalikų Bažnyčia*, sudarytojai Egidijus Motieka, Rimantas Miknys, Vladas Sirutavičius, (*Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, kn. 7), Vilnius: „Katalikų pasaulio“ leidykla, 1994, p. 8–23.

12. Kai rengiant tekstą šaltinių bei literatūros pasitelkta daugiau nei nurodoma išnašose, pabaigoje gali būti pateikiamas literatūros sąrašas. Jis sudaromas aprašų abėcėlės tvarka ir rengiamas pagal pateiktąsias bibliografinio aprašo taisykles, išskyrus tai,

jog literatūros sąrašė pirmiau nurodoma autoriaus pavardė, paskui vardas; kablelis po pavardės nerašomas:

Jučas Mečislovas, „Lietuvos parapijų fundacijos XV–XVIII a.“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 25, Vilnius, 2005, p. 77–96.

13. Drauge su straipsniais ir publikacijomis pateikiamos santraukos (šaltinių publikacijų apžvalgos) lietuvių ir anglų ar kita užsienio kalba, parinkta atsižvelgiant į tikėtiną publikacijos adresatą. Santraukos apimtis – 1000–1500 spaudos ženklų.

Autoriai patys parengia trumpą (vienos pastraipos) prisistatymą skyreliui „Apie autorius“ lietuvių ir anglų kalbomis; jame pageidautina paminėti akademinis laipsnius bei vardus, mokslinių interesų sritis, instituciją, pastarąją knygą, disertaciją ar kitą svarbų pasiekimą; privaloma nurodyti elektroninio pašto arba įprastinio pašto adresą.

14. Redakcinė kolegija įsipareigoja esant reikalui konsultuoti į LKMA veiklą įsitraukusius ar norinčius įsitraukti magistrantus bei doktorantus, jaunus mokslininkus, rengiančius pirmąsias savo mokslines publikacijas.

15. Visus „Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraščio“ ir „Bažnyčios istorijos studijų“ straipsnius bei šaltinių publikacijų parengimą anonimiškai recenzuoja du recenzentai. Autoriai su recenzijomis supažindinami tik tuo atveju, jei tekstai įvertinti kaip taisytini ir recenzentų pastabos pravarčios korekcijoms atlikti. Redakcinė kolegija neįsipareigoja teikti paaiškinimų atmestų tekstų autoriams. Maksimalus terminas, per kurį redakcinė kolegija priima sprendimą tekstą skelbti, atmesti ar grąžinti taisyti, yra 4 mėnesiai. Šis terminas nėra tiesiogiai susietas su eventualaus publikavimo laiku, nes pastarasis gali priklausyti nuo teminių tomų formavimo.

Visus spausdinamus tekstus kalbos taisyklingumo atžvilgiu peržiūri ir, esant reikalui, taiso redaktoriai. Autoriams pateikiami sumaketuoti tekstai elektroniniu *.pdf formatu korektūrai atlikti ir autorizuoti. Grąžindami redakcinei kolegijai tekstą autoriai paprastu ar elektroniniu parašu patvirtina autorizavimą bei sutikimą, kad tekstas būtų skelbiamas „Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraščio“ elektronine versija interneto svetainėje www.lkma.lt bei prieinamas per asocijuotas duomenų bases.

Spausdinti tekstai ir iliustracijos, diskelių ir CD pavidalo laikmenos autoriams negrąžinamos.

Kilus neišskumams dėl medžiagos tematikos, rengimo principų ar kitų su „Metraščio“ ir „Bažnyčios istorijos studijų“ dalykiniais aspektais susijusių klausimų prašome kreiptis į vyriausiąjį redaktorių.

Redakcinės kolegijos ir vyriausiojo redaktoriaus adresas:

Lietuvių katalikų mokslo akademija, Pilies 8, Vilnius, LT-01123;

el. paštas: contacts@lkma.lt; tel. (+370-5) 2122491.

BAŽNYČIOS ISTORIJOS STUDIJOS, T. V
RELIGINĖS BENDRIJOS
LIETUVOS ISTORIJOJE:
GYVENIMAS IR TAPATYBĖ

Viršelio dail. Dainė Galinienė

Redaktorė Giedrė Olsevičiūtė
Korektorė Aistė Vareikytė
Maketuotoja Dainė Galinienė

Leido Lietuvių katalikų mokslo akademijos leidykla,
Pilies g. 8, LT-01123 Vilnius
Tiražas 300 egz.
Spaudė UAB „Petro ofsetas“,
Savanorių pr. 174D, LT-03153 Vilnius
Kaina sutartinė

VYTAUTAS ALIŠAUSKAS

Kulto tradicija lokaliajoje religinėje bendrijoje: Birutės atvejis

WIOLETTA PAWLIKOWSKA-BUTTERWICK

The Prelates and Canons of Vilnius in the Second Half of the 16th Century:
A Prosopographical Study of Selected Questions

DARIUS BARONAS

Stačiatikių Šv. Dvasios brolijos įsisteigimas Vilniuje 1584–1633 m.

LIUDAS JOVAIŠA

Žemaičių vyskupijos dvasininkai 1601–1650 m.

REINIS NORKĀKLS

Diocesan Clergy of Livonia-Courland 1685–1772/1795

MINDAUGAS PAKNYS

Vienuolių pareigos Pažaislio kamaldulių vienuolyne 1718–1756 m.

MARTYNAS JAKULIS

Vilniaus bonifratrų Šv. Kryžiaus konvento bendruomenė XVIII a.:
struktūra, sudėtis, sugyvenimas

ALDONA PRAŠMANTAITĖ

Žemaičių vyskupijos dvasininkai, 1863 m. sukilimo tremtiniai,
Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenėje

ARŪNAS STREIKUS

Klaipėdos krašto katalikų integravimas į Lietuvos bažnytinę provinciją 1926–1939 m.

REGINA LAUKAITYTĖ

Katalikų ir religinių mažumų pagrindis Lietuvoje 1944–1956 m.

REGINA LAUKAITYTĖ

Evangelikų Liuteronų Bažnyčios likimas Lietuvoje: istorija be vokiečių

ARŪNAS STREIKUS

Krikščionybės Lietuvoje istorijos tyrimai 2011–2012 m.